

Almanah turistic'86

RP

Almanah
turistic'86

« Fie ca 1986 — primul an al noului cincinal — să deschidă calea unor noi și tot mai mari realizări în toate domeniile de activitate, în lupta și munca harnicului nostru popor pentru înfăptuirea hotărîrilor istorice ale Congresului al XIII-lea, a Programului partidului, să asigure înaintarea neabătută a patriei pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, ridicarea gradului de civilizație și bunăstare a întregii națiuni, întărirea continuă a independenței și suveranității României!»

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din mesajul adresat cu prilejul Anului Nou)





« Vouă, dragi tineri, vă revine misiunea de a asigura înfăptuirea Programului partidului de făurire a comunismului în România! Pregătiți-vă să fiți revoluționari, să acționați ca revoluționari! »

NICOLAE CEAUȘESCU

20
DE ANI
DE LA CONGRESUL
AL IX-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMAN



Nr.

la Congresul al IX-lea al P.C.R., de cînd în fruntea partidului și a statului se afla tovarășul Nicolae Ceaușescu, arhitectul încercat și clarvăzător al României moderne. Un an în care evaluăm, cu legitimă mîndrie, saltul nostru înainte în sporirea avuției naționale, în modul de a munci



și a crea, de a ne făuri propria noastră istorie, de a ne afirma independența și suveranitatea.

Am încheiat, cu rezultate bune în toate sectoarele activității economice, încă un plan cincinal, expresie a forței organizatorice și politice a partidului nostru, a hotărârii de neclintit a întregului popor de a munci fără preget pentru a asigura transpunerea în viață a programului de dezvoltare economică și socială a țării trasat cu profundă rigoare științifică de Partidul Comunist Român, de secretarul său general tovarășul Nicolae Ceaușescu. Înfăptuirea lui deschide noi și luminoase perspective pentru progresul multilateral al patriei, pentru creșterea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.

În condițiile deplinei egalități în drepturi între toți cetățenii patriei, s-a dezvoltat sistemul de participare al acestora la conducerea și desfășurarea vieții economico-sociale. Luând cuvîntul la lucrările Congresului al III-lea al consiliilor populare, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia superioritatea democrației noastre socialiste:

«Dacă am compara sistemul democrației noastre muncitorești — Congresul consiliilor populare — cu situația din alte state ale lumii, am putea spune că democrația noastră muncitorească, revoluționară este superioară oricăror forme ale democrației burgheze, că prin sistemul larg democratic pe care l-am realizat asigurăm ca toate clasele și categoriile sociale și, în primul rînd, muncitorii, țărani, intelectuali, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, întregul popor să participe activ la elaborarea și înfăptuirea politicii generale, la făurirea conștientă, a propriului viitor liber, a viitorului socialist și comunist».

Pășim într-un nou cincinal, avînd în față sarcinile trasate de Congresul al XIII-lea al partidului, care a statuat direcțiile fundamentale ale dezvoltării României în perioada 1986—1990, precum și orientările de perspectivă, pînă în anul 2000, prefigurînd trecerea, într-un viitor foarte apropiat, de la starea de țară socialistă



mediu dezvoltată, la o treaptă nouă, superioară a devenirii sale, cea de țară socialistă dezvoltată.

Un program amplu, de mărețe și mobilizatoare înfăptuiri prin care întregul popor, punînd munca liberă și unită la temelia propășirii națiunii, va demonstra, odată mai mult, vocația sa constructivă, într-un climat de pace. Traducînd în fapte istoricele hotărîri ale Congresului al XIII-lea, poporul român își aduce totodată o contribuție însemnată la cauza socialismului, a păcii și colaborării în întreaga lume.

Poziția activă, constructivă a României socialiste în problemele care frămîntă lumea contemporană, definită în mod strălucit de tovarășul Nicolae Ceaușescu, inițiativele îndreptate spre edificarea unei lumi lipsită de spectrul unui război nuclear distrugător, a unei lumi a păcii, înțelegerii și colaborării între toate țările se bucură de o largă apreciere pe toate meridianele globului. Prin glasul președintelui ei, țara noastră desfășoară o neobosită activitate închinată păcii și dezarmării,

lichidării subdezvoltării și edificării unei noi oridini economice internaționale.

Pășim într-un nou cîncinal cu sentimentul înaltei responsabilități față de înfăptuirea exemplară a sarcinilor ce stau în fața noastră a tuturor, conștienți că întregul program de dezvoltare economico-socială elaborat de documentele Congresului al XIII-lea urmărește realizarea scopului fundamental al politicii partidului: ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.

Un capitol însemnat din acest program este consacrat îmbunătățirii în continuare a condițiilor de muncă și de viață ale tuturor locuitorilor patriei. Treptat, se va trece la generalizarea săptămîinii de lucru de 44 de ore, măsură ce va aduce în beneficiul oamenilor muncii două zile libere pe lună.

În aceste împrejurări, activitatea de turism și agrement își mărește în mod considerabil atribuțiile. Organizațiilor de turism le revin sarcini dintre cele mai importante în asigurarea unor condiții tot mai bune de odihnă, tratament și recreere,



în cultivarea sentimentelor de dragoste și respect față de natură, față de monumentele de cultură făurite de poporul român de-a lungul existenței sale bimilenare, față de mărețele înfăptuiri ale societății pe care o edificăm astăzi.

În baza orientărilor și a sarcinilor rezultate din Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de-al XIII-lea Congres al partidului, turismul românesc va trebui să cunoască în 1986 și în anii următori importante dezvoltări și creșteri calitative menite să asigure îndeplinirea exemplară a sarcinilor de plan, valorificarea superioară a patrimoniului turistic al țării noastre și a bazei materiale edificată în acest scop, ridicarea nivelului serviciilor și asistenței tehnice ca factori de prim-ordin în acțiunea de revitalizare a ofertei turistice românești și a creșterii eficienței economice a întregii activități. La ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. consacrată analizei activității turistice a fost subliniat faptul că, datorită dezvoltării bazei materiale turismul a înregistrat rezultate remarcabile. Noi hoteluri, baze moderne de tratament, mijloace diversificate de agrement fac tot mai atractivă peste hotare oferta turistică românească. Uriașele investiții alocate turismului, în special în anii din urmă, au pus în valoare noi zone, noi obiective de interes turistic, au lărgit orizonturile cunoașterii inestimabilului patrimoniu cultural al poporului nostru, istoriei și folclorului, mărețelor înfăptuiri ale României socialiste.

Cu toate acestea, s-a apreciat că rezultatele obținute nu sînt pe măsura condițiilor create, că nerealizarea unor importanți indicatori de plan are la origine serioase lipsuri și rămîneri în urmă semnalate în rețeaua Ministerului Turismului.

În lumina acestei analize, a indicațiilor date de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, Biroul executiv al Consiliului de conducere al Ministerului Turismului a trecut la aplicarea măsurilor menite să determine realizarea integrală a planului pe anul 1986, creșterea numărului de turiști români și străini, ocuparea la cote superioare a capacităților de cazare și folosirea intensivă a dotărilor și serviciilor turistice, întronarea ordinii și disciplinei în întreaga activitate de turism. Se are în vedere încheierea unor contracte de lungă durată cu mari firme de pe piețele turistice externe, oferirea unor noi programe de tratament, îndeosebi a celor ce se efectuează cu medicamente originale românești, îmbunătățirea programelor de circuite turistice, precum și alte măsuri îndreptate în direcția intensificării circulației turistice internaționale. În același timp, se va acorda o atenție deosebită imprimării unui caracter cît mai larg activităților de turism intern, în special celor destinate oamenilor muncii, pentru odihnă, recreere și refacere a forței de muncă, a turismului ca mijloc de educare patriotică revoluționară a cetățenilor patriei noastre. În 1986 vor fi modernizate prin reparații capitale un număr însemnat la hoteluri și vile din principalele stațiuni balneoclimaterice, va fi extinsă și îmbunătățită rețeaua de popasuri turistice, vor fi date în folosință noi instalații de transport pe cablu, noi nave costiere și fluviale, va crește simțitor numărul mijloacelor de agrement; tot în acest an va fi inaugurat complexul hotelier Pantelimon—București, unitate reprezentativă printre atracțiile turistice ale Capitalei.

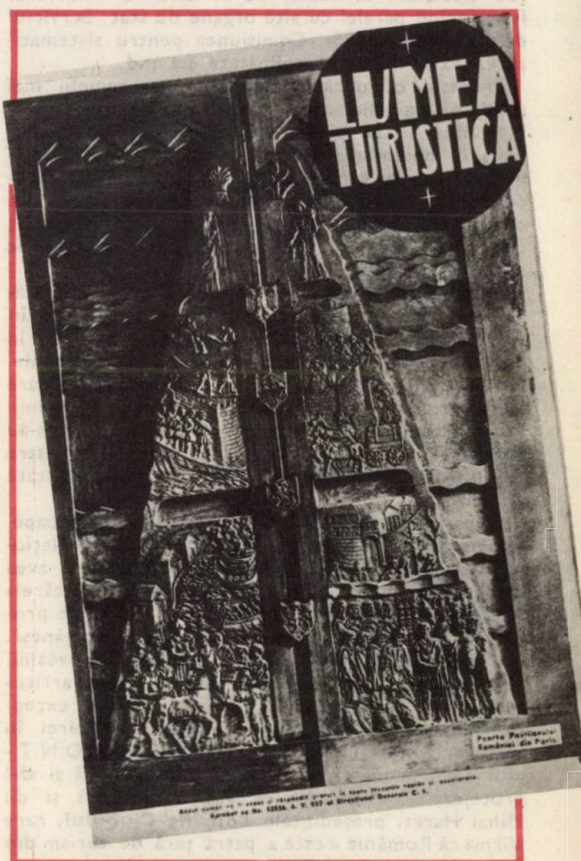
Pășim într-un an nou cu îndreptățită mîndrie pentru cîștigurile dobîndite în făurirea noii noastre istorii, cu o înaltă conștiință revoluționară izvorită din îndemnul secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, din hotărîrea unanimă de a munci neabătut pentru ridicarea României pe trepte tot mai înalte de civilizație și progres.

ÎN SLUJBA VIETII

Monitorul Oficial din 29 februarie 1936 publica Legea pentru organizarea turismului în România, indicînd numele primului organism de stat desemnat să coordoneze întreaga mișcare turistică a țării: Oficiul Național de Turism. Camera Deputaților (cu 109 voturi « pentru » și 3 « contra ») și apoi Senatul reglementau astfel pe baza unei legi cuprinzătoare cadrul juridic al unei activități pe care entuziaști adepți ai drumețiilor montane o practicau cu perseverență încă din prima jumătate a secolului trecut. Era în acest act nu numai încununarea unor stăruitoare eforturi pentru propășirea turismului românesc, ci și recunoașterea uriașului potențial natural al țării, căruia i se oferea într-o perspectivă mai mult sau mai puțin apropiată, prilejul unei afirmări la scară continentală.

Actul de constituire a Oficiului Național de Turism înmănunchea, în primul rînd, acea risipă de efort pe care generații de pionieri ai organizării turistice o depuseseră pentru înscrierea drumeției în drepturile sale depline, într-un cadru potrivit dezvoltării ulterioare. Ea răspundea unor necesități de ordin economic și social-cultural, reprezentînd, de fapt, continuarea, la altă dimensiune, a unui proces început cu multe decenii în urmă. La baza turismului modern al României stătea o experiență bogată, exprimată în forme concrete de activitate, în mijloace organizatorice și de propagandă, care își afluau începuturile în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Încă de atunci se făceau referiri scrise pe marginea frumuseții peisajului, a bogăției monumentelor istorice, a inestimabilului tezaur de cultură populară sau a ospitalității locuitorilor de pe aceste meleaguri, favorizînd dezvoltarea unei mișcări turistice autohtone și stîrnind totodată interesul străinilor pentru acest colț al Europei. « Atestarea » primei excursii turistice în Muntenia datează din anul 1837; să reținem de asemenea că o lucrare de un remarcabil interes documentar, **Turismul din Țările Române acum un veac**, apărută în anul 1938, ne oferă o frescă originală asupra începuturilor turismului românesc. În 1941, cărturarul francez Jean A. Vaillant publicase volumul « La Roumanie » considerînd România, printre altele, drept țară a drumeției și turismului.

Mișcarea turistică românească, reprezentată de diferite asociații culturale, etnografice, sportive ș.a. ating cote ridicate încă de acum o sută și mai bine de ani: **Societatea alpină a Transilvaniei** își



începea activitatea în anul 1873, **Societatea carpatină ardeleană a turiștilor** în 1880, **Cercul escursioniştilor**, în 1891, **Societatea carpatină « Sinaia »** în 1895. La începutul acestui secol, cele mai active asociații turistice s-au numit **Societatea turiștilor din România**, **Hanul drumeților**, **Touring-clubul României**, **Societatea academică de turism « România »**, **Frăția munteană**...

Ideea organizării turismului autohton pătrundea în cercuri tot mai largi îndată după constituirea statului național unitar. Printre susținătorii ei se aflau, neobosiți, Emil Racoviță, președintele «Frăției muntene», Mihai Haret, dr. Vicol, întemeietorul Societății de hidrologie medicală și climatologie, cărora li se alăturau numeroși sprijinitori ai activităților legate de ieșirea în mijlocul naturii.

Prima încercare de «oficializare», la scară națională, a mișcării turistice fusese consemnată în anul 1921, dar eforturile întreprinse pentru găsirea unei soluții favorabile se risipiseră fără nici un rezultat: activitatea cu atîta aderenți își continua existența în aceleași tipare obștești și particulare ori sub oblăduirea unor societăți cu profil cultural. Nici denumirea programatică de Oficiu Național de Turism folosită pentru prima oară în 1926, cu prilejul promulgării Legii sănătății, nu reușise să trezească interesul oficialităților. Lipsit de un cadru propice în care să se dezvolte, turismul se perinda, sub titulatură modeste, pe la diferite ministere, funcționînd paralel cu alte organe de stat: Serviciul de excursiuni (1925), Comisiunea pentru sistematizarea excursiilor în străinătate ș.a.m.d.

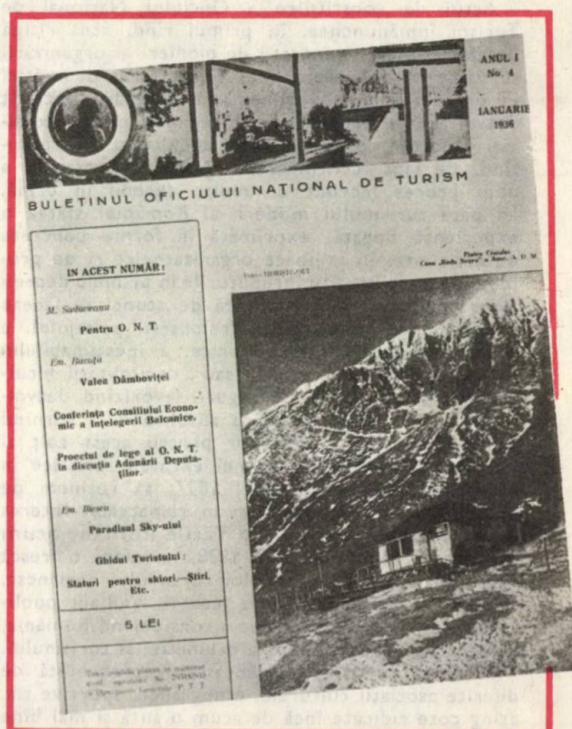
Procesul organizării turismului pe temelii mai solide și mai eficiente înainta, însă, cu pași siguri, în pofida atîtor piedici și târăgănări. Un decret emis în noiembrie 1933 instituționalizează Consilieratul pentru turism, organism cu activitate independentă, menită să coordoneze problemele din ce în ce mai complexe ale turismului din țara noastră; dar, din păcate, nici această încercare nu a avut sorți de izbîndă.

Organizarea turismului național, implicarea statului în acest proces cu puternice rezonanțe în viața economică, socială și culturală a țării și, în ultima vreme, și în sfera relațiilor internaționale, devenise un subiect de notorietate publică, în care se confruntau cele mai diverse păreri și opinii. Era o acțiune deosebit de importantă în care s-au angajat personalități politice, fruntași ai vieții noastre cultural-stiințifice, drumeți încercați, cu vechi state de servicii.

Clipa mult așteptată era acum foarte aproape. În octombrie 1935 apărea «Buletinul Oficiului Național de Turism». Era un preludiv. Buletinul avea să devină o publicație de prestigiu, în jurul căreia s-au grupat forțe de primă mărime, favorabile promovării într-o etapă nouă, a turismului românesc. Într-unul din primele numere, Mihail Sadoveanu, cu necuprinsa-i dragoste de natură, semna articolul **Pentru O.N.T.**: «Țara noastră, scria el, excepțional înzestrată, are astfel privilegiul înnoirii în toate privințele ei; aș dori ca organizarea (O.N.T.-ului n.n.) să nu distrugă, ci să protegiască și să-l protejeze». Aceeași idee era îmbrățișată și de Mihai Haret, președintele **Touring-Clubului**, care afirma că România «este a patra țară de turism din Europa, prima fiind Franța, a doua Italia și a treia Elveția». Această ierarhizare avea în vedere nu atît considerente statistice, cît mai ales, potențialul turistic, încă neexploatat, deținut de țara noastră. În Buletinul O.N.T. și apoi în revista ilustrată «România» se întîlnesc adeseori semnăturile lui Nicolae Iorga, Emanoil Bucuța, Demostene Botez, Alexandru Bădăuță, Cezar Petrescu, Lucia Demetrius, Zaharia Stancu, Radu Țițeica, Gala Galaction, ale altor scriitori și oameni de cultură.

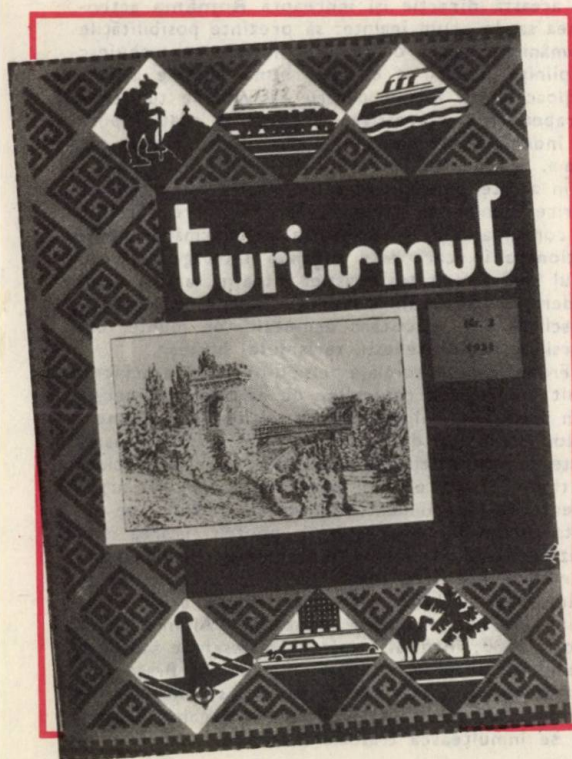
Organizarea, pe principii juridice noi, a turismului românesc, avea loc într-un moment de ascensiune a asociațiilor turistice cu orientări și structuri foarte diferite. Să dăm cuvîntul lui Sergiu Dumitriu, primul președinte al O.N.T.: «Problema turismului în România este importantă și grea, rezolvarea ei este complicată și anevoioasă. O.N.T. a pornit la organizarea turismului cu acea voință hotărîtă de a construi un organism tare, independent și adaptat la toate numeroasele lui necesități. Realizarea acestor opere poate să pară înceată la unii nerăbdători. Însă, date fiind dificultățile ce sînt de învins, se impune o pregătire minuțioasă, atentă și completă». Pe aceeași linie se înscrie și constatarea lui Ion Inuleț consemnată în primul număr al Buletinului Oficiului Național de Turism: «De turism, s-au ocupat mulți... Totuși, progresele n-au fost mari. Ne-a lipsit un plan de ansamblu și un organ care s-ar fi ocupat în permanență, cu pricepere și energie, în organizarea turismului românesc».

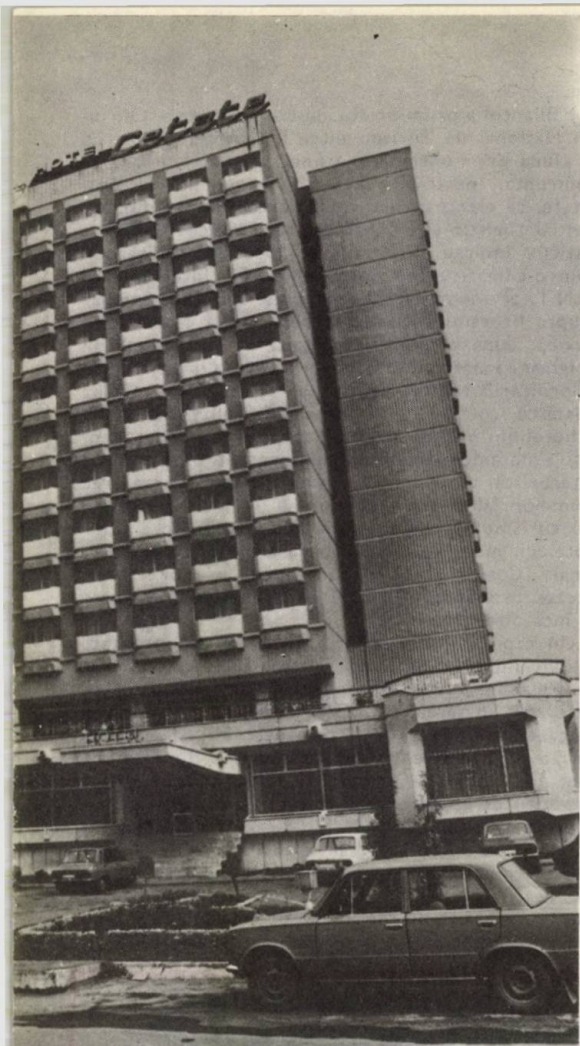
Legea din 29 februarie 1936 conferea Oficiului Național de Turism un spectru larg de atribuții el trebuia să studieze mijloacele și căile de dezvoltare a turismului, să furnizeze informații și să conducă propaganda turistică, să participe la îmbunătățirea condițiilor de transport, la realizarea construcțiilor hoteliere în stațiunile balneo-climaterice, la stabilirea relațiilor turistice externe. Un capitol special reglementa activitatea asociațiilor și organizațiilor obștești și particulare care, grupate în Federația Societăților de Turism din România erau «supravegheate și controlate» de Oficiul Național de Turism. Era pentru prima dată cînd, la nivelul întregii țări, se crea o structură organizatorică unitară, ce grupa organisme și unități cu scopuri și atribuții bine definite. Oficiul Național de Turism era condus de



Preluarea destinului turismului din România de către un organism de stat, unitar structurat la nivelul întregii țări a avut, fără îndoială, o importanță deosebită, creindu-se condiții, în general favorabile, pentru amplificarea mișcării turistice românești, pentru afirmarea sa și peste hotare. Vechi năzuințe primeau acum un contur încurajator, idei înaintate intrau în acțiune.

7 decembrie 1936. La cinematograful «Scala» avea loc Festivalul filmului turistic românesc. Aflat în fruntea unei echipe redutabile de cineasti, regizorul





Hotelul „Cetate” — Alba Iulia

Paul Călinescu oferea publicului primele filme de informare turistică: « Generația de mîne » și « Colțuri din România și București », cărora avea să le urmeze curînd « Delta », « Mănăstirile din Bucovina », « Țara Hațegului ». Postul de radio « București » difuza, începînd chiar din anul 1936, emisiuni pe teme turistice. În același timp, în București, pe Valea Prahovei și în alte cîteva localități din țară se înființau cele dintîi birouri cu inițialele O.N.T. Acțiunea nu se oprește aici; ea se extinde și peste hotare, concretizîndu-se în deschiderea birourilor O.N.T. în cîteva din principalele capitale europene. La expozițiile internaționale de la Paris și Milano (1937), Praga, Milano, Salonic (1938) standurile turistice ale României au întrunit aprecieri elogioase, care aveau să fie reconfirmate în anul următor, la Expoziția internațională de la Paris, cînd pavilionul O.N.T. s-a impus atenției unanime a vizitatorilor.

Între timp în Europa apăruse spectrul întunecat al fascismului. Nori negri se ridicau tot mai amenințători, anunțînd izbucnirea celui de al doilea război mondial. Pe acest fundal, în acest climat de nesiguranță și tensiune politică, România își instituțio-

naliza, într-o formulă care nu ocolea relațiile internaționale, activități de turism. Într-o lume amenințată de o sîngeroasă conflagrație mondială, actul legiferat la București în 29 februarie 1936 era un zîmbet la adresa păcii.

După 23 August 1944 turismul românesc păsea pe un drum nou, pe drumul marilor aspirații și împliniri ale poporului. Timid la început, în anii consacrați vindecării rănilor provocate de război, apoi cu tot mai mare fermitate, atrăgînd în practicare lui masele largi populare. Asociația « Turismul popular », recent înființată, anunța acest program în primul număr al oficiosului său apărut în iunie 1948, în care se scria printre altele: « Oficiul Național de Turism urmărește să facă din turism o armă în mîna poporului, pentru întărirea forțelor poporului, spre a menține neștirbite energiile cu care clasa muncitoare — și împreună cu ea, întregul popor — se avîntă în lupta de reconstrucție, pentru întărirea și înflorirea Republicii Populare Române ». În slujba « turismului pentru popor » se punea și revista « România », care își reîncepea într-o serie nouă apariția, tot în anul 1948: « România nu înțelege să rămînă așadar numai un organ de specialitate, o enciclopedie și un instrument de căutare a unei doctrine turistice. Ea devine un mijloc activ de luptă pentru popularizarea drumeției, pentru punerea ei la îndemîna tuturor, pentru obținerea întregii eficiențe a turismului, acest admirabil factor de educație populară și în același timp însemnat compartiment social și economic. Gustul drumeției trebuiește trezit printre cei mulți: muncitori, funcționari, școlari. Pentru toți aceștia, ieșirea în mijlocul naturii trebuie să devină o deprindere temeinică, aducînd cu ea toate binefacerile sufletești și trupești pe care le putem aștepta de la turism. În această direcție își îndreaptă România activitatea sa de acum înainte: să prezinte posibilitățile României ca țară de turism, nevoile ce trebuie împlinite pentru o cît mai bună folosire a lor, mijloacele de folosit pentru ca valorile turistice, terapeutice și recreative românești să poată fi puse la îndemîna celor care au mai multă nevoie de ele ».

În aceste condiții, se caută noi forme organizatorice menite să răspundă cu mai mare eficiență la comandamentele cerute de transformările revoluționare în care este angajată întreaga țară. În anul 1949 activitatea turistică intra în sarcina Confederației Generale a Muncii. Începea o perioadă deschisă larg practicării drumeției de munte, excursiilor periorășenești, turismului blănear.

Frumusețea naturală a peisajului, bogăția neînchisă de mare a resurselor de ape termominerale din stațiunile balneoclimatice, valoarea monumentelor istorice și de artă, a vechilor tradiții conservate în autenticitatea folclorului și în strălucirea datinilor și obiceiurilor populare au devenit argumente de căpătîi pentru lansarea României pe orbita turismului internațional, pentru crearea unei baze materiale moderne, funcționale, ce se dezvoltă armonios în toate zonele țării, pentru a pune în adevărata ei lumină această imensă bogăție. În anul 1950 se inagurează hotelul « Alpin » de la Cota 1.400; în anul următor se deschide șantierul complexului sportiv-turistic din Poiana Brașov. În același timp, încep să se construiască hoteluri în principalele orașe ale țării, să se reameanjeze cabane, să se înmulțească traseele montane.

Un moment de referință este consemnat în cronica anului 1955: printr-o Hotărâre a Consiliului de Miniștri lua ființă O.N.T. « Carpați », întreprindere desemnată să lanseze, printr-o exploatare mai judicioasă a potențialului turistic existent, stațiunile noastre de vacanță în arena internațională. Patru ani mai târziu, O.N.T. « Carpați » prelua și activitatea de turism intern, măsură dictată de necesitatea adoptării unei viziuni unitare asupra gospodăririi bazei materiale, pregătirii cadrelor, îmbunătățirii calităților serviciilor.

Zestrea hotelieră realizată în perioada interbelică și în primii ani de după terminarea războiului era însă departe de a putea face față unor solicitări de anvergură. Mamaia se prezenta în continuare cu hotelurile **Rex** și **Albatros**, Eforie Nord cu **Belona**, la care se mai adăugau, și în una, și în cealaltă, câteva vile sau, în cazul Eforiei și sanatoriului balnear **Grand**. De-abia în deceniul al șaselea cele două stațiuni aveau să cunoască revirimentul la care aveau dreptul: zeci de hoteluri, restaurante, piscine, terenuri de sport le dădeau o înfățișare nouă, tinerească, lansându-le, pentru prima oară cu adevărat, pe coordonatele turismului internațional. Măsura adoptată în anul 1959, ca O.N.T. « Carpați » să coordoneze întreaga activitate turistică — internă și internațională — își dovedea pe deplin eficiența.

« Explozia turistică » era evidentă: dacă în 1955 se înregistrau ceva mai puțin de 50.000 de vizitatori, după nici un deceniu această cifră devenea de patru ori mai mare, înglobând și o prezență masivă a turiștilor de peste hotare. Dacă stațiunile din nordul litoralului își defineau treptat personalitatea cu ajutorul unor izbutite particularități arhitecturale, în schimb, în sud, stufărișurile și dunele de nisip care se țineau lanț, de la Costinești până la Mangalia, nu lăsau să se întrevadă pe atunci, nici măcar pentru o perspectivă mai îndepărtată, transformarea lor într-o salbă de stațiuni atrăgătoare care, nu peste mult timp, aveau să îmbogățească harta acestor locuri cu toponime de rezonanță: Jupiter, Neptun, Olimp, Aurora, Venus, Saturn...

Creșterea, într-un ritm impetuos a bazei materiale, atrăgea după sine și necesitatea consolidării resurselor organizatorice ale turismului, îmbogățirea acestora cu mijloace mai complexe de coordonare. În 1962 se stabileau reglementările referitoare la înființarea, în străinătate, a agențiilor TAROM și O.N.T. Cinci ani mai târziu era dat publicității Decretul nr 32 care prevedea organizarea și funcționarea Oficiului Național de Turism ca instituție centrală a administrației de stat investită să înfăptuiască politica statului în sfera activităților de turism.

Congresul al IX-lea al partidului deschisese și acestui domeniu largi perspective de afirmare, ritmuri de creștere necunoscute până atunci, corelate cu planurile de dezvoltare a tuturor ramurilor economiei naționale. Un prim exemplu îl constituia litoralul. Printr-o muncă organizată, bine gândită, în care au fost antrenate importante forțe umane și materiale, stațiunile litoralului dispuneau la începutul anului 1985 de 218 hoteluri, de numeroase case de odihnă, vile și popasuri turistice în care pot fi găzduiți simultan peste 155.000 de oaspeți (de aproape trei ori mai mult decât populația din 1939 a orașului Constanța), de peste două sute de restaurante de diferite tipuri, a căror capacitate depășește 150.000 de locuri. Cifrele vorbesc de la sine despre amploarea investițiilor alocate

într-un singur sector al industriei turistice, acela al plajelor însoțite de pe țărmul Mării Negre. Ele exprimă în chip grăitor grija manifestată pentru menținerea stării de sănătate a oamenilor, pentru refacerea forțelor lor fizice și psihice într-o ambianță cât mai plăcută, cât mai confortabilă.

În raportul prezentat la Congresul al X-lea al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu făcea următoarea referire la însemnătatea și la perspectivele activităților de turism: « O atenție deosebită se va acorda îmbunătățirii condițiilor de odihnă a oamenilor muncii, dezvoltării rețelei și creșterii capacității unităților balneare și de tratament, dotării și utilizării acestora. O largă dezvoltare va cunoaște activitatea turistică, urmărindu-se punerea mai deplină în valoare a condițiilor favorabile de care beneficiază țara noastră ».

Supuse dezbaterei Congresului al X-lea, aceste obiective aveau să fie îndeplinite întocmai și să deschidă calea unor noi înfăptuiri, ale căror premise au fost stabilite la următoarele congrese ale partidului. Înscrise în amplul program de înflorire a patriei, în care preocuparea pentru sănătatea și odihna tuturor cetățenilor, pentru petrecerea timpului lor liber în mod cât mai agreabil și util, ocupă un loc important, noile măsuri referitoare la dezvoltarea turismului s-au transformat, an după an,

Hotelul „Grand” — Tirgu Mureș



în acțiuni concrete, dinamice, realizate pe baza unor riguroase analize științifice. Se construiesc în continuare noi edificii de odihnă și sănătate, sint puse pe rînd în valoare alte și alte zone turistice. «Constelației Mangalia», operă grandioasă a arhitecților români, i-au urmat, ca un corolar de frumusețe și de bun gust, înființarea altor stațiuni care și-au cîștitat în scurt timp o îndreptățită reputație: Căciulata, Borșa, Durău, Poiana Mărului, Criș-vaia, Semic (unele dintre ele figurează cu succes pe listele de oferte ale turismului internațional); au fost extinse și modernizate numeroase stațiuni pentru odihnă sau tratament balnear: Sinaia, Bușteni, Predeal, Poiana Brașov, Tușnad-Băi, Sovata, Slănic Moldova, Vatra Dornei, Băile Felix, Covasna, Buziaș, Băile Herculane, Moneasa, Amara, Păltiniș, Izvoarele ș.a.m.d. și s-a edificat o rețea hotelieră modernă și judicios concepută, amplasată în principalele centre urbane ale țării. Hotelurile construite în ultimul timp la Ploiești, Tîrgoviște, Pitești, Craiova, Slatina, Drobeta-Turnu Severin, Timișoara, Deva, Hunedoara, Tîrgu Jiu, Arad, Baia Mare, Cluj-Napoca, Alba Iulia, Tîrgu Mureș, Sibiu, Mediaș, Suceava, Iași, Botoșani, Bacău, Vaslui, Piatra Neamț, Roman, Focșani, Galați, Brăila, București și în multe alte localități din țară se încadrează armonios în noua arhitectură a acestor orașe, contribuind la accentuarea personalității lor.

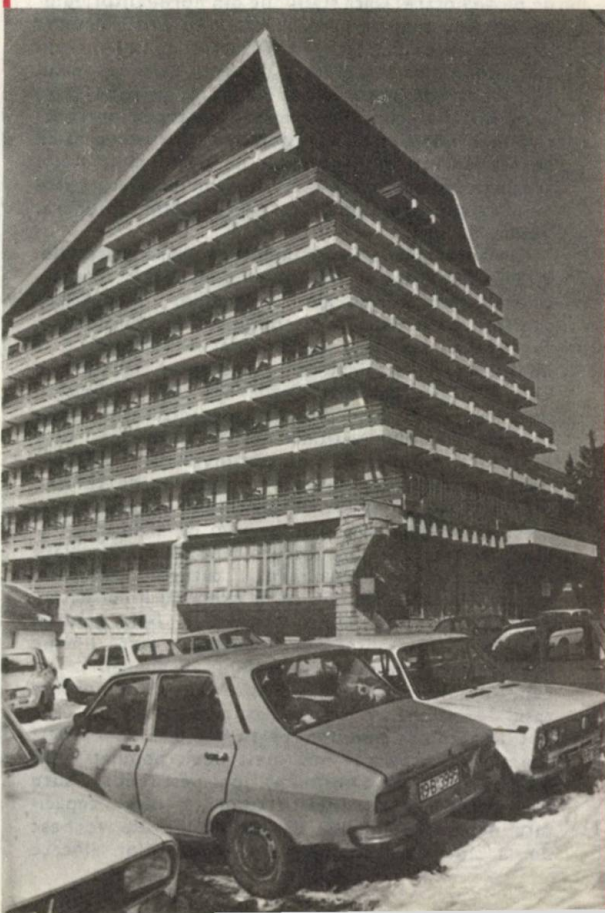
Rezultatele înregistrate pe planul creșterii circulației turistice nu s-au lăsat așteptate: în 1974, opt milioane și jumătate de cetățeni români au beneficiat de serviciile oficiilor județene și a oficiilor naționale de turism; în același an, România a fost vizitată de aproape patru milioane de turiști străini, cifre care urmau să crească în mod apreciabil în anii următori.

Pe fondul organizării acestui imens șantier al «industriei fără fum» își începea activitatea, în primăvara anului 1971, Ministerul Turismului. Înființarea sa avea menirea să înfăptuiască, în cel mai înalt grad, politica partidului și statului în domeniul turismului, îndeplinind astfel rolul de minister coordonator pentru activitatea desfășurată prin unitățile din subordinea altor organe centrale sau locale ale administrației de stat. În aceste condiții, Ministerul Turismului prelua și ducea mai departe cu mai mult aplomb sarcinile atribuite pînă la acea dată Oficiului Național de Turism. Printre îndatoririle prioritare ale noii instituții, una se detașa în mod deosebit: aplicarea unei concepții unitare asupra sistematizării zonelor turistice, dublată de determinarea profilului și amplasamentelor capacităților de cazare și alimentație publică, puse la dispoziția turismului. Integrată într-un complex de relații determinate de legi ce guvernează întreaga politică economică a țării, Ministerul Turismului deschidea capitolul cel mai dinamic și mai fecund din întreaga istorie a turismului românesc. În subordinea noului minister intrau oficiile naționale de turism din București, Brașov și de pe litoral, întreprinderea de turism, hoteluri și restaurante București, oficiile județene din toate cele 40 de centre administrative ale țării; intrau de asemenea, unele dintre ele pe parcurs, în anii imediat următori, un Centru de calcul, Centrul pentru formarea și perfecționarea cadrelor din industria hotelieră și turism, secția de turism a IECIT, întreprinderea de agrement și producție industrială pentru turism, întreprinderea «Publicturism», agenția «Comturist», birourile de turism

deschise în mai multe țări din Europa, Asia și America de Nord...

Intr-o asemenea formulă organizatorică, turismul a cunoscut cu adevărat temperatura cea mai înaltă a devenirii sale. El «a crescut și a întinerit odată cu țara» într-un superb efort de a-și duce la îndeplinire mandatul încredințat. S-a construit enorm de mult, în mod cu totul deosebit în ultimele două decenii, s-a construit cu pasiune și inteligență, cu sentimentul durabilității în timp a unui edificiu important în angrenajul economic al țării. Cifrele care sintetizează activitatea desfășurată în această perioadă vorbesc grăitor despre o dinamică ajunsă la cote deosebit de ridicate: dacă în 1965 statisticile consemnau 101.612 de locuri de cazare în hoteluri, vile, cabane, popasuri turistice, dintre care 35.452 erau grupate pe litoral, la începutul anului 1985 organizațiile turistice din întreaga țară administrau 2.751 unități de cazare, însumînd 337.570 de locuri, aproape jumătate aflîndu-se — rețineți acest salt extraordinar! — pe litoral. Nu există stațiune importantă care să nu-și fi dublat, triplat sau sporit cu mult mai mult (Covasna a ajuns de la 245 locuri, pe care le avea în 1975, la 1.291 de locuri) capacitățile hoteliere. Circulația turistică a înregistrat, de asemenea, salturi spectaculoase: numărul turiștilor români a crescut de la 1.257.454 la peste zece milioane, iar cel al oaspeților de peste hotare, de la 675.668 la aproape șase milioane.

Hotelul „Cioplea” — Predeal





Hotelul „Continental” — Timișoara

Articole apărute în publicații de prestigiu, scrisori, declarații fac elogiul ospitalității românești, sentimentelor de pace și prietenie de care este animat poporul nostru. « România — declara scriitorul Alberto Moravia — nu seamănă cu nici o altă țară din această parte a continentului, ea are o originalitate etnică ce impresionează din prima clipă, un temperament latin învăluit de sensibilitate și generozitate ». La rîndul său, publicistul francez Michel Hamelet scria cu admirație: « Țară cu important potențial turistic, unde istoria poporului român se citește în frumoase ziduri monumenale, în desfășurarea armonioasă a geografiei și pînă pe chipurile tipice ale locuitorilor, ca într-o carte ».

Împlinirea unei jumătăți de secol de susținută activitate a O.N.T. îi găsește pe lucrătorii din rețeaua Ministerului Turismului angajați plenar în responsabile acțiuni de traducere în viață a unui amplu program de valorificare superioară a patrimoniului turistic al țării, a bazei materiale create, de ridicare a calității serviciilor și a asistenței turistice, în vederea realizării integrale a unor importante sarcini de plan, de traducere în viață a istoricelor Hotărîri ale Congresului al XIII-lea al P.C.R.

Îndeplinirea acestor obiective va favoriza intensificarea circulației turistice interne și internaționale, creșterea aportului valutar și financiar, precum și sporirea contribuției activității de turism la extinderea schimburilor economice internaționale, la dezvoltarea economică și socială a patriei.

Sume însemnate prevăzute în planul de investiții sînt repartizate îmbogățirii în continuare a bazei materiale. Nu peste mult timp vor fi date în folosință noi hoteluri, la Petroșani, Miercurea Ciuc, Roșiorii de Vede, Băile Felix, precum și moderne

baze de tratament la Căciulata, Băile Felix și Săcelu. În următorii ani vor fi realizate importante lucrări de modernizare, de extindere și construcție a mai multor popasuri turistice pe litoral, la punctele de intrare în țară, pe principalele trasee turistice și în stațiuni balneoclimatice.

Pentru stimularea practicării pe scară largă a turismului de masă, se prevede organizarea unui mare număr de excursii în zonele de agrement din preajma orașelor, acțiuni turistice inițiate la sfîrșit de săptămînă, completate cu bogate programe educative. Un plan de perspectivă pînă în anul 2.000 vizează o serie de disponibilități nevalorificate în Delta Dunării, de-a lungul Transfăgărășului, la Porțile de Fier, Canalul Dunăre-Marea Neagră, mai buna « exploatare » turistică a Carpaților, a potențialului balnear etc.

După cincizeci de ani de la înființarea O.N.T. România este recunoscută în rîndul națiunilor lumii drept o atrăgătoare țară a turismului; o țară în care activitatea menită să adîncească prietenia dintre oameni, să contribuie la cunoașterea culturii și civilizației popoarelor a primit înalta semnificație de « pașaport pentru pace ». Țara în care apărarea păcii reprezintă țelul suprem al unei politici înțelepte, promovată cu consecvență și fermitate pentru ca Planeta Albastră să-și păstreze neștirbită frumusețea, iar oamenii să se bucure în liniște de pădurile, de munții, de mările și oceanele ei, de valorile create de-a lungul mileniilor de geniu și de sensibilitatea oamenilor, este o țară în care turismul se află în slujba vieții.

**TRAIAN CARACIUC
NICOLAE DOCSĂNESCU**

**PERMANENTE
PERMANENTE
PERMANENTE**

la care a ajuns un popor, o țară, o națiune; ele vorbesc despre relațiile și legăturile dintre țări mai mult sau mai puțin depărtate, cantitatea celor descoperite fiind un indiciu al valorii schimburilor de bunuri materiale și, implicit, spirituale. Așa s-a născut **numismatica**, «disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu studiul istoricului monedei, al tehnicii baterii acesteia, al circulației mo-

istorie națională, din București), și Monumentul Tropaeum Traiani, de la Adamclisi, din Dobrogea...

Și au rămas, în număr impresionant, monedele-medaliaoane emise cu acele prilejuri, evidențiind cât au apreciat de mult romanii înfrângerea dacilor. Seria monedelor omagiale, cu titlurile ce i s-au dat lui Traian, ne ajută să stabilim cronologic momentele cele mai importante din primul război:

Medalistică — artă și istorie în metal

De la Marathon la Sarmizegetusa

Vin perșii! Peste douăzeci de mii de luptători debarcă la Marathon, în apropierea Atenei. În mare grabă, Miltiade strânge aproape zece mii de oșteni și pornește în întâmpinarea invadatorilor. Ciocnirea e cumplită. Pe câmpia de la Marathon, grecii obțin o strălucită victorie. Alergând 42 km, un soldat sosește spre seară la Atena și, după ce a rostit cuvintele «Am învins»!, se prăbușește, răpus de oboseală. Era ziua de 12 septembrie, anul 490 î.e.n. — o dată intrată în istoria Greciei și a lumii. În timp, în fel și chip, istoricii, scriitorii și artiștii antichității au slăvit această victorie. Prima «operă» însă aparține «bătăliilor de monede»: pentru a-i răsplăti pe atenieni pentru rolul jucat în bătălia de la Marathon este emisă o monedă specială, comemorativă, numită **decadrahma ateniană** (10 drahme). Această monedă de aur, cu o valoare artistică și politică depășind pe cea nominală, este socotită prima medalie din lume.

De atunci, monedele și medalile sînt și fac istorie. Pe lângă inscripții, ele dezleagă cel mai bine tainele trecutului, cu ele se datează monumente de civilizație, cu ajutorul lor se restabilesc cronologic întregi dinastii, se luminează evenimente, personalități, fapte pierdute în negurile timpului. Emitearea și circulația lor sînt strîns legate de nivelul socio-economic

netare și al artei medalierie»; așa au apărut căutătorii de «comori», cei mai statornici fiind arheologii și colecționarii, numismații...

Pentru cine se interesează de trecutul României, trebuie spus că primele monede cu caracter de medalii au apărut în perioada de cea mai mare înflorire a medalisticii romane, pornind tot de la niște bătălii...

Întoarcem filele istoriei la sfîrșitul secolului I — începutul secolului II e.n. Imperiul roman ajunsese la apogeu sub împăratul Traian. Rege în Dacia era Decebal, care — culmea! — primea stipendii de la Roma, în urma unei păci avantajoase încheiate cu împăratul Domițian (anul 89 e.n.). Dar odată cu urcarea pe tron a lui Traian (anul 98 e.n.), încep pregătirile pentru cucerirea Daciei. Despre cele două crîncene războaie (101—102 și 105—106 e.n.) au rămas puține mărturii scrise de contemporani, pierzîndu-se inclusiv «relatarea» acestor campanii de către împărat. Au rămas, în schimb, monumentele ridicate în cinstea victoriei finale asupra dacilor (vara anului 106), cînd a căzut ultima redută, capitala din munți — Sarmizegetusa Regia; printre acestea, amintim Forumul lui Traian, cu Columna lui Traian și Basilica Ulpia, din Roma (o copie a tuturor metopelor de pe Columnă se află la Muzeul de

lupte de la Tapae (anul 101 — IMPERATOR II) și din Dobrogea (începutul anului 102 — IMPERATOR III) și asediul Sarmizegetusei (sfîrșitul anului 102 — IMPERATOR IIII). După întoarcerea la Roma, s-au bătut trei tipuri de monede, simbolizînd supunerea Daciei, împăratul primind titlul de DACICUS... Dar Dacia nu fusese înfrîntă și Decebal nu se putea mulțumi cu condițiile păcii încheiate, începînd chiar din iarna anilor 102—103 să se pregătească de război. Așa se face că Traian plănuiește o nouă confruntare, decisivă. Emisiile monetare sînt și mai numeroase: construirea podului peste Dunăre, preliminariile războiului, luptele din munți, victoria decisivă, prin cucerirea Sarmizegetusei și transformarea Daciei în provincie romană (DACIA AVGUST PROVINCIA). Toate îl preaslăvesc pe Traian, înfățișat călare, în mină cu o lance, sau trecînd peste un dac căzut la pămînt, sau doborînd un dac. Întoarcerea victorioasă la Roma, triumful și serbările care au ținut 123 de zile (!) au prilejuit baterea unei medalii de argint și bronz, în care Traian călare este însoțit de zeița Felicitas, ținînd în mîna dreaptă un caduceu, iar în stînga cornul abundenței. Altele glorifică instaurarea păcii în Dacia și începuturile vieții romane în această provincie, atît de bogată încît a redresat economia întregului

imperiului. Din timpul stăpînirii romane s-au păstrat mai multe monede cu inscripția DACIA FELIX, unele bătute chiar în monetăria provinciei.

După părăsirea Daciei de către armată și oficialitățile romane (anul 271 e.n.), populația dacoromanizată a continuat să trăiască pe pămîntul străbun, stînd în calea tuturor popoarelor migratoare (secolele IV—XI) și continuînd să aibă legături cu lumea romană și romano-bizantină, ce se întindea la sud de Dunăre. Printre dovezile acestor permanente relații comerciale se află numeroase tezaure monetare romane descoperite pe teritoriul fostei provincii. În tezaurele de la Șimleul Silvaniei se află și 14 medalii de aur, de pe vremea împăraților care au condus imperiul între anii 286 și 383 e.n. Medalioanele, bula de aur și celelalte obiecte de podoabă sînt mărturii îndubitabile ale continuității și permanenței poporului român în vatra străvechii Dacii.

Eroi legendari și fapte de vitejie

În primele secole ale Evului mediu timpuriu, s-a produs fenomenul numit «ruralizarea» Europei, precum și fărâmițarea politică feudală. Timp de aproape opt secole, pe vechiul continent nu s-au mai bătut medalii (cu cîteva mici excepții, în epocile merovingiană și carolingiană). Dezvoltarea economiei urbane și centralizarea primelor state feudale în Italia și Flandra (sec. XIII) duc la o redescoperire a tradițiilor și valorilor romane. Drumul medalisticii e larg deschis, în secolele XIV—XVI apărînd adevărate capodopere, datorate unor artiști iluștri, precum Antonio Pisano, zis Pisanello, din Verona, marele creator al medaliei moderne, și Benvenuto Cellini. Invenția mașinii de bătut monede și medalii (mijlocul secolului XVI) a dat un nou impuls artei medalierii, mai ales în spațiul germanic.

Unuia dintre acești renumiți artiști-gravori, Osterer Deschler, românii îi datorează prima medalie — cu chipul lui Mihai Viteazul, care în anul 1600 a realizat Unirea celor trei provincii românești surori — Muntenia, Transilvania și Moldova. Este întia efigie în metal (aur și argint) a voievo-

dului ajuns erou legendar al neamului românesc; victoriile sale împotriva turcilor și ungurilor, intrarea triumfală în Alba Iulia (reședința principilor Transilvaniei), înaltul său patriotism, simțul politic și diplomatic l-au făcut cunoscut repede în întreaga Europă, fiind numit, cum este scris în medalia amintită, «consilier perpetuu al sfintei maiestăți cesare-regale» (e vorba de împăratul Austriei Rudolf II). A fost asasinat mișelește, prin trădare, în ziua de 9 august 1601. Scurta lui domnie și unirea vremelnică au intrat în conștiința întregului popor român, care de abia la 1 Decembrie 1918 a realizat visul multisecular, cînd, tot la Alba Iulia, românii din Transilvania au realizat Unirea cea Mare, întregind România în granițele ei strămoșești. Chipul lui Mihai Viteazul a fost imortalizat în numeroase opere de artă și creații literare și istorice. La 2 ani de la înființare, în 1905, **Societatea numismatică română** a emis medalii de argint și bronz dedicate marelui erou. În 1943, regimentul «Mihai Viteazul» a făcut o plachetă în memoria domnitorului, iar în 1959 și 1964 au fost lansate medalii de bronz patinat, cu bustul viteazului «luptător pentru independență și întregirea țării» (1593—1601).

A doua medalie rară și deosebit de valoroasă, bătută din aur și argint, în anul 1713, se datorează unui alt mare voievod, Constantin Brîncoveanu, care a domnit în Țara Românească între anii 1688—1714, fiind ctitorul unei adevărate școli de artă, cultură și arhitectură, în timpul său clădindu-se numeroase edificii publice și de cult. Datorită poziției sale de independență față de Imperiul Otoman, a fost adus la Constantinopol, cu toată familia; sub privirile sale, în ziua de 14 august 1714, turcii i-au omorît cei patru fii și ginerele, apoi a fost decapitat și el. Asupra scopului emiterii acestor medalii (sau monede?) specialiștii numismați au păreri controversate; cea mai plauzibilă ipoteză este că ele erau destinate de Constantin Brîncoveanu invitaților la banchetul ce-l pregătise pentru ziua de 14 august 1714, cînd voievodul împlinea 60 de ani...

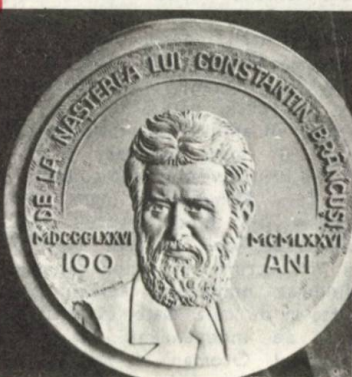
La 70 de ani de la acest martiraj, în toamna lui 1784, izbucnea în Transilvania marea răscoală condusă de Horea, Cloșca și Crișan, care avea să fie înăbușită în sînge





miniaturi, medalii). Se cunosc astăzi 9 medalii (din argint, bronz și plumb) comemorând evenimentul cu chipul celor trei martiri. Ele se împart în patru categorii: din timpul răscoalei (bustul lui Horea și al lui Cloșca, aparținând unui sculptor vienez cu inițialele R. L.); la împlinirea a 50 ani de la răscoală (a lui Horea are legenda circulară HORJA REX DACIAE); medalii cu însemnele lui Horea (coroana imperială, o inimă străpunsă de un pumnal și crucea cu 3 brațe); medalii satirice — emise de dușmanii răsculaților români, nobilii maghiari, care au vrut să ridiculizeze memoria celor uciși, dar n-au făcut decât să popularizeze faptele martirilor (numindu-l pe Horia regele Daciei, dușmanii răscoalei au perpetuat ideea continuității poporului român și dorința lui de unire).

La intervale mai mari apar și alte medalii românești — ale unor domnitori, cu ocazia inaugurării unor edificii și-n special cele comemorând Revoluția de la 1848,



Unirea Principatelor și alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor. În timpul domniei lui Cuza au fost emise numeroase medalii, unele pentru încurajarea industriei, agriculturii și comerțului din tînăra Românie. Se poate afirma că rare au fost evenimentele din această perioadă care să nu fie immortalizate în metal. De un deosebit interes sînt medalile în amintirea victoriilor armatei române în Războiul de Independență; în 1881 se realizează o medalie comemorativă (în argint și bronz, cu diametrul de 85 mm) de mare valoare artistică. Aniversări, personalități ale vieții culturale-științifice, ridicarea unor obiective economice, restaurarea unor lăcașe bisericești și monumente, sărbătorirea unor voievozi etc. sînt tot atîtea prilejuri de a fi emise medalii care se constituie în documente ale României moderne și contemporane. Medalile și plachetele ce ies din mîinile artiștilor gravori de la Monetația Statului sînt apreciate azi de toți marii specialiști și colecționari din lume; ei au creat în ultimii ani medalii cu Eminescu și primul cosmonaut român, Brîncuși, « Getica », Enescu și hidrocentrala Porțile de Fier, Aurel Vlaicu și metroul bucureștean, emblema Capitalei și Canalul Dunăre-Mare Neagră, etc., etc.

**VALENTIN
HOSSU-LONGIN**

după două luni de « război țărănesc ». Arestați, conducătorii ei au fost închiși în cetatea din Alba Iulia; Crișan s-a spînzurat în închisoare, iar Horea și Cloșca au fost judecați și condamnați la moarte, prin zdrobirea cu roata (execuția a avut loc la 28 februarie 1785). Cu prilejul procesului au sosit la Alba Iulia numeroși artiști, printre care și gravori, din multe țări europene, immortalizînd chipurile răsculaților în peste 100 de lucrări de artă (picturi, gravuri,



DESPRE CAVALERUL TRAC



Un articol din «Légendes Thraces» (Sofia, 1977), care aduce unele completări inedite în traciologie, este «Eroul cavalier trac», scris de Ivan Venedikov. Autorul începe cu afirmația că ceea ce frappează în religia traco-getică este că această credință, sub această formă, nu se întâlnește la nici un alt popor al antichității.

Pentru cercetare nu avem la îndemână decât studiul monumentelor și majoritatea acestora datează din dominația romană în Tracia. Sanctuarele descoperite pe teritoriul tracilor sînt în jurul numărului de o sută: sînt unele lăcașuri de cult dinaintea romanilor, unde se aduceau ofrande divinităților și se făceau sacrificii pentru acestea. Astfel, Herodot citează sanctuarul lui Dionysos la Satri și Rodopi. Aceasta se găsea pe vârful muntelui, iar besii îi erau preoți. Era și o preoteasă care dădea răspunsuri, ca la Delphi. După Suetoniu, Octav, tatăl lui Augustus, a venit la acest sanctuar ca și Alexandru cel Mare. Suetoniu vorbește de pădurea sacră a lui Dionysos. Xenofon, Eschile, Strabo vorbesc de muntele sacru. Așa cum Ciceron (contra Pison) ne vorbește de distrugerea unui sanctuar pe pămînturile denteleților, consacrat lui Zeus Sbelisurdos (Zeus purtător de vultur). Expresia este tracă. În epoca imperială romană, frontiera de stat ajunge la Carpați și Nistru. Darurile către sanctuarele zeilor urcă pînă în epoca lui Constantin cel Mare și Valentinian. Tracii venerau aproape toate divinitățile greco-romane, la fel ca

toate popoarele europene care au fost sub dominație romană. Sbelisurdos, întovărășit de Hera, conduce un car. Întîlnim și reliefurile cu Asclepios și Hygia, întovărășiți de Telesfor. Reprezentările cu Apollo nu oferă nimic nou, în timp ce sora sa, Artemis (Diana), este reprezentată pe cal, pe o căprioară sau cerb. Celelalte divinități — Hermes, Nemesis, Hecate, Tyche sau Fortuna, Ares-Marte sînt reprezentate rar. La aceștia adăugăm cultul pentru eroul Heracles. Divinitățile venite din Orient — Sabazios, Serapis, Cybele, Isis, Mitra se bucură de oarecare popularitate.

Doar la traco-geți întîlnim nenumărate reprezentări ale misteriosului zeu trac Heros, ceea ce nu există în sculptura religioasă a niciunui popor nici în Orient, nici în Occident. Aceasta constituie originalitatea poporului traco-get. Straniu, această divinitate este anonimă. Ea nu poartă nume. Autorul adaugă că obiceiul de a da nume zeilor a fost adoptat în Grecia, consultînd oracolul de la Dodona. Nu există în nici o parte a imperiului roman vreo divinitate cu numele de Heros. Coincide aceasta cu cuvîntul grec Heros?

La numele zeilor se adaugă totdeauna un epitet. Se știe că grecii au dat supranumele de «heros» eroilor antici: Heracles, Ulysse, Achille, Perseu, Theseu

etc. În arta antică reprezentarea herosului corespunde noțiunii de «heros» în Grecia. În sec. V î.e.n. reprezentarea herosului ca un cavalier ținînd în mînă un vas sau pateră pentru libații, fiind astfel asemănător zeilor, se cunoaște. De cele mai multe ori însă herosul este reprezentat ca un cavalier cu lancea în mînă.

Ideea care se ascunde în spatele acestei reprezentări nu este numai greacă — afirmă I. Venedikov. Din antichitatea îndepărtată, în Europa și Asia, era o idee cunoscută punerea calului alături de mort, pentru a-i servi după înmormîntare. Pe reprezentările descoperite pînă în prezent în Tracia, mai mult de 3000 înfățișează simplul cavalier trac. Descrierea acestora seamănă în linii generale cu cele descoperite în spațiul getic.

Herosul ne amintește și de alte divinități asociate: Dionysos, Ares, Apollo, marele zeu etc. Nu trebuie să uităm că pe pămînturile Traciei cultul lui Zalmoxis, care are funcții chthoniene bine pronunțate, a dominat timp de secole. Autorul se întreabă cum îl reprezentau oare tracii pe Zalmoxis, și găsește o inscripție (stăpînului Darzales) pe unul din reliefurile acestui zeu. Îl vedem — după noi — reprezentat cu trei capete bărboase. I. Venedikov consideră că ar fi vorba de tripla Hecate în variantă masculină! Ciinele, la rîndu-i, are trei capete: cerberul? În colțurile

de sus ale monumentului două mici busturi: Sol și Luna. După cum se vede, Herosul are relații cu soarele și luna. Noi ne întrebăm dacă este posibilă transformarea unei divinități chiar în cadrul herosului, din divinitate feminină în divinitate masculină, mai ales când este vorba de arhicunoscuta zeiță a morții: Tripla Hecate, al cărei nume înseamnă propriu-zis «o sută de lumini». După noi este vorba de o eroare de interpretare. Chiar în cadrul mitului androgin această transformare nu este posibilă. Poate fi vorba de o variantă rară de reprezentare tricefală a zeului Zalmoxis ca heros («trismegistos — de trei ori mare»). Deci cavalerul trac cu trei capete ar reprezenta un cult sincretistic tardiv pentru zeitatea centrală Zalmoxis, sub tripla sa ipostază de: zeu, heros, dăimon. Roger Peyrefitte pune această veche credință tracă în gura lui Alexandru cel Mare. O socotește o influență a lui Pythagoras. Să nu uităm că pe moneda geților buridavensi pe avers apare figura bifrons — cu dublu cap, care după noi reprezintă, așa cum am arătat altădată, **zeitatea polytheos: Ianus-Cronos-Zalmoxis**. Nouă ni se pare o ipoteză mai logică. Și dacă în reprezentarea herosului apar atâtea zeiități asociate, de ce nu ar apare și Zalmoxis sub această

stranie reprezentare. Deci herosul va fi fie Apollon, fie marele zeu, fie Zeul enigmatic cu trei capete (după noi însuși marele Zalmoxis) a căror reprezentare va comporta soarele și luna pentru a indica esența sa. Multe reprezentări sînt în sanctuarul din Glava Panegă, unde divinitatea fuzionează cu Asclepios supranumit Zylmidrenos.

Herodot nu spune nimic despre aspectul curativ al cultului lui Zalmoxis, care pentru autor apare mai mult ca un zeu subteran. În Platon, Zalmoxis apare clar ca un zeu iatros (vindecător). În religia lui Zalmoxis sînt multe lucruri care se apropie de tratamente și sănătatea publică.

De acum avem cheia metamorfozelor iconografice. Vedem astfel că herosul este o divinitate solară și celestă și care este în același timp chthoniană. Metamorfozele herosului variază: el se transformă pe anumite reliefuri în Sabazios, în Mitra, în Ares. Autorul afirmă că tracii au adaptat religia învingătorilor propriei lor religii; dacă le-a adaptat din divinități, ea le-a transformat heroizîndu-le. Aceasta face ca religia tracă să fi fost clădită pe o bază eroică, încă din epocile cele mai vechi. Herosul reprezintă o singură divinitate sau este vorba de mai mulți heroși — diferiți. Toți acești heroși se disting între ei doar prin cultul

local. Religia tracă, caracterizată prin divinități ecvestre, nu putea lua naștere în epoca imperială romană.

În regatul morților, unde Zalmoxis a predicat că toți cei care au părăsit lumea noastră vor trăi etern, chiar acesta (Zalmoxis) domnește. Această divinitate stranie care reprezintă în același timp o armată infinită de heroși locali, este în realitate doar același heros cu mici particularități locale.

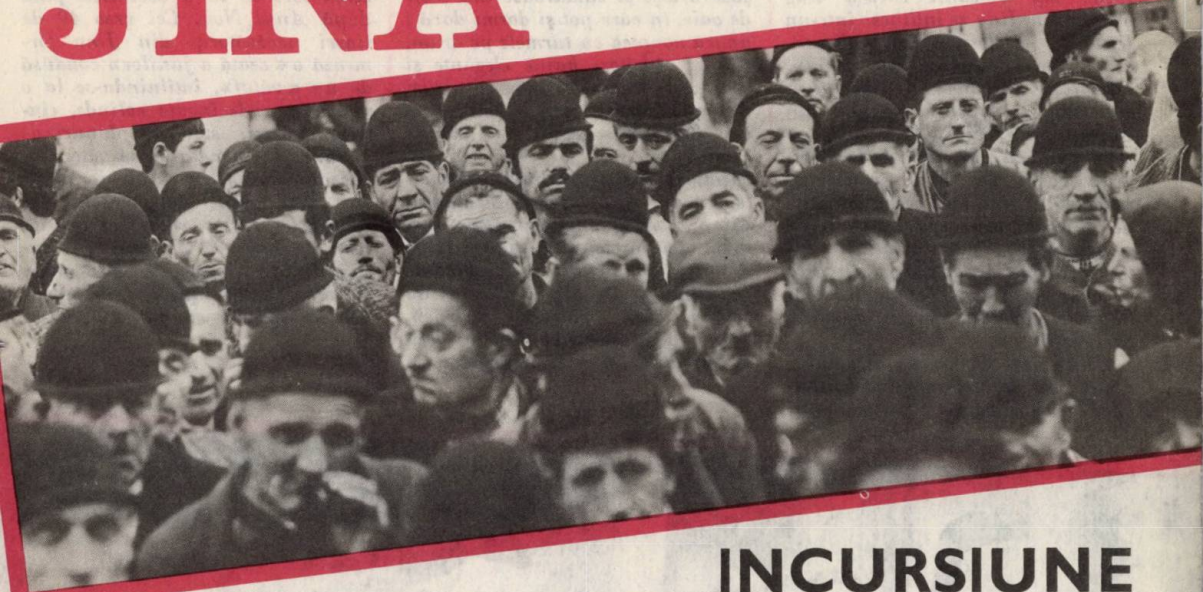
În concluzie, divinitatea «cavaler», așa de larg răspîdită în lumea tracă, reprezintă în realitate o veche divinitate a spiritului trac. I. Venedikov vede o importanță politică și națională a cavalerului trac, care este, în afara limbii, **«unica legătură care menține într-o singură comunitate întregul spațiu tragic»**. Ideea de divinitate a eroului cavaler nu poate fi prea veche la traci. Legende asupra oamenilor cu corp de cal (centaurii) vin din țările septentrionale. În Tracia este menționat tumulusul din Dovvanli (sec. V î.e.n.) unde întîlnim noțiunea de zeu cavaler pe inele de aur, ornamentate cu un cavaler. Aceeși imagine pe un inel de aur din Brezovo. Autorul descrie apoi eroul cavaler trac pe centura în argint aurit de la Lovets sau pe falerele de argint de la Letnitsa. Consideră tezaurul de la Letnitsa ascuns probabil sub pămînt în timpul campaniei lui Alexandru cel Mare contra triburilor (380—350 î.e.n.).

Dacă o mai mică parte din acest tezaur reprezintă lumea animalelor sălbatice, mai mult de jumătate din falere reprezintă divinități, astfel că tezaurul are o mare importanță pentru studiul religiei trace. Zeul cavaler este de mai multe ori reprezentat. I se pot studia ținuta, armele (lancea, scutul, arcul). O primă concluzie: este stăpînul animalelor sălbatice ale pădurii. A doua remarcă: capetele tăiate de cal, femeie, oameni, sînt puse de autor în legătură cu vechi obiceiuri trace: înmormîntarea prinților traci alături de calul favorit, de una din concubine sau amintirea singeroasă a sacrificiilor umane cerute de Zalmoxis sau zeul Pleistors (Herodot). Unele falere au mai mult un caracter decorativ. O piesă importantă este hierogamia care reprezintă zei fecundității și fertilității.

dr. GABRIEL ILIESCU



JINA



INCURSIUNE ÎNTR-UN UNIVERS MILENAR

Calendarul naturii

Urcăm, nu numai în timp, ci și în spațiu, la 1.000 de metri, căci Jina e satul cel mai sus așezat din județul Sibiu. Îl aflăm cu casele lui din ziduri solide, înconjurat de văi și culmi bogate în pășuni. Încă din vremea ultimelor războaie austro-turcești, oamenii satului-constituți într-un puternic regiment de graniță, s-au văzut răsplătiți pentru vitejia lor de către împărăteasa Maria Tereza primind șapte munți unde să-și pască nestingheriți oile. În drumul nostru spre sat zărim pe ciobanii locului răspândiți pe coastele munților ca niște steiuri solitare înconjurate de dalbe flori mișcătoare. Dar viața lor e departe de a fi sedentară, dimpotrivă, iar mișcarea ei ascultă de un calendar al naturii din care s-au născut din vremi imemorabile obiceiurile pământului. Timpul nu curge aici la întâmplare, el e ciclic, adică mereu întors în el însuși pare a fi același de la începutul lumii. Să-i urmărim și noi rotația, începând cum se cuvine cu primăvara.

Din 15 mai tot satul își încheie activitățile cotidiene, se termină și școala, și cu mic cu mare încep păstoritul celor peste 25.000 de oi. Teritoriul obștei e împărțit în două

zone — «hotarul de sus» și «hotarul de jos» — în care cîț e iarba verde se pășunează alternativ, întâi în cea de jos și apoi în cea de sus, pentru a putea recolta tot alternativ și finul pentru iarnă. Părinții cu copiii se mută în «colibele» (casele de lemn) construite în cele două hotare. Oamenii satului se risipesc prin împrejurimile unduioase de deal și de vale, iar clădirile din cărămidă din sat rămîn vara aproape pustii pînă spre toamnă. Din 15 octombrie turmele sînt coborîte în vatra satului unde sînt hrănite cu fîn și apoi pornite pe lungile drumuri ale transhumanței pe cîmpiile din toate părțile țării unde oile găsesc și iarna hrană. Ciobanii sînt oameni umblați și au multe a povești din călătoriile lor, cînd nu o dată au a se lupta cu lupii, ca și vara cu urșii din pădurile vecine. De aceea, cum au apucat din bătrîni în înainte de Crăciun o «zi a ursului» sau «a lupului», spre a-și îndepărta eternii dușmani: atunci «se leagă foarfecile», ca să fie fiarele legate la gură; nu se consumă carne. altfel «îți mînîncă ele oile»; și nu au voie să doarmă cu femeia în același pat, să «fie în toate puterile cînd se va lupta cu ele». S-au păstrat de asemenea, pînă astăzi, deprinderi străvechi care oferă o uluitoare

știință medicală. Astfel cînd o oaie e lovită de capie — un fel de nebunie provocată de un parazit — ciobanul o descîntă apoi arde lama briceagului în foc și cu o precizie de chirurg taie osul craniului într-un anume loc de unde scoate viermele care atacase creierul animalului, iar la sfîrșit leagă rana cu rafie (coajă de tei) și ceară de albine. Fiecare cioban este un doctor și un «vraci» pentru turma sa cu care se întoarce spre sfîrșitul iernii în sat, dovedind cît este de destoinic.

Rădăcinile sînt de piatră

Prima atestare scrisă a satului datează din 1390, printr-un hrisov voievodal. De atunci istoria satului e cunoscută cu precizie documentară. Memorabil e faptul că din Jina, în urma vicisitudinilor istoriei și a opresiunilor ale căror victime erau românii din Transilvania, au plecat în ultimele trei secole, ca din aceeași rădăcină, trei valuri de familii care după adevărate exoduri s-au așezat dincolo de munți, în Valahia, întemeind pe celălalt versant carpatin alte sate de oieri vestite pentru turmele lor: Vaideeni, Novaci, Corbi, Bă-

beni, Mălaia ș. a. Legăturile s-au păstrat în obiceiuri, port, tradiții, iar anual, în ultima duminică din iulie, toți ciobanii care-și trag obirșia din Jina se întâlnesc într-un festival folcloric interjudețean, «Sus pe muntele din Jina», adevărată sărbătoare a portului, cîntecului și dansului popular din Mărginimea Sibiului. Cei din Jina se prezintă cu o formație de dansuri, grup vocal de băieți și fete și indeosebi cu cea mai veche formație de fluierași din țară, ani în șir premiată la toate festivalurile interne și internaționale pentru arta cu care cîntă din acest instrument de care ciobanul nu se desparte niciodată.

Certificatul de noblete al satului e dat însă de vechimea indeletnicilor locuitorilor săi. Pe străzile lui

vara au peste cămașă o vestă neagră, iar iarna pieptar din piele meșteșugit împodobit cu motive florare, șube uriașe și călduroase din piele de oaie, în care pot și dormi dacă-i apucă noaptea cu turmele pe drum, iar la sărbători haine elegante și scumpe, — «bitușe» albe (din piei de «miel care a supt la oaie pînă s-a săturat») cusute cu modele ornamentale de o extraordinară bogăție și frumusețe. Și portul femeilor are aceeași vechime: bluza dacă, «iia», albă, cusută cu fir negru, fusta tot albă, protejată în față și spate de un soi de șorțuri negre, brodate (cătrîne) și pe cap broboade sau voaluri albe — marama, «cirpe». Iarna, pieptarul mai decoltat decît al bărbaților și mai împodobit, ca

care prin ritualul «Sărbătorii junilor» intră în rîndul obștei satului. O lună de zile ține petrecerea lor: de la 6 decembrie pînă după Anul Nou. Cei vreo 40 de tineri necăsătoriți din Jina formează o «ceată a junilor» condusă de un «vătăf», întîlnindu-se la o «gazdă» unde învață colinde, cîntece, jocuri, stabilesc planuri de acțiune și calendarul sărbătorilor. Fiecare are perechea lui, iar dacă sînt mai multe fete, acestea se «împart» între vătăf și gazdă. Toți se îmbracă frumos, cu extraordinarul port de zile mari și întreg satul înfloarește de splendoarea tinerilor ca într-un basm:



costumele oamenilor par coborîte direct de pe Columna lui Traian. Aceiași pantaloni strînși pe picior din lînă bătută la piua de lemn acționată de apa riului; aceeași cămașă tot albă, lungă, cu motivele elementare — soare și apă — strînsă pe mijloc cu o curea lată de piele; aceeași pelerină cu glugă. Ciobanii din Jina mai poartă vara pălărie neagră cu boruri scurte, devenită un însemn al celor din Mărginimea Sibiului, iar iarna căciulă de astrahan. Tot

și scurtele din piele de miel cu blană de vidră la gît, fac mîndria ciobănișelor din Jina. Toate femeile satului au acasă război de țesut din lemn în care, în lungile seri de iarnă, așteptîndu-și bărbații plecați cu oile, țes minuni de îmbrăcăminte sau pentru împodobit casa: perne, ștergere, pături, covoare întrecîndu-se în incusînță și fan-tezie.

Sărbătoarea junilor

Iarna e de fapt vremea de sărbătoare a satului. Acum viața lui spirituală e dominată de tineri,

se intră astfel, în timpul sacru al sărbătorii, care marchează încheierea fericită a unui ciclu din existența colectivității. Junii pornesc cu un steag al lor, se împrăstie în sat, colindă și urează de sănătate și belșug la fiecare casă, apoi se string la horă, unde intră în joc pentru prima dată fetele tinere. Primul dans, în care un june o ia și o «trece pe sub mină», este o confirmare că fata a crescut și e aptă de măriție. Există o zi dedicată numai fetelor, alta bătrînilor, alta prietenilor. Într-una din zile, la 28 decembrie, are loc într-unul din satele din Mărginimea Sibiului «Întîlnirea Jocurilor», unde parti-

cupă și se întrec la dansuri, cîntece și cuvîntări, junii din toate satele din zonă, «competiție» care se încheie cu o horă a tuturor, avînd în mijloc hora conducătorilor. Tot acum se cunosc mai bine băieții și fetele, iar părinții încep «tatonările» căci după Anul Nou, de la 6 ianuarie încep «cișlegile» — vremea nunților.

Vremea nunților

Timpul sărbătorec al Anului Nou continuă pînă în primăvară cu alaiul săptămînal al nunților. Petrecerea începe de sîmbătă seara cînd se duce darul de la mire la mireasă. Tîndrul trimite alesei inimii lui un cozonac mare împo-

o batistă, o cămașă, toate cusute cu mîna ei. Cu cît cusătura e mai complicată și mai migăloasă, cu atît dragostea fetei este mai mare. În aceeași seară obștea satului trimite ca ajutor pentru nunta tinerilor o mulțime de bucate — «vin femeile cu blidul» — cîrnați, o găină, varză călită, spată de porc, să fie masa de a doua zi îmbelșugată. Duminică dimineața alaiul începe de la casa nașilor care de acum sînt «tutorii» tinerilor căsătoriți. Se iau apoi de la casele lor mirele și mireasa și cu muzicanții mereu prezenți, începe petrecerea unde la un loc de cînte, însemnați cu un fir roșu la vestă,

nunțile și nașterile și morțile. (Satul are și un splendid osuar din lemn, pictat în stil bizantin în urmă cu peste un secol de artiștii zugrăvi ai locului, unde sînt aduse cu sfințenie osemintele străbunilor). Totul se desfășoară previzibil ca mișcările unui uriaș orologiu reglat după ritmurile arhaice pe care milenii le-au dăltuit în sufletul oamenilor învățîndu-i marile legi ale înțelepciunii vieții.

DAN CONDESCU



dobit cu toate darurile: o creangă cu mere, bani («Cu merele să te-ndulcești/Cu banii să te hăznuiești» (îmbogățești)), coronița de mireasă, un inel sau altă podoabă de aur. Alaiul cu darul («pupăza») ajungînd la casa miresei, începe un dialog vesel cu gazda; însoțitorii mirelui vorbesc simbolic despre o vîndătoare și căutarea unei căprioare, cei ai miresei scot pe pragul ușii o bătrînă cocîrjită. «Nu e asta, pe asta să o fii dumneata!». În sfîrșit, darul ajunge la mireasa care taie în două cozonacul și-i înapoiază o jumătate mirelui, de data aceasta împodobită cu darul ei:

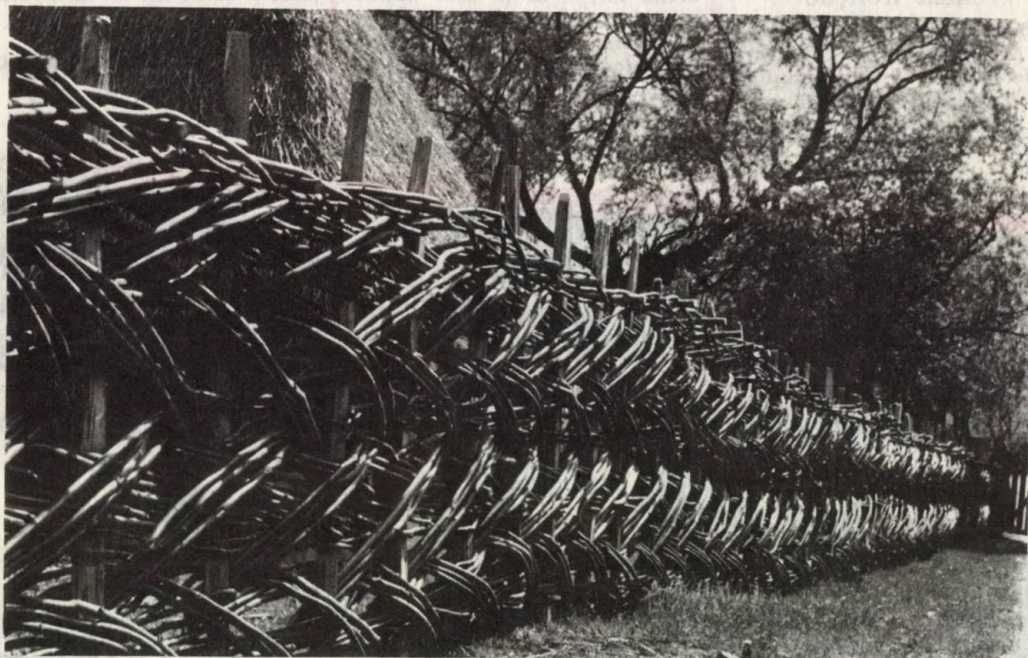
stau invitații nașului. Și se așterne o masă ca-n povesti și un joc cum numai la nunțile românești se poate vedea, care ține trei zile și trei nopți, căci ciobanii știu a munci din greu dar și a petrece pe cînte.

Cînstît ar fi, stimate cititorule, să încheiem și noi povestea noastră cum se încheie orice poveste: cu o nuntă, unde vă poftim și pe dumneavoastră. Dar povestea existenței pastorale nu se sfîrșete niciodată, căci timpul aici se repetă într-o veșnicie; iar vine primăvara, iar pleacă turmele în hotarul de jos, apoi în cel de sus și iar pornesc oile și ciobanii în țară. Apoi încep sărbătorile și



CU IOAN SONEA

Nu-i om ăla ce se ține
Ci-i cel la care-i stă bine
(Hore de sub Pria)



Nu mi-a fost dat decît rar să întîlnesc oameni ca Ioan Sonea de sub Măgura Priei din Țara Silvaniei, adică « de pe Sălaje », cum spuneau cei vechi. Nu știu de unde are atîta putere de viață, atîta bucurie de viață și atîta încredere în viață. Nu-i seamănă la fire decît « Moșu », din Cuhea, din Maramureș, azi satul Bogdan Vodă, care, și el, sfîrtecă lumea asta cu două îmbucături de bucurie, și-i satură pe toți neliniștiții lumii. Răsucind toate doctrinele filosofice, ca să-l înțeleg pe Ioan Sonea, m-am împotmolit mai rău, și m-am întors iar la Ioan Sonea, la izvoarele dinții ale lumii și ale vieții, în « împărăția » fericită a unui om, care e Măgura Priei, acolo unde vecuiesc tradițiile cele bătrîne și noi ale Priei, intrate în pietrele drumurilor și în sfințenia asfințitului de soare; intrate în cusătura de rouă a vorbelor celor blînde — mulcomitoare alduind nașterile și cărările stoarse ale cimitirelor agrăitoare în visul durerii ori intrate în fulgerele căzătoare pe șira înculorată a sumanelor — odăjdii ale omului sau mai presus decît toate rîurile așezate în măsura dreptății omenеști unde se despică veșnicia dată nouă fiilor pămîntului dinții în « Măsurîșul laptelui ».

Aici, la Pria, întocmai ca cei din spița legendarului Priam, toți oamenii se știu dintr-o familie și spun acest lucru pruncuții cei mici care umblă cu colindul de iarnă, « a cucuța » pe la cășile albe ca să treacă în vers colind de baladă gîndul cel vechi al lumii de aici: « Pe mine și m-așezați / În strunguța oilor / În durișul mieilor » atunci cînd se va găta lumea pentru fiecare din noi. Mai frumos nu se poate și nu-i unde căuta iubire mai mare pentru viață.

despre tradițiile cele bătrâne și noi ale Priei

« MĂSURIȘUL LAPTELUI » ÎN TRADIȚIILE CELE BĂTRÂNE ȘI NOI ALE PRIEI

« Măsurîșul de la Pria
Colț de datini
Și de lume
Colț de țară-n România ».

La fiecare început de mai e o slobozenie a vieții la Pria căci se face « Măsurîșul laptelui » după ordinea de început a lumii și după cea mai bătrână din tradițiile de aici. Oamenii se închină muncii și se mai închină înainte de a începe mulsul oilor în dejile de lemn curat alb pălit cu roua nevăzută a nopții. Ritualul are simplitatea gesturilor originare stînd omul și femeia față în față și privindu-se drept în ochi înainte de a se apuca de muls ca să-și destăinuie curățenia sufletului și-și lasă jos hainele grele de pe ei ca să rămînă în cămășuța lor albă bărbații și-n spăcelele lor (ca laptele) femeile și să se spele pe mîini suflecați la pumnărașii cămășii și spăcelului, să se spele cu apă de sub Măgura Priei pusă în olul răcoros de lut. Și-apoi s-așează la strungă unde începe cel mai adînc și mai tainic dialog de pe lume între om și animal în murmur cald de chemare mulcomă: șug-șug-șug oaie — șug oaie, ca să vină oile blinde la alinarea chemătoare a stăpînului și să-i dea acestuia laptele tot. Se umplu dejile cu lapte cum se umple lumea de lumina albă de soare de toate mișcărilor lumii pămîntești și s-acopere dejile cele mari cu lapte cu dosoile albe de pînză cum s-acopere ceasul trecut al zilei cu razele blinde de soare. Apoi vine « Măsurîșul laptelui » — măsurîșul omeniei omenesti cu păhărelul de lemn cu nume de mit: ulcuit — ș-atîția **lapți** ies pentru Toader, ș-atîția **lapți** ies pentru Ioanea, ș-atîția **lapți** ies pentru Ileana ș-atîția cîți sînt în toată Pria venind de-acum înainte la rînd la mulsul oilor după « lapții » care-i au la « Măsurîșul laptelui / Măsurîșul de la Pria / Colț de lume și de datini / Colț de țară-n România ».

Tradiția cea bătrînă a Priei s-a întărit în tradițiile cele noi care-i țin pe oameni aici ca pe Ioan Sonea știind că numai ei pot întări tradiția făcînd drumuri și poduri și case noi frumoase și caș dospit și uscat și pîlîncă de cea bună și ieșiri către ogrăzile cu pometuri și fintini la capete de sat și prunci mulți pentru maicile caselor și așezare-n omenie pentru toți pruncii pruncilor ce vor face prin veacuri « Măsurîșul laptelui » la Pria.

DACĂ-L ÎNTÎLNÎȚI PE IOAN SONEA VĂ VA SPUNE:

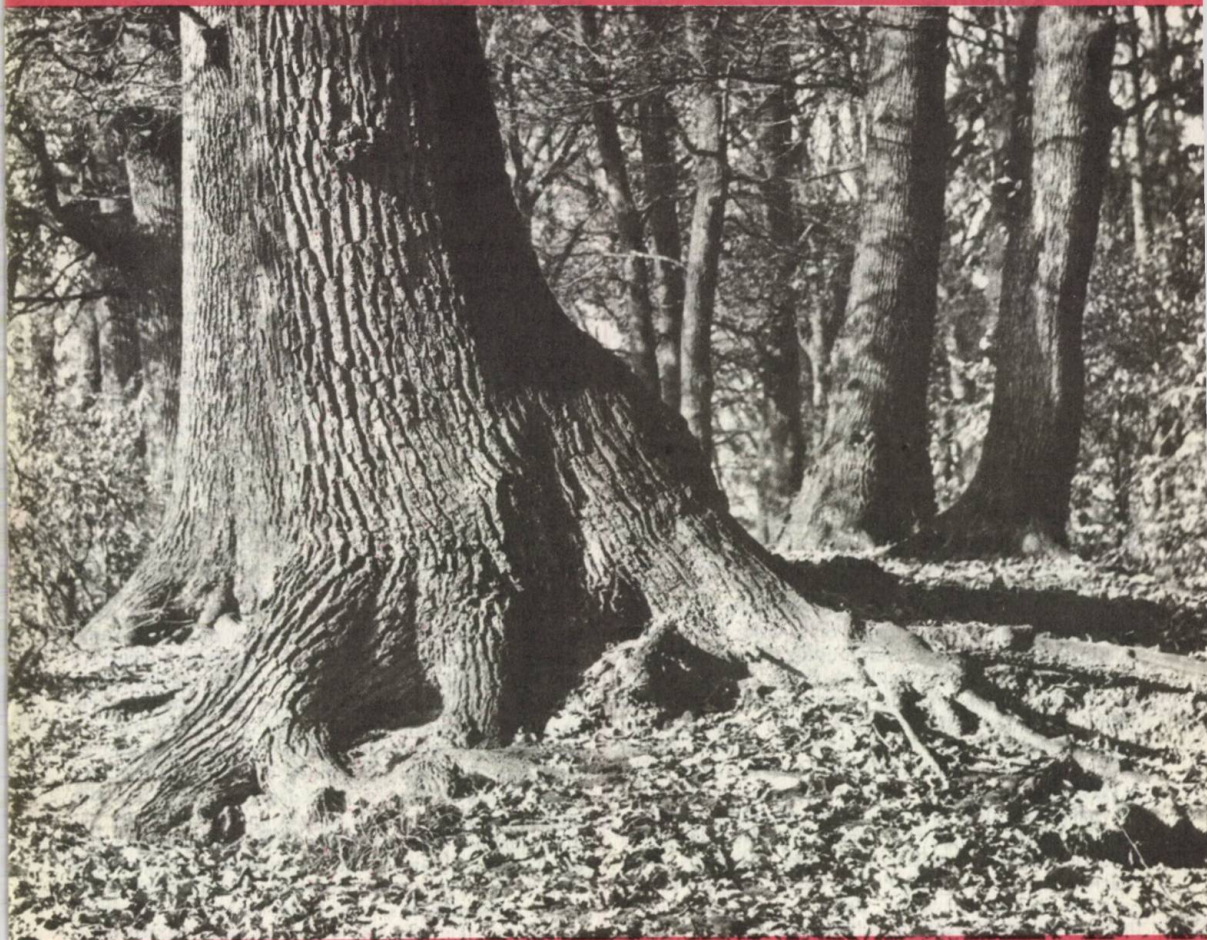
« Cîntă-mi cuce, numai mie,
Că la vară, cine știe ».

Drumurile lui Ioan Sonea sînt drumuri de tradiție, drumuri ce coboară la oameni și sfîrșesc în oameni ca să scrie despre el cartea care nu s-a scris încă dar o merită. Dacă-i spun « țaran » nu se supără, dimpotrivă, dacă-i spui om cu « carte » te întreabă despre ce carte vorbești despre cartea nescrisă a Priei pe care el ca om cu carte o « scrie » într-un fel pentru că a rămas între ai lui să le întrețină tradiția locului ca oamenii să facă înainte « Măsurîșul laptelui » ca femeile să pună înainte în războaiele de țesut pînză caldă pentru sumane și să păstreze prescurnicerile — peceti dinții — și să jertfească fiecare om o parte din omul din el pentru toate cele ce sînt pe pămînt și deasupra lui. Îl vei întîlni pe Ioan Sonea la Șimleu, la Crasna, la Zalău la vorbă cu toată lumea cu fetele destoinice ale satelor ce trăiesc acum la oraș după tradiții noi dar neuitîndu-le pe cele dinții cu fete harnice cu care se poate mîndri orașul cum e Valeria Roșca și Maria Clejan din Zalnoc care au venit la « Zălauă » cu vrednicia învățată din glasul și din faptele măicuții lor răbdătoare de-acasă. Îl vei găsi pe Ioan Sonea pe cursele de călători și în tren ori pe costura Meseșului așezînd acolo însemnele de tîrie sufletească a neamului trecute în lobdele încrustate din lemn, apoi în stîlpul de ciment ca tradițiile bătrîne să nu se rupă de cele noi. Erau în tren trei cu el și studenții spuneau fiecare ce facultate a **terminat** și-i asculta Ioan Sonea și mai gusta încet țărănește din laga cu pîlîncă din cașul gălbui din ceapă și din slănină și din coapsa de curcan și din mierea de albine și din miezul nucilor și i-a invitat după omenia Priei să guste și ei, studenții, să știe ce și cum, și s-au minunat studenții de gustările alea și nu s-au putut răbda să nu-l întrebe și pe el ce a **terminat** și Ioan Sonea le-a spus tot încet țărănește: Ieri am venit d-acasă ș-am **terminat** și io un gard de făcut din lețuri d-alea scumpe c-așe-i mai nou tradiția la Pria, și numai că s-au minunat studenții de bunătățile din care mîncau dar și de răspunsul lui Ioan Sonea.

Am spus eu la început și spun iar spun mereu că nu mi-a fost dat decît rar să întîlnesc oameni ca Ioan Sonea de sub Măgura Priei și că nu-i seamănă poate decît « Moșu » din Cuhea Maramureșului păstrător și el ca Ioan Sonea a tradițiilor celor bătrîne și noi ale acestui binecuvîntat pămînt. De aceea aștept mereu să-i întîlnesc în lumina de « pe Sălaje » sau în Maramureșul acela fabulos.

VASILE VETÎȘANU

POVESTEA LEMANULUI



Repet spusa bătrînului ciopli-
tor Gheorghe Borodi, din Vadu
lzei, răspunzîndu-mi la întrebarea
de ce sculpează în mii de chipuri
stilpii înalți ai porții:

« E singură poarta; stejarul
luat din pădure nu mai are nici
flori, nici soare, nici ape. Cu
daltă îi fac sori, să se încălzească,
cioplesc din daltă flori, să-ntine-
rească, apoi îi fac izvoare, ca
niște frînghii, să se răcorească.

Poarta înfrînghiată nu simte sin-
guratatea și greu îmbătrînește ».

Mi-am amintit aceste vorbe,
rostit ca pe-o baladă sau des-
cîntec, privind fotografiile băi-
măreanului Aurel Toncoglaz, îm-
pătîmat scormonitor al universu-
lui maramureșan. Poema lui în
alb-negru e o poveste venită de
demult, de la oamenii ce-au trăit
sub streșina pădurii, a pădurilor
seculare în care hălăduiau zimbrii

și legendele cu voievozi descăle-
cători. Ei au trăit în lemn și
lemnul le-a fost și leagăn și
lacrimă de îngropăciune, și casă
și masă, cu puiul de brad au
nuntit și puiul de brad l-au pus
cînd au încheiat acoperișul. Pentru
ei, lumea pădurii este prelungirea
respirației lor, cum oamenii din
așezările risipite pe văi sau culmi
au prins rădăcini în pămîntul
pietros, de nici o furtună migra-



toare nu i-a putut desprinde. Și-au menținut limba și portul, obiceiurile și neînfricarea pentru că au avut pădurea soră și frate, pădurea mister și frumusețe. Când a fost să taie un brad falnic din pădurile înalte s-au dus și-au împodobit puil de brad de lângă el, cu ștergare și colaci, punind bucate și băutură la rădăcina lui; apoi au băut, mâncat și jucat în jurul lui pînă a curs noaptea prin crengi. E « iertăciunea bradului », ritual neîntilnit în alte părți, prin care i se asigură codrului permanență, liniște și statornicie. Și zice cîntecul șoptit:



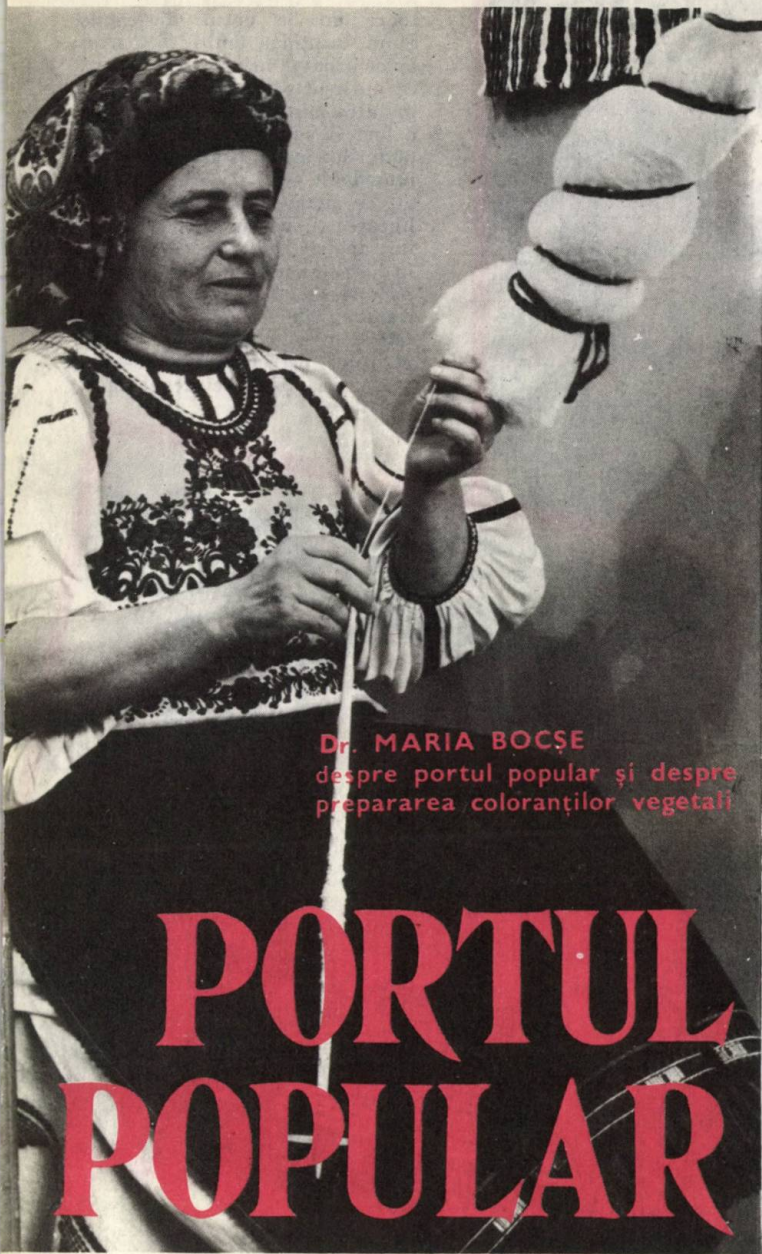
« Crești pădure și te-ndeasă
Numa loc de casă-mi lasă.
Loc de casă și-o cărare
Să ajung la mindra-n vale »...

... Monumentele Maramureșului sînt porți înfrîngiate, visul și darul de veșnicie al Măriei Sale Codrul.

**VALENTIN
HOSSU-LONGIN**

Fotografiii de A. TONCOGLAZ

Maria Spiridon
din comuna Avrîg, județul Sibiu



Dr. MARIA BOCȘE
despre portul popular și despre
prepararea coloranților vegetali

PORTUL POPULAR

A face o călătorie urmînd demarcajele unui atlas imaginar al portului transilvănean ni se pare pe cît de îmbietor, pe atît de instructiv și plin de revelații.

Ce mai putem spune despre portul popular? Mai este ceva nou, nescris sau nespus pînă acum? Mai poate fi vorba despre păstrarea unui costum popular în condițiile unor atari mutații economice și socio-

culturale la care asistăm în zilele noastre? Care au fost etapele evolutive și semnificațiile costumului în cultura tradițională? Iată doar cîteva întrebări pe care ni le punem la începutul reflecțiilor noastre vîzînd harta țării, ori atunci cînd, căutînd adeva cu pasul așezările din depresiunile și plaiurile montane ni se înfățișează peisajul umanizat prin varietatea morfologică și coloris-

tică a costumului popular. Căci, într-adevăr, portul popular din zonele etnografice ale țării, ale ținuturilor intra și extracarpătice românești, reprezentînd una din fațetele pietrei nestemate pe care o constituie arta populară și — dezvoltat pe străvechiul fond traco-iliric, în tiparele caracteristice dacice — a dăinuit pînă azi, datorită științei creatoarelor anonime de a-l păstra și de a-l valoriza, prin formă, ornamente, culoare, semnificație și de a-l integra unor forme noi, corespunzătoare concepției de viață, viziunii stilistice, funcțiilor noi, în contemporaneitate.

Dar, emoția noastră, a contemporanilor față de această permanență strălucită a artei populare nu este nouă. Încă la începutul veacului, Nicolae Iorga cutreiera locurile încărcate de istorie ale Transilvaniei, se extazia în fața deosebitului și variatului costum românesc și sublinia pertinent similitudinile dintre zonele extra, și ciscarpătice, remarcînd astfel unitatea în varietate a portului popular românesc.

Deosebindu-l de portul altor zone ale Transilvaniei, marele istoric descria costumele zonei Făgărașului cu mare exactitate, relevînd structura și rafinamentul lui: «...femeile poartă cojoace peste ie, iar pe cap, deasupra părului clădit sus, un cearcăm de mucava de pe care se desfășoară pe spate vîlul, «velitoarea» în toată lungimea lui; fetele obișnuiesc a se înfășura pe frunte cu o maramă neagră, ca la Săliște, care flutură pe umeri. Văd tot fețe frumoase, obrazuri prelungi cu bărbia fină, ochi adînci». Această rasă — spune mai departe istoricul — «seamănă cu aceea care locuiește cea mai mare parte din Moldova, din Bucovina...». Și mai înseamnă, neîndoios, aceste cuvinte însăși relevarea unității de neam, obiceiuri, cultură, de etnogeneză comună a tuturor românilor, definite și prin portul popular.

Dar și aceste expediții în lumea Transilvaniei de atunci și constatările istoricului român au fost precedate încă din

veacurile XV — XIX de nenumărați călători străini, personalități diplomatice sau oameni de artă purtați în aceste locuri de hazard sau de virtuțile istoriei. E locul să pomenim în acest sens doar câteva nume: Antonio Possevino, Francesco Massaro, Magini, Giorgio Reicherstorffer, Francesco Grisellini, Jacob von de Hildebrandt, Anatole Demidoff, Auguste Raffet, Théodore Valério, Auguste Lancelot și mulți, mulți alții din veacurile trecute, care s-au uimit în fața portului popular românesc și l-au descris ca pe unul din cele mai de preț și distinctiv fenomene ale artei noastre populare, remarcând diferențierile dintre ținuturi, dar și structura lui unitară, în toate zonele prezentate.

Cu atât mai mult azi, când cercetarea etnografică din țara noastră tinde să atingă nivelul științific mondial în această direcție, portul popular este recunoscut și studiat ca unul din elementele importante ale culturii materiale a poporului, ca unul din indicii săi definitorii, oferind un valoros fond documentar pentru clarificarea unor probleme de etnogeneză, cât și pentru stabilirea etapelor evolutive ale culturii populare.

În cercetarea caracterului complex al artei plastice populare, a portului popular, s-a recurs în ultimii ani la studierea lui pe patru nivele distincte ale activității umane: nivelul istoric, nivelul tehnic-material, nivelul funcțional și cel semnificativ, concepute nu ca diferențieri ierarhizante, ci ca stadii ale creativității, care coexistă și se înlănțuiesc strâns. Urmărite izolat sau în interacțiune, cele patru nivele sînt integrate în contemporaneitate (văzută ca noțiune nu numai temporală, ci și culturală și istorică), unui proces rapid și activ de selecție a valorilor, căutîndu-se forme de valorificare, de asimilare, care să reflecte noile condiții ale vieții culturale, economice, sociale. Cu alte cuvinte, putem spune că raportul tradițional-contemporan relevă pe plan materializat și ideatic legătura permanentă a creației populare actuale cu rădăcinile care i-au transmis peste veacuri viață, sevă, consistență.

Postulăm unanım azi, pe baza argumentelor arheologice,

istorice, etnografice, fondul traco-iliric (în ramura sa dacogetică) al portului popular românesc în unitatea lui. Mărturiile arheologice atestă practicarea țesutului și cusutului în scopul confecționării îmbrăcăminții încă din neolitic, dovezi fiind străpungătoarele de os, fusairole, greutățile pentru războiul de țesut, descoperite în toate zonele carpato-danubiene, Metopele Columnei lui Traian, ori acelea de pe monumentul triumfal de la Adamclisi, diferite stele funerare păstrate în muzeele de istorie din București, Cluj-Napoca, ori din Zagreb atestă originea și permanența structurii generale a costumului popular. Cămașa cu încreșul la gît, așa cum se mai poate vedea din Maramureș în Făgăraș și din Bihor în Țara Birsei, cu ornamente bogat urzite pe crețuri, la gît, la piept ori la minci relevă o descendență morfologică și artistică din fondul daco-iliric. Aceeași sorgine se atribuie catrinței, fotei, glugilor din lînă, purtate pe timp ploios, ișarilor, ca și îmbrăcăminții din pănură groasă, țesută din lînă.

Se impune să amintim că actele oficiale feudale, cum este spre exemplu cunoscutul document de la Siniob (Bihor), din 1169 atestă încă la începutul mileniului II ascendența timpurie a meșteșugurilor cojocăritului, piurăritului, țesutului, care vor contribui esențial la îmbogățirea costumului popular din Transilvania. La 1138, între dările iobăgești din Tran-

silvania erau amintite cele în produse: cingători de piele, «corrigia», cojcece, gube, sumane, țesături.

Demne de luat în seamă, în călătoria noastră imaginară prin zonele etnografice ale Transilvaniei sînt și documentele plastice referitoare la portul popular, picturile murale ale bisericilor de lemn din Maramureș, Sălaj, Bihor, care ne aduc din alte veacuri mărturie despre ținuturile înveșmîntați în costumul tradițional al locului și epocii respective. De asemenea, creația plastică cultă sprețeste numărul acestor dovezi și așa aminti în această idee doar pe Carol Popp de Szatmari, care, în celălalt veac a redat în tablourile sale o adevărată monografie picturală a costumului popular românesc din zonele Transilvaniei.

Toate aceste mărturii evidențiază caracterul tradițional al costumului popular, unitar din punct de vedere al structurii, cromaticii, realizării artistice.

Costumul, așadar este rezultatul unei evoluții de secole, la care fiecare generație a adăugat noi elemente artistice, valorificîndu-le în același timp pe cele tradiționale și obținîndu-se astfel creații de înaltă valoare. În felul acesta, sublinia etnograful Tancréd Bănățeanu, «costumul este produsul artistic al întregului popor român».





Stadiul și formele actuale de conservare a tradiției au fost determinate de posibilitățile și relațiile de comunicare și contact cu alte zone, de gradul de izolare a așezărilor, de nivelul lor economic și menținerea meșteșgurilor specializate care asigură în actualitate, autenticitatea și originalitatea pieselor de port, păstrând marca semnificației etnice, zonale, artistice, rituale, sociale etc. Piese de port devin astfel martorii unor forme de viață, ale unei culturi și stadiu de civilizație, păstrând imprimate, în afara proiectelor conștiente care le-au suscit, viața și spiritualitatea celor care le-au folosit.

Relevarea valorii artistice și semantice deosebite a poporului din toate zonele Transilvaniei au fost desigur una din finalitățile organizării primelor expoziții de artă populară, în 1881 și 1885, la Sibiu, sub egida generoasei asociații ASTRA.

La începutul secolului nostru, muzeele din București și Cluj-

Napoca au preluat această misiune de mare responsabilitate, devenind adevărate focare de cultură care au generat și stimulat mai târziu apariția unor reale rețele de muzee etnografice.

Muzeul Etnografic al Transilvaniei, care a împlinit recent 60 de ani de existență, ajuns la vîrsta deplinei maturități nu numai prin scurgerea timpului, dar și prin împlinirea sa, prin realizările majore pe plan științific și cultural, oferă vizitatorilor săi un adevărat panteon al creatorilor anonimi, reînvînd epoci, vieți, fapte și multă, multă artă.

Din colecțiile de peste 20000 de piese patrimoniale referitoare la portul popular, muzeul înfățișează publicului zonele Transilvaniei definite prin costumul lor: Mocănețimea Munților Apuseni, avînd cămașa lungă cu încreș și broderie pe crăuri, «ciupag» la piept, încinsă de carințele cu «trup vinăt» alese în război; Năsăud cu «pinzăturile» din lînică și cămașă

cusută cu mărgelile, avînd drept semn distinctiv pînă mare de pînă la pălăria costumul bărbătesc; Sibiul, cu eleganța și rafinamentul bicromiei alb-negru, bondița din piele de miel armonizîndu-se cu negrul catrințelor și al broderiilor; Pădurenii Hunedoarei, cu ampla cămașă cu «ornament bătut», compact ales sau cusut cu arnici roșu la piept, sau pe mineci, cu șorțurile negre de lînă și cheițele simbolice la brieu, cu ceapsa fuguiață și ștergarul alb pe cap, conferind purtătoarei eleganță și demnitate; Banatul cu opulența detoc stridentă a alesăturilor și cusăturilor cu fir auriu pe catrință, opreg, cămașă sau «tulbent» (boneta pentru portul fetelor); Maramureșul, cu coloritul viu, roșu-negru, ori portocaliu al catrințelor, în armonie cu policromia veselă, optimistă a cojocului, care ascunde în multitudinea broderiilor ei lînică, petece de soare, de scînteie reflectate în oglinjoare discret montate; în fine, zonele Harghita, Bistrița, Cluj, aducînd mesaje costumele maghiare și săsești, create și combinate în veacurile de coexistență alături de populația românească.

Dar, cunoașterea portului popular nu este limitată vizitatorului care și-ar îndrepta pașii spre muzeu cu venerație și dragostea pentru țară, pentru arta ei. Cîstînd și încadrîndu-se în Marele festival al «Cîntării României», cercetătorii muzeului au deschis noi expoziții, în care oferă noi interpretări ale costumului popular descifrînd mesajele și semnificațiile pe care ni le aduce din substraturi tradiționale. Am aminti în această linie expozițiile care relevă integrarea costumului în obiceiurile tradiționale: «Artă și ritual în podoabele femeiești», «Însemnele vîrștelor» etc. Aceste expoziții urmăresc, așa cum releva altă dată Lucian Blaga, că, pe baza costumului, dar și a ornamenticii «pe care arta populară de pretutindeni ne-o așterne ca un dar la picioare, se poate proceda la un fel de grafologie colectivă, în stare să ne releve aspecte din cele mai ascunse ale duhului unei populații», cu alte cuvinte, însăși spiritualitatea acestui popor.

Culorile plantelor în arta țesăturilor

Știți să preparați coloranți vegetali?

Dezvoltarea îndeletnicirilor casnice textile, bogăția țesăturilor de lână, în, cînepă, bumbac și diferențierile locale zonale, portul popular, de o mare varietate în cadrul unității stilistice românești, funcțiile diferite ale costumului ca marcă a deosebiriilor de vîrstă, statut social, stare ceremonială — au constituit tot atîtea motive care au determinat din vechime căutarea unei palete cromatice. De asemenea, criteriul estetic, care a caracterizat din totdeauna arta textilelor tradiționale, a condiționat bogăția cromatică a obiectelor. Față de bicromia și tricromia (alb-negru sau alb-negru-roșu) specifice țesăturilor tradiționale destinate uzului gospodăresc sau împodobirii locuințelor, lucrate din în, cînepă, bumbac sau pieselor de port popular, o mai mare diferență cromatică se remarcă la țesăturile de lână, scoarțe, covoare, cergi etc.

Natura, vegetația, puneau la îndemîna oricui bogăția culorilor obținute din plante, rezistente la lumina strălucitoare a soarelui, la decolorarea prin spălare ori prin învechire. Empirismul milenar manifestat în această direcție, continuitatea în practicarea extragerii coloranților din plante au dezvoltat o adevărată «știință» populară, constituind în același timp un argument al vechimii, permanenței de viață și al civilizației poporului care s-a născut și a dăinuit în leagănul carpato-ponto-danubian.

Coloranții vegetali au fost întrebuințați pînă prin deceniile 4—5 ale secolului nostru, apoi treptat au fost înlocuiți de cei chimici. Avînd în vedere facilitatea obținerii coloranților din natură și calitățile deosebite ale acestora (rezistență la apă, lumină și patina timpului) se impune învățarea și reluarea vechilor cunoștințe de etnobotanică tradițională.

Din bogatul fond de rețete tradiționale aducem în atenția cititorilor cîteva care pot facilita refolosirea coloranților vegetali și implicit a culorilor care au dat strălucire, rezistență, distincție, artei populare românești.

Îată cum se pot obține culorile:

ROȘU. Măr pădureț (*Malus silvestris* L.), Sovîrf (*Origanum vulgare* L.)

Se fierbe un kilogram de scoarță de măr pădureț în 8 litri de apă, timp de o oră, apoi se adaugă 2 kilograme de sovîrf și 2 kilograme frunze de măr pădureț, uscate și zdrobite. Se lasă totul la răcit și la macerat timp de 5—7 zile. Zeama în care s-au macerat plantele se pune din nou la fier, după care se strecoară. În colorantul obținut se adaugă piatră acră (alaun), ca fixativ. Intensitatea culorii depinde de cantitatea mai mare sau mai mică de flori de sovîrf, intrate în componență. Firele de lână, bumbac, în sau cînepă se introduc

în colorantul fierbinte, lăsîndu-se să fiarbă la foc potolit timp de o oră. Sculurile astfel colorate se limpezesc cu apă rece, apoi se pun la uscat în loc umbrat.

GALBEN. Ceapă (*Allium cepa* L.), Păpădie (*Taraxacum officinalis* L.), Drobșor (*Genista tinctoria* L.), Mesteacăn (*Betula verrucosa* Ehrh.). Se fierbe 1 kg de coji de ceapă galbenă, 1 kg de flori de păpădie, 1 kg de plante de drobșor și cîte 1 kg de scoarță și frunze de mestecăn, timp de 1—2 ore. Colorantul obținut se strecoară, iar ca fixativ se adaugă piatră acră (alaun). Pentru colorarea firelor de cînepă, în sau lână se cere un timp de 1—2 ore de fierbere în colorant.

ALBASTRU. Boz (*Sambucus ebulus* L.), Soc (*Sambucus nigra* L.), Viorea (*Viola* sp.), Arin (*Alnus glutinosa* Gaerth.), Brîndușă (*Colchicum autumnale* L.). Se pun la fier fructe de boz sau de soc, apoi se adaugă flori de viorea sau de brîndușă, în cantități egale: circa 1 kg. Se adaugă cîte 1 kg de scoarță și fructe de arin. Fierberea durează aproximativ 1—2 ore, acest lucru determinînd intensitatea culorii. Ca fixativ se adaugă piatră acră, oțet sau borș. Firele de lână se fierb în colorantul obținut după strecurare, timp de o oră.

VERDE. Răchită (*Salix* So.), Ștevie (*Rumex acetosa* L.), Urzică (*Urtica dioica* L.), Drobșor (*Genista tinctoria* L.). Colorantul se poate obține din oricare din plantele amintite, fie din salcie (scoarță, lăstari), ștevie (planta întreagă), urzică (planta întreagă), sau drobșorul (planta înainte de înflorire), culese și uscate la loc umbrat. Se fierbe cîte 1 kg de plante în circa 5 l apă, timp de mai multe ore. Se adaugă ca fixativ, borș, piatră acră sau oțet, apoi se introduc firele care urmează a fi vopsite. După colorare, firele se usucă la soare, apoi se repetă operațiunea de colorare pentru asigurarea intensității și rezistenței culorii.

VERDE DESCHIS. Sunătoare (*Hypericum* Sp.). Se fierbe 1 kg de sunătoare (planta întreagă) în circa 5—6 l de apă, timp de 1/2 oră. Se adaugă ca fixativ oțet, borș sau piatră acră. Se strecoară colorantul obținut, apoi se introduc firele, care se lasă la fier timp de o oră. Se obține o culoare verde-gălbui, ca «iarba de aprilie».

VERDE NEGRU («ca bradul»). Drobșor (*Genista tinctoria* L.), Nuc (*Juglans regia* L.). Se fierbe 1 kg de plante de drobșor împreună cu 1 kg de coji verzi de nuc, aproximativ 3 ore. Ca fixativ se folosește oțetul. După strecurarea colorantului se introduc firele de lână, lăsîndu-se la fier cam o jumătate de oră, apoi se usucă la soare. Prin repetarea procedurii de colorare se obține o nuanță închisă, «ca cetina bradului».



MARON. Nuc (*Juglans regia* L.), Crușin (*Rhamnus frangula* L.). Se fierb cojile verzi de nuc împreună cu scoarța de crușin, în cantități egale (circa 1 kilogram), timp de o oră. Pentru fixarea culorii se adaugă cenușă de lemn sau zeamă de varză, uneori oțet. Colorantul obținut se strecoară, apoi se introduc firele de lână, în sau bumbac care urmează a fi vopsite, lăsându-se la fiert timp de o oră. Intensitatea culorii depinde de timpul de fierbere. După vopsire, firele se limpezesc cu multă apă rece.

MARON RUGINIU. Nuc (*Juglans regia* L.), Crușin (*Rhamnus frangula* L.), Busuioc (*Ocimum basilicum* L.). Se fierb cojile verzi de nuc împreună cu scoarța de crușin și plantele întregi de busuioc, în proporții egale (aproximativ 1 kg din fiecare), timp de o oră. Se adaugă pentru fixarea culorii piatră acră sau cenușă, apoi se strecoară colorantul. După introducerea firelor textile sau de lână, se lasă la fiert timp de 1–2 ore, rămânând în vopsea până la răcire. Firele se limpezesc cu multă apă rece, apoi se usucă la soare.

MARON CAFENIU. Ceapă (*Allium cepa* L.), Nuc (*Juglans regia* L.), Urzică (*Urtica dioica* L.). Se fierb foile de ceapă împreună cu cojile verzi de nuc și cu plantele întregi de urzică în proporții egale (cite 1 kg din fiecare), 5 litri apă. Se lasă la fiert mai multe ore, apoi se adaugă ca fixativ piatră acră sau oțet. Se introduc firele în colorant, intensitatea culorii depinzând de durata fierberii. Firele se limpezesc cu multă apă rece, apoi se usucă la soare.

ALB-GĂLBUI («ca untul»). Lușcă (*Ornithogalum* L.). Se fierb florile de lușcă timp de jumătate de oră. Soluția obținută se strecoară, iar pentru fixarea colorantului se adaugă piatră acră sau oțet. Firele de lână, în sau bumbac se introduc în colorant și se fierb timp de 1–2 ore. Durata de fierbere determină intensitatea culorii, de la alb-gălbui până la bej-portocaliu.

VIOLET. Brîndușă (*Crocus banaticus* L.), Crușin (*Rhamnus frangula* L.). Florile de brîndușă (circa 1 kilogram) se amestecă în apă rece împreună cu 1 kilogram de coji de crușin. Se fierb timp de 2 ore, apoi se strecoară; în colorantul obținut se introduc firele de lână, în sau cînepă. Se adaugă drept fixativ pentru culoare, zeamă de varză acră sau borș. Se lasă la fiert doar câteva minute. Pentru obținerea culorii vineții se lasă firele în colorant un timp mai îndelungat. Firele vopsite se limpezesc cu apă rece, apoi se usucă la loc umbrat.

NEGRU. Arin (*Alnus glutinosa* L.). Se fierbe coaja de arin mai multe ore, apoi se adaugă piatră acră drept fixativ. Se introduc firele de lână și se fierb la foc potolit, timp de 2 ore. Firele se lasă în colorant până la răcire, apoi se limpezesc în multă apă rece. Se usucă la loc umbrat.

CICLAMEN. Lemnul ciinelui (*Ligustrum vulgare* L.), Cimbrisor de cîmp (*Thymus serpyllum* L.), Porumbel (*Prunus spinosa* L.). Se pun plantele la fiert în proporții egale (1 kg de scoarță sau fructe de lemnul ciinelui, 1 kg de cimbrisor de cîmp și 1 kg de scoarță de porumbel) în circa 5 litri apă. După obținerea colorantului se adaugă ca fixativ oțet sau zeamă de varză. Se introduc firele și se lasă la foc încet timp de o jumătate de oră, apoi se limpezesc cu multă apă rece. Se usucă la soare.

PORTOCALIU. Ceapă (*Allium cepa* L.), Drobșor (*Genista tinctoria* L.), Lemnul ciinelui (*Ligustrum vulgare* L.). Se amestecă florile de drobșor cu scoarța de lemnul ciinelui și foile uscate de ceapă galbenă în proporții egale (cite un kilogram din fiecare, la 6 litri apă). Se fierb timp de o oră, apoi se strecoară. În colorantul obținut se adaugă o jumătate de litru de oțet ca fixativ. Se introduc firele de lână sau de cînepă și se lasă la fiert timp de o oră, apoi se lasă la răcit în colorant. Se limpezesc cu multă apă rece și se usucă la loc umbrat.

BEJ. Ștevie (*Astrantia major* L.). Se pune la fiert aproximativ 1 kilogram de ștevie (tulpina întreagă) la 2 l apă, timp de 2 ore. Se obține un colorant concentrat, în care se adaugă oțet, borș sau zeamă de varză acră (o jumătate de litru). Firele de lână se lasă la fiert câteva minute. De durata fierberii depinde nuanța obținută. Se limpezesc cu multă apă rece și se usucă la soare.

Culoarea pămîntului...

...este denumit în tradiția populară românească colorantul negru extras din seva plantelor și arborilor ori din «tăria pămîntului». În conviețuire permanentă cu natura, cu vegetația sau cunoscînd rosturile și puterea pămîntului, ingenișii creatori anonimi au descoperit prin empirism și au transmis din generație în generație pînă azi meșteșugul preparării culorilor, pentru vopsirea lînurilor necesare la țesutul veșmintelor, al covoarelor, al lăcețelor. Culoarea neagră apare în contrast cromatic cu albul cămășilor, al pinzeturilor, al ștergarelor destinate împodobirii interiorului.

CULOAREA NEAGRĂ se obține din coaja de arin, de corn, stejar, ărțar, ori de măr pădureț, din plantele întregi de ștevie, zîrnă (*Rhinanthus minor* L.), sovîrf (*Origanum vulgare* L.), mîlin (*Artemisia annua* L.), scoruș (*Sorbus aucuparia* L.), ori din boabe de soc și boz — preparate separat

sau în amestec, câte 2—3 specii, combinate cu substanțe fixative pentru colorant: sare de lămîie, alaun, spirt, sare, piatră vinătă, rachiou, oțet, zăr, boș.

Tananișii și colorantul negru-maroniu întrebuițau pentru tăbăcirea și vopsirea pieilor în vederea confecționării cojoacelor și a cizmelor specifice portului popular tradițional se preparau din scoarță de arin, brad, mesteacăn, coajă de măr pădureț, scoarță de stejar. Aceste practici răspândite îndeosebi în zonele montane, carpatice, au generat în unele zone ale țării chiar apariția unor ocupații specifice. Astfel, în Munții Apuseni pe Arieș, sau în Munții Gilăului, în Țara Birsei sau pe Valea Bistriței — cojirea stejarilor devenise o adevărată îndeletnicire anexă a pădurăritului. Convoaiele de căruțe sau bătrînele și miniaturalele trenuri forestiere purtau povara bogată a scoarței copacilor spre manufacturile sau fabricile care extrăgeau tananișii atât de necesari în prelucrarea pieilor și confecționarea îmbrăcămintei specifice din piele.

Cunoștințele populare transmise din generație în generație relevă tradiția «cernitului» pieilor cu «negrul pămîntului», huma, pămîntul negru al luncilor de pe lângă văile repezi de munte sau din preajma iazurilor. Vestii cojocari din diferite zone etnografice ale țării transportau cantități mari de humă din preajma apelor pînă la atelierul lor, unde o păstrau la loc uscat. Pentru colorarea

pieilor era înmuiată cu apă caldă și frămîntată timp de o oră, două. Cu pasta obținută se ungeau pieile în prealabil tăbăcite, apoi erau uscate la soare sau în loc umbrat, dar bine aerisit. După două zile, pielea era frecată cu o perie moale, apoi limpezită în apă rece. Ea căpăta o nuanță neagră-cenușie accentuată prin ungerea și lustruirea cu o cremă preparată din untură de porc și negru de fum.

Pe calea tradiției a ajuns în practicile satului contemporan o altă metodă arhaică de colorare: «cernirea» firului de cîneapă sau în printr-un sistem aparte de «topire» a fibrei vegetale. După culesul și uscarea mănunchiurilor de cîneapă sau în, acestea nu erau așezate la «topit» în apa unui iaz, după metoda general răspîdită, ci lăsate sub cerul liber, noaptea, sub rouă. Dimineața, mănunchiurile umede de «lacrimile nopții», de rouă, erau stivuite și legate strîns, pentru a nu se usca la căldura zilei și în bătaia vîntului. Operațiunea se repeta seară de seară, timp de 2—3 săptămîni. Printr-un astfel de procedeu, fibra lemnoasă se «topea» (se biodegrada) treptat, «înnăbușit», iar fibra vegetală se înnegrea. După melitarea cînepei sau a inului, fuiorul obținut avea o culoare cenușie, potrivită pentru țesutul cuverturilor de pat, pentru urzeala covoarelor și a stofelor de lînă, pentru unele piese de uz gospodăresc, pentru ștergarele de doliu etc.

Culoarea pămîntului — iat-o în trama veșmintelor!

Frumusețe și legendă în peisajul României

TROIANUL

Multe și frumoase sînt locurile din Țara de Sus a Moldovei, cum multe și frumoase sînt și satele sau orașele pe care oamenii le-au ridicat aici de-a lungul anilor. Desigur, despre locuri și oameni, despre așezările din această veche vatră de țară, călătorul dornic să afle amănunte apelează numai decît la una sau mai multe dintre cărțile scrise de către autori mai vechi ori mai noi. Apoi, el, călătorul, se poate avînta pe drumurile Țării de Sus — fie pe căi bătătorite, pe șosele ori pe calea ferată, fie pe cărări singuratic de munte, pretutindeni și aproape întotdeauna avînd de admirat, la tot pasul, farmecul naturii, frumusețea unor sate, bucurîndu-se de ospitalitatea oamenilor gata oricînd să-i vină în ajutor cu noi date și informații, cu amănunte despre datini și obiceiuri, despre istoria atât de bogată și atât de zbuciumată a Moldovei. Dar, poate că puțini vor fi aceia care se vor avînta — pe cărări de legendă — să afle cîte ceva despre Valul sau Troianul întins pe o distanță de mai mulți kilometri. El este o ridicătură de pămînt înaltă cam de trei metri, legînd mai multe mobile ce par a fi format un întreg sistem cu caracter strategic sau defensiv de care s-au folosit cîndva locuitorii acestor meleaguri din preajma

Dorohoiului și a Covurluiului. Curioși să afle amănunte istorice, oamenii au făcut săpături în interiorul peretelui acestui troian și au aflat acolo monede romane și opaițe provenind de la oștile lui Traian.

Se pare, așadar, că valul de pămînt a fost ridicat de romani. Indiferent însă, de adevărul istoric, oamenii au creat și o legendă. Se zice că după ce ar fi risipit comoara lui Decebal, Traian n-ar mai fi rămas decît cu cetatea întărită de la Sarmizegetusa, iar popoarele de la marginea imperiului se revoltau adesea atacîndu-i soldații. De aceea, s-a gîndit să ridice un val de pămînt care să-i ușureze apărarea în fața revoltaților, mai ales a dacilor liberi din nord. L-a chemat la el pe Novac, fiul unui mare meșter în trasul valurilor — care născocise un fel de plug uriaș, tras de peste o mie de oameni și care răsturna brazda cît casa — și i-a poruncit să ia plugul tatălui, să meargă în Dacia și să ridice val de apărare. Dar tot atunci trăia printre dacii liberi o fată frumoasă și vitează — pe nume Cabiria — ce nu putea uita atât de ușor înfrîngerea suferită de poporul ei. Auzind despre construcția romanilor ea a început să strîngă alte fete, s-au înarmat cu

arcuri, săbii și lănci și au pornit să-i împiedice pe romani a construi valul de pământ. Văzînd Novac mulțimea de femei înarmate apropiindu-se de construcția pe care abia o începuse, s-a mirat mult și a întrebat: «Ce căutați aici?» «Am venit să ne luptăm!» i-a răspuns Cabiria. «De ce vreți să vă luptați?» «Ca să nu mai răscoliți pămîntul Daciei!» i-a răspuns fata. «Noi nu răscolim pămîntul, i-a zis flăcăul, tragem numai hotar pînă unde se întinde împărăția. Dacă nu vreți să-l faceți romanii, atunci să-l faceți voi! Pe valul de pământ

vă puteți apăra fără!». Fata l-a privit în ochi adînc, a înțeles că nu minte și s-au pus cu toții pe lucru.

Și mai spune legenda că după ce au sfîrșit acel val, ridicat împreună, în bună înțelegere de daci și romani, Novac ar fi rămas pe acele locuri și ar fi făcut nuntă mare cu Cabiria.

Astăzi, după aproape două mii de ani de la consumarea aceluia episod narat de legendă, Valul sau Troianul din Țara de Sus a Moldovei încă-și mai păstrează urmele îndemnînd nu numai la meditație și dragoste pentru trecutul istoric, ci și la cunoașterea frumosașelor ținuturi ale Moldovei.

MELEAGURI VRÎNCENE

Multe și frumoase sînt locurile și zonele pitorești ale țării, dar dintr-un anumit punct de vedere, poate că nici unul nu se compară cu cele cuprinse în legendara vatră a Vrancei — cea plină de frumuseți naturale, de tradiții și obiceiuri străvechi, cu oameni harnici și gospodari care dau astăzi ținutului noi configurații, schimbînd înfățișarea satelor și a orașelor, determinînd pătrunderea noului și a modernului pretutindeni. Indiferent de anotimpul în care este vizitată, Vrancea se înfățișează călătorului sub un farmec aparte, șirurile de munți și de dealuri orînduindu-se după o configurație care, ea însăși, pare a chema la drum și popas. Și poate că de aceea, pe bună dreptate, peregrin prin aceste locuri în urmă cu multe decenii, Alexandru Vlahuță scria în a sa «România pitorească»: «Într-adevăr. Vrancea... e o altă lume. De aici s-abat Carpații, împingîndu-și culmile spre miazănoapte. Din indoitura lor se rup lungi șiruri de munți: Giurgiul, Alunișul, Lăpușul, Culmea Neagră, Soveja, Zăbrăuții, Lepșa, puternice brațe ce se desfac și cuprind în arcurile lor mîndrul plai al Vrancei, îngrămădindu-i codrii, satele și zăvoaiele ca-ntr-o cetate uriașă».

Nu demult am poposit într-unul din satele cele mai vechi din Vrancea: Birsești. Aici s-au descoperit în urmă cu cîteva decenii resturi metalice din îndepărtată perioadă a sciților — fapt care a condus la concluzia că aceste meleaguri au fost locuite din vechime de o populație de origine tracică. Însă, dîncolo de istorie, Birseștiul este și un punct important pentru drumețiile pe cărările munților Vrancei, legendarii munți prin care și-a purtat pașii și voievodul Ștefan cel Mare. Și pentru că a venit vorba de viteazul voievod iubit de țară și de neam, se cuvine să menționăm că tot aici, la Birsești, tradiția localizează și apariția cunoscutelor legende a Vrîncioaiei. O clipă ne lăsăm furati de firul ei...

...Era o babă văduvă și-avea șapte feciori. Și cum sta bătrîna pe prispă și torcea, către seară, iată că tresare auzind un ropot de copite pe uliță.

Curînd în fața ei se oprește un călăreț trudit, cu calul în spume.

«— Sînt Ștefan, zice el, turcii ne-au călcat țara, vin din război, oastea mi-i spartă... și-s singur!».

«Bine-ai făcut că te-ai oprit aici, îi spune bătrîna. Am șapte feciori, frumoși și voinici, și mi-s dragi ca lumina ochilor... Ai tăi sînt, Doamne!»

În zori sunau din corn, pe munții Moldovei, cei șapte voinici. Curgeau plăieșii roiri de sub poalele codrilor. Oaste nouă ieși ca din pămînt. S-a pornit Domnul Ștefan cu ea, într-un ceas bun, și s-a lăsat pe neașteptate asupra turcilor, care se credeau stăpîni pe țară. Atunci a văzut Ștefan ce pot flăcăii Vrîncioaiei. Cădeau turbanele sub brațele lor, ca spicele sub seceră. Pînă seara a ținut bătălia. Iar cînd s-a întors marele voievod biruitor în cuibul lui de vultur, la cetatea Neamțului, i-a chemat cu drag pe cei șapte voinici și le-a zis: «Voi sînteți șapte frați, în Vrancea sînt șapte munți, ai voștri să fie pe veci și neam de neamul vostru să-i stăpînească-n pace!».

Vrancea cu satele și peisajele ei, cu frumusețile și bogățiile, cu farmecul ei aparte n-a intrat numai în legendă. Numeroși scriitori, de la cei mai vechi și pînă la cei contemporani, ca și o serie de pictori i-au immortalizat imaginea în fila de carte ori în culorile așternute pe pînză. Bunăoară, la Dragoslaveni unde-și avea Vlahuță casa, poposeau adesea Caragiale, Delavrancea și Nicolae Grigorescu; de aci patru prieteni porneau pe cărările munților astfel că în unele din paginile celor trei scriitori, ca și în pinzele lui Grigorescu, pot fi întîlnite locuri și priveliști vrîncene. Apoi, geografi și istorici, ca Simion Mehedinți sau Constantin C. Giurescu scriau, la rîndul lor, file emoționante și antologice despre minunatul spațiu de la curbura Carpaților, ca să nu mai amintim de bogata și variată creație folclorică a acestor locuri de excepție prin frumusețe și farmec, dar și prin noile valori materiale și spirituale pe care le crează locuitorii lor de azi.

FLORENTIN POPESCU

NICOLAE SPĂTARU MILESCU

Un Marco Polo al altui veac pare Nicolae Spătaru Milescu, ale cărui călătorii s-au petrecut în vremi, chiar dacă mai târzii, nu mai puțin tulburi însă, și pe pământuri — în apus și orient — cu nimic mai liniștite ori mai prielnice decît întinsul apelor, la ceasul furtunii. Umbletul i-a fost vegheat de o stea știrbă, ce s-a și rătăcit de tot, pînă la urmă, de trăznitul drum al neastîmpăratului prierag moldovean. Cel ce avea să străbată, în faimoasa expediție Siberia, Mongolia și China de nord, ajungînd la Pekin, și-a pornit drumul, zbuciumatul drum de apoi, în ținutul Vaslui, la 7144 ani de la « facerea lumii ». La 1636 deci, după socoteala de azi a timpurilor, cînd Miron Costin avea trei ani, iar Moldova era sub sceptrul lui Vasile Lupu, pe al cărui fiu — Ștefăniță — Spătaru Milescu l-a avut coleg, în răstimpul 1645 — 1653, la Școala Mare din Constantinopol. Școală vestită pe atunci, unde i-a cunoscut pe viitorul domnitor Grigore Ghica, feciorul lui Gheorghe Ghica, și pe Dositei, cel ce avea să devină patriarh al Ierusalimului. În bună măsură, norocul și nenorocul ambițiosului moldovean s-au legat de aceste nume, și încă alte citeva. Viața pe lingă curțile domnești și-o începe în 1653, la 17 ani, ca « grămatic » al domnului Moldovei, Gheorghe Ștefan. Semnele scriselor ale patriotismului — fiindcă a fost, fără îndoială, un patriot ! — răsar doi ani mai târziu, odată cu prima sa lucrare — Istoria despre sfînta icoană a preasfîntei noastre stăpîne născătoare de Dumnezeu, Maria — ca în 1658 să devină omul de

încredere al lui Gheorghe Ghica, căftănit în locul mazilitului Gheorghe Ștefan. După numai un an, noul domn al Moldovei trece pe scaunul Munteniei, însoțit de Spătaru Milescu, ca apoi să se reîntoarcă în Moldova unde, ca urmare a înlăturării lui Gheorghe Ghica, era pe tron, din 1659, Ștefăniță, căruia « îi era prea drag și-l ținea prea bine și tot la masă îl pune și se giuca în cărți cu dînsul ». De data asta, rămîne și mai puțin la Iași, fiindcă la cîteva luni progenitura lui Vasile Lupu moare, motiv pentru care Spătaru Milescu ia din nou calea Munteniei, la vechea lui cunoștință, Grigore Ghica, înscăunat între timp, care și-l numește capuchehaie la Constantinopol. Sucite drumuri și vremi ! În 1664, Grigore Ghica fuge la polonezi — nu de plăcere, desigur — iar Spătaru Milescu procedează așîderea, adică își începe prieragia prin Europa apuseană. Mai întîi la curtea lui Friederich Wilhelm, electorul din Brandenburg, ca apoi, în 1666, să se îndrepte spre Pomerania, la Stettin, unde se afla Gheorghe Ștefan, primul său stăpîn, refugiat sub protecția regelui Suediei. Primește îndată o misiune diplomatică — o treabă ale cărei subtilități și viclenii le-a stăpînit bine — și astfel ajunge la Stockholm, cu un mesaj pentru regele Carol al XI-lea — era vorba de mărirea alocației pentru fostul domnitor moldovean — și o scrisoare pentru ambasadorul Franței în Suedia, Arnould de Pomponne, cu care Spătarul Milescu se împrietenește repede, încît viitorul ministru al afacerilor străine sub Ludovic al XIX-lea

consemnează: « Nici nu mi-aș fi putut închipui ca un om venit dinspre țara tătărească să cunoască atîtea limbi și să se priceapă la toate, cînd stai de vorbă cu el ». De altminteri, la sugestia acestuia, cărturarul moldovean scrie în limba latină Enchiridon... lucrare care avea să preceadă, cu 75 de ani, ediția franceză a scrierii lui Dimitrie Cantemir « Istoria Imperiului Otoman ». În 1667 ajunge la Paris și înmînează lui Ludovic al XIV-lea scrisori de la Carol al XI-lea și Gheorghe Ștefan, prin care se solicită intervenția regelui Franței la Constantinopol, pentru redobîndirea tronului Moldovei de domnul moldovean prierag. Numai că un an mai târziu Gheorghe Ștefan moare, motiv pentru care Spătaru Milescu se înapoiază în Moldova, unde se alege cu creșterea nasului, fiindcă, se pare, uzurpase scaunul lui Iliaș Alexandru — mazilit și el de altminteri —, semn cu care se blagoslovese, în 1663, din ordinul lui Grigore Ghica, și Șerban Cantacuzino, o mai veche cunoștință de la Constantinopol a umanistului moldovean. În sfîrșit, în 1671, îl găsim pe Spătaru Milescu din nou în capitala imperiului otoman, unde se afla și Dositei, acum patriarh al Ierusalimului, care îi întocmește o scrisoare de recomandare — care se va înființa la Moscova, la curtea lui Alexei Mihailovici, țarul Rusiei. De bună seamă, Dositei își arată prin gestul amintit, nu numai prierenia veche pe care o purta fostului lui coleg de școală, ci și interesul, adică de a avea la Moscova, un om de încredere — iar pînă acum Spătaru Milescu a fost numai om de încredere ! — în complicatele treburi religioase ale celor două biserici ortodoxe — greacă și rusă. La Moscova va ajunge nu pe drumul cel mai scurt ci prin Belgrad, Ungaria — unde s-a întîlnit cu Ferenc Rakoczi — și pe la Curtea craiului polon. Se încheie astfel o perioadă extrem de agitată din viața lui Milescu, care ni-l arată deja pe neobișnuitul vasilian ca pe cel mai umblat român al epocii sale, și încă asta nu înseamnă totul. Fiindcă în acest răstimp, cunoștințelor

sale dobândite la școlile din Constantinopol și Padua li se vor fi adăugat, grație unui ochi ager, multe de observații, de toate soiurile, și o firească maturizare care își vor lăsa amprenta temeinică asupra vieții ulterioare și opereii cărturarului veșnic pribeag. De altminteri, între atâtea drumuri de pînă acum, Spătaru Milescu găsește răgaz — și nu răgazul e totul! — ca să dea o primă formă românească Bibliei, pe baza căreia avea să se tipărească, în 1688, Biblia lui Șerban, și tot din această perioadă datează o altă scriere a lui — *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinței noastre*.

Perioada rusească a celui care știa pe puțin 6 limbi — a slujit la Posolski Prikaz, cancelaria care se ocupa cu treburile diplomatice, ca traducător pentru limbile greacă, latină și română — este mai statornică în deprinderile cărturărești. Rînd pe rînd redactează, în slavonă, *Cartea numerelor* (Aritmologhion), *Cartea hieroglifelor*, *Cele șapte minuni ale lumii*, un *Dictionar slavo-grec-latin*, ca împreună cu Petru Dolgov să scrie *Alegerea ca țar a țarului Mihail Feodorovici și Arborele genealogic al țarilor ruși*. Normal, se impune repede în lumea moscovită, iar Artemon Matveev, mai marele departamentului în care lucra, îl încredințează cu instruirea fiului său, care avea să ajungă ambasadorul Rusiei în Franța. Dar, dincolo de preocupările cărturărești, celebritatea uimitoare avea să i-o aducă ultima și cea mai mare aventură a vieții lui: călătoria în China. Expediția, de fapt o misiune diplomatică din partea țarului Alexei Mihailovici pe lângă bogdihanul Kang-hi, a dezvăluit, prin tot ce a însemnat ea, personalitatea excepțională a învățatului moldovean. Semnificațiile ei au fost coplesitoare, chiar dacă au fost recunoscute și greu, și tirziu. Călătoria a început în martie 1675 și s-a sfârșit, cu întoarcerea la Moscova a ambasadei conduse de Spătaru Milescu, în ianuarie 1678. Străbate, așadar, o distanță de aproape 6 000 km, dovedindu-se cel dintîi explorator științific al Siberiei, un geograf meticolos, îndrăzneț, iar prin ce a scris,

un pionier în etnografie, cu observații pătrunzătoare, un stilist neobișnuit, plin de savoare, cu alte cuvinte un enciclopedist al epocii sale și, așa cum s-a spus, unul din întemeietorii literaturii laice rusești, precedindu-i pe Dimitrie și Antioh Cantemir, pe Herescu. Nu ne-am propus să stăruim asupra complexității acestei expediții — plină de dificultăți și împliniri, dar și de dorul după Moldova natală, de care, de altfel, nu-și va dezlipi niciodată gândul. Și-ntr-adevăr, trebuie să-i fi fost tare dor, de vreme ce pe țărurile leniseiului îl copleșește amintirea dealurilor Moldovei ori a Dunării: «În ziua aceea askaniama l-a rugat pe sol să le dea voie oamenilor săi să cînte cîntecul «Dunăre, Dunăre», pe care îl auzise înainte.» Mai pe scurt, *Jurnalul de călătorie prin Siberia, Documentul de stat al soliei în China și Denumirea Chinei* — lucrări realizate în urma acestei călătorii — l-au impus pe Spătaru Milescu între cei mai mari etnografi ai lumii și între cei dintîi sinologi.

La întoarcerea din expediție, Spătaru Milescu traversează o perioadă mai puțin favorabilă, grație complicațiilor de la curtea Imperiului, ca după o scurtă vreme prestigiul său să crească firesc, să cunoască pe savantul suedez J. G. Sprenghelndt ori pe francezul Foy de la Neuville, să întretină legături cu Gheorghe Duca, domnul Moldovei, ori cu Dosoftei, mitropolitul ei — «A păstrat legături cu boierimea moldoveană și munteană, iar Românii din Principate îl socoteau ca unul din ai lor, ca reprezentantul lor la Curtea rusească» — scria P. Panaitescu —, să-l însoțească pe Petru cel Mare, ca traducător din limbile turcă și tătară, în cele două expediții împotriva Azovului ori Apusul să se intereseze de el, precum Leibnitz, în urma recomandării făcute de Witzen, primarul Amsterdamului.

S-a sfârșit la Moscova, în 1708, la 72 de ani, cu trei ani înainte ca un alt moldovean de pe meleagurile Vashuiului, prințul cărturar Dimitrie Cantemir, să-și lege ultima parte a vieții de același țar — Petru cel Mare.

Opera lui Nicolae Spătaru Milescu a avut un destin mai puțin «zbuciumat» decît autorul ei: mai bine de două secole a zăcut în arhive. După aceea a mai avut neșansa unei afirmații pripite și, firesc, eronate, a englezului J. F. Baddeley, care i-a umbrît o perioadă recunoașterea adevăratei ei valori, ca între timp și lucrările sale și eruditul moldovean să fie privite în mod just, precum a făcut-o, printre primii, E. Picot: «Puțini oameni au o viață atît de zbuciumată și s-au făcut celebri prin însușiri atît de felurite ca Nicolae Spătaru din Milești. El aparține în același timp istoriei literare a Moldovei, Greciei, Rusiei și Chinei».

Prin traduceri, editări și reeditări frecvente, Spătaru Milescu este acum în cultura română ceea ce trebuie să fie de mai bine de 300 de ani.

MIHAI OGRINJI

GALEIDOSCOP

● Europeanii au început să-și sufle nasul în batistă abia prin veacul al XVII-lea. Asta nu înseamnă că, pînă la acea vreme, batista nu era cunoscută. Se pune că a fost «inventată» de venețieni, pe la 1500, numai că, timp de două secole, ea a avut o viață exclusiv de... lux. Chiar așa, împodobită cu dantele și parfumată, ținută în mînă, la centură ori la pălărie, batista era socotită obiect de mare lux.

Un moment de răscruce în viața batistei se produce în veacul al XVIII-lea. Rotundă, ovală, triunghiulară, dreptunghiulară, batista a devenit pătrată printr-un decret emis de Ludovic al XVI-lea, la 2 ianuarie 1785, prin care se hotărî: «Toate batistele fabricate în regatul Franței vor fi astfel încît lungimea lor să fie egală cu lățimea». Motivul? Maria Antoaneta ajunsese la concluzia că batistele pătrate sînt mai practice...

● Briciul de ras este ceva mai bătrîn, datînd de peste 3000 de ani. Numai că, pe atunci, el era din bronz. Probabil că bărbieritul nu era tocmai o plăcere...

LA PUTNA

A FUNCȚIONAT O ȘCOALĂ MUZICALĂ

Printre strălucitele ctitorii cu care Ștefan cel Mare a înăvuiț Moldova, Putna ocupă un loc aparte. Nu doar pentru că fusese hărăzită să odihnească osemintele domnului și ale membrilor familiei sale, ci, cu mult mai mult decît atît, pentru că zidirea ei se înscria într-un plan de ample reforme culturale care își aflau împlinirea sub privirile binevoitoare ale voievodului. Mănăstirea Neamțu reprezenta primul mare capitol al acestui program. Chilliile din jur erau pline de caligrafi, dieci, miniaturiști — aici a lucrat cu mîgală tulburătorul Gavril Uric —, pictori, artiști în ale broderiei, creatori talentați și întemeietori de școli ai căror «absolvenți» au răspîndit fiorul artei în întreaga Moldovă și chiar dincolo de hotarele ei.

Putna însemna continuarea tradițiilor inaugurate la Neamțu, cu creatori veniți de-acolo. Emulația sub al cărei semn se afla întreaga artă moldovenească avea să se facă puternic resimțită și la Putna. Preluînd tradiții străvechi, dar și ecouri proaspete, venite din lumea Bizanțului, artiștii putneni au ajuns la creații originale, de emoționantă frumusețe, așa cum o dovediseră de la bun început, printre atîtea altele, broderiile cusute cu neîntrecută măiestrie.

Pe fondul acestor efervescente preocupări, muzicologul TITUS MOISESCU ne dezvăluie, după ani buni de muncă pasionată, o latură mai puțin cunoscută a vieții artistice de la Putna, aceea consacrată activității muzicale, care debuta în chip spectaculos la finele secolului al XV-lea. Recentul său volum «Prolegomene bizantine», în care face elogiul Școlii muzicale de la Putna, ne-a prilejuit dialogul pe care îl consemnăm în paginile de față ale Almanahului.

— Mai întîi, de ce «prolegomene»?

— Sensul strict al cuvîntului, de parte introductivă ce precede o cercetare mai dezvoltată într-o anumită ramură științifică definește, de fapt, intenția care m-a călăuzit la scrierea acestei cărți: de a prelimina doar, cu ajutorul citorva sugestii, ideea valorificării muzicii vechi bizantine.

— Si de a face interesante referiri la Școala muzicală de la Putna.

— În urmă cu cincisprezece ani noi nu știam prea multe lucruri despre existența la Putna a unui centru de cultură muzicală atît de proeminent, în ciuda faptului că primele mărturii despre această realizare datează de mai bine de un secol, din anul 1882. Poposind aici, Emil Kaluzniaki, profesor de slavistică la Viena, a descoperit șase manuscrise de muzică bizantină, aparținînd lui Evstatie, pro-

topsalt, în jurul anului 1500, la Putna, persoană important, întrucît este primul nume de profesionist pe care-l întîlnim în istoria muzicii românești. El compune și semnează cîntări, peste optzeci, după ultimele noastre cercetări. Unul dintre manuscrisele lui Evstatie, aflat în prezent la Moscova, conținea o scriere criptică pe care Kaluzniaki a descifrat-o publicînd în 1883 la Viena un studiu important pe marginea lui. Manuscrisul este datat în anul 1511, fiind considerat prima lucrare muzicală atribuită fără tăgadă unui autor român cunoscut, la care aveau să facă referire toți cei ce au întocmit următoarele manuscrise muzicale de la Putna.

— Cîte se cunosc în momentul de față?

— Zece, diseminate în diferite biblioteci din țară și de peste hotare, dar s-ar putea ca numărul lor să crească. La început, nu cunoșteam decît

două; au apărut apoi pe rînd patru manuscrise, aflate acum în biblioteci din străinătate: la Moscova, Sofia, Leipzig și în insula Lesbos din Grecia. Datorăm descoperirea ultimelor două regretatei profesoare de literatură slavă de la Universitatea din Oxford, Anne E. Pennington. Manuscrisul din Biblioteca Universității « Karl Marx » din Leipzig, datat ante 1570, îi fusese semnalat de profesorul Jorgen Raasted, conducătorul centrului de studii « Monumenta musicae bizantinae » din Copenhaga, convins din prima clipă că aparține, datorită evidentelor similitudini cu celelalte găsite anterior, Școlii de la Putna. Ultimul din această serie ieșise la iveală la mănăstirea Leimonos din insula Lesbos, semnat în anul 1527 de diaconul Macarie de la Dobrovăț. El preia cîntările lui Evstatie, alcătuiind, ceea ce numim noi, un Antologhion, o culegere. Datorită importanței sale, Antologhionul lui Macarie va vedea, în 1986, lumina tiparului.

— Din cîte știu, n-ar fi o premieră a Editurii Musicale.

— Nu va fi o premieră, dar din păcate foarte puțini știu despre tipăriturile anterioare din această suită pentru simplul motiv că la noi s-a scris încă prea puțin pe marginea manuscriselor de la Putna. Au apărut pînă acum textele pe care le-am departajat cu indicativul Putna II, de fapt, Stihirarul din secolul XV, întocmit după părerea noastră la Neamțu și adus de acolo de călugării stabiliți la Putna, manuscrisul de la Iași, din colecția Mihail Kogălniceanu' precum și două dintre lucrările aflate peste hotare, la Moscova și Leipzig. Publicarea manuscrisului lui Evstatie a avut darul să restabilească un adevăr încălcător flagrant de anumiți cercetători străini. Pentru că jumătate din texte erau scrise în limba slavonă, respectivi specialiști s-au grăbit să tragă concluzia că ele aparțin unor caligrafi fugiți din sudul Dunării după căderea Constantinopolului și stabiliți tocmai la Putna, unde ar fi întemeiat un centru muzical. Pentru a-și susține fantezista teorie, preținșii cercetători au omis cu bună știință cealaltă jumătate a manuscrisului, întocmit în limba greacă, publicînd într-o ediție bilingvă numai ceea ce le-a convenit.

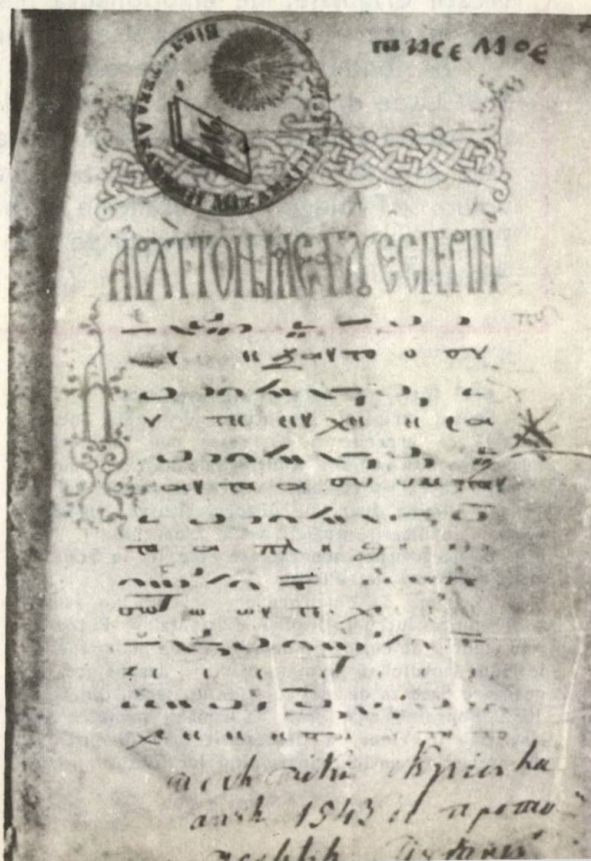
— Pot scrierile putnene să contribuie la elucidarea problemei limbii de cult folosită, pînă în anul 1713?

— Textul literar al manuscriselor de muzică bizantină era întocmit, în marea majoritate a cazurilor, în limba greacă. Reiese că pînă la introducerea oficială a limbii române în biserică, serviciul religios nu s-a oficiat în nici un caz în slavonă. Cel mult, putem să spunem că a existat un bilingvism, cu preponderența clară a limbii grecești. Deținem un fond de peste 250 manuscrise, începînd din secolul X, pînă în secolul XVIII — mă refer numai la muzica veche bizantină — dar niciunul nu apare numai cu texte în limba slavonă. Unul singur conține un număr mai mare de cîntări slavonești, jumătate, cel al lui Evstatie, pe care l-am amintit. Vin apoi în ordine: manuscrisul aflat la Putna, cu o cincime de texte slavonești, cel de la Leimonos unde, în afară de două cîntări, toate celelalte sînt cu cuvinte grecești și următoarele șapte, cu o cîntare, cel mult două, în limba slavonă. Fără îndoială că tot ceea ce cuprind aceste manuscrise înseamnă numai muzică bizantină, de autori bizantini, căroro li s-au alăturat cîntările lui Evstatie, neîndoișor român, recunoscut ca atare de toți bizantinologii

contemporani. Cum era și firesc, manuscrisele putnene au stîrnit un interes enorm în străinătate. De nicăieri, poate numai de la Muntele Athos, n-a rămas un număr atît de mare de manuscrise provenite dintr-un singur centru, omogene din punct de vedere grafic, al conținutului, al structurii stilistice și melodice cum sînt cele ce au aparținut autorilor români Evstatie, protopsaltul Putnei, Domenitian Vlahu sau Theodosie Zotica. Din cîntările lor se degajă un oarecare arhaism în construcția melodică, ceea ce presupune că ei cunoșteau fondurile străvechi ale culturii muzicale bizantine. Toți specialiștii de renume, în frunte cu Anne E. Pennington, în memoria căreia ne îndreptăm gîndul nostru de recunoștință, au scris cu căldură despre contribuțiile din secolele XV—XVI ale putnenilor, făcînd cunoscute astfel peste hotare valori ale culturii medievale românești.

— Cît de însemnat a fost rolul jucat de domnitorii Țărilor Române în menținerea unor contacte strînse cu civilizația bizantină?

— Neîndoielnic, legăturile româno-bizantine, îndeosebi pe coordonatele cultural-artistice s-au bucurat totdeauna de sprijinul domnitorilor noștri. Ei contribuiau la întreinerea lăcașurilor de la Muntele Athos, Thesalonica și Bizanț, făceau danii prețioase și trimiteau acolo călugări pentru a se instrui. Toți autorii manuscriselor la care ne referim cunoșteau limbile greacă și slavonă, cunoșteau muzica bizantină. Această circulație din centrele românești către Bizanț și Athos și de acolo înapoi, dîndu-se de Dunăre, explică existența unor manuscrise grecești realizate pe teritoriul țărilor noastre de români trimiși să învețe la Athos. Domnitorii



noștri nu numai că au înlesnit pătrunderea civilizației greco-bizantine în Moldova și Muntenia chiar și după instalarea turcilor în Balcani, dar, mai mult decît atît, după prăbușirea Bizanțului, ei s-au considerat continuatori ai împărașilor bizantini. După anul 1453 a continuat să existe un « Byzance après Byzance », cum îl numește Iorga, strămutat, pe plan cultural-artistic, și în Țările Române.

— În convorbirea noastră ați folosit de cîteva ori cuvîntul « valorificare ». Îi acordați o semnificație aparte atunci cînd îl raportați la manuscrisele putnene?

— Într-adevăr în cazul de față, cuvîntul acesta capătă valențe multiple. Acțiunea de valorificare a vechilor documente muzicale este importantă întrucît, cu ajutorul lor, putem să susținem un lung șir de adevăruri pe care unii încearcă încă să le pună la îndoială. În primul rînd, că fondul nostru medieval de cultură muzicală este cel românesc, dezvoltat pe un transplant de muzică bizantină. Situațiile de diacronie s-au suprapus în același timp peste cele de sincronie, în sensul că noi am adus aici muzica bizantină, pe care am preluat-o ca atare, dar am creat totodată o muzică de tip bizantin, în aceeași structură modală, melodică, de text, de stil, de formă. În al doilea rînd, demonstrăm că în secolul XV pe teritoriul țării noastre ființa un centru puternic de cultură muzicală; în al treilea rînd, așa cum spuneam, se aruncă o lumină nouă asupra întîietății limbii de cult. Textele manuscriselor muzicale din acest spațiu geografic răsturnau mitul supremației slavone. Ele indicau procentul de 95 la sută în favoarea limbii grecești și o reducere treptată, pînă la dispariția totală, în secolul XVII, cînd nu se mai semnalează nici urmă de cîntare în slavonește.

— Si în al patrulea rînd?

— În al patrulea rînd, putem pune la dispoziția lingviștilor, istoricilor, a cercetătorilor, în general, documente extrem de importante, încă nestudiate. Nici lingviștii, nici istoricii, nici arheologii nu s-au apropiat încă de textele însoțite de neume dintr-o anumită rezervă datorată necunoașterii muzicii. În consecință, s-au făcut destule greșeli în atribuirea provenienței unora dintre aceste lucrări muzicale. De pildă, manuscrisul de la Leipzig, care cu excepția unei singure cîntări este redactat în limba greacă, dar cu caractere chirilice (lucru deosebit de interesant!), a fost categorisit drept slav, ca și cele două manuscrise de la Putna, catalogate în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România cu indicativele B 283 și B 284. De ce le spunem astfel, cînd se știe că au fost scrise la Putna de psalți români și că nu cuprind nici o aluzie la limba slavonă?

Desigur, argumente sînt mult mai numeroase: prin tipărirea, se asigură conservarea manuscriselor, înlăturîndu-se astfel orice posibilitate de distrugere sau de înstrăinare; prin multiplicare, facsimilele intră în biblioteci publice, devenind accesibile unui număr mare de cercetători; prin transcrierea documentelor cu notații mai puțin obișnuite, conținutul lor muzical poate să intereseze o arie mult mai largă de compozitori și muzicologi; în sfîrșit, manuscrisele la care ne referim vor întregi în mod substanțial imaginea vieții spirituale românești în continuitatea și diversitatea ei, cu o verigă de prestigiu, care se alătură realizărilor din domeniile istoriei, arheologiei, artei, lingvisticii ș.a.m.d.

— Cum privesc bizantinologii străini această zestre uimitoare a trecutului nostru spiritual?

— La această oră, în mai multe centre culturale de pe glob (Anglia, Danemarca, Grecia, Iugoslavia, Canada și alte țări) se întreprind aprofundate studii asupra muzicii bizantine. Cercetători de renume caută cu predilecție la Athos sau în biblioteci din Veneția, Milano, Roma, Paris, Berlin și rămîn de-a dreptul uimiți atunci cînd le punem la dispoziție materiale cu totul inedite. Toți declară că n-au întîlnit niciunde atîta unitate, atîta constanță muzicală, atîta frumusețe grafică. Publicîndu-le pe cele mai importante dintre aceste 250 de manuscrise deschidem cîmp larg cercetării internaționale într-o țară care are — și știe să și-o prețuiască — o cultură străveche, oameni întrușiți și, în cazul muzicii, de aleasă profesionalitate. Școala de la Putna a fost unică în felul ei, prin conținutul și structura manuscriselor, a creației artistice, prin amploarea și diversitatea preocupărilor, prin circulația în timp a cîntărilor și manuscriselor, cum rar s-ar mai putea identifica o asemenea unitate de concepție și de preocupări în alte centre muzicale ale evului mediu bizantin. Patrimoniul pe care ne străduim să-l valorificăm așa cum se cuvine este prețios nu numai pentru trecutul cultural al țării noastre, ci și al întregii zone balcanice, aflată sub influența unei importante manifestări spirituale.

— Să încercăm să tragem o concluzie: putem să așezăm realizările putnenilor pe fila de început a istoriei muzicii românești?

— Revin la ceea ce spuneam mai înainte: este importantă valorificarea manuscriselor de la Putna pentru toate considerentele pe care le-am amintit, dar și pentru faptul că, a le avea la îndemînă, înseamnă obligația de a le cerceta cu luare-aminte; înseamnă, altfel spus, să nu începem istoria muzicii românești din secolul XIX, de la Wachmann sau de la trupele de operetă venite de aiurea la noi, nici măcar de la Dimitrie Cantemir, a cărui contribuție merită toată atenția, ci să începem de pe la 1500, de cînd avem cele dintîi documente semnate de compozitori profesioniști. Cîte țări se pot lăuda oare că au pășit pragul secolului al XVI-lea cu un creator în arta sunetelor, care să aibă la activul său mai mult de optzeci de lucrări muzicale? De ce să nu începem cu Evstatie, cu Domentian Vlahu, cu Theodosie Zotica? De ce să nu începem și mai dinainte, pentru că în Biblioteca Centrală din Iași este păstrat un manuscris din secolul X, caligrafiat pe pergament și împodobit cu foiță de aur? Cîntările sînt scrise după formula ecfonetică, prima notație bizantină. Ca frumusețe (paginile sînt colorate, de asemenea, cu verde, albastru și roșu) și ca valoare documentară, el poate sta alături de celebrul « Codex Aureus ». Dacă aveți drum pe la Iași, treceți pe la Biblioteca și rugați-l pe profesorul Bordeianu să vi-l arate. La Iași mai există un Stihirar din secolul XIII, iar la București, în Biblioteca Academiei, un altul, din veacul următor. Urmează apoi Stihirarul de la Putna (secolul XV), pe care l-am transcris și l-am tipărit acum cîteva ani și numai după aceea vine rîndul manuscrisului de la 1511 al lui Evstatie și ale celorlalți.

★

În ce mă privește, aștept cu nerăbdare primul drum la Iași pentru a-l ruga pe profesorul Bordeianu să-mi arate acea nestemată culeasă de pe pămîntul Moldovei, împodobită cu aur, asemenea prețiosului codice pe care l-a ținut în mîini Carol cel Mare, împărat al Occidentului între anii 800 și 814...

MUZEUL DIN INCINTA SCOLII

Coborisem de pe Ceahlău, cu sufletul încărcat de liniște și de încântare și cu o nouă prietenie încheată sub bolta de azur a înălțimilor. Inginerul, moldovean-get-beget cu care mă însoțisem câteva zile pe cărările care se desfac și se adună în fața cabanei Dochia, ținea acum cu tot dinadinsul să fac popas de-o zi la Piatra să-mi arate, în orașul de care s-a legat de-o viață, locurile lui de suflet. Cunoșcând bine firea moldovenilor, nu am schițat nici un gest de împotrivire.

Iată-ne așadar, urcînd acum pe Cozla, pentru a privi de la înălțime splendida panoramă a unei așezări schimbate din temelii, străbătînd străzi ascunse în falduri de verdeată, odihnindu-ne pe bănci croite din jumătăți de bușteni groși sau trezindu-ne într-un tîrziu pe malul Bistriței, întinși pe iarbă. La despărțire, îmi spusese într-o doară: «Dacă ai drum prin Tîrgu Neamț, abate-te pentru câteva clipe pe la Școala generală numărul 2. Este chiar în centru, peste drum de vechea Școală domnească. Încearcă să dai de profesorul Vrinceanu și roagă-l să-ți arate muzeul din incinta școlii».

Nu mai fusesem de mult la Tîrgu Neamț, așa că aveam de partea mea un argument. A doua zi porneam la drum însoțit de blindele unduiri ale dealurilor ce deschid calea spre miazănoapte.

După obicei, înainte de a ajunge lingă albia Ozanei, mă abătusem mai întîi pe ulița copilăriei lui

Nic'a lui Ștefan a Petrei, îmbrățișînd cu privirea dealurile împădurite din jur. Casa lui Ștefan Ciubotariul, curată, îngrijită, astăzi loc de pelerinaj pentru turiști de toate felurile și de toate vîrstele, doritori să se transpună pentru câteva clipe în ambianța în care s-au săvîrșit ori în care încolțiseră doar multe dintre isprăvile și zburdălniciile humuleșteanului, era la locul ei, cu poarta deschisă larg. Aici, totul părea aproape neschimbat, și cireșul mătușii Mărioara, și, mai mult ca sigur că și teiul, cel cu pupăza buclucașă, aflat mai într-o coastă a satului, înflorea pentru a nu știu cîta oare în miezul acestei veri, așa că nu-mi era greu să mi-l închipui pe Creangă din cartea «Amintirilor» sărînd un gard în fața mea sau făcînd una din șotiile pe care le povestise cu atîta incitare.

Surprizele încep să se ivească îndată ce lași în urmă ultimele case din Humulești și te apropii de podul de piatră de peste Ozana. Văzut de aici, Tîrgu Neamț nu mai are nimic din «tîrgul» de odinioară, năpădit de case scunde, cu un singur cat, acoperite cu tablă, și de prăvălii și dughene întunecoase. Acum el se înfățișează ca un oraș în toată puterea cuvîntului, înălțat pe coordonatele benefice ale frumosului-funcțional, în care au fost concentrate, ca în oricare alt centru urban, toate însemnele de civilizație ale acestui tip de așezare umană. În geometria fără cusur a străzilor

descoperisem repede clădirea masivă a școlii. Vecinătatea ei cu respectabila Școală domnească era un punct sigur de reper, căruia i se alătura și un al doilea, imposibil de trecut cu vederea: casa, recent restaurată, a Veronicăi Micle. Creangă povestește cum, pregătindu-se să intre în clasa a treia, asistase, în 1852, la inaugurarea edificiului, împreună cu alți băieți «îmbrăcați cu cămășuice cusute cu bibiluri și albe cum e helgea, cu bondițe mîndre, cu ȋtari de țigae, cu rușinea zugrăvită în față», în prezența domnitorului Grigore Alexandru Ghica.

Vasile Vrinceanu, bărbat între două vîrste, puternic, cu voce hotărîtă și gesturi energice, era în cancelarie. Profesor de istorie, ȋși începuse cariera didactică predînd ca învățător într-un sat din ȋnutul Neamțului. Se născuse la țară și, încă de pe băncile școlii normale din Piatra Neamț visa să se întoarcă dascăl într-un sat, să aibă o casă în stil moldovenesc, cu două camere și o tindă, unde să adăpostească obiecte vechi, zămislite de mîinile aspre ale ȋțaranilor ori scoase la lumină în străfundurile istoriei. Gîndul că nici o fărîmă din zestrea lăsată de cei bătrîni nu trebuie să se risipească îl urmărise cu stăruință, îndemnîndu-l să caute prețioasele mărturii de înțelepciune, chibzuință și iubire întru frumosul artistic exprimate adeseori la cote dintre cele mai înalte de străbunii săi și ai copiilor care, de 33 de ani, iau de la el fără încetare cite o licărire din flacăra luminoasă a învățaturii. După ce devenise profesor, împlinirea îl adusese la Tîrgu Neamț. Nu renunțase la pasiunea dintîi, ci, dimpotrivă, o adîncise și mai mult, îndemnîndu-l să organizeze, la oraș, un «punct muzeistic școlar» cu obiecte ce aparținuseră de-a lungul timpului ȋțaranilor nemțeni.

Muzeul are numai două săli: una pentru arheologie și istorie, cealaltă pentru etnografie. Este greu de imaginat ceea ce se află rînduit în spațiul acesta atît de neîndestulător, astfel că ne vom strădui să-l parcurgem într-o fugară trecere în revistă a pieselor ce reȋtin cu mai mare putere privirile. Încăperea din stînga găzduiește unelte de piatră cioplită, folosite de om pe prima treaptă, a existenței sale; risnița descoperită pe teritoriul comunei Petricani; fragmentele de vase cu incizii, idolul

zoomorf, descind din îndelungatul ev al neoliticului; civilizația metalelor este reprezentată de două prețioase toporașe de bronz, iar cea a dacilor, de câteva fragmente ceramice. Din epoca feudală ne parvin virful de lance și virful de săgeată găsite la 30 mai 1970 de membrii cercului de istorie al școlii pe locul bătăliei de la Valea Albă-Războieni, ghiulele de piatră, fragmente de teracotă (pe una este imprimată stema Moldovei), tuburi de conductă, aducătoare de dovezi despre strălucirea de acum cinci secole a puternicei Cetăți a Neamțului.

Hărți, fotografii, tablouri înfățișând momente din lupta eroică a poporului român. Din dreptunghiul unei fotografii privesc cu seninătate participanți la Războiul pentru independență; alți țărani în uniformă, unii din primul, alții din al doilea război mondial, așezați pe mai multe rânduri, și-au scris numele, ca în vechile hrisoave, pe spatele bucăților de carton. O altă imagine luată la un arminden între zidurile Cetății Neamțului ni-l arată în mijlocul unei mulțimi vesele pe Calistrat Hogaș, în timp ce o alta, imprimată pe peliculă în ziua de 9 mai 1945 într-o localitate din Munții Tatra, exprimă, într-o horă în care s-au prins ostași români și civili cehi, entuziasmul fără margini la ceasul capitulării Germaniei naziste.

Poate fără să fi fost în intenția cuiva, modestele obiecte colecționate de elevii din Tîrgu Neamț fac dovada aceleiași vechimi, a aceleiași obirșii, a neîntreruptei noastre continuități pe același pământ binecuvîntat al patriei.

Sala din dreapta, mai mare, a fost hărăzită, după cum spuneam, etnografiei. Pășindu-i pragul, pătrunsesem într-un univers atît de bogat, încît, pentru a-l înțelege pe deplin, aveam nevoie de ajutorul profesorului. Mă bucurase din prima clipă acel dar al exprimării clare, concise, colorate, deprins de la catedră. «Pe peretele acesta — începuse, arătînd cu mîna către suprafața albă, cea mai întinsă din tot muzeul — prezentăm portul popular din zonă, începînd cu Pipirigul și sfîrșind cu Timișștii și cu alte sate de prin împrejurimi. Aici, de mare valoare este sumanul sărăduit, cusut cu pîr de cal sau vestitul costum de Pipirig, cu elegante motive ornamentale ori, dacă vă

uitați bine, costumul de Răucești, cu fluturași aurii; bonda aceea înflorată are cusut pe piept anul 1809, pe cînd o purta, probabil, cu mare fală, hangiu din Dumbrava. Prosopul de sub pieptar este donat de o fostă învățătoare a școlii, Maria Trofin». Aici deschisese o paranteză: «La noi, s-a înrădăcinat un obicei: cadrele care ies la pensie donează un obiect pentru muzeul școlii. În ultimii douăzeci de ani, toți colegii trecuți în pensie ne-au lăsat cite ceva de valoare. De la ei avem pieptarul de Urecheni, în culori atît de bine armonizate, opincile cu sarad, tot cu sfoară din coamă sau coadă de cal expuse, timp de un an de zile la București». Îmi vin în minte rînduri din cartea «Amintirilor»: «Ce te miri tu, Nastasie, zise bunicul, scotînd o piele de porc sălbatic din cămară și croind cite-o pereche de opinci pentru Dumitru și pentru mine; apoi le-a îngurzit frumos și a petrecut cite o păreche de ață neagră din pîr de cal prin cele nojite». Cîțiva pași doar ne introduceau în intimitatea ocupațiilor casnice ale femeilor, apoi în domeniul vast al agriculturii și silviculturii, al oieritului și creșterii animalelor, al meșteșugurilor mai vechi și mai noi. La ce să te uiți mai întîi? Te oprești în fața unui baston sprijinit de perete; la o simplă mișcare a mîinii se transformă într-un fel de scaun de vinătoare. Mai încolo, un fund de lemn, cît roata unei căruțe adusesse cîndva pe moșia boierului porția zilnică de mămăligă la care aveau dreptul robii. Un cric de lemn cu puțin mai înalt decît lungimea unei palme. Pare atît de simplu și, totuși, cît este de ingenios! Printr-o simplă răsucire, spirala sa, croită din lemn cu fibra tare, putea să ridice o căruță pentru a i se scoate roata și a se unge osia cu păcură. Printre arhaicele unelte agricole, o rîșniță «evoluată», prin care se făcea trecerea de la tipul «clasic» al uneltei, la moară: doi bărbați puternici puneau în mișcare, prin învîrtire, axul cilindric și roata dințată, prevăzută cu masele de lemn, zdrobînd astfel bobul de grîu sau de porumb.

O găleată de lemn, cupa pentru muls oile, racle pentru păstrat brînză, cofe, linguroiul mare de la stîină, clopote, tîlângi, buciune, un caval, fluier. Obiectele de

De ce mai rîde lumea?

● — De două luni de zile nu ești în stare să te hotărâști ce mașină să cumperi! Iar pe mine m-ai cerut în căsătorie după numai trei zile...

— Draga mea, trebuie să înțelegi, cumpărarea unei mașini este o treabă foarte serioasă!

● — Ei bine, îi reproșează soția lui Jacques, ești un nerecunoscător, uiți că ți-am dăruit cei mai frumoși ani ai vieții mele...

— Nu mă-ngrozi, nici nu pot să mă gîndesc ce mă așteaptă de acum încolo, în anii cei mai răi!

● Într-un compartiment de tren, o doamnă către un domn care fumează pipă: — Soțul meu are 60 de ani și pînă acum încă n-a ținut o pipă în gură!

— Dragă doamnă, eu am tot 60 de ani dar pînă acum n-am reușit să țin pipa în altă parte!

● În cabinetul unui dentist intră, tremurînd ca varga de frică, un vîinator care-și rezemă pușca de un scaun. După ce-l examinează, doctorul hotărâște:

— Dintele trebuie extras! Vîinatorul începe să tremure și mai tare. Ca să-i dea curaj, doctorul toarnă puțin spirit într-un pahar și zice: — Beți!

Vîinatorul nu se liniștește nici după al doilea, nici după al treilea pahar. După al patrulea însă, înșfacă pușca și zice plin de curaj: — Acum să-l văd eu pe ăla care se atinge de dintele meu!

● Într-un parc, micuțul vede un pîn:

— Mămico, ia uite, a înflorit găina!

● Plictisit de sporovăiala soției, un pescar îi spune: — Ascultă, tu știi de ce peștii sînt muți?

— Nu știu.

— Atunci viră capul sub apă și încearcă să mai spui ceva.

Culese de Alexei Nicolescu

trebuință ale ciobanilor. În mijlocul lor, o glugă groasă, prin care nu pătrunde nici ploaia, nici frigul, gluga dacică de pe Columna traiană, transmisă pină la noi.

Mă opresc în fața unor gheare de metal al căror rost nu-l prea înțelegem. În clipa următoare știam că li se spune mițe sau cătărători și că erau folosite de tăietorii de lemne în pădure. Fixate de tălpi, ele îi ajutau să urce mai lesne povârnișurile și să care la vale, de pe înălțimile muntelui, buștenii grei de brad. Faptul că la Tirgu Neamț s-au găsit mai prin fiecare casă se datorează ostașilor din batalionul Vinătorilor de munte, foștilor țapinari care le-au luat cu ei la război, incluzându-le în echipamentul militar. Primul batalion de Vinători de munte care a luptat la Mărăști, Tirgu Ocna, Coșna, Cireșoia, Cașin a plecat din Tirgu Neamț. Monumentul de pe culmea Pleșului a fost ridicat în memoria acestor luptători care s-au acoperit de glorie în primul război mondial.

De veți vizita vreodată Muzeul Școlii generale numărul 2 din orașul de pe apa Ozanei și-l veți întâlni pe profesorul Vasile Vrinceanu, el vă va spune cum a reușit să transmită la 33 de generații de elevi flacăra de-o viață a

acestei pasiuni, așa cum o făcuse cu puține zile în urmă, în miezul lunii lui Cuptor: «Elevii noștri știu că trăim pe un pământ bogat în istorie; i-am îndrumat să culeagă toate semnele lăsate pe pământul nostru pentru a nu rămâne simpli trecători prin viață. Sint fericiți atunci când văd că obiectului pe care l-au adus i s-a găsit un loc în muzeu sau când, folosindu-l la ora de istorie, rostesc numele entuziastului aducător. Mai zilele trecute, o elevă din Grumăzești, Armanu Mihaela, mi-a încredințat un act întocmit la 30 martie 1930: o cerere pe care membrii familiei lui Nicolae Vasile Armanu o adresau ministrului agriculturii și domeniilor de atunci, pentru a li se recunoaște dreptul de moștenire asupra unui petec de pământ stăpinit de tătine-său, veteran în războiul din 1877. Copiii au înțeles în gestul colegei lor mindria de a te socoti urmaș al unui luptător în războiul pentru independență, al unui om care făcuse un gest înălțător pentru țară.

Nu există elev al școlii care să nu fie convins că, dacă nu vom stringe cu mîgălă și răbdare toate valorile culturii noastre populare, atîtea cite au mai rămas, ne vom face răspunzători de o pierdere ireparabilă. Dacă aceste semne vor pieri, vor dispărea prețioase

izvoare ale istoriei noastre. Tot mai puțini sînt aceia ce mai lucrează cu răbdarea mîinilor în casă, în gospodărie, în atelierul meșteșugăresc asemenea unelte, asemenea obiecte din lemn, lînă, piele, lut sau metal, asemenea podoabe ale zilelor de sărbătoare. Bătrînii care le-au adus la desăvîrșire, au dispărut. Păstrîndu-le, îi păstrăm lîngă noi pe strămoșii noștri, ne uităm veșnic la ei, avem mereu în față gîndirea lor, talentul și sensibilitatea lor».

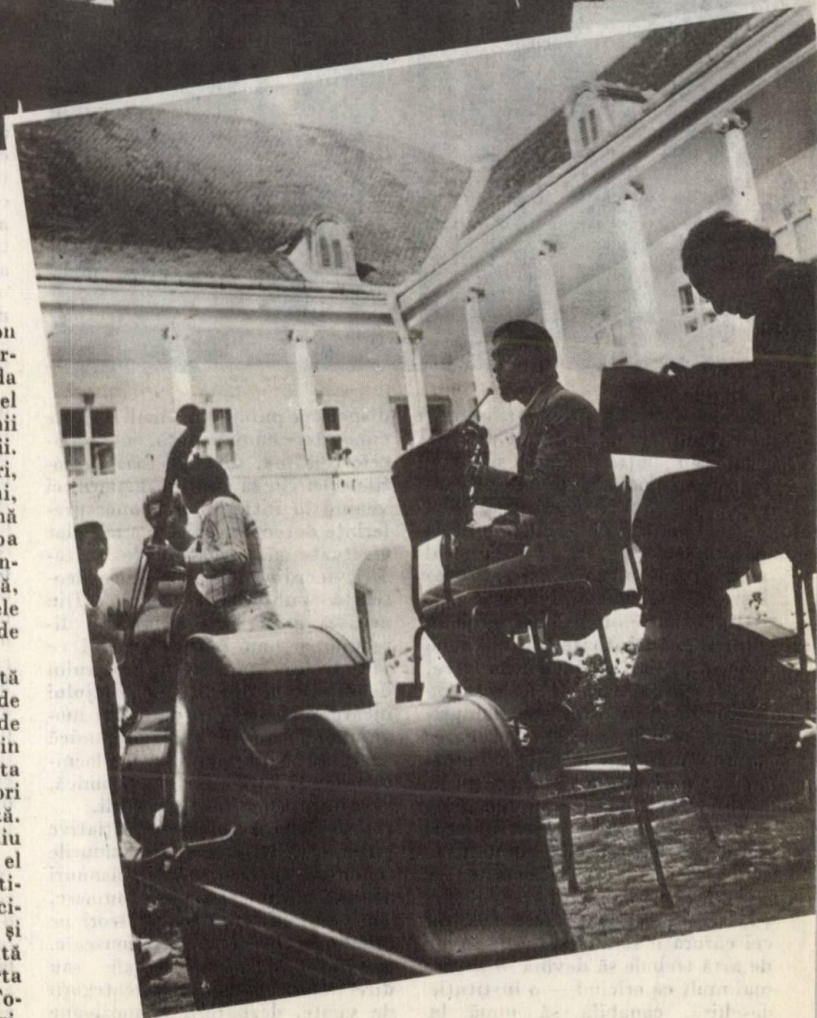
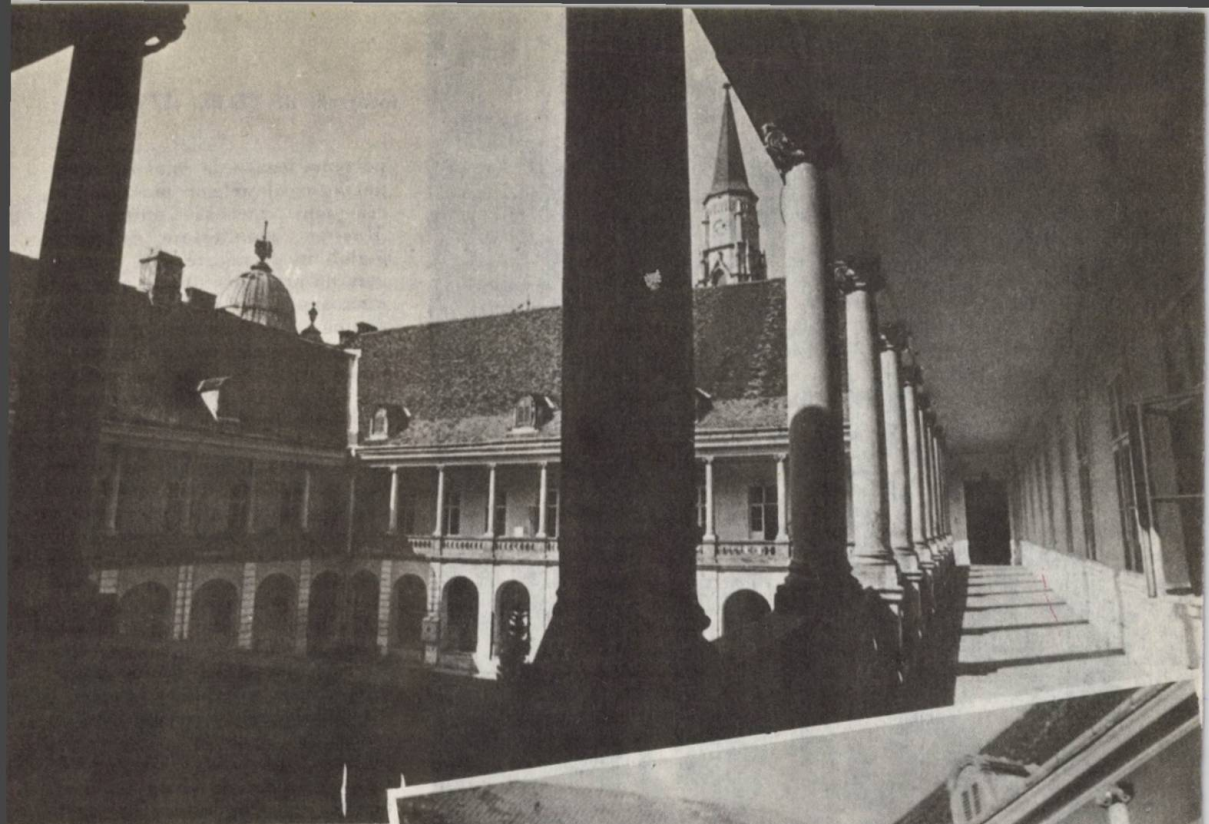
Nu-mi rămîne decît să adaug un lucru pe care profesorul Vrinceanu, din prea mare modestie, omisese să-l spună: școala în care predă continuă, într-un local mult mai mare, mai frumos și mai bine dotat, vechile tradiții ale învățămîntului românesc, preluate acum o sută treizeci și ceva de ani de celebra Școală domnească. De școala care l-a avut drept prim dascăl și director pe nonconformistul Isăia Teodorescu, rămas cu acel nume legendar de Isăia Duhu, iar ca elevi, pe Creangă și pe Vasile Conta. Călcînd zi de zi pe urmele unor pași atît de iluștri, cugetul te îndeamnă la muncă fără preget, la învățătură temeinică spre a le cînsti memoria, lumina pururi vie prin care trecutul se proiectează puternic în viitor.



FERESTRE DESCHISE BUCURIEI

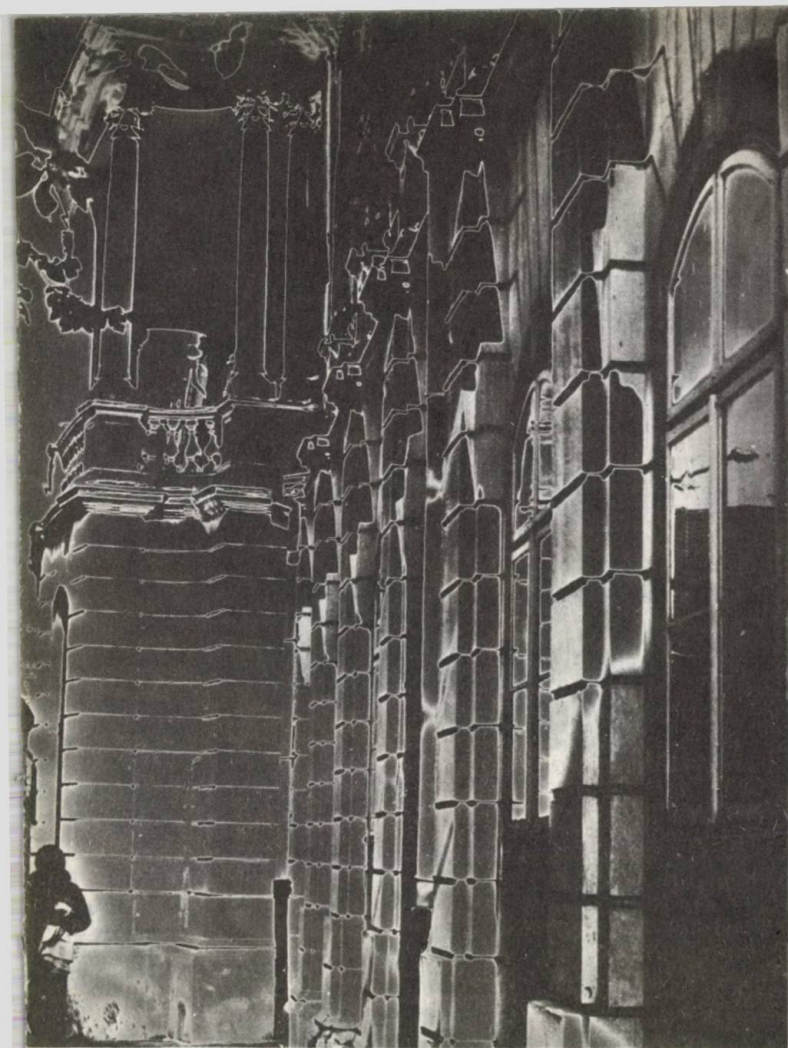
O fațadă elegantă, purtînd amprenta barocului tîrziu, operă remarcabilă de acum două secole, aparținînd unuia dintre celebrii arhitecți ai timpului, Johann Eberhard Blaumann, privește, scîldată matinal în lumina roșietică a soarelui, către forfota din Piața Libertății. Dincolo de portalul masiv care dă o anumită somptuozitate intrării, se deschide patruleterul curții interioare, bogat populată cu statui. De sub bolta cu arcuiri zvelte, trepte tocite de

pași conduc către încăperile de la etaj care găzduiesc, într-o intimitate creată parcă anume spre a fi oferită spațiului expozițional, prețioase lucrări de artă plastică. Gheorghe Tattarescu, Carol Popp de Szathmary, Constantin Lecca, Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu Ștefan Luchian, Theodor Pallady Gheorghe Petrașcu, Nicolae Tonitza, Iosif Iser. Nume de referință ale picturii românești. Pași te poartă apoi prin fața lucrărilor lui Dumitru Ghiață, Lucian



Grigorescu, Al. Ciucurencu, Ion Țuculescu, Gheorghe Anghel, Corneliu Baba, Romul Ladea, Vida Geza, Jenő Szervatiusz, Aurel Ciupe, Iosif Bene, Ion Sima. Unii dintre ei, la fel de mari ca primii. Sălile se deschid apoi altor pictori, sculptori și graficieni români, pentru a se oferi în cele din urmă unor artiști bine cotați în Europa care au aparținut școlilor franceză, germană, olandeză, italiană, maghiară, elvețiană din secolele trecute, prezenți în Galeria de artă universală.

Chiar și numai prin această fugară și incompletă înșiruire de nume de artiști, de școli sau de generații, Muzeul de artă din Cluj-Napoca s-ar putea prezenta în fața numeroșilor săi vizitatori cu o impresionantă carte de vizită. Avind la dispoziție un patrimoniu atât de bogat, atât de valoros, el reușește să ne încinte, să ne captiveze, să ne călăuzească prin fascinantul univers al formelor și culorilor, să ne ofere o nemărginită bucurie. «Cei ce iubesc arta plastică — afirma Nicolae Tonitza — sînt de două ori mai feri-



fotografii de TELEKI ISTVAN

ciți decît cei din jurul lor, cu atît mai mult, cu cît o astfel de fericire ți-o poți procura singur». Evident, gîndurile pictorului, încredințate hirtiei acum mai bine de o jumătate de secol, ar putea fi completate astăzi cu următorul adagiu: este o mare fericire să te lași pătruns de fiorul creației artistice, dar, intrați în această ambianță dătătoare de sublime emoții, să nu-i uităm pe cei care, nu de puține ori ne-au fost de ajutor în descifrarea tainelor primului tablou privit cu luare-aminte, ale primului pictor îndrăgît, să nu-i uităm pe muzeografi.

Notasem cîndva cuvintele Alexandrei Rus, directoarea acestui lăcaș de cultură din inima Clujului, care mi se relevau ca o sinceră profesiune de credință: «Pentru a-și face datoria față de cei cărora li se adresează, muzeul de artă trebuie să devină — astăzi mai mult ca oricînd — o instituție deschisă, capabilă să pună la

dispoziția publicului, mai avid de cunoaștere ca niciodată, cu mijloacele cele mai diverse, toate valorile sale. Nu la voia întîmplării, ci venind în întîmpinarea unor preferințe detectate pe baza analizelor efectuate pe structuri de vizitatori, acordîndu-se o atenție deosebită publicului tînăr». Din această grijă de care vorbea directoarea s-au născut acțiuni ce vin să lege activitatea muzeului de activitatea cetății, a Clujului încărcat de istorie, de vechi monumente, dar și de o dinamică prezență contemporană a locuitorilor săi în viața economică, științifică și culturală a țării.

Cîteva dintre ultimele inițiative pornite de dincolo de zidurile impodobite cu elegante plămui ale barocului tîrziu se numesc, așa cum sînt înscrise adeseori pe afișele de la intrare, seri muzeale, lectorate socio-profesionale sau direcționate pe diferite categorii de vîrste, dezbateri, simpozioane

pe teme legate de rolul educativ-patriotic al artelor plastice sau, cea mai recentă dintre ele, *Museum*, manifestare complexă, înglobînd de fiecare dată o prelegere de artă, un film de artă și o microexpoziție pe un subiect anume, care transmit publicului aflat în sală un incontestabil mesaj cultural. Dar, repertoriul de manifestări înscrise în programul muzeului clujean este departe de a se epuiza aici. Oameni competenți, pasionați, se întrec în a oferi vizitatorilor manifestări de aleasă ținută, prin care valorile autentice ale Clujului, ale Transilvaniei, sînt puse în contextul de valori al întregii țări și, în cazul unor personalități de primă mărime, alături de cele mai autentice valori ale artei europene. Oaspețele obișnuite și, în ultima vreme, fidel al acestui edificiu al artelor, are prilejul să se întâlnească nu numai cu generația de aur a picturii românești, ci și cu creațiile unora dintre cei mai talentați artiști contemporani. În sălile cu inflexiuni baroce au loc dezbateri pe marginea realizărilor contemporane românești, asupra modului în care tinerii ei reprezentanți continuă tradițiile umaniste ale artei și culturii din țara noastră, într-o generoasă strădanie de a oferi o imagine cît mai edificatoare asupra acestui domeniu de creativitate.

Este sarcina muzeografului să descopere în plăcute înălțări sensurile novatoare ale artei și, mai mult decît atît, să pună în evidență resursele educative ale imaginii. Nu întîmplător un distins critic de artă și-a intitulat unul dintre ultimele sale volume «Puterea imaginii». Conceptul de muzeu deschis este legat direct de forța educativă a imaginii, transmisă nu cu restricție, ci persuasiv, ca un mesaj stenic, mobilizator. Eforturile îndreptate în direcția evidențierii valorilor autentice ale plasticii contemporane înseamnă, în ultimă instanță, încheierea unui ciclu, a unei priviri de ansamblu despre arta și civilizația românească.

Decînd mai departe ideea lui Nicolae Tonitza, am putea spune că astăzi, muzeul de artă înseamnă o necuprînsă deschidere către bucurie, către fericire, o invitație la visare, la înțelegerea armonică a realității, a sensurilor ei cu adevărat înălțătoare.

PALATUL CULTURII DIN IAȘI

INCURSIUNE ÎN ISTORIE, ARTĂ, ETNOGRAFIE, TEHNICĂ

« Quasi nova Roma apparet », exclamase Marcus Bandinus în anul de grație 1647, în clipa în care poposisse la porțile Iașului. Călătorul ajuns aici tocmai din Peninsula scaldată în soarele dogoritor al Mediteranei descoperise între colinele care înconjurau strălucitoarea reședință voievodală a Moldovei, un oraș ce-i purta gândurile către Cetatea Eternă. Descins în această « nouă Romă », în care se hotărîse să rămână, viitorul autor al unui *codex* memorialistic despre țările române trecuse adeseori pragul Cîrții domnești aflată lângă ctitoria domnului Ștefan, unde auzise lucruri demne de luare-aminte despre firea și felul de a fi al moldovenilor și, mai ales, despre zbuciumata lor istorie.

Pe lespezile Cîrții domnești din așezarea, astăzi întinsă pe mai multe coline — Repedea, Birnova, Bucium, Cetățuia, Copou, Vladic, Șorogari, Cîric... — vor fi răsunat cu mult înainte de venirea franciscanului pașii energici ai lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare; aici s-a instalat în a doua sa domnie, făcînd din Iași noua capitală a țării, Alexandru Lăpușneanu și tot aici Mihai Viteazul se proclama « domn al Țării Românești, al Transilvaniei și a toată țara Moldovei ». Veacurile care s-a scurs după aceea i-au aflat în impunătoare reședință pe Vasile Lupu și Ioan Vodă cel Viteaz, pe Dimitrie Cantemir și mai apoi pe Alexandru Ioan Cuza, alesul multimilor de moldoveni și de munteni, în mult așteptata zi a Unirii.



Vechea glorie militară a Cetății de scaun a Sucevei renăștea sub o înfățișare nouă, la care își aduceau o fericită contribuție palate și ctitorii somptuoase, aici, pe malurile Bahluiului. Timp de aproape trei secole destinele Cîrții domnești au fost și destii.ele Moldovei și nu de puține ori, între două epoci de strălucire, un incendiu o pustia pînă la temelii, anunțînd parcă vremurile de restrînte care așteptau să se abată asupra țării. Dai, de fiecare dată, Curtea domnească și-a reinălțat dintre ruine zidurile albe, pentru a pune mai pregnant în evidență trăsă-

turile viguroase ale unui stil arhitectonic tradițional. De fiecare dată, pînă la nimicitorul incendiu din 1889. Focul distrusese acum, cînd Bucureștiul devenise de mult capitala Principatelor, nu o reședință princiară, ci un palat administrativ, pe care nimeni nu mai avea interesul să-l refacă. Planul arhitectului Ion D. Berindei de a înălța pe locul său un alt edificiu nu întîmpinase nici o împotrivire, astfel că în primul pîrtrar al acestui secol Iașul se îmbogățea cu palatul neogotic flamboyant care avea să devină una



dintre frumoasele efigii ale oraşului păstrat întocmai şi astăzi.

Monumentalitatea construcţiei redeşteptase, desigur, sentimentele de mândrie ale ieşenilor pentru trecutul încărcat de glorie al urbei lor. Din 1925, anul inaugurării sale, până în 1955, servise drept Palat administrativ; după această dată, destinaţiei administrative i-au luat locul mult mai potrivite rosturi culturale. Palatul Culturii ridicat peste vechile ziduri ale Curţii domneşti, adăposteşte acum patru dintre marile muzee ale României. Patru instituţii muzeistice — Muzeul de artă, Muzeul de istorie a Moldovei, Muzeul etnografic a Moldovei şi Muzeul politehnic — care, consecvente tradiţiilor culturale ale aşezării, îşi găseau, după îndelungi căutări, locul cel mai potrivit.

La Iaşi se poate vorbi, cu adevărat, despre o veche tradiţie muzeistică, împletită strâns cu aspiraţiile culturale ale locuitorilor lui. Este cit se poate de grăitor faptul că la 26 octombrie 1850 se inaugurară, în aceeaşi clădire, în prezenţa domnitorului Cuza, a lui Mihail Kogălniceanu şi a altor intelectuali ai timpului, prima Universitate modernă românească şi Pinacoteca, devenită cinci ani mai târziu, sub directoratul pictorului Gheorghe Panaiteanu-Bardasare,

«naţională», întruchipînd un ideal patriotic, acela de a avea în Moldova, în rînd cu cele mai civilizate state ale Europei, o bogată colecţie de artă. Cărturari şi oameni înflăcăraţi de idei generoase, în frunte cu Costache Negri, căruia i s-au alăturat nu puţini colecţionari — printre ei aflîndu-se Scarlat Virnav, Costache Dasiade Ioan Aivas, Constantin D. Stahi, următorul director al Pinacotecii — au donat lucrări de excepţională valoare, pe care şi le-ar dori astăzi multe muzee de artă de pe continent. Aşa a luat fiinţă *Muzeul de artă*. După 97 de ani de peregrinări prin diverse locuri, comorile de artă ale Pinacotecii ieşene, îmbogăţite mereu datorită altor donaţii şi achiziţii erau puse, în sfîrşit, în adevărata lor lumină. Caravaggio, Murillo, Philippe de Champagne, Heemskerck, François Boucher, van Dyck, Tintoretto, Veronese, Leandro Bassano da Ponte... În sălile următoare, o cronologică trecere în revistă a creaţiei artiştilor plastici români, de la anonimii înregistraţi la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, la cei mai reprezentativi pictori contemporani. Vizitatorul face cunoştinţă astfel cu o cuprinzătoare evoluţie a artei plastice naţionale, începînd cu Gheorghe Asachi şi terminînd cu Dan Hatmanu, Val. Gheorghiu

sau Dimitrie Gavrilean, reprezentanţii generaţiei tinere, după ce se va fi oprit în faţa pinzelor semnate de Constantin Lecca, Mişu Popp, Sava Henţia, Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu, Ştefan Luchian, Octav Băncilă, Gheorghe Petraşcu, Theodor Pallady, Nicolae Tonitza, Ştefan Dimitrescu, Camil Ressu, Iosif Iser, Nicolae Dărăscu, Dumitru Ghiaţă, Lucian Grigorescu, Al. Ciucurencu, Ion Ţuculescu, Corneliu Baba, pentru a nu-i aminti decît pe cei mai importanţi.

Consemnînd accesul publicului larg la cele mai înălţătoare acte de cultură, dorinţa sa tot mai fierbîntă de a cunoaşte şi a trăi emoţia oferită de opera de artă, mă simt dator să pun faţă-n faţă două cifre: 1.000 şi 600.000. Prima este dată de ziarul din perioada interbelică «Opinia» şi reprezintă numărul celor ce au vizitat Pinacoteca naţională pe parcursul anului 1936; cea de a două îi însumează cu aproximaţie pe vizitatorii de anul trecut. Nicolae Iorga afirmase, cu un vizionarism de unii contestat în vremea aceea, că atunci cînd se va vedea rînd la teatru, rînd la muzee, vom putea să stăm cu fruntea sus în faţa lumii, pentru că vom fi un popor pătruns de civilizaţie. Dacă afluenţa de public în faţa

sărilor de spectacol a devenit de mult un fapt obișnuit, iată că și această a doua previziune a geniului cărturar moldovean se împlinește sub ochii noștri: diminețile, înainte de ora deschiderii muzeelor, oameni de toate vârstele, uneori citeva mii, își așteaptă rîndul în fața intrării principale a Palatului Culturii. . .

Din vechile colecții ale Academiei Mihăilene și ale Societății de medici și naturaliști avea să se înfiripe mult mai tirziu, abia în 1916, Muzeul de antichități. « Antichitățile » prezentate cu osîrdie publicului erau grăitoare documente de istorie. Aparțineau, cu superbe argumente artistice, primele trepte de civilizație cunoscute pe meleagurile noastre; altele proveneau din așezările geto-dacilor; purtau amprenta stăpînirii romane și a procesului de romanizare petrecut la răsărit de Carpați sau a contactului de mai tirziu cu lumea bizantină. Astăzi, *Muzeul de istorie a Moldovei* este ceea ce stă scris și pe frontispiciul său: sanctuarul în care Moldova, pămînt din pămîntul țării, își înfățișează trecutul și prezentul într-o unitate organică, indestructibilă cu celelalte provincii românești. Cercetările arheologice întreprinse în deceniile din urmă au lărgit enorm de mult orizonturile oamenilor de știință, aducînd totodată în sălile de expunere un inestimabil material documentar.

Tradiții milenare, oglindite în meșteșuguri și ocupații, în eleganța și varietatea pieselor de port popular sau în amenajarea spațiului intim al locuinței, în datini și obiceiuri dezvăluie vizitatorului impresionantă dimensiuni de cultură materială și spirituală făurite fără încetare, secole de-a rîndul, pe teritoriul Moldovei. Conceput și structurat pe fenomene distincte ale creației populare, privite în dezvoltarea lor istorică, *Muzeul etnografic al Moldovei* este, într-un anumit fel, tot un templu al istoriei. Posibilitatea de a urmări într-o neîntrepută evoluție prin timp ocupații străvechi legate, fie de preocuparea celor necesare traiului (culesul din natură, vînătoarea, pescuitul, albinăritul), fie de păstorie, agricultură și viticultură, de făurirea unor instalații tehnice, de confecționarea mobilierului țărănesc și a obiectelor de trebuință cotidiană în gospodărie, de a le privi în fireasca lor unitate stilis-

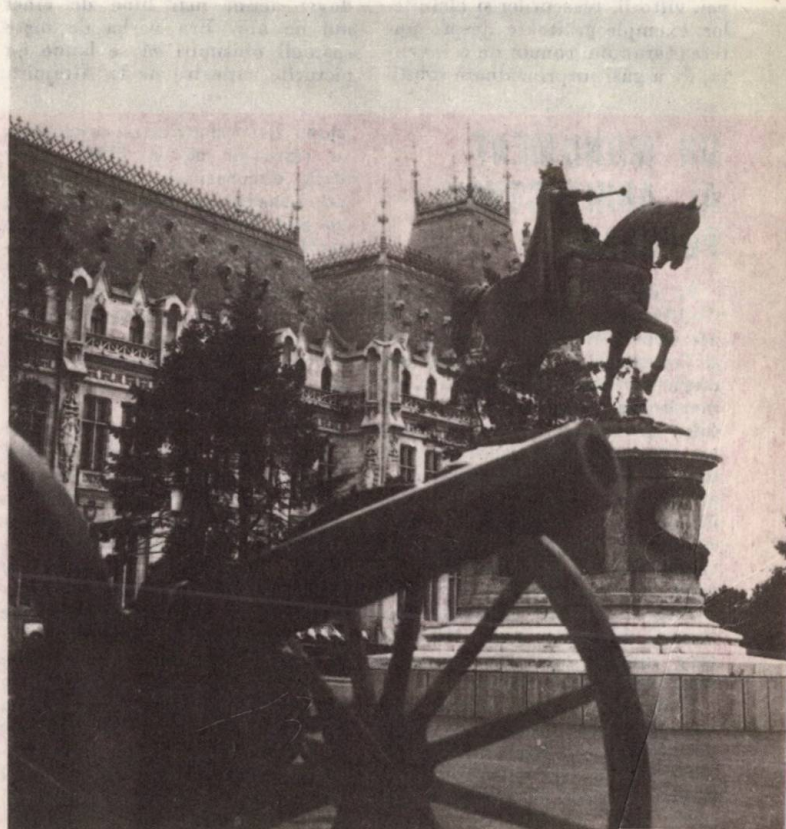
tică, de concepție și de folosință cu creațiile românilor de pe ambii versanți ai lanțului carpatic, iată neprețuitul dar pe care ni-l oferă Muzeul etnografic al Moldovei, considerat pe bună dreptate printre cele mai valoroase instituții muzeistice cu acest profil din țara noastră.

Un om de litere, entuziast și energie mă călăuzise cu aplombul muzeografului ideal, prin fiecare sală a Palatului Culturii: profesorul *Ion Arhip*, directorul complexului muzeistic. De la el aflasem că Iașul dispune în prezent de douăzeci de muzee, dintre care jumătate sînt de literatură. Este un omagiu încărcat de recunoștință față de memoria lui Eminescu, Creangă, Alecsandri, Sadoveanu, Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, Topirceanu și, totodată, față de începuturile și de tradițiile atît de fecunde ale vieții literare ieșene.

Oameni de bine s-au străduit ca aici să se întemeieze o școală de muzeologie românească, slujită de specialiști valoroși — și eforturile lor n-au fost zadarnice.

Și-ar putea imagina cineva că în numai un deceniu și jumătate patrimoniul muzeistic ieșean a sporit de douăzeci de ori? Ei, bine, dacă în 1968 cele 5—6 muzee care fînțau pe-atunci aveau în dotare 12—14 mii de piese, astăzi, numărul lor trece de 250 de mii. Figurează, toate, în expozițiile de bază și au, aproape fără excepție, prețuirea obiectului rar, de patrimoniu.

Este și cazul *Muzeului poli-tehnic*, cel mai tînăr din grupul celor patru, găzduite de Palatul Culturii. El debuta în fața publicului în martie 1961 cu secția « Energetică »; după cinci ani, se deschidea cel mai original spațiu muzeistic din Palat, cu expozate unice în țară: « Înregistrarea și redarea sunetului », care în 1972 se extinsese pe o suprafață de trei ori mai mare. Te afli aici într-o miraculoasă lume a muzicii, în care cutii și dulapuri cu mecanisme ciudate, orgi și pianine automate interpretează fără cusur valsuri și mazurci de la începutul secolului. Sînt surprinse, în stare de funcționare, într-o evoluție isto-



rică, instrumente dintre cele mai interesante, de la precursorile aparatelor muzicale mecanice sau automate, pînă la fonograf, gramofon, patefon, pickup și magnetofon.

S-au scurs mai multe luni de cînd mi-am petrecut timpul prin muzeele din Palatul Culturii. Răsfoiesc acum carnetul în care făcusem cîteva însemnări. Un noian de impresii renășteau sub ochii mei, făcîndu-mă să re trăiesc acele clipe de neuitat. Citesc: «Cezar primind capul lui Pompei», celebrul tablou atribuit lui Caravaggio, «Fecioara în extaz» de Murillo, «O cafeana flamandă» de Heemskerck. Cum le va fi achiziționat Scarlat Vîrnăv de prin străinătăți, cu gîndul să le aducă în țară? Dar Costache Negri, care oferise Pinacotecii un Van Dyck, un Tintoretto, un Veronese, un Leandro Bassano da Ponte?

În Muzeul etnografic schițasem, în momente de sublimă incitare artistică, silueta unui dulap de ținut vase, adus din comuna Ceahlău-Neamț, un simplu colțar încrustat de sus pînă jos cu splendide rozete solare; mă lăsasem apoi furat de ingenioasa alcătuire a pivei, viltorii, teascurilor și oloinițelor, exemple grăitoare despre puterea țaranului român de a inventa, de a găsi surprinzătoare soluții

tehnice, de a intui legi ale fizicii sau ale automatizării cu mult mai înainte ca știința să le fi formulat.

Înclinarea aceasta înnăscută către tehnică era reconfirmată de exponatele Muzeului politehnic: machete în funcțiune, piese originale prezentau evoluția diferitelor forme de energie, din timpurile cele mai îndepărtate, pînă astăzi: hidraulică, eoliană, termică, solară, a marelor, electrică, atomică. Organizatorii muzeului recuseseră la panouri grafice care alăturau momente importante din evoluția tehnică pe plan mondial a diferitelor domenii ale energiei, realizărilor din aceleași domenii ale tehnicienilor români.

Era un mod de a sugera, pe planul importanțelor cuceriri ale științei, deschiderea către universalitate a poporului nostru. Cît de vechi și cît de statornică era această dorință? O dezvăluiseră mai întîi cu o forță uimitoare, ceramiștii din așezările cucuteniene, făuritori ai celei mai rafinate culturi neolitice de pe întreg cuprinsul Europei. Îmi notasem ceva despre uimirea străinilor în fața unor asemenea capodopere zămislite pe pămîntul Moldovei acum mai bine de cinci mii de ani. Era vorba de niște spanioli obișnuși să se laude cu picturile rupestre de la Altamira

care, cînd au văzut colecția de vase cucuteniene din cele trei săli ale Muzeului de istorie, au exclamat cu uimire: «Dacă muzeul nostru ar avea numai trei dintre aceste piese, ar fi deținătorul unui tezaur uluitor».

Sau, cît de «universal» era elogiul pe care istoricul și diplomatul polon Jan Dlugosz îl făcea, în a sa «Historia Poloniae», înțelepciunii și vitejiei lui Ștefan cel Mare: «O, bărbat admirabil! Cu nimic inferior Ducilor eroi ai vechimii, pe care noi îi admirăm atît de mult. După judecata mea, dînsul este cel mai demn căruia să i se dea domnia și imperiul militar peste toată lumea și lui să i se încredințeze, prin sfatul, prin înțelepciunea și hotărîrea comună a tuturor creștinilor demnitatea de comandant suprem și Duce în contra turcilor».

«Quasi nova Roma apparet!» Așa i se înfățișase Iașul franciscanului Bandinus. Pentru că nu a apucat să-i viziteze muzeele, l-aș răsplăti cu o locuțiune din Lucretiu: «Et quasi cursores vitae lampada tradunt». Într-adevăr, ca și alergătorii, oamenii își trec din mînă-n mînă făclia vieții într-o perpetuă succesiune a generațiilor. În această făclie strălucesc comorile perene ale neamului.

UN MONUMENT AL ARHITECTURII POPULARE

Pe dealul Hoia, din municipiul Cluj-Napoca, se află secția în aer liber a Muzeului de etnografie al Transilvaniei. Aici, printre gospodăriile țărănești alcătuind o fermecătoare imagine-simbol a satului ardelenesc, poate fi văzut un admirabil monument al arhitecturii populare. Povestea lui — emoționant document istoric — începe cu o inscripție pe care vizitatorul o poate desluși pe cupolă, într-un loc mai ferit vederii. «Lucrat Ursu H» a scrijelit cu litere chirlice meșterul ce-și încheia lucrarea cum 213 ani, care meșter nu era altcineva decît legendarul Horea.

Construcția — una dintre cele mai frumoase biserici de lemn din Ardeal — a fost înălțată de-a parte de aici, pe meleagurile Sălașului, la Cizer. O întrebare este întru totuși la locul ei: cum a

ajuns aici neînfrcatul conducător al răscoalei de la 1784? Chiar dacă documentele sînt zgîrcite, s-a dovedit că Horea, împreună cu alte familii moștești, a părăsit satul natal și s-a stabilit la legăriște, așezare din comuna Cizer, cu speranța de a agonisi cu mai mult spor cele necesare familiei. Într-un răstimp scurt, el, alături de ortacii săi, s-a făcut bine cunoscut prin satele vecine ca un iscusit dulgher. Acesta este și temelul pentru care iobagii din Cizer i s-au adresat să le ridice biserica de lemn în satul lor. Construcția a fost înălțată în anul 1773. În general, profilul ei este asemănător construcțiilor transilvănene de același fel, făcute în veacul al XVIII-lea. Pe lîngă trăsăturile tradiționale ale arhitecturii populare din lemn pot fi recunoscute și o serie de elemente din stilurile istorice, cum sînt, bunăoară, în construcția turnului, care are la bază știutul foșor, cu traforaje și arcade realizate cu mare fan-tezie și simț artistic. Monumentul încîntă atît prin dimensiunea și planul poligonal, prin tehnica cio-

pirii și încheierii «în căței» a birnelor, cît, în același timp, prin armonia compoziției și diversitatea motivelor decorative care o împodobesc. Briul sculptat în birne masive, reliefînd o funie groasă ce încinge mijlocul pereților, este un element ornamental de obîrșie preistorică, dominant, dealtfel, și pe vechile porți maramureșene. Stilpii și arcadele care se înșiruie de-a lungul pridvorului dezvăluie atît o rară pricepere în modelarea și imbinarea părților componente, cît și o remarcabilă ornamentalică, în care se disting, prin frecvență, rozetele cu contururi florale, briurile împletite, virtejurile.

Dar, binemeritata faimă a monumentului este dată atît de detalii, superbe prin măiestria artistică cu care au fost realizate, cît și de ansamblul în sine al construcției, construcție care se constituie într-o grăitoare mărturie că Horea a fost nu numai un neînfrcat luptător pentru dreptate și libertate, ci și un iscusit meșter în arta lemnului.

MIHAI OGRINJI

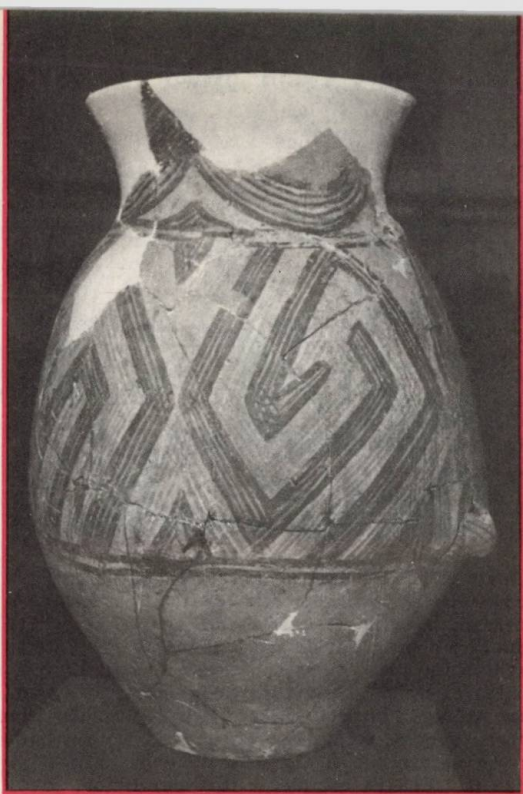
TEZAURE

« V-aș propune să mergem mai întâi la Tezaur ». Acesta fusese răspunsul cu care dr. Ștefan Cucoș, muzeograf principal la Muzeul de istorie din Piatra Neamț, venise în întâmpinarea dorinței mele de a revedea, în localul ce îi fusese atribuit doar de câțiva ani, colecțiile binecunoscute ale prestigioasei instituții de cultură nemțene. Știam, desigur, că acolo mă voi reîntâlni cu « Hora de la Frumușica », cu vasul ca un potir susținut de un suport, înalt și suplu, dezgropat la Izvoare, cu « Gînditorul de la Tîrpești » și cu alte câteva piese excepționale din repertoriul artei cucuteniene, dar nu știam nimic despre « Tezaur ».

Ștefan Cucoș îmi risipise foarte repede clipa de șovăire, declarîndu-se gata să-mi arate cele mai recente descoperiri de primă mărime ale arheologilor moldoveni, găzduite de drept de muzeul din Piatra Neamț care, după cum susținea el, vor aduce completări revelatoare despre arta și civilizația celor mai îndepărtați strămoși ai românilor. Îmi împărtășise atunci și propria sa opinie, diferită de a altor specialiști, înclinați să atribuie valoare de tezaur numai obiectelor realizate din metal prețios, ignorînd în schimb faptul că unele dintre aceste piese, « din aramă sau numai argintate își merită locul în această sală fie și numai pentru faptul că nu au mai fost găsite altele la fel », că sînt deci unice, în anumite împrejurări mai de preț chiar și decît aurul.

Arheologul cu remarcabile realizări, deschisese o ușă și sala s-a umplut dintr-odată de lumină. Ne oprimem mai întâi în fața unor piese pe care nu le mai văzusem niciodată, singulare în neoliticul românesc: grupul de statuete descoperite în anul 1982 în așezarea de la Poduri, nepuse încă în circuitul științific propriu-zis, deci nepublicate, acele Venus-uri pictate, asemănătoare ca manieră de execuție cu suratele lor din Orientul Apropiat, avuție incomparabilă extrasă dintr-un complex ritual, de asemenea de neconfundat. Contribuția arheologului Dan Monah aducea sub ochii noștri primele elemente de pictură neolitică realizate la est de Carpați, încă înainte de apariția civilizației cucuteniene, atribuindu-i-se astfel nu numai o importanță artistică, ci și una istorică.

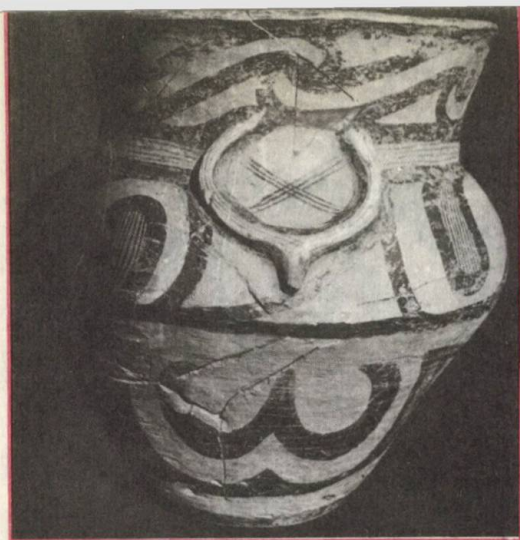
Gînditorul de la Tîrpești își are, firește, corespondențe stilistice și spirituale cu « Gînditorul de la Cernăvodă » și nu este de mirare: cele două statuete sînt contemporane, bărbații pe care îi reprezintă se află în atitudine asemănătoare, de concentrare, de cugetare, sînt modelați cu mijloace artistice aproape identice într-o nevoită încercare a realizatorilor de a dovedi caracterul unitar de viață al populațiilor neolitice din spațiul carpato-danubiano-pontic. Însoțitorul meu îmi atrage atenția că asemănările dintre cele două personaje, despărțite în spațiu de mai bine de două sute de kilometri, merg



pină la dimensiuni, la atitudinea psihică, de trăire interioară, la poziția corpurilor și la detaliile anatomice, « cu diferența că Gînditorul de la Tîrpești are un modelaj, dacă mă refer la elementele somatice umane, mult mai naturalist decît modelul de la Dunărea de Jos ». În arta cucuteniană de la est de Carpați el rămîne așadar un unicat.

Alături, **Hora de la Frumușica**, întruchipare într-un lut roșu-gălbui a unui ritual, ne introduce în plină epocă de afirmare a sculpturii antropomorfe din faza pe care specialiștii au numit-o, pentru a periodiza această îndelungată epocă de manifestare artistică, Cucuteni. Un suport de vas alcătuit din șase siluete feminine stilizate, fără cap, fără brațe, cu umerii și picioarele unite, sugerînd ritmurile unei hore, fac dovada deosebitei măiestrii a artistului. El a reușit să realizeze, din trăsături esențiale, o sinteză plastică de impresionantă forță evocatoare. Îl aud pe arheolog spunînd: « Privind Hora de la Frumușica nu pot să nu mă gîndesc la Brâncuși. El a redescoperit această simplificare, acest schematicism în redarea formelor, care fuseseră plăsmuite aievea în lut, cu multe milenii în urmă, pe meleagurile noastre. Mi se pare deosebit de interesantă această reiterativă a gîndirii umane pe planul creației artistice, această redescoperire a unui stil (Brâncuși nu a avut, cred, posibilitatea să vadă descoperirile cucuteniene) care excelează prin concizie, dusă pînă la esențializare, a liniilor și volumelor. »

Următorii doi, trei pași mă aduceau în fața unui unicat mondial al culturii neolitice: **altarul**, descoperit chiar de către bărbatul de lângă mine în anul 1983 la Ghelăiești, comuna Birgăoani. Autorul acestei reușite se simțise dator să-mi explice: « Foarte curios mi se pare faptul că altarul de la Ghelăiești se sprijină pe un suport, pe un picior gol pe dină-



untru, și nu știu dacă lui Mircea Eliade nu i s-ar fi confirmat și pe această cale ideea lui cu acel **axis mundi**. În orice caz, cercetătorii cei mai autorizați din țara noastră sînt de acord că în întreg neoliticul sud-est european nu se cunoaște o realizare asemănătoare. Întîmplarea făcuse ca în anul 1971 să sap tot pe dealul Nedeia (observați cit de frumos este acest toponim, vechi de cine știe cînd, care ne amintește de jocurile și tirgurile de odinioară!) și să dau la iveală un complex ritual alcătuit din patru statuete deosebite. Pe trei le aveți în față, iată-le!» Într-adevăr, figurinele feminine din ansamblul ritual de la Ghelăiești (aparținînd fazei Cucuteni B) sînt suple, elegante, dar ceea ce reține atenția dincolo de forma modelelor este — nici nu s-ar fi putut altfel pentru niște virtuozii ai culorilor! — pictura «tipic» de Cucuteni, în care se întrevăd mai degrabă detalii vestimentare.

Aici, mai era ceva de lămurit: «Istoria artelor plastice cunoaște un număr impresionant de stiluri și curente. Unul dintre acestea, care a ajuns să se manifeste mai tîrziu și în arta cultă, a fost numit de critici «groaza de spațiu gol». Ei bine, această «modă» nu i-a ocolit nici pe pictorii cucutenieni. **Groaza de spațiu** i-a determinat să acopere în întregime suprafața vaselor, fără să lase nici o fărîmă de spațiu gol. Din această categorie face parte celebrul **vas de la Izvoare**, pe care îl expunem aici ca pe una dintre piesele de rezistență ale muzeului nostru. Pictura cu decor spiralic îți lasă impresia că se înalță spre infinit, amintindu-mi replica unui vizitator uimit de perfecțiunea desenului: spirala aceasta este ca o monodie străveche, incantatoare, a spus el, ca și cînd vasul ar fi început să cînte. Lucrul acesta mi s-a apărut nespus de frumos!»

Iată, în sfîrșit, și un tezaur dacic un piese de aur! «Cu vasele astea, este o poveste întregă, îmi incitase curiozitatea dr. Cucos. Mergînd odată spre Tirgu Neamț, am întîlnit-o în drum pe primărița din Păstrăveni. M-a invitat atunci **Isă** vin în comună pentru a-mi spune părerea în legătură cu niște obiecte de metal. M-am dus — era în 1978 — fără să bănuiesc nimic. În holul școlii mi s-a deschis un dulap de lemn în care se aflau două dintre vasele pe care le vedeți aici. Al treilea era în cancelarie și îndeplinea cu destul succes rolul unei scrumiere. Le-am cercetat cu emoție, le-am fotografiat, fără să spun nimic. Dacă este ținut timp îndelungat în

sol, metalul prețios prelucrat tinde să-și adune impuritățile spre exterior. Din această cauză, aurul poate să apară cu niște pete roșietice pe el, lăsînd impresia că n-ar fi aur, ci aramă. Lucru incredibil: aceste trei piese stăteau de nouă ani în holul școlii din Rădeni — Păstrăveni. Ulterior, s-au făcut cercetări și s-a aflat că inițial au fost cinci vase, nu trei. Fierarul din sat le luase pe celelalte două cu intenția să alămească ceva cu ele. Unul a fost tăiat în bucăți, iar din cel de al doilea, din care nu s-a putut recupera derit jumătate, s-au făcut șaibe pentru căruțe. Chiar și așa, ne aflăm în fața celui mai vechi tezaur tracic de pe teritoriul țării noastre, important în primul rînd pentru că ne oferă posibilitatea să înțelegem cit de înaintat era pe atunci gradul de civilizație la care ajunseseră dacii de dincolo de munți, cu atît mai mult, cu cît în perioada la care ne referim, în Moldova nu exista aur. El fusese adus în baza unui schimb de produse, din care putem să deducem astăzi dimensiunea prosperității economice a populației locale și rafinamentul artistic al conducătorilor săi.

Asta nu înseamnă că în Tezaur nu avem și piese de aramă ori numai argintate, pe care insistăm să le socotim prețioase pentru simplul motiv că în momentul de față ele nu au replică în lucrări asemănătoare. De pildă, aceste obiecte dacice de aramă sau piesele de harnașament de alături, argintate, care au fost recuperate din cetatea dacică de la Bradu, lîngă Roman sau, și mai important decît ele, tezaurul roman de vase de argint, cu scene în basorelief. «Colecția» aceasta a aparținut, probabil, unei căpetenii carpice, primită drept stipendiu într-o epocă, în sec. III e.n., cînd carpii erau considerați o putere militară în adevăratul sens al cuvîntului. Documentele vremii subliniază acest lucru: socotindu-se mai puternici decît goții, ei pretindeau romanilor stipendii mai mari decît cele ce erau oferite migratorilor germanici, ajunși la poalele Carpaților. Așa îmi explic prezența în Moldova a acestui tezaur».

Dintr-o sală hărăzită tezaurelor nu puteau să lipsească, firește, monedele, martorele fidele ale realităților economice din epoca respectivă. Numărul neobișnuit de mare al monedelor imperiale romane (lucru curios, în teritoriile carpilor, ale dacilor liberi, tezaurele de monede romane apar mult mai frecvent decît în Dacia romană) evidențiază intensitatea relațiilor de schimb pe care dacii din afara granițelor imperiului le întrețineau cu lumea romană.

După ce mai dădusem încă o dată ocol sălii și ne mai oprisem în fața vitrinelor cu pahare de sticlă, de influență romană, rarități păstrate de-acum șaisprezece secole, cu vasul, tot de sticlă, din aceeași perioadă, descoperit recent la Izvoare, după ce trecusem în revistă tezaurele feudale cu monede de argint, bijuteriile provenite de la Cetatea Neamțului și mai mult obiecte făurite mai aproape de timpurile noastre, printre care și o tavă de argint cu monograma domnitorului Alexandru Ioan Cuza scrupulosul meu călăuzitor prin acest superb labirint străbătut, de astădată, de flacăra strălucitoare a culturii, ținuse să-mi ofere la sfîrșit încă un unicat, foarte potrivit pentru o rubrică de curiozități: tezaurul de la Netezei, comuna Grumăzești. Dacă nu mi-ar fi atras atenția, n-aș fi știut că mă aflu în fața celui mai ieșit din comun tezaur monetar din cîte văzusem vreodată. Ciudad, întrucît era alcătuit din monede vechi, adunate din mai toată Europa. Antichitatea își identificase probabil tocmai în ținutul Neamțului pe primul ei colecționar, pe cel dintîi numismat.

SATUL



DIN FRUMOSUL PARC AL BUCUREȘTIULUI

Am fost într-un sat din Țara Zărandului, în care femei așezate în fața gherghefului petreceau firul de lână colorată printre corzile unei harpe la care doar ele știau să cînte; din cîntecul miinilor lor ieșeau scoarțe și păretare ca niște curcubeie de lumină. Scoarțe și păretare ca ale lor umpleau cu

petale roșii o sală de muzeu. Am petrecut cîteva zile într-un sat de pe valea Moldovei, în care mobilierul din interiorul locuințelor lua chipul unor mici giuvaeruri în lemn; mese, scaune, colțare, lavițe sau lăzi de zestre, împodobite cu semnul soarelui, întocmai ca ale țăranilor de pe valea Mol-

dovei erau expuse în zeci de variante, în muzee. Din Țara de Sus, din Maramureș, din Bihor, din Iași, din Cluj-Napoca... Am fost oșpeț în casa unui vrednic crescător de animale dintr-un sat de sub poala Parîngului și o casă ca a lui, adusă din același sat de munte, aveam să îmi lădăsc, după ani de zile, la Muzeul satului din București.

Între sat și muzeul etnografic există această permanentă legătură, această reflectare a vocației țărânului român pentru armonie și frumos în opere durabile, capabile să înfrunte timpul și să se impună în fața lumii. El, țărânul român, în primul rând, este făuritorul unei civilizații străvechi și originale, în consonanță cu firea și sensibilitatea lui artistică, în care tradiția este supusă unor neconținute perfecționări.

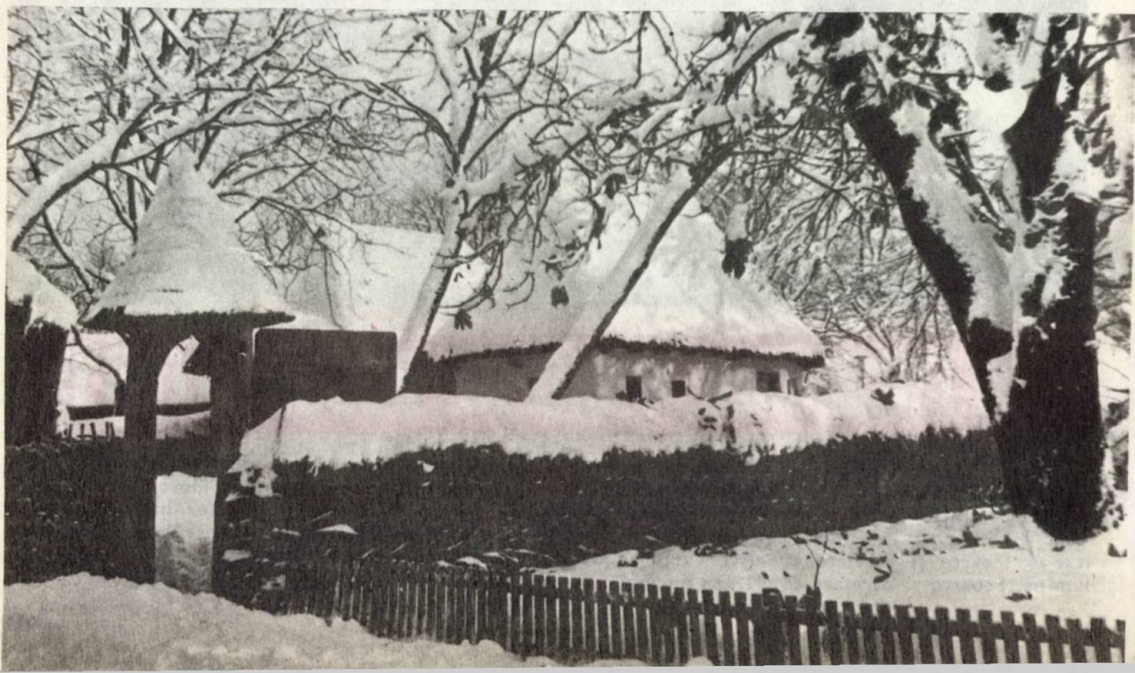
În atari condiții, muzeele etnografice de pe cuprinsul țării sînt cu mult mai mult decît depozitarele unor însemnate valori de creativitate populară: prin strădania unor conștiințe luminate, ele au devenit mărturii durabile înscrise cu litere de aur în istoria culturii românești, sînt contribuția noastră într-un multiseclar proces de continuitate, la istoria civilizației universale.

Au existat încă din veacul trecut asemenea conștiințe care au vegheat fără odihnă la conservarea acestui tezaur inestimabil, la prezentarea lui intactă, neștirbită și nealterată în fața celor ce vor să-l cunoască și să se bucure de frumusețea și originalitatea lui. După ani de neostenite cercetări în cele mai reprezentative zone etno-folclorice din interiorul arcului carpatic, Romulus Vuia reușea, acum mai bine de șase decenii, să pună la Cluj bazele Muzeului etnografic al Transilvaniei. Nu a fost singur în această tentativă: în jurul său s-au aflat Emil Racoviță, George Vilsan, Sextil Pușcariu, Al. Lapedatu, Emil Panaitescu și alți intelectuali transilvăneni. Nici unul nu era etnograf; fiecare însă era o conștiință arzîndă pentru idealul de unitate spirituală a poporului român, susținut cu o forță extraordinară de creația sa artistică.

Nu cu mult mai tîrziu, în 1936, Bucureștiul primea în dar, din inițiativa profesorului Dimitrie Gusti,



un unicat mondial: Muzeul satului. Era rodul unor cercetări pasionante pe care echipe complexe formate din sociologi, etnografi, folcloriști, studenți, le-au efectuat timp de zece ani, sub conducerea experimentatului profesor, în peste 40 de sate de pe cuprinsul țării, era rodul unei ample investigații științifice, prezentate la început publicului în cadrul restrîns al cîtorva expoziții. Ideea nu era nouă și trebuie căutată cu peste un secol în urmă, în anii 1865-1867, cînd prindea contur un gînd inspirat al lui Alexandru Odobescu, anume ca în expozițiile organizate cu diferite prilejuri să se facă loc și unor gospodării țărănești autentice. El încolțise pe un teren fertil, astfel că în anul 1875, în cadrul secției de antichități a Muzeului național din București, a putut fi văzută prima colecție a «porturilor naționale»; în primii ani ai acestui secol se întreprind cercetări în vederea constituirii





unor colecții destinate « Muzeului de arte naționale » din București, în sfârșit, în 1906 lua ființă Muzeul de etnografie și de artă națională premegător cu trei decenii muzeului întemeiat de Dimitrie Gusti. Aceste etape succesive subliniau tot mai pregnant necesitatea sintetizării rezultatelor dobândite într-un muzeu în aer liber, ci construcții autentice și reprezentative din satele cercetate.

De la Alexandru Odobescu pînă la Dimitrie Gusti personalități remarcabile ale culturii noastre de la acest început de secol — Titu Maiorescu, Spiru Haret, Nicolae Iorga, Al. Tzigara-Samurcaș, Victor Ion Popa — au îmbrățișat cu căldură ideea constituirii unui muzeu atât de original și, paradoxal — atât de firesc într-o țară cu o atât de străveche și atât de bogată civilizație populară.

Așa au apărut pe malul lacului Herăstrău, în primăvara anului 1936, primele gospodării aduse și refăcute întocmai, din diferite ținuturi ale țării. Împreună cu casa, cu poarta (cît de generos exprimă sentimentul de cinstire a celor ce pătrund, în calitate de oaspeți, prin porțile din leud, Berbești, Fundu Moldovei, Ceauru, Chioșd, Curtișoara, Drăguș!), cu șura, grajdul, pătulul, cuptorul de piine, au fost aduse războiul de țesut, lăicerele, bidele, masa, patul, leagănul atîrnat de grindă, furca de tors, lada de zestre, straițele, fiecare cu rostul său într-un univers ce este numai al nostru, pentru că ne exprimă chibzuința, hărnicia, înțelepciunea, iubirea de frumos.

S-a scurs o jumătate de secol de cînd Bucureștii veghează asupra acestui tezaur născut din mintea și din căldura inimii țaranului român. În acest răstimp, Muzeul satului și de artă populară a devenit cel mai important așezămint de profil din țară și unul dintre cele mai valoroase muzee etnografice de pe glob. Aflat la conducerea sa între anii 1948—1978, Gheorghe Focșa, vrednic continuator al operei începute aici de Dimitrie Gusti, i-a orientat dezvoltarea pe coordonate complexe, rigurose științifice.

Spațiul muzeal a ajuns de la 4,5 ha la 10 ha, adăpostind astăzi peste 70 de unități, cercetările și achizițiile s-au extins și asupra unor zone insuficient puse în valoare, colecțiile îmbogățite an de an, depășesc în momentul de față o sută de mii de piese, oferite publicului în expoziții tematice, în cataloage sau cu prilejul unor manifestări cu caracter științific. Acest program variat și atractiv atrage anual în jurul construcțiilor din parcul Herăstrău peste 300.000 de vizitatori — aproximativ cîte o mie în fiecare zi — o parte importantă dintre aceștia fiind turiști străini, personalități politice de prim rang, oameni de cultură și artă. Tuturor, Muzeul satului și de artă populară le oferă imaginea inconfundabilă a arhitecturii tradiționale românești, a satului, în componentele lui lăuntrice, esențiale, mereu înfrumusețat în timp prin contribuția generațiilor.

Este lăudabilă preocuparea înscrisă cu consecvență pe agenda de manifestări a muzeului de a lărgi, cu ajutorul unor întîlniri publice, orizontul de cunoaștere al vizitatorilor, de a promova, cu precădere în rîndurile tineretului, acțiuni cu un profund caracter educațional. La două dintre acestea — Expoziția « Picu Pătruț, un chip al locului românesc » și la ediția din 1985 a « Zilelor creației populare contemporane » — ne vom referi în paginile ce urmează.

Cîndoare, generozitate, conștiință a valorii de sine a artei noastre populare, grija de a o păstra și a o perpetua prin timp, acestea sînt sentimentele cu care te întîmpină, dezvăluindu-și talentul în Muzeul din Capitala țării, Ionică Stepan, Victoria Berbecaru, Ioan Magopăț, Maria Hanzu, Maria Spiridon, Floarea Nan, Maria Vețianu, Gheorghita Măleanu, Grigore Ciungulescu, Mihai Lacăț, Alexandru Bogossy, Dumitru Șchiopu, soții Vițoreanu și zeci și zeci de alți creatori populari, martorii contemporani ai nemuririi noastre.

« Etnografia, afirma un cunoscut specialist clujean, nu este etnia unei grafii care a trăit cîndva, ci a uneia care a trăit, trăiește și va trăi de-a pururi ».

Un chip al locului

Locul — faptă și metaforă este genericul unui ciclu de manifestări organizate de Muzeul satului și de artă populară în colaborare cu Uniunea artiștilor plastici, originală interferență dintre imaginile fixate pe simezele din spațiul expozițional și cuvîntul rostit în cadrul unor dezbateri de aleasă ținută, a căror principală menire este aceea de a stabili foarte exact coordonatele geografice și spirituale ale « locului », cu înțelesul de « vatră », detectat de regulă într-un spațiu cultural cu străvechi și nedezmințite tradiții, cercetate astăzi în complexitatea conexiunilor lor istorice.

Un asemenea loc adînc întipărit în inimile și în conștiința noastră este Săliștea oierilor din Mărginimea Sibiului. Lor și oierilor născuți la poalele Carpaților, Ion Frunzetti le descoperea recent, în chiar catalogul expoziției, « capacitatea de a figura imaginarul, nevăzutul, ne-naturalul, miraculosul », de a crea, datorită unei îmbogățiri a complexelor senzoriale, ideograme abstracte, consecință a veșnicilor peregrinări prin situri geografice mereu schimbătoare.

De pe o asemenea vatră cu o existență istorică măsurată în secole, de unde « fapta și metafora » s-au perpetuat fără încetare, ridicînd Săliștea la rang de cetate spirituală a românilor mîrgineni, a fost adus la București, la superbe colocvii consacrate culturii noastre populare, nu satul întreg, ci istoria lui multiseculară, cu fiorul unei extrem de bogate trăiri spirituale (el ar merita cu prisosință o asemenea evocare), ci un singur « chip » care să-l reprezinte, pe cel al lui Picu Pătruț — personaj de tip universal cu perseverente preocupări pentru cunoaștere, asimilată la dimensiunile majore pe care putea să le ofere un sat transilvan de veche tradiție culturală românească — artist generos înzestrat cu harurile poeziei, muzicii și picturii. Manuscrisele neobositului crînic, în număr de 27, se aflau pentru prima dată în fața unui public din zi în zi mai numeros, doritor să cunoască osteneala întru artă a unuia dintre cei mai autentici creatori din cîți a cunoscut Transilvania secolului al XIX-lea. Volume groase sau subțiri, cu titluri ce ne stîrnesc astăzi uimirea, vădînd deopotrivă aceeași rafinată



АТРЕБАРЖЛЫИ ІРОД, ШІ РЗСІКНЕСУ МАГИЛО

Ірод. — Чине сѣнпѣцѣи? Вой? де оѹнде Веници шѣи оѹнде Кѣлз-
торѣцѣи?

Мелхїор: — Ёѣ сѣнт Краю Мелхїор дѣла рѣзѣри шѣи
пѣ стѣѣа те сѣѣ арѣтѣт Кѣноскѣи кѣ сѣѣ нѣскѣи пѣра Мѣре.
пре пѣмѣнт, Мѣрг пѣнѣ ла Вѣнѣлѣсѣм сѣмѣ пѣ Кѣи Лѣи.

Вѣлтѣсѣр. — Ёѣ сѣнт Краю дѣла Пѣрѣсѣда, карѣлѣ прѣи
сѣтѣѣа те сѣѣ арѣтѣ шѣи прѣи Прорѣкѣи пѣ Цѣлѣглѣндѣ кѣ сѣѣ нѣскѣи
пѣрѣтѣ хрѣтѣос Мѣрг Кѣсѣмѣ пѣ Кѣи шѣи Ёѣ Лѣи

РГ.

Дѣи А. Р.

Гашпѣр

grijă pentru caligrafia literei, pentru acuratețea desenului și pentru incitantul dialog dintre ele, condus cu mină de maestru pe suprafața paginii — tot ceea ce a mai rămas, ceea ce s-a mai putut recupera dintr-o muncă pasionantă și riguroasă — ascund între copertile lor o operă naivă și profundă, în care arhaismul și modernitatea stilistică se interferează în surprinzătoare consonanțe; de la cele cinci Miscelane, cuprinzând redacțiile succesive ale dramei Iroilor sau diferite povestiri moralizatoare, la caietele de versuri ori la copiile făcute după «Divanul» lui Dimitrie Cantemir, «Moartea lui Avel» de Salomon Gassner, «Crucea de Argint» de Eugène Sue, «Isaac Lachedem» de Al. Dumas, pînă la acel monumental «Stihos adecă Viers», lucrare de o mie patru sute de pagini în care autorul a făcut din plin dovada excepționalei sale maturități artistice. Cuprins de emoție, pictorul Ion Sălișteanu declara cu patos, la colocviul amintit că, atunci cînd ai în mină un document de valoare «Stihos»-ului, primul reflex uman este să-l comunicî, să chemi și pe alții să-l vadă și să se bucure, aducînd astfel un elogiu inițiatorilor acestui vibrant act de cultură.

«Astăzi, mai mult ca oricînd, mărturisesc el, am avut revelația adevăratei funcții a muzeului; ea nu va putea să dispară niciodată, pentru că nevoia de a împărtăși un anumit tip de fericire interioară există în fiecare dintre noi».

Ceea ce detașa expoziția Picu Pătruț, un chip al locului românesc de alte manifestări similare era ambianța sălii. Manuscrisele cu miniaturi colorate nu se aflau singure, ci într-un admirabil dialog artistic cu xilogravuri și izvoade, cu icoane pe sticlă și cu pinze ale citorva pictori contemporani. Proce-dînd astfel, cu inteligență și subtilitate, organizatorii au lărgit considerabil orizontul vizual al «locului», oferînd publicului o expoziție emoționantă și plină de învățăminte, din care s-au desprins cel puțin două lucruri esențiale: primul, că Picu Pătruț nu fusese un «caz» izolat în lumea creatoare de valori a satului ardelenesc de pe o bună bucată de timp din secolul trecut, că în jurul lui, în același timp sau imediat după el, în alte sate de peste munți au lucrat cu aceeași rivnă pentru desăvîrșirea frumosului artistic un Savu Moga, un Matei Țîmforea, un Ilie Poenaru, un Ioan Costea, un Ion Morar,

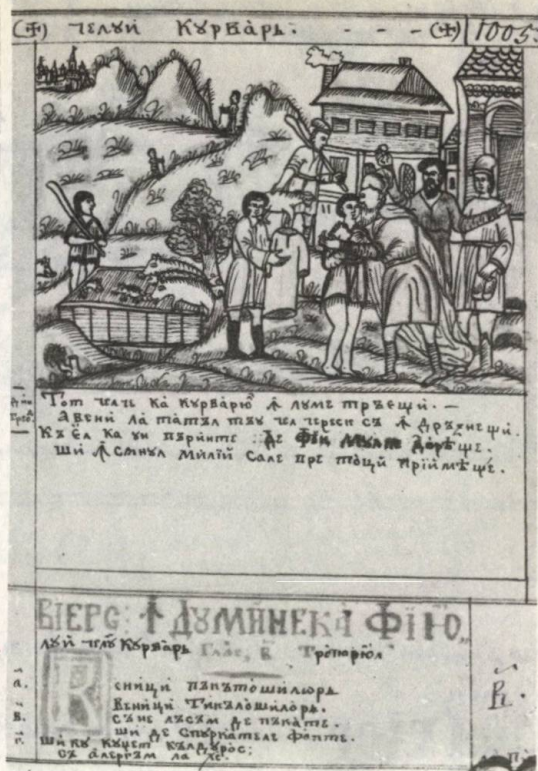
un Pop Gheorghe, un Pop Onisie, un Nechita Morariu și mulți alți iconari pe sticlă și xilografiori cunoscuți sau anonimi din satele marginene, din Țara Birsei și chiar mai de departe; în al doilea rând, expunerea în aceeași sală a tablourilor cu subiecte din viața satului semnate de pictori reprezentativi — Horia Bernea, Ilie Boca, Ștefan Călția, Ion Dumitru, Sorin Ilfoveanu, Ana Lupas, Viorel Mărginean, Teodor Moraru, Georgeta Năpăruș, Teodor Rusu — sugerează de astă dată actualitatea vrednicului izvoditor în conștiința noilor generații de artiști, faptul că, după mai bine de un secol, el continuă să trăiască în lucrările plasticienilor de astăzi, este contemporanul nostru. « Ca artist plastic, se confesa același Ion Sălișteanu, lucrul cel mai interesant în această expoziție mi se pare a fi tipul de deschidere, actualitatea — în vizual și în plastic — pe care o deține Picu Pătruț. Am sentimentul că privesc la acest străbunic nu înapoi, ci ca la un fel de țință către care doresc să mă îndrept. Artiști care expun aici, și itu numai ei, se pot afla în reper spiritual cu acest personaj, împreună cu xilografura de epocă, împreună cu pictura pe sticlă. Eu mă uit la Picu Pătruț ca la o desfășurare vizuală într-un climat de ordine, de sensibilitate contemporană extrem de proaspătă și de vie. Despre fapte minunate este vorba în această expoziție, despre tot ceea ce iubirea atinge prin pasiune, prin adâncă dăruire, o înaltă forță de comunicare ».

S-a scris și s-a vorbit pe larg despre sensurile creației lui Picu Pătruț, despre filonul și originalitatea ei, chiar și despre o anumită unicitate în istoria culturii europene. Rîvna puțin obișnuită pentru lectură împinsă pînă acolo încît își copia singur cărțile pe care dorea să le citească, pentru tălmăcirea lor în imagini pline de fantezie, dovedită de un dascăl simplu, care era la curent cu manifestările literar-artistice ale românilor de pe o parte și de pe cealaltă a Carpaților, dar și cu cele mai recente traduceri din autori străini aflați la modă în Europa ne pune, firește, în fața unui caz singular.

S-a spus, de asemenea, că lumea lui Picu Pătruș, aflată la cumpăna a două secole, într-un moment de răscruce, de explozie folclorică, dar și de strălucire a spiritelor, este lumea pe care a cunoscut-o Eminescu și alți cărturari din epoca de aur a culturii române, o lume istorică foarte concretă, cu baladele, cu poeziile, cu vizualitatea ei, cu repere riguroase într-o ordine morală și estetică, o lume din care pe undeva ne tragem, într-un tip de tradiționalism și modernitate.

Aflat la București pentru perfectarea unei colaborări culturale, un universitar belgian receptiv la strălucirea comorilor noastre de spiritualitate, fusese invitat de profesorul Alexandru Duțu, să viziteze retrospectiva Picu Pătruț. Surprins, atunci când a aflat că în secolul trecut un artist cu învățătură puțină dintr-un sat de la marginea Sibiului făcea o mare cultură transcriind texte milenare pe care le împodobeă cu imagini în culori catifelate, oaspețele venit de la poalele Ardenilor recunoscuse cu franchețe că în materie de căldură umană, de la români avea de învățat enorm de mult. Căldura umană, atât de caracteristică țărănimii noastre, căreia Picu Pătruț i-a adăugat, cu zîmbet senin, o imensă candoare.

Nu vom putea vorbi niciodată despre el, fără să-i amintim aceste două inconfundabile trăsături morale.



LA IZVOARELE MUZICII

— Baciule Lacatiș, am auzit că ai scris o carte.

— I-adevărât !

— Eu n-am apucat să o văd, așa că te rog să-mi spui ce ai scris în ea.

— După câte înțeleg, dumneavoastră vă trebuie literatură.

— Dacă dumneata ai scris literatură, atunci despre asta să vorbim.

— În câteva cuvinte, vă explic ce conține cartea. Facerea instrumentelor: tilincă, fluier, fluier mare, bucium, adică trîmbiță, corn. Din ce lemn se fac, cu ce unelte, cum se usucă și cum se păstrează. Măsurile, fiecare creator și le face după felul lui. Fluierul mare, de exemplu, se croiește după voinicia miinilor: cît erau de lungi, atîta îl făceam. Eu am mers mai departe și le-am înfățișat pe toate în această scriere, cum se poate cînta cu ele, dar să fie acordate la fel. Apoi, am făcut un repertoriu. Subiect am luat de la un codaș, adică nu era el chiar codaș, îi era drag să se urce primăvara cu oile la munte, dar se îndrăgise de o fată și-i plăcea să stea mai mult prin sat. Noi, care nu înțelegeam ce-i dragostea, rîdeam de dinsul.

— În ce sat se întîmplau toate astea, că la dumneata scrie aici că ești din Cîmpulung Moldovenesc.

— Apăi, în satul acela. Cîmpulung Moldovenesc este un orașel, iar muntele se cheamă Rarău. Eu îs chiar din orașelul acela.

Ultima mea întrebare îi întrerupse șirul povestirii, astfel că Mihai Lacatiș, acum în vîrstă de 80 de ani, se simțea dator să o ducă pînă la capăt.

— Vă spuneam de subiectul care m-a dus la acordarea acestor instrumente, ca să nu cînte fiecare după capul lui și că am făcut un repertoriu: baciul cum ne-a chemat cu trîmbița, noi cum am răspuns cu fluierul, cu toate celea. Cîntece am folosit din cele neîmprimate, dar locale, de la noi. În carte am pus repertoriul așa și pe muzică, dar deocamdată văd că nu-l poate interpreta nici un ansamblu. Altfel, ce să vă mai spun despre ea. Is și cîteva povestiri despre fiecare instrument, după cum m-am gîndit eu.

— Cînd a apărut cartea asta a matală ?

— Asta cu instrumentele a apărut în '83 în exemplare foarte puține. La Cîmpulung au fost vreo sută și

s-au vindut într-o jumătate de zi.

— Ai să mai scrii una, încerc să-l consolez, și-atunci, tirajul va fi mai mare.

— Acuma am o carte în care povestesc tot ce am auzit de la oamenii bătrîni, de la cărăuși, de la ciobani, de la lucrători de cîmp, cum ne împotriveau stăpînirii austro-ungare, în vremea cînd Bucovina fusese răpită fără voia oamenilor. Stăpînirea ne-a adus coloniști, dar nu ne îndrăgeau pe noi, nici pe părinții noștri, îndrăgeau pămîntul nostru, averea lui. De aceea vream să fim uniți cu țara. Noi; unirea am făcut-o în 1916 cînd a intrat România în război. Ca exemplu dau acolo că feciorul primarului de atunci, care era pus de stăpînire străină, cînd a mobilizat România, a trecut peste graniță împreună cu mai mulți și nu s-a înrolat în armata austro-ungară. Eu eram copil la stîină; le-am dat de mincare și le-am arătat pe unde să treacă, să nu-i prindă. De aceea cred că ar putea să se tipărească o carte ca asta, cu istorii adevărate despre ce gîndeau oamenii, anume că dacă nu eram liberi, nu puteam fi mulțumiți. Mai bine țin minte de-atunci, decît de-acum. Acele ce le povestesc eu acolo sînt adevăruri, nimic nu e luat de prin cărți, ci numai ce am auzit de la oamenii ceia bătrîni.

În timp ce îmi povestea conținutul cărții cu istorii adevărate din vremea ocupației austro-ungare în Bucovina, de masa pe care Mihai Lacatiș își rînduise fluierul și tilincile lucrate cu neîntrecut meșteșug s-a apropiat un grup de turiști japonezi. Au privit bucățile de lemn, le-au ținut în mîini ca pe niște obiecte ciudate, le-au fotografiat cu aparate « Canon » și « Nikon » și, bine-nțeles, au pus sumedenie de întrebări.

Atunci, bădia Mihai s-a pregătit să le țină japonezilor o lecție despre instrumentele de suflat ale ciobanilor români. Si-a îndreptat privirea către ghidul-translation și a început așa: — Aici, ne aflăm la izvoarele muzicii...

— We are here at the springs of music.

— Omul a descoperit sunetele cu ajutorul vîntului.

— Man discovered sounds by means of the wind.

— Prin niște buruieni care-s goale

înăuntru a suflat vîntul și a produs un sunet. Omul a auzit, a rupt ciotul de lemn și a suflat și el. De bucurie, a suflat mai tare. (Aici, meșterul ia unul dintre instrumentele cîntătoare de pe masă și cîntă gama: do, re, mi, fa, sol). Așa a fost la început. Mai tirziu, doi păstori din neamul tracilor au făcut la tubul ista deschizători pentru degete și uite așa a apărut fluierul. De cîntat, ei au cîntat așa. (Urmează o nouă exemplificare, pentru a le arăta japonezilor cum se cîntă din fluier). După aceea le-or venit în cap de au făcut alte instrumente de suflat în ele ca la fluier, apoi le-or venit în cap de au făcut flautul, saxofonul, dar să știți de la mine că la izvoarele muzicii e tilinca. De aceea poporul nostru are multe cîntece, multe instrumente, pentru că și le-a creat singur. În vechime la noi se cînta și de jele, și de joc. (Venise acum rîndul tilincii să-și dovedească acuratețea sunetelor). Asta-i doina, dar tot atîta de bine ea poate cînta și dansuri. (Bine-nțeles că baciul Mihai avea pregătită și o sîrbă îndrăcită, pe care străinii o ascultau, stane de piatră, cu aparatele de fotografiat atîrîndu-le inerte de grumaz). Asta să știți despre cîntecele poporului român.

— That is what you should know about the songs of the Romanian people.

— Thank you very much !

— Umblați sănătoși !

Știați că...

.... Chirighița polară (Sterna paradisaea) deține recordul kilometrilor parcurși în timpul migrației? După ce și-a crescut puii în timpul verii polare în Groenlanda sau în Țara lui Bafin, această pasăre de cursă lungă urmează țărmul Peninsulei Labrador, trece Atlanticul, zboară în lungul coastelor vestice ale Africii și poposește în Antarctica, străbătînd astfel 17 000 km într-o singură călătorie!



„Cîntă fusu-n miez de noapte“

Reîntîlnire cu Gheorghița Măleanu. Pentru cine nu o cunoaște, cum să o prezint? Tesătoarea sau poeta din Bărbătești-Vîlcii? Oricum, la «Zilele creației populare contemporane» se prezentase într-o ipostază, să-i spunem inedită: creatoare de podoabe pentru costumul popular femeiesc, între care zgărdanele de mărgele colorate străluceau în rafinate alcătuiuri. Firește, Gheorghița Măleanu nu-și lăsase acasă nici cămășile cu alesături cusute în riuri roșii, nici catrințele învîrstate cu motive străvechi, potrivite de cine știe cînd de țărâncile din Bărbătești. Fixate pe panouri, ele puneau în evidență eleganța acestor «anexe» la finuta vestimentară — după vîrstă și stare civilă — a femeilor, dialogul lor cu motivele ornamentale de pe

piesele de îmbrăcăminte, purtînd, de fapt, însemnele de har și de migală ale acelorași două mîini.

Mă voi mulțumi să spun așadar că Gheorghița Măleanu este o artistă plurivalentă, la care vigoarea și sensibilitatea creației au atins cote maxime de exprimare.

— Prin urmare, de astă dată ai venit să cucerești Bucureștiul cu șiraguri de mărgele, cu brățări, cu cingătoare...

— Nici n-aș fi crezut că or să placă așa de mult. Azi dimineață, după ce m-am trezit, m-am așezat la fereastră. Mă uitam așa, să văd orașul. Zic: uite, aici mașinile merg cum merg oile la noi pe coastă.

— Și n-ai scris nici o poezie de cînd stai aici? Parcă nu-mi vine să cred.

„Cimponiile“ sau nostalgia tinereții

— Năn Floare. Ce nume frumos ai adus matală din ținutul Pădurenilor! Aș vrea să-mi spui mai întîi cum este acolo, la Runcu Mare?

— Cum ce ați vrea dumneavoastră? Cu ce se ocupă oamenii?

— Cum este așezat satul, dacă-i pe deal sau pe vale, la ce muncesc locuitorii. E departe de Deva?

— Mă gîndesc că n-ar fi mai mult de 60 de kilometri.

— Acum trebuie să fie tare frumos, îi dau eu sfoară la vorbă.

— Dacă timpu-i fain, e frumos. La noi e mai rece ca la București, sînt munții ceia de la Rusca, atunci cînd vrei să treci în Banat. D'apoi la noi, oamenii sînt pe la mină, la Lelese, au vreo două stîni de oi, vreo zece ciobani, se ocupă cu agricultura, pun porumb, cartofi, dar cu mistreții ăștia avem mereu necaz, că vin noaptea și distrug culturile. Mai semănăm și cite un pic de grîu, îl secerăm, ăștia bătrîni ne facem porturi ca pe timpurile cele vechi.

— Mai sînt multe femei în sat care cos sau țes la război?

— Așa, de seamă mea, mai sîntem vreo șase. Din fetele tinere au început să învețe vreo patru sau cinci, dar nu prea le place. Nu torc, nu țes, se uită numai la televizor. Cînd eram ca ele, munceam și noaptea. De cînd mă știu, tot cu mina pe lucru am fost; din

cîneap, din lîină de la oi făceam stări d-alea de o sută de ani, așa le-am păstrat.

— Dar cîți ani ai, nană Floare, de tot te lauzi cu bătrînețele?

— Ehei, domnule, sînt născută în '913. În viața mea am cătat și de oi, și de boi, și de orătăniile de lîngă casă, am avut și-o rîșniță de moară, dar acum nu mai are cine s-o conducă: soțul mi-a murit de zece ani și am rămas singură.

— Dacă trăia, te-ar fi lăsat să vii la expoziție? încerc să o înveslesc.

Ride cu poftă.

— Nu mă lăsa, că-i era teamă că mă pierde!

— Opincile astea el ți le-a făcut?

— Da de unde, au cincizeci de ani, dar nu prea le-am purtat. Or rămas cînd au ajuns și la noi pantofii și bocancii.

— Cu ele nu-ți îngheață picioarele iarna.

— Păi nu-ngheață. Le-am spus eu la o delegație de la America, le-am spus că nu fac reumă. Unul dintre ei și-a pus pantofii lîngă opincile mele și le-a pozat așa. Mi-a trimis fotografie din America.

— Cum se cheamă modelul pe care l-ai cusut pe bundiță?

— Aștia noi îi spunem cojoc și modelul reprezintă niște flori. Tot cu mîna-s făcute. Și modelul de pe cămașa asta îi cam tot de o sută de ani. L-am luat de

— Am o poezie. Dacă o făceam acasă, nu ieșea. Dar, mai înainte, aș vrea să vă spun alta, pe care am compus-o într-o noapte, înainte de a veni încoace.

— Spune-o !

— Cîntă fusu-n miez de noapte, / Cîntecul lui de demult, / Eu, cu gîndul dus departe, / Răsucind la fir mă uit. / Și torc unul după altul, / Fir de lîină aurie; / Umplu fusu și iau altul, / Și aștept gîndul să vie. / Și-așteptînd gîndul să vie / De-acolo, de unde-i dus, / O lacrimă argintie / Picură din ochi pe fus. / Și-n puterea nopții negre, / Cînd adorm apele-n rîu, / Gîndul meu în vis se pierde / Și adorm cu furca-n briu.

— Frumos !

— Fusul are și el o melodie a lui.

— Cum de ți-ai dat seama ?

— În seara cînd am scris poezia eram necăjită. Torceam, torceam și plîngeam. Lacrimile veneau grămadă, dar nu sus-

pinam. Pun fusul de-o parte și după aceea iau altul. Am luat alt fus și asta a început să cînte. Dintr-odată, m-a trezit din gîndurile mele. I-auzi, cîntă fusul ! Am început să spun atunci în gînd: Cîntă fusu-n miez de noapte, / Cîntecul lui de demult. . . După ce am dus cîntecul pînă la capăt, iau creionul și mă grăbesc să scriu, de teamă să nu pierd vorbele.

Nu apuc să rostesc nici măcar un cuvînt, povestea fusului apăruse doar ca un intermezzo. . . muzical, cu scopul de a mă conduce în intimitatea de creație a autoarei. Răspunsul la întrebarea mea venea abia acum.

— Am să vă recit poezia pe care am făcut-o aici, la Muzeul satului. Nu mai eram tristă, dar gîndul îmi zbura acasă, la Bărbătești: Mă cheamă satul meu, pierdut în vale / Cu graiul său din care m-am hrănit, / Și casele-mbrăcate-n alb din cale, / Cu basmul lor de

vreme răscolit. / Mă cheamă amintirea copilăriei mele, / Și cîntecul de leagăn al casei părintești, / Și un amurg de seară, sub cerul plin de stele, / Și soba lîngă care am ascultat povești. . .

Mă uimea din nou ușurința cu care femeia aceasta simplă, atît de sensibilă și de plină de viață știa să-și aleagă substanța poetică, să-și alcătuiască versurile, fără să fi trecut prin nici o școală de literatură.

Cîteva clipe mai tîrziu, prindea la gîtul unei tinere englezoaice un șirag de mărgele mici, galbene, închipuind motivul ancestral al funiei împletite. Rafinamentul vestimentar al englezoaicei se dovedea fără cusur: semnele pe care le făcea către panoul din față vroiau să o înduplece pe țărancă uscățivă, îmbrăcată în splendid port vîlcenesc, să-i vîndă odată cu zgărdana și una dintre iile prinse ademenitor în bolduri pe micul perete de pînză.

la o străbună; știu eu, cred că avea suta de ani, dar de-atunci, cît ar mai fi ? L-am scos de pe pînza de cîneșă și l-am pus pe pînză de-asta nouă, ca să nu se piardă, să-l mai facem și-acuma, ca o amintire de la străbuni.

— Pătura tot de dumneata-i țesută ?

— Tot ! Țes în război dar nu la toată lumea. Astă iarnă n-am putut să fac decît șase, la Poiana Răchiteșe și pe la alte comune. Nu toată lumea se pricepe, la noi doar eu știu. Am scos modelele alea de s-or fost vechi; înainte se făceau numai cu rînduri, acum trebuie să le pui flori ca pe covoare.

— Dar astea miștoase ?

— Le dau vara la vîltoare și le scămășez.

— Cum te simți în București ?

— Mă simt foarte bine, m-au primit foarte bine, le mulțumesc la toți. Am mai fost și-acum doi ani și am zis că pînă o fi să mor, să mai văd odată Bucureștiul. Sîntem aici o grămadă de creatori populari. Acum doi ani n-or fost ăștia cu muzica; acum ne distrează. Cu cimponiile alea, cînd eram eu în vîrstă așa, la douăzeci de ani, ne adunam tineretul duminicile și aia muzică o aveam, era a mai faină. Jucam cu opincile astea domnule, pe cimponii, numa, numa. Acum nu le mai pot duce pe aici, pe stradă.

— Ți-a plăcut să joci, nu glumă, mă simt dator cu o apreciere măgulitoare.

— Tare mult mi-a plăcut !

— Atunci ?

— S-au dus tinerețele, domnule !



Lutul și lemnul

Ne apropiem apoi de două « mese de demonstrație » mai deosebite de celelalte: sînt două roți de olar cu lut proaspăt pe ele farfurii și ulcioare puse la uscat, unelte și culori pentru decor. După strălucirea și modelele inconfundabile ale vaselor arse expuse lângă fiecare înțelegem că ne aflăm înaintea unor meșteri din Horezu, Vîlcea. Într-adevăr sînt « atelierele mobile » a două familii IORGA și MISCHIU ce au început să fie tot mai cunoscute și apreciate în lumea specialiștilor ceramicii românești. Aflate în jurul a 40 de ani, ele reprezintă « generația de mijloc » a vestiților olari de lângă Rîmnicu Vîlcea, generație aflată acum în punctul maxim al activității creatoare, la ceasul deplinei recunoașteri și consacrară. Această vitalitate este vizibilă și în modelul și decorul — simplu, viguros, fără fanteziile rafinate ale « bătrînilor » maeștri ca Victor Vișoreanu — al vaselor lor, răsfrîngînd cumva chipul creatorilor, oameni voinici, veseli și plini de viață Dincolo de vîrsta apropiată și de întîmplarea că în sat au casele pe aceeași stradă, așezate față în față, destinele celor două familii au și alte puncte comune: meșterii și soțiile lor, născuți în familii de olari, au deprins tainele meșteșugului de pe la 8—9 ani și s-au afirmat cam în aceeași perioadă lucrînd cu ambiția de a impune un stil al lor, personal și de a ieși din umbra gloriei și influențelor artiștilor mai vîrstnici. Au găsit sprijin, ca de obicei în « rivalitatea » între generații, la « bunici » adică au reînviat modelele bătrînilor de odinioară ai satului lor de olari, căutînd și resuscitînd vechi ornamente ale vaselor păstrate în memoria generațiilor.

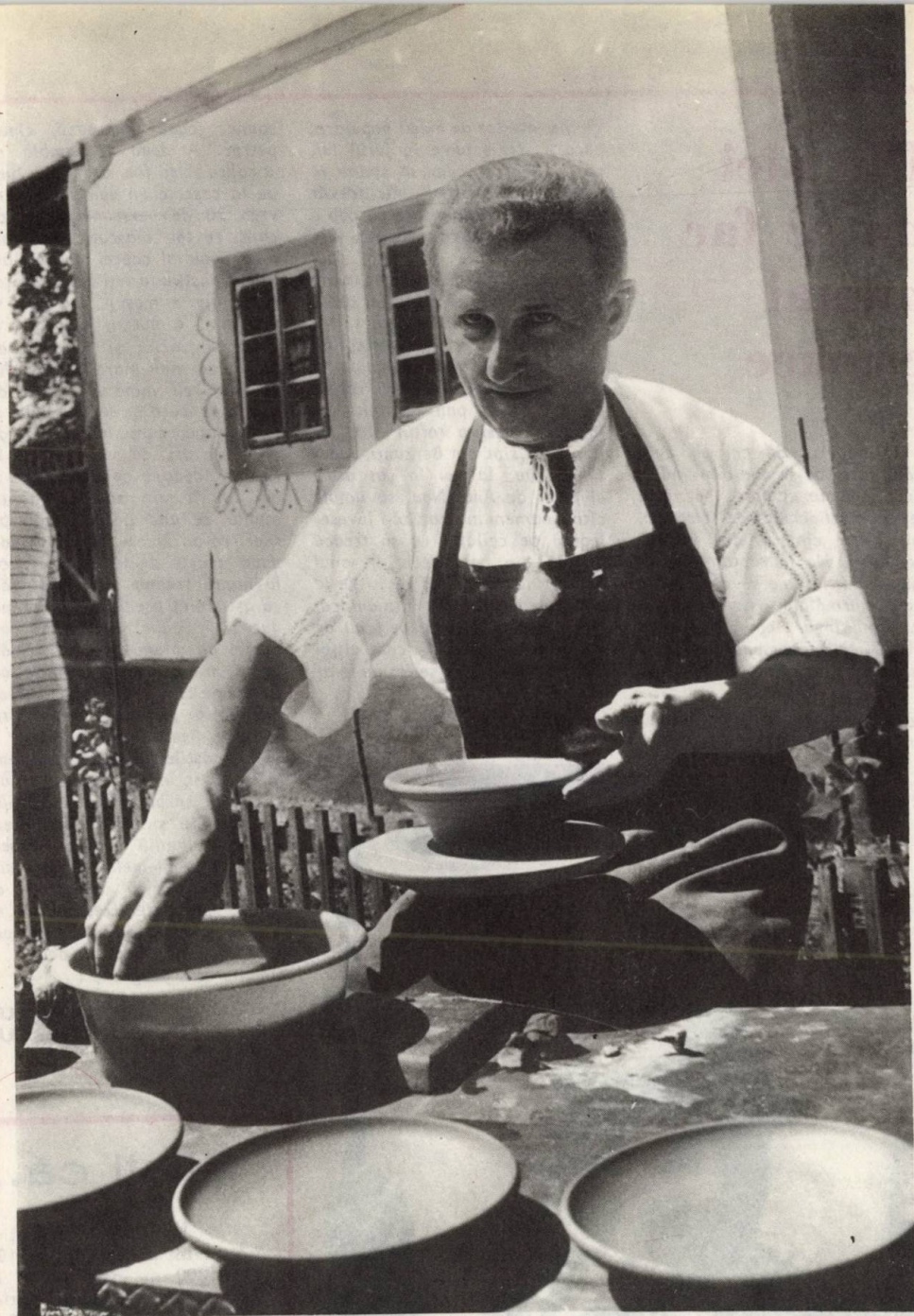
Familia Iorga este formată din GHEORGHE IORGA, MARIA IORGA și băiatul lor Liviu viitor meșter astăzi în vîrstă de 10 ani. Gheorghe Iorga lucrează la roată un ulcior. Ne arată cum se face, cum crește sub ochii noștri trupul vasului ca al unei fete frumoase și cum cel mai greu lucru e executarea și lipirea toartei de vas și, « să mă scuzați dumneavoastră — explică încurcat meșterul — dar așa se zice la noi: țîța ulciorului, pe care se bea mai ușor. » Lucrările lor impresionează prin armonia proporțiilor și eleganța liniilor pe un fond auster de culoare.

Lucrările familiei Mischiu — DUMITRU MISCHIU, IOANA MISCHIU și cele două fete ale lor — sînt mai exuberante, cu multe motive figurative, flori, animale, păsări, pești. Desigur, nu lipsește celebrul « cocoș de

Hurez » emblema tradițională a olarilor de aici. Liniile sînt viguroase, obiectele generoase, făcute trainic, respiră prin varietatea ornamentelor un aer optimist. Multe din farfuriile lor mari par adevărate picturi naive inspirate din lumea vegetală și animalieră ce înconjoară satul românesc. La roată, Ioana Mischiu, execută cu atenție un decor geometric pe un blid, în vreme ce alături soțul ei, vizitat fiind de un cunoscut din București, bea cu acesta din două cești de ceramică o licoare turnată dintr-un ulcior pîntecos, făcut tot de mîinile sale, licoare care, după însuflețirea lor și parfumul ei nu poate fi decît țuica făcută din livezile de pruni ce cresc din belșug pe unduioasele dealuri ale Horezului.

Și pentru că tot veni vorba despre pomi, spre a vedea la ce mai folosesc ei în satul românesc, ne apropiem de un tînar brunet, cu vorbă aleasă și blîndă, îmbrăcat într-un superb costum popular din zona de munte a Valahiei. Acesta are pe « masa de demonstrație » o seamă de bucăți de lemn, alături de linguri, unelte și jucării frumos cizelate. DAN GHERASIMESCU este un pasionat al artei lemnului. Tînar, are doar 35 de ani, el face parte, din noua generație a meșterilor populari, oameni cu școală, cunoscînd și multe din aspectele teoretice ale meșteșugului. De altfel el lucrează din plăcere, de meserie fiind asistent medical la un dispensar școlar din Curtea de Argeș. Este membru al echipei Salvamont a orașului, priceput culegător de plante medicinale și cîștigătorul fazei pe țară a festivalului soliștilor la un străvechi instrument muzical popular: drîmba. « De mic mi-a plăcut în satul meu, Valea Danului, să privesc la lemnarii care lucrau tot felul de obiecte frumoase în lemn, îndeosebi pentru viața la stîină: căuce, tipare de caș, răbojuri, putini, și cîte altele. Cînd trecea vreo turmă prin sat alergam după ciobani să văd cum e lucrată la fiecare bița. Apoi am început să fac eu însumi jucării de lemn, bîte, linguri, furci de tors. »

Lucrările făcute de Dan Gherasimescu sînt minuni de migală și finețe: linguri și căuce cu zale de lanț, făcute dintr-o singură bucată de lemn, lanț cu medalion de asemeni dintr-un singur lemn, furci, lingurițe, suveici, bîte, furculițe, obiecte de mobilier, jucării dintre care extraordinare păsări cu aripile desfăcute în evantai de zeci de « pene » lucrate fiecare



Dumitru Mischiu

în parte. Meșterul este îndrăgostit de dificultăți și arabescuri. Pe obiectele sale înfloresc adevărate broderii și « împletituri » reliefate pe material. Meșterul lucrează în lemn de esență tare — corn, paltin, jugastru, păr, prun — care permite execuțiile de mare finețe. Nu degeaba vine dintr-un spațiu spiritual dominat de extraordinarele decorații ale Mănăstirii Argeșului, cea aureolată de legenda Meșterului Manole, artistul însetat

de perfecțiune. Pe lângă ornamentele geometrice, pe obiectele sale se întâlnesc numeroase motive tradiționale figurative, unele stilizate, stele, soare, brăduți, altele naturale: șarpele, balaurul, cerbul, pupăza cu ghindă în cioc — multe părăsind suprafața spre a deveni sculpturi în relief pline de viață. Cu acest meșter artist, lemnul se însufletește, capătă o viață a lui, plină de frumusețe și gingășie.

Din piei nu se fac numai cojoace

Nu departe de cei cu care stăm de vorbă se aud din când în când zgomote ciudate: pocnituri de bici, clinchete de clopoței, şuierături, cîntece din vioară, strigături. Ne îndreptăm într-acolo și nu ne vine să credem că toată hărmălaia asta e făcută de un singur om DUMITRU VRÎNCEANU, personaj vesel și simpatic, tot timpul pus pe

glume, meșter de măști populare, care a strîns lume în jurul lui, ca « la urs » cum se spune în satele românești. Într-adevăr eroul nostru tocmai are pe cap o astfel de mască, făcută din blană, cu care stîrnește risul multimii, cîntînd în același timp și din vioară și dintr-un fel de os care-l ține ascuns în gură și din care uneori fluieră pe neașteptate fragmente de melodii chiar și atunci cînd stă de vorbă « liniștit » cu cei care-i pun tot felul de întrebări despre rostul măștilor lui. « Eu sînt din Berzunți, județul Bacău, la noi în sat așa-i obiceiul de Anul Nou, să umble cîțiva oameni mascați să-i inveselească pe ceilalți, ca să treacă pîntea din anul vechi în anul nou rîzînd. Atunci să veniți pe la noi. Toți beau, toți rid, mînîcî, sînt mascați și spun tot felul de glume și strigături pe care altfel cînd sînt îmbrăcați serios nu le-ar

spune; joacă, dansează, cîntă, petrec. A doua zi, umblă cu « capra » și fac urări de bine pe la case, e un obicei de merg vreo 30 de persoane cu muzicanți cu tot, mascați — ei formează alaiul caprei și eu le-am făcut măștile la toți după diverse personaje: « moși », « ciobani », « urîți », « muți », « vraci » și chiar « draci » și merg și eu cu ei, ca mai mare. Eu le cînt și aduc cu mine tot felul de măști pe care și le pun unii și alții după cum le place: de ciine, de urs, de om — astea le fac întotdeauna ca să semene și cu cineva din sat. La nunți, numai ce aud pe nași sau pe socri că-mi zic: « Tache, ia adă două măști de-acasă, măi, că la nuntă trebuie să rîzi și vîd că aștia sînt prea serioși » și mă duc și le aduc. Măștile le fac numai din blană de oaie sau de capră, m-am învățat să mi le fac singur de cînd eram copil; oamenilor le-a plăcut și acum are aproape fiecare masca lui. »

Cu măștile populare ne aflăm într-adevăr în plin regim carnavalesc al sărbătorii, cînd grijile sînt abolite și, prin parodiarea veselă a lumii, omul se eliberează de problemele cotidianului. E o libertate și o bucurie a risului pe care trebuie să o încerce oricine oricît de serios ar fi altfel, măcar o dată... Măștile sînt pregătite !

**ALEXANDRU
CONDEESCU**

Știați că...

... În timpul migrației păsările zboară între 100 și 1000 m înălțime de la sol? Sînt și excepții. Astfel cocorii călătoresc la 1200—1500 m, iar un cîrd de gîște sălbatică a fost observat trecînd lanțul himalaian la 9500 m altitudine! În ce privește viteza de zbor, rîndunelele se deplasează cu 100—120 km pe oră, nagîțul cu 150 km, unii pescăruși cu 150—200 km, iar șoimii cu 200 km.



Aniversări culturale ale anului 1986

GEORGE TOPÎRCEANU

CENTENAR



George Topîrceanu s-a născut la București, la 20 martie 1886; a urmat cursurile primare în orașul natal, după care a funcționat o vreme ca mic slujbaş la Casa Bisericii. În 1911, Ibrăileanu — întrevăzînd în încercările literare publicate în « Viața Românească », începînd din 1909, pe viitorul scriitor — îl cheamă la Iași, încredințîndu-i postul de subsecretar de redacție la prestigioasa redacție pe care o conducea. Tînărul poet își publică în « Viața Românească » cea mai însemnată parte a operei: poezii, schițe, cronici literare, articole polemice, recenzii. Debutează editorial în 1916 cu volumele « Balade vesele » și « Parodii originale » care-l consacră drept un poet liric plin de vervă și umor. Încercînd să urmeze cursurile Facultății de filosofie este nevoit să renunțe, fiind mobilizat și trimis pe front. După război, în 1919 editează, împreună cu Mihail Sadoveanu, revista « Însemnări literare », însă cele mai multe creații le publică tot în paginile « Vieții Românești » unde, cu mici întreruperi, este redactor pînă în 1930. Alături de reeditări, poetul dă la iveală noi volume de versuri și proză: « Migdale amare », « Scrisori fără adresă », « Pirin-Planina », începutul romanului « Minunile Sfintului Sisoe ». Scriitorul colaborează și la « Adevărul literar și artistic », iar în 1936 înființează, împreună cu Mihail Sadoveanu și Gr. T. Popa revista « Însemnări ieșene ». Tot mai istovit de boală se va stinge la 7 mai 1937, lăsînd în urma sa o operă relativ restrînsă ca dimensiuni, dar de o profundă originalitate, plină de viață, și simpatie pentru vietățile necuvîntătoare, de dragoste pentru natură și frumusețile ei.

Cind au trecut o sută de primăveri, de veri și de toamne peste Negoii și peste Topolog? Cind s-au scurs atâtea zile și atâtea nopți de cind Poetul pleca împreună cu Sadoveanu și cu ceilalți colegi de la « Viața Românească » să colinde dealurile și munții? Și ciți dintre noi, la ceas de primăvară și de copilărie n-am recitat întrebându-ne odată cu el: « Soare crud în liliac, / Zbor subțire de gîndac, / Glasuri mici / De rîndunici, / Viorele și urzici... / Primăvară, din ce rai / Nevisat de pămînteni, / Vii cu mîndrul tău alai / Peste crînguri și poieni? » Sau cine, la ceasul perelor zemoase și al gutuilor aromind văzduhul, nu s-a trezit murmurînd: « A trecut întâi o boare / Pe deasupra viilor, / Și-a furat de prin ponoare / Puful păpădiilor. / ... / Iat-o!... Sus în deal, la strungă, / Așternînd pămîntului / Haina ei cu trenă lungă / De culoarea vîntului, / S-a ivit pe culme Toamna, / Zina melopeelor, / Spaima florilor și Doamna / Cucurbitaceelor... »?

Cred că — fără a intra în domeniul istoriei sau criticii literare — putem să afirmăm cu toată convingerea că George Topîrceanu a fost și este încă unul dintre cei mai populari poeți ai noștri, oricite « valuri » și « mode », oricîte împliniri ori neîmpliniri a cunoscut lirica noastră de la el încoace. Și căutînd poate cauzele acestei popularități vom găsi mai multe răspunsuri. Fără îndoială că marea răspîndire a poeziei lui stă în farmecul, în atmosfera, în limbajul, candoarea și gingășia, în cantabilitatea și umorul ei fără pereche.

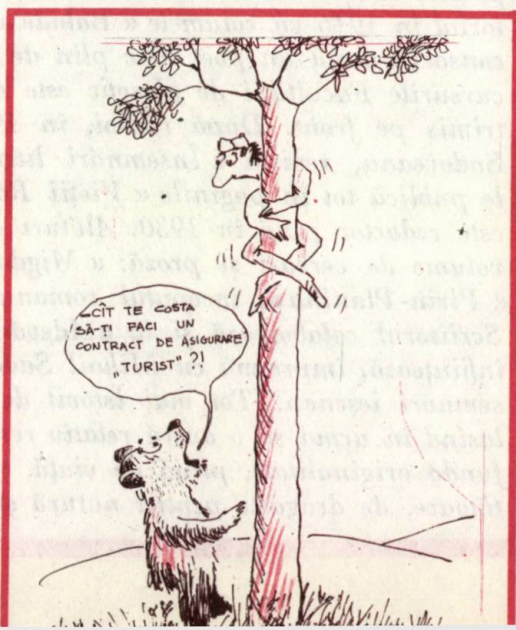
Recitîndu-i poeziile, încă de la primele versuri te izbește un adevăr cunoscut mai de demult: Topîrceanu este un pătimaș îndrăgostit de natură, de munți și de dealuri, dar și de ființele mari și mici care trăiesc aici, de curgerea anotimpurilor (și ciți poeți au reușit oare atît de frumoase acuarele ca. el?), de farmecul culorilor, al apusurilor și răsăriturilor, mereu altele, din Carpați. Panoramic și detaliu se regăsesc în poezia lui mai întotdeauna animată, aidoma lumii oamenilor. Iată, de pildă, unul din tablourile primăverii: « Sus, prin crîngul adormit, / A trecut în taină mare, / De cu noapte, risipind / Șiruri de mărgăritare / Din panere de argint, / Stol bălai / De ingerași, / Cu alai / De toporași. / Primăvară, cui le dai? / Primăvară, cui le lași? » (Rapsodii de primăvară). Miracolul dezlănțuirii noului anotimp cu flori, cu muguri și frunze cuprinde întreaga fire: gîndacii Domnului se dezmoartesc, gospodinele deretică prin case, un zarzăr a înflorit pe neașteptate și se teme să nu-și piardă florile (Rapsodii de primăvară), în alt loc un pui de muscă a ieșit pe cerdac « să-și usuce labele », « gîzele depun la soare/ouă microscopice » orătăniile din ogradă se bucură de soare, tot acum au loc mici conflicte între Grivei și motan, iar peste « toată hărmălaia / trece-n zbor un fluture » (Primăvară). Dar poate că cele mai reușite tablouri create de poet sînt cele de toamnă unde păsări, arbori, frunze și plante capătă cu toatele însușiri umane, iar venirea anotimpului prevestitor de tristețe și frig le stîrnește reacții dintre cele mai diverse: un salcîm își zburlește solzii frunzelor, ciulinii « fug, cuprinși de panică », frunzele pornesc în bejanie peste luncă, păsările bălții (vrăbiile, un lăstun, lișițe și cocostirci) nu se mai înțeleg între ele și imediat apare la fața locului un eret (« polițai din naștere ») cu poruncă de la centru să aplaneze conflictul; nici florile din grădina

n-au liniște, iar Floarea-Soarelui se sperie c-au să-i cadă dinții în țărînă. În lumea gîzelor o găr-găriță își caută cu disperare bărbatul. Buruienile sînt îngrozite și vor « să se facă schivnice ». Peste tot și peste toate trece triumfală toamna: « lung își flutură spre vale, / Ca-ntr-un nimb de glorie, / Peste șolduri triumfale / Haina iluzorie » (Rapsodii de toamnă). De la universul plantelor, păsărilor și gîzelor poetul știe să treacă, însă (ca și cum ar minui un aparat de filmat), la imagini panoramice ale munților intrînd în toamnă; într-un poem precum « Balada munților » ni se înfățișează crestele potopite de ruginiul toamnei, cioșanii coborînd cu turmele spre sat, norii grei și amenințători plutind peste Topolog și Negoii, dar și brazii și sihlele rămase să aștepte iarna după plecarea bacilor spre vale. Aproximarea iminentă a zilelor de ger și singurătate e surprinsă și ea în versuri memorabile: « Neguri dese-ncep să cadă, / Se tirăsc în jos pe plai. / Pe păduri se strîng grămadă / Falduri albe de buhai. / Brazii stau în nemîscare, / Printre ramuri ploaia pică, / Nici o creangă nu tresare, / Nici un zbor de păsărică. / ... / Fulgii-ncep apoi să cadă. / Firea-și doarme somnul ei / Amorțită sub zapadă ».

Ar mai fi de spus cîteva vorbe despre ciclul « La vînaătoare » (care se petrece tot toamna), din care nu lipsesc tradiționalii « mincinoși »; unul din ei pretinde chiar că o căprioară i-a lins țeva puștii — drept răsplată că n-a tras în ea, minciună care irită chiar și buruienile: « Un măceș de două șchioape / Zice-n taină unui spin: / Dumneata ești mai aproape, / Ia-l de mincă puțin! ». Ar mai fi de spus cîte ceva despre spumoasele parodii, ori despre « Minunile Sfîntului Sisoe ». Dar cîte n-ar mai fi de spus despre Topîrceanu?

Cind au trecut o sută de primăveri, de veri, de toamne și de ierni peste numele lui? Este absurd să ni-l închipuim pe Topîrceanu bătrîn. Ca și poezia pe care ne-a lăsat-o, el a rămas și va fi mereu tînăr și vesel, spumos și ironic, curat și sincer ca însăși copilăria și adolescența noastră în care l-am cunoscut.

FLORENTIN POPESCU



PE TREPTELE AMINTIRILOR

De câte ori mă reîntorc pe meleagurile nemțene mă năpădesc amintirile. Ajuns acasă, la Gura Văii, sat cu nume mioritic, mă urc în creștetul dealului bîntuit de toate vînturile, ca să pot hoinări cu privirea roată împrejur: spre soare-răsare, pe valea largă a Cracăului și dincolo de ea, către Stîncă Șerbeștilor — monument al naturii — și Războienii lui Ștefan cel Mare; spre miazănoapte, peste dealul Balaurul înveșmîntat de Mlada Mare — pădure ce a tăinuit cîndva haiduci cu faimă — pînă hăt, departe, unde se puteau ghici Codrii de Aramă și Pădurea de Argint ai lui Eminescu, aflați între Văratec și Agapia; spre soare-apune, peste culmea Stănișoarei ce ascunde Bistrița Aurie, pînă la cușma sură a Ceahlăului — uriașul de piatră al Carpaților Orientali; în sfîrșit, spre miazăzi, către dealurile ce-l continuă pe al nostru, pînă la Săvinești și Roznów.

Îmi aduc aminte că aici, în vîrfurile dealului, la vîrsta cînd mai eram elev, l-am cunoscut pe Calistrat Hogaș. Era o zi toridă de vară. Citindu-i cărțile scrise în dulce grai moldovenesc, am simțit clocotind în vinele mele un fierbinte sînge de explorator și m-a cuprins un năvalnic dor de ducă. Ardeam de dorința să plec de îndată în necunoscut. Dar unde? Marele drumeț bătuse, cu Pisicuța lui, întreg ținutul, din Valea Tazlăului pînă la Șaru Dornei, de la Secu și Sihăstria pînă la Durău și Panaghia Ceahlăului. Nu-mi lăsase și mie, acolo, o palmă de *terra incognita*, citu-i județul de mare!

În toamna aceea, urcînd treptele liceului din Piatra Neamț, l-am salutat sfios, ca pe o cunoștință veche, scoîndu-mi șapca de pe cap cu un gest larg, plin de respect. Profesorul de română și latină nu mi-a răspuns. Mă privea absent, cu ochi blajini și sfătoși, din basorelieful de bronz pe care-l împărțea cu celălalt întemeietor al lăcașului de învățămînt, profesorul de geografie Ion Negrea, străbunicul meu.

Anii s-au scurs și profesia de biospeolog a făcut din mine un hoinar pe mapamond, așa cum mă visam atunci, cînd îl însoțeam pe Hogaș în gînd prin Munții Neamțului. În septembrie 1960, aflîndu-mă la Piatra Neamț împreună cu soția mea, m-am dus să-l caut pe idolul din copilărie la el acasă. Știam locuința Hogașilor: o casă scundă, în stil moldovenesc, nu departe de centrul orașului. Am avut norocul să ne deschidă însăși Sidonia, fiica scriitorului. Deși avea aproape 80 de ani, frumoasa bătrînică, înaltă, cu coc alb și privire pătrunzătoare, recunoscuse imediat în femeia din fața sa pe una din fostele eleve ale liceului de fete ce poartă astăzi numele lui Calistrat Hogaș.

— Tu ești Didina, cepeleaga care stătea cumințe în banca întii la orele mele, nu e așa?

— Într-adevăr, chiar așa mă tachinați atunci, îi răspunse Didina, ulimită de memoria octogenarei. «Domnișoara Sidonia» fusese extrem de severă cu elevele. La orele de muzică nici o fată nu îndrăzne să miște în bancă. Ședeau cuminți,

cu creionul și guma legate de o sfoară petrecută pe după gît, și cîntau după partitură încă din prima clasă de liceu. Repetițiile corului cereau un efort epuizant. Profesoara cu cocul îngîrădit pe ceafă bătea mereu cu diapazonul în bancă, cerînd reluarea melodiei. Uneori îl scăpa în capul Didinei care stătea chiar în fața ei. Dar și la serbările școlare, în tot județul nu se afla un cor mai reușit! Pe vremea aceea solistă era Lucia Roic, o elevă înzestrată care avea să ajungă o cunoscută și apreciată artistă la Opereta din București. După fiecare succes, Sidonia intra la ore cu cocul împletit pe creștetul capului. Văzînd-o, fetele se bucurau: știau că, atîta vreme cît nu și-l făcea din nou pe ceafă, va fi blindă și îngăduitoare.

Poftindu-ne în odaia din dreapta — fosta cameră de lucru a scriitorului — Sidonia prinse a depăna amintiri. Avea ce spune. Fusese doar, după propria-i mărturisire, fiica preferată a tatălui, singura dintre cele șase fete și doi băieți rămasă acasă, pe lîngă părinți.



Casa — muzeu „Calistrat Hogaș”
din Piatra Neamț

— Tataia, începu ea, s-a stabilit în Piatra Neamț — acest oraș încărcat de istorie — la 22 de ani, adică în 1869 cînd s-a înființat gimnaziul devenit mai tîrziu liceul «Petru Rareș». La scurt timp a început să călătorească prin împrejurimile Petrodavei, căpătînd patima drumeției. În 1871 el se muta în această casă, adusă ca zestre de Elena Constantiniu, sau Elencu, cum o dezmiarda el pe

mama. Grădina, mult mai întinsă, mai cuprindea o livadă mare și casele bătrânești ale bunicilor, demolate după dispariția lor. Cu venirea noastră, a copiilor, tataia transformă clădirea așezînd-o pe temelie de piatră și dîndu-i înfățișarea pe care o vedeți. Ea a fost martora mută a unei vieți aparent patriarhale, în realitate plină de necazuri profesionale și familiale, de adînci frămîntări și nesfîrșite căutări creatoare. Tot restul zilelor el s-a simțit legat de casa asta, unica lui proprietate. Chiar și în perioadele cînd a fost nevoit să profeseze în alte orașe (1878—1881 și 1886—1915), tot aici venea să-și petreacă vacanțele, tot de aici pornea în aventurile solitare prin munții îndrăgiți. Nu s-a simțit la el acasă nici la Alexandria, nici la Roman și nici la Iași.

— Dar de ce a trebuit să «drumețească» prin țară cînd era atît de legat de Piatra? o întrerupsei, nedumerit, pe Sidonia.

— Simplu! avînd o fire iute și limbă ascuțită, se aprindea ușor, așa cum mă aprind și eu care l-am moștenit. Era deci inevitabil, în calitate de director al gimnaziului, să intre în conflict cu autoritățile locale care au sprijinit insuficient și arareori. În 1886 gimnaziul devenind «real» i s-a desființat catedra și a trebuit, pentru a doua oară, să plece departe de locuință. Abia în 1915, ieșind la pensie, s-a putut retrage definitiv acasă. Dar nu i-a fost dat să se bucure prea mult de tihna cuibului familial. Doi ani mai tîrziu, aflat în drum spre Iași, i-a venit rău (suferea de emfizem pulmonar) și s-a oprit în orașul Roman la Cleopatra, singura lui fată măritată de la care avea nepoți. Într-o zi de august 1917 el se săvîrșea din viață în brațele surorii mele. Respectîndu-i-se dorința, după vreo opt săptămîni a fost deshumat, pus în sicriu de plumb și adus la Piatra. De atunci doarme în cimitirul Borzoghean, la poalele muntelui Cirolman, într-un mormînt modest, umbrit de un mesteacăn. Mama mea i-a supraviețuit pînă în 1935. Rămînînd singură m-am gîndit cum să perpetuez memoria ilustrului meu tată. Și, într-o bună zi, mi-a venit ideea să adun într-o odaie toate obiectele și documentele ce-l pot evoca pe profesorul, călătorul și scriitorul Calistrat Hogăș. E camera în care ne aflăm, deschisă vizitatorilor din iunie 1939. De atunci vin uneori să mă reculeg în liniștea încăperii și am senzația că el se mai află în birou, aplecat asupra unei file de manuscris. Tot pentru memoria sa, am scris în 1940 o carte de amintiri intitulată, simplu, «Tataia».

De la convorbirea cu Sidonia a curs multă apă pe Bistrița. Abia în decembrie 1983 am avut iar prilejul să calc pragul casei lui Hogăș. Am găsit-o pitită printre clădiri înalte, cu grădinița din față micșorată și sprijinită de un singur nuc troienit de omăt. În spatele clădirii principale, în care s-a amenajat muzeul memorial, se mai află una, mai mică, și o curte care mai păstrează doi salcîmi bătrîni din întinsa livadă de odinioară, o fîntînă și chioșcul de vară. Peste tot simteam plutind duhul scriitorului drumeț. Mi-l închipuiam stînd în cerdacul larg din fața casei cu acoperiș de tablă și fronton triunghiular, sprijinit pe șase coloane de lemn. Era locul favorit din care el își putea sătura ochii cu imaginea munților ce încing orașul ca o chingă verde. Acum s-a mutat în fața cerdacului, acolo unde l-a pus, dăltuit în piatră, sculptorul Aciobăniței.

De data asta în prag nu ne-a mai întîmpinat Sidonia. De șapte ani trecuse în lumea umbrelor.

După înțîlnirea noastră, ea a mai continuat să locuiască în casa devenită din ce în ce mai subredă și să primească vizitatori în încăperea-muzeu, oficializată încă din 1956. În dorința fierbinte de a-și vedea întreaga casă transformată în muzeu memorial, în 1966 a donat-o primăriei. Cele două clădiri au fost restaurate iar odăile amenajate corespunzător, urmărindu-se redarea ambianței în care a trăit și lucrat un mare scriitor român. În 1969, cînd muzeul se redeschidea în organizarea actuală, Sidonia, cu cugetul împăcat, era deja mutată într-o casă asemănătoare, pentru a-și putea lua cu ea pisicile. Întocmai ca și Ernest Hemingway ea avea slăbiciune pentru pisici și, tot ca el, nu mai puțin de patruzeci. Din nefericire, fracturînduși un picior pe gheață și abia mai umblînd prin odăi cu un scaun, a fost nevoită, la 87 de ani, să dăruiască miștele — și ele bătrîne — unor prietene și să se mute într-un apartament. Și-ă păstrat doar cîteva, pe care le ținea închise ca nu cumva să le otrăvească vreun suflet hain.

În 1976, după ce împlinise 94 de ani, fiica energică ce ținuse atît de mult la cinstirea memoriei tatălui, era condusă la Borzoghean pe drumul neîntoarcerii. În clădirea de la stradă — care adăpostește expoziția de bază desfășurată în trei odăi, două tînde și o sală lungă — am putut urmări perioadele și evenimentele cele mai importante din viața și creația lui Calistrat Hogăș. Am zăbovit, cu emoție, în dreptul fotografiilor, cărților și obiectelor care-l evocă pe scriitor, în timp ce gîndul îmi zbura pe urmele sale și ale Pisicuței prin ținutul plin de legendă și istorie al Neamțului, poposind cu el prin satele de odinioară și pe la mănăstiri, călcînd pe aceleași poteci de munte și privind aceleași locuri sălbatice.

Deschizînd ușa din stînga am pătruns în fosta «odaie turcească». Aici scriitorul își primea musafirii într-o ambianță intimă, cu șerbet de trandafir și, în timpul jocului de ghiorduni, cu cafele aburinde. Muzeologii au aglomerat în ea un vast material documentar, de la fotografii cu modesta casă natală de la Tecuci — azi casă memorială — pînă la obiectele legate de învățămînt, drumeție și activitatea scriitoricească. Din hîrtiile oficiale aflate în vitrina centrală am încercat să reconstitui odiseea profesorului mutat de ici colo, fie la cerere, fie disciplinar, nevoit uneori să predea alte materii decît cele în care era specializat. Munca onestă i-a fost recunoscută abia cu prilejul pensionării, la Liceul internat din Iași, în 1915, cînd i s-a acordat «Răsplata muncii pentru învățămînt, clasa I». Elevii săi, printre care și Cezar Petrescu, au prețuit și omagiat omul a cărui rațiune profesională era școala și numai școala. Stau mărturie nenumăratele scrisori de recunoștință adresate de școlari dascălului lor și un bust al lui Homer dăruit de o promoție de elevi care-l supranumise «Homer al nostru». În aceeași vitrină mi-a reținut atenția o carte de vizită pe care sînt tipărite doar trei cuvinte:

CALISTRAT HOGĂȘ

profesor

Ea spune multe despre omul modest care ținea la profesiune și la pronunțarea corectă a numelui așa cum l-a apucat din moși-strămoși, cu accentul pe «a» și nu pe «o»!

Pe pereți și prin vitrine stau la vedere relicvele de călătorie ale «amantului nestrămutat al marilor privești ale naturii», îmbibate cîndva de mirosul muntelui, al finului cosit sau al stînelor. Iată o pălărie de pai, alta decît cele purtate în munți. Iată pelerina de șiac negru — martoră a lungilor evadări de vacanță în necunoscut — despre care spunea el însuși cu umor, că este «vestita manta care ar fi putut sta cu cînte și pe umerii de stîncă ai Panaghiei». Iată, o gheată din ultima pereche tocită de el pe munte și una din copitele Pisicuței (Sidonia mi-a prezentat-o totuși atunci ca pe o scrumieră din copită de cal, procurată de scriitor în amintirea celebrei iepe). Iată amnarul, bucățile de cremene, țigaretul cel lung, bricheta-ceas și punga de bani, Iată și armele purtate prin locuri ne mai umblate de drumeți: boxul de oțel și pistolul cu butoaș despre care nu se știe dacă au folosit vreodată la ceva sau le purta la sold așa, de precauție și decor. Iată și o floare de colț, găsită în albumul de familie. Mi-l închipuiam urcînd potecile Ceahlăului și culegînd pentru fetele sale gingașa floare, echipat în acele veșminte care stîrneau curiozitatea, hazul sau teama localnicilor: în spinare — ne-o spune chiar el — «aveam toate trebuincioasele de drum așezate în o boccea de forma unei rași soldățești, legate la spate prin ajutorul unor curele ce se încrucișau, pe pieptul nostru; la soldul stîng cîte un revolver în dreapta cîte un baston sănătos și la picioare opinci de piele roșie, legate cu șfori negre de lînă de capră, care ne înfășurau în spirală pulpa pînă la genunchi peste un colțun negru de lînă, vîrstat cu roș». El mai purta «o manta care de atîtea ori înfruntase birurilor potopurile cerești» și o «pălărie, care-și ridea și de ploaie și de soare».

Fiind înzestrat cu acel talent neobișnuit de plastic și viguros, călătorul Hogaș a știut să ne transmită pasiunea sa pentru drumeție, voluptatea pe care o simțea în sînul naturii, prin intermediul scriitorului Hogaș. Ne-o spune el însuși: «Așadar, eu am început a scrie cu gîndul de-a îmbrînci literatura călătăriilor din drumul obiectiv, didactic și aproape geografic de pînă acum, pe drumul subiectiv, pe care trebuie să meargă, după socoteala mea, acest gen de literatură». Rezultatul a fost o operă insolită, singulară ca realizare artistică, operă în care autorul se declară «trup din trupul și suflet din sufletul larg al naturii». «Nu știu cum vor fi alții — mărturisește el — cît despre mine, știu atîta că pierd măsura timpului, de îndată ce rămîn pe voia slobodă a pornirilor mele de sălbatic, cînd adică, biruit de dragostea neînfrîntă a singurătății, îmi șterg urma dintre oameni și mă mistui sub îmboldirile ei, în necunoscutul larg al naturii ca o frunză minată de nestatornicia vînturilor... Știu de unde vin, dar unde mă duc, nu mai știu și nici nu prea vreau să știu; vorba e să mă duc».

Așa stînd lucrurile, e firesc ca mai multe vitrine să fie consacrate operei literare. Ele conțin file de manuscris și toate edițiile cărții **Pe drumuri de munte**, inclusiv prima din 1912 care, din pricina numeroaselor corecturi, n-a mai ajuns la cititori, și cea din 1914, distrusă în bună parte de un incendiu. Abia ediția a treia, postumă, din 1921, apărută în două volume (**În Munții Neamțului și Amintiri dintr-o călătorie**), cu intervențiile lui G. Ibrăileanu și G. Topîrceanu și cu prefața lui M. Sadoveanu, s-a putut difuza. Ultima ediție din **Pe dru-**

muri de munte (Editura Minerva, 1983) este cea mai completă cuprinzînd **Amintiri dintr-o călătorie, În Munții Neamțului, Cucoana Marieta și La Pîngărați**. În aceeași vitrină au fost adunate povestirile publicate în **Viața Românească** și în biblioteca de popularizare **Căminul**: Florica, Cucoana Marieta, La Pîngărați, Părintele Iovinadie și altele. Ele urmau să alcătuiască al treilea volum din **Pe drumuri de munte**.

Prietenii literare sînt evocate de fotocopii după corespondența cu **Compania** (nume sub care semna colectivul de la **Viața Românească**) sau, separat, cu G. Topîrceanu, M. Sevastos și D. D. Pătrășcanu.

Tot despre relațiile strînse cu scriitorii vremii ne vorbesc și aceste rînduri ale lui G. Ibrăileanu: «Ca să ajungi pe Ceahlău, trebuie să știi cum și cu cine... Stere tace încruntat, Sadoveanu tace senin, Hogaș tace homeric și Mironescu tace rural. Să-i vezi tăcînd în patru e grandios! O tăcere simfonică... d'apoi să-i vezi mîncînd pe cei patru cavaleri ai apocalipsului tăcerii! Al cincilea se pipăie cu spaimă întrebîndu-se cînd îi vine rîndul să fie mîncat — bineînțeles».

O vitrină este consacrată părerilor criticilor despre opera scriitorului. Am reținut, ca apropiate de propriile mele convingeri, părerea lui Eugen Lovinescu («Hogaș a fost un aed din faptil lumii cînd toate fenomenele naturii se prezentau în expresia concretă a unor forțe olimpice, cînd totul era mit») și pe a lui Ioachim Botez («Opera lui Hogaș trădează pe un adînc înțelegător al vieții adăpat la principiile de morală a unui Epicur, care recomanda omului acea **hedoni kynitiki** — plăcere în mișcare»). Prețuirea contemporanilor este exprimată și ea în muzeu prin medalia literară «Bene Merenti», acordată spre sfîrșitul vieții, în 1914.

Părăsind «odaia turcească» am trecut în camera mobilată ca dormitor. Aici se mai păstrează patul scund al scriitorului, fără tăblii, așternutul în care și-a dat duhul la Roman, o icoană pictată pe lemn moștenită de la părinți și un lăicer de perete țesut în stil moldovenesc de mama sa. O ușă dă în camera de lucru. Biroul de lemn de cireș — pe care se odihnește o lampă de gaz cu burlui și un sfeșnic — etajera și masa fin sculptate trădează gustul artistic al stăpînului, înclinat mai mult spre acumulare de bogății spirituale decît materiale.

Revenind în cerdacul din față, unde cîndva era o masă de brad întinsă totdeauna oaspeților care-i călcau pragul, am trecut în spate pentru a ni se arăta locul din apropierea chioșcului unde a fost îngropat Pățătel, cătelul favorit al scriitorului.

După o ultimă privire aruncată înapoi m-am depărtat de casa lui Hogaș îmbogățit sufletește și cu dorința de a revedea cît mai curînd meleagurile nemțene natale, sfințite de pașii și de creația unor scriitori ca Asachi, Creangă, Eminescu, Caragiale, Vlahuță, Ibrăileanu, Sadoveanu și, în primul rînd, de prezența inconfundabilă a lui Calistrat Hogaș. De ce în primul rînd? Fiindcă, după cum afirma Ibrăileanu, dacă «Moldova noastră, a fiecăruia, era Moldova lui Sadoveanu, tot așa muntele moldovenesc era al lui Hogaș». Este un omagiu meritat adus marelui drumeț.

Contribuții la o posibilă
istorie universală a călătoriilor

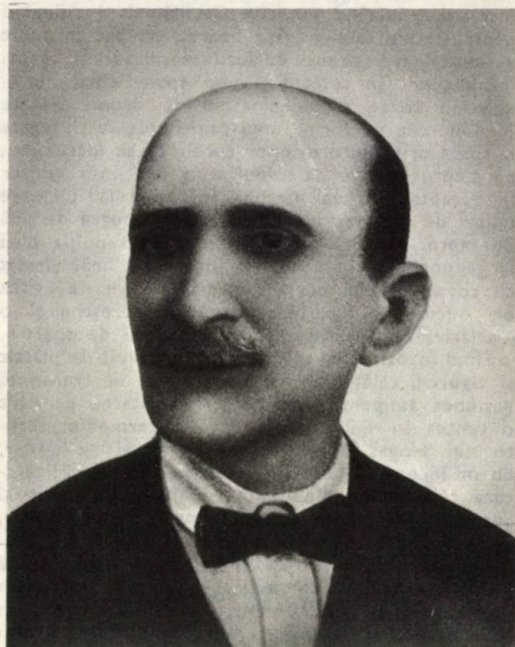
Începînd din 1851

expediționarii și călătorii români

«descoperă» continentul negru



Ion Catina



Aurel Varlam

Legăturile românilor cu Africa se pierd în timp, tarifele vamale ale vremii menționînd schimburi comerciale chiar și cu Egiptul antic (numit în vechime Misr, de la numele arab al țării). În evul mediu, în țara Nilului, bunăoară, se importau la noi mărfuri specifice (șaluri, cămăși de bumbac, orez etc) și se exportau sare, cherestea, ceară ș.a. Informații sumare despre Africa apar și la Dimitrie Cantemir în **Descriptio Moldaviae**, ca să nu mai amintim aici ziarele și revistele în care se scrie despre «continentul negru» ca despre un tărîm misterios și greu accesibil. Știrile sumare vor fi, însă, îmbogățite în a doua jumătate a secolului trecut, grație unor călătorii pe care le vor face românii în multe țări africane — călătorii soldate apoi cu scrierea și publicarea unor însemnări de mare succes la public.

Se pare că primul călător român în Africa este căpitanul Al. Cristofi, pașoptist exilat împreună cu Christian Tell și N. Pleșoianu. Cei trei vor vizita Orientul romanic, adică Siria și Egiptul, în 1851. Notele de călătorie ale lui Al. Cristofi apar, însă, abia după patru decenii, cînd cele relatate de el se mai estompaseră și nu mai aveau amprenta prospețimii. Totuși, s-au bucurat de un succes imens în rîndul cititorilor români dornici de senzational.

Ulterior vizitei lui Al. Cristofi vor merge în Africa și alți călători — scopul peregrinărilor lor fiind, ori de a descoperi cu proprii ochi «ținuturile misterioase» (Ion Catina), ori de a vîna (frații Ghika-Comănești), ori de a explora zonele mai puțin cunoscute sau de a scrie despre ele (V. Mestugean).

Adesea pline de senzational și de pitoresc, cuprînzînd date insolite despre locurile, oamenii, fauna și

flora văzute, însemnările de călătorie ale românilor care au pășit pe pământul Africii se citesc și astăzi cu mare plăcere și curiozitate, în ciuda multelor decenii de la data scrierii și apariției lor în presă ori în volume. Dintre cei care au călătorit în «continentul negru» înaintea primului război mondial (și care ne-au lăsat amintiri și însemnări demne de a fi citite și de lectorul de azi) îi menționăm pe Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, N. Bibescu, C. Pruncu, Dimitrie Ghika-Comănești, C. Mănescu, Victor Ardeleanul, Basil Hassan, Sever Pleniceanu, Scarlat Ciornei, Ion Catina, Aurel Varlam, P. Mahu-Mihăilescu, C. O. Istrati. Și lista de nume ar mai putea continua cu alte câteva semnături de magistrați, ofițeri, ziariști etc.

În cele ce urmează vă propunem stimați cititori, să ne oprim împreună asupra numelor a doi români care au călătorit în Africa și ne-au lăsat interesante

De pe alt tărîm (1917). În însemnările sale autorul face adevărate incursiuni în istoria, în etnografia și folclorul băștinașilor, nelipsind, bineînțeles, descrierile de natură. Însoțit de un prieten, tot român, tânărul ziarist peregrin prin Africa participă, se pare, și la câteva partide de vînătoare. «Sînt — scrie el într-un loc — în mijlocul pădurilor din sus de Manga... Aci am așezat casa mea de paie, iar în față trece drumul de fier, construit de englezi pentru a pătrunde în nemăsuratul centru al Africii... Aseară, timp de trei ore, de la 9 la 12, pe o lună ca ziua, am străbătut păduri, lacuri și cîmpii, însoțit de Alexandru Ziffa din Brăila, spre a zgîndări leul sau leopardul. Tigrul nu există aici. N-am întîlnit nimic, deși altădată întîlnești ziua aceste animale, în mijlocul ierburilor înalte că omul călare nu poate vedea deasupra. Azi vom încerca să împușcăm ceva curcani sălbatici, rațe, turturele sau porumbei verzi».

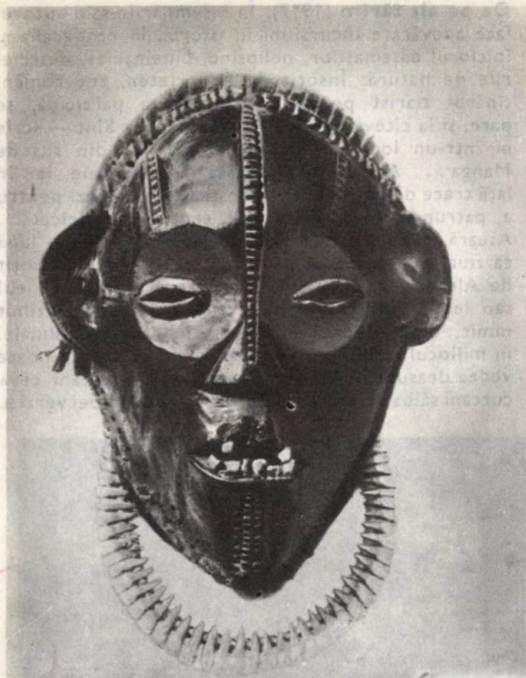


Aurel Varlam (în dreapta, în costum alb), după o vînătoare de crocodili în Congo.

pagini de jurnal. Ei sînt Ion Catina și Aurel Varlam.

Ion Catina, bucureștean de origine, s-a născut la 28 ianuarie 1870 și a practicat gazetăria, afirmîndu-se din fragedă tinerețe ca simpatizant înfocat al mișcării socialiste — ceea ce îi va atrage și arestarea în 1889, acuzat fiind că a sprijinit greva muncitorilor croitori. Trimis la Galați în 1894 pentru a redacta noul ziar **Liberalul gălățean** (subvenționat de primarul C. Malaxa), va fi amestecat într-un mare scandal al patronului cu ocîrmuirea și va fi destituit doi ani mai tîrziu, în 1896. În Africa pleacă în 1900, cu intenția de a deveni plantator în Mozambic. Va sta pe continentul negru timp de șase ani și va scrie note de călătorie care vor apărea, începînd din 1900, în **Ziarul călătoriilor și al întîmplărilor de pe mare și uscat**, iar mai tîrziu în volumul

Aurel Varlam (1874—1935) era licențiat în drept al Universității din Paris (1897) și substituit de procuror la Tribunalul din Vaslui. Chemarea depărțirilor era însă mult prea mare pentru ca tânărul jurist să rămînă în molcomul tîrg moldovenesc. De aceea la 1 iunie 1900 demisionează din postul său și pleacă la Bruxelles cu intenția de a se angaja în magistratura statului Congo, unde dealtfel va și ajunge la bordul unui vapor, după 27 de zile, debarcînd la Boma. Din perioada șederii în Congo, în țară nu va apare, în presă decît o scrisoare adresată tatălui său și publicată în **Ziarul călătoriilor** de care aminteam mai devreme (nr. 184/1900). Mult mai tîrziu magistratul român își va publica impresiile și notele în ziarul **Epoca** (între 13 iulie și 23 octombrie 1934) sub forma unor articole cu titlul generic **Nopti și zile în Africa ecuatorială**.



Mască adusă de Aurel Varlam din Congo

Amintirile unui fost judecător în Congo Belgian.

Ca și Ion Catina, Aurel Varlam este surprins de noutatea peisajului, de oamenii, de flora și fauna întâlnite pe pământul african. Iată ce-i scrie tatălui său la 23 octombrie 1900, când abia se instalase la Leopoldville: « Nimic asemănător cu ce sîntem deprinși a vedea în vechiul nostru continent.

Aici este Țara elefanților cu dinți de cîte 50—90 kg. (...) a hipopotamilor care se plimbă în turme de cîte o sută, a bivolilor sălbatici, a maimuțelor,

a crocodililor de cîte 5—6 metri, care se încălzesc nesupărați de nimeni pe nisip, a papagalilor, în fine, și a sute de păsărele minuscule cu culori strălucitoare.

Duminică, însoțit de doi negri... plecăm încărcăți cu carabine la vînătoare de antilope și bivoli. Acești din urmă sînt periculoși pentru că, fiind răniți, atacă omul cu furie. De aceea, din prudență, căutăm a fi pe lingă un copac. Vegetația asemenea e admirabil de bogată; pădurile sînt de nestrăbătut. Fructele sînt nenumărate și printre cele mai gustoase: nuci de cocos, mango, ananasul delicios care crește necultivat de nimeni. banana și alte poame ».

Dintre multe alte pasaje care s-ar mai putea cita pentru pitoresc și inedit, dar și pentru a afla o serie de practici ale indigenilor în ce privește vînătoria sau domesticirea unor animale specifice țării, ne-am oprit la unul în care ni se vorbește despre elefanți. « Un specialist, căpitanul Laplume — scrie A. Varlam —, își luase sarcina să domesticească elefanți pe malul fluviului Ubanghi, un afluent al Congoului. Elefantul african este îndoit de mare decît cel indian. Să se închipuim un astfel de animal, care are peste patru metri înălțime la garot (adică la punctul cel mai înalt al spinării de la pămînt). Pentru a captura un pui de elefant, sute de oameni se pun în urmărire și, îndată ce găsesc o femelă cu micul ei, caută s-o despartă de grosul turmei. Fugind mereu, tînărul elefant obosește și este încercuit și legat. Se pare că țipă foarte tare și atunci mama se reîntoarce pentru a ataca pe vînători, cînd aceștia trebuie să tragă pentru a se apăra. Micul elefant, care are peste un metru înălțime — cei mai mici sug încă și nu pot fi hrăniți în captivitate — este închis într-un ocol și tratat cu cea mai mare blîndețe ».

Rămase prin paginile ziarelor vremii ori adunate cu totul ocazional și parțial, între coperțile unor volume, notele de drum ale românilor care au ajuns pe pămîntul african în urmă cu decenii prezintă și azi un mare și viu interes. După primul război mondial mijloacele de călătorie se înmulțesc și se perfecționează, iar călătoria pe « continentul negru » își pierde din caracterul ei de aventură și insolit.

FLORENTIN POPESCU



1



2

O. COVACI

Pe coastele ANATOLIEI

doă orașe ale începutului de lume în viziunea lui POP SIMION

1. PERGAM (Bergama)

Să dăruiești iubitei tale o bibliotecă însumând 200.000 de cărți rarissime! Iată un gest cu adevărat imperial, care ne tulbură și azi, după două mii de ani de la săvârșirea sa, date fiind noblețea și tilcurile pe care le închide: dragostea, sentimentul etern al omului, este pus astfel în ecuație cu civilizația tuturor timpurilor tezaurizată în cărți. Gestul pe care îl relev este pe măsura personajelor pe care le nemurește în chip legendar: fabulosul dar este al lui Marcus Antonius către regina Cleopatra a Egiptului. Sîntem în anul 48 î.e.n.: în războiul dezlănțuit de Ptolemeu al XIII-lea contra lui Caesar, protectorul ambițioasei și inteligentei Cleopatra, dispare în flăcări celebra bibliotecă din Alexandria. Doi ani mai târziu, generalul Marcus Antonius, aflat în campanie în Egipt, este vrăjit de frumusețea și misterul Cleopatrei, căreia îi pune la picioare — ca semn al dragostei lui și desdăunare pentru ireparabila pierdere alexandrină — cea mai vestită bibliotecă a acelor vremi, adăpostită în celebrul sanctuar Asklepeion din Pergam, oraș situat pe coasta egeeană a podișului anatolian. Adăpostite în saci de piele, cărțile magnificului așezămînt sînt aburcate în spinărele unui fluviu de cămile luînd astfel drumul Alexandriei. Oficiată într-un ritual de dementă strălucire și fast, ofranda, cu adevărat faraonică, va pecetlui dealtminteri, tragicul sfîrșit al celor doi îndrăgostiți și mari oameni politici: Marcus Antonius și Cleopatra se sinucid la Alexandria, disprețuind astfel, prin orgoliul și dragostea lor, pe Caius Octavianus care anexează ultimul stat elenistic, Egiptul, imperiului roman...

Este fabuloasa corabie memorială, plină de nostalgii și enigme, de mari ridicări și mari căderi, cu care pătrund în orașul vechi Pergam, căruia turcii de azi îi spun Bergama. O vizită, azi, la Pergam, își află rațiunea — înainte de toate — în fascinația pe care o exercită asupra-ne strălucirea antică a acestui oraș glorios. Este ceea ce am făcut eu însumi, în anul de grație 1985, luna lui Florar, la 2013 ani după demoș-

tenirea de cărți a Pergamului de către Marcus Antonius spre a le dăruii Cleopatrei. Tot ce vîd, aud, simt și intuiesc redevșteaptă marile vremi...

Vechimea orașului e greu de stabilit. N-o putem nici măcar aproxima (5.000 de ani?) 6.000 de ani?: începuturile sale se pierd în negura vremii. Ceea ce, în chip fulgurat, se știe totuși: cîndva, orașul s-a numit Teuthrania, după stăpînitorul său Teuthras, urmat de fiul acestuia, Teleph, care se impune în lupta contra aheilor debarcați aici în prima lor tentativă de a cuceri Troia. Prințesa arcadiană Augé a fost soția lui Telph, succedat în prerogativele de « pater urbae » de fiul său, Euripilos, conducătorul unei falange militare fidelă regelui Priam. Orașul își dobîndește numele de Pergam prin cucerirea acestuia de către Pergamos, cel mai mic dintre fii lui Neoptolem și Andromaca.

Virtuțile strategice ale așezării s-au impus încă din vechime, ele pot fi intuite și azi, chiar de către un ochi neavizat: relief de peninsulă, veritabil « berbece » stîncos în Marea Egee, ultimă aventură a lanțului muntos Kara dag, de sorginte vulcanică, opturat la liziera mării. Orașul-fortăreață șade pe un pînten de andezit, străjuit de riurile Kestel și Bergama, afluenții fluviului Bakir, care așterne sub picioarele orașului Pergam o vale ce rodește tutun și bumbac. Acropola de pe promontoriu a servit ca ultimă redută a perșilor, care au controlat regiunea timp de peste două veacuri (546—334 î.e.n.), cînd intră sub suzeranitatea lui Alexandru cel Mare.

Dar adevărata măreție a orașului Pergam are loc în epoca elenistică. Lysimach, regele Traciei, devine stăpînul părților occidentale și centrale ale Anatoliei (după victoria de la Ipsos, 301 î.e.n.) instalează în Acropola din Pergam o garnizoană, avîndu-l în frunte pe eunucul Filetarios, pe care îl învațește, îi dă 9.000 de taleri pentru a guverna în voie și a apăra dinspre această zare de lume Tracia ajunsă la mare strălucire. Din fidel, cum îi mersese buhul că este, eunucul devine infidel.

1. PERGAM (Bergama)

marelui rege cu întiul prilej care se ivește: se răscoală contra lui Lysimac când acesta își ucide fiul, pe Agatocle (284 î.e.n.), leagă alianță cu regele Siriei, Seleucus, bate monedă cu numele său grație tezaurului trac ce i se încredințase și ia-l pe Lysimac dezmășenit și trădat la Pergam de către eunuc. Neavînd cum a-și prelungi seminția, eunucul adoptă drept fiu pe un nepot al său, pe Eumene I, (263--241 î.e.n.) care va reuși să elibereze cetatea Pergam și dominioanele acesteia de sub tutela siriană, extinzînd regatul înspre Egiptul dinastiei ptolemeilor, pînă la coasta Eolidei. Tot un nepot al acestuia din urmă devine succesor: Attal I, care se încoronează rege (230 î.e.n.), se aliază cu Roma, contra regilor Macedoniei și Siriei. Se întemeiază astfel puternica dinastie a attalizilor care domină prin forță, strălucire și magnificență ultimele veacuri de dinaintea erei noastre. Pergam devine una dintre cele mai impozante realizări urbanistice ale lumii elenistice, anunțînd marile ansambluri de mai tîrziu, cum vor fi fost palatele palatine din Roma, bunăoară. Edifică somptuoase clădiri, cu terase etajate, aidoma palatelor din Persepolis și construcțiilor monumentale realizate de dinastii carienilor la Halicarnas, orașul de baștină a lui Herodot. La Pergam se fabricau vase de argint și de argilă în relief, stofe cu țesături cu fir de aur și parfum. Vestite ateliere de sculptură executau comenzile celor mai bogați comanditari din Attica. Era atîta opulență și aplecare spre studiu, arte, bun gust și frumos, încît cetatea Pergam din vremea attalizilor — adesea filoelenici — răsfață orașele Atena, Delfi și Delos, donîndu-le statui și porticuri. Citesc toate acestea în Asklepeion celebrul sanctuar dedicat zeului Aesculap, al sănătății și puterii, cuprinzînd numeroase temple, legendara bibliotecă, un magnific amfiteatru (pe scenele căruia are loc anual un festival de spectacole cu participare internațională), alea colonadelor, templul circular al lui Telephorus și altele.

Venind invariabil dinspre mare și sosind în micul port de pescari Dikili, acolo unde riul Caicos se varsă în Marea Egee, turistul de azi trebuie să-și dozeze foarte bine timpul pentru vizita (de numai cîteva ore) la Bergama, orașel de tranzit, fără multe atracții contemporane, în afară de cea istorică, majoră, memorabilă, care ne-a adus și pe noi aici. Și este firesc să fie așa. Aici s-a întemeiat dinastia Attalizilor, fidelă aliată a Romei în cele două războaie macedonene (215—205 și 200—197 î.e.n.) alianță hotărîtoare pentru existența și strălucirea de cîteva veacuri a regatului Pergam. Apogeul politic și cultural al acestui stat îl găsim sub regele Eumene al II-lea (197—159 î.e.n.) cînd Pergam concurează orașul Efes, perlă de întie mărime a negotului din Orientul Mijlociu și concurează deopotrivă Alexandria, căreia îi ia locul (după dezastruosul incendiu), alături de Antiohia, în planul valorilor de cultură, știință și artă pe care le adăpostește. Aici, la Pergam s-a inventat, ne aducem aminte prin gînd reflex, **pergamentul**

acest străbunic al hîrtiei (piele netăbăcită, tratată special pentru uzul scrisului, replică majoră la interdicția Egiptului de a exporta faimosul papyrus). Este data la care orașul Pergam se află la apogeul rostirii de sine, numărîndu-se printre cele mai importante vetre culturale și științifice din lumea elenistică și din bazinul mediteranean luat în ansamblu. Atestă acest lucru somptuoasele construcții monumentale, între care Altarul lui Zeus, piesa excelsior a Acropolei din Pergam (aflată în muzeul Pergamon din Berlin), fabuloasa bibliotecă ce a migrat din voința lui Marcus Antonius la Alexandria, pe altarul dragostei pentru Cleopatra, sanctuarul zeiței Atena, templele lui Traian și Dionysos, agora superioară, sanctuarul lui Demetra, zeita fertilității, templul zeiței Hera, gimnaziile etajate în trei terase circulare, agora inferioară ș.m.d.

Decăderea și sfîrșitul existenței Pergam-ului, ca stat suveran, s-a petrecut sub regele Attalos al III-lea, ins bizar, de nesfîrșită cruzime, ros de suspiciuni de tot felul, preocupat mai degrabă de studiul botanicii și știința agronomică, decît de treburile dregătorești, pe care le ignora cu nonșalanță, drept care a și oferit pe tavă regatul Pergam, prin testament, Romei. Este ceasul la care izbucnește violenta răscoală antiromană condusă de Aristonikos. Aceasta visează edificarea unui « stat al soarelui » (Heliopolis), bazat pe deplin egalitate dintre sîrăcimea rurală și cea urbană, dintre sclavi și libertți. Visul utopic crește ca aluatul cel bun, deoarece răsculații rezistă un timp legiunilor romane sprijinite de Bitinia, Pont și Capadocia; în cele din urmă răscoala este reprimată și intră sub jurisdicția provinciei romane Asia (anul 129 î.e.n.), covorul de purpură pe care va pătrunde aici Marcus Antonius, autorul afacerii cu biblioteca, gest deopotrivă nobil și scelerat. Voind parcă a se disculpa și a eterniza locul în care s-a întîlnit cu reșina inimii lui, Marcus Antonius, a edificat la sud-est de Pergam, pe coasta mediteraneană a Anatoliei, orașelul Tarsus, conceput ca sanctuar închinat Cleopatrei. N-am ajuns la Tarsus, pentru-a vedea cu ochii mei prețul celui ce se disculpa, nemurind ființa iubită. O voi face cu alt prilej.

Plec din Pergam cu gustul amar că nici cele mai luminate minți ale timpului meu nu condamnă — prin persuasivă rememorare — răscoală a spiritului justiției — cele două mari jafuri operate la Pergam în ultimele două milenii: jaful lui Marcus Antonius, care a desmoșenit cetatea de spirit (prin înstrăinarea bibliotecii fără egal) și jaful lui Schliemann, adoratul și hulitul arheolog, care a desmoșenit cetatea de icoana credinței în propria nemurire (strămîntînd Altarul lui Zeus pe pămînt străin).

Valorilor sacre de artă și civilizație universală le șade bine la ele acasă și nu altundeva. Este lecția de două ori jefuitului Pergam. Al treilea jaf nu mai este posibil: taina mitologică pe care o degajă și azi acest oraș al începutului de lume este imaterială și va dăinui în veci.

2. SMYRNA (Izmir)

N-avem decît să fim de acord cu Strabon care considera Smyrna din epoca romană ca fiind « cel mai frumos oraș al Asiei ». Și azi, vatra cu viață funambulescă și miresme exotice îmi strigă cele trei adevăruri ale sale: sînt oraș al începutului de lume (rădăcinile Smyrnei pogoară pînă la peste 5.000 de ani în straturile istoriei!); sînt oraș al marilor spirite (aici au trăit și s-au exprimat Homer, Democrit și Heraclit!); sînt oraș al negoțului (de la ivirea sa pe lume își conservă pînă azi virtuțile de bază: comerțul și activitatea portuară)! Care față a orașului să aleg? Ce să prefer? Trinitate de nedesfăcut.

Smyrna de azi, Izmir, este al treilea oraș al Turciei (circa două milioane de locuitori) și al doilea port după Istanbul. Atrăși de acest țărîm însorit al Mării Egee, caravanierii tuturor timpurilor au numit orașul **Güzel Izmir** (Frumosul Izmir), devenit în epoca modernă o adevărată placă turnantă a tuturor drumețiilor în Anatolia, spre nordul îndepărtat al Asiei ori spre sudul din fabuloasa burtă a Mediteranei către toate mările și oceanele lumii.

Catargul acestei vetre este muntele Pagos, care etalează « sub cel mai frumos cer și cea mai minunată climă din lume » (Herodot), Fortăreața Catifelelor (Kadifekale), signa heraldică a orașului de negoț, amintind de suveranul de odinioară, de Lysimac, generalul lui Alexandru cel Mare aflat aici în campanie. Viețuirea neîntreruptă timp de cinci mii de ani pe acest promontoriu o atestă Bayrakli, habitat preistoric (întemeiat în mileniul III î.e.n.) ajuns în stăpînirea hitiților (prin anii 1.500 î.e.n.), care a devenit urbe de întîie mărime în salba de orașe-cetăți a ionienilor (100 de ani î.e.n.). Valuri de omenire perindate pe aici de caruselul războaielor și pofta de negoț au putut admira golful profund deasupra căruia tronează orașul, așternîndu-i-se la picioare mătasa azurie a Mării Egee, în sud, avînd drept mantie protectoare ultimele revărsări ale munților Taurus (Taurinii Centrali), la nord și, în sfîrșit, cele două aripi veșnic verzi care formează — la răsărit și apus — delte, golfuri și belvederi.

Am privit orașul de pe colina Karsi-yaka, aflată în buza nordică a orașului, unde bate **îmbat**, răcoroasa briză a după amiezii. Altă belvedere este Incir-alti, pe buza sudică, ori umbroasa colină Bornova, la zece kilometri spre nord-est unde s-a întemeiat (în secolul al XVIII-lea) o « colonie a francilor », dînd culoare acestui creuzet al tuturor populațiilor: marea familie turco-tătără, cele de sorginte elenistică, cele din Tracia, din Macedonia ș.m.d. Smyrna a fost și este un « Babel armonios » de limbi și semînții atrase aici de negoț, de legendă, de aventură, de splendori și palate, de enigme nedeslegate.

Fiind de gîntă latină, pătrund în cartierul Namazgâh, în fosta Agoră romană a orașului Smyrna (secolul al II-lea î.e.n.), populată cîndva de o pădure de colonade și puzderie de statui, înfățișînd — cel mai adesea, aproape obsesiv —

pe Neptun, zeul apelor și pe Ceres, zeița grîului și a rodirii. Cum pe aici s-a vînturat grecimea tuturor timpurilor, mai frecvent este numele elenic al celor doi zei — Poseidon și Demeter. Spre a fi protejați de negrijă, de intemperii, de eroziunea timpului, cei doi mari zei ai orașului Smyrna își au casa lor — muzeul arheologic, unul dintre cele mai importante ale Turciei de azi. O mărturisire se impune: ipostaza din Smyrna a zeului Poseidon este pentru mine inedită, total altceva decît cele cunoscute pe îndelete în muzeele Atenei și la Cap Sunion, forțul legendar al lui Poseidon, despletitorul de ape, care trimite navigatorii pe mările și oceanele lumii. Îl privisem pe marele zeu în colecțiile cu vestigii din numeroase orașe ale Greciei, în muzeele cu renume din Berlin, Roma și Londra. Mă crezusem, așadar, răsăfat și intangibil întru poseidonie. Și uite că nu-i așa. La Smyrna mă întîlnesc cu un Poseidon fără pic de furioșenie, este calm, înțepat, respirînd noblețe, spirit fantast, un gînditor așezat în ijl, să dezlege itele nepămîntene ale viețuirii pe ape și în mit. Eu îl cunoscusem invariabil în stare de alertă, pe verticală, stînd în picioare, gata să arunce tridentul spre orizonturi marine. Din contră, la Smyrna zeul Poseidon e stăpînit de inefabil, șade la margini de ape (și la margini de lume), cogitînd la zbaterea fără istov a planetei respirînd prin mările și oceanele sale, primind briza sărată în pletele-i bogate și în barba de patriarh. Doar sandalele zeului au materialitate și pămîntesc; încolo numai spirit și evaziune în orizonturi marine. Foarte pămînteană zeiță Demeter, a germinației și perpetuării prin rod, ne este înfățișată în muzeul arheologic din Smyrna în postură maternă, stînd de veghe, în picioare, în învîluratu-i veșmint. O senzație extraordinară de viață se degajă din acest climat cu scene zeești, cu basoreliefuri adînci, excelent conservate, cu centauiromachie (vestigii ale jocurilor funerare), cu scene ludice și eros provenind din arta phallică (ofrande pentru ceremonialul din noaptea căsătoriei) cu statuia efebului Antinous, slăbiciunea fără egal a lui Hadrian. E locul să consemnăm venerația de posedat pe care împăratul roman aflat în campanie pe coasta Mării Egee a arătat-o constant pentru Antinous, pe care scriitoarea Marguerite Yourcenar (în cartea sa « Memoriile lui Hadrian ») îl evocă prin chiar « cronica » (dacă nu scrisă ori spusă, cel puțin gîndită) a celui care fusese răsăfat de către greci cu titlurile maxime: Evergentul, Olimpianul, Epifanul, Stăpînul Totului ș.a.m.d. E vorba, desigur, de împăratul Hadrian, imaginat de către scriitoare ca rememorînd așa: « Am pătruns apoi în interiorul templului în care sculptorii mai trebăluiau încă: uriașa eboșă a lui Zeus de aur și fildeş lumina vag penumbra; la picioarele eșafodajului, marele piton, căutat și adus din ordinul meu din India spre a fi consacrat în acest sanctuar grec, se odihnea în coșul său de filigran, bestie divină,

2. SMYRNA (Izmir)

emblemă tîrfoare a duhului Pămîntului, asociată dintotdeauna cu tînărul nud care simbolizează geniul împăratului. Antinous, întrînd din ce în ce mai mult în acest rol, servea el însuși monstrului porția de pițigoi cu aripile frînte. Apoi, ridicînd brațul, se ruga. Știam că rugăciunea făcută pentru mine se adresa numai mie, dar nu eram în așa măsură zeu spre a-i ghici sensul, nici spre a cunoaște dacă va fi împlinită vreodată (...). Și a existat acea noapte de la Smyrna cînd l-am obligat pe cel iubit să suporte prezența unei curteze. Copilul își făcea despre dragoste o idee funciamente austeră pentru că ea era exclusivă; dezgustul său mergea pînă la greață. Apoi s-a obișnuit. Vanele tentative se explică foarte bine prin pofta de desfrîu; acesteia i se adaugă speranța găsirii unei noi intimități în care tovarășul de plăcere să nu înceteze de a fi totodată ființa iubită și prietenul; dorința de a iniția pe altul, de a face ca tinerețea sa să treacă prin experiențe identice cu cele ale tinereții mele; și poate, încă și mai nemărturisită, intenția de a-l coborî încetul cu încetul în rîndul desfătărilor banale care nu angajează cu nimic... » Antinous, frustratul de tinerețe și candoare, nu va supraviețui împăratului exaltat de mîrire și desfrîu. Va muri de tînăr, ceea ce va zguduî și descumpăni, zice-se, pe Hadrian. Cuprins de furie și tîrziu regret, acesta ordonă să i se facă lui Antinous funeralii împărătești și îl nemurește prin monumente și statui, precum cele de la Smyrna. Iată, deci, cum statuile și templele considerate sacre, încorporează (uneori) cu egal succes splendoare și abjecție. Sentimentul de zădărnice îmi locuiește la ora aceasta sinele-ciinele.

Spre a-l izgoni, fac o preumblare în partea meridională a orașului Smyrna, atît de căutată pentru explozia de pitoresc și ieșirea din mitologicale: Piața Konak, cu palatul administrativ care îi dă numele, Turnul Orologiului în stil pseudomaure, Bazarul de pe Anafartlar, artera animației multicolore, cartierele tipic musulmane, puzderia de **boutiques** în stil european, portul zi-noapte trepidant, avînd în preajmă comerțul de la A la Z, veritabila industrie a acestui oraș. În partea septentrională a așezării, pe axa Piața Republicii — Alsankak, se întinde zona de mare densitate muncitorească, cu centura de energie, niciodată dezisă de Smyrna: cordonul portuar. Totul s-a reconstituit aici după 1922, piatra de hotar a Turciei moderne care îl evocă pe Atatürk, reformatorul numit pe drept « Părintele turcilor ». Se împlinesc o sută de ani de cînd golful orașului Smyrna a fost salvat de colmatarea iminentă pe care o realiza fluviul Gediz, cărătorul de aluviuni din podișul Anatoliei, care zidea statornic și infinitezimal golful gata să bareze intrarea în portul Smyrna; sînt împrejurările în care fluviul a fost deturnat artificial în bucla septentrională a deltei lui, spre țărmul Agria și colmatarea părții nordice a golfului a fost stopată. S-a născut astfel un port nou, cu o faleză de mai mulți kilometri. E potcoavă în care se defășoară un comerț mo-

dern, al cărui trafic este apreciat ca fiind de trei milioane tone mărfuri anual. După Istanbul, portul de primă mărime al Turciei, vestit datorită marelui volum de mărfuri de import, orașul Izmir deține — în dialogul « care pe care » — portul cu cel mai mare volum de export.

Dacă e să dăm crezare ghidului Nagel (și n-avem motive să n-o facem), acesta menționează Smyrna-Izmir ca avînd prin anii '60-'70 circa 375.000 locuitori. Azi orașul are două milioane. Creșterea din ultimul sfert de veac mi se pare fantastică. Însotitorul meu turc comentează fenomenul astfel: « Noi, turcii, sîntem singurii din lume, în acest unic domeniu, concurenții loiali ai chinezilor, ceea ce nu-i de ici de colea ».

Adevărat, însă factorului demografic, cu acțiune generală în Turcia, se adaugă acela special și definitiv pentru orașul Smyrna: atracția constantă pe care o exercită dinamismul vieții comerciale. Cuptorul niciodată stins care întreține acest comerț activ, cu foamea nestînsă de brațe de lucru și hemoragia de mărfuri dinspre Smyrna contemporană spre toate zările planetei tronează, ca un monstru sacru, în Parcul Culturii: e Tîrgul internațional din Izmir. Dau o raită printre pavilioane, care de care mai originale prin inedit și creație arhitectonică, mod de a-mi forma (chiar dacă nu-i « ora internațională » a Tîrgului: 20 august — 20 septembrie) o imagine despre această citadelă a negoțului devenită prin tradiție, alături de altele similare — Leipzig, Salonic, Damasc, Plovdiv, Bagdad, București — embleme ale comerțului și cooperării în această regiune a planetei. Este contextul în care valoarea schimburilor comerciale dintre România și Turcia, bunăoară, tinde să ajungă la 700 milioane de dolari anual. Dintre obiectivele de conlucrare româno-turce enumăr rafinăria « Anatolia Centrală », dezvoltarea și modernizarea combinatului metalurgic Karabük, construirea în comun a centralei electrice de la Kapulakaya și alte obiective în domenii cum sînt chimia, mineritul și altele. Mari perspective deschide pentru anii ce vin cooperarea în domeniul transportului naval, prin trecerea la construirea unei linii de **ferryboat** între porturile românești și turcești la Marea Neagră. Vine o vreme cînd voi prefera, poate, acest mijloc de transport spre țara vecină.

Pînă una-alta sosesc la Smyrna cu avionul, într-o zi cu semnificații aparte pentru turci: 23 aprilie, **Ziua suveranității naționale și a copilăriei**. Pretutindeni este arborat drapelul țării, au loc parăzi, manifestări de masă ocazionate de cea mai însemnată sărbătoare a Turciei moderne. A fost decretată astfel de Mejlis, parlamentul turc, la 23 aprilie 1923, ca o sinteză a reformelor lui Mustafa Kemal Atatürk și actul de naștere a statului turc modern. Sărbătoarea are înțeles bivalent: a Suveranității și Copilăriei. Dacă întîiul termen al binomului este lesne de priceput, cel de al doilea cere lămuriri speciale, ceea ce am și făcut. În concepția lui Atatürk, candoarea țării este chemată să

nimbeze pină în veci de veci suveranitatea proclamată prin voința întregii națiuni și anume: copiii contemporani marelui eveniment au nobila menire să smulgă țara din înapoiere și obscurantism. Prin ce? Prin educație într-o viziune modernă, în spiritul muncii, al idealurilor pentru cunoaștere, cultură și știință. Copilăria devine, în descrisa interpretare, stindard de construcție economico-socială și morală a Turciei de azi, cum îmi explică pe îndelete Haluk Durukal, scriitor și ziarist de notorietate, care se ocupă de întreg « musafarlicul » șederii mele în Turcia, în numele Ministerului Culturii și Turismului. În șirul de spectacole care au avut loc la 23 aprilie 1985 cu ocazia zilei suveranității și copilăriei în scoica de piatră a marelui amfiteatru antic din Efes, a participat și un grup folcloric de copii din Cluj-Napoca, aducând pe scena Festivalului internațional din acest oraș prospețimea și culoarea cîntecelor și jocurilor din spațiul carpato-danubiano-pontic, cu care cetățile de pe țărmul Anatoliei au avut legături din străvechime.

Promenadă pe bulevardul Atatürk. Statuia ecvestră a reformatului e literalmente inundată de coroane de flori, semnul celei mai mari venerații de care se bucură generalul legendar. Sînt ceasurile după amiezii. Ziua e caniculară. Dar începe să bată imbat, proverbiala briză, care sosește cu precizie de metronom: orele șaptesprezece. Să depănăm puțină culoare locală. Dalele falezii refac valurile molcom-mătăsoase ale Mării Egee; puzderie de circiumioare în toate stilurile și pentru toate pungile; foșnetul solemn al palmierilor regali care flanchează golful ca la Nisa și Monte Carlo; birji dichisite, cu alămurile date cu sidol, cu perne la catifele, cu caili îmbrăcați în paftele și zdrăngănele, în țințe și măgele, își așteaptă mușterii; turcaleții mănîncă baclavale și sarailii în plină stradă ori castraveci ori cruzi pe care negustorul îi decojește sub ochii cumpărătorului; copilandrii, cu mari panere așezate pe cap, cară munți de covrigi cu susan, turtel, halvale ori tot ce intră în sfera micului comerț ambulant; vasele din port descarcă și azi ceea ce au descărcat și pe vremea lui Alexandru cel Mare și Hadrian, calupi de marmură, grîu, cherestea, pește; tinerii aflați la volan clacsoează din mers fetele ieșite la promenadă, spre a le invita la o escapadă cu mașina; se vînd simburii de migdale crude, stropiți cu apă, mereu, să se păstreze proaspeți-crocanți, să sară ușor din peliceaua lor; fac această investiție importantă, dînd negustorului hîrtia de 500 lire, secundă în care vînzătorul ambulant se apleacă și șterge cu ea trotuarul; îi făcusem safteaua; prea are morgă această arteră care expune toate consulatele, îngrămădite fagure, și sediul cartierului general al țărilor din pactul Atlanticului de Nord (NATO), cu steagurile, cincisprezece la număr, arborate în vîntul subțire; pe muntele Pagos, lîngă fortăreață, așezate direct pe țășșanul golaș și colbos, țărâncile țes covoare din lînuri viu colorate, în războaie de improvizație, pe țărșuși bătuți

în pămînt; la tot pasul se vînd stridioare palpitînd în scoicile lor, cu jumătatea de lămîie alături; în hala de pește, unde damful te trîznește, se concentrează toate fructele mărilor Egee și Mediterană, pe întîiul plan fiind calmarii și caracatițele octopodele, enormele caracatițe, pe care puștii le bat cu maiul spre a le muia și a le pregăti pentru gheață, care le ține proaspăt-fragede; la căderea nopții are loc demonstrația militarilor, cu toboșari, făclieri, cu mașini cu pomi de lumină, cu devise strigate în onoarea lui Atatürk, Părintele; locuitorii orașului stau ciorchine pe terasele cafenelelor, la cafea, ceai, bere, orice, țelul fiind să privească în zare, rînd fără istov bobițele de mătăni — clepsidra plictiselii ancestrale.

Dar Homer, cel care a trăit, a gîndit și a scris la Smyrna, unde-i? pot fi întrebate pe drept. Homer e aici, așa cum e pretutindeni. Homer e de necuprins.

Știați că...

... În mormintele precolumbiene din America de Sud s-au găsit boabe de arahide? Astăzi se cultivă îndeosebi în zonele tropicale din America, Nigeria, India și R. P. Chineză, asigurînd, în mare parte, necesarul de unt, cafea și alte produse alimentare. După extragerea uleiului, de o calitate excepțională, rămîne o făină bogată în proteine, folosită la prepararea ciocolatei și halvalei. Frunzele și tulpinile constituie un furaj de calitate. Arahidele prăjite sînt consumate pretutindeni în lume. În urma realizării sistemului de irigații pe solurile nisipoase din sudul Olteniei, se va extinde cultura arahidelor și în țara noastră.

... Nu **Homo erectus** (predecesorul lui **Homo sapiens**) a aprins prima dată focul în China, acum 500 000 de ani, ci **Australopithecus robustus**, în Kenya, acum 1 400 000 de ani? Dovadă, săpăturile de la Chesowanja au dat la iveală vetre cu trunchiuri arse, silexuri cioplite de mîna acestor strămoși ai omului avînd urme de frecături și arsuri, castroane din pămînt ars conținînd resturi de alimente, toate în prezența unor oseminte numai de australopitec și animale. Pentru specialiști rămîne totuși un mare semn de întrebare: cum australopitecul **robustus**, cu o capacitate craniană mai mică decît un sfert din aceea a omului **erectus**, era capabil să aprindă focul, semn al unei activități intelectuale net superioare?



NOAPTE ALBĂ LA RIGA

Sînt în modernul hotel Latvia, din Riga, la etajul treisprezece, într-o cameră situată pe colț, cu doi pereți aproape în întregime din sticlă. Ceasul de pe tîmpla dinspre mine a clădirii învecinate arată ora 23 și cinci minute. Soarele se menține încă deasupra orizontului. E 2 iulie, noapte albă și eu mă instalez comod într-un fotoliu să urmăresc din turnul meu de observație marele spectacol al apusului ce se apropie. Credeam că sînt pregătit să trăiesc acest eveniment, dar cu fiecare minut priveliștea se schimbă, mă ia prin surprindere cu ceva nemaivăzut și mă străduiesc să-mi temperez entuziasmul ca nu cumva bucuria ce mă stăpînește să-mi încețoșeze ochii și să nu pot vedea totul, așa cum se cuvine. E ultima noapte pe care o petrec la Riga și n-am voie s-o ratez.

Mă intrigă, înainte de toate, absența neașteptată a păsărilor. Da, mi se pare straniu că pescărușii și porumbeii pe care i-am văzut toată ziua roind peste oraș au dispărut acum cu totul. Nu s-au lăsat înșelați de lumina asta întîrziată, instinctul le spune că este, totuși, noapte și s-au retras în somn.

Îmi desfășor pe genunchi o hartă cu străzile, monumen-

tele și clădirile mai importante ale orașului vechi care se întinde în fața ochilor mei, învăluit de lumina blîndă a serii ca într-un bulgăre de chihlimbar, și încep să le identific una cîte una. Hotelul Latvia are o așezare ideală pentru cuprinderea acestei panorame în orizontul privirii. Este plasat la intersecția străzilor Lenin și Kirov, care străbat orașul, ducînd amîndouă spre Daugava. Centrul medieval este înconjurat de apă: pe trei laturi Canalul orașului, urmînd fostul șanț al cetății, iar pe a patra fluviul Daugava. Pare o insulă a comorilor într-o mare de verdeață. Riga, în largă ei desfășurare de astăzi, este, într-adevăr, o dantelărie fascinantă de parcuri, canale și lacuri. Caut străzile subțiri ale bătrînului oraș, le identific pe hartă și le însoțesc cu privirea printre clădirile cu cărămidă înnegrită de umbra secolelor. Le-am străbătut la pas, dală cu dală, timp de două zile încheiate și o noapte albă, am zăbovit în preajma vechilor ziduri — unele datînd din secolul al XIII-lea — încercînd să aflu ce ar putea să ne spună ele nouă, celor de astăzi, după ce au străbătut atîtea veacuri pentru a ajunge pînă la noi.

Le caut cu privirea, cu gîndul, cu sufletul. «Cît de adîncă se face lumea cînd o privești de la etajul zece», spune poetul leton Imants Ziedonis, tradus de curînd în românește. Are dreptate. De la etajul treisprezece (mie cifra asta îmi poartă noroc) văd parcă mai limpede în trecut, în prezent și în mine însumi. Acesta este, probabil, unul din miracolele nopților albe: te luminează din interior. Am trăit aceeași stare de iluminare la Leningrad, pe cheiurile împinzite de lume ale Nevei, așteptînd ora deschiderii podurilor. Am întîlnit-o, în miez de noapte albă, la Vilnius, pe vechea stradă Gorki, iar acum se repetă cu și mai mare intensitate aici, la Riga.

Parcuri, turnuri, statui, canale, poduri arcuindu-se peste Daugava. Le identific pe rînd. Dar harta este incompletă nu cuprinde nici parfumul teilor, nici acordurile concertului de orgă din marea sală a Domului care-mi stăruie acaparatoare în auz.

Este ora 23 și 15 minute. Soarele alunecă spre nord, se rostogolește lent în lungul liniei orizontului. Este roșu, imens. Se reflectă în oglinda

de pe perete și în ochii mei. Camera întreagă este ocupată de el, pînă și aerul pe care-l respir a devenit purpuriu. Ferestrele întregului oraș ard roșii, clădirile par incendiate de acest apus. Apele Daugavei sînt roșii și ele, întreaga dantelărie de ape din jurul orașului primește și multiplică darul de purpură al soarelui care nu se îndură, parcă, să părăsească aceste pămînturi.

Parcurg cu privirea orizontul de la stînga la dreapta. Două coșuri de fum își desenează hieroglifele negre pe cerul aprins. Fișii subțiri de ceață pînă departe. Aerul pare stratificat, înserarea îi dă o bizară consistență. Turnul, de 120 m înălțime, al bisericii Petru și Pavel, ridicat la începutul secolului XIII, străpunge cerul și veacurile. Este un turn simbol, reconstruit după fiecare prăbușire pentru că fără el orașul de pe Daugava n-ar mai fi el însuși. Ultima oară a fost retezat în 1941, cînd a căzut izbit de unul din miile de proiectile lansate asupra orașului de artileria germană. A fost reconstruit, ca multe alte monumente, la puțin timp după victoria asupra fascismului.

Caut pe orizontul nopții mele albe, silueta superbe clădiri medievale a Primăriei, dar nu o găsesc. Caut în miera serii Casa capetelor negre, despre care citisem, de asemenea, înainte de a veni aici, dar n-o aflu nicăieri. Nu mai sînt nici pe harta orașului. Au fost șterse de pe fața pămîntului, distruse cu totul de grindina de obuze și bombe aduse de armatele germane crotopitoare. Și erau edificii unice, de aceeași vîrstă cu Domul și cu biserica Sfîntu Petru și Pavel. Vechea piață — cum o fi arătat altădată? — îmi va rămîne în memorie cu înfățișarea ei de acum. În mijlocul ei se înalță monumentul ridicat în memoria pușcașilor roșii letoni — trei ostași, cu mantale lungi și cu armele strînse de-a lungul trupurilor scrutează orașul și curgerea fluviului. Am zăbovit în preajma lor, m-am plimbat pe Cheiul Comsomolului, pe sub teii înfloriți din preajma blocurilor noi înălțate aici pe locurile clădirilor distruse de fasciști. Fiecare pia-

tră a orașului închide în liniștea ei aparentă ceva din tumultul istoriei locului. Și fiecare înțeles odată descifrat, devine cheie și călăuză spre altele și mai adînci. Cite mai am de aflat, de văzut, în acest oraș! Și e ultima mea noapte pe care o petrec aici. Ultima! Am, totuși, norocul că e albă și pot privi totul ca-n palmă. E ora 23 și 20 de minute. Discul soarelui s-a scufundat, pe jumătate, în ape.

Cocoșul-giruietă de pe turnul impunătoarei clădiri a Domului, arată, în continuare, de mai multe sute de ani, dacă vremea este prielnică sau nu navigației. Nimeni nu-l mai ia în seamă, dar el își face, cu conștiinciozitate, datoria. Mișcarea lui face parte din ritualul vieții de fiecare zi. La fel ca renumitele concerte de orgă. Nici o zi fără un concert de orgă! Și este o orgă seculară. La 19 ianuarie 1984 celebra orgă din impunătoarea clădire a Domului a împlinit un secol de existență. Se poate spune, deci, nu fără temeii, că în Riga reverberațiile concertelor de orgă nu se sting niciodată de tot, că ele structurează imperceptibil de peste o sută de ani, sufletele oamenilor și celelalte armonii ale orașului.

Un turn alb, în depărtare, apoi altul, roșu, mai aproape, taie orizontul. Podul cel nou peste fluviul Daugava, susținut de un singur pilon de 109 m își face vizibil punctul lui cel mai înalt printr-un bec roșu de avertizare pentru piloții care efectuează zboruri de noapte. Alte becuri similare apar pe principalele turnuri ale orașului, deși este încă ziuă.

Din discul soarelui se mai vede doar o așchie de lumină ce se lasă, și ea, înghițită de ape. Este ora 23 și 23 de minute. Bulevardele sînt întesate de lume, la fel ca la Vilnius sau la Leningrad.

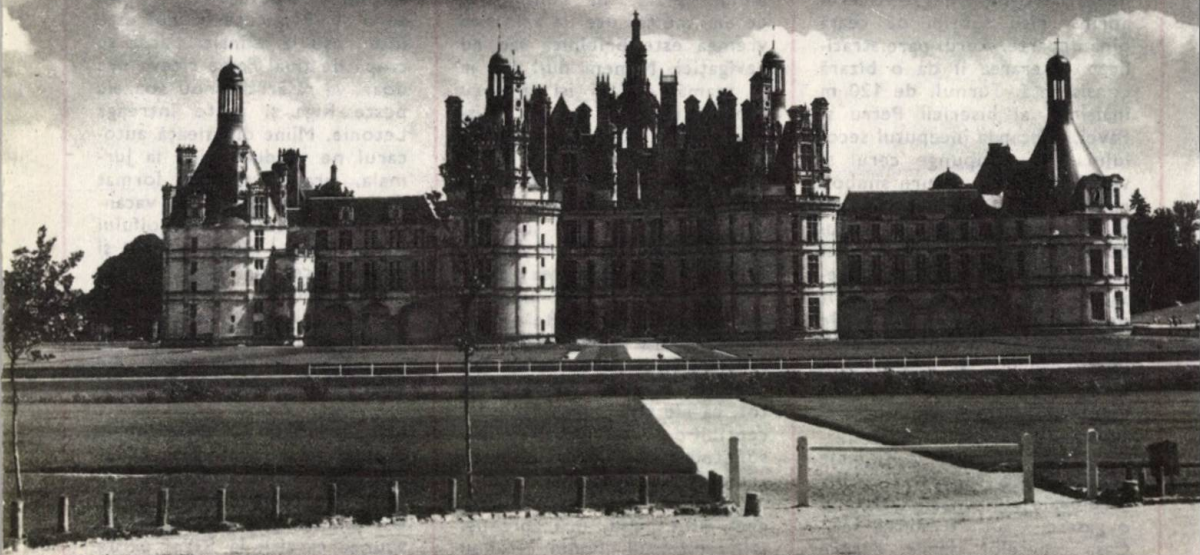
Ora 23 și 40 de minute. E senin, dar pe cer nu s-a ivit încă nici o stea. Cerul continuă să ardă. E un asfințit prelungit. Mai sînt doar 10 minute pînă la miezul nopții și felinarele electrice nu s-au aprins încă pe străzi. Mai pot scrie la lumina de zi. E un amurg superb. Cornul subțire al lunii e fără

lumină, ca ziua. În orașul vechi, umbra tot mai densă a serii, începe să fie spartă pe alocuri de ferestre luminate. Autoturismele, troleibuzele și autobuzele circulă de acum cu luminile de poziție aprinse. E miezul nopții și încă pot citi harta la lumina de zi. De parte, în port, macaralele se mișcă continuu, încarcă și descarcă fără conținere. Observ prima stea. E ora zero și zece minute. Se aprind luminile noului pod peste Daugava. E o feerie! Lumina artificială ia în stăpînire bulevardele la ora zero și 19 minute. Cerul este încă roșu la asfințit. Parcă se crapă de ziuă! Peste cîteva ore doar, va răsări din nou soarele peste Riga și peste întreaga Letonie. Mîine dimineată autocarul ne va duce pînă la Jurmala, orașul stațiune format din vreo zece așezări de vacanță, înșirate de-a lungul golfului Riga. Soare, nisip, prima și probabil cea din urmă baie în Marea Baltică... Vom reveni la Riga abia după-amiază. Vor fi ultimele ore pe care o să le trăiesc în acest oraș! Ce bucurii îmi voi mai putea dăruie în aceste cîteva ore? N-am fost în port! Nu știu nimic despre viața pescarilor. Despre marile uzine de aici am aflat cîte ceva, dar din cărți. Un prieten din București îmi spunea că aici, la Riga, există o adevărată industrie a florilor. Mîine în zori, înainte de a pleca spre Jurmala, voi da o fugă pînă în piața cu flori. Muzeele! N-am reușit să parcurg decît o parte din ele. Iar împrejurimile, despre care am citit atîtea, îmi rămîn, totuși, necunoscute.

Apele oglinzii de pe perete se lasă învinse de întuneric. Apele din depărtare, se întunecă și ele. Clădirile depărtate din cartierele noi, cu ferestrele lor aprinse acum, par niște trenuri fabuloase pierzîndu-se în noapte.

În noaptea următoare, un tren adevărat ne va smulge de aici pentru a ne trece prin tunelul somnului, săpat prin păduri nesfîrșite de pini și mesteceni, pînă în următorul oraș, în Tallin, să trăim o altă poveste.

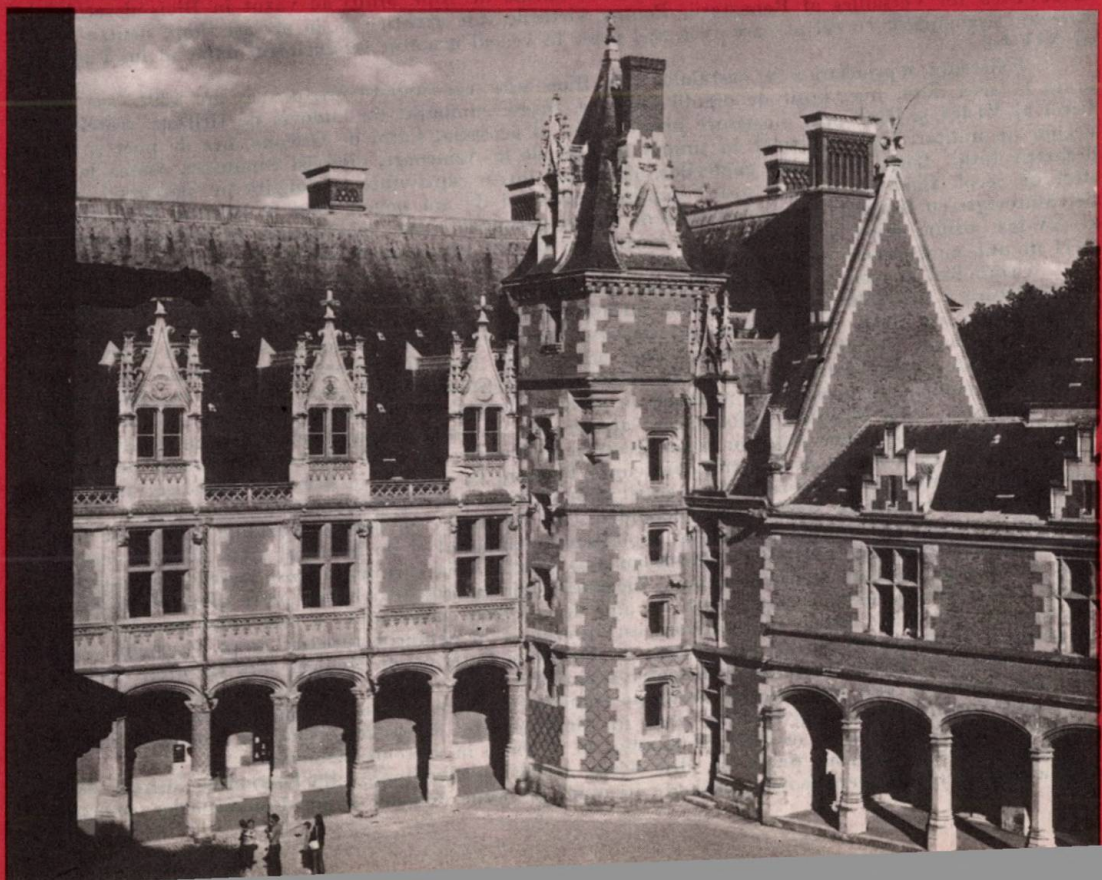
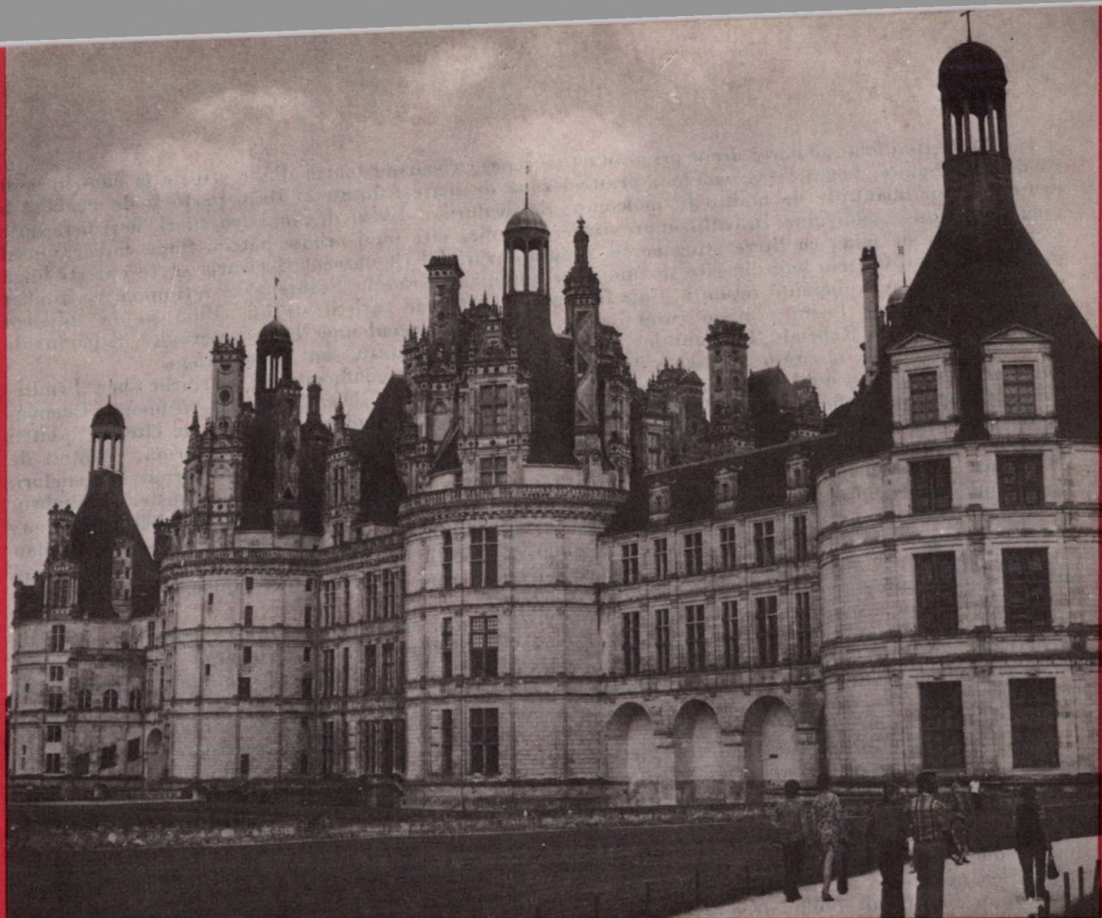
BLOIS, CHENONCEAUX, CHAMBORD...



Dacă îți propui ca, plecând din Paris, să ajungi pe încintătoarea vale a Loarei, drumul te va îndemna să te oprești, după doar 23 de kilometri, lângă impresionantul edificiu de la Versailles. Popasul în fața uriașelor porți de fier forjat cu însemnul heraldic al Regelui Soare, va fi binevenit, intrucât, pregătit fiind să vizitezi vechile castele de pe Loara, Cher și Indre, faci mai întâi cunoștință cu o capodoperă a genului, te afli, cu alte cuvinte, față-n față cu fastul cel mai desăvârșit pe care regalitatea franceză, adusă la apogeu de ambițiile Bourbonilor reușise să-l înmănuncheze în armonioasa trinitate castel-grădini-Trianon.

Mă întreb ce s-ar fi întâmplat dacă înaintea Versailles-ului n-ar fi apărut, printr-un joc al hazardului, destul de aproape de-aici, castelul, ostentativ de somptuos, de la Vaux. Cel ce se hazardase peste măsură într-o asemenea acțiune, care depășea cu mult limitele rangului său social, dar nu și pe cel al mijloacelor de îmbogățire, era Fouquet, administratorul general al finanțelor. Orbit de strălucirea aurului, el greșise de două ori, o dată în 1656, când se hotărâse să-și construiască o reședință pe măsura banilor de care dispunea, dar și a unor rafinate gusturi estetice, dovadă că a apelat la trei dintre cei mai mari artiști ai timpului: arhitectul Le Vau, decoratorul Le Brun și creatorul de grădini Le Nôtre, a doua oară, cinci ani mai târziu, în seara zilei de 17 august, când totul fiind gata, a organizat serbarea inaugurală în cinstea lui Ludovic al XIV-lea. Fastul, care întrecuse obișnuitul spectacol de la curte, stîrnise furia regelui; nouăsprezece zile mai târziu suveranul îl arestează pe nesăbuitul administrator, cerîndu-le, ca o garanție de reușită, acelorași artiști, să-i construiască Versailles-ul.

Socot că, independent de îndrăzneala lui Fouquet, atunci sau mai târziu, aici sau în altă parte, Ludovic al XIV-lea dorea să-și vadă numele legat de un edificiu grandios, menit să exprime noul chip al absolutismului regal, pe care avea să-l aplice fără șovăire pînă la sfîrșitul vieții. Nu ar fi ezitat să facă acest lucru, intrucît în Franța dăinuia de foarte multă vreme tradiția de a construi, de a reface sau infrumuseța castele între ale căror ziduri viața se scurgea tumultuos: castele regale, nobiliare, princiare, ale marii burghezii. Exemplul cel mai concludent îl oferea castelele de pe valea Loarei, în care rolul principal l-au avut regii valoni, de la Carol al V-lea, pînă la Henric al III-lea.



Dacă ți-ai fixat pe hartă drept prim punct de reper Orléans-ul Ioanei d'Arc știi de la bun început că de aici înainte, Loara te va conduce printr-o zonă de mare frumusețe. De o parte și de cealaltă a drumului, văi înălțate de unduirile molcome ale dealurilor, livezi de pomi fructiferi, flori așternute pînă în pragul caselor albe, prăvălii improvizate la umbra cîte unui arbore bătrîn, lîngă care cuvîntul «cave» scris de mină cu litere stingace te asigură invariabil că norocul ți-a suris să te oprești lîngă pivnița cu vinul cel mai bun din cîte se cunosc în Turenia. «Grădina Franței» te întîmpină cu zîmbet de curcubeu, cu o exuberanță reținută, tipic franțuzească, față de turiștii străini. Pînă pe la mijlocul secolului trecut, pe Loara pluteau corăbii albe, sporind farmecul unor locuri zugrăvite în pagini de neuitat de pana lui Rabelais, La Fontaine, M-me de Sévigné, Balzac, sau Victor Hugo.

Din loc în loc, la cîte o cotitură a fluviului sau aproape de confluența lui cu riurile Cher, l'Indre, Loir sau Vienne, apar, unul cîte unul, celebrele castele: Chambord, Blois, Chaumont, Amboise, Chenonceaux, Cheverny, Loches, Azay-le-Rideau, Chinon, Saumur, Châteaudun... urcate pe cîte un pînten de deal ori așternute lîngă albia liniștită a cursurilor de apă. Cu multe secole în urmă, cerințele de ordin militar impuneau construirea lor pe înălțimi. O arhitectură greoaie, dominată de turnuri și creneluri, de ziduri groase și porți fortificate cu vădite funcții de apărare le dădea un aer auster și sumbru. Cu timpul, acoperișul devine suplu, ascuțit, ferestrele se lărgesc, lăsînd să pătrundă din belșug lumina; castelul coboară de pe coline în locuri mai ușor de umblat, de regulă lîngă oglinzi de apă ce le dau o notă de liniște, de intimitate, de veselie. Începînd din secolul al XVII-lea rolul lor militar se stinge cu totul, făcînd loc unor palate somptuoase, reședințe în care viața de curte cunoaște ritmuri trepidante sau care lasă să pătrundă aerul proaspăt al artelor.

Regii valoni se întrec încă din secolul al XV-lea în a-și aduce contribuția la transformarea văii Loarei într-un șirag de bijuterii arhitectonice. Ludovic al XI-lea înalță castelele de la Langeais, Carol al VIII-lea, Amboise, Ludovic al XII-lea o aripă la Blois, Francisc I o altă aripă, tot aici, și grandioasa construcție de la Chambord. Din acea perioadă nu se cunoaște nici un nume de arhitect; la originea construcției se afla doar suveranul: el consulta oameni de artă, așa cum făcuse Francisc I cu Leonardo da Vinci, ei, artiștii, întocneau machete de lemn și trasau liniile directe ale edificiului.

Blois, castelul în jurul căruia gravitează, pentru o lungă perioadă de timp, istoria și arta întregii regiuni, începînd din secolul al XIII-lea, pînă pe la mijlocul celui de al XVII-lea. Rînd pe rînd i-au fost ctitori, adăugîndu-i cîte o aripă care le poartă numele, Carol de Orléans, Ludovic al XII-lea, Francisc I și Gaston de Orléans, astfel că la 1638 cînd schelele ultimului dintre constructori erau date jos, el se înfățișa ca un patruleter aproape închis, cu laturile aflate într-o echilibrată armonie. Cea mai izbită dintre construcții răsărise sub privirile nerăbdătoare ale lui Francisc I, care adusese cu sine imaginea realizărilor novatoare ale artiștilor italieni. Scara monumentală, încadrată în zidul exterior, pecetluia triumful în Franța al stilului decorativ venit de dincolo de Alpi. Mulți au văzut în Blois-ul secolului al XVI-lea un Versailles al Renașterii. Pentru virtuțile sale artistice și, în același timp, pentru rolul oarecum asemănător cu cel pe care avea să-l joace în veacul următor strălucitorul palat al lui Ludovic al XIV-lea.

Existența «princiară» a castelului din Blois este consemnată într-un act din 1391: așa cum arăta la acea dată, mic, lipsit de orgolii stilistice, fusese cumpărat de Ludovic de Orléans, fratele lui Carol al VI-lea și lăsat prin moștenire primului fiu al acestuia, Carol de Orléans, fire de poet și nicidecum de militar, fapt confirmat în timpul bătăliei de la Azincourt, cînd își condusese oastea la un dezastru total. Cade în mîinile englezilor, rămînînd într-o captivitate prelungită pe parcursul unui sfert de secol. Cînd s-a reîntors acasă împlinise cincizeci de ani nevoit fiind să ia totul de la capăt. Se căsătorește cu Maria de Clèves, în vîrstă de numai paisprezece ani, construiește, la mijlocul secolului al XV-lea, prima aripă a castelului, se înconjoară de un mic grup de artiști și oameni de litere și, la 71 de ani, cînd nimeni nu se mai aștepta, devine tatăl unui băiat: viitorul rege Ludovic al XII-lea.

Urmîndu-l la tron pe Carol al VII-lea, noul suveran continuă la Blois opera tatălui său: înalță o nouă latură a castelului și își amenajează întinse grădini în terase, după cel mai autentic stil italian. Din căsătoria cu Anna de Bretania se născuse Claude de France, viitoarea soție a lui Francisc I, regele cu privilegiile stăruitor îndreptate către orizonturile largi ale culturii și cu o aleasă vocație de constructor. La curtea Franței se promovau acum artele, eleganța, bunul gust; Francisc era înconjurat de 15 mii de oameni, iar atunci cînd își punea în mișcare întregul alai al curții îi trebuiau 12 mii de cai.

Încercam să-mi imaginez forfota aceea aproape de necrezut pentru primele decenii ale secolului al XVI-lea defîlînd prin fața zidurilor acum tăcute și melancolice, în jurul cărora astăzi nu se mai agită decît grupurile zgomotoase ale turiștilor, așa cum o făcusem cu o seară în urmă la Amboise, unde îmi luasem drept călăuză pe același rege renașcentist și pe bătrînul său sfătuitor, marele Leonardo da Vinci.

Urcasem treptele în spirală ale splendidei scări de piatră și, dintr-o scuzabilă curiozitate față de fastul recunoscut al Caterinei de Medicis, posisem în cabinetul ei de la etajul întîi. Camera aceasta din castelul de la Blois, nu era decît o modestă imagine a luxului cu care ambițioasa regină se înconjurase destul de aproape de aici, la Chenonceaux. Elegantul edificiu, construit chiar peste albia riului Cher, avusese parte, pe parcursul a patru sute de ani, de o istorie pasionantă, în care rolul principal l-au jucat femeile. Din acest motiv, Chenonceaux este prezentat în ghidurile turistice drept «castelul celor șase femei». Două dintre ele au fost Diana de Poitiers și Caterina de Medicis, una favorita, cealaltă soția lui Henric al II-lea. L-au dorit deopotrivă amîndouă, dar regele, sedus de frumusețea Dianei, i l-a oferit printr-un gest care stîrnise nesfîrșite comentarii. După ce Henric căzuse răpus de lance în timpul unui turnir, Caterina de Medicis, avea, în sfîrșit, prilejul să savureze victoria împotriva rivalei sale, propunîndu-i un schimb, de fapt, obligînd-o, să se mute în castelul Chaumont.

«Fastuoasă» Caterina putea să dea acum serbări strălucitoare: din boschetele înșirate de-a lungul aleilor apăreau tinere femei costumate în nimfe și sirene dansînd în jurul vizitatorilor; se orga-

nizau jocuri cu măști, «bătălii» navale pe Cher, focuri de artificii: un întreg repertoriu al unor spectacole mărețe care puneau în lumină orgoliul și ambiția acestei femei.

În deceniile următoare, la Chenonceaux s-a retras spre a-și petrece restul zilelor Louisa de Lorena, văduva lui Henric al III-lea. O sută și ceva de ani mai târziu, castelul intra în stăpânirea fermierului Dupin, a cărei soție organiza aici un celebru salon literar frecventat de importante personalități ale timpului. Preceptor al lui Dupin-junior, Jean-Jacques Rousseau începea să scrie în acest cadru incântător primele pagini din «Emile», cunoscutul său tratat de educație.

Acum, eram însă nu la Chenonceaux, ci la Blois, în fața pieselor de mobilier din camera Căterinei de Medicis. Citeva clipe mai târziu, la nivelul următor, un ghid în excelentă dispoziție vocală ne luase în primire, conducându-ne prin încăperi scăldate în lumină («acesta este vechiul cabinet, dincoace sala de consiliu, iar în față, camera regelui») și prin coridoare întunecoase, pentru a călca pe urmele ultimilor pași făcuți de nefericitul duce de Guise, înainte de a fi fost ucis la picioarele lui Henric al III-lea. Bucuria regelui de a fi scăpat de un rival periculos fusese efemeră, întrucât numai după citeva luni împărțase aceeași soartă, murind de pumnalul lui Jacques Clément. Cu el se stingea dinastia regilor Valoni, cedând locul pe tronul Franței, Bourbonilor. Castelele de pe valea Loarei alcătuiau vastă operă a primilor, Versailles-ul aparținea celui mai mare dintre Bourboni. Frederic I și Ludovic al XIV-lea, nume de referință, despărțite de anii unui secol. Unul deschidea calea celuilalt. Blois — Versailles, pe coordonate politice și artistice; Chambord — Versailles, succesiune cronologică a dimensiunilor constructive.

Pentru a supraveghea lucrarea pornită din temelie la castelul Chambord, Francisc I nu avea de făcut de la Blois decât puțin pași, pe malul opus al fluviului. Poate că și din această cauză planurile lui prinseseră atât de repede un contur precis și unitar, din care se năștea cel mai grandios castel de pe Loara. Indiscutabil, Chambord, cu un teren de vânătoare de 5.500 ha (astăzi Parc național cinetic), înconjurat de un zid de 32 km, cel mai lung din Franța, anunța un nou capitol de istorie, în care edificarea impunătorului palat al Regelui Soare avea să însemne o strălucită confirmare.

Molière, contemporanul lui Ludovic al XIV-lea, aruncase, poate fără să vrea, o punte peste aceste două borne ale timpului: el crease la Chambord «Monsieur de Pourceaugnac» și prezentase apoi în fața curții «Burgezul Gentilom». Marele dramaturg reinnoada de fapt mai vechi tradiții literare și filosofice zămislite pe pământul Tureniei, pe care le inaugurasese Rabelais, născut la Chinon, le continuase mai întâi Ronsard și Descartes; în secolul luminilor, Voltaire se stabilea pentru un timp la Sully, Rousseau la Chenonceaux; dintre marii romantici îndrăgostiți de Valea Loarei, nu trebuie să-i uităm pe Alfred de Vigny și pe Balzac — ultimul scrie «Eugénie Grandet» la Saumur, iar dintre cei mai apropiați de noi, pe Zola, Marcel Proust, ce-și petrecea vacanțele la Illiers, orașul natal al tatălui său, unde lucrează la romanul «În căutarea timpului pierdut» sau pe poetul Max Jacob, atras adeseori de liniștea de la St. Benoît. Toți aceștia, și încă altele «capete de afiș» ale literaturii franceze au desăvârșit opere de referință ori s-au lăsat furăți de farmecul Loarei, de parfumul pe care istoria îl presară peste zidurile masive de piatră. Nu i-am mai amintit pe pictori (numele lui Leonardo da Vinci ar fi fost de-ajuns), pe sculptori, pe istoricii de artă care s-au întrecut cu aceeași rivnă spre a ne dezvălui atmosfera calmă și enigmatică, de echilibru, de liniște, frământată la tot pasul de fiorul imaginației, care plutește peste dealurile cu unduiri molcome, peste văi și livezi și case albe, peste Loara cu castelele ei melancolice și tăcute.

NICOLAE DOCSĂNESCU

Din istoria gumei de mestecat

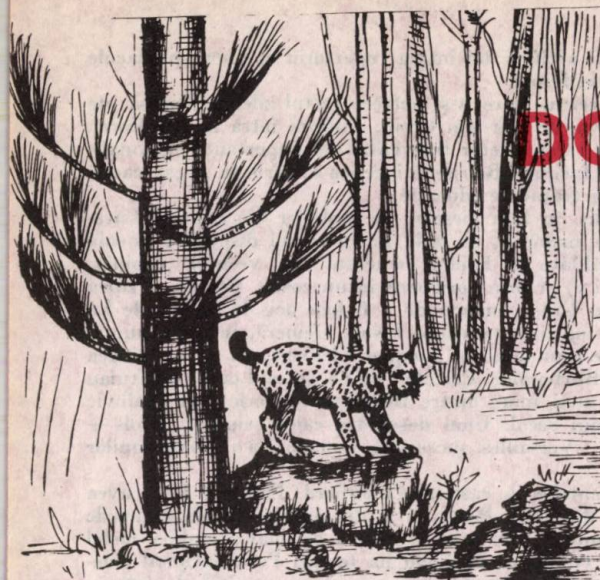
«Chewing-gum» n-a fost inventată de americani. Asta nu înseamnă că nu are o istorie a ei, puțin amuzantă chiar. În 1519, când Fernando Cortez, în fruntea spaniolilor, debarca în Mexic, a fost surprins nu numai de civilizația pe care a întâlnit-o pe pământul lui Montezuma, ci și de... dantura extrem de albă a tinerelor aztece. La puțin timp, cuceritorii aveau să constate că strălucirea dinților băștinășelor se datorează unei gume, numită «chicle», extrasă din seva arborilor (sapotilla) și pe care o mestecau întruna. Alte citeva secole istoria gumei de mestecat este liniștită și exclusiv mexicană. Asta doar pînă la exilul generalului Don Antonio

Lopez de Santa Anna, președintele dictator al Mexicului, care, nevoit să se stabilească în împrejurimile New-York-ului, și-a adus și o cantitate serioasă de «chicle». După o vreme, revenind în Mexic, generalul care își recăpătase drepturile anterioare nu și-a mai scotocit sertarele exilului, lăsând treaba asta pe seama gazdei, și așa mai puțin grăbită. Și mare trebuie să fi fost nedumerirea lui Adams, cel ce l-a găzduit pe generalul mexican, de vreme ce dînd de «chicle» încearcă s-o folosească în chip de cauciuc. Tot un fel de cauciuc, dar de prinsă cu alte întrebări, guma de mestecat s-a opus, motiv pentru care Adams, înfășurînd-o în hirtie, o expedie la

o cofetărie din New Jersey. Se vindu într-o clipă și astfel începu istoria nouă — și industrială! — gumei de mestecat.

Și-ntr-adevăr, «chewing-gum» cunosc, într-un timp foarte scurt, un succes extraordinar. Statisticile ne stau și ele mărturie: în 1914, în S.U.A., se consumau 39 de tablete de gumă de mestecat de persoană, ca în 1929 să ajungă la 109. N-au lipsit, de bună seamă, nici sfaturile încurajatoare ale medicilor de atunci: intensifică secreția sucurilor gastrice și a salivei, ușurînd digestia, curăță dinții, calmează, micșorează setea și foamea, îmbunătățește starea fizică!

M. O.



Masivul Retezat, cu Parcul național și Rezervația științifică, adăpostește numeroase specii din fauna carpatină protejată de lege. Dar, în timp ce capra neagră este frecvent întâlnită în numeroase zone ale muntelui, risul (*Lynx lynx* L.) și marmota (*Marmota marmota* L.) apar mai rar și, mai ales, accidental. Un astfel de prilej s-a concretizat în timpul unor excursii efectuate în anii 1982 și 1984. În vara anului 1982 am parcurs, împreună cu un grup de studenți, traseul dintre cabanele Balea și Pietrele, pe un timp extrem de nefavorabil, cu ninsoare la altitudine de peste 2000 m. Am făcut un popas de o zi la cabana Pietrele. În ziua destinată popasului, la cabană, pe un timp închis și destul de rece pentru respectiva perioadă a anului, s-a organizat o ieșire în stînga complexului Pietrele, cu scopul de a ajunge pe culmea Lolaia și, de aici, mai sus, pe direcția virfului Retezat. În timp ce urcam spre culme, în dreptul unui luminiiș, ne-a apărut în față un frumos exemplar din specia *Lynx lynx*, după toate aparențele un mascul. Zgomotul provocat a trezit fiara, care a țîșnit din hățișul pădurii în luminiiș și printr-un salt de toată frumusețea a ajuns pe un bolovan cu platformă plană situat în dreptul unui pin magnific. S-a oprit fără a-și răsuci corpul și și-a îndreptat privirea spre noi în totală siguranță și încredere, așa cum procedează și alte specii din grupul felinelor. Totul a durat doar câteva clipe. Am rămas țintuit locului și am încercat să atenționez studenții mai apropiați de locul în care mă aflam, dar risul s-a îndreptat în direcția opusă.

Am dorit mult să întâlnesc această felină a Carpaților. Imaginea lăsată și puțina emoție sau « teamă » îmi persistă încă în memorie. A fost un moment unic, de neuitat și regret mult că studenții biologi care mă însoțeau nu au reușit să-l repereze. Probabil, frigul și zăpada, instalate cu o zi înainte pe virfuri, au împins animalul din locurile unde își caută prada (capre negre), spre această zonă mai ferită de intemperii.

Episodul al doilea a avut loc la capătul văii Stînișoara în luna septembrie a anului 1984. Revenind la cabana Pietrele dintr-o excursie de studii efectuată în Rezervație, în momentul cînd ne apropiam de

ÎN RETEZAT DOUĂ ÎNTÎLNIRI NEAȘTEPTATE

marginea de jos a hornului ce iese în șaua Retezatului, am întâlnit o familie de marmote (*Marmota marmota*), un mascul și o femelă. Mai întîi am reperat exemplarul mai mic ce se deplasa destul de rapid printre pietrele aglomerate la baza pantei. A fost urmat la scurt interval de exemplarul mare, greoi și bine hrănit. După transversarea potecii, femela s-a făcut nevăzută. Perechea sa a escaladat cu repeziune o piatră masivă, s-a așezat pe ea și sprijinit pe labele posterioare și pe coadă, a înălțat frumos partea anterioară a corpului, inspectînd cu atenție împrejurimile. În linie dreaptă distanța dintre noi și marmotă era de cel mult o sută de metri, astfel că am putut să-o privim cu atenție. Ne-am oprit pentru a nu-o speria. La un moment dat, unul din membrii grupului îmbrăcat într-un hanorac roșu, s-a mișcat. Imediat « paznicul » a emis fluieratul specific al marmotelor și a dispărut din locul de observație. Cît era de frumos, este greu de descris. Părea o adevărată păpușă cu ochii înconjurați de păr mai închis la culoare. Nu am reușit să declanșez aparatul de fotografiat pentru a avea imaginea acestui frumos, gingaș și inofensiv animal, dispărut pentru un timp din peisajul incîntător al munților noștri. Desigur, semnalul pe care-l dăduse era destinat convivilor săi, pentru a-i îndepărta de pericol. Vinată fără milă în trecut pentru blană, marmota revine în peisajul carpatin, aducînd totodată momente emoționale și satisfacția celor care doresc să o cunoască în mediul său și nu în muzeu.

Înregistrate doar ca engrame ale scoarței cerebrale, aceste două situații mă îndeamnă să repet și în viitor traseul pentru o nouă, eventuală, întîlnire cu speciile rare și protejate ale faunei Carpaților noștri.

IOAN OROSZ



CABANA-N SCARE



Sus, pe Clăbucetul Taurului, culme a munților Baiului, la altitudinea de 1456 m, se află una dintre cele mai frumoase cabane din Carpați: **Clăbucet-Plecare**. I se spune așa pentru că este la capătul de sus al celei mai mari pîrtii de schi din Predeal — pîrtia Clăbucet — de unde pornesc, în coborîșul lor, schiorii. O administrează soții **Veronica și Ion-Horia Palaghia**, doi oameni îndrăgostiți de meseria lor, gazde excelente.

Cu cel din urmă, un bărbat de 32 de ani, care de curînd a fost premiat la prima ediție a **Cupei cabanierului** din România, o competiție profesional-sportivă a celor ce gospodăresc casele de adăpost din Carpații românești, am avut un scurt dialog, chiar acolo sus, la cabană.

— E adevărat că numeroși turiști străini doresc să fie găzduiți la Clăbucet-Plecare?

— Da, și din cîte îmi dau seama, le place foarte mult. De aici, poate fi admirată întreaga panoramă a munților Bucegi, Piatra Craiului, Postăvarul și Piatra Mare care se văd de parcă ar fi la doi pași.

— Poate și pentru că aveți condiții apropiate de cele ale unui hotel.

— Deși ne aflăm în vîrf de munte, cabana noastră oferă, într-adevăr, o găzduire apropiată mult de cea a unui hotel. Are camere cu două, trei și patru paturi, cu parchet pe jos, cu încălzire centrală, cu apă curentă — caldă și rece —, cu băi sau dușuri. Confortul cabanei determină unele grupuri de turiști străini să o prefere hotelurilor din Predeal: turiștii se află aici într-un loc unde iarna peisajul este nespus de frumos și sînt chiar lîngă pîrtia mare de schi. Ultimul grup de turiști străini pe care l-am găzduit a fost acela al copiilor și părinților din Belgia veniți prin firma **Maxi-Tour**, să învețe să schieze.

— Pregătiți niște specialități anume?

— Oferim, zeci de preparate culinare, nu numai din bucătăria românească, dar și din cea a altor popoare. Dar, « punctul forte » al bucătăriei sînt preparatele de casă din carne de porc și ciuperci. În gospodăria anexă, avem o crescătorie de porci; pregătim

astfel sumedenie de specialități: tobă, caltaboș, șuncă afumată, lebăr, cirnați oltenesci, piftie, sarmale, mușchi țigănesc, jumări, slănină cu boia; din ciuperci pregătim zeci de feluri — de la omletă cu ciuperci, tocană, ciulama, sarmale și pînă la plăcintă.

— Cînd e mai frumos aici, iarna sau vara?

— Oricînd. Locuiesc cu toată familia: la cabană mi s-au născut și îmi cresc cele două fete — una de cinci ani și una de cinci luni — și nu găsesc că e alt loc mai frumos pe lume. Aș vrea să găzduiesc cît mai mulți oameni, pentru ca toți să spună la plecare, ca mine: aici e locul unde cerul e cel mai senin, aerul cel mai curat și liniștea cea mai adîncă.

ION PEDA



UN «MINI»

Privind coarnele vînatului

În spațiul carpatin viețuiesc trei specii de mamifere purtătoare de coarne, considerate în tagma vînatelor «vînat mare», iar coarnele lor «trofeu»: cerbul carpatin, căprioara și capra neagră (cerbul lopătar și muflonul sînt animale străine de meleagurile noastre, populînd cîteva oaze în care au fost colonizați de om cu material adus din afară). Dintre toate, cea mai cunoscută, mai îndrăgită și mai des întîlnită (chiar la marginea orașelor) este căprioara; trăind mult mai retras din calea drumețiilor noastre, orgă vie a munților (însuflețindu-le toamna în plin boncănit), rămîne cerbul, fala Carpaților; iar cea mai sculpturală apariție pe țăncuri și creste, cea mai desăvîrșită nemișcare vie sau cel mai spectaculos salt în orizontul deschis larg peste munți și munți este capra neagră. S-a scris și se va mai scrie mult despre aceste animale cu înfățișări, năravuri și cu pretenții diferite. Însemnările de față, ca într-un «Mini-pseudokinetikos», destinate celor care evadează în natură măcar la sfîrșit de săptămînă, sînt destinate adîncirii cunoștințelor noastre numai asupra unui singur amănunt cunoscut și necunoscut totodată: podoaba coarnelor.

De la început trebuie să facem distincție între cervidee (cerb, căprioară), la care numai masculii sînt purtători de coarne, schimbîndu-le în fiecare an, și capra neagră la care coarnele se găsesc la ambele sexe, crescînd tot timpul vieții și fără «primeriri» anuale. Explicația constă în aceea că la prima categorie coarnele sînt de natură osoasă (cu o rețea medulară spongioasă), pornind de pe două platforme craniene de vîrf; în vreme ce la cealaltă, coarnele sînt doar un fel de teci cornoase (material din care sînt alcătuite și copitele mamiferelor, ciocurile păsărilor sau, la om, unghiile), mai mult ori mai puțin încovoiate la vîrf, sprijinite și îmbrăcate strîns pe doi cilindri frontali osoși ridicați în miezul cornului pînă la cel mult o treime din lungimea sa totală. Este și unul dintre motivele pentru care, spre surprinderea multora, zoologii au rînduit capra neagră la sinul familiei bovinelor (vacile noastre spre exemplu!), lucru despre care această sveltă «antilopă albastră», stăpîna înălțimilor, dacă ar putea fi pusă în cunoștință de cauză, s-ar simți, probabil, profund jignită! Poate că s-ar mîngîia totuși știind că, în unele regiuni din nordul țării, cerbului i se spune «taur di șierb» ba chiar... «bou», iar femelei sale «vacă di șierb».

Înainte de a fi arme de apărare față de prădători, sau de atac între rivali, coarnele celor trei specii reprezintă în primul rînd un caracter sexual secundar,

expresie directă a unui plus de energie combinată cu un surplus de material de construcție (în primul rînd săruri de calciu și de fosfor). Avem cerb și ciută (de la «șut-ă» = fără coarne) și în aceeași situație se află ruda lor căprioara, care i-a împrumutat numele masculului său, căpriorul (sau «țap roșu»). Rezultă de la sine că opinia cu iz de birfă adulterină, după care cerbul ar fi soțul... căprioarei, larg vehiculată încă și astăzi, trebuie înlăturată definitiv. Și la capra neagră, ceva mai estompat, coarnele se impun drept caracter sexual secundar, prin vigoarea lor la masculi: grosimi și lungimi mai mari, deschideri largi, arcuiri finale cu mult mai pronunțate decît la femelele înzestrate cu cornite subțirite, mai scunde, cel mai adesea sfîrșindu-se printr-o aplecare abia marcată spre înapoi.

Creșterea și descreșterea podoabei

La cervidee, coarnele pornesc cu o bordură lătăușă, dantelată (mai frapantă la căprior), numită «rozetă», se continuă cu două «prăjini» mai mult sau mai puțin paralele, din care țîșnesc anexe laterale denumite «raze» sau «ramuri». În lungul prăjinilor se înșiruie regulat sau haotic buburuze sau excrescențe osoase mai mărunte, numite «perlaș», mult mai evidente, mai robuste și mai variat dezvoltate la căprior. În general masculii de un an își formează numai cornul propriu-zis, prăjina («sulțarii»), care în al doilea an de viață apare schimbată înfuriat («furcarii»). De aici înainte, între cele două specii apar deosebiri. Începînd din al treilea an, cînd mai cîștigă o rază în plus, ultima, căpriorul își menține coarnele. În acest stadiu, pînă la apogeul vieții (căpriorul «de șase») coarnele sale se dezvoltă numai în lungime și grosime, sau în masivitatea rozetelor, totul fiind în funcție de vigoarea biologică genetic moștenită a individului purtător, ca și de condițiile de hrană ale anului respectiv din perioada de creștere a noilor podoabe. La cerb, purtător de adevărate... prăjini, numărul razelor se înmulțește («raza ochiului» și «raza mijlocie» obligatorii, între ele intercalîndu-se sau nu «raza de gheață» și «raza lupului», mult mai scurte), iar coarnele sfîrșesc într-un grupaj mai mult sau mai puțin bogat de raze cu lungimi diferite, rarefiate, compacte, lătit sau adîncit, numit «coroană» (răsfirată, palmată, în cupă etc). Numărul razelor poate ajunge în unele cazuri la 20, chiar mai mult (ambele prăjini), însă atît acest număr cît și vigoarea generală a coarnelor (grosimi, lungime, deschidere), depînd de aceeași factori esențiali ca și la căprior. Și în acest caz mai dănuie

PSEUDOKINEGETIKOS»

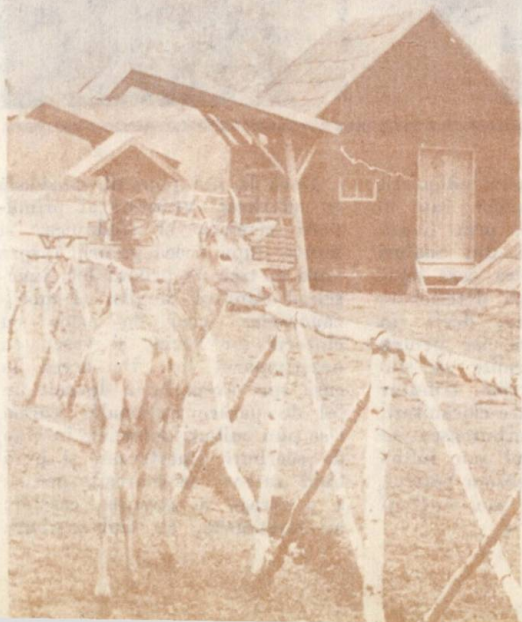
părerea eronată că în fiecare an al vieții cerbul mai adaugă în coarne o rază, de unde și vîrsta sa reală! Dimpotrivă, după ce s-a scurs perioada de maximă și viguroasă maturitate individuală, pe măsura înlocuirii anuale a coarnelor (la cerb ca și la căprior), înaintarea în vîrstă marchează treptat și declinul podoabei capului: raze tot mai puține, coarne tot mai subțirite crescute și din ce în ce mai scunde, coroană anulată, pînă ce, dacă mai apucă vremea aceea, rămîne numai cu prăjinile. Acești bătrîni sînt arțăgoși, mereu furioși că rivalii plini de bărbăție i-au alungat din preajma femelelor (de compătimit și de înțeles, nu?), încît nu sînt rare cazurile cînd cerbi ori căpriori înarmați numai cu aceste sulite de bătrînețe, respectiv pumnale

ascuțite, devin adevărați ucigași pentru semenii lor tineri.

Sînt apoi deosebiri nu numai în dimensiunile ci și în greutatea coarnelor, potrivit raportului de aproximativ 1/5 între talia cerbului și aceea a căpriorului; primul dezvoltînd coarne în medie de 7—8 kg (capitalii depășind 14 kg!), celălalt în jur de 300—400 gr (capitalii celebri cunoscuți prin expoziții, întrecînd doar kilogramul). Diferențele de talie exprimate prin necesarul de hrană, la care adăugăm și datarea epocii de împerechere (diferită), explică și o altă deosebire: căpriorul leapadă coarnele în octombrie-noiembrie, încep să-i crească deja pe la sfîrșitul lui ianuarie, iar în aprilie sînt gata dezvoltate, curățite și pigmentate de la galben la brun înehis sau negricios). Cerbul, în schimb, își păstrează coarnele și peste iarnă, le leapadă prin aprilie-mai, iar dezvoltarea celor noi coincide cu dezvoltarea tot mai impetuoasă a vegetației, fiind complet curățate și lustruite cum se cuvine, pe la începutul lui august, în culori asemănătoare vărului său mai mic, numai virful razelor este alb-fildeșiu.

Amintita curățire a coarnelor la cervidee, în momentul în care creșterea și dezvoltarea lor s-a sfîrșit, nu este altceva decît îndepărtarea tecii de piele pufoasă, bogat vascularizată, care le îmbracă pe tot timpul creșterii, hrănind coarnele prin masivul aport de substanțe minerale necesare clădirii lor. Îneliș devenit de acum nefolositor, uscat și desprins deja în fișii, masculii îl îndepărtează frecîndu-se temeinic de trunchiurile arborilor tineri. Iar la vremea căderii coarnelor, se sclerozează și se usucă și legătura dintre ele și platformele osoase din care s-au zămislit și tot prin lovire de arbori, de pămînt sau numai prin propria lor greutate, prăjinile se desprind una după alta, lăsînd loc spectacolului următor, după antracul de rigoare.

La capra neagră procesul creșterii și al dezvoltării coarnelor este mai puțin complicat, el fiind guvernat din interior, prin cilindrii frontali bine vascularizați. Pe corn se pot remarca înguste streșini circulare, marcînd segmentul de corn cu care s-a înălțat în fiecare an trofeul, cele mai însemnate creșteri în lungime avînd loc în anul 4 al vieții, după care marcajul acesta apare la distanțe tot mai mici, semn că adaosul de corn s-a lenevit odată cu vîrsta și creșterea coarnelor continuă, dar cu încetinitorul. Avem însă posibilitatea ca numărînd aceste « inele de creștere » anuală, să stabilim vîrsta fiecărui individ cercetat, primul inel, imediat după încovoierea terminală, marcînd deja stadiul în care cornițele iezilor au ajuns în primul an de viață. Deși salturile acrobatice ale caprelor negre de pe un țanc pe altul, de la o brînă la alta, ne sînt bine



cunoscute, mai persistă în plus credința ilariantă că tocmai cirlișul de vîrf-de-corn îi slujește caprei negre să se anine de buza stincii sau de creangă de zîmbu, ca să scape de urmăritori... În funcție de modul în care își duc viața ciopoarele de capre negre, coarnele lor mai prezintă o particularitate interesantă: la cele care viețuiesc mai mult în golurile dintre jnepeni, atunci cînd intră în epoca alergatului (a împerecherii), agitați și în veșnică urmărire a rivalilor, țapii își freacă coarnele de ramurile și tulpinile jnepenilor, încărcîndu-le cu frumoase inele de rășină smolie. Populațiile care însă vară-iarnă preferă mai mult traiul în plin gol alpin sînt masculii cu coarne foarte puțin sau chiar deloc înrășinate.

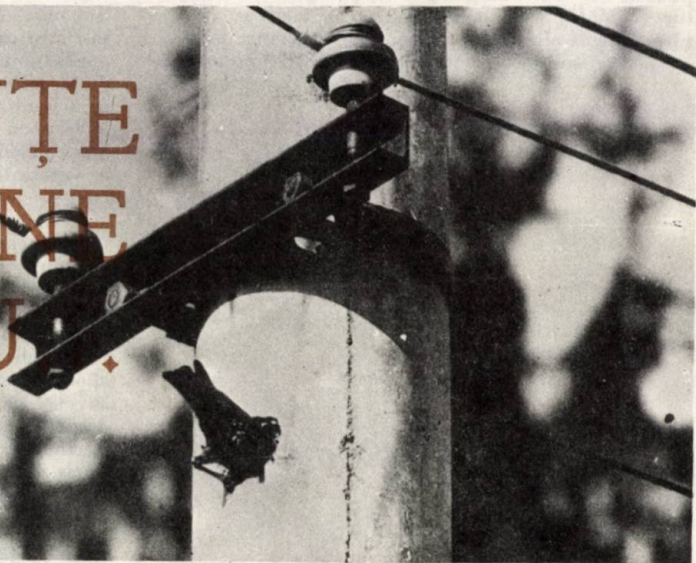
Recorduri și « super-aur »

S-ar mai putea spune multe despre pădurea coarnelor devenite trofee cinegetice, în sălile expozițiilor naționale și mai ales în uriașele pavilioane ale celor internaționale. S-au alcătuit formule de punctare a diferiților parametri esențiali de la

specie la specie (greutate, volum, lungimi și grosimi, înălțime, deschidere, precum și puncte pentru « frumusețe » — colorit, simetrie, perlaj), formule omologate de către comisii internaționale de cinegeticieni și biologi. S-au tipărit diplome și s-au bătut medali de bronz, argint și aur, prezentarea trofeistică devenind un soi de competiție intra și interțări. Este de ajuns să știm doar că de la începutul secolului nostru, capra neagră carpatină deține degajat primul loc pe plan mondial, că cerbul carpatin s-a situat nu o dată pe un asemenea loc « super-aur » și că nici căpriori de seamă nu lipsesc din plutonul fruntaș.

Încheind oarecum burlesc, în manieră odobesciană, aceste rînduri, nu putem să nu sesizăm cititorul că deoarece cervideele își petrec viața în mediu păduros — cu numeroase desimi, cu tainite copleșite de verdeată, cu poienite adăpostite la sinul pădurii — coarnele li se pun numai masculilor și așa vor rămîne toată viața. În schimb, la caprele negre, care își duc traiul la vedere, pe spații larg deschise, în devălmășie de grup, nici masculii nu se lasă mai prejos, răzbuindu-se pe măsură. Socotim că este, oricum, mai echitabil...

LOCUINȚE MODERNE PENTRU GRAURI



Graurul (*Sturnus vulgaris*) este un binecunoscut vestitor al primăverii, fiind printre primele păsări care, părăsindu-ne toamna, prin octombrie, sosesc foarte devreme, încă pe la mijlocul lunii februarie (în iernile favorabile).

Mare cam cît o mierlă — negru în penaj, cu luciri metalice violete, sau verzui, bogat pistruiat cu stelute albe — graurul duce o viață de stol (pînă la mii de exemplare) și numai în perioada cuibăritului trăiește izolat, în perechi, clocind numeroase ouă (5—7 de cuibar!), cuibul rudi-

mentar fiind în general adăpostit în scorburile copacilor sau al pomilor bătrîni de prin livezi, mai rar în găuri din maluri lutoase sau în acelea care apar în zidurile clădirilor deteriorate sau în ruină. Este, deci, un clocitor de scorbură, iar pentru că ciocul nu-i permite să și-o dureze singur, devine tribut arcelora croite de către ciocănituri, sau despicăturilor scorburoase ivite natural în trunchiul sau infurciturile crengilor arborilor bătrîni, atacați de putregai sau mutilați de vînt.

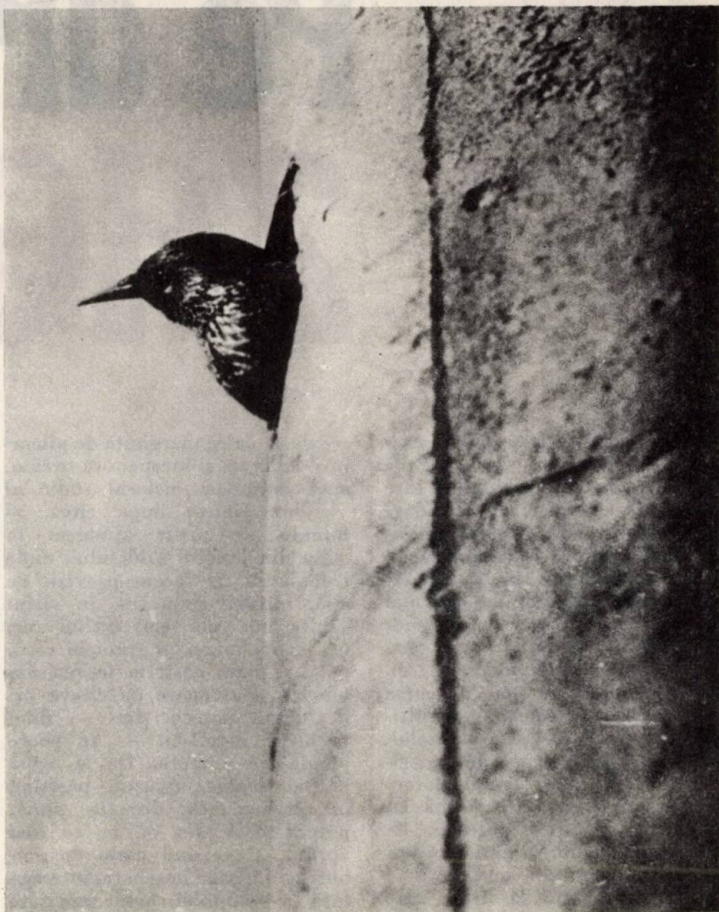
Dacă la noi poporul consideră ca adevărați vestitori ai primăverii ciocirli și rîndunica, și numai după aceea graurii, înspre nord ei trec pe primul loc, invesselind sfîrșitul lungilor și morocănoaselor ierni de acolo cu cîntecul lor variat și vesel, cu neastîmpărul lor. De aceea la ruși, spre exemplu, a devenit un fel de pasăre națională, căreia i se pun cuiburi artificiale în chip de scorbură (mestecenii și pinii fiind rareori scorburoși), pentru a o atrage în preajma caselor; un mestecăc, un cuib-scorbură

croit din lemn și tril-ciripit-scițuit-șuieratul de graur ți-l evocă acolo pe Turgheniev la tot pasul. De altfel, graurii sînt și mari imitatori ai cîntecului altor specii de păsări, ornitologul prof. dr. Dionisie Linția identificînd asemenea... hoții muzicale de la 33 de specii (vinderel, acvilă, prigorie, grangur, mierlă, ciocăni-toare, prepeliță ș.a.m.d.)!

De vreo două decenii încoace, numărul graurilor a crescut vertiginos în mediul urban. Explicația constă în neașteptatul efect favorabil al înlocuirii stîlpilor electrici... clasici cu stîlpi prefabricați din beton. Or, din tehnica cofrajului necesar producerii acestora, rezultă întotdeauna un orificiu destul de larg situat înspre vîrfurile stîlpilor goi în interior și sub care se află și un fel de sită-rețea de sîrme provenită din armătură. Graurii cu sesizat cu repeziciune această plească pe care le-a oferit-o civilizația și tehnica modernă, năvălind spre orașe și ocupînd aceste locuințe; mai mult chiar, am observat cum în luptele și gelozia teritorială dintre perechile de grauri instalate pe aceeași stradă, nu se admite locuirea fiecărui stîlp ci cam tot al treilea, ceea ce dovedește caracterul puțin samaritean al păsării. Aici, pe sîrme sau în vîrf de stîlp poposesc graurii cu hrana adusă puilor, aici cîntă masculul în fel și chip, pîzindu-și casa și teritoriul, hrînindu-și progenitura sau inspectînd împrejurimile așa cum ne-am uita și noi pe fereastră.

Dar fenomenul descris are o importanță deosebită pentru noi, oamenii, în afara ciudățeniei sale intrinseci. Dacă graurii se năvălesc la vișine coapte, la dade, sau, toamna, la boabe de struguri și alte boboșe și fructe dulci (zicînd unii că produc pagube), în mod esențial aceste păsări se hrănesc cu insecte, puii lor primind în exclusivitate această hrană strict animală. Același mentor al ornitologiei românești, profesorul Linția, de la Timișoara, punînd sub observație un cuib de grauri așezat într-o firidă de zid, a remarcat că în intervalul de hrînire a puilor (luna mai zilnic, de la orele 4,35 la 19,07) perechea de grauri s-a prezentat la cuib de 133 de ori, aducînd puilor un total de 300—400 produse alimentare: în 26 cazuri rîme, în 8 — greieri, în 35 — coropișnițe, în 36 — larve, viermi sau omizi

etc. Ne putem lesne imagina foloasele pe care livezile și grădinile noastre le trag din această activitate pe care o putem considera pe drept cuvînt o combatere biologică naturală a dăunătorilor, activă și gratuită, al cărei volum s-a amplificat fantastic odată cu favorizarea înmulțirii graurilor prin locuințele lor din beton! Adăugăm la aceasta că stolurile de adulți și pui proaspăt zburători se împrăstie în fiecare vară prin fînețele cosite și peste miriștile proaspete, devenind de un real folos agriculturii. Și că, tot pe calea betonului (inclusiv la stîlpii de înaltă tensiune), activitatea graurilor s-a extins, prin pătrunderea lor, tot mai numeroasă, și spre munte, așa cum se poate remarca ușor, de exemplu, în zona Măgura Calului — Poiana



Stampe — Vatra Dornei și mai departe.

Concluzia ecologică pe care omul trebuie să și-o însușească este că nici un gest al nostru nu rămîne fără urmări mai mult sau mai puțin așteptate, fără consecințe imediate sau ceva mai îndepărtate, în structura, viața și evoluția naturii înconjurătoare. Față de atitea exemple pe care le-am putea da cu referire la aspectele negative și la gravele consecințe ale activității noastre actuale în sînul naturii (multe redevenind dăunătoare nouă înșine), ne bucurăm că, cel puțin în cazul pistruiatului graur, gestul nostru a fost încununat cu urmări pozitive și, pentru noi, de mare folos.

ALEXANDRU FILIPAȘCU



Pe drumul ZAGREI

Vechiul drum pastoral ce urcă pe valea Țibleșului, din Poienile Zagrei în creasta muntelui, este numit de localnici «Calea Zagrei». Pas cu pas, urmînd unduirile apei, drumul răzbate printre culmile domoale ale Dealurilor Năsăudului, oferindu-ne cea mai pitorească cale de acces din sud, spre culmea Țibleșului. Să pornim la drum din Poienile Zagrei, stația terminus pe linia de curse auto ce leagă Becleanul de ultimele cătune de la poala muntelui. Aventura începe chiar de la ieșirea din sat: dacă avem noroc, prindem o ocazie, fie mașină cu peridoc și călărim buștenii, fie tractor cu remorcă și numărăm hopurile; dacă nu, nu... Și o pornim voinicește la drum cale de 11 km pe șoseaua forestieră; 3 km pînă la Suplai și încă 8 km pînă la Plăiuț. Oricum, odată ajunși la capăt de drum auto, la confluența celor două piraie ce formează apa Țibleșului, piriul Netea și Izvorul Țibleș, opțiunile pentru o formă de transport sau alta dispar. De acum încolo avem de mers numai pe drum de picior. Ne înhăimăm la samarele rucsacelor (rame — cadru, ce se zice că-ți ușurează povara, cînd sînt bine construite și nu te înghioldesc între coaste) și, după ce am lăsat în urmă ultimele case ale cătunului Plăiuț, începem să urcăm prin pădure, urmînd drumul de tractor pe sub Piciorul Zimbrului; după circa o oră de mers, timp în care am traversat de cîteva ori firul Izvorului Țibleșului, direct prin vad, ajungem la limita pădurii. În fața noastră, în dreapta, ne apare primul marcaj-triunghi roșu-desenat pe trunchiul unui brad trăznit; de acum urmăm poteca largă ce se con-

rează ca o alee mărginită de pîlcuri rare de brazi și începem să urcăm, spre nord, pe piciorul sudic al virfului Țibleș; după circa 30 minute de urcuș ajungem la stîna din Izvorul Țibleșului, unde trebuie să ne facem provizii de apă, intrucît pînă sus, în virful Țibleș nu vom mai întîlni nici un izvor; marcajul triunghi roșu, pe care l-am găsit la ieșirea din pădure, mai apare de cîteva ori în lungul potecii, dar — fiind vechi și nerefăcut — se poate pierde pe parcurs. De la stîna ne continuăm urcușul, păstrînd în permanentă direcția nord; poteca urcă din ce în ce mai abrupt, traversînd limbi de grohotiș și tăpșane înierbate, întreaga față a muntelui fiind punctată de tufe de merișor și afin, ce se detașează coloristic din grohotișurile cărămizii; după aproximativ trei ore de drum de la stîna, timp în care am urcat continuu, ieșim pe linia crestei principale, în șaua dintre virfurile Țibleș (în stînga) și Bran (în dreapta), loc pentru un binemeritat popas. Imaginea panoramică se dezvăluie treptat, apărîndu-ne în fața ochilor Valea Izei spre nord și culmile unduitoare ale Năsăudului spre sud. În șa este o importantă răscruce de drumuri ce vin din trei direcții, din valea Sălăuței, din valea Izei și din valea Țibleșului. Se simte lipsa unui indicator de orientare; cele două marcaje — bandă și triunghi roșu — pe care ne așteptam să le găsim, nu apar nicăieri; ne continuăm drumul pe creastă în direcția nord-vest (spre stînga față de direcția din care am venit) și începem să urcăm spre virful Țibleș, ținta traseului nostru. Poteca de creastă, destul de

vizibilă, se strecoară printre tufe de rododendron și ienupăr, conducîndu-ne, după circa 25 minute, pe virful cel mai înalt al masivului, la 1939 metri; aici întîlnim mult așteptatul stilp de marcaj cu săgeți, primul și singurul de pe întregul traseu. O atotcuprinzătoare panoramă se deschide în fața ochilor, recompensînd din plin efortul făcut. Spre nord, așezările de pe Valea Izei ne apar ca niște mici pătrățele colorate răsfrînte pe coastele munților Maramureșului; spre est, peste adîncă spintecătură a defileului Salva-Vișeu, crestele de piatră ale Rodnei închid orizontul; aproape la picioarele noastre, spre sud, Țara Lăpușului își prezintă regalul coloristic; de aici, de pe virful cel mai înalt al masivului, descoperim întreaga creastă a muntelui cu abrupturi și grohotișuri colorate în brun și cărămiziu, punctate de verdele jnepenișului. Din virful Țibleș începem să coborîm spre șaua ce ne desparte de stîncăriile virfului Arcer; marcajele încep să apară mai des, aplicate pe pietre și pe stînci, banda roșie alternînd cu punct albastru și cu încă un marcaj, vechi și șters, punct roșu. După aproximativ o oră de coborîre pe versantul vestic al virfului Arcer, printre stînci și jnepeni intrăm în Poiana Zinelor, pe care o traversăm în lungul ei; poteca se pierde printre brusturi dar o regăsim puțin mai jos, pe locul fostului refugiu Arcer, unde reîntîlnim și marcajul punct roșu și bandă albastră; marcajul bandă roșie s-a despărțit de marcajele noastre în șaua de sub virful Arcer, continuînd traseul crestei (către nord-vest) spre virful Tomnatec. Sîntem la altitudinea de



1510 metri, pe locul fostului refugiu turistic ars în urmă cu câțiva ani; improvizația existentă, din crengi și plastice, nu ne îmbie la înnoptat așa că, dacă nu sîntem cu cortul, trebuie să coborîm spre stîna din apropiere sau spre exploatarea minieră din Valea Bradului. Poteca începe să coboare prin pădure și ajunge la stîna din Piciorul Calului; de la stîna ne orientăm spre sud (stînga de cum coborîm) și după cîteva serpen-

tine scurte ajungem la capătul drumului forestier de pe Izvorul Rău; în coborîre continuă, tăiem serpentinele șoselei urmînd poteca minerilor, amenajată cu balustrade și trepte. După circa 40 minute ajungem la barăcile exploatarea miniere din Piciorul Calului, în valea Izvorul Rău. Fie cu o ocazie, cursele auto ce transportă schimbul la mină, fie pe jos, urmînd șoseaua, coborîm în valea

Bradului (Tibleșului), la cabana de vîntătoare unde putem să înnoptăm. În încheierea traseului urmăm drumul forestier de pe Valea Bradului pînă în satul Groșii Tibleșului (9 km), de unde avem autobuz spre Tîrgu Lăpuș. Întregul traseu de traversare, din Poienile Zagrei în Valea Bradului, peste vîrfurile Tibleș, se poate realiza în 9—10 ore (plecînd din Plăiut), vara, pe vreme bună.

Cetățile Ponorului



Unul dintre cele mai spectaculoase fenomene carstice din Munții Apuseni — CETĂȚILE PONORULUI — situat în partea centrală a masivului Bihorului, reprezintă o lume subterană de o inegalabilă frumusețe și originalitate.

Format din trei doline stîlcoase, cu pereți verticali, complexul carstic Cetățile Ponorului este așezat într-o depresiune împădurită, adîncă de peste 300 m, închisă circular de culmile înconjurătoare, permițînd accesul din exterior printr-un singur loc — Canionul Văii Cetăților. Traseul de vizitare a acestui unic fenomen carstic, impresionant prin mărirea lui, are ca punct de plecare baza turistică Padiș din zona centrală a munților Bihorului.

De la cabana turistică Padiș, urmînd poteca marcată cu punct albastru (în prima parte a traseului comun cu marcajul punct galben) ne îndreptăm spre S—V, coborînd ușor o succesiune de poieni, dominate din partea stîngă de vf. Biserica Moțului (1466 m). După 30 minute de la plecare, depășim o primă ramificație de poteci și continuăm drumul spre sud, urcînd la început ușor, iar apoi coborînd accentuat pe malul drept al pîrîului Brădețeanului, pînă în firul apei Ponorului. Aici, întîlnim o derivație a drumului, cu marcaj dublu, care pleacă spre dreapta, în amonte, ducînd după 250—300 m la Izbulul Ponorului, locul de exurgență al apelor subterane din platoul carstic al Padișului. După vizitarea izbulului, revenim la traseul nostru, traversînd apa Ponorului pentru a ajunge în larga depresiune a Poienii Ponor. La capătul acestei poiene, apa Ponorului dispare în pămînt, drenată prin mai multe sorburi și o regăsim în subteran după un kilometru, în Cetățile Ponorului, izvorînd dintr-un puternic Izbul al Cetății. Poiana Ponorului reprezintă o polie tipică pentru Munții Apuseni. În sezoanele cu precipitații abundente, cantitățile mari de apă neputînd fi drenate de sorburi, se acumulează transformînd depresiunea într-un lac întins. Drumețul ce surprinde această ciudată și rară transformare a Poienii Ponor trebuie să ocolească lacul pe malul nordic pentru a reîntîlni marcajul a capătul poienii, deasupra sorburilor. Drumul

de exploatare continuă prin pădure, urcînd și coborînd ușor, traversează șoseaua forestieră și ajunge pe fundul unei doline, unde cele două marcaje (punct albastru și punct galben), pe care am venit, se despart. Marcajul punct galben se îndreaptă spre stînga, pentru a ocoli adîncă depresiunea a Cetăților Ponorului, iar marcajul punct albastru, pe care vom continua drumul, coboară în depresiune. În scurt timp ajungem pe versantul stîng al Văii Cetăților, în firul căreia vom coborî. După 5 minute apare brusc în fața noastră imensul portal al Cetăților, în formă de ogivă gotică, înalt de peste 75 m, pe sub care Valea Cetăților dispare în subteran. Poteca se strecoară printre imense aglomerări de bolovani, traversează o mică punte de bușteni și coboară pe o scară de lemn, în firul văii (frecvent, în urma viiturilor de primăvară, scara ajutătoare este luată de ape, turiștii fiind nevoiți să coboare direct printre bolovani). Trecînd pe sub portal, o variantă a traseului urcă accentuat panta plină de grohotiș spre Dolina II (dolina superioară), închisă perfect de pereți verticali. Deasupra noastră cerul s-a limitat la un cerc aproape perfect, străpuns numai de brazii atîrnați pe stîncă verticală, negînd orice lege a echilibrului.

Ocolind dolina, trecem prin fața unei guri de peșteră — Fereastra din Dolina II — care comunică în galeria subterană. Recomandăm turiștilor a evita să se apropie de fereastră, aceasta fiind suspendată la peste 30 metri deasupra firului văii iar panta de grohotiș destul de instabilă. Revenim sub portal, pentru a continua drumul, urcăm spre stînga (în sensul Văii Cetăților), și ajungem în șaua ce desparte Dolina I de Dolina III. Poteca se lasă pe sub perețele nordic al Dolinei III, trece peste o zonă largă de grohotiș și ajunge la baza unui imens perete vertical de peste 200 m, în care se deschide gura peșterii. Pe aici se face legătura cu galeria subterană a Cetăților Ponorului. Începem să coborîm panta de la intrarea în peșteră, cu atenție, pentru a evita deplasarea boovanilor și grohotișului și după 10 minute ne aflăm în firul riului subteran. Drumul se desfășoară pe o plajă de prundiș, totul în jur fiind dominat de vuietul apei. Lumina este la început difuză și

scade încet în intensitate. Galeria face un unghi drept, lumina începe să crească brusc, filtrată printr-o fereastră deschisă în stînga, deasupra noastră. Este fereastra din Dolina II, suspendată la mare înălțime. Ne strecurăm încet peste imensa aglomerare de blocuri de piatră, haotic așezate, provenite din prăbușirile tavanului galeriei în urma deschiderii ferestrei și depășim punctul cel mai greu al traseului. Lumina stranie izvorită din plafonul galeriei, singura legătură cu exteriorul, descrește treptat și nu după mult timp sîntem nevoiți să folosim palida lumină a becurilor electrice, a lanternelor sau a lămpilor cu acetilenă, pentru a parcurge ultima parte a circuitului subteran. Depășim un puternic izbuc situat în partea stîngă, prin care apare apa Ponorului dispărută în sorburile de la capătul Poienii Ponor, și ne îndreptăm spre finalul galeriei subterane ce se închide printr-o săritoare de 3—4 metri, cu cascadă, pe care o trecem ajutați de un trunchi de brad. Lumina crește brusc și ne aflăm sub marele portal de la intrarea în Cetății.

În continuare, revenim la Dolina III, trecînd prin șaua de legătură, la intrarea în peștera prin care am pătruns și începem să urcăm panta abruptă spre limita superioară a pereților dolinei. După 20—25 minute, învingînd urcușul accentuat (o diferență de nivel de peste 200 metri), reîntîlnim marcajul punct galben, care, împreună cu marcajul nostru, ne conduc prin pădure, deasupra Dolinei III. Din

nou, după 10 minute, poteca se ramifică, în stînga marcajul galben ducînd spre circuitul Văii Galbena, iar înaintea, drumul nostru marcat cu punct albastru conduce pe marginea dolinei, spre balconul de birne (balconul I) agățat de peretele vertical al Dolinei III. Imaginea este fantastică. Sub noi, la peste 200 metri, se zărește poteca pe care am trecut pe fundul dolinei printre imensele aglomerări de bolovani.

De la balconul I, urmînd marcajul dublu, ajungem la balconul II, suspendat deasupra Dolinei II, de unde se observă perfect incinta închisă a dolinei și fereastra tunelului de sub portal. O atenție deosebită trebuie acordată accesului la balcoanele suspendate, întrucît ele sînt vechi și slab consolidate. Traseul de întoarcere din circuitul Cetăților Ponorului conduce pe versantul drept al Văii Cetăților și după o coborîre lungă ajunge în firul văii, unde reîntîlnim drumul forestier și poteca marcată cu punct galben, ce revine după efectuarea circuitului Văii Galbena.

Urmînd ambele marcaje, depășim clădirile cabanei silvice Ponor din Valea Cetăților. Urcăm firul îngust al unui vilcel sec și reintrăm în zona cunoscută a dolinelor, specifice bazinului Padiș, unde se închide circuitul nostru cu durată de 9 ore.

LUCIA GHERTLER



Cetățile Ponorului — rezervația



Peștera Izbul Ponorului



MUNȚII BISTRITEI

Înconjurată aproape circular de firele de apă ale Bistriței și Bistricioarei, culmile munților Bistriței se desfășoară pe aproape 50 km de la est la vest. O înșiruire de creste semețe, cărări de munte ascunse în umbra pădurii, plaiuri smâltuite de flori multicolore, toate la un loc învăluite în liniștea unui munte încă netributar «civilizației» turistice. Un munte al romantismului, drumeției cu cortul, al aventurii «marilor vacanțe» cinegetice, loc de basm carpatin, de pe culmile căruia descoperim scipirea argintie a apei despre care Nicolae Iorga spunea: ... «pe tot acest ținut minunat stăpînul, podoaba, viața, mișcarea e Bistrița (...) cea mai măreață din apele Moldovei, largă, adîncă și limpede, strălucind din toți solzii de ardezie».

Situați în zona centrală a Carpaților Orientali, învecinați la nord, peste apa Bistriței, cu Rău-Giumalău, la apus cu Călimanul și Giurgeul, la miazăzi cu falnicul Ceahlău, munții ce și-au luat numele de la apa cea vijelioasă își ridică fruntea la peste 1800 metri; despărțiți de apa Negrei în două zone distincte — masivul Pietrosu și masivul Budacu — munții Bistriței se înlanțuie printr-o succesiune de creste și culmi brăzdate de văi adînci, culminînd în virful Budacu la înălțimea de 1859 de metri. Atît masivul Pietrosu Bistriței cît și Budacu sînt împăduriți pînă aproape de creastă, drumurile și traseele turistice fiind de fapt străvechi artere pastorale ce pot fi străbătute în orice anotimp. Iarna, în cea mai mare parte, potecile ce traversează muntele dintr-o parte în cealaltă, pot fi străbătute pe schiuri, singura pro-

blemă fiind cea a orientării, întrucît marcasele sînt acoperite de zăpadă. Iată unul din cele mai frumoase drumuri, din valea Bistricioarei spre cel mai înalt virf al masivului bistrițean — virful Budacu, traseu ce a primit numele de «Drumul ieșenilor».

PE DRUMUL IEȘENILOR, DIN VALEA BISTRICIOAREI ÎN VALEA BISTRITEI

Considerată ca o arteră magistrală de traversare a munților Bistriței, «Drumul ieșenilor» și-a luat numele de la echipa de tineri din Iași care a deschis și a marcat acest traseu. Poteca ne poartă spre virful Budacului — cel mai înalt virf al munților Bistriței — avînd legătură cu potecile marcate din munții Bilborului (Giurgeului) și Călimanului. Punctul de plecare este satul Grințieș, așezat pe valea Bistricioarei; din sat, de la Consiliul Popular, un stîlp indicator purtînd marcasele bandă și cruce roșie, ne îndreaptă pe «Drumul ieșenilor», fiind de fapt o continuare a traseului ce vine din Ceahlău, de la cabana Durău. De la început urcăm domol pe drumul de căruță ce urmărește culmea Dealului Frasin, culme împădurită, ce desparte izvorul Grințieșului Mare de cel Mic; pe nesimțite depășim virful Frasinul (1089 m) și trecem pe culmea Dealului Fagului; poteca largă traversează o înșiruire de finețe și poiene largi, punctate de pilcuri de arbuști. După aproximativ o oră de la plecare depășim virful Preluca (1357 m), mamelon înconjurat de un brîu de mesteceeni și începem să coborîm spre Preluca Dreptului, unde se află

și refugiul Preluca, căsuță din birne ascunsă într-un pîlc de brazi. Preluca Dreptului, o largă poiană cu finețe risipite pe coastele domoale, găzduiește o stîină și cîteva căsuțe de vară ale localnicilor; întreaga imagine aduce în fața ochilor amintirea locurilor din preajma Casei de Piatră sau a cătunului «La Căsoaie» din Munții Apuseni. Traseul nostru urmează poteca ce începe să urce pe culmea ce desparte valea Grințieșului Mare de izvoarele Dreptului, conducîndu-ne spre culmea Grințieșul Mare (1758 m); începem să urcăm din greu, urmărind serpentinele potecii, cînd mai largi, cînd mai abrupte și, după circa două ore, ieșim pe culme; de aici, de la 1758 metri, ni se deschide, pentru prima dată, o largă panoramă asupra culmii principale; în fața noastră, închizînd orizontul, descoperim piramida masivă a Budacului, țința drumeției noastre. Înconjurînd pe dreapta și pe stînga virful Grințieșul, văile Dreptu și Borca se ascund cînd după o culme de deal, cînd în mijlocul brazilor, iar firul lor de apă argintie poate fi urmărit pînă aproape de confluența cu Bistrița. După o odihnă binemeritată începem să coborîm ușor, îndreptîndu-ne spre al doilea mamelon al culmii — virful Grințieșul Mic — apoi prin pădure, intrăm pe un drum de exploatare forestieră ce ne conduce la refugiul Dîrda, punctul terminus al primei zile de drumeție pe crestele munților Bistriței. Refugiul turistic Dîrda, o fostă cabană forestieră, a fost amenajat de echipele ce au deschis și marcat traseul, putînd găzdui 15—20 persoane.

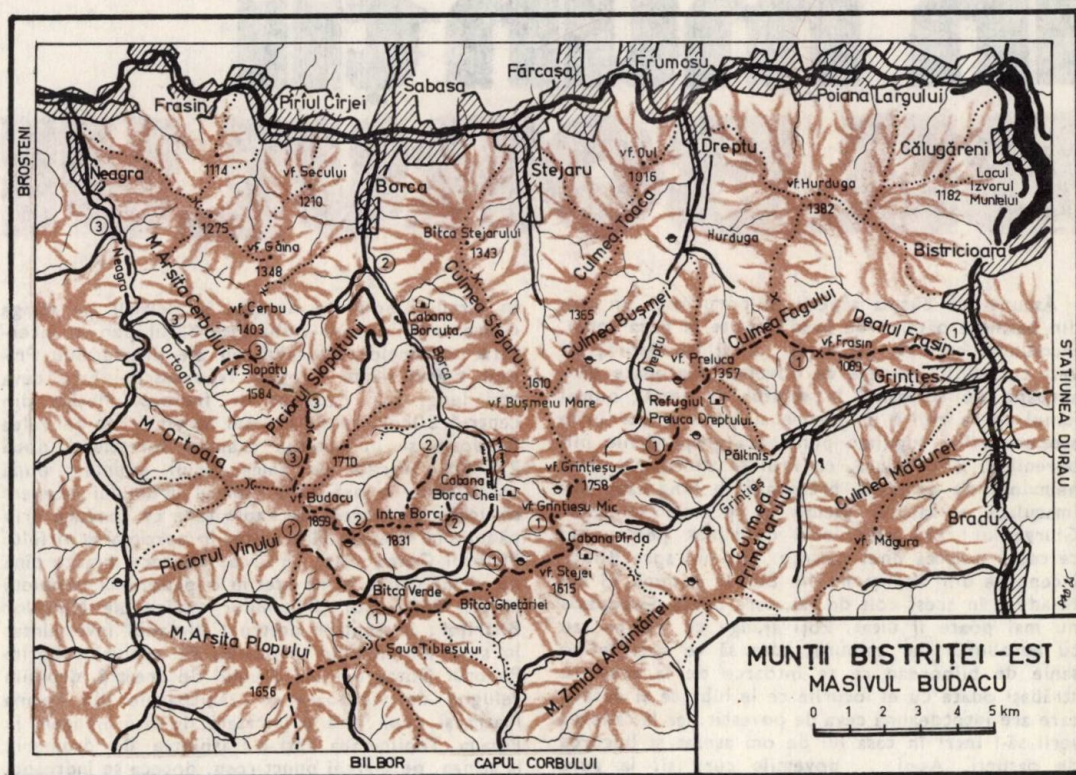
De la refugiul Dîrda, situat la altitudinea de circa 1360 metri,

ne continuăm traseul urcând spre creastă Stejei. A doua zi de drumetie va începe cu urcușul destul de monoton pe coastele Stejei până la cota 1616 m — vârful Stejei — de unde, pe curba de nivel, urcând și coborînd cite puțin, începem un larg ocol pe cumpăna de ape ce desparte valea Bistricioarei de valea Borcii. Depășim pe rînd vârful Bitca Ghețariei (1590 m), Bitca Verde (1611 m) și încă un mamelon marcat cu un ciot de brad; în permanență păstrăm imaginea Ceahlăului în partea stîngă, cu turnurile reliefate pe cer, iar în față și spre dreapta, masiva cocoasă a vîrfului Budacu; un stilp indicator ne

ale Cristîșorului, începînd să urce spre vârful Budacu — finalul călătoriei noastre.

Un ultim efort și iată-ne pe magistrul înălțimilor bistrițene, loc de unde ochii își dau întâlnire cu Ceahlăul, Stînișoara, Pietrosul și Călimanul, iar mai departe, dincolo de apa năvalnică a Bistriței, cu Giumalăul ce închide orizontul. Din vârful Budacu, de la 1859 metri, descoperim monumentalitatea și complexitatea munților Bistriței cu crestele stîncose sfîrtecate de văi adînci; așezările cuibărite pe văi, la poale, par minuscule, răsfrîte pînă departe în zare. Efortul celor 7 ore de mers de la refugiul Dîrda

alpin, apoi intră în pădure. După ce am trecut de vârful Între Borci (1831 m), depășim o stîină părăginită și începem o lungă coborîre prin pădure; de sub vîrf, există două variante ale drumului, prima marcată cu punct roșu, care ne conduce în șoseaua forestieră, la circa 1 km de Cheile Borcii, în aval, iar a doua, nemarcată, drum bine conturat, pe care s-au tractat bușteni, care conduce direct în chei. Fie pe un drum, fie pe celălalt, ajungem în șoseaua forestieră de pe valea Borcii, la circa 5 km de comuna Borca, situată pe valea Bistriței. Comuna este un important centru forestier, cu un climat caracter-



orientează spre nord, lăsînd marcatul bandă roșie la stînga; din acest punct, « Drumul ieșenilor » se continuă cu traseul de creastă prin șaua Țibleșului-vîrful Muncelului-Creasta Harlagi, făcînd legătura cu munții Bilborului (Giurgeului) și mai departe cu creasta Călimanului. Traseul nostru este marcat de acum încolo numai cu cruce roșie și urmărește culmea ce desparte izvoarele Borcii de

pînă pe vârful Budacu este din plin răsplătit.

DIN VIRFUL BUDACU ÎN VALEA BISTRIȚEI LA BORCA

Una din variantele de coborîre din vârful Budacu ne conduce spre valea Borcii; poteca marcată cu punct roșu începe să coboare abrupt, traversînd la început golul

stic unei stațiuni balneoclimatice, cum a și fost cîndva pe vremea domnitorului Mihail Sturza (1834—1849); la « borcutul » (izvorul mineral) de aici, fiind consemnată și venirea « la băi » a domnitorului Constantin Cantemir. Așezarea este reprezentativă și pentru arhitectura tradițională și portul popular de pe Valea Bistriței. Și tot pe aici, prin Borca, a trecut, venind de la

Pipirig spre Broșteni, copilul Nică a lui Ștefan a Petrii; iar dacă urcăm pe pîrîul Sabasa, spre culmea Stînișoarei, ne vom întîlni la «Crucea Talienilor» cu drumul Vitoriei Lipan.

DIN VIRFUL BUDACU IN VALEA NEGREI BROȘTENI

O a doua variantă de coborîre din virful Budacu în valea Bistriței ne conduce pe creasta principală, cumpănă de ape între văile

Neagra Broștenilor și Borca. Din vîrf începem să coborîm spre nord pe deasupra izvoarelor Ortoaiei, afluent ale Negrei, trecem peste muchia Picioarul Slopățului, apoi prin virful Slopățului și ajungem în valea Ortoaia; după circa trei km intrăm pe drumul forestier de pe valea Neagra, drum ce ne conduce după încă 7 km în comuna cu același nume. Întregul traseu de coborîre durează 4 ore și este marcat cu cruce roșie.

Traseul prezentat poate fi realizat în 2—3 zile de drumeție, fie cu cortul, fie înnopînd în

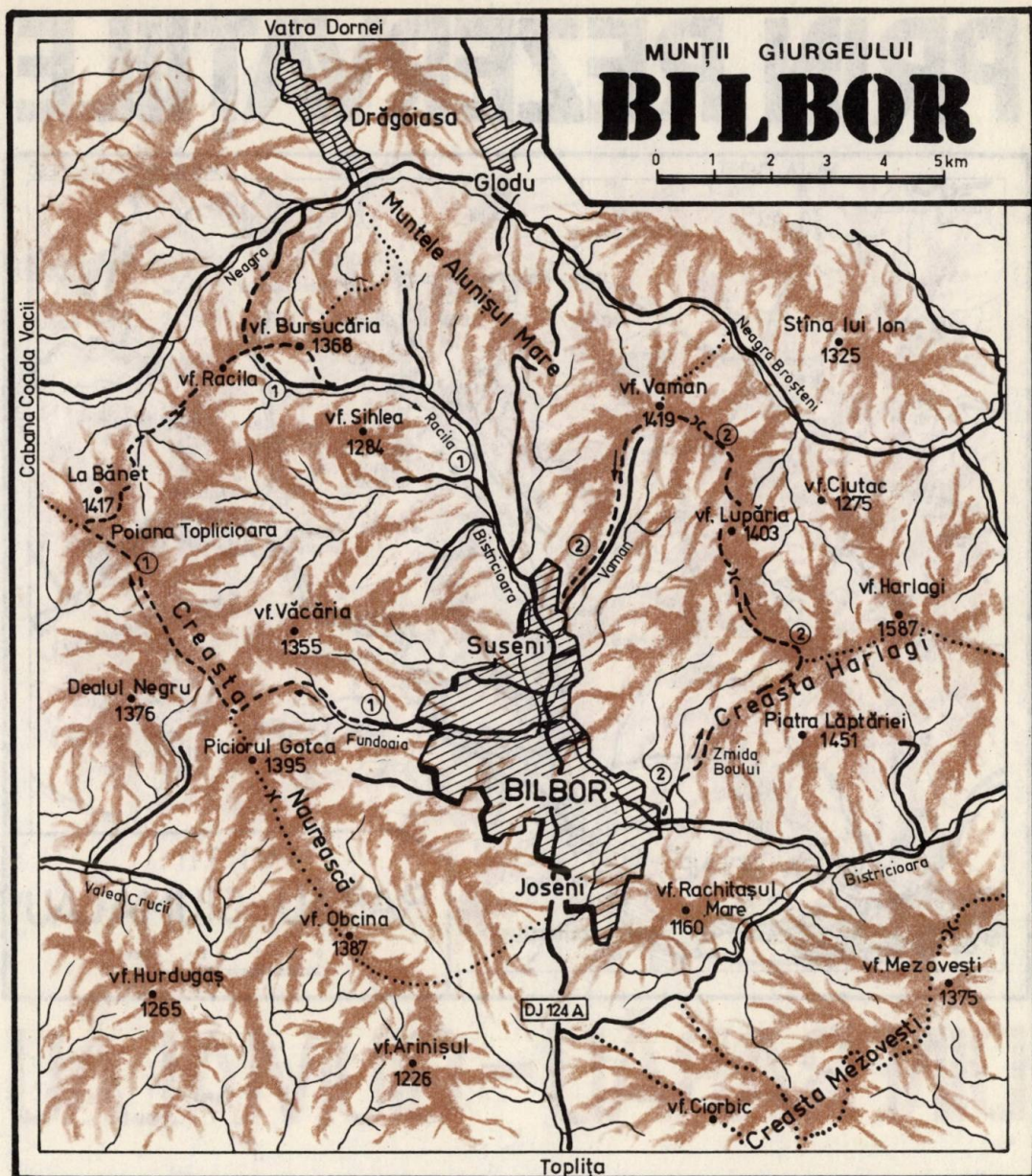
refugiile Dîrda sau Borca-Chei, cel de al doilea fiind amplasat chiar în inima Cheilor Borei și putînd găzdui 10—12 persoane. Legătura turistică între munții Bistriței — sectorul Budacu — și munții înconjurători se poate realiza pe potecile marcate cu: cruce roșie, din Grîntieș peste culmea Arșița-Rotunda-virful Buștei — la complexul turistic Durău, din Ceahlău sau bandă roșie în continuarea «Drumului ieșenilor», prin șaua Tilharilor-cabana Coadă Vacii, spre creasta Călimanului și munții Giurgeului.

În munții BILBORULUI

Ascuns sub cușma zăpezii, Bilborul este un colț din basmele pădurii de brad șoptite la gura sobei. Înconjurat cu brîu de munți, satul își răsfiră, cît vezi cu ochii, căsuțele de poveste, îngropate pînă aproape de streșină în stratul de omăt; numai fumul ce se ridică în fuioare albastrii și hornurile acoperișurilor tuguiate punctează gospodăriile bilborenilor. Bistricioara, cu firul ei zburdalnic, încă neînvinsă de geruală, brăzdează în lung fața albimaculată a satului ascuns la poalele munților Giurgeului; aici este locul de suflor pentru cel ce caută liniștea unei vacanțe. Drumul spre Bilbor începe fie din Toplița fie din Borsec și după 13 km te aduce în acest colț de rai, care odată descoperit nu mai poate fi uitat. Poți ajunge cu mașina sau cu autobuzul dar minunat este să te urci într-o sanie de bilborean ce se întoarce de la oraș, să străbați odată cu el locurile ce le iubește și despre care are întotdeauna ceva de povestit, iar la căderea serii să-i intri în casa lui de om așezat și bucuros de oaspeți. Apoi... poveștile curg și, la gura sobei, afli ce nu-i scris nicăieri; dar mai strașnic și mai de neuitat e să te afli la o nuntă bilboreană, cu obiceiurile, strigăturile și ospeția ei, că dacă ai norocul, des acum în toiu iernii, petrecerea și costumația nuntașilor, dar mai ales bucuria lor de a ospeți tot satul, rămîn întîmplări de neuitat. Dacă tot norocul te încearcă și nu sosești pe fugă aici, ci pentru un concediu, e bine să aduci schiurile că ai ce face cu ele. Așadar, odată ajuns la Bilbor te instalezi fie în «Suseni» fie în «Joseni»; așa despart localnicii partea de sus a satului, din apropierea izvoarelor Bistricioarei, de partea din jos, de la primele case din Valea Secului. Apoi, pregătește-te de drum pe albul zăpezilor ce vibrează în sunet de zurgălăi și tropot de cal. Două trasee

în circuit, unul pe dreapta și celălalt pe stînga depresiunii în care cuibărește satul pun la încercare picioarele schiorului sau ale drumețului. Primul traseu — pe Creasta Naurească — este ceva mai lung, dar deosebit de frumos. Plecăm din centrul Bilborului pe drumul forestier de pe Valea Fundoaia și în dreptul cabanei forestiere, după 2,5 km, intrăm pe Valea Pîrîul Lupului; după aproximativ o oră de la capătul drumului începem să urcăm pe poteca de exploatare ce conduce prin pădure în Creasta Naurească, în apropierea virfului Picioarul Gotca; încă un urcuș de zece minute pînă pe virful Gotca și ne oferim o panoramă completă asupra Bilborului și culmilor sudice ale Munților Bistriței; în spatele nostru Călimanul înveșmîntat în strai alb închide orizontul. Pe schiuri coborîm Picioarul Gotca urmînd drumul de creastă, depășim refugiul de vinătoare și hrînitorele din Poiana Piatra și după încă o jumătate de oră ajungem în Poiana Toplicioara într-o rîspîntie de drumuri; la stînga, pe marcaj punct roșu, poteca se îndreaptă spre cabana «La Coadă Vacii» și mai departe spre creasta Călimanului. Traseul nostru continuă urcînd și coborînd succesiv o serie de mameloane, trece pe sub virful Bănet, traversează unul din izvoarele de obîrșie ale Negrei Broștenilor și, pe versantul stîng al culmii Bănet-Bursucăria coboară la drumul forestier din Valea Racila — afluent al Bistricioarei.

Urmăm șoseaua forestieră pe Valea Racila și apoi pe drumul județean 124 A, pe firul Bistricioarei, revenim în Bilbor, în «Suseni», încheind circuitul Crestei Naureasca. Durata traseului marcat cu punct roșu (pînă în Poiana Toplicioarei) bandă roșie (pînă în Valea Racila) și cruce albastră (Racila) — bandă albastră pe Bistricioara, este de 6—7 ore

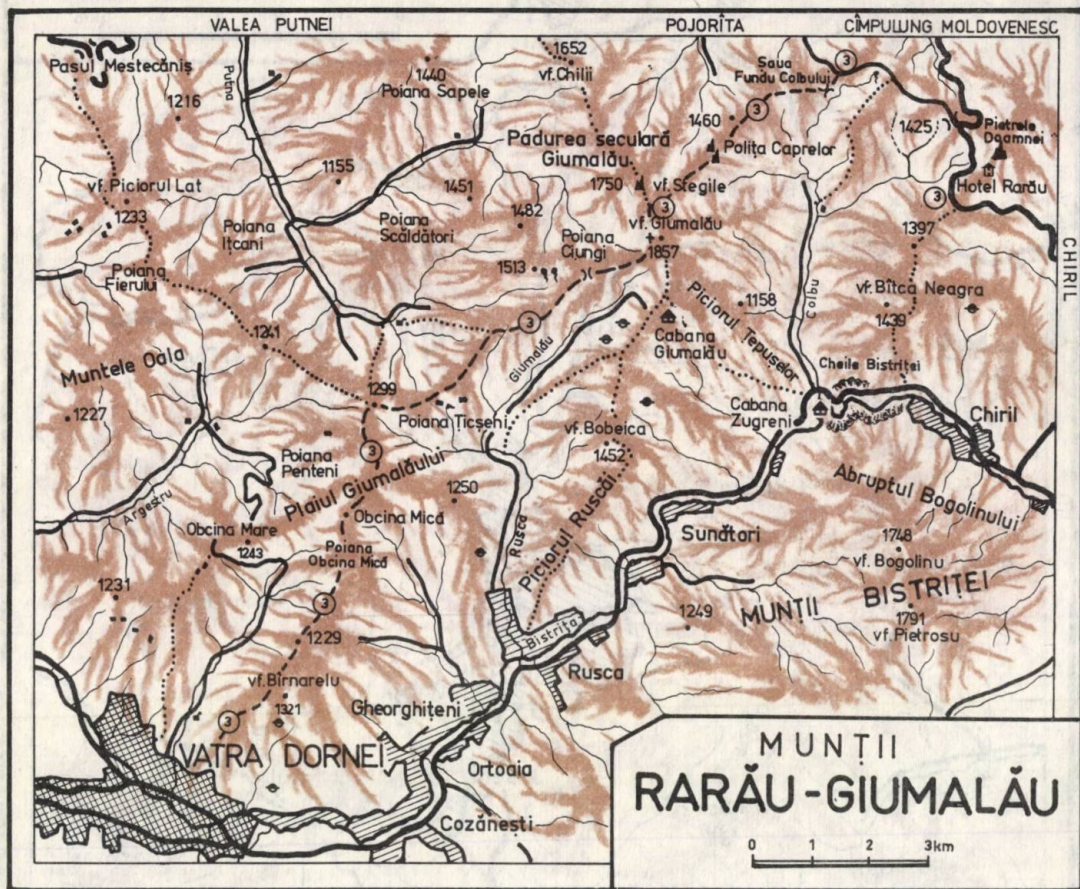


fiind accesibil schiorilor de toate categoriile de pregătire. Al doilea traseu în circuit conduce pe Creasta Harlagi. Din «Joseni» intrăm pe șleaul de căruță ce urcă pe versantul stîng al Pîrului Țiganilor și după ce trecem de ultimele îngrădituri ale fînașurilor ieșim pe fața Coastei Harlagi. Drumul înaintează în serpentine prin pădure și, după ce depășește Zmida Boului, iese pe creasta principală, unde întîlnim poteca marcată cu bandă roșie ce vine din Valea Neagra Broștenilor, pe Culmea Alunișului. Coborîm pe schiuri, urmărind creastă-cumpănă de ape între Valea Bistricioarei și Valea Neagra Broștenilor, oferindu-ne o spectaculoasă

panoramă asupra Depresiunii Bilbor și a crestei Călimanului. Departe, prin ceturi albastrii, distingem două din culmile Bistriței — Budacu și Barnaru. Din șaua de sub vîrfurile Piatra Lăptăriei alunecăm pe schiuri, urmărind Culmea Lăptăriei și ocolim vîrfurile pe versantul stîng; drumul coboară în largi serpentine spre șaua Vaman și, după aproximativ o jumătate de oră, ajungem la o casuță de vară construită chiar în șauă — refugiu Vaman, în răscrucea de drumuri a culmilor Lupăria și Aluniș.

În încheierea circuitului coborîm pe Valea Vaman, pe marcaj cruce albastră și revenim în Bilbor, în «Suseni», după un traseu lung de 4—5 ore.

PRIN REZERVAȚIILE



DIN RARĂU - GIUMALĂU

Desprins din marile înălțimi ale Carpaților, lipsit de zăpezile întirziate și piscuri de peste 2 000 de metri, masivul Rarău-Giumalău este un munte al drumeției în orice anotimp. Toamna sau iarna, primăvara dar mai ales vara, de la culoarea de jar a pădurii la albul primilor ghiocci, explozia coloristică a veșmîntului estival îmbracă muntele ce domină depresiunea cîmpulungeană. Privit din Valea Moldovei sau din cea a Bistriței, muntele turnurilor de calcar — Rarăul — își profilează dantela crestei pe cer; în fiecare dimineață, îm-

brăcînd veșmîntul trandafiriu al zorilor, același Rarău, se descoperă ca o cetate cu turnuri și bastioane fortificate, populată cu personaje de basm, cai înaripați și balauri, feți-frumoși și zine bune. Să pornim la drum spre tainicele cotloane ce păstrează pînă tîrziu în apropierea verii cîte un ghiocel uitat de vreme și să descoperim fantasticele plămui și dantelării în calcar din rezervațiile naturale Moara Dracului, Popii Rarăului și Pietrele Doamnei. Poartă de intrare în trei dintre cele mai frumoase și pitorești trasee este

Cîmpulung Moldovenesc, stațiunea climaterică întinsă pe firul apei Moldovei, la poalele Rarăului-Giumalăului.

1 Spre rezervația geologică Moara Dracului

Din Cîmpulung Moldovenesc traseul urmează, în prima parte, strada Pictor Grigorescu, fiind marcat cu bandă roșie, triunghi albastru și galben, marcaje turistice ce apar pe rînd. După ce am lăsat în urmă

Pentru a coborî în Valea Bistriței putem urma fie șoseaua modernizată ce coboară la Chiril (12 km), fie poteca marcată cu triunghi roșu, ce duce în Cheile Bistriței — rezervă geologică; de la hotelul alpin « Rarău » spre Cîmpulung Moldovenesc coborîm fie pe Valea Seaca (marcaj triunghi albastru) fie pe valea Izvorul Alb (drum auto 12 km), încheind circuitul pe culmea Munților Rarăului spre rezervă geologică Pietrele Doamnei.

3 De la Pietrele Doamnei la Vîrful Giumalău

O traversare a masivului Giumalău nu-i un lucru prea ușor de realizat, dar satisfacția este pe măsura efortului, adăugînd un plus de respect pentru un munte ce nu depășește 2 000 m. Am ales ca punct de plecare hotelul « Rarău », loc în care se poate ajunge pe unul din traseele prezentate. Pornim de la hotel și urmăm la început șoseaua modernizată apoi drumul forestier ce se desprinde spre dreapta, cale de 3 km, pînă la șaua Fundul Colbului. De aici, traseul nostru marcat cu bandă roșie lasă o ramificație tot spre dreapta (drum forestier pe Izvorul Colbului la Pojorita — marcaj cruce galbenă) și începe să urce prin pădure. După circa o oră ieșim la « Polița Caprelor »,

într-o zonă punctată de blocuri de piatră răspîndite haotic; urcușul se face din ce în ce mai accentuat și cu greu ne strecurăm printre jnepenii și ienuperii ce acoperă versantul estic al Giumalăului; încă un efort susținut ne aduce după o oră pe cupola vîrfului Giumalăului, în fața mommentalei cruci ce marchează cel mai înalt punct al muntelui. De aici, de pe vîrf, o largă panoramă se deschide în fața ochilor: spre miazănoapte Obcinele Bucovinei se înșiră domol pînă aproape de limita orizontului; în contrast, abruptul prăpăstios al Pietrosului Bistriței și Bogolinului țîșnesc, spre răsărit, dîncol de adîncă spîntecătură a Văii Bistriței; la apus, plutind parcă peste Țara Dornelor — Călimanul și Bîrgăul închid zarea. Din vîrf, după un binemeritat popas la capătul a 4—5 ore de efort continuu, putem coborî spre cabana « Mestecăniș » pe Valea Putnei sau spre Vatra Dornei. Alegem a doua variantă de traversare și începem să coborîm pe versantul apusean al Giumalăului. Traseul însoțit de marcajele bandă roșie și galbenă ne va părăsi, îndreptîndu-se spre Valea Putnei prin Poiana Ițcani. După ce am lăsat în urmă casa stînei din poiană, intrăm în pădure pe o largă alee străjuită de molizi falnici. Pînă în dreptul Poienii Ticșenilor, cale de aproape 3 km, coborîrea ne transpune într-un cadru de basm, pădurea deschizîndu-se din cînd

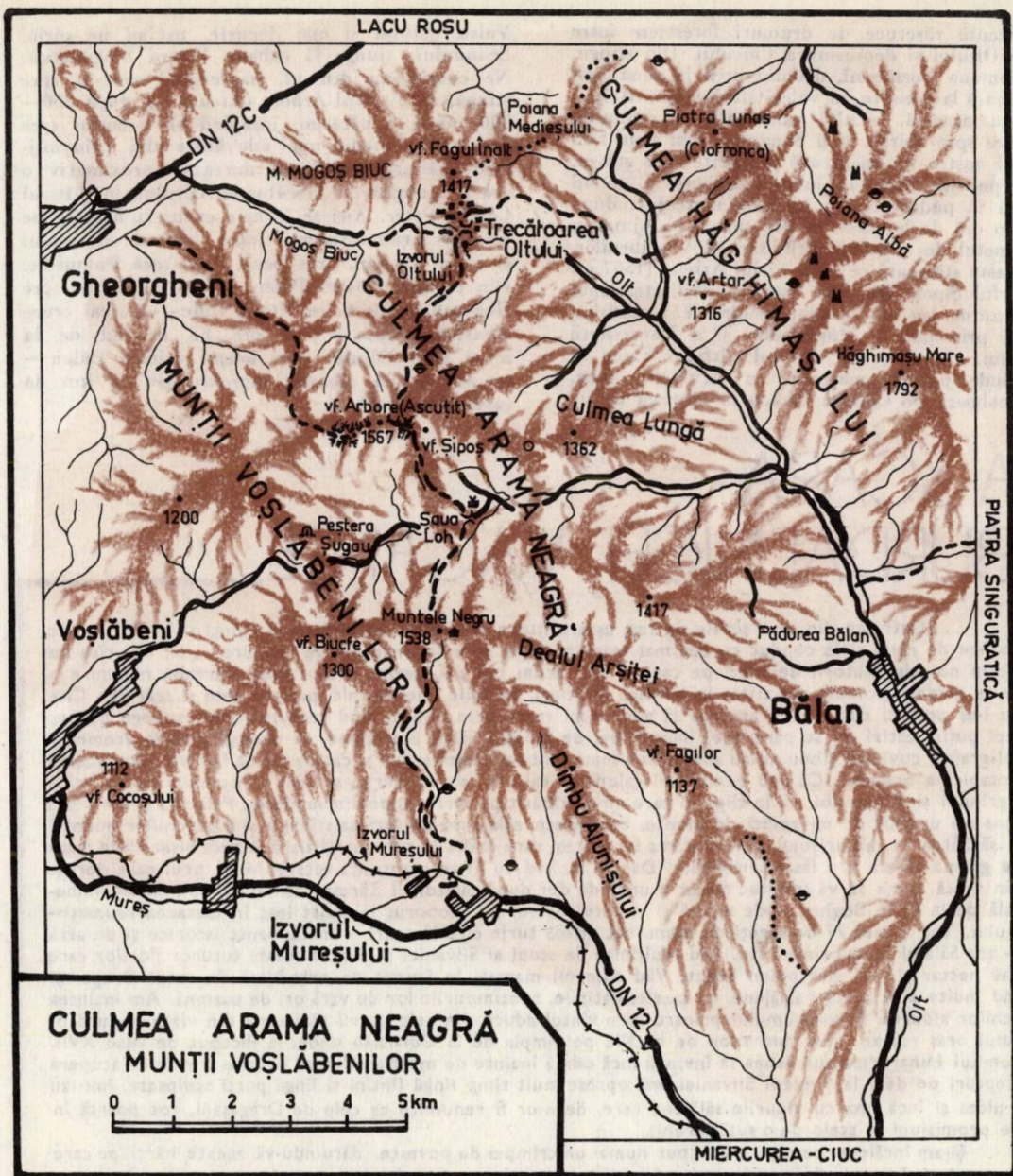
în cînd prin ochiuri de poieni ce mai păstrează pe ascuns ghiociei și brîndușele primăverii pînă tîrziu în luna mai. Coborîm pe drumul de culme aproape o oră și intrăm pe cumpăna de ape ce desparte pîrîul Chilie de al Gheorghitenilor, întîlnindu-se cu marcajul triunghi roșu ce vine din pasul Mestecăniș. Drumul nostru coboară prin pădure, lăsînd în dreapta Poiana Pentenilor și ne conduce peste vîrful Obcina Mică într-o poiană cu o stîna din birne masive, unde facem un scurt popas. Pentru coborîrea finală spre Vatra Dornei alegem traseul ce ne conduce peste Culmea Bîrnărelului. Marcat cu bandă albastră, drumul peste Culmea Bîrnărelului coboară la început prin pădure, apoi pe creasta ce desparte pîrîul Chilie de cel al Gheorghitenilor și, lăsînd în stînga vîrf, ne conduce în coborîre peste paștile sudice, prin conacele și grajdurile localnicilor, oferindu-ne o panoramă largă a Văii Bistriței. La sfîrșitul traseului de traversare al Giumalăului reîntîlnim marcajul bandă roșie și intrăm în stațiunea Vatra Dornei, după un drum plin de farmec și pitoresc, care nu-i lipsit de greutate. Traversarea din Valea Moldovei în Valea Bistriței, la Vatra Dornei, se poate realiza în 10 ore sau poate fi împărțită în două etape cu oprirea la cabana « Giumalău », situată la 40 minute de vîrf principal.

PE CULMEA ARAMA NEAGRĂ

DE LA IZVORUL MUREȘULUI LA IZVORUL OLTULUI

Traseul ce străbate culmea Arama Neagră, legînd izvorul Mureșului de cel al Oltului, este un circuit turistic inedit și plin de pitoresc, desfășurat pe una din culmile principale ale Munților Voslăbeni. Punctul de plecare spre culmea Aramei Negre este complexul turistic pentru tineret — IZVORUL MUREȘULUI. Situată la altitudinea de 860 metri, pe DN 12 (Miercurea Ciuc-Gheorghieni), stațiunea și întreaga așezare de la poalele Aramei Negre și-a luat numele după obîrșia apei Mureșului. Traseul nostru, marcat cu cruce roșie, pornește din spatele gării, spre dreapta, urmînd

un drum de căruță; lăsăm în urmă vilele « Harghita » și « Ciuc » și urcăm domol, de-a coasta, pe lîngă fînețele localnicilor; în scurt timp, după circa 40 minute, ajungem la captările de apă ale stațiunii; de aici, ocolind către dreapta, intrăm pe firul văii Arama Neagră și urmăm drumul de căruță ce străbate în urcuș cîteva pîlcuri de brazi și poiene mlăștinoase. În această parte a drumului, marcajele sînt rare, simțindu-se nevoia unor stîlpi indicatori. De la captările de apă, după circa o oră de mers, ajungem la o primă ramificație de poteci; lăsăm în stînga drumul ce duce spre



finețele localnicilor (de sub culmea Biucfe) și continuăm spre dreapta pe firul văii, până la confluența ei cu un vîlcel; de aici, tot pe firul principal al văii, de data aceasta spre stînga, începem să urcăm accentuat; în scurt timp ieșim pe platoul de sub vîrfurile Arama Neagră (Muntele Negru — 1538 m), în fața unui mic refugiu binevenit pentru un scurt popas; o largă panoramă se desfășoară în fața ochilor; spre est, deosebit de bine conturată de versanții abrupti ai Hășmașului Mare, descoperim Valea Oltului; în spatele nostru, ascunsă între brazi, stațiunea Izvorul Mureșului își

etalează modernele construcții și vilele cochete; mai departe, peste culmile domoale ce coboară în depresiunea Ciucului, se întind crestele unduitoare ale munților Ciuc-Giurgheu. Tentația de a zăbovi este mare, dar nu am ajuns încă nici la mijlocul traseului; pornim la drum pe versantul vestic al muntelui Arama Neagră; în urma defrișărilor din zonă, poteca este lipsită în mare parte de marcaje și trebuie să păstrăm direcția spre nord. În coborîre, ne îndreptăm spre liziera pădurii unde ne vom reîntîlni cu marcajul cruce roșie; la ieșirea din pădure ne aflăm în șaua Loh (1245 m),

importantă răscruce de drumuri forestiere între Valea Oltului și depresiunea Ciucului. Din stînga, din comuna Voșlăbeni, drumul urcă în șaua Loh și coboară la dreapta, în valea Oltului, spre Bălan; în fața noastră, o altă ramificație a drumului conduce spre obîrșia văii Sandului. Din șaua Loh traseul nostru se orientează jumătate spre stînga, trece pe sub linia de înaltă tensiune și urcînd reîntră în pădure, unde întîlnim marcajul; după circa o oră de la plecarea din șaua Loh ajungem în punctul de maximă altitudine al Voșlăbenilor, în creasta stîncoasă ce leagă vîrfurile Arbore (1567 m) de vîrfurile Sipoș. Din nou avem posibilitatea unui cuprinzător tur de orizont asupra Văii Oltului, culmii principale a Hășmașului și a Depresiunii Ciucului; de aici, din dreptul vîrfurilor Sipoș se desprinde poteca marcată cu triunghi roșu, care coboară pe Culmea Lungă la șoseaua de pe

Valea Oltului și mai departe, urcînd pe pîrîul Scaunului, ajunge la cabana Piatra Singuratică. Ne continuăm drumul, parcurgînd creasta spre stînga, spre vîrfurile Arbore (Ascuțit) și după 250—300 metri o părăsim, începînd să coborîm spre dreapta, în lungul unei adevărate alei prin mijlocul pădurii; coborîrea durează aproximativ o oră și ajungem în Trecătoarea Oltului, în cîtunul Covaci Peter. Aici se încheie excursia noastră pe culmea Arama Neagră, între izvorul Mureșului și cel al Oltului, prin locuri de o rară frumusețe. Din cîtunul Covaci Peter, putem coborî fie spre Gheorghieni pe valea Mogoș Biuc — marcaj cruce albastră, durată 1½—2 ore, fie urmînd de la izvorul firului Oltului spre orașul minier Bălan — marcaj bandă albastră, aproximativ 15 km de șosea forestieră.

LA SCARA ZBURDALNICEI VACANȚE

... Cutreier din nou șosele de tuș, aștern litere minuscule pe vîrfuri de munți și în văi, alunec pe fire de rîuri și le conduc cu cea mai mare precizie spre locurile lor de întîlnire. . . ei, dar cîte nu facem noi, desenatorii de hărți pe care — abia acum îmi dau seama — nu-i prea întrebă nimeni « la ce te gîndești, omule, pe atîtea labirintice drumuri, pe foile tale de calc, printre cote și scări?! » Cîte nu i-aș povesti cuiwa, care ar vrea să afle ce-mi trece prin minte, cînd conturez acest superb fluture (cel puțin, astfel mi se pare mie) întruchipat de județul Sălaj! I-aș spune, de exemplu, că în vreme ce caligrafiez cuvîntul Jibou mi-au și ajuns pe masă umbrele palmierilor și cactușilor de la frumoasa grădină botanică a orașului. Că sub peniță îmi galopează cai albi, și cai murgi, și mînji în poienile de pe Valea Agriului și Almașului, că în clipa în care mi-au răsărit pe hîrtie toponimele Meseș, Pria sau Cizer odaia mea s-a umplut de mireasmă de munte, de cîntece sălăjene, de forfota stînelor și a oamenilor adunați la sărbătoarea măsuriișului, de amintirea lui Horea, care înălța în comuna sălăjană vestita biserică de lemn pe grînda căreia și-a lăsat semnătura. Dar ce nu văd eu în transparența acestei hărți, prin care doresc din toată inima să vă stîrnesc măcar o undă de dor după călătorie! Zăresc bazinul cel nou cu apă minerală de la Băile Boghiș, unde există și vestitul nămol de Stoboru, minunat leac în tratarea reumatismului. Văd aievea 77 de săgeți de lemn, tot atîtea turle cîte lăcașuri — monumente istorice și de artă — are Sălajul în cuprinsul său. Văd mulțimea de stupi ai Silvaniei și simt dulceața tuturor florilor care dau nectar și mai ales polen bogat. Văd oamenii mascați în frunze de primăvară, în satul Dragu, și văd multe alte așezări sălăjene, cu casele, datinile, anotimpurile lor de vară ori de toamnă. Am înaintea ochilor zidurile Porolissumului printre care vîntul aduce din cele patru zări ecou din viața impunătorului oraș roman, apoi aud zvon de bălăie pe cîmpia de la Guruslău unde, la început de veac XVII, domnul Mihai Viteazul venea să învingă încă odată înainte de moarte. Zăresc livezile și vilele ce acoperă piepturi de deal la Șimleul Silvaniei, mă opresc mult timp lîngă fîntîni și lîngă porți sculptate, îmi iau o ulcea și încă una cu vinurile sălăjene care, de n-or fi renumite ca cele de Drăgășani, tot poartă în ele promisiuni și stele de o sută de ani.

Și-am încălecat pe-o șa, v-am spus numai un crîmpei de poveste, dăruindu-vă aceste hărți pe care tare aș dori să le transformați în multe drumuri, toate la scara zburdalnicei vacanțe.

Grupaj realizat de DAN PASERE

Știați că...

... Cucul este o pasăre migratoare? După ce își depune ouăle în cuibul altor păsări din țara noastră și din alte țări europene, în vederea iernatului, zboară pînă în sudul Africii parcurgînd astfel 6000—7000 km?

... Privighetoarea, mierla, sturzul și alte păsări

mici își aleg perechea după un an de viață, barza după 4—5 ani, pescărușul cenușiu după 6 ani, răpitoarele mari după 5—8 ani, iar albatrosul regal după 8 ani? Recordul celibatului îl deține condorul care își alege perechea abia după 11 ani! Cuplurile odată formate, la foarte multe specii rămîn unite pe viață, supraviețuitorul ducîndu-și restul zilelor singuratic și retras.



CUNOAȘTEȚI VERSANTUL NORDIC AL MUNTelui ȚARCU?

Valea Riului Mare a Hațegului prin bogăția peisajului într-un mare cuprins ocrotit de trei masivi de seamă ai Carpaților, Retezat, Godeanu și Țarcu, poate fi considerată cea mai atractivă vale pentru drumeții iubitori ai Carpaților. Bogăția și constanța debitului apelor acestui bazin au atras atenția specialiștilor pentru valorificarea potențialului ei hidroenergetic. O primă etapă în această operă o constituie lucrările de la Tomeasa—Gura Apei, unde se construiește un baraj și un lac de acumulare, care împreună cu lacul Riul Șes, va contribui la desăvârșirea frumuseților naturale și așa de excepție în Carpați. Marile trasee turistice care legau Gura Apei de Gura Zlata, Gura Apei de lacul Zănoaga, Gura Apei de valea Lăpușnicului și valea Branului, Gura Apei de Borăscu, Gugu și Șaua Iepei se modifică substanțial în zona de acces, acolo unde se construiește șoseaua de contur a lacului de acumulare Gura Apei. Itinerariile turistice marcate și nemarcate se modifică sau evită temporar zona, una din căile de legătură cu vârful Țarcu și Muntele Mic fiind în curs de schimbare. Astfel, poteca marcată cu bandă roșie Muntele Mic—vf. Țarcu—Șaua Iepei va rămâne spre vf. Pietrei și Clopotiva pe creastă. Coborârea spre Gura Apei—Tomeasa va avea marcajul triunghi roșu, parte finală a traseului Poiana Mărului—Șaua Iepei—Tomeasa.

Traseul principal pe creasta Pietrei—Petreanu—Clopotiva are câteva puncte de ramificație spre valea Riului Mare. Cel mai util dintre traseele de legătură (marcaj în proiect cruce roșie) se desprinde din platoul Petreanu, coboară pe Valea Mare și ajunge la cabana Gura Zlata. Acest ultim traseu face obiectul primei etape a frumosului itinerar în nordul munților Țarcu, așa cum îl prezentăm

în continuare. Acest mare traseu: Gura Zlata—Petreanu—vârful Pietrei—Șaua Iepei—Tomeasa durează 10 1/2—12 1/4 ore în timpul verii și este recomandat numai drumeților bine pregătiți fizic și care folosesc busola și harta cu ușurință. Iarna traseul nu este recomandabil.

Partea I:

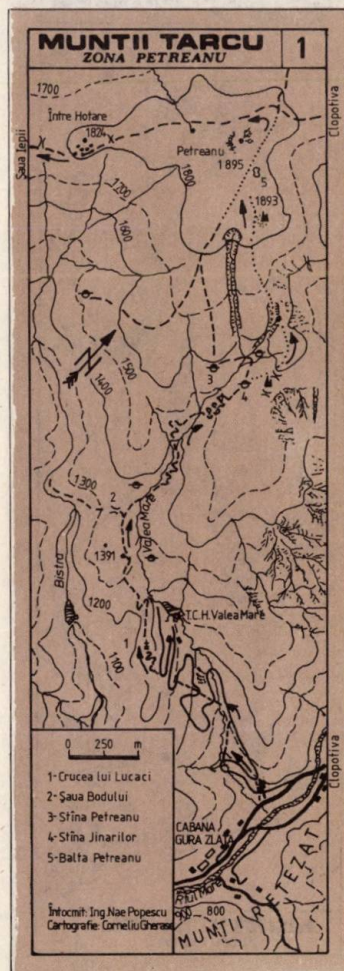
GURA ZLATA — PLATOUL PETREANU

Temp de mers: 3 1/2—4 ore.

Punct de pornire este cabana Gura Zlata (775 m), pe valea Riului Mare. Mergem pe șoseaua modernizată, la vale; la mică distanță lăsăm în dreapta varianta drumului auto peste Riul Mare, iar mai încolo trecem pe pod piriul Valea Mare (735 m). Această vale care se deschide cu o tăietură împădurită va fi calea noastră de acces la creasta principală. Părăsim drumul asfaltat și urcăm pe malul stîng al jghiabului betonat pînă ce ieșim sus în curba drumului forestier Valea Mare (765 m). Această cale vine din Brădețel (pe Riul Mare) și urcă la galeria captării de apă Valea Mare. Intrăm pe drumul auto urcînd lejer în strîmtoarea văii; el se apropie de firul apei, trece puțin pe dreapta și face o curbă de 180° revenind pe malul stîng (785 m). În curbă, lîngă pod, părăsim șoseaua și urcăm pe poteca de lîngă mal, într-o cheie sălbatecă, pînă ce ajungem la o confluență. Șoseaua forestieră, după un ocol lung apare mult deasupra noastră, ieșind pe versantul drept al Văii Mari. De aici alegem poteca mai scurtă care urcă pieptiș printre tufe de arini și făgetei, ieșind din nou la drum. Îl urmăm în ureuș; după cca 1,5 km ser-

pentinele lui ne vor scoate la platforma betonată, în apropiere de galeria captării de apă.

Chiar din ultima curbă începe o potecă subțire prin fineața ce acoperă Cioaca Bradului, pînă sub culme. Acolo pădurea își reia drepturile sale și la lizieră vom afla crucea lui Lucaci (1110 m), reper bun pe traseu, exact în



locul unde poteca lărgită intră sub ramurile fagilor. Urcăm de-a coasta prin zone umede, uneori mlăștinoase. Trecem printr-un lămiș cu brusturi, sub pălăriile cărora se ascunde un șipot (1270 m). Ceva mai departe ieșim într-o poiană, la 1350 m alt. unde se desprinde la stînga o potecă ciobănească spre șaua scundă Bodul și valea Bodul. Poteca noastră rămîne pe flanc, urcă lent și traversează pîriul Valea Mare pe stînga, apoi urcă un prîpor în pădure, paralel cu pîriul. La cca

1400 m trecem din nou Valea Mare și urcăm pe interfluviul dintre două pîraie, pentru ca mai sus să traversăm pentru ultima dată apa Văii Mari (1440 m), stabilindu-ne pe versantul stîng. Urmează un ultim urcuș în molidiș, apoi ieșim în gol de munte la stîna Jinarilor (1580 m). Timp de mers pînă aici: 2 1/4 ore.

Peisajul este degajat de pădure și pășunea se așterne lin spre platoul Petreanu, care domină izvoarele Văii Mari. Potecile ciobănești se dirijează mai mult pe curbe de nivel și leagă stînele Petreanu și Scărișoara. Pentru noi direcția de mers rămîne spre vîrfurile Petreanu. De la stîna urcăm în dreapta, atingînd culmea estică la 1670 m, lîngă un mamelon. Creasta golașă lasă spre dreapta abrupturi, într-o zonă interesantă cu micorelief provenit din șiroire puternică.

Din locul unde am atins creasta urcăm spre nord, apoi spre nord-vest avînd în stînga și mai jos rîpele de la izvoarele Văii Mari. Urcușul continuă pe panta cu iarbă și afinișuri pînă ce ieșim pe platoul Petreanu. Atenție pe ceață! Folosiți busola și harta! În dreapta, o grămadă de lespezi marchează cota 1893 m, iar spre nord-nord-vest un gorgan cu mici lespezi indică vîrfurile Petreanu (1895 m). Ieșind pe lîngă o mică boltă, sus pe vîrfurile Petreanu, ne bucurăm de o priveliște largă în care majestatea Retezatului impune prin înălțime și forme variate. Mai jos de vîrf, pe versantul nord-vestic se distinge printre brădui și ienuperi poteca principală de creastă care va fi marcată cu bandă roșie. Coborîm direct la potecă și ne pregătim să parcurgem etapa următoare spre creștele alpine ce se văd nu prea departe spre sud-sud-vest.

Partea a II-a:

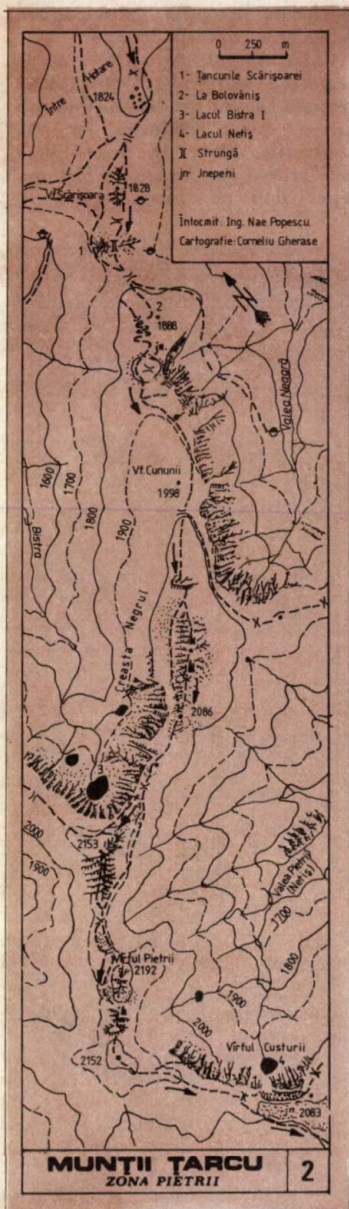
PLATOUL PETREANU — ȘAUA IEPEI

În fața noastră se așterne un traseu mai dificil ca orientare, care ne va oferi însă o seamă de satisfacții datorită învingerii unor obstacole stîncose și a peisajelor sălbatice din căldările glaciare Bistra și Valea Neagră. Imediat în stînga, o cale ciobănească circulează între Clopotiva (Hațeg) și Borlova (Banat), trece pe lîngă un izvor; prin culoarul dintre ienuperi și afini ieșim în

stînga în șaua Petreanu (1805 m). Ocolim pe la est claua de lespezi, decorate cu molizi-drapel, care este cunoscută de ciobani cu numele de Piatra Între Hotare (1824 m). Imediat, la sud de aceasta, traversăm o șa avînd în față cocoșa stîncosă a muntelui Scărișoara (1828 m). Evităm poteca ocolitoare de pe flancul vestic și trecem exact pe muchie, ca să reținem poziția stînei Scărișoara (est), loc bun de adăpost în caz de nevoie.

Din șaua înaltă urmează Tancurile Scărișoarei ivire de stînci asemeni unei bariere în calea noastră. O strungă parcă anume tăiată de om, dar în realitate un fenomen natural este «păzită» uneori de dulăii de la stîna vecină, cerînd parcă vamă din alimentele noastre. Cutezăm să trecem printre zgomotoasele patrupeze și străbătem strunga. Dincolo o șa lată ne dă un ultim răgaz înainte de pantele înalte din zona centrală, care debușează cu lespezi și jnepeni, acoperind coasta Bolovănișului. Lăsăm în stînga o potecă spre fundul ulucului scobit de ghețar în Valea Neagră. Pe fundul neted al căldării pasc cai liberi în preajma stînelor. Pornim în urcuș pe panta iute a Bolovănișului pe latura vestică a unui jnepeniș. Curînd, poteca intră pe un culoar în jnepeni. Urmăm cu atenție «șenalul» din desigur pentru a evita neplăcerile unei înfundări în vegetația încilcită. Treptat, descriem un arc de cerc spre dreapta, atingînd la 1840 m o mică șa. Urcușul continuă jumătate la stînga pe mijlocul pantei pe culoarul din jnepeni. La cca. 1880 m traversăm o poieniță, iar la cca. 1950 m, pe platoul ușor ondulat, poposim într-o altă poieniță, în care se desface la stînga un hățas ce vine dinspre Valea Neagră. Timp de mers din platoul Petreanu pînă aici: 1 1/2 ore.

După popas lăsăm în stînga hățasul și urcăm pe poteca mai largă înainte, spre sud, străbătînd mai departe culoarul din jnepeni. Pe stînga se rup povîrnișuri și abrupturi mari. Poteca merge paralel cu marginea superioară a abrupturilor și la 1975 m ne scoate în cale un șipot binevenit. Alea din jnepeni continuă pe lîngă abrupturi, care se constituie în căldărușe laterale, comunicînd cu căldarea Văii Neagra. Acest uluc și căldărușele sînt implantate ciudat în inima înălțimilor de peste 2000 m. Căldarea este ascun-



să, paralelă cu ulucul Riului Mare și nu poate fi bine apreciată, dacă o privim din Retezat.

Îleșim din jnepeni pe lațura sudică a virfului Cununii (1998 m), pe un platou-șă. Ne aflăm pe marginea sa sud-estică, acolo unde poteca ciobănească pornește pe flancul Muntelui Negru, pe linia abrupturilor, în direcția Galbenul și Verdeața. Aici ne găsim în al doilea punct al traseului care necesită atenție deosebită la orientare. Părăsim poteca mare, bună călăuză până acum, și ne abatem în unghi de 20° spre dreapta față de direcția veche, căutând să ajungem exact pe mijlocul culmii principale. Aceasta urcă lent spre sud-vest. Culmea foarte lată este locul unde, pe timp de ceață, sîntem obligați să folosim busola.

Din fericire, citeva «momii» ciobănești se găsesc pe direcția bună; direcția bună este confirmată și la traversarea unei bariere stîncioase joase, perpendiculară pe traiecul nostru. În față se ridică hitru Muntele Negru, acoperit cu lespezi și tufărișuri de ienuperi, munte în general detestat de ciobani pentru stîncările și iarba nefolositoare. Pe dreapta ni se relevă pentru prima dată căldarea glaciară Bistra, cu lacuri și pajiști întrerupte de cîmpuri de grohoti. Pentru înaintarea noastră alegem direcția crestei înguste care urcă la Virful Negru, pînă la 2101 m. Priveliște splendidă spre virful Retezat, valea glaciară Zlătuia și spinarea Zlata—Radeșul.

Traseul devine tot mai atrăgător, după virf creasta Negrului coboară într-o strungă, din care se vede lacul Bistra, ochi de mare superb, ascuns în această căldare rar văzută de turiști. După o scurtă traversare pe culmea cu iarbă din șaua Negrului, ocolim un mic virf și ajungem în altă șă, cu lespezi, la 2095 m. Hățașul tot mai evident, din Virful Negru pînă aici se bifurcă: varianta din stînga ocolește pe la est virful Bistra (2153 m), iar varianta din dreapta taie peste lespezi la joncțiunea cu poteca mare care urcă din nord dinspre Bistra Boului. Alegem varianta a doua, care după cca. 250 m întîlnește poteca mare. Urcăm la stînga peste lespezi mari și după o scurtă serpentină atingem piscul Bistra. Priveliște superbă! Acest pisc, un adevărat cuib de vultur, domină căldările glaciare a trei văi: Bistra la nord, Peceneaga la vest și Netișul la est.

Din virful Bistra coborîm pe

muchia sud-vestică peste lespezi, amintind de coborîrea din virful Păpușa și ajungem într-o șă. Ocolim un mamelon pe dreapta, apoi străbătem șaua Pietrei (2150 m). În creastă se ridică virful Pietrii (2192 m) cel mai înalt din Munții Tarcu. Fără a avea poziția superbă a virfului Bistra, acest pisc stă de strajă deasupra căldărilor Netișului, imensă adîncitură care adăpostește lacuri glaciare și o bogată vegetație, și Peceneaga, mai puțin reliefată, dar și puțin cunoscută. Timp de mers din platoul Petreanu pînă aici: 3 1/2—4 ore.

Din virful Pietrei începe partea descendentă a traseului, o coborîre aproape continuă de cca. 1250 m. La început, creasta Pietrei este îngustă, oferind o direcție bună. După 5—6 minute atingem virful Bloju (2152 m) situat într-o mare ramificație de culmi. Pe noi ne interesează culmea sud-estică, ușor de urmat. Coborîrea se face pe pante netede pînă într-o mică șă unde se desprinde pe stînga o potecă ce se îndreaptă în direcția lacului Netiș. Poteca rămasă pe culme este mai ștearsă și coboară treptat în șaua Netișului, la 2060 m. Creasta cu mari abrupturi pe stînga urcă din nou spre virful Custurii (2083 m). Poteca ciobănească se desface în șă în două: una urcă în virful Custurii și coboară abrupt la Tomeasa. Poteca rămîne în afara traseului.

Pe versantul sud-vestic al muntelui Custurii se află întinsă pădurea de jnepeni. Poteca noastră se lasă pe liziera inferioară a pădurii de jnepeni, trece pe lîngă un izvor și după un lung parcurs ajunge pe culmea sudică a muntelui Custura.

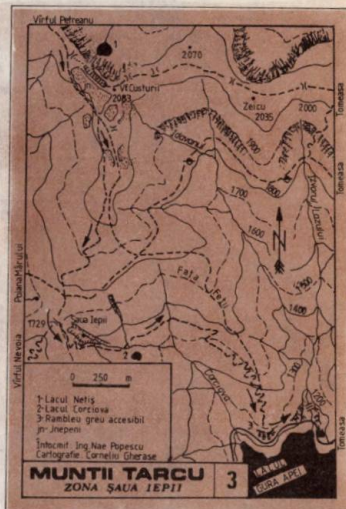
Urmărim în continuare un culoar între jnepeni verzi (dreapta) și jnepeni uscați (stînga), coborînd panta foarte iute. Poteca foarte bună descrie citeva serpentine și atinge șaua Iepeii (1729 m). Un stîlp ruginit cu marcaje ilizibile arată răscrucea traseelor bandă roșie și triunghi roșu, primul spre virful Tarcu, al doilea spre Poiana Mărului.

Partea a III-a:

ȘAUA IEPEI — CORCIOVA-TOMEASA

Timp de mers: 2—2 1/4 ore.

În cazul în care nu dispunem de timp-lumină vom stabili o

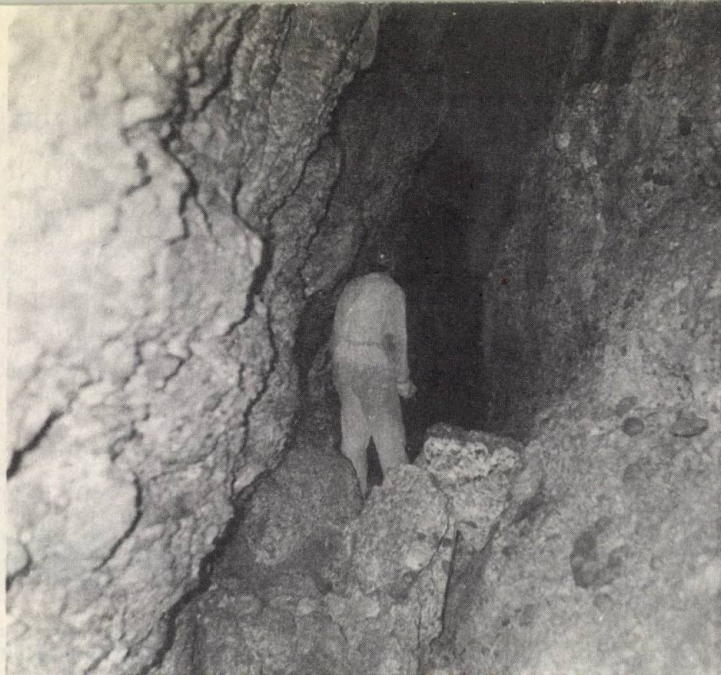


tabără în căldarea Corciovei, sub poalele pădurii, unde sînt condiții de bivouac. Dacă timpul-lumină este suficient ne vom îndrepta spre colonia TCH Tomeasa, la stația auto. Din Șaua Iepeii coborîm la stînga (est), pe potecă, pe lîngă o ravenă adîncă, în care izvorăște pîrîul Corciova. Mai jos, pe fundul căldării cu iarbă, se vede lacul periglaciara Corciova. Urmărim poteca pe lîngă firul apei, trecem pe malul stîng și la primii molizi întîlniți de confluența Corciovei cu izvorul Fetei, regăsim poteca largă și... un singur semn de marcaj. Poteca intră în pădure și după o traversare pe coasta muntelui Fetei se abate la dreapta în doborîtura de vînt, coborînd pe muchia paralelă, cu apa Corciovei. Pe stînga se adîncesc povîrnișurile defrișate ale văii Lazului. După o coborîre obositoare pe muchie ajungem la rambleul înalt al noii șosele de contur a lacului de acumulare Gura Apei (1175 m). Coborîrea pe acest rambleu înalt de peste 10 m este foarte dificilă. Construcția șoselei au uitat că secționînd marea potecă, au îngreunat accesul turiștilor spre și de la Șaua Iepeii!

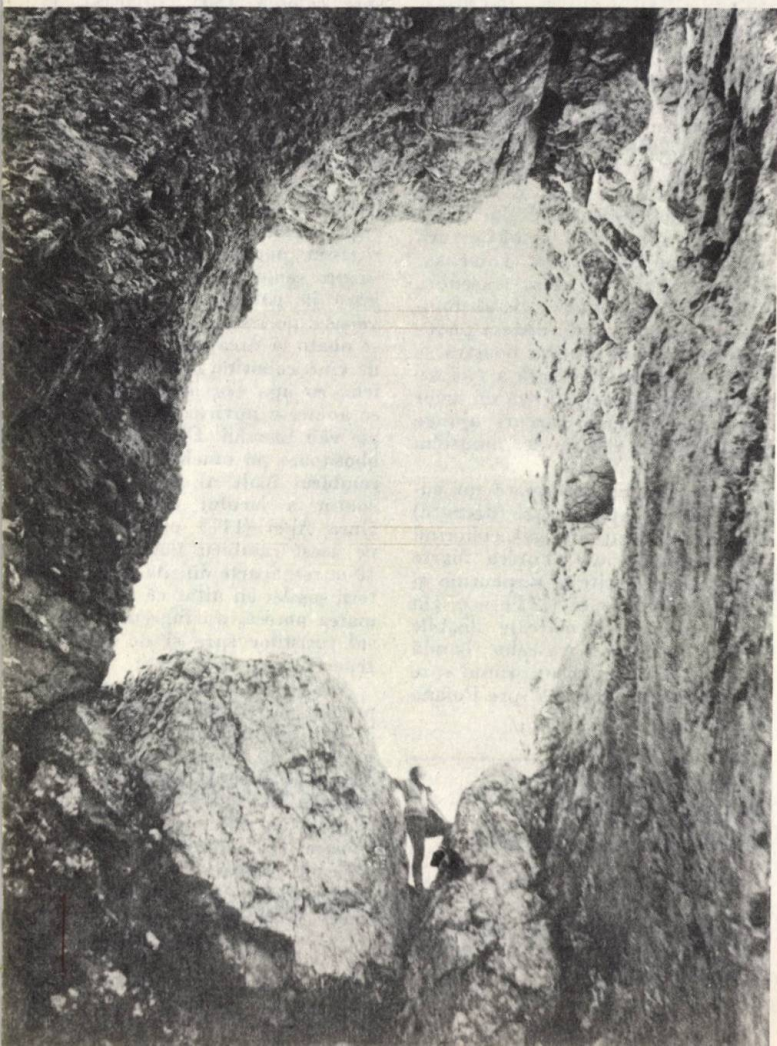
Ajunși pe noua cale rutieră, pornim la stînga și după circa 3 km ajungem deasupra barajului de la Tomeasa (1180 m). Lăsînd în dreapta marele șantier, coborîm încă 1 km, pînă la prima ramificație, apoi intrăm în continuare, în coborîre, la dreapta pînă la șoseaua de pe valea Riului Mare, în vecinătatea coloniei TCH Tomeasa (950 m).

NAE POPESCU

RECORDURI DE DUMINICĂ ÎN MUNȚII BUCEGI



Peștera din valea Pietrelor



În 1977, o echipă a clubului de speologie, « Emil Racoviță » din București, a descoperit la 2286 m altitudine, pe muntele Ciortea, din lanțul Făgărașului o peșteră ce — după informațiile existente — era situată la cea mai mare înălțime din țară. Prospecțiunile care urmau să fie întreprinse în continuare în masiv ne făceau să sperăm că respectiva performanță va putea fi îmbunătățită.

Numai că pînă să se întimplă așa ceva, o tură desfășurată într-o duminică de iulie, 1979, cu gândul de a respira și altceva decît smogul Bucureștiului ne-a adus surpriza. Pe coasta estică a muntelui Obîrșia, din poteca de iarnă ce trece pe la nord, am zărit o deschidere în faleză de conglomerat. Aceasta s-a dovedit a fi intrarea inferioară a unei peșteri cu încă alte două deschideri, lungă de 17 m. Noua descoperire era situată la 2359 m altitudine, deci nou record!

Și, pentru că o peșteră nu se formează, decît rareori izolat, reușeam ca după trei săptămîni să adăugăm o nouă cavitate pe lista Bucegilor. Am descoperit mai sus de Mecetul Turcesc, în coama ce leagă munții Bucura și Doamnele, o cavitate de 26 de metri, situată cu 16 metri mai sus față de cea din muntele Obîrșia.

În vara lui 1980, Făgărașul a reluat supremația. Peștera noastră din Ciortea, găsită la 2424 m altitudine, devenea acum cavitatea situată la cea mai mare altitudine din țară.

În octombrie 1981, am reușit să găsim în Bucegi peștera de pe valea Pietrelor, din Bucșoiu. Emilian Cristea și Vasile Sencu semnalau pe această vale o cavitare de 70 m lungime; uscată, cu trei intrări situată la 2136 m înălțime. Peștera «noastră» prezenta două intrări; ea are o denivelare de 58 (-2 +56) metri, am reușit să o explorăm până în prezent pe 316 m lungime. Cîteva cascade glaciale ne-au permis să atingem extremitatea amonte a galeriei, dar activul rămîne încă de forțat înspre aval. Intrările sînt situate la 2350 m altitudine. Peștera de pe valea Pietrelor se înscrie în catalogul național cu trei recorduri: golul subteran cu galerii active aflate la cea mai mare altitudine din România, cea mai lungă rețea dezvoltată în conglomerat din țară și peștera în conglomerat situată la cea mai mare înălțime.

Accesul pe valea Pietrelor este dificil din cauza săritorilor, unele surplombate, care îi jalonează talvegul în pantă accentuată. Pereții sînt în general apropiați sau chiar foarte apropiați, traseul fiind periculos din cauza avalanșelor de pietre pe care le putem declanșa cu ușurință sau care pot fi provocate tot atît de bine de caprele negre ce umblă cu dezinvoltură pe fețele de conglomerat. Purtarea căștii de protecție cu legături corespunzător făcute se impune. Uneori, săritorile devin cascade, iar alteori valea se acoperă cu un strat subțire de gheață, aproape invizibil. Una peste alta, văzut în toate anotimpurile, Bucșoiul este un munte fascinant de pe care poți surprinde perspective extraordinare spre Scara, Țigănești sau valea Glăjăriei și nu pot uita că am plecat odată simbată după-amiază din București, am urcat din Predeal pe la Forban pe o ploaie torențială pînă la Diham. Ne-am odihnit cîteva ore la Mălăiești, apoi pe ceața aceea lăptoasă care te umple de promoroacă am urcat la peștera din valea Pietrelor. Timpul a trecut repede și la întoarcere parcă prinsesem aripi. Ne-am schimbat în zece minute de hainele speo la cabană, am aruncat totul de-a valma în rucsaci și am luat-o pe poteca spre Pichetul Roșu în pas întins. Era ora șase seara și la opt pleca ultimul tren din Bușteni. Prin Poiana Izvoare și Gura Dihamului, am fost în gară cu cinci minute înainte!!

Și totuși, veți spune, sînt sau nu două peșteri pe valea Pietrelor? Noi am zice că nu; dar Bucșoiul mai are cîteva fire de scurgere pe care nu le-am cercetat cu de-amănuntul. Oricum, aproape de poteca ce coboară de la Prepeleac spre est, la 1750 m altitudine, am mai descoperit o peșteră în conglomerat lungă de 21 de metri.

Bucegii, cunoscuți și de toți știuții munți, ne-au mai rezervat și alte surprize carstice. Mai jos de Babele, pe dreapta potecii spre Peștera, am descoperit în iunie 1982 o peșteră în gresie lungă de 91 de metri. În căldarea Țigăneștilor, la 2275 m altitudine am identificat două interesante cavități ce însumează 37 m de galerii, iar pe muntele Scara, foarte aproape de partea sa somitală, spre Țigănești, un deosebit de interesant pod natural despre existența căruia nu am întîlnit pînă acum nimic scris. Bucegii ne așteaptă. Ne oferă mereu surprize; recent au fost semnalate

primele peșteri în versantul lor vestic. În cheile Tătarului, în malul drept, o galerie parcursă de Mihai Haret pe circa 200 de metri nu a fost încă redescoperită. Bucegii par a fi încă inepuizabili.

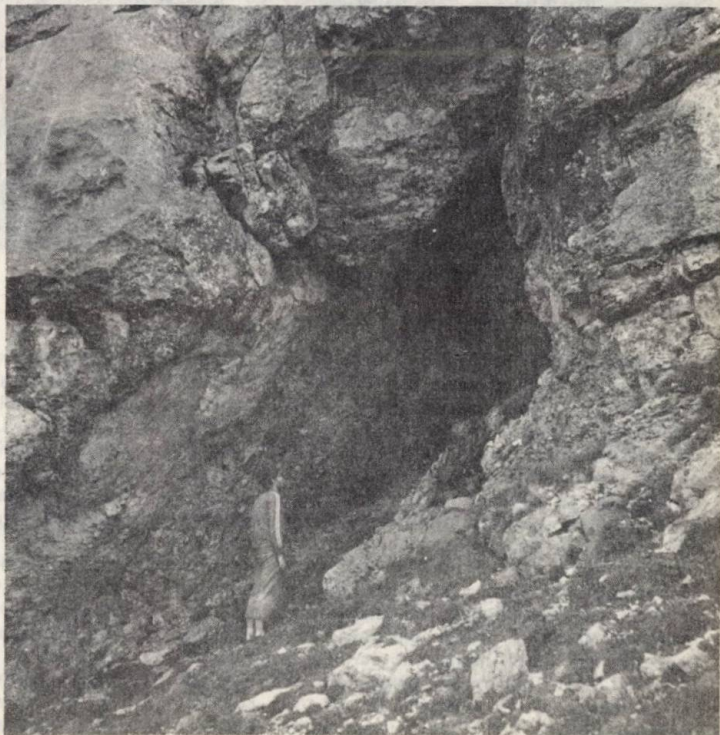
În 1983 și 1984, prin avenul unor noi galerii, avenul de sub Babele a ajuns la 340 m lungime (-40 m denivelare) devenind cel mai dezvoltat gol din țară cantonat în conglomerate.

Echipa de la «Emil Racoviță» București care a realizat în perioada 1979—1984 în ture de sfîrșit de săptămînă 6 recorduri naționale sub culmile înalte ale Bucegilor a avut în componență pe autorul acestor rînduri și pe colegii săi Gabriel Silvășanu, Eliza Anghel, Adrian Mihalcea, Ștefan Vîrlan, Gabriel Miclăuș, Costel Roman, Mircea Vlădulescu, Marian Stanciu, Aurel Cărăbuș, Manus Vișan, Virginia Vasile, Gigi Ghirilo, Dan Hristescu.

ICĂ GIURGIU
Cercul de Speologie
«Emil Racoviță» București

(fotografii de ICĂ GIURGIU, ELIZA ANGHEL, GABRIEL MICLĂUȘ)

Intrarea în peștera din capătul văii Obîrșia





REDESCOPERIREA CERNEI

Cheile Tăseii

Rază de lumină, pornită din locul de îngemănare ale plaiurilor Oslei cu cele ale Paltinei și Pietrei Iorgovanului, Valea Cernei mi-a rămas pentru totdeauna întipărită în memorie, ca unul dintre cele mai frumoase colțuri de natură văzute de mine pe tot cuprinsul țării. Începînd din locul unde se contopește cu Dunărea, am străbătut-o pe jos în toată lungimea sa încă din anii cînd Moș Tamburu din Cerna-Sat se minuna de proiectul actualei șosele modernizate. A urmat apoi altă drumeție pe Cerna în care fiecare priveliște, fiecare ansamblu de frumuseți descoperite îmi umpleau sufletul de încîntare. Neavînd atunci pasiunea de a așterne impresiile pe hîrtie, m-am limitat doar la povestiri pe care le-am împărtășit prietenilor îndrăgostiți de drumeție. După aproape 13 ani, am revenit în Valea Cernei. Biroul de Turism pentru Tineret îmi încredințase misiunea de a verifica rezultatele

acțiunii « Firul Ariadnei » în zona Cerna—Godeanu. De atunci și pînă astăzi, Cerna a rămas crîmpeiul din Carpații noștri care m-a împovărat de dorul revederii. La început de primăvară a anului '85 cînd piscurile semețe ale țării încă mai purtau cușmele albe ale unei ierni întîrziate, m-am decis să revăd Cerna. Clima sa caldă cu influențe mediteraneene, vegetația aflată în plină explozie de culori, prefacerile innoitoare din ultimii ani sînt cîteva din motivele pentru care am sosit aici în antea stațiune a lui Hercule. În fața elegantului hotel Minerva, Dr. Ilie Cristescu, directorul stațiunii, îmi strîngea mîna cu căldură. « Mă bucur — mi-a zis — că ai venit să ne sprijini în problema turismului montan. Potecile nu sînt marcate corect, iar în unele locuri s-au șters din cauza timpului. Apoi, prezentarea lor de pînă acum a fost făcută destul de sumar ». În limita timpului, am făcut

însemnări și am luat imagini. Acum, aflat la sute de kilometri de Cerna, mă simt dator să dau grai locurilor feerice prin care am hălăduit.

Circuitul Domogledului

Primul pisc din lanțul Munților Mehedinți care înfruntă vînturile calde, mediteraneene, este Domogledul. Pentru cei care trec sau poposesc la Băile Herculane, muntele acesta înalt de peste o mie de metri, cu pereți verticali și calcaroși, constituie fără îndoială punctul de atracție al drumețiilor și

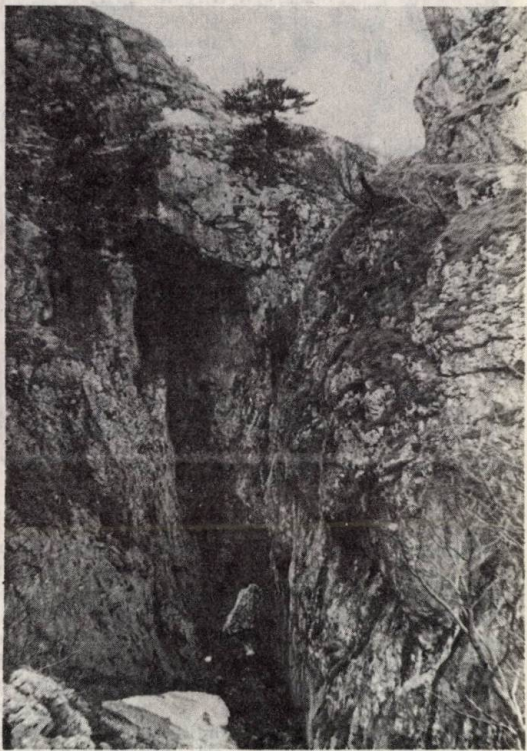


Cheile Prisăcinei

ascensiunilor alpine. Perspectivele superbe, care se deschid din vârful său pînă departe în Balcani, Banat și Cîmpia Olteniei, precum și bogăția unei flore și faune unice în țara noastră, ar fi scopul prezentării acestui traseu în circuit lejer, încadrat în timpul unei zile senine de vară. Înainte de a porni la drum, e bine să știe cineva de urma noastră, să nu plecăm de unul singur, să fim echipați de munte, iar din rucsac să nu lipsească hrana pentru o zi și bidonul cu apă.

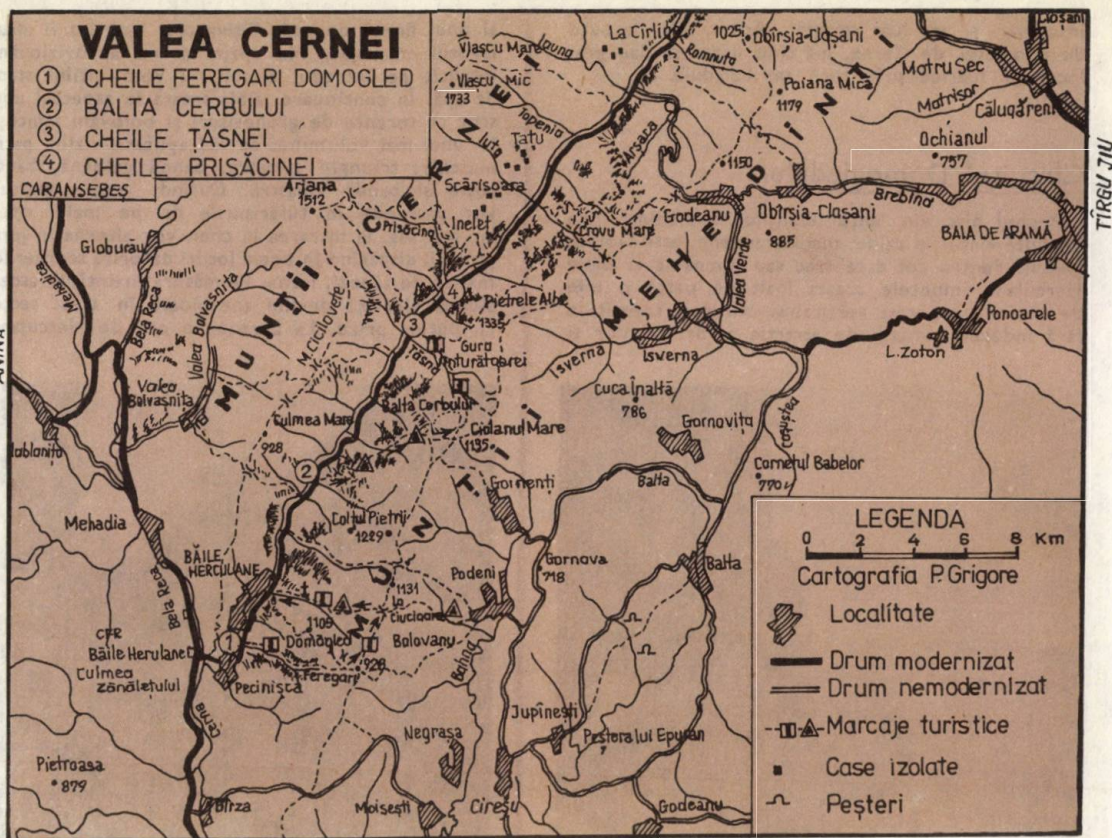
Ne așternem la drum, avînd ca punct de plecare hotelul Minerva, coborîm în tălăzuri ușoare pe noua șosea ce duce spre Fabrica de var. După aproape o jumătate de oră, sosim în dreptul unei văi care despica spre stînga abrupturile calcaroase. Din informații locale, acestea sînt Cheile Prolazului. Părăsim șoseaua, lăsînd în urmă un grup de case și ne angajăm în ascensiune, urmînd malul stîng

al unui firicel de apă. Cîțiva pași mai sus îi aflăm izvorul amenajat. Ne oprim și ne aprovizionăm, întrucît pe întregul traseu nu vom întîlni strop de apă. În continuare, albia secată ia aspectul unui scoc cu torente de grohotișuri și bolovani stîncoși. Pe unul mai voluminos se văd aplicate vizibil patru marcaje: triunghi albastru, bandă galbenă, bandă roșie și bandă albastră. Curînd, aceste marcaje vor pătrunde în tufărișurile de pe malul opus. Iar mai sus, la intrarea în chei, vor alterna în jurul potecii, dispărînd în unele locuri datorită scurgerilor masive de zăpezi, iarna. Pe măsura înaintării, ascensiunea pieptisă devine anevoioasă în acest sector cu puține prize. La aproape o oră de Herculane,



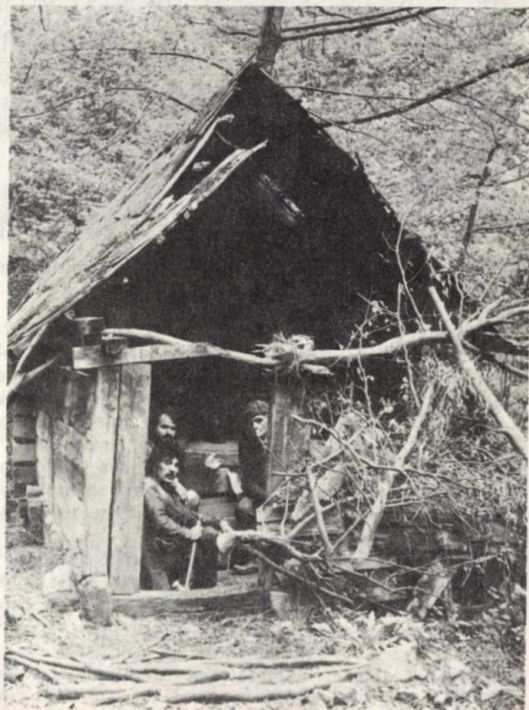
Mai departe tot prin Cheile Țasnei

reușim să intrăm în zona cea mai sălbatică a Cheilor Prolazului. Pereți înalți, ferestruți de ape de-a lungul timpului au dat naștere la aspecte carstice, astfel că, din loc în loc, întîlnim guri de peșteri pe care localnicii le numesc peșterile «Între Pietre». Vegetația e sărăcăcioasă chiar de jos, de pe pantele ce mărginesc abrupturile. Doar pinul bănățean se încumetă spre creste, punctînd versanții albicioși. Pătrundem într-un sector unde munții se mai retrag. Pe dreapta domină pereții verticali, iar pe stînga apar ruînări și îngrămădiri de bolovani, dînd aspectul unui relief haotic. Numeroase clăi și solzi stîncoși populează acest versant lovit de dezastre naturale. Tot din acești pereți se ridică din ruine un uriaș zid calcaros. În el, la cîțiva metri de la bază, o gură de peșteră. O depășim și îndată suim în prima terasă a marelui canion. În față, un alt perete vertical își face apariția, închizînd zările.



Moară de apă pe valea Prisăcinei

Culoarul pietros prin care înaintăm începe să serpuiască. Poteca se mai domolește, tăind poduri înierbate, ce se pierd în pădure. Sintem surprinși de mulțimea nucilor sălbatici, amestecați cu alunul turcesc, cu liliacul, scumpia și scorușii. Ne aflăm într-un loc unde stîncăriile se reduc, lăsînd loc pădurilor tinere ce acoperă o mare zonă cu învălmășală de culmi. De aici mai departe înaintăm pe așa zisa Vale a Feregarilor. Nu peste mult timp întîlnim o tăbliță roșie cu indicația: « spre Herculanee », iar cițiva pași mai încolo, bifurcare de trasee și un adăpost prăbușit. Aici părăsim traseul de pe Valea Feregarilor, care conduce în comuna Podeni și ne orientăm la stînga (nord) avînd călăuză marcajul « bandă galbenă ». Pînă aici am făcut 11/2 ore din Herculanee. Cîteva momente de odihnă pe o bancă aflată în luminișul de la rîspîntia traseelor, după care pornim mai departe. Urcăm domol pe un vîlcel orientat spre nord-vest. Culmile ce-l mărginesc sînt acoperite cu păduri tinere de alun turcesc și fag, parcă răsărite dintr-o arătură de bolovănișuri calcaroase ce sclipesc în bătaia soarelui și care contrastează uimitor cu lanurile de clopoței violeti și alte campanule specifice zonei. Păsărele concertează în jurul nostru, iar o ciocănitoare balcanică sfîșie liniștea singurătăților. Sosiți ceva mai sus, vîlcelul se bifurcă. Pădurea se rărește, devine falnică, se văd numeroase exemplare de fagi seculari unii atîngînd diametrul de aproape un metru. După un urcuș și o abatere spre stînga ieșim din firul vîlcelului pe o cumpănă de văi, loc numit



«Cracul Rădăcinii». Atenție! Aici, o potecă nemarcată continuă spre nord, coborînd la Peștera Mare de la Soroniște, lungă de 192 m, cercetată și de Emil Racoviță. Pentru vizitarea ei se impune o bună pregătire și echipament adecvat. Lăsăm această potecă în stînga și urmăm cumpăna văilor spre (est) dreapta. Marcajul se cam pierde, dar în apropierea unui saivan de căprioare îl regăsim. Ne-am apropiat de pante întinsecate. Începem un urcuș pieptiș. După schiță ar fi panta care se lasă din Domogledul Mic. Străbatem tufișuri de alun turcesc, liliac, fag și scoruș, împovărate de multe plante cățărătoare, și ieșim la un loc de belvedere. În zări, culmile diafane ale Almăjului și Cazanelor Dunării, precum și cele pleșuve ale Semenicului și Aninei. Părăsim acest loc de încintare a privirilor, angajîndu-ne de-acum într-un urcuș drept mai liniștit pe un alt vîlcel, pardosit cu frunze uscate și mărginit de maluri stîlcoase și argiloase. Printre trunchiurile rărîte ale fagilor încep să se ivească tot mai multe coroane de pini negri. Stîncăriile dispar și odată cu ele pădurile. În fața noastră potop de lumină. De necrezut, la numai 21/2 ore de la Băile Herculane, iată-ne pe platoul înalt al Domogledului înclinat spre soarele fierbinte al amiezii. Cele două piscuri stîlcoase, Domogledul Mare (1105 m), aflat în fața spre nord, și Domogledul Mic (1100 m) situat mai în dreapta, străjuiesc acest rai al florilor și al pinilor negri, ale căror coroane par niște umbrele de un verde închis, conturate viu pe azurul cerului. Marcajul, și așa învechit, se observă rar aici. El apare pe trunchiurile cărămizii ale pinilor care acoperă răzleț fața Domogledului Mic. De altfel, nici nu trebuie să ne pierdem timpul în căutarea sa. Urcînd lejer, în 10 minute

sîntem în vîrfurile Domogledului Mic. Din cocoșa sa calcaroasă și steapă se văd toate vecinătățile și depărtările celor patru zări. Retezatul e încă înzăpezit, Godeanu arată ca o zebra, Banatul învîlurit și colorat în verdele fraged al primăverii, Oltenia ca un covor de Tismana și, în fine, Balcanii pierduți în estompările zărilor fierbinți. Din acest loc cu imagini tulburătoare, coborîm spre nord, într-o înșeuare și, după numai un sfert de oră, sosim pe Domogledul Mare. Acum, totul e vis și poezie. La est, sub noi, se adîncește amețitor Valea Jelerăului, urmată spre sud de un drum forestier și cabana Mușuroane, așezată într-o poiană largă. De partea cealaltă, spre nord-vest, se adîncește ca un uriaș șanț Valea Cernei, dantelată de șirul geanțurilor, cleanțurilor, ciucevelor și cheilor întinsecate, tăiate în șirurile Cerna-Mehedinți. Am străbătut rezervația alpină a Domogledului cu grija înțînirii neprevăzute și nedorite cu vipera cu corn, cu scorpionul ori cu vipera berus. Dar, n-am ezitat să admir florile. Multe și felurite flori și plante: rozete verzui, garofița de piatră, ciucușoara de piatră, mixandra bănățeană, borceașul balcanic și mulțime de clopoței viu colorați. Cu greu ne despărțim de aceste locuri superbe. Timpul însă ne zorește să coborîm spre cocheta stațiune Băile Herculane, al căruia centru vechi se zărește ca o bijuterie în străfundurile Văii Cernei. Poteca, marcată și cu «triunghi roșu», se strecoară printre bolovănișurile spinării stîlcoase, apoi pe o muchie îngustă, ca din prispă în prispă să intre în pădure de liliac, alun, scumpie și pin. Pe abrupturile stîlcoase din dreapta, pe lîngă care coboară poteca, stau aninați pe cleanțuri pinii negri ce foșnesc în adierile venite dinspre Retezatul îndepărtat. La capătul unei ore de coborîre de pe Domogledul

SFATURI PRACTICE

recomandate
de Lucia Gherțler,
din corpul
de îndrumare
și control
al ghizilor B.T.T.

- pentru a evita întărirea pielii la bocanci, după uscare, se recomandă ungerea cu ulei de parafină, de in sau cu soluții de piele și creme tip «Guban»; uscarea încălțămintei trebuie să se facă departe de sursa de căldură (la aproximativ 1—1,5 m) introducînd în interiorul bocancului coloșe de hîrtie sau bucăți de cîrpă uscată.

- impermeabilizarea bocancilor se poate realiza folosind una din rețetele

următoare: 300 gr. seu de vacă și 250 gr. ceară de albine; se topec și se amestecă pînă la omogenizare, apoi se adaugă 300 ml. ulei de in și 4—5 gr. de colorant (facultativ); unsoarea obținută, caldă (40—45 grade), bine amestecată, se aplică pe fețele bocancilor care au fost de asemenea, ținuți în preajma focului pentru a se încălzi pielea; operația se repetă după fiecare întoarcere din excursie, după ce în prealabil bocancii au fost bine curățați.

- pentru a proteja suprafețele exterioare ale bocancilor din piele (de schi sau drumeție) de rosăturile și tăieturile pe care cristalele de gheață sau zăpezile «cartonate» și înghețate le produc, să folosim următoarea compoziție pe care și-o prepară fiecare: amestecăm la foc încet 70 gr.

parafină solidă, transformată în fulgi prin răzătoare de bucătărie, cu 30 ml. ulei de in; adăugăm 10 gr. colofoniu sau rășină de brad; produsul, bine amestecat, se aplică fierbinte pe fețele bocancilor; după o oră lustruim cu o cîrpă moale, rezultatul fiind o peliculă de protecție contra cristalelor de gheață.

- pentru înlăturarea mirosului neplăcut din bidoanele de apă (din aluminiu) sau din vasele pe care le purtăm în rucsac trebuie să le spălăm cu apă caldută, acidulată cu oțet (20—25 ml /l) sau dizolvăm un banal praf de copt, lăsînd vasele 2—3 ore cu acest amestec.

- pentru evitarea afumării vaselor de excursie aplicăm un strat de săpun pe fundul lor; nu se vor mai înnegri și spălarea se va face cu ușurință.

Mare, poteca se încovoie ușor spre dreapta pe sub pereții muchiei stîncose, prin păduri de fagi înalți și rari unde întîlnim Grota lui Șerban. O vizităm și continuăm coborîrea pe serpentine cu grohotișuri. Spre dreapta, cheile Jelerăului dominate de pereții înalți ai culmilor Șușcu și Radina par altă nestemată a naturii locului. Prin aceste chei se află poteca prin care comuna Podeni se leagă de Băile Herculane. O întîlnim ceva mai jos, lângă un foișor, marcată cu «triunghi albastru». De aici, traseul nostru în care își face apariția încă un marcaj ciudat, «cruce albă», împreună merge spre sud-vest abrupturile Domogledului Mare și, după un coborîș pe brînă, sosim la «Crucea Albă». Loc minunat, cu frumoase priveliști asupra Văii Cernei și Herculanelor. Mai departe, poteca lată și tăiată în unele locuri în stîncă, cu numeroase praguri și curburi, mai lasă în stînga o variantă cu marcaj galben, dar pe care a trebuit să-l evităm întrucît era foarte dificil. Triunghiul albastru este călăuza cea mai sigură care după ce străbate în serpentine briul de făgete de la baza pereților Văii Cernei ne readuce în șoseaua asfaltată, nu departe de locul începerii drumeției. Încheiem aici circuitul Domogledului, parcurs în aproximativ 6 ore, cu convingerea că această descriere călăuzitoare vă va fi de folos, dacă binevoiți s-o citiți cu atenție, chiar și în timpul mersului, de va fi nevoie!

Misterele Prisăcinei

... Lăsăm în urmă ștrandul termal «7 Izvoare Calde». Trecem pe lângă locul unde a existat Crucea Ghizelei. Pe dreapta apare Izvorul Ogașul lui Roșet. Sus, cetatea de piatră a Coșului. Urmează o curbă care ne scoate în Șaua Curiba. Al doilea baraj al Cernei, pe stînga. Pereții înalți, cu fisuri și peșteri, pe dreapta. Traversăm o poiană cu bolovani de calcar. Aici sînt cele «7 Izvoare Reci». Drumul face ocoluri ascunse prin umbra pădurilor. Apoi, coboară într-o luncă unde se află o casă acoperită cu țiglă. Urcăm acum lin, ocolim culmi mărunte, traversăm prîriașe și după o bună distanță sosim la Lunca de la Gura Tășnei, cu alte așezări omenești. Pe dreapta, fosta cabană Valea Cernei, ruinată. Ne aprofundăm în păduri. Maluri abrupte. Drumul ține aproape de undele Cernei. Începe o zonă sălbatică. Versanții sînt înșeșiți de bolovani și stînci. Frecvente unghiuri de perspectivă ale văii. Aici, îmi întrerup brusc adnotările. Coboriți! zice șoferul camionului ocazional. Am sosit la Cheile Prisăcinei. Debarcăm rapid și mașina pornește în demaraj, fără măcar să aflăm numele șoferului binevoitor.

Kilometrul 15, amonte de Băile Herculane. Dimineată de mai cu cerul vălurit de imense turme de nori gri. Dincolo de Cerna se înalță pereți svelți și cenușii. Pe un pod de lemn traversăm apa Cernei. Grupul ce mă însoțește e format din Alina Andrei, Mircea Răileanu și alți cîțiva tineri din Cercul de turism IFA — București. Se opresc. Își rotesc privirile și se minunează de aceste locuri pe care le văd prima dată! După ce urcăm un mic dîmb, intrăm în pădurea falnică de foioase și urmăm în amonte malul înalt al Cernei. Mai departe, poteca nemarcată se abate spre stînga, apropiindu-se de pereții înalți ai Cheilor Drăstănicului. După 10 minute de la intrare în traseu, pădurea

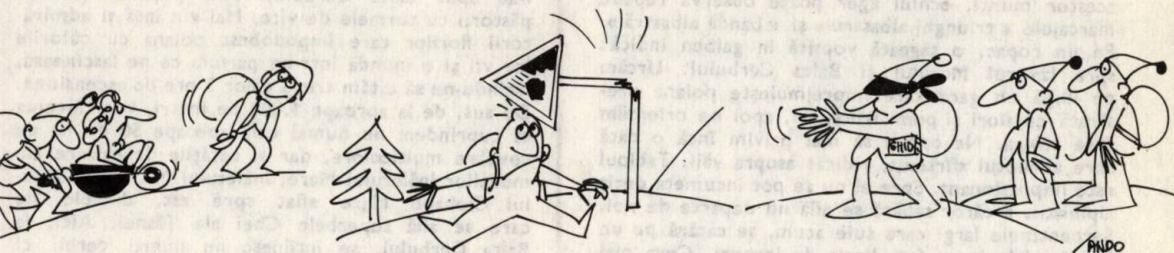
cedează. Un drum de căruță ne conduce acum printre ogrăzi înflorite în care se află două case. La a doua, baci Lazăr Cherculescu ne întîmpină, certîndu-și zăvozii. Apoi, aflînd de unde sîntem și cu ce treburi am venit pe aici, ne poștește în curte, unde despică butuci de fag. Plecați în pripă din Băile Herculane, micul dejun n-a fost prea consistent, așa că hotărîm să mîncăm în tihnă la baci Lazăr, care se învoiește cu plăcere. Ba, chiar ne ajută să improvizăm din butuci un fel de «Masă a tăcerii». Merindele sînt despachetate repede și consumate cu poftă. Baci Lazăr ne servește la fiecare cîte un păhăruț de țuică de casă. Ne-am despărțit de bătrînul izolat în Valea Cernei continuînd-ne drumul. Traversăm izvorul care vine pe un vîlcel și intrăm iarăși în pădure. Nu peste mult timp, întîlnim Valea Drăstănicului cu o frumoasă cascadă formată din mai multe terase. În pereții ridicați spre stînga, deasupra văii, zărim rînduite vreo patru guri de peșteri. Cît de interesante sînt, nu știm. Și nici timp pentru a le vizita nu avem. Avansăm acum spre stînga. Pădurea se rarește și peste lăstărișuri se înalță mulțimi de frumuseți. În față, pereți imenși. Pe ei, exemplare de pini și scumpie așezate răzleț pe polițe înierbate. Valea Cernei își desfășoară culoarul luminat pînă în depărtările pîcioase. Dincolo de vale (est) se ridică muntele Pietrele Albe. Mai facem cîțiva pași, apoi ne oprim. Ascultăm. Un huruț ciudat prin apropiere spintecă liniștea. Pe firul apelor care se despletesc jos, căzînd în cascade, o moară de apă! O vizităm și primim cum fără cheltuială se macină porumbul. Ne depărtăm de moara fără morar folosită de localnicii cătunelor din apropiere și mergem mai sus. Ne aflăm în gura Cheilor Prisăcinei. Pereți înalți, amețitori se ridică de-o parte și de alta a intrării. Din informații tipărite se pare că aceste chei sînt cele mai spectaculoase și mai sălbatice din Valea Cernei, cu nimic mai prejos decît ale Bicazului. Minute în șir primim spre înfundăturile cheilor din care vin ape zbuciumate clocotind peste bolovănișuri sau încolăcindu-se pe sub pereții încovoiați și surplombați. De la părăsirea șoselei pînă la intrarea în chei, nu se face mai mult de o oră, așa că ținem cont de timpul care ne-a rămas disponibil. Chiar la intrarea în chei întîlnim o punte din birne, care ne ajută să traversăm pe malul stîng pîriul Prisăcinei. Lăsăm în dreapta poteca urcată pe deasupra cheilor, care are ca punct final cătunul de munte Prisăcina. Începem drumul prin chei. De fapt, nici vorbă de drum. Din acest loc începem să improvizăm punți din pietre și birne, ori căutăm prize pe lângă malurile stîncose. Cu greu depășim această zonă strînsă și invadată de ape repezi. În continuare, zările se deschid. Urmăm acum malul drept, devenit mai lat, acoperit cu arbuști și pînze de grohotișuri scurse din pereții calcaroși. Deși depărtați, acești pereți încep să-și dezvăluie încă de departe multe și negricioase guri de peșteri. Unele situate în locuri accesibile, altele în zone unde numai escaladînd pereți înalți de zeci de metri poți ajunge la ele. Oricum, și unele și altele pentru micul nostru grup de drumeți rămîn adevărate mistere. Cîțiva pasionați grotari întîlniți în zonă ne-au spus că Sălitari este o peșteră fascinantă... Revenind la traseul nostru, malul stîng pare mai accesibil; nu este neapărat obligatoriu, întrucît prin Cheile Prisăcinei nu s-a gîndit nimeni să realizeze un marcaj turistic. Lanțul

pereților calcaroși continuă. Ne apropiem de cei din dreapta unde, dintr-o grotă strimtorată, ies izbucuri cristaline. Ele se preling peste un bolovan uriaș, acoperit de vegetație. Urmează o altă traversare pe malul drept. De aici poteca grotarilor devine mai vizibilă. Ea ne îndrumă acum în urcuș peste grohotișuri în culmea ce vine din stînga. Ajunși sus, priveliștea este copleșitoare. În față, culoare de chei năfrîșite. În aval, printre deschizăturile pereților, fundalul gigant al munților Pietrele Albe și Ploștioara, obturează zărilor spre soare-răsare. Cele patru guri de peșteri mari se văd perfect, ca niște decupări. Trei se află în pereții de nord și una în peretele sudic. Din coama amintită, continuăm coborîrea prin lăstăriș. Spre dreapta se aud tunete de ape. Cercetăm zona și aflăm o frumoasă cascadă. Mai departe, poteca se lățește; din față ne întâmpină adieri de răcoare. Pe această porțiune, pîrîul s-a depărtat și poteca traversează pante mai puțin înclinate. Malul devine iarăși abrupt și pîrîul Prisăcinei se zvîrcolește pe-aproape. Urmăm o brînă, un urcuș și coborîș la albia cu haos de bolovani așezați în calea apelor. Aici ne oprim. Căutăm un loc pe unde să pătrundem mai departe prin chei. Imposibil! Porțile grandioase ale calcarelor au barat trecerea. Abia putem zări, dosită o strînsoare prin care undele cristaline se strecoară spre locuri mai deschise. Dincolo de aceste porți ferecate, Prisăcina mai ascunde alte și alte mistere. Poate mai devreme sau mai târziu vom găsi cheia spre a deschide o nouă etapă în cunoașterea Prisăcinei care timp de 2 ore ne-a ținut atenția încordată.

Feeriile Țasnei

La kilometrul 14, amonte de Băile Herculane, pe Valea Cernei, călătorul întâlnește Țasna, care iese aproape neobservată din desimea codrilor.

tihnă mîhnit de soarta vechii cabane; pe malul stîng al Țasnei începem ascensiunea. Lăsăm în dreapta o poiană împrejmuită cu gard de sîrmă. Ocolim apoi niște hîrtoape și ceva mai sus, pe copaci, aflăm marcajul «bandă albastră». Traversăm Țasna pe malul opus și intrăm în pădurile falnice de fag, dominate spre est de briul înalt și calcaros al munților Înălțatu Mare și Pietrele Albe. Suim pe serpentine înclinate pînă în culmea unui fald. De aici facem la dreapta. Marcajul vechi și cam șters ne conduce peste rădăcinile răsfrînte ale fagilor și printre bolovănișuri desprinde din pereții albicioși la baza cărora sosim repede. Îi ocolim pînă într-un loc unde, părăsind pădurea ne cățărăm pe abrupturi cu trepte. Înaintăm cu grijă prin locuri accidentate, fiind atrași de priveliștile ce se dezvăluie cu fiecare pas asupra Cernei și a versanților opuși. În direcția în care mergem, un perete înalt al Înălțatului Mare se ridică amenințător. Brăzdat de vremuri, el poartă în pieptul grandios umbrele de pini negri. Ne aflăm acum pe un adevărat balcon stîncos, unde pantele din stînga urcă în trepte cu îngrămădiri haotice de bolovani și stînci din care țîșnesc solitar șancuri și clăi calcaroase. Toate sprijinite parcă pe un perete masiv, pe sub care ne strecurăm apăsați de florii crunței sălbăticii. Mai facem cîțiva pași pe brîna îngustă și ne oprim înmărmuriți în fața unei minunății nemaivăzute. O uriașă dolină de zeci de metri, ca un amfiteatru subteran, mărginită din toate părțile de pereți verticali cu multe bastioane și creneluri calcaroase. În mijloc e prinsă Țasna care curge în cascade și unduiri șerpuite, căutînd parcă o porțiță de scăpare din acest lăcaș ferecat. Cu greu observăm de aici de sus locul de strînsori prin care Țasna reușește să evadeze spre zone mai libere, mai lipsite de obstacole. Peste codri inverziți din care răzbate cîntecul Țasnei zărim Cerna, cu firul său argintiu. Dincolo de albia sa nu prea lungă se



Cine și-ar putea închipui că acest pîrîu cristalin și vioi, ascunde undeva sus, în coloșii de calcar, tezaur de frumuseți ale naturii. Hidronim cu mare semnificație, Țasna pare să ne ofere ceva nou și cu totul inedit din punct de vedere turistic. Ea se înalță pe un versant înțesat de bolovani imenși, stînci uriașe, rupte de veacuri din pietrele faliei Cernei și rostogoliți spre vale. Locurile sînt impresionante, dosite după paravanele stîncose ale muntelui. La confluența Țasnei cu Cerna, cabana Valea Cernei a constituit cu ani în urmă un solicitat adăpost pentru drumeți. Acum o privesc sau, mai bine zis, mi-o imaginez, pentru că o mină nechibzuită a ruinat-o pînă la temelie. Oare să aibă Cărpații noștri atîtea case de adăpost încît să mai și demolăm din ele? Mă îndepărtez de acest loc de

înaltă versanții Munților Cernei, mai puțin stîncosi, colorați în tenta luminii de amiază. Părăsim locul de belvedere, orientîndu-ne spre est. De pe un alt balcon tăiat în pereții de calcar coborîm lent în incinta uriașei doline. Traversăm riul ce vine în cascade, pe malul stîng. Înapoi, deasupra pereților crenelați, un ac stîncos străpunge albastrul cerului. Trecem acum în urcuș pe lîngă două stînci uriașe prăvălitate peste apele gălăgioase ale Țasnei. Poteca suie peste grohotișuri, intrînd într-un sector îngust, apoi, ceva mai departe, ne scoate pe o terasă cu puține ierburi. O străbătem și noi, strecurîndu-ne printre blocuri stîncose. Pe stînga apare o perdea de grohotișuri, iar culoarul cheilor se curbează spre dreapta. A trecut o oră de la plecarea din Valea Cernei și după încă o trecere pe malul drept,

cheile încep să se lărgească. Sus, spre dreapta, o muchie stîncioasă așezată oblic își rînduiește vreo opt jgheaburi de piatră, perdeluite la bază de grohotișuri albe. Țasna a rămas jos cristalină și agilă, într-o albie tot mai adîncă. De pe un pînten stîncos, ea își dezvăluie ultima frumusețe. O altă strînsoare de pereți, în care se conturează dăltuirea unei firide de forma unei grote uriașe. Prin fața ei, riul își destinde undele după ce cu greu scapă printr-o despicătură de pereți. Dincolo de acest ultim sector carstic, formează o frumoasă și zgomotoasă cascadă. Torentul său pune în mișcare jos o moară care întregeste pitorescul locurilor. Acum, după 2 ore de ascensiune, ne luăm rămas bun de la această zonă feerică. Mai sus, albia argintie străbate văi deschise, versanți ușor înclinați acoperiți cu ierburi mătăsoase și păduri întinse. Marcajul aproape șters mai apare cînd și cînd pe malul stîng, trecînd pe lîngă cîteva stîne și împrejurii pastorale, apoi dispare. Legătura cu Balta Cerbului aflată spre dreapta, dincolo de spinarea stîncioasă a muntelui Ciobanu Mare, se face prin locuri neumbrate.

Balta Cerbului

Părăsim Băile Herculane într-o dimineață cînd o boare aduce din munți aromă de flori și frunze fragede. Șoseaua ne conduce pe sub prăpăstii mărețe și terase înierbate. Ascultăm numeroasele căderi de ape și cercetăm stîncăriile unde chipuri răsărite din țăncuri deșteaptă puterea imaginației. La cîteva sute de metri amonte de ștrandul termal care face parte dintre dotările de agrement ale stațiunii, ne întîmpină, venind din dreapta, Izvorul Ogașul lui Roșet. Măreția solemnă a munților Hurcu și Coșiu care își lasă spre vale comoara de frumusețe te face să rămii multe clipe nemișcat. În marginea din stînga a poienii care se desfășoară la poalele acestor munți, ochiul ager poate observa repede marcajele «triunghiul albastru» și «bandă albastră». Pe un copac, o săgeată vopsită în galben indică: spre Izvorul Moșului și Balta Cerbului. Urcăm pe lîngă un gard care împrejmuește poiana presărată cu flori și pomi fructiferi, apoi ne orientăm spre stînga. Ne oprim să mai privim încă o dată spre abruptul sfîrtec, ridicat asupra văii. Tabloul este impresionant. Spre el nu se pot încumeta decît alpinistii, a căror tabără se află nu departe de noi. Serpentinele largi care suie acum, se cațără pe un fald împădurit cu fag, lipsit de ierburi. Ceva mai sus, spre dreapta, unde se întunecă Ogașul lui Roșet surprindem frumoase exemplare de pin negru. De o parte și de alta a potecii copacii poartă tot mai multe nume de oameni, încrustate cît se poate de citeț. Este un obicei necivilizat cu care cei ce-l practică, vor să treacă în nemurire. Cît se poate de fals și de păgubitor pentru pădurile noastre! După traversarea faldului care a crescut în lățime, ne îndreptăm spre nord. Poteca domoală parcurge acum zone de lăstărișuri. Trepte stîncose, bolovănoase și cu grohotișuri, precum și denivelări tot mai multe ne supun la efort. De aici, admirăm primele imagini asupra Văii Cernei și ale Culmii Mari, pînă la îmbinarea cu munții Godeanu. Spre dreapta se înalță vertical abrupturile acoperite de vegetație rară ale muntelui Coșiu. Urmează un urcuș cu scurte povîrnișuri, trecînd printre stînci pe care admirăm aproape întreaga panoramă a

Văii Cernei și vecinătăților ei. Jos, se vede noul baraj, al doilea de pe Cerna, aflat în plină construcție. Dincolo de el, faldurile munților Cernei care coboară întrepătrunse ca niște faguri, acoperite cu păduri imense. Numai din loc în loc stîncăria mai răzbate spre înălțimi. În depărtare, zările sînt frumos conturate de culmea dreaptă și grizonată a muntelui Ciclovete și, mai departe, de muntele Vlașcu, înzăpezit. Acum e liniște. Nici glas de pasăre, nici urmă de om. Vaietul Cernei răzbate pînă la noi. Îi vedem unda argintie înfrățită cu asfaltul șoselei, sortită să dispară sub apele viitorului lac de acumulare, aflat la km 8 de Băile Herculane. Iată-ne acum străbătînd o zonă în care poteca este mărginită în stînga de pante abrupte. Nu departe, un izvor vine fremătînd peste aceste terenuri albicioase acoperite cu pini și alun turcesc. Părăsim izvorul. Nu la mare distanță, înaintînd pe o alee ușor înclinată sosim la loc de popas. Aici, în sălbăticia munților Mehedinți, unde drumețul parcă simte nevoia unor clipe de destindere, un om al locului a amenajat cu migală și bunătate sufletească un izvor. «Izvorul Moșului» i-a rămas numele. Lîngă el, altcineva i-a urmat exemplul omeniei și a înălțat un adăpost bine venit la vremea rea. Pornim mai sus, dar peste puțină vreme începem să coborîm domol spre obîrșia văii înălțelul Mic. Aici se desprinde spre dreapta o potecă nemarcată care duce către locuri necercetate. Noi vom urmări însă «triunghiul albastru» care traversează spre est obîrșia văii. Coborîm ușor o pantă, apoi ne înscrim pe curba de nivel printr-o zonă cu păduri falnice de fag. Stîncăriile Coșului au dispărut spre dreapta în spatele pădurilor. Traversăm un vilcel, apoi încă unul, pe care-l urmăim pînă într-o înșeuare. De aici, coborîm prin pădure, conduși de marcaj, pînă cînd în fața noastră se va deschide o întindere netedă și nesfîrșită. Aici, la un ochi de baltă aflat în mijlocul său, vin adesea să se adape cerbii. Oamenii i-au spus Balta Cerbului. Aici poposesc adesea păstorii cu turmele de vite. Mai vin însă și admiratorii florilor care împodobesc poiana cu culorile lor vii și o inundă într-un parfum ce ne fascinează, făcîndu-ne să uităm truda celor 3 ore de ascensiune. De sus, de la aproape 1.000 de metri, vom încerca să cuprindem nu numai cele aproape 50 de ha de covoare multicolore, dar și cetățile de calcare ale munților Înălțelului Mare, Înălțelului Mic și a muntelui Ciobanu Mare aflat spre est, dincolo de care se află superbe Chei ale Țasnei. Aici, la Balta Cerbului, se întîlnesc nu numai cerbii ci și potecile. Multe poteci care vin sau pornesc spre locuri necunoscute. Cu timpul le vom străbate. Și tot cu timpul așteptăm de la iubitorii muntelui marcaje noi și refacerea adăpostului ruinat de la Balta Cerbului, al cărui loc extrem de potrivit poate veni la nevoie în ajutorul celor ce trec pe aici.

PETRE GRIGORE



BĂILE HERCULANE

nu și-au spus ultimul cuvânt



« O vacanță petrecută într-o stațiune balneoclimatică, așa cum este Băile Herculane, se arată într-un amplu articol apărut în 1984 în revista americană de mare tiraj «Health Magazine», se dovedește a fi pe cât de reconfortantă, pe atât de memorabilă și poate da o cu totul altă imagine despre spitale sau sanatorii. »

Principala bogăție a stațiunii o constituie apele minerale termale clorosodice, bromiodurate sau iodurate, sulfuroase și radioactive. Existența lor se leagă de dislocații în scoarța terestră și de încălzirea apelor de infiltrație, datorită gradientului geotermic.

Anual, Băile Herculane sînt vizitate de peste 60.000 turiști, din care 6—7 mii vin din R. F. Germania, Finlanda, Israel, Olanda, Austria, R. D. Germană ș.a.

Zona Herculane, întreaga vale a Cernei, cu verșanții ei abrupti, adăpostește o multitudine de forme de relief carstic, din cîteva emanînd și vapori, gaze etc. Între acestea, **Grota cu Abur** (400 m altitudine) se află pe versantul drept al văii Cernei, în apropiere de vîrfurile Ciorici, în spatele hotelului Roman. Este accesibilă pe o potecă neîntreținută.

Grota are circa 4 m. lungime și impresionează prin faptul că dintr-o despăcătură a stîncii ies cu zgomot aburi care ating chiar 57°C. Este vizitată în mod neorganizat, lipsind orice fel de amenajare. De asemenea, grota este neprotejată, astfel că gurile de emanații de abur sînt mereu umplute cu bolovani. Fiind vorba de o emanație naturală de vapori de apă la temperaturi de peste 50°C, fenomen foarte rar la noi în țară și în lume, apreciem ca absolut necesară amenajarea ei, fie ca un nou și original mijloc de tratament (inhalatii), fie ca obiectiv turistic natural de excepție. Pentru a asigura o vizitare corespunzătoare a acestui obiectiv sînt necesare lucrări de amenajare: repararea și consolidarea potecii turistice, refacerea marcajului și a indicatoarelor, curățirea și lărgirea căilor de emanație pentru mărirea debitului de aburi, extinderea și acoperirea platformei din fața grottei, construirea unui pavilion (pe platformă) pentru efectuarea de proceduri medicale prin inhalatii de aburi termominerali, construirea unei instalații de aerosoli. De asemenea, este necesară realizarea unui mijloc de transport mecanic, în următoarele variante: pe cablu, cu telescaun sau telegondolă; plan înclinat; ascensor, cu stație la hotelul Roman.

Un alt factor natural de cură cu caracter de originalitate îl constituie electricitatea atmosferei. Ea se manifestă prin: conductibilitatea electrică a atmosferei (care depinde de numărul de ioni și de mobilitatea lor), cîmpul electric din atmosferă (care depinde de sarcinile electrice de pe pămînt și din atmosferă). Cercetări efectuate de un colectiv al Institutului de meteorologie și hidrologie au stabilit că atmosfera de la Băile Herculane are un grad de ionizare foarte ridicat. După opinia specialiștilor, ionizarea crescută se datorează substanțelor radioactive din roca stîncioasă, existentă pe valea Cernei, precum și radioactivității apelor termominerale. Excesul de ioni negativi situează Băile Herculane pe primul loc între stațiunile aflate la o altitudine de sub 200 m, cu un asemenea climat, din țară și din lume. Din experiențele efectuate de medici și de cercetători, rezultă că deși stațiunea se află la numai 140—150 m altitudine, aerul respirat aici este corespunzător altitudinii de 1500—2000 m. Pe plan terapeutic, efectul aeroionizării negative se manifestă în: rolul binefăcător pe care îl au ionii naturali negativi asupra normalizării și stimulării activității diferitelor organe și fenomene din organism; tratarea unor boli ale sistemului nervos; mărirea rezistenței organismului la diverse boli infecțioase; influența favorabilă asupra ritmurilor respiratorii și cardiace; recuperarea organismului după efortul psihic, stressant; acțiunea calmantă asupra sistemului nervos, asupra cortexului cerebral, facilitînd somnul și relaxarea și contribuind în acest fel la revigorarea fizică și psihică a organismului. Problema care se pune în momentul de față este găsirea celor mai adecvate căi și mijloace de extindere a acestui mijloc de tratament.

În afara peșterilor și grotelor cu emanații de gaze, în zona Herculană se găsesc numeroase alte forme de relief carstic ce pot reprezenta puncte de atracție în cadrul așa-numitei cure de teren. Așa sînt, de exemplu, **Peștera Mare de la Soronîște sau Peștera din Domogled, Peștera din Pietre, Peștera de la Ponorul Pecinișca, Peștera lui Șeban.** Tot în această categorie se încadrează și formele de relief carstic de suprafață, la fel de pitorești și de sălbatice, care-și așteaptă valorificarea. Între acestea, mai importante sînt: abrupturile și stîncile golașe de sub Domogled, văile seci (Jelerău, Șaua Padinei etc.), depresiunile carstice sau poienile dintre văile Tășnei și Arjasca, cheile înguste (Cheile Rîmnuțelor, ale Tășnei ș.a.), sorburile și ponoarele (Șapte Izvoare Reci, Izvorul Slătînici ș.a.).

O parte dintre peșteri sînt puternic influențate de apele termominerale, devenind cavități calde (29—40°C în lunile de iarnă) și cu umezeală mare. Unele dintre acestea sînt asemănătoare peșterilor tropicale, cu concrețiuni gelatinoase unice (stalactite și stalagmite flexibile) și faună troglobiontă relictă, prezentînd o valoare științifică deosebită, dar greu accesibile și de vizitat (**Peștera lui Adam**).

Fără să aibă valențe științifice, dar de mare interes balneoturistic este **Peștera de la Despicătură.** De mărime mijlocie (105 m. lungime), orizontală, activă, dezvoltată în lungul unei linii de fractură, peștera este situată la 164 m. altitudine absolută, lângă izvorul Hercules I (50—53°C). Are o galerie principală, lungă de 81 m. și înaltă de 1,5—2 m, compartimentată în trei săli, care se închide cu o «plombă» de beton. Din galeria secundară, lungă de 24 m. și înaltă de 1—2,5 m. și terminată prin diacază inaccessibilă, a fost captat izvorul Hercules II (49—51°C). Este o peșteră umedă, caldă (20—30°C) și fără faună. Peștera a trezit interes încă de pe vremea romanilor care au captat izvoarele ce ieșeau din ea (Hercules și Hygeea). Prin configurația și dimensiunile galeriilor, prezența izvoarelor termominerale și a temperaturilor ridicate din aer, care îi dau «iz tropical», accesibilitate, peștera prezintă un interes balneoturistic major. Ea se poate amenaja ca un «complex balnear» inedit alcătuit din: două bazine (10/4/1 m. și 8/4/1 m) și o saună (4/3 m.) în galeria principală și un lac de dimensiuni mai mici în galeria secundară. La intrarea în peșteră, prin derocare, se poate amenaja o platformă pe care să se construiască un pavilion administrativ, cu garderobă, bufet etc. În prima parte a galeriei se va amenaja o sală de așteptare pentru acomodarea turiștilor cu temperatura și «mediul» peșterii.

De o factură specială este **Peștera Hoților sau Grota Haiducilor.** Situată sub vîrfurile Ciorici, la 160 m. altitudine absolută, peștera este de mărime mijlocie (143 m. lungime), orizontală, fosilă, dezvoltată pe un sistem de diacaze. Galeria principală, nu prea înaltă (2—4 m.), este alcătuită din două săli: sala iscăliturilor (de 3—6 m. înălțime) și sala cu săpături (cea mai mare, de 50 m. lungime și 10—13 m. înălțime) ce se continuă cu galeria cu gururi (pereți de calcită) a cărei înălțime scade treptat spre capătul opus. Este o peșteră caldă, umedă și lipsită de concrețiuni, excepție făcînd cele cîteva bazine mici despărțite de pereți de calcită din sala cu gururi.

Locuită din paleoliticul mijlociu și descrisă pentru prima oară de italianul Grisellini, în 1870, peștera a intrat în circuitul turistic «spontan» încă de la

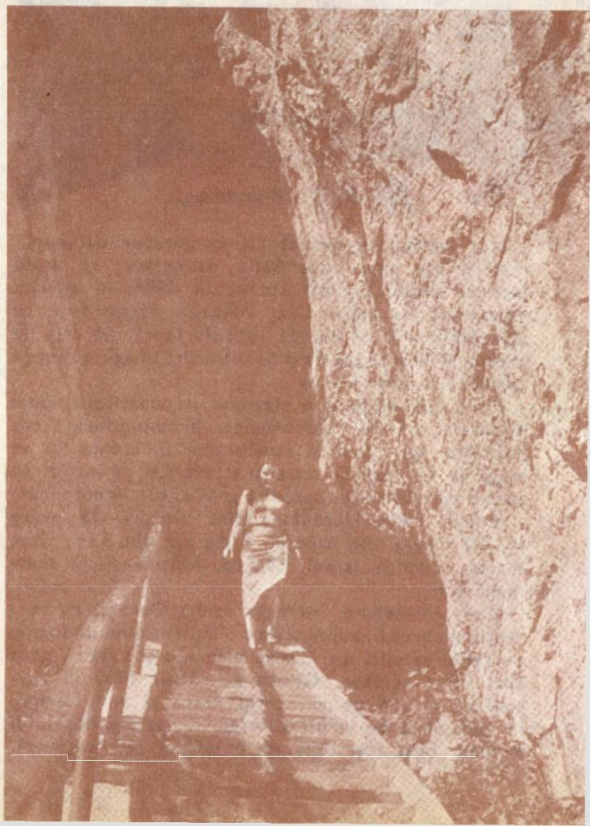
începutul secolului al XIX-lea. Peștera Hoților prezintă o deosebită importanță arheologică și biospeologică. Cercetări complexe realizate pînă în prezent au scos la iveală cel mai complet profil arheologic din țară cu o continuitate de locuire din paleoliticul mijlociu și pînă în secolele XVI—XVIII. De asemenea, aici s-au descoperit și descris pentru prima dată unele specii troglobii și endemice de izopode și diplopode, precum și crustacei microscopici (mai ales în sala cu gururi). La aceasta se adaugă interesul pe care-l prezintă inscripțiile de pe pereți, unele datînd încă de la începutul secolului al XIX-lea, și care-i dau patina vremii, și un «decor» aparte. În anii 1960—1961, speologul Șt. Negrea a descoperit semnătura lui N. Golescu, «ministrul dinlăuntru» al Guvernului provizoriu de la 1848, datată din 1836.

Datorită importanței științifice, apropierea de stațiune, accesibilității și interesului pe care îl stîrnește, Peștera Hoților s-ar putea amenaja ca «Muzeu al peșterii și locuirii omului în peșteră» cu următoarele trei săli: sala cu iscălituri (ar putea cuprinde exponate — diorame, panouri, unelte etc. — privind modul de viață și activitatea omului de cavernă); sala cu săpături (exponate cu obiecte reprezentînd culturile materiale găsite în urma săpăturilor arheologice, panouri cu istoricul așezărilor, al peșterii și profilul arheologic descoperit aici); sala cu gururi (ar cuprinde mostre concreționare din peșteri, diorame cu aspecte faunistice cavernicole etc.).

Toate amenajările propuse ar avea menirea să sporească forța de atracție și faima stațiunii, contribuind la agrementarea sejurului celor sosiți în vacanță la «Scaladele lui Hercule»...

IOAN ISTRATE

Grota haiducilor



TIMIȘORENI DESPRE PEȘTERA BUHUI

De ani de zile mergem la Peștera Buhui pentru frumusețea dură și sălbatecă a acestui imens spațiu subteran, întâlnind la tot pasul imaginea luptei dintre apă, regina peșterilor, și calcar, piatră veche provenind din depunerile și frământările mezozoicului.

Aici, riul subteran crează impresia de mișcare în tenebrele peșterii: cascadele înviează pe cercetător cu cîntecul lor amplificat de bolțile peșterii. Este adevărat că în porțiunea activă, creată de curgerea permanentă a riului, nu găsim clasicele stalactite și stalagmite, dar sculpturile, dantelele și traforajul pereților «catedralei», lungi de 2112 metri, sînt fantastice. Spun așa pentru că aceasta este lungimea cunoscută a riului Buhui anunțată de cercetătorul Vasile Sencu în 1966, iar totalul galeriilor cunoscute în urma cartării efectuate de ortacul nostru de la Institutul de geografie era de 3127 metri.

În această zonă accesibilă circulației turiștilor nu se mai găsesc formațiuni specifice peșterilor, fiind distruse în decursul vizitelor, de către acei necunosători, care nu știau că pentru creșterea unei stalactite sau stalagmite sînt necesari mii de ani — și că odată distruse, ele nu se mai pot reface.

Dar iată că această peșteră a devenit din anul 1979 un teren de explorări palpitate, inițiate de speologii de la cercul «Speotimiș» din Timișoara.

O primă prospectare efectuată de inginerii Radu Vasiliu și Laurențiu Roșu îi conduce la ipoteza că această cavitate are un potențial mult mai mare. Cei doi speologi începeau atunci (sept. 1979) o parcurgere amănunțită a galeriilor și sălilor Buhuiului. S-a utilizat un echipament adecvat pentru o peșteră activă: bărci pneumatice, cizme înalte și corzi de alpinism astfel că navigarea și înaintarea s-a făcut curșiv pînă la Sala urșilor. Cercetînd amănunțit această sală în toate unghiurile sale, speologii noștri ajung la două hornuri marcate cu semnul întrebării pe harta clasică. Unul din aceste hornuri este abordabil și Radu îl urcă în ramonaj, urmat de colegul său Laurențiu. Iată cum descriu cei doi

descoperirea: «pătrundem într-un vestibul, după care, surpriză!: intrăm într-o sală imensă la circa 20 metri deasupra nivelului riului. Emoțiile noastre sînt mari: am pătruns într-o galerie necunoscută, bogat împodobită cu stalagmite, cu o desime de necrezut. Ele umplu planșeul, făcînd pe alocuri dificilă trecerea în continuare. Constatăm că acesta este un etaj fosil al peșterii Buhui. Facem cuvenita informare a colegilor de la «Speotimiș» și se hotărăște organizarea unei tabere subterane...»

În anul 1980, speologii timișoreni completează descoperirile cu noi galerii. Eugen Crețu pătrunde într-un sistem necercetat: un horn care continuă sala stalagmitelor și un tunel de presiune care totalizează în această explorare 723 metri. În noua galerie se constată că planșeul este bogat în fragmente de schelete de Ursus Spelaeus și de alte vertebrate mai mici.

Într-o săliță superioară, unde am făcut determinări de temperatură, observăm niște adîncituri în formă de covată, vechi culcușuri ale urșilor de cavernă, pe care o denumim «dormitorul urșilor». Secțiunea sălilor și galeriilor este ogivală, identificîndu-se ușor traiecul diacazelor de la originea acestor goluri. Concrețiunile sînt în mare majoritate stalagmite, iar tavanul nu conține decît puține speleoteme. Fenomenul se datorează dimensiunilor mari ale orificiilor care permitau pătrunderea apei de percolație în curs continuu. Rezultatul acestei abundențe a carbonatului de calciu: o grandioasă stalagmită cu circumferința bazei de 25 m și înălțimea de 6,8 m, cîteva stalagmite în formă de chiparos, precum și o bogată populație de stalagmite frumos sculptate de schimbările de direcție ale picăturilor și de curenții de aer.

Galeria descoperită în 1979 va fi denumită «galeria Vasile Sencu», pentru a cinsti munca de pionier a cercetătorului de la Institutul de geografie, iar continuarea ei «tunelul și hornul Speotimiș».

Din anul 1981 am introdus în echipamentul nostru multiple îmbunătățiri, în special completul

impermeabil conceput la «Dermatina» — Timișoara, cu care vom putea să ne deplasăm mult mai repede prin riul subteran și să adăugăm noi lungimi de galerii peșterii Buhui.

Pe harta realizată de Lothar Kalitzki se înscriu încă 1600 metri, făcîndu-ne să trăim o nouă emoție: această peșteră este adusă pe locul I în topul peșterilor din Banat. În continuare s-au făcut explorări colective la care participă și speologii profesioniști de la Institutul de speologie Emil Racoviță din București: Cristian Goran, Cristian Lascu, Nicolae Terteleac, și de la cercul de speologie «Cristal».

Surprizele continuă. Se cartează 6459 metri, iar diferența de nivel ajunge la 41 metri. Urmează încercările de scufundare în sifonul din sala confluenței de către C. Lascu, de la GESS (grupul de explorări subterane speologice București) și Bela Ivan de la «Speotimiș», în colaborare cu scufundători din R. S. Cehoslovacia. Plonjările permit pătrunderea pînă la —25 m pe o lungime de 148 metri, apropiindu-ne de un record românesc de lungime în galerii submersionate. Desigur, aceste cercetări subacvatice vor continua. Dar, Peștera Buhui nu și-a dezvăluit încă toate secretele. Cuceritorii ei și-au continuat în anii 1982 și 1983 investigațiile depășind 7000 metri. Ne pregătim să continuăm cartările exacte pentru a ne convinge dacă cei 7.282 metri și 101 metri diferență de nivel totalizați pînă în prezent se pot omologa. Iată deci că din activitatea cercului «Speotimiș» s-a obținut un record: Peștera Buhui este cea mai mare din ansamblul calcaros al Banatului. Despre acest ansamblu se știe că este zona cu suprafața cea mai mare de calcar din România, avînd o lungime de 70 km și o lățime de 10 km.

Pînă în momentul de față am realizat o cunoaștere amănunțită a cavității subterane Buhui, devenită din anul 1983 cea mai mare peșteră din cele peste 250 cunoscute în Banat și printe primele 20 din țară.

Dr. CONSTANTIN LUPU
Cercul «Speotimiș»

Dacă omul dorește cu orice preț să supraviețuiască pe Terra va avea nevoie nu numai de hrană și de produse industriale, ci și de un mediu sănătos, de aer respirabil, de apă potabilă de un sol stabil, de siguranță împotriva factorilor naturali agresivi, de priveliști încântătoare, de diversitatea lumii vegetale și animale de care este legată toată filogenia lui. Prin inteligența de care dispune, omul va înțelege că este în interesul său să apeleze la pădure întrucât ea este capabilă să exercite numeroase funcții asupra mediului, cu toate repercusiunile favorabile asupra existenței și activității umane, precum și asupra dezvoltării societății.

Vom aminti, în puține cuvinte, câteva dintre funcțiile prin care pădurea își transmite influența benefică asupra stării de sănătate a organismului uman.

FUNCȚIA OXICĂ, DE PRODUCERE A OXIGENULUI. Viața umană este condiționată de o cantitate limitată și de menținerea unui structuri optime a aerului. La numărul actual al populațiilor umane și animale se respiră anual douăzeci miliarde tone de aer. La nivelul anului 2000, consumul va fi cel puțin dublu. În plus, mai trebuie luat în calcul oxigenul necesar animalelor, care — potrivit cerințelor economice, — va trebui să sporească într-un ritm superior numărului de creștere al populației umane. Se realizează astfel o corelație între sporirea numărului viețuitoarelor pe de o parte, și cantitatea de oxigen liber în atmosferă, pe de altă parte. Dar, compoziția aerului, mai ales proporția oxigenului, se modifică din cauza consumurilor tehnologice. În 1970 consumul de oxigen tehnologic era de cincizeci și cinci miliarde tone (aproximativ 43 la sută din producția de oxigen a pădurii planetare), procent aflat într-o creștere vertiginosă. Luând ca exemplu numai industria oțelului, cantitatea de oxigen consumată pe plan mondial a crescut între anii 1970 și 1975 de la 24 la 62 miliarde tone.

Oxigenul este practic produs în întregime pe cale biologică, prin fotosinteză. În schimb, consumul se livrează pe două

căi: una biologică, prin care se menține echilibrul natural, și una tehnologică, datorită căreia concentrația lui în atmosferă scade. Fără modificări antropice substanțiale, circuitul oxigenului în natură ar putea fi asigurat pe termen nelimitat: produs prin fotosinteză, el ar fi suficient pentru întreținerea funcțiilor biologice. Se apreciază că fotosinteza asigură $3,2 \cdot 10^{11}$ tone de oxigen pe an, din care 81 la sută este realizat de plantele de uscat. În acest proces rolul predominant este deținut de păduri. Ecosistemele forestiere ocupă așadar un loc fără egal în biosferă. Celelalte ecosisteme, naturale sau cultivate sînt net inferioare din acest punct de vedere. Un hectar de pădure produce de zeci de ori mai mult oxigen decît un teren cultivat agricol.

Dar, capacitatea fotosintetică a ecosistemelor terestre se reduce vertiginos, atît prin micșorarea suprafeței pădurilor, în deosebi a aceloră din zona intertropicală, cît și prin poluare, care diminuează cu 30—70 la sută producția de oxigen a pădurii planetare. Prin fotosinteză pădurea realizează trei procese deosebit de favorabile sub raport economic și ecologic: produce materie primă fără consum de energie din afara ecosistemului; absoarbe bioxid de carbon și diferite noxe din biosferă; emană oxigen. Așadar, eliberarea oxigenului reprezintă o importantă funcție a pădurii în asigurarea echilibrului din biosferă, necesar vieții terestre. El întreține viața deși, așa cum se subliniază, este un « deșeu » al fotosintezei.

FUNCȚIA ANTIPOLUANTĂ. S-a apreciat că atmosfera primește $2 \cdot 10^{11}$ tone de poluanți sub formă de particule și gaze emanate prin combustibile de la centralele electrice, uzine, automobile, etc. Noxa cea mai vătămătoare este bioxidul de sulf, care combinat cu vapori de apă, se transformă în acid sulfuric. Agenții poluanți provoacă prejudicii multiple, de la alterarea și degradarea peisajului, pîră la efecte genetice și implicații climatice. Ultimele se traduc prin « efectul de seră » produs de concentrația ridicată a bioxidului de carbon.

Deosebit de importante sînt, de asemenea, funcțiile hidrologice și climatice ale pădurii. Prima, cu rol precumpănitor în sistemul de autoreglare a extremelor hidrologice, cea de-a doua prin atenuarea excesivității termice, hidrice și eoliene a climatului. Ruinarea pădurilor a determinat schimbarea radicală a climei. În mijlocul Saharei, acolo unde astăzi un fir sărăcăcios de iarbă nu se poate dezvoltă în pămîntul steril al deșertului, cu secole în urmă ochii unei populații numeroase erau răpiți de frumusețea cîmpurilor înfloritoare, a grădinilor și pădurilor întinse. Toate acestea funcționau ca niște recipiente ale precipitațiilor atmosferice, alimentînd numeroase cursuri de apă din care orașele maritime se alimentau prin apeducte. Pentru a lărgi pășunile și a storce solului recolte mari, pădurile au fost incendiate, iar urmarea a fost descreșterea și defertilizarea lui. Izvoarele au dispărut și din numeroasele riuri însemnate pe hărțile vechi, astăzi nu se mai găsește nici urmă. Arșița și vînturile desăvîrșeau formarea deșertului și în întregul nord african, de la Atlantic la Marea Roșie, acolo unde odinioară își găseau condițiile de existență numeroase turme de elefanți, boi, girafe și hipopotami, struți și crocodili, astăzi, animalul caracteristic deșertului, cămila, își serbează intrarea triumfală.

Pădurea este, prin urmare, nu numai un producător de bunuri și de efecte benefice de o diversitate impresionantă, ci și un sistem biogen și biofor. Iată de ce forestierul deține un rol primordial în producția pădurii și, implicit, a mediului înconjurător. În acest sens este de reținut vibrantul apel al lui Fraser Darling din 1977:

« DACĂ UMANITATEA VREA SĂ CONTINUE A SUPRAVIEȚUI PE PLANETĂ, NU PENTRU A DUCE O EXISTENȚĂ MIZERABILĂ, CI PENTRU A GĂSI PE EA UN MEDIU AGREABIL ÎN CARE CIVILIZAȚIA POATE SĂ PROSPERE, FORESTIERUL ESTE UNUL DIN APĂRĂTORII PE CARE EA POATE SĂ CONTEZE ».

CRISTIAN STOICULESCU

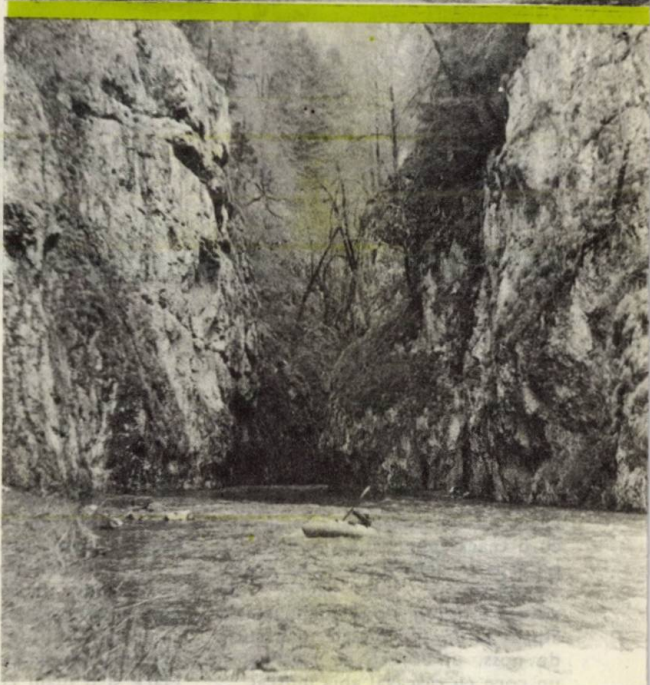
DAN PASERE

și
MIHAI CREANGĂ
povestesc
cum
au
devenit

COBORÎTORII

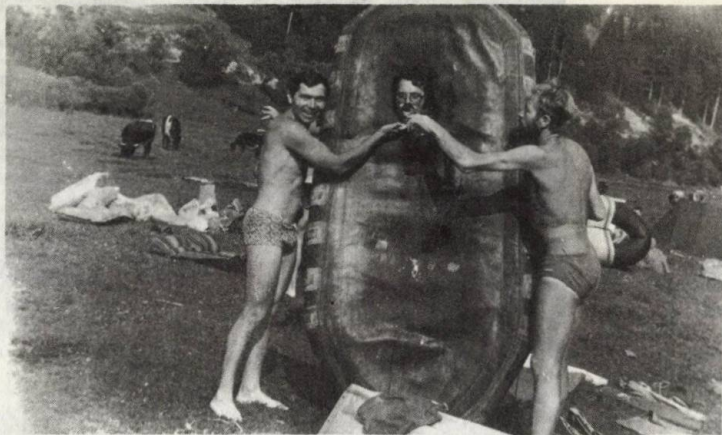
Ca să devii coborîtor pe ape repezi îți trebuie o barcă. Dacă n-ai, și gîndul ăsta nu-ți dă pace, iei o copăie, un butoi, o ladă sau, cel mai bine un cauciuc de Trabant dreapta față, dar numai dreapta, ca să-ți meargă bine. . . Începi să încarci ceaunul, cortul, sacul de dormit, o undiță, trei năvoade, adaugi pentru siguranță cîteva conserve de pește «Deltar» sau chilcă în sos de vin, uiți cutia cu rîme, pui însă mălaiul, aparatura de filmat și fotografiat, uiți filmele, adaugi însă un sextant, clopotul de cart, hărți de navigație, alte multe și mărunte. Dacă totul plutește de bine de rău, mai aduci facultativ un cîine sau un papagal, o pisică sau un șarpe de casă, o capră sau o barză, sau măcar o broască țestoasă. Botezi «port-bonheur»-ul luat la bord, botezi și ambarcația, iar în finalul pregătirilor te strecori agil și voios în mijlocul gospodăriei, saluți mulțimea venită să te aclame și, depărtîndu-te de mal cu decise lovituri de vîslă, constăți că aventura a și început!

Dan P.: Cam așa a fost prima coborîre pe Mureș. După 10 zile soseam cu autostopul la Arad fără nici unul dintre multele obiecte care încăpuseră în barcă și în plus (sau în minus, cum vreți s-o luați) . . . desculț! Am continuat cu Bistrița și Someșul, convingîndu-i să mă însoțească și pe cîțiva prieteni care mai aveau unele aparate foto, saci de dormit, lansete și bascheți chinezești. . . Le aveau pînă la data lansării, pentru că pe urmă — ba la Toance, ba în cascada Ilvei — s-au mai pierdut dintre ele, zău așa. Nu vă mai povestesc ce-am pățit prin Cheile Dîmboviței, edenul coborîtorilor pe ape repezi, un eden în care numai eu și prietenii mei

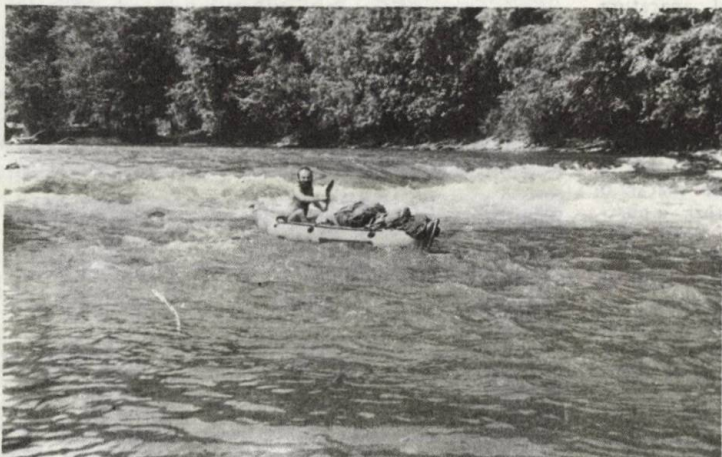


Prin Cheile mari ale Dîmboviței

PE APE REPEZI



Cam atit fusese spărtura



Un temerar pe Bistrița, dincolo de Toance

fletele de mîndria minunatelor coborîri anterioare pe ape mult mai repezi decît copilașul de Neajlov... Afară se aruntau vreo 20°, iar apa avea — după cum urma să constatăm — cam de 20 de ori mai puțin. O turmă de minunate vite păștea sub minunatul soare, cînd ne-am lansat la apă, nu înainte de a ne immortaliza fotografic. După primul cot, prima capcană: o îngrăditură de pari, cu un « ochi » de numai 50 cm. Dan l-a nimerit dintr-un foc. O altă îngrăditură de pari. Altă dovadă de măiestrie. Și iar așa. În sfîrșit, pare că avem cale liberă. Curentul e bunice, n-o să ne omorîm cu vislitul, putem să ne relaxăm. Tocmai aveam de gînd s-o facem... « om la apă la tribord! » — eram să strig dacă n-aș fi fost chiar eu acela. Nici Dan n-a putut striga: pescuia din minunatele unde visla, restul « Ogarului cenușiu », sacul cu merinde; clătănînd, eu am prins hainele și lanseta. Pe mal, după ce-am întins toate la uscat, am binecuvîntat bricheta, minunata invenție cu ajutorul căreia am aprins un minunat foc. Aparatul fotografic lipsea. « Ogarul » fusese sfîșiat de o rădăcină subacvatică pe aproape tot tribordul; nu-l mai puteam lipi pe loc. Minunata comună Crevedia Mare rămăsese tot pe loc, tot cam la 2 km de minunata luncă. Din întîmplare, avem dovada stabilirii acestui record mondial. Cînd ne mai încălzisem, am aruncat cu mulineta doar-doar s-o prinde ceva. Ceva s-a prins: cîrligul, probabil tot de vreo afurisită de rădăcină. Oftînd, Dan a intrat iar în minunata apă, rece ca minunata gheață. A cotrobăit, s-a scufundat și a țîșnit afară strigînd: « Evrika! ». Avea aparatul fotografic în mînă. În felul ăsta, o poză destul de neclară arată « Ogarul cenușiu » înaintea celui de al treisuteoptzecișaptelea petic...

După cum vedeți, unele lucruri se și recuperează de sub ape. Adicăteala, nu-i totul pierdut. Ba, să vă spunem drept, totul e de cîștigat, de vreme ce nici unul dintre noi — cei care într-un fel sau altul, am devenit coborîtori pe ape repezi — n-a abandonat și nu va abandona nicînd minunata aventură care se cheamă coborîrea unui rîu într-o ușoară bărcuță gonflabilă. De ce oare? Poate că imaginile — luate din expedițiile pe Mureș sau pe Bistrița, pe Olt sau pe Someș, pe Dîmbovița sau pe Argeș — vă vor lămuri...

am lăsat: un aparat de filmat, mai multe casete de 16 mm, unele trase (le-o fi dezvoltat cineva?), un baschet numărul 42 și trei teniși numerele 36, 37 și 45, un cuțit de vînătoare fără lamă dar cu o teacă superbă, 12 pachete de « Carpați » fără filtru (« de Sfîntu Gheorghe »!), un pachet de « Kent », (gol), două lingurițe de alpaca și una de plastic, una cutie de ness, un borcan cu măsline și un corn cu cașcaval abia mușcat... Și inventarul ar fi doar la început.

Mihai C.: Nu știm dacă recordul mondial de coborîre pe ape repezi ne aparține, în ceea ce privește gradul de dificultate, panta și adîncimea apei, puterea curentului sau înălțimea cascadelor... Dar putem fi siguri că am parcurs

împreună pe un rîu cea mai... scurtă etapă din lume! Rîul se cheamă Neajlov și, în general, poate fi trecut cu pasul de la un mal la altul, dacă nu chiar de la izvor pînă în balta Comanei. Etapa noastră nautică pe Neajlov a fost pe distanța Crevedia Mare — Crevedia Mare. Într-o minunată dimineață de aprilie, debarcăm dintr-un minunat autobuz ITA, în minunata comună Crevedia Mare și o luam cocoșați de minunatul nostru calabalic prin minunata luncă a Neajlovului, cale de vreo doi kilometri, pînă am găsit un minunat loc de lansare. Am pedalat voioși, pe rînd, la pompa care umfla minunatul caiac « Ogarul cenușiu » ale cărui treisuteoptzecișase de petice ne umpleau su-



„frumoasă ca un gând răzleț”

Cînd vezi stațiunea, mai ales toamna, cuibărită ca o felină între umerii dealurilor visătoare, foșnitoare ca mătasea, îți vine în minte un vers: «Frumoasă ca un gând răzleț».

Nu știu dacă George Coșbuc a vizitat această oază; dar dacă a făcut-o, cu siguranță, că riul ce poartă numele acestei stațiuni — l-a trimis, la izvoarele binefăcătoare.

Din drum te opresc obraji merelor, parfumul perelor coapte, prospețimea afinelor de munte. Poate de aceea strada cea mai veche, traversînd stațiunea ca o coloană vertebrală, s-a numit Livadia. Ea o unește și azi, cu livezile satelor din jur.

O uliță. Atît era fostul sat, care mai tîrziu s-a numit Olănești. După unele surse, de la Ulani, un nume dat cavalerilor austrieci care au trecut pe-aici; unii localnici spun că denumirea ar veni de la cea mai veche ocupație — olăritul, iar alții afirmă că ar fi dată de un bucureștean, care ar fi fost împroprietărit de Constantin Vodă cu această podoaibă oltenească.

Localitatea este atestată documentar în 1760. Numele ei este legat de revoluția lui Tudor, fiind un loc de refugiu. Dar mult mai tîrziu, de-abia în 1825, apelor sale tămăduitoare li se dusese vestea. În 1831, Bibescu Vodă acordă o recompensă celor care analizează izvoarele. După patru ani, Petrache Poenaru semnalează proprietățile deosebite ale acestora. La o distanță de zece ani, Carol Davilla vine aici cu un grup de studenți. Se fac cercetări serioase, care conduc în 1873 la obținerea unor rezultate de excepție. S-a primit medalia de aur

la expoziția internațională de la Viena. Din acel moment tot mai mulți au fost aceia care i-au căutat izvoarele și frumusețea.

Devenită neîncăpătoare, s-au adăugat, în ultimii ani, două noi hoteluri.

Zăbovesc pe aleile Olăneștiului. În casele din drum se strecoară soarele, cu degete subțiri, printre florile ferestrelor, așezîndu-se lenș pe velințe bătrîne. Văd o locuință, care destăinuie nu numai cultul muncii, dar și simțul frumosului. Cîți dintre aceia care trec pe aici observă și frumusețea caselor localnicilor, cu grădina de flori pînă-n poartă?

Absolut toți cei care vin în stațiune se întîlnesc la o plimbare pe strada care urmează cîrsul riului. De fiecare dată acest firicel de apă dă impresia că împarte localitatea în două. Găsești la

tot pasul oameni care sorb din apa tămăduitoare, măsurîndu-i valoarea și timpul. Mulți se opresc la primul grup de ape. Aproape de piața din mijlocul stațiunii există un loc răcoros, înconjurat de izvoarele captate, pecetluite în marmoră.

Cînd te ridici de la gura izvorului, îți dau binețe femeile cu straițe colorate, care-și duc povara roadelor culese într-un colac, pe vîrfurile capului. Limbajul lor pare să se reverse dintr-un text vechi vilcean, în cadență argheziană. Ele urcă și coboară dealurile visătoare ale Olăneștiului. Dacă le vei însoți vreodată, călătorule, la ceas de toamnă, prin amfiteatrele de culoare ale stațiunii, adu-ți aminte de un vers:

«Frumoasă ca un gând răzleț...».

ELISABETA IOSIF



AVALANSA

Cerne din norii plumburii peste întreaga fire. De câteva zile poalele munților nu se mai ghicesc din valul ninsoirii, iar drumurile sînt împotmolite.

Se luminează de ziua sau cel puțin așa ni se pare. De fapt, noaptea mai zăbovește la ferestrele cabanei, lipită de chiciura și fulgii ce îmbracă sticlele pe dinafară. Șuerul prelung, zbuciumat al vîntului cutremurâ streșina și încearcă să pătrundă pe sub ușă în cameră.

Echipa noastră, amorțită de frigul ce pusese stăpînire pe soba zgribulită, se ascundea cu nasul sub pătură. Doar motanul adus de Florin de cu seară să-i țină cald la... picioare, se mutase, ademenit cu o coajă de salam, pe pieptul lui Sandu.

— Ca să fie un suflet curajos lîngă mine, motivase el neluînd în seamă glumele lui Carol. Cu o noapte mai înainte Sandu se cam înspăimîntase de gemetele bătrinei cabane Bilea Lac sub rafalele vîntului.

— Greu te hotărâști să părăsești culcușul cald!

Sar din pat și aprind focul. Lemnul de brad se aprinde repede și trosnește vesel; curînd, pe lîngă fum vine și un iz de căldură. Laie, care «concertase» mai toată noaptea pe două registre, ținînd ison lui Alecu, se duce să-și vadă de treabă la bucătărie. O nouă zi cețoasă.

Băieții se îndură pe rînd să iasă la zăpadă. Ușa cabanei e blocată și trebuie să coborîm prin girliciuł mansardei, călare pe lopată direct în troianul de pe terasă. Ninge mărunt; e ger și ceață de nu se vede la doi pași. Ne încălzim curînd zăpada, o pulbere neastîmpărată care vine din lopată direct în ochi. Alecu iese primul pe ușa deblocată, redînd circulației normale «ruta» cea firească.

Dar nămeții nu te lasă să te îndepărtezi nici la doi pași. Pui schiurile în coridor și apoi te încumeți să dai ocol prin căldarea Bilea. Frigul pătrunzător nu ne lasă prea mult pe afară. Toate planurile de ascensiune spre Vinătoarea lui Buteanu se năruie în văltăciuni de ceață și ninsoare. Nu se mai vede nici un cap de stîncă, urmele proaspete se acoperă imediat. Măsurăm mereu presiunea atmosferei și bietul barometru nu ne dă speranțe nici pentru a doua zi.

A mai trecut o zi în care energiile și speranțele se consumă între ceaiuri, cîntece și... dezăpezirea ușii principale. Pe seară, cerul rămîne tot mohorît, dar ninsoarea se domolește și uneori vîntul alungă ici și colo ceața. Semne bune!

Se luminează de ziua. Același frig pune stăpînire pe noi cu tot focul ce duduise din seară pînă la miezul nopții. Fereastra, platoșă de gheață înflorată, pornise a se colora. O lumină puternică inundă camera și pe florile de gheață prinseră să irizeze mici curcubeie. O liniște... de-ți țiuiău urechile părea că cuprinsese întreaga fire. Cabana își odihnea încheieturile ostenite, semn că vîntul stătuse.

Ies binîșor din cameră și urc la mansardă ca să deschid ferăstruica. Aerul înghețat pătrunde spre mine, dar bucuria e prea mare ca să mai observ frigul: un cer pur, pregătît să primească răsăritul magnific ilumina vîrfurile Capra și Paltinul, încărcate cu imense cușme de zăpadă.

E greu să înăbuși chiotul care țîșnește puternic trezînd cabanierii, motanul și chiar pe Cezar, Saint Bernardul de sub patul lui Florin, adus pe furiș în compensație la... răpirea motanului.

Ne ispitește ascensiunea și toată echipa trece la pregătire, însă totul se face cu inima neliniștită. Zăpada căzută în cantități imense, viscolită, pericolul avalanșelor împiedică aproape total desfășurarea unei activități în deplină siguranță. Numai tînețea cea... cutezătoare poate purta pe aripile ei setea de urcuș. Și cît de aproape am fost de catastrofă!

Preparativele sînt scurte. Fără schiuri, doar cu piolet, colțari, cordelină și cîteva alimente strecurate prin buzunare, ne grupăm pe nămeții de lîngă cabană. Rupem cu greu urme în zăpadă, afundîndu-ne pînă peste genunchi. Steluțe de omăt se vîrtejesc pe mustăți, pe sprîncene. Pioletul se afundă cu totul. Urcușul spre șaua Caprei, atît de cunoscut, nu ne prea pune la încercare. Iată platforma stîncoasă de la jumătatea urcușului, cu priveliște frumoasă spre cabană, iată apoi peretele Văiugii la adăpostul căruia ne înșirăm pe șa.

Cu tot gerul puternic soarele răzbate prin pufoaice și la adăpostul unui nămete tropăim mulțumiți lîngă stîlpul de marcaje. Feeric luminată, căldarea Caprei ascunde sub mormane albe lacul și stîncile. Totul pare rotund, piscurile par decupate pe cerul negru. Nu prea e timp de stat, mai ales că nici plăcerea unei fotografii nu ne este îngăduită: mecanismele de declanșare erau blocate de ger.

Mă străduiesc să feresc vechiul traseu pe care urcasem dintr-o iarnă, acela care tăia în diagonală pantele sudice Văiuga. Florin însă nu vrea să piardă timp pe muchia Văiugii și trage pe credulul Sandu după el. Două honorare albe, o simbioză în care brațele mișcau pioleții într-o cadență caraghioasă, se îndepărtează urcînd pieziș. Mă sfătuiesc cu Neti și Alecu. Hotărîm să nu ne depărtăm și să căuțăm corectarea traseului lor în zona mijlocie a urcușului pe Vinătoarea lui Buteanu.

Florin și Sandu luaseră un avans cam mărișor, dar lupta cu zăpada afundă le macină repede forțele. Îi ajungem lângă prima ruptură de stînci acum ascunse în troiene. Ceva mai sus se mișcau alte două siluete. Sandu arăta cu pioletul într-acolo; ne oprim cu toții și ne regupăm. Între timp siluetele suple a două capre negre flămînde se apropiiau coborînd cu mare atenție spre noi. Cînd au ajuns în dreptul nostru s-au urcat pe singura stîncă ce mijea din plapuma zăpezii admirînd sau... nefericînd îndrăzneala oamenilor. Oare ce căutam în această împărăție a pustiei albe? Priveliștea spre Rîiosu și Mușeteica, două profile himalaiene, ne captivează cu totul și lăsăm la o parte taina celor două capre.

Soarele se ridicase de două suliți și crestele scăpărau scînteii: Piscu Negru, Jorzea, culele Lipitorilor, valea Caprei ne făceau să uităm de pișcăturile gerului.

Ca să nu mai las în frunte pe Florin, am pornit domol la urcușul final; intrăm direct pe pantă, unde zăpada ceva mai tasată face efortul mai mic. În urmă, Florin, Neti, Alecu și Sandu, ultimul cam gălăgios, urcau la distanțe egale. Aproape de creastă simt nedeslușit că ceva nu e în regulă. Un murmur surd, un geamăt al muntelui încerca să mă prevină parcă de greutatea cu care apăsăm liniștea înșelătoare a proaspetelor straturi de omăt. Pioletul trece iute prin praf și nu se oprește în scoarța crustei stabile. Acolo se ascunde o pungă de aer și abia mai jos, cînd ajung cu sondajul pînă la urmă, vîrfurile de metal ating gheață. Alarmă în suflet! Pot oare s-o transmit fără panică celorlalți? Mă uit în jos. Ne aflăm pe panta cea mai expusă, la mare înălțime deasupra lacului Capra; fundul de căldare este umplut din belșug cu zăpadă, încît contururile lacului nici nu se puteau ghici. Caprele rămăseseră țintuite pe pîntenul stîncos și se uitau încă la noi. Echipa defilată la cite 10—15 pași se odihnea afundată pînă la coapse așteptînd semnalul meu.

Simțiseră oare ceva? Da, Sandu și Neti au priceput ce înseamnă mina ridicată, doar Florin mai schița un surîs cînd i-am făcut semn să tacă. Un nou semnal pentru urcuș rapid și în liniște. Pornesc să rup urme. Gemetele muntelui nu se mai aud. Oare ieșim sau cu bine? Creasta e aproape, la vreo 30 m deasupra. Punga de aer pipăită cu pioletul dispare mai sus și încep un urcuș furibund. Ies pe creastă fără să intru pe cornișele perfide din buza prăpastiei Văiuga. În urmă Florin se aruncă gîfînd lângă mine, iar Neti luptă cu furie la capătul puterilor. Geamătul muntelui crește în intensitate, un vuiet, un trosnet pe care Alecu în luptă cu zecimile de secundă, nu-l aude. Ca tăiată de un cuțit uriaș, frișca «tortului» din căldarea Capra se detașează exact din urma pașilor lui Sandu. O dungă cenușie fulgeră față muntelui ducîndu-se instantaneu spre muchia sudică a Văiugii și spre Acul Revolverului. Sandu este luat de coada iadului alb. Tot ce pot vedea este ceea ce privirile noastre înspăimîntate au putut surprinde în cele cîteva secunde cît a durat urgia. Sandu a fost pur și simplu «cosit». Din instinct sau poate din calcul, dacă în acele momente se putea vorbi de așa ceva, ortacul nostru s-a asigurat cu pioletul, aruncîndu-se peste el. Zidul mișcător al avalanșei plecă iute, pierzîndu-l pe Sandu, care rămase uluit în genunchi, cu colțarii în sus și brațele strînse pe piolet.

Ce se întîmplă însă în jurul nostru? Fișînd sinistru, sute de mii de tone de zăpadă fugeau într-un iureș pe toată circumferința căldării Capra. Un trosnet puternic se auzi cînd tăvălugul a căzut pe gheața groasă a lacului, dezintegrînd-o. O trombă de apă țîșni spre cer, căzu în prăpastia Capra și un imens nor de zăpadă acoperi totul. O liniște adîncă se instală pe toată înînderea cazanului. Pironiți pe creastă nu ne credeam ochilor: oare fusese aceea acest coșmar alb? Sandu stătea neajutorat pe pantă și se uita la noi neîndrăznind să se clintească. Florin își revine primul și-l strigă:

— Hei, ce mai stai acolo, urcă!

Sandu se uita la noi fără să miște. Oare ce să fie? Asigurat în coardă mă las cîțiva metri. Sandu se uită tot mai disperat:

— Nu.

Ce l-a apucat? Privesc lateral să văd pricina spaimei. Tăietura de sub coama muntelui care rupsesese avalanșa se întindea ca o barieră nesfîrșită între noi și Sandu. Taluzul avea multe fisuri. Un calup de cîțiva metri cubi se tot bălăbănea în echilibru precar deasupra lui Sandu, gata-gata să-l mătore... Deci asta era! Fac semn celor de sus să se liniștească. Cer cordelina de rezervă și după o verificare a asigurării, arunc «lasso»-ul spre Sandu. La prima încercare capătul corzii cade la distanță. Repet aruncarea. Cînd Sandu a strîns coarda salvatoare, a tras un chiot și s-a ridicat foarte vioi pe colțari, calupul amenințat putea să plece. În trecere pe lângă el, Sandu i-a dat un șut și escaladînd meterezel liniei din care se decupase avalanșa, sosi repede pe creastă. Acum era cel mai bine dispus dintre noi. După încordarea prin care trecusem, Florin devenise apatic, Neti plîngea nervos, iar Alecu fuma uitînd de dezintoxicarea pe care și-o impusese la munte. Eu mă simțeam vinovat și cu toată mulțumirea că scăpasem teferi, mă frămîntam lăuntric. După cîteva minute în care uitasem de ger, de poziția noastră expusă pe creasta Văiugii, Sandu remontat de ciocolată rupse tăcerea:

— Ia uitați-vă la caprele de colo!

Jos, pe Țancul pe care le lăsasem, caprele rezistaseră suflului avalanșei ținîndu-se de stîncă ocolită de iureș și priveau în sus spre grupul de oameni. Păreau că dau din cap muștrîndu-ne.

Nu puteam zăbovi prea mult. Soarele ridicat în sulița prînzului lumina feric cea mai grandioasă priveliște din Carpați. Lîngă noi, ieșind din umbra albăstrie a neantului Văiugii, se ridica cușma Vinătorii lui Buteanu. Era prea de tot să sfîdăm muntele înecat în zăpadă. Cornișa din strungă și Țurțurii din peretele piscului nu închideau calea. Cuminți, am preferat ocolul peste vîrfurile Capra Neagră și așa destul de greu, coborînd pe lîngă Acul Revolverului la «ruinele» avalanșei care acoperea acum căldarea și lacul Capra.

Nesocotirea condițiilor meteorologice, a straturilor excesive de zăpadă, era să ne coste viața. Dealuri de gheață și bulgări de zăpadă schimbaseră peisajul acestei căldări. Coastele căldării degolite de stratul proaspăt de zăpadă răsese în unele locuri și zăpada mai veche. Un petec de iarbă uscată păta aibul pînd acum neîntinut. Pe acel petec pășteau acum cele două capre bucurătoare că au găsit hrană. Era singurul lucru bun din toată întîmplarea, în afară bineînțeles de lecția pe care am memorat-o bine.

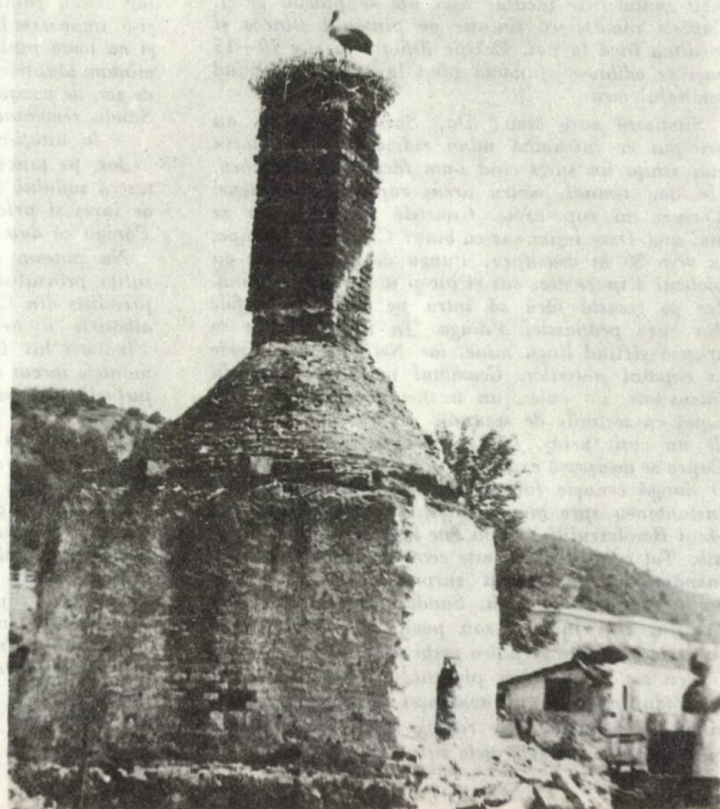
PASĂRI ȘI SIMBOLURI

Socioetnologul dr. LUCIA APOLZAN, colaboratoare a șefilor de școală Romulus Vuia și Dimitrie Gusti, a definitivat pentru tipar un volum de memorii, în care deapănă amintiri legate de îndelungata sa activitate de cercetare într-unele din cele mai importante zone etnofolclorice din Carpați. În perioada 1967—1971, a făcut parte din « Grupul de cercetări complexe Porțile de Fier », condus de profesorul Ștefan Milcu, sub egida Academiei R.S.R. Se impunea cercetarea multidisciplinară a zonei afectate barajului și lacului de acumulare a celei mai mari hidrocentrale din România; la această acțiune au participat aproape 400 de specialiști, grupați în 14 colective (7 de științele naturii și 7 de științe sociale).

Din volumul Luciei Apolzan, publicăm un fragment despre ultimele... zile ale localităților ce urmau să intre sub ape. Cercetările au fost întreprinse pentru ca nimic din străvechile tradiții ale poporului român să nu se piardă.

Întâlnirea Carpaților cu Dunărea, întâlnirea mea cu cele două coordonate esențiale ale României, a însemnat o revelație pentru cercetarea științifică a tipologiei așezărilor și a evoluției lor de-a lungul veacurilor. Aici am putut studia temeinic rolul pe care așezările risipite pe înălțimile carpatice l-au avut în dezvoltarea satelor de tip adunat de la malul Dunării.

Orașul Orșova, Dierna daco-romană, și satele din împrejurimi, ca și cele din Clisura Cazanelor, trebuiau să-și părăsească vechile vetre teritoriale și să se strămute la un nivel superior, ce nu va fi



afectat de apele lacului de acumulare. Un mare dinamism, o efervescență generală pune în mișcare totul: pământ, case și oameni, materie și suflute. Se construiau noile așezări în vetre prealabil stabilite. Blocuri mari se ridicau în Orșova nouă, unde aveau să locuiască mulți localnici, părăsind casele lor mărunte din mijlocul grădinilor cu trandafiri. Erau bucurii? ... erau regrete? ... nu era timp pentru meditații. Se construia, se construia continuu.

Cercetătorul trebuia să fie prezent peste tot, înainte de a se demola satul vechi. Arheologul trebuia să sape în adâncime, să pătrundă în peșteri, să găsească anticele urme ale locuințelor, ale culturilor care și-au afirmat aici prezența în paleolitic, în neolitic, în epoca bronzului și a fierului până în prezent. Etnologul trebuia să cerceteze structurile din contemporaneitate, așa cum se găseau sub ochii noștri, descifrând evoluțiile înscrise în construcții, în tradiții, în simboluri arhaice. O lume întreagă, secole de viață ce se încheiau trebuiau cunoscute pentru ca valorile materiale și spirituale care puteau caracteriza populația autohtonă românească în Carpați și la Dunăre, alături de unele enclave mai târzii ale sîrbilor, cehilor și turcilor, să nu-și stingă glasul cufundat în dărîmături și în adîncul apelor viitorului lac de acumulare al hidrocentralei.

Eram prezentă peste tot, în gospodăriile satelor leșelnița și Ogradena din apropierea Orșovei, în Plavișevița și Tisovița din Cazane; toate acestea aveau să părăsească malul Dunării și să formeze o singură mare așezare rurală: leșelnița, unde vor domina construcții moderne cu un grad ridicat de civilizație. Vechile gospodării trebuiau studiate. Zăboveam zile întregi cu caietul de note făcînd schițe ale planurilor de locuințe, cu interes mărit pentru forma vetrei și a cuptorului, specific fiind coșul înalt, fie din nuiele împletite, fie din piatră sau din cărămidă în formă boltită ce ajungea la înălțimea de 3 metri dominînd acoperișul caselor. Și pe alocuri, în virful lor, un cuib cu berze, păsări migratoare, care veneau primăvara și plecau toamna, găsindu-și în fiecare an vatra primitorului, cuibul unde își zămisleau puii, îi creșteau învățîndu-i să zboare, și unde se întorceau în primăvara următoare.

În timpul verii, berzele își urmau cursul lor zilnic peregrinînd prin pașiștile înflorite și prin lanurile de cereale din țările înconjurătoare, unde prindeau cu ciocul lor lung și ascuțit șoareci și șerpi aducînd folos oamenilor; se întorceau seara la cuibul lor, ceea ce a mai durat doi, trei ani cît timp s-au construit noua leșelnița și noul oraș Orșova care și el îngloba cîteva sate din împrejurimi: Tufări, Jupalnic și Coramnic. Dar a venit și ziua tulburătoare a demolărilor, cînd constructorii **noului** trebuiau să dărîme **vechiul**, casele, zidurile, înaltele coșuri. Berzele s-au întors seara, și-au rotit aripile albe cernite la virfuri, tulburător agitate în căutarea casei pe care fiecare o știa dar care dispăruse: s-au ridicat, au coborît, au încercuit și au răvășit spațial ruinele, vechea lor vatră, într-un zbucium surd, înăbușit, dureros, pe care îl împărțeau și oamenii privindu-le căutarea zadarnică. În amurgul serii, berzele s-au retras spre dealuri, au mai revenit cîteva zile zburînd agitate deasupra dărîmăturilor, apoi s-au pierdut spre alte sate.

Coborîsem din tren în noua gară a Orșovei, în luna mai 1971, pentru a-mi continua cercetările; m-am oprit cutremurată de emoție. În fața se întindeau resturile neutilizabile ale fostelor construcții gospodărești, urmele vechiului sat Tufări strămutat în noul oraș Orșova, pe dealul Ozoina. O singură construcție era incomplet demolată; rămăsese neatinsă acea parte a casei care alcătuia cuptorul cu vatra la sol și coșul mare deschis, tipic pentru casa tradițională din zonă, un adevărat tezaur de cultură populară. În virful coșului înalt domina cuibul unor berze; aveam posibilitatea să desenez, să fotografiez vatra, cuptorul, coșul, care-mi apărau acum descoperite. Eram în fața unei case de mare vechime, construită în anul 1810, după cum îmi spunea Covăsală Iosif, pensionar C.F.R. Ceruse Consiliului popular aminarea demolării, deoarece cele două berze din cuib aveau puii mici. Conducătorii au aprobat. El trecea din cînd în cînd pe la-casă așteptînd să crească puii și să-i vadă zburînd.

Am privit și eu îndelung berzele cu puii lor și oamenii care-i ocroteau cu duioșie și respect. Nu era acolo un coș oarecare cu un cuib în virful lui, ci un far cu străluciri de umanism, de cultură

tradițională. Mă întrebam, cîte țări ale Europei se puteau mîndri cu asemenea oameni, care își păstrau trăsăturile de profundă sensibilitate chiar și în toiul unor aprige griji și prefaceri ale gospodăriei lor.

Oare berzele și-au regăsit ocrotitorul în casa modernă de pe dealul Ozoina, sau cuibul făcea parte numai dintr-o arhitectură tradițională și un anumit peisaj? Poate că, ocrotite mereu, berzele vor reveni pe dealurile de la malul Dunării, își vor așeza cuiburile pe alte case, menținînd simbolul lor general de **semm bun**, de **noroc**, legat de perpetua reînviere a naturii, de fertilitate și fecunditate.

Fiind mereu prezentă la multe construcții înnoitoare, nu puteam trece cu vederea puterea cu care rezistase străvechiul mit al sacrificiului cerut la construcția unei case pentru ca ea să dureze. Vietatea sacrificată trebuia să fie un cocoș. Cu excepția blocurilor, toate casele familiale au pus la temelie capul și sîngele cocoșului sacrificat. S-au cumpărat cocoșii din toate satele vecine sau chiar mai depărtate, abia ajungînd pentru multe construcții de case în noile așezări unde tehnica cea mai înaltă își spunea cuvîntul în instalații moderne, curent electric, canalizare, materiale de construcție. Și totuși, noul oraș Orșova s-a construit cu sacrificiul unei vietăți, pentru a asigura după străvechi tradiții durabilitatea casei, permanența familiei. Mitul data din preistorie; memoria colectivă l-a păstrat. Cocoșul, universal simbol solar, pentru că el anunță răsăritul soarelui, nașterea luminii, și-a afirmat și în secolul XX străvechile rădăcini mitologice.

Cocoșul, ca jertfă, mă ducea cu gîndul la ultimele cuvinte ale lui Socrate înainte de a muri: « O, Criton, lui Asclepiu îi sîntem datori un cocoș. Să i-l dați, să nu uitați ». La vechii elini, cocoșul era jertfă ce se aducea în mod obișnuit lui Asclepiu, zeul medicinei, fiul lui Apollo, zeul luminii. Se întrevedea aici și rolul pe care îl avea cocoșul prin cîntecele sale de a anunța și conduce sufletul celui mort în altă lume, spre o nouă lumină.

În cultura noastră populară, cocoșul a menținut ideea jertfei, a răscumpărării vieții pentru a asigura durabilitatea, permanența casei prin « însuflețirea » ei ...

LUCIA APOLZAN

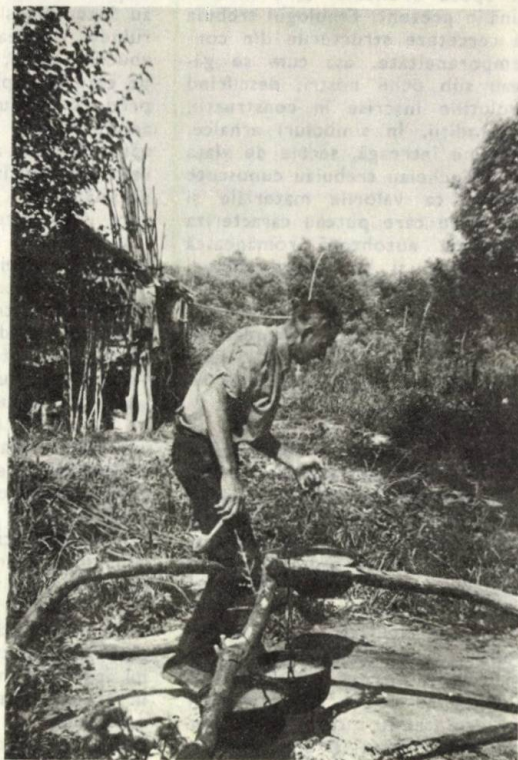
Și în noaptea aceea nea Parfușă s-a suit ultimul în patul cocoțat pe amnarii de care erau fixate, de o parte și de alta, culcușurile lui nea Terenea și nea Ilie. Cît am mai rostit lemnele pe focul încă mochnind, el și-a tot dichisit paravanul de tifon să fie sigur că nici un țînțar n-o să se strecoare să-i șterpelească din somnul și așa grăbit. I-am spus noapte bună din cort, ațîțat de mărturisirea pe care mi-o făcuse nu cu mult timp: se născuse în aceeași lună cu mine, în zodia Peștelui, și ne despărteau tot atitea zile cîte se scuseră de cînd ne-am cunoscut. Ar fi fost penibil să-l întreb dacă s-a făcut pescar tocmai din această pricină. În schimb, eu mă simțeam nedumerit de-a binelea că nu făcusem, pînă atunci, nici o legătură între zodia mea și Deltă. Și doar pătrunsesem nu mai știu de cîte ori în fabulosul pîntec al Dunării și-al vieții. Și cîte nu văzusem! Și lebăda care își întindea picioarele îndărăt, cu labelle plutind pe suprafața apei, realizînd veritabile punți de îmbarcare pe care puii se hirjoneau și se plimbau pînă oboseau. Și corcodelele — părinte care nu-și mai hrănea odraslele din cioc, ci se prefăcea că scapă mincarea în apă, puii repezindu-se lacomi după ea. Și pelicanul-tată care, la clocit, ca la schimbarea gărzilor militare, se așeza pe marginea cuibului, ridicîndu-și ciocul imens într-un legănăt ciudat, în vreme ce pelicanița, de pe ouă, îi spunea ceva, pe limba pelicânească, cu glasul îngrijorat, predîndu-i apoi veghea miraculoasei nașteri a vieții. Și mai ales somnul acela care m-a smucit din loc cu lotcă cu tot, plimbîndu-mă pe apă așa precum cliinii sania pe pîrțile Alaskăi. Și m-ar mai fi plimbat el mult și bine dacă nu se întîmpla ca, înainte de a se crăpa de ziuă, Trafuică nu l-ar fi certat cu un scheunat pătimaș pe nea Parfușă că el iar este lăsat singur la pătule.

N-am mai ațipit, sculîndu-mă odihnit de gîndul că poate vreun somn încă mă mai visează. Și-am plecat cu lotca pe apele canalului Păpădia Veche, spre Șon-tea, cu mult înainte ca soarele să-și fi căutat, din nou, drumul dintii pe cerul atît de aplecat pe întinderea acestei jungle cu metereze de stuf și sălcii despletite, cu egrete și cormorani, cu piciorongi și țigănuși, cu pești de toate neamurile, cu vidre și hermine, și bizami, nevăstuici și porci mistreți. Nea Ilie Staicu îmi spunea cu o seară înainte că se întîmplă ca vulpile să urmărească două-trei zile în șir scroafele cărora le-a venit sorocul să fete și să le înhațe purcelușii care încă nici n-apucă să vadă bine lumina zilei. Mi-a și arătat urme de scroafă însoțite de cele ale vulpii! Eu însă încercam mai mult să-mi amintesc dacă am pus funia jur-împrejurul cortului. Pe dealurile Moldovei știu că șerpii dau înapoi cînd întîlnesc o funie făcută colac...

Umplusem un juvelnic cu bibani dolofani, lacomi foc, după obleții mai mici de un deget agățați în cîrlig, cînd, dinspre lacul Martinca, glasul ușor răgușit al lui nea Ilie «îmbrăcă» un cîntec vechi, învățat în Partizanii copilăriei lui. Dar primul care s-a ivit a fost tot nea Parfușă. Trăgea la rame din greu, pîntecul lotcăi fiindu-i zdravăn îmbrățișat de ape. O brazul îmbujorat i se lumina din depărtare, dar el nu scotea o vorbă pînă nu se apropia la un pas. M-a îndemnat să mă uit în lotca lui, ca de obicei. De data asta însă nu m-am mai uimit de știuci și somni, de carași burtoși și ciortani mustăcioși, ci de un... pui de lebădă. Îl găsisem agățat în plasa unui vintir. Tot zbătîndu-se să se elibereze, își rănise o aripă pe care n-o mai putea stăpîni acum. Nea Parfușă îl luase în lotcă să-l oblojească, după care să-i dea drumul.

Oglinzi d DEL

În urma lui, visleau alene și nea Terenea, taciturn și puțin încrunțat fără motiv, și nea Ilie, pus pe cîntec ca întotdeauna. Mă iau după nea Parfușă. Ne aține calea o echipă de corcodei. Ne lasă să ne apropiem de ei, ca dintr-odată să se scufunde în apă și să reapară, după vreo zece metri, în te miri ce loc.

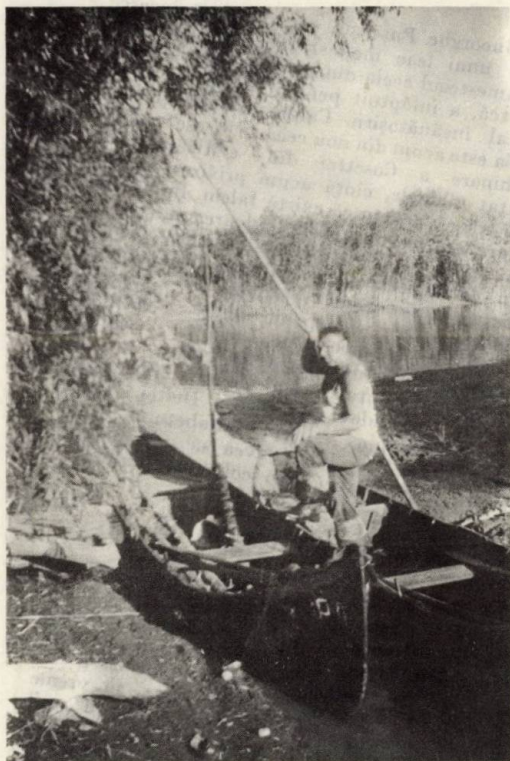


Trafuică, stufos ca un pui de urs, cu un ochi puțin zbanghiu și o ureche lăsată fudul spre spate, ne simte sosirea, începînd să scîncească. Nu mai are răbdare și hodoronc-tronc se aruncă în apă, întîmpinîndu-ne cu capul alb care abia se mai zărea printre valuri. Face apoi cale-ntoarsă, să ajungă înaintea noastră, și ca să fie sigur că toată atenția i-o vom acorda numai lui se repede spre cele două «ghemuri» tuciurii, care se cățără cît ai zice pește într-o salcie, mieunînd la adăpost.

E sîmbătă și nea Parfușă Spiridon, cu nea Terenea Nicolae, se pregătesc să plece acasă, la Partizani.

În nopțile TEI

Mai puțin nea Ilie, ușor agitat, care rămîne peste noapte aici. A doua zi va primi musafiri și parcă nu prea se simte în apele lui. Mai migălește o vreme la sculele pe care le întinsese la uscat în preajma colibei. Reface apoi crilele și gurile citorva vintire, după care drege ochiurile sparte ale plasei.



Terminase de reparat și setcile, și talienele, și năvoadele și se apucase de treburile gospodărești cînd l-am suit în lotcă pe Trafulică și-am pornit spre lacul Martinca. De data asta nu mai luasem cu mine nici undițele, nici mulinetele, nici momelile. Mă «înarmasem» doar cu ghionderul — o prăjină lungă de vreo trei metri — cu care să împing lotca pe canalul îngust ce leagă Păpădia Veche de Martinca. Soarele, ajuns la scăpătat, slobozea peste întinderile de apă o purpurie potecă domoală, stingîndu-se încet-încet în valuri. Păsările se retrăgeau una cite una spre căldura și siguranța culcușurilor. Doar din cînd în

cînd, din ascunzișuri tainice, cite o înaripată surprinsă în somnul adînc ca o pîndă spărgea liniștea cu țipete ascuțite. Cerul, cum numai la sat coboară, în nopțile de vară, atît de aproape, își cuibărea stelele în ochiurile jucăuse ale apei. Trafulică, cu botul pe labe, căzută într-o melancolie nocturnă, tresaltă abia cînd intrăm în lacul Martinca. În partea opusă a lacului, dintre sălciile pline cu cuiburile imense ale cormoranilor, luna se ivește ca o bună speranță. Înaintăm spre ea, despicînd luciul apei, așa cum ai deschide încet un fermoar enorm. În bătaia lunii, peștii săgetează apa, întretîindu-și spaima. Cîte o lișită, rătăcită de cîrd, ori mai degrabă beteagă, ne lasă să ne apropiem, după care se scufundă, așteptîndu-ne trecerea. Stoluri de gîște, fără să ne ia în seamă, filfiie pe deasupra noastră, îndreptîndu-se spre pilcul de sălcii unde sînt chemate de suratele lor. Se întîmplă ca nu întotdeauna să fie așteptate cu prea multă ospitalitate. Și începe o zarvă între ele de crezi că s-a sculat toată Delta în picioare.

Nea Ilie ne-a așteptat cu focul încă în putere. Cu o gură de vodcă mi-a întărit pofta de mîncare, destulă și așa. La lumina focului, fața lui se dezvăluie, parcă, cu tot ce avea ea mai tainic: fruntea își arăta toate cutele, pomeții căpătau un relief pronunțat, umbrind puțin obrajii supti, în vreme ce bărbia, lipsită de rotunjimi, sugera deopotrivă răbdare și ambiție. Înfulecam din plachia călduță pe care mi-o așezase dinainte, și pe furiș, îi priveam ochii blînzi care nu mai cătau nicăieri. Într-un tirziu, nea Ilie încearcă să se «răcorească». Îmi vin mîine musafiri, zice într-o doară. Sînt cuscii, noră-mea și Mihai băiatul meu. Vor să vadă unde stau eu mai tot anul. Pe nevasta lu Mihai am văzut-o prima dată la nuntă. Am făcut-o la Constanța, într-un restaurant. De la gară la restaurant am mers cu taxiul. Și s-a întîmplat așa să n-o pot măsura prea bine nici ca mireasă, și nici ca noră, fiindcă în toată noaptea aceea n-am putut să mă dumiresc între oglinzile care mi-au dat un fel de amețeală de cum am intrat. Ehei, să-l fi văzut pe Ilie într-atîtea oglinzi!

A doua zi, pe după-amiază, nea Ilie a plecat cu toate rudele acasă la Partizani. l-am petrecut cu privirea pînă departe, pînă cînd începusem să nu-i mai văd pe ei, ci numai pe nea Ilie între oglinzi, ușor nedumerit, tocmai el, nea Ilie, care își lăsase chipul furat de infinitele cristaluri ale apelor Deltei.

MIHAI OGRINJI



A fost odată...

Aceste întâmplări sînt adevărate și, cu toate că am fost martora lor doar cu un an în urmă, mi se par a fi vechi de cînd lumea. Ele se pot repeta și înmulți în fiecare colț al Deltei, pentru oricine pătrunde în lumea cea mai liniștită, dar și mai plină de neprevăzut, din cîte există.

Recviem pentru o lișiță

Era o zi cînd peștii nu voiau să ne caute. Ochii nu mai pîndeau pluta de multe ceasuri încremenită și colindau în cercetare pe luciul apei. Am văzut astfel, adus mai mult de curent, un pui de lișiță nesigur pe mișcările lui. Încercînd să iasă pe mal, își trăda neputința unui picior beteag. Ori de cîte ori o rățușcă nu e în puterile ei, caută marginea apei, chit că pămîntul nu-i este mai de folos. Și tot de atîtea ori se va găsi, dacă nu în apropiere, atunci pe celălalt mal, o privire neiertătoare. Așa se face că, la scurt timp după apariția micuței înaripate, un bot pornit în urmărire s-a ivit în mijlocul apei, îndreptîndu-se voinicește către stufărișul unde își căuta popas sărmana lișiță. La doi pași de noi, vajnicul înotător ne ținea sub ochii săi negri și rotunzi, cu toată atenția, avînd însă botul îndreptat ca o cîrmă în direcția unui prînz mult rivnit. Ce mai, bizamul de-a dreptul insolent față de noi, pescarii, își continuă netulburat drumul pînă la mal, unde se întîmplă ceea ce se poate ușor închipui. În scurt timp, victoriosul sătul a făcut cale întoarsă tot cu ochii la noi, tot insolent, pe aceeași rută, fără să-i pese că trestiele îngînau pe urmele lui un recviem pentru o lișiță.

Leacul albinelor

Cînd am văzut-o prima oară pe Nadia, am crezut că-i al unei fete trupușorului ei chircit sub pătură Mari, de femeie, erau doar ochii albaștri, care purtau încă urma unei imense suferințe. Părinții ei, Dunea și Epifan Batiog, se uitau la ea ca la o minune întoarsă de pe lumea cealaltă. Nadia zăcuse multe luni între viață și moarte de o boală ciudată, o infecție inexplicabilă care creștea și creștea, și împotriva căreia organismul ei, tot mai slăbit, nu reușea să lupte. Și cînd medicii, exasperați, nu mai știau nici ei ce trebuie făcut, un apicultor,

pe nume Gheorghe Pușcașu, s-a gîndit să încerce și puterea unui leac modest, făcut din darurile stupului. Amestecul acela din polen, propolis, lăptișor de matcă, a înfăptuit pentru Nadia miracolul nesperat al însănătoșirii. Calină, blondă și delicată, Nadia este acum din nou ceea ce fusese înainte, o întruchipare a Cosettei din « Mizerabili ». M-au ajutat albinele, cîntă acum privirea ei și a trebuit să trăiesc pentru că există Ialcin. Iar Ialcin, fiul ei, care are un creștet de culoarea paiului și o imaginație de o mie de ori mai aprinsă decît a baronului Münhausen, e cel mai hitru și independent băiețaș ce s-a văzut vreodată. El a crescut între albine, egrete și pepeni, înhață broscuțele pentru nadă cu o înțeleală de invidiat și prinde fără teamă ghirgorții de coama lor înțepătoare de parcă ar fi niște fluturi. Cînd pescuia astă vară lîngă fiul ei, ca o adevărată fiică a Deltei, Nadia a avut o grijă în plus — literele alfabetului, învățate lîngă plute, căci Ialcin avea să stea pentru prima oară într-o bancă de școlar, la Maliuc.

Viața la lumina lunii

Stai lîngă foc ca-n vremurile cînd flacăra era pentru om o ființă vie. Cerul e plin de stele și din ceainic vine aromă de mentă, « buruiana » asta care crește în Deltă din belșug și îți ia cu mîna orice durere și oboseală. Tăcerea e însuși glasul nopții și crezi că numai tu ești treaz, în vreme ce balta, stuful, peștii, libelulele cu aripi roșii dorm duși după o zi de forfotă. Și deodată, în această liniște fermecată, se aude un scîncet de copil. La început e un geamăt subțire, ascuțit, care crește tot mai înfiorător, apoi slăbește, pînă cînd se stinge ca o mirare. În el, umbra întunericului a purtat însă o dramă. Căci tipătul ciudat n-a fost altceva decît disperarea unei broaște înghițite de șarpe. Limba reptilei se infruptă încet din singele victimei supte ca o bomboană vie... Focul spuzeste întunericul, mai trece un timp și iată că din nou somnul bălții este tulburat. Un cîrd de gîște aterizează pe un grind din apropiere și nimerește în spațiul de odihnă al altor

surate, culcate mai devreme. Legea în neamul lor nu se poate încălca: nici în zbor și nici în repaos cîrurile nu se amestecă, conducătorii lor păstrînd cu strînsnicie ordinea de grup. Și dacă se întîmplă, atunci, pe fundalul unui gîgîit asurzitor, gînsacii își dispută drepturile, iar învinsul cu ceata sa trebuie să caute alt loc de înnoptare. Nici cu oamenii păsările nu sînt mai îngăduitoare. Simt totdeauna pînă și fumul unei țigări, schimbîndu-și ca la comandă direcția de zbor, cît mai departe de locul pericolului, căci al optulea simț al lor le vestește, mai ales pe întuneric, că un om și o țigară pot să însemne așteptare și glonț de pușcă... Flacăra e încă în putere. Numai apa din mijlocul canalului nu-și găsește tihna, curgînd împotriva lunii. Un țipăt săgetează deodată nemișcarea. Zbateri de aripi și iarăși țipăt sfîșietor. Între lumea apei și cea a zborului s-a dat o luptă pe viață și pe moarte. Încercător în veșmintele sale care-l fac una cu întunericul, un țigănuș își căuta somnul în gura apei. Avea să vină alt somn, cu gura foarte mare și ochii mici, care pîndea de multă vreme de sub o rădăcină de salcie. Destinul intervenise salvator: peștele nu se alesese de data asta decît cu cîteva pene negre din hăinuțele norocosului țigănuș. În sfîrșit, cine a pornit la o pîndă vinătorească pe lacul Martinea a avut parte de un extraordinar spectacol în nocturnă — peștii de toate neamurile vor parcă să spargă oglinda apei, înotînd la suprafață, adevărate cohorte de valuri vii, ca și cum ar încerca să se înalțe și ei, pentru o clipă, în bătaia lunii. Cu atît se va alege vinătorul, în cazul că alicele lui n-au nimerit mortal rața ivită pe neașteptate. Rănită, pasărea se va scufunda în adîncul apei ca un sacrificiu al zborului, preferînd să se sfîrșească cu ciocul prins de o plantă subacvatică, decît să cadă în miinile ochitorului nedibaci.

Rai cu pepeni

E adevărat, după mulți ani de conviețuire, mai ales cînd e iubire la mijloc, soții ajung să semene între ei ca frații. Maria și Procopie Nichita s-au născut și s-au găsit unul pe altul în Delta, și-au crescut copiii, acum sînt bunici, și au același zîmbet blind, aceeași lumină în ochi, aceeași vorbă domoală. Nici n-ai zice că anul trecut ei doi au săvîrșit, nu departe de Maliuc, o ispravă demnă de eroii aspri ai Vestului Sălbatic. Era la începutul primăverii, cînd, după ce filiala Tulcea a Asociației crescătorilor de albine le-a încredințat 250 de stupi și o pepinieră pentru creșterea mătcilor, ei s-au apucat să defrișeze o bucată de pămînt pe care creșteau buruienile mai înalte ca statul de om. Au arat, au semănat, au udat cîrînd apa cu căldările din canalul Cioban-Gîrla. Cînd Maria își vedea bărbatul ostent și-un pic mai mohorît, îi cînta cu glasul ei duos, subțiratic, ce se lua la întrecere cu melodiele vîntului. În august, acel loc devenise un rai și pentru albine și pentru călători. Existau acolo pepeni dulci ca mierea, tomate zemoase și gustoase, porumb și ardei gras, floarea soarelui, castraveți și dovleci, flori împrejmuite cu gîrduleț din plasă pescărească și un umbrar, sub care erau primiți cu toată căldura oaspeților.

Firește, au venit să dea o mină de ajutor la nașterea acestei oaze a albinelor și cei doi băieți, Andone și Nicu, nora Mariana, chiar și nepoțica Liliana, o gîgilice frumoasă și vorbăreată, pe care bunicii, tineri ca și entuziasmul lor, o învăță de pe acum să fie o adevărată fiică a Deltei.

Vulpița

Într-o noapte sau poate chiar pe lumina zilei undeva, în desigurile Deltei, un cîine și o vulpe adevărată au uitat că aparțin unor lumi diferite. Așa s-a născut Vulpița, o cățelușă roșcovană, nu prea arătoasă, dar atît de tandră și inteligentă, încît stîrnește printr-o singură privire dragostea tuturor. A moștenit de la tatăl ei cîinele chemarea către oameni și s-a aciuat de la început printre ei, printră iepuri de casă, pisici și albine, la stupina Ghiociei, pe canalul Cioban-Gîrla. Pe cavalerii din neamul canin, cînd a crescut, nu prea i-a băgat în seamă, pînă cînd s-a întîmplat ca nu departe, pe cîmp, să moară un cal. S-a nimerit și Vulpița acolo, la ospățul ce adunase mulțime de cîini în jurul hoitului. A venit mai tîrziu printre ei o namilă de dulău, frumos și singuratic, cum se arată cîte un erou în filmele lui Walt Disney. «Love story-ul» a început dintr-o singură privire. I-a alungat dulăul pe toți ceilalți, oferindu-i alesei lui roșcovane un festin în doi pe cînste. Mare le-a fost mirarea oamenilor de la Ghiociei, cînd s-au pomenit pe înserate cu Vulpița urmată de impozantul ei cavalier, care avea să primească imediat și un nume pe potrivă, Tarzan. Familia s-a întemeiat ca orice familie, au venit curînd și urmașii dolofani, Vulpița arătînd lîngă consortul ei ca o micuță pariziancă lîngă un musculos Maciste. Îl urma peste tot alergînd mărunțel și grijuliu, iar dacă Tarzan, furat de goana pașilor lui mari, o lua prea mult înainte, era destul un lătrat scurt al ei ca el să se oprească, așteptîndu-și nevasta cu o sporită tandrețe în legănarea cozii stufoase. De cîtva timp însă, Tarzan a dispărut fără veste. Vulpița are ochii triști, îi însoțește pe oameni la pescuit, se urcă în bărcile lor cea dintîi, stă ceasuri întregi cu urechile ciulite, nemișcată sau se duce, cu instinctul străvechi în sine, să-și procure singură hrana dintre zburătoarele apei. Adulmecă vîzduhul, îl ascultă și ceva tainic, plin de speranță, licărește în privirea ei duioasă. Știe ea ce știe și e sigur că se va auzi curînd la Ghiociei lătratul rătăcitorului Tarzan...

ANDA RAICU



LA HURN,

o nouă pagină în cartea



aviației românești

După câteva zile petrecute la Londra, am pornit dis-de-dimineață, pe calea aerului, către Hurn, o mică localitate din sudul Angliei, unde se află una dintre importantele uzine de avioane ale corporației «British Aerospace» — cea mai mare organizație constructoare de avioane din lumea occidentală, exceptând Statele Unite ale Americii. Să mai reținem încă un detaliu: «British Aerospace» a apărut în constelația marilor forțe ale tehnicii aeronautice contemporane abia în 1976, în urma naționalizării fostelor companii «British Aircraft Corporation» (B.A.C.), «Hawker Siddeley» și «Scottish Aviation». Creșterea capacității de rezistență a industriei aeronautice britanice în aspra luptă de concurență care se desfășoară azi în lume a constituit liantul acestei fuziuni. Vizita la Hurn — una din cele 17 localități din Marea Britanie în care British Aerospace dispune de uzine și ateliere — nu-i întâmplătoare. Tocmai urma să fie expediat în țara noastră, pe calea aerului, fuselajul primului avion de pasageri BAC 1-11, cu care începea de fapt finalizarea vastei acțiuni de cooperare în domeniul aeronautic, dintre România și Marea Britanie, stabilită în urmă cu câțiva ani, cu prilejul vizitei președintelui Nicolae Ceaușescu în Marea Britanie.

Fuselajul, lung de câțiva zeci de metri, instalat pe o platformă mobilă, aștepta semnalul de îmbarcare

într-un Super Guppy — un airbus imens, ce seamănă mai mult cu o balenă, talie maxi, decît cu un avion. Frapează deopotrivă poziția avionului — cetaceu. Printr-o amplă răsucire spre stînga a ceea ce poate fi numit capul avionului, se deschide un adevărat hău, în care urma să fie introdus fuselajul avionului BAC 1-11, ce se va numi apoi, după ieșirea pe porțile uzinelor din București, ROMBAC 1-11. Îmbarcarea nu-i atît de simplă pe cît pare la prima vedere. Un întreg ceremonial tehnic însoțește ușoara alunecare a fuselajului de pe platformă în interiorul airbus-ului.

Domnul Alan Greenwood, vicepreședintele corporației, ține să sublinieze că British Aerospace se mîndrește cu faptul că prin realizarea în România a avionului de pasageri BAC 1-11 se reia o colaborare mai veche, întreruptă o vreme, dar care a fost deosebit de bună la timpul respectiv. Practic, este vorba de mai bine de șapte decenii de colaborare în domeniul aeronauticii, activitate începută încă în 1911 prin achiziționarea de către România a unui avion Bristol Boxkite. Ne face plăcere să auzim că destinul aeronauticii engleze s-a împletit încă de la începuturile sale cu destinul unor iluștri oameni de știință români. Se evocă faptul că savantul român de renume mondială Henri Coandă a lucrat timp de doi ani, între 1912-1914, la «Bristol Aeroplanes

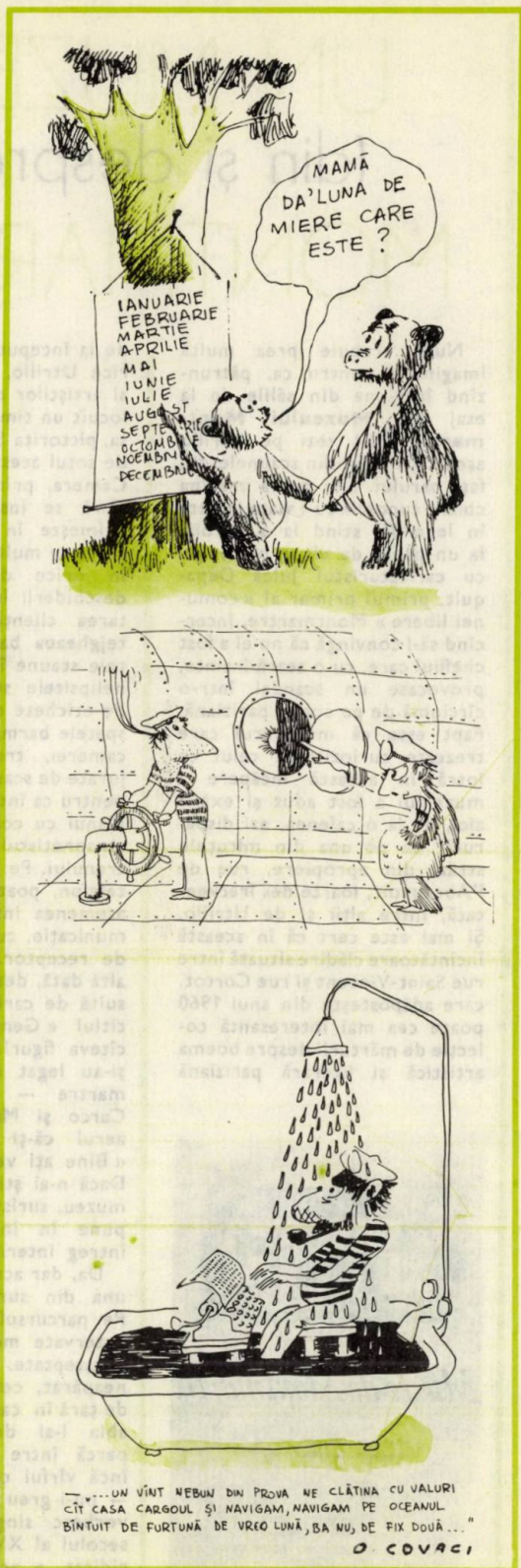
Company », unde i s-a încredințat funcția de mare răspundere de conducător al departamentului de proiectări, calitate în care a creat o serie de monoplane și biplane de cea mai îndrăzneță concepție.

... La Hurn sorbeam din priviri întâiul mesager al marilor nave aeriene pe care le va produce industria noastră aeronautică, convins fiind că ROMBAC-ul nu apare pe loc gol, ca o floare rară într-un pământ sterp. Există în România o tradiție de mare valoare, căreia ilustrul nostru conducător i-a oferit, după 1968, toate șansele de exprimare. Un moment crucial al confirmării acestei tradiții se petrecea în acea zi luminoasă de aprilie, la Hurn. ROMBAC-ul va înscrise România alături de puținele țări din lume care construiesc aeronave cu asemenea performanțe deosebite, alături de Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii, Anglia, Franța, Olanda.

Primul ROMBAC l-am mîngîiat doar cu privirea, pe al doilea însă și cu mîna, după ce intrasem în imensa hală unde se aflau în diverse stadii de construcție felurite tipuri de avioane, de la cele de pasageri pînă la cele mai sofisticate avioane de luptă. ROMBAC « number two » este personajul principal. Ca oricărei mari vedete i-a fost rezervată o cabină specială. Imense paravane din pînză albă, coborîte din înaltul halei, ocrotesc aeronava din toate cele patru părți de privirile indiscrete. Accesul în interiorul acestui spațiu al preciziei se face pe o traseu anume stabilit, accesibil doar celor care au responsabilități în construirea avionului. În interior domnește o atmosferă calmă, aparent liniștită, pentru că la o observare mai atentă frapează minuțiozitatea, concentrarea cu care se execută fiecare operație, cu care se verifică fiecare detaliu. De pe o placardă de mari proporții, așezată de-a curmezișul halei, la o înălțime convenabilă privirii, îmi notez îndemnul-avertisment: « Nu uita că și tu poți fi pasagerul acestui avion ».

Ascult explicațiile detaliate ale gazdelor și rămîn convins că a fi constructor de avioane înseamnă a te obișnui pînă la reflex cu ideea că în această meserie nu este permis să greșești în nici un fel, sau să te abați, oricît de neînsemnat, de la regulile tehnice și tehnologice stabilite riguros, după canoanele multor științe, de la matematică și fizică pînă la bionică, de la mecanică la cele mai subtile domenii ale chimiei. După legi internaționale pe care trebuie să le respecte obligatoriu orice firmă constructoare de avioane. Fiecare piesă, fiecare subansamblu își poartă, pe toată durata de existență a avionului, un autentic buletin de identitate, în care sînt indicate numărul șarjei și unitatea care a elaborat materia primă, certificatele de calitate ale materialelor, numele muncitorului care a prelucrat piesele, le-a montat pe subansamble, pînă la ultimul retuș al avionului. Răspunderea este aici legea numărul unu a muncii. La toate aceste reguli de fier, așezate sub forța implacabilă a științei, se vede că nu strică și un omenesc apel la conștiință, la fibra sensibilă a inimii, cum lasă limpede să se înțeleagă permanenta aducere aminte de deasupra viitoarei aeronave. De unde se vede că nimic nu poate fi creat cu nădejde dacă nu are în el și un dram de căldură omenească. Rigoare și pasiune — sub semnul lor am văzut cum a început să se scrie la Hurn o nouă pagină în cartea aviației românești...

IOAN ERHAN



O. COVACI

UN MUZEU (din și despre) MONTMARTRE

Nu-ți trebuie prea multă imaginație pentru ca, pătrunzînd într-una din sălile de la etaj ale **Muzeului Montmartre**, să-l vezi pe Utrillo așezat pe unul din scaunele din fața barului. L-ai putea imagina chiar, cunoscîndu-i viața intrată în legendă, stînd la o parolă, la un pahar de vin gros-rouge, cu caricaturistul Jules Dépaquit, primul primar al « comunei libere » Montmartre, încercînd să-l convingă că nu el a fost chefliul care, cu o seară înainte, provocase un scandal într-o cârciumă de pe colina pariziană. Fapt este că mobilierul care trezește curiozitatea celui ce intră în această încăpere a muzeului a fost adus și expus aici, de la o cafenea, azi dispărută, de pe una din micuțele străzi din apropiere, rue de l'Abreuvoir, foarte des frecventată, între alții și de Utrillo. Și mai este cert că în această încîntătoare clădire situată între rue Saint-Vincent și rue Cortot, care adăpostește din anul 1960 poate cea mai interesantă colecție de măturii despre boema artistică și literară pariziană

de la începutul secolului, Maurice Utrillo, « copilul teribil » al artiștilor din Montmartre, a locuit un timp alături de mama sa, pictorița Suzanne Valadon și de soțul acesteia, André Utter. Camera, prin care lumina de afară se insinuează difuz, te primește în liniște, așa cum arăta cu multe decenii în urmă, în orice dimineață înaintea deschiderii localului, în așteptarea clienților. În dreapta, teigheaua barului, cu obișnuitele scaune înalte în față și cu nelipsitele sticle cu tot felul de etichete de pe rafturile din spatele barmanului. În mijlocul camerei, trei măsuțe înconjurate de scaune, nu prea multe pentru ca într-un colț să încapă pianul cu coadă scurtă la care șansonetistul să dea tonul antrenului. Pe un pedestal — un telefon, poate printre primele asemenea instrumente de comunicație, cu difuzorul separat de receptor. Pe pereți, ca și altă dată, desene, afișe. Dintr-o suită de caricaturi, prinse sub titlul « Gens de la Butte », câteva figuri de scriitori care și-au legat numele de Montmartre — între ei François Carco și Marcel Pagnol — au aerul că-ți zîmbesc amabil: « Bine ați venit printre noi! » Dacă n-ai ști că te afli într-un muzeu, surîsul dumnealor te-ar pune în încurcătură. Ca și întreg interiorul, de altfel.

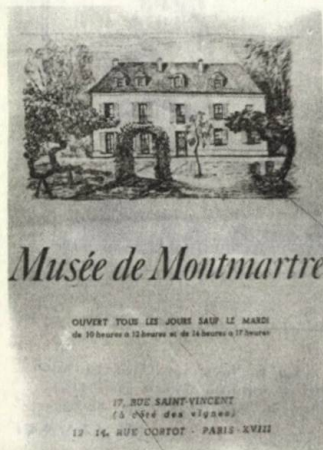
Da, dar aceasta nu este decît una din surprizele muzeului. Pe parcursul vizitării, îți sînt rezervate mereu alte întîlniri neașteptate. Te interesează, neapărat, ceva despre conacul de țară în care te afli și pe care abia l-ai descoperit pierdut parcă între viile ce acoperă încă vîrfurile colinei. Exponatele — nu-i greu să le descoperi — vorbesc singure. Afli că în secolul al XVII-lea, cînd a fost ridicat, a aparținut mănăstirii

Montmartre. Pînă într-o zi a anului 1680, cînd la poarta lui a bătut un domn destul de neobișnuit ca înfățișare. Era onorabilul comedian Claude de la Rose, zîs Rosimond, ce făcea parte din trupa lui Molière. Omul își dorea o casă cu grădină în jur, cu liniște și soare, în care să se simtă cît mai departe de larma orașului. Și a găsit-o pe aceasta, cumpărînd-o pentru 5.600 de lire. A apucat s-o locuiască însă puțini ani, pînă în 1686. Forța destinului a făcut ca Rosimond să închidă ochii la cîteva ore numai după ce-și terminase rolul din « Bolnavul închipuit ».

După două secole — în care, evident, a suferit și destule transformări pentru a fi pe gustul proprietarilor succesivi — a devenit locuința scriitorului Leon Bloy, autorul unei autobiografii romanțate și colaborator al unor publicații de frondă, precum « Gil Blas » și « Chat Noir » din care cîteva numere festive fac deliciul oricărui cititor de azi.

Renoir a fost și el atras de poziția casei. El n-a cumpărat-o în întregime, ci a preferat să închirieze două camere la etaj, cu vederea spre grădină. Într-un fost grajd din curte (azi pe rue Cortot) și-a instalat atelierul de lucru. Aici a pictat în 1876 acea capodoperă care se numește « Moulin de la Galette ». Se spune — o spun istoricii de artă — că lucrînd la acest tablou, în care apar o mulțime de personaje, Renoir era obligat uneori să-și care se valetul, ajutat de prieteni, pînă la vestitul cabaret cu grădină de vară, aflat aproape la poalele colinei (« la Butte », cum îi spun francezii), pentru a prinde pe viu unele chipuri. « Am avut noroc — îi scria el într-o zi unui amic — am găsit la « Moulin » fete care au stat cu plăcere să le pictez, cum sînt cele două din primul plan ».

Într-o altă încăpere și se prezintă reconstituită camera de lucru a lui Gustave Charpentier. Istoria muzicii l-a înregistrat ca autor al operetei « Louise ». Dar el este cunoscut și pentru compunerea unei șansonete, care a făcut mare succes în epocă: « Mimi Pinson », ce se cînta în toate localurile montmartreze. Emil Bernard, scriitor, pictor și sculptor,



prieten cu Van Gogh și Gauguin, își are de asemenea un colț al său aici, unde a locuit zece ani din viață. Portretul pe care i l-a făcut Toulouse-Lautrec valorează cu siguranță mai mult decât multe din lucrările sale.

Afli că Raoul Dufy a lucrat și el un timp în atelierul de aici. «Am avut norocul să-l cunosc pe Dufy» — nota undeva pictorul Henri Catargi. Prima oară maestrul român l-a întâlnit însă pe Dufy nu la Paris, ci în Italia, la Taormina. «L-am întâlnit adeseori după aceea — mărturisea pictorul — și am avut plăcerea să-l aud vorbind la braseria Lipp, ore în șir. Era un om nervos, agitat, plin de dinamism și îi plăcea mult să se adune cu prietenii». Și o făcea oricând cu plăcere în Montmartre.

Atelierul lui Dufy l-a preluat la un moment dat vestitul desenator François Poulbot, cel care a adus în desenele sale candoarea unei întregi lumi a copiilor parizieni. Numele lui figurează în enciclopediile de artă dar și în dicționarele de limbă, cuvîntul «poulbot» devenind sinonim cu acela de copil de stradă, puști.

Steinlen se numără și el printre familiarii colinei și muzeul îi cultivă memoria prin piese de un farmec aparte. El este cel care, avînd predilecție pentru desenele cu pisici, a primit comanda pentru firma, devenită celebră, a nu mai puțin faimosului cabaret «Chat Noir», unde, de altfel, și-a început activitatea artistică.

Lui Paul Yaki, pasionat istoric al comunei și primul director al Muzeului, decedat în 1964, îi sînt și lui rezervate cîteva vitrine speciale.

Istoria comunei și locul ei în istoria Parisului — iată ce vrea să înfățișeze, printr-un bogat și divers material documentar, Muzeul din Montmartre. De aceea, nu e de mirare că periodic se organizează aici expoziții temporare care aduc în actualitate fie pagini din trecutul eroic al locuitorilor comunei, fie tradițiile sale artistice. Cînd l-am vizitat prima oară, cu cincisprezece ani în urmă, am putut urmări, într-o amplă desfășurare de documente, aspecte legate de aportul montmartrezilor la acel unic mo-



ment al istoriei Franței care a fost Comuna din Paris de la 1871. Montmartre, comuna la cărei primar din acea vreme nu era altul decît marele Clemenceau, aplaudind din primele momente căderea Imperiului, avea să rămînă de-a lungul celor două luni ale Comunei pivotul de rezistență al luptătorilor revoluționari. După alți cîțiva ani, la muzeul ce o reprezintă, aveam să găsesc deschisă o expoziție omagială Max Jacob, pictorul și scriitorul care se simțise cel mai în largul lui în Montmartre, în compania lui Pi-

casso, și care, vai, și-a sfîrșit zilele în lagărul de la Drancy, în primăvara lui 1944. Cu altă ocazie, sălile de la parter găzduiau o mare expoziție — «Les fêtes de Montmartre», strălucitor florilegiu de picturi, gravuri, desene și afișe, evocînd serbările pline de veselie, umor și exuberanță ce au marcat o epocă de glorie a «comunei libere» Montmartre.

Muzeul de pe colină te invită oricînd la o fascinantă călătorie în trecutul acestui loc de vrajă al capitalei franceze.

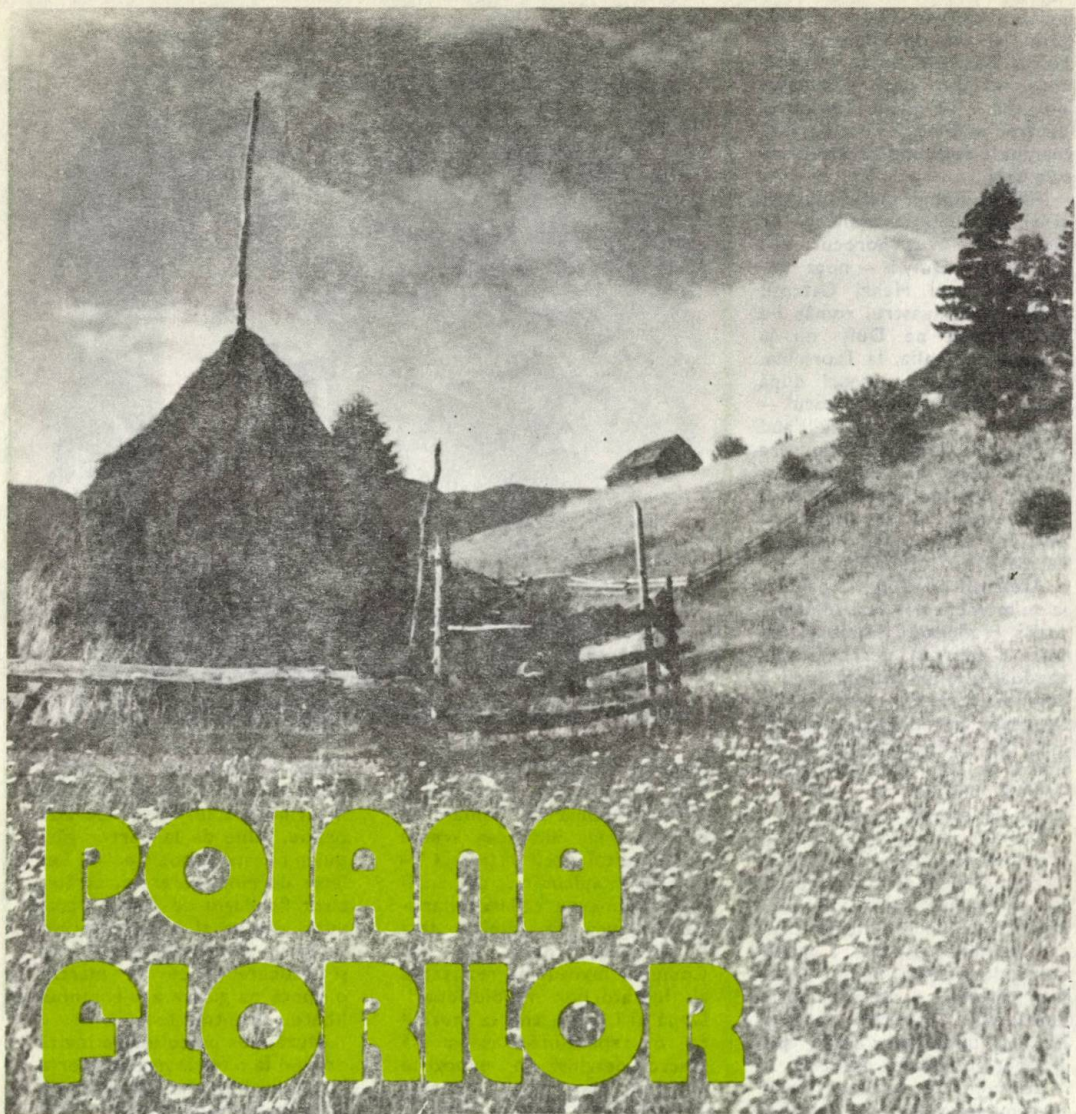
CONSTANTIN DARIE

Știați că...

... Primul pește caver-nicol, lipsit de ochi, a fost descoperit în anul 1842 de Kay Wyman în peștera Mammoth din S.U.A.? El a primit numele științific de **Amblyopsis spelaeus**.

... Picturile rupestre descoperite în unele peșteri din bazinul Amazoanelor nu

reprezintă, așa cum s-a crezut la început, ornamente deocrotive, ci un sistem de evidență a animalelor vîinate? După profesorul Williams din Guyana, vîinatorii neolitici pictau în culori diferite animale vîinate și mîncate, balanța trebuind să fie pozitivă, căci una negativă ar fi însemnat înfometare și, decimarea triburilor respective.



POIANA FLORILOR

Oare ce mă atrăgea atât de puternic spre crestele învăluite în pinza subțire de ceață a Apusenilor? Poate pajiștile, mai colorate, parcă, decât oriunde cu petalele gingașe ale florilor; poate desişul cu irizări de lumină al pădurilor de brad; poate verticalitatea aproape fără cusur a stincilor albe de calcar, în ale căror adâncuri se ascunde o formidabilă rețea de peșteri — un sfert din potențialul speologic al României. Sau poate oamenii, aspri și dârzi, legați printr-o dragoste eternă de vetrele lor, o dragoste care înnobilează viața muntelui, începând de pe firul văilor, până sus, pe platourile cele mai înalte. Acolo, în cătunele lor, aninate la înălțimi aflate de obicei la îndemîna cabanelor turistice, moșii sînt, de cînd se știu, meșteri neîntrecuți în prelucrarea lemnului. Asemeni olarilor, cojocarilor, sumănarilor, țesătoarelor, cusătoreșelor, ei își transmit meșteșugul din

tată-n fiu, începînd de la știința alegerii lemnului după destinația ce-i este hărăzită, pînă la preschimbarea lui în ciubere, donițe sau tulnice, în birne groase pentru temelia caselor ori în șindrili potrivită pentru acoperișul fuguiat ca o căciulă mocănească așternut peste stîlpii locuinței și ai acareturilor din gospodărie. Toate acestea mă atrăgeau ca o vrajă către Vadu Moșilor și Baia de Arieș către Bucium și Avram Iancu și mai departe către piscările muntelui, pe Bălăleasa și Vărășoaia.

De te vei lăsa purtat de unda curată a Arieșului și vei face popas la Girda de Sus, nu departe de Albacul lui Horea, surprins de ingenioasa alcătuire a caselor, a grajdurilor și a șoproanelor sau eleganța cu care femeile își poartă cămașa albă, lungă, împodobită cu bogate alesături și nelipsita zădie roșie-vineție, încinsă pe deasupra, vei simți mai mult



ca sigur aceeași chemare a înălțimilor, pornindu-te la drum într-o dulce uitare de sine către inima « Țării de piatră ». Vei alege poteca de picior și nu drumul forestier, care te va scoate pe căi tainice la Scărișoara, pentru că ți-ai propus să te oprești pe îndelete oriunde te îndeamnă inima, să-ți bucuri privirile în fața florilor ce ți se aștern pretutindeni la picioare, ca într-o sărbătoare fără sfârșit. Din loc în loc, acolo, unde duritatea pietrei se lasă indulpectă, răsar fînețe cuprinse între garduri drepte de birne, semn că pe undeva, pe aproape, ne va ieși în cale o gospodărie moțească. Puzderie de covoare de flori ne vor fi călăuză pînă în capătul văii, pe ale cărei pante se văd răsărind printre pîlcuri de conifere casele simple, de o modestie dusă pînă la extrem — imagine a condițiilor dure de viață pe care muntele le oferă omului dincolo de înălțimea de

o mie și o sută de metri — ale cătunului Ghețar. Sîntem la puține minute de mers de Ghețarul Scărișoara și îmi vine greu să cred că se va afla cineva care, ajuns pînă aici să nu dorească să coboare în imensul palat de gheață.

Cărarea ne va îmbina apoi către așezarea cea mai retrasă spre înaltele platouri, din cîte s-au încumetat să urce povirnișurile line ale masivului Bihor: Casa de Piatră. Vei căuta în zadar o asemenea construcție, crezînd în veridicitatea toponimului, dar pînă la urmă te vei mulțumi să-ți inchipui că la mijloc nu a fost decît imaginația șugubeață a vreunui pădurar. Risipite printre pîlcuri de pădure și mici parcele cultivate, locuințele făurarilor de donițe sînt, de bună seamă, tot din lemn. Din piatră, din calcar s-au zidit doar pereții muntelui ce încing cu trupul lor vatra așezării.

Venea apoi rindul Lumii Pierdute...

Unde și ce poate fi Lumea Pierdută? La două ore și jumătate de mers pe jos, printr-o rariște de molid, ocolind zeci de doline mari socotite una câte una din fața cabanei Padiș, se află Lumea Pierdută. Locul acesta este un platou carstic, peste care și-a făcut apariția pădurea, deasă ca într-un basm cu Făt-Frumos. De ce Lumea Pierdută? Pentru că, pînă să se fi auzit zgomot ritmic de secure, ținutul acesta singuratic fusese hărăzit liniștei celei mai adînci. Ceafa ce s-a ridicat în această dimineață odată cu răsăritul soarelui învăluind porțile Lumii Pierdute să fie oare preludiul la o simfonie a liniștii, compus chiar aici, în amfiteatrul neprihănitei naturi?

Tipsia ușor vălurită a Padișului își trimite semnele marcajelor turistice către Cheile Galbenei. Peisajul este fantastic: de jur-împrejur, stînci abrupte și ape involburate, nevoite să se prăbușească în cas-

cade asurzitoare și să-și croiască albia printre marmite acoperite cu mușchi alunecos. Rîul cu apa ușor lăptoasă iese la lumina zilei după ce a spălat lespezile calcaroase ale Cetăților Ponorului, jucîndu-se de-a v-ași-ascunselea cu lumina soarelui, revărsîndu-se apoi vijelios într-o altă cascadă. Locul potecii este luat acum de scări de lemn pregătite să ne scoată din micul infern al Cheilor Galbenei, de unde pașii ne sînt călăuziți prin hățșurile pădurii de fag, cu trunchiuri groase, împovărate de ani. În sfîrșit, în capătul opus ne întîmpină explozia de lumină a pajistii împodobite de natură cum nu se poate mai frumos, căreia oamenii i-au zis, cum nu se poate mai potrivit, Poiana Florilor.

Din luna mai pînă-n miezul verii, Apusenii trăiesc, de la prima pînă la ultima lor unduire, tainica bucurie adusă de gingașia și de culorile catifelate ale florilor.

DURĂU, cota 800

Repetam o întrebare pe care mi-o pusese, cu ani în urmă, un pădurar de pe Ceahlău: cîte dintre stațiunile montane ale României se pot bucura de o situație mai privilegiată decît a Durăului? Într-adevăr, cîte dintre stațiunile intrate de curînd în slujba turismului beneficiază dintr-o dată de trei hoteluri cu o arhitectură distinctă, de șase vile și o cabană, prevăzute toate cu confort de categoria întîii, pentru șapte sute de oaspeți? La cîte din ele se poate ajunge cu un vaporeș care face curse regulate de pasageri pe cel mai mare lac intern de acumulare al țării sau pe magistrale rutiere ce se întîlnesc aici din toate cele patru zări? Cîte înglobează pe teritoriul lor un celebru monument de artă ori cîte și-au ridicat temelile lîngă «un palat al cnejilor»? Cunoașteți vreun loc unde, în trupul unui singur munte să se adune atîtea legende? Există vreo altă stațiune care să stea față-n față cu Kogaionul lui Zalmoxe, marele preot al daci-

lor? Cucerit de măreția Ceahlăului și de frumusețea legendelor lui, Dimitrie Cantemir afirma, acum aproape trei sute de ani, că dacă muntele acesta ar fi intrat în basmele celor vechi, ar fi fost tot atît de vestit ca și Olimpul, Pindul sau Peliasul.

Iată cîte întrebări s-au născut din una singură, la care răspunsul este, aproape invariabil, același: nici un centru turistic de la munte nu are de partea sa atîtea argumente cu care să își cîștige un loc prioritar printre visurile noastre de vacanță. Vom înscrie, așadar, pe această listă de priorități noua devenire a Durăului pe coordonatele turismului modern, cadrul natural, de-a dreptul extraordinar, vecinătatea imediată cu istoria, fie ea și turnată uneori în tiparele fantastice ale legendelor; crîmpele de istorie medievală și modernă, dar și un episod glorios de istorie contemporană: construirea hidrocentralei de la Bicaz, al cărei lac de acumulare măsoară în lungime nu mai puțin de 35 de kilometri.

La numai cîțiva pași, după ce ai lăsat în urmă comuna Ceahlău, hotelurile «Durău», «Bradul», «Cascada», cabana «Bistrița», nume simbolice, sugerînd elemente esențiale de toponimie locală, îți apar risipite prin pădure ca un evantai deschis, la capătul unui amfiteatru natural, transformat în timpul verii într-o poiană însoțită și odihnitoare, iar iarna într-o admirabilă pîrtie de schi. Privesc frumoasa panoramă a noului Durău, de la fereastra camerei, deschisă larg, prin care pătrunde aer încărcat de ozon și de ademenitoare miresme de brad.

Trecuse mai bine de un deceniu de cînd nu mai fusesem la Durău. Pe atunci, stațiunea se compunea dintr-o cabană și vreo două vile vechi, cu locuri puține. Iarna ne spărgeam singuri lemnele și tot singuri aprindeam cu ele focul într-o sobă de teracotă cu cahelele crăpate. Nici vorbă de o schimbare radicală în destinul de atunci al Durăului. Sincer să fiu, la vremea aceea nici nu simțeam nevoia schimbării



gradului de confort într-o cabană de la poalele muntelui. Trăiam cu voluptate fiecare clipă și mă consideram nespus de fericit în mijlocul naturii.

Acum, lucrurile s-au schimbat într-atît, încît, dînd crezare spiritului de observație al baciului Gavrilă Toader, cioban sfîtos pe care l-am cunoscut păsîndu-și mioarele pe pajiștea de lîngă Turnul lui Budu, «aici, la noi, tare mult ă place să șadă la oameni veniți din toată lumea».

— Cine a fost Budu, de și-a aflat un turn tocmai pe Ceahlău, îl iscodisem, curios să-i știu răspunsul.

— Apăi, domnule, cum de nu știi mata că Budu este chiar stîncă aiasta?, s-a minunat bătrînul. Pe cînd trăia el, Alexandru cel Bun l-a luat căpitan în oastea lui. Turcii l-au răpus în luptă și el s-a prefăcut în stană de piatră aproape de curțile sale de pe Ceahlău. Budu ăsta a vrut să rămînă aici, cu noi, să ne aducă aminte mereu despre vitejia cu care i-a lovit pe turci.

Intrasem, cu ajutorul legendei, în plină istorie. Lîngă Turnul lui Budu se depănaseră apoi povestea Dochiei, frumoasa fiică a regelui Decebal, a Dorobașului și a Panaghiei, pe care baciul Gavrilă le spunea cu o dezarmantă naivitate. Jos, în comuna Ceahlău, întîmplările veacurilor luau forma palpabilă a vestigiilor. Vălul legendelor plutea cu aer de taină și peste locurile de sub Piciorul Humăriei, dar «Palatul cnejilor» nu mai era o îngrămădire de stînci cu forme bizare, ci, așa cum ne apare astăzi, ruinele unei curți boierești, întărită cu ziduri groase, în spatele cărora au locuit aievea personaje reale, începînd cu acel Gheorghe Hatmanu, fratele lui Vasile Lupu, și ajungînd pînă la cnejii Cantacuzini din secolul trecut și la numeroșii oaspeți ai acestora, unul dintre ei fiind... Alexandru Dumas-tatăl. Întîmplările în legătură cu istoria palatului, în care fabulația povestitorului se dovedise a fi fost susținută de ales meșteșug, determinase pe autorul de romane istorice de aventuri să

scrie «Strigoiul Carpaților» într-o atmosferă pe care el însuși o considera «de mister și supranatural».

La Durău, legătura cu trecutul se împletește în silueta, modestă ca proporții, a unui monument de arhitectură de la începutul secolului al XVII-lea, pictat mai tîrziu de mîna măiastră a lui Nicolae Tonitza. Au răsărit astfel pe pereți chipuri de oameni ce pun în lumină specifice tipologii locale, țărani îmbrăcați ca pe valea Bistriței, frămîntați de o bogată viață interioară. Dar nu numai Tonitza fusese atras de farmecul inegalabil al Durăului, ci și o adevărată pleiadă de «clasici» ai literaturii române: Caragiale, Delavrancea, Vlahuță, Gheorghe Panu, Emil Gîrleanu și, nu în ultimul rînd, statornicul admirator al Ceahlăului, marele Sadoveanu.

Privesc de la înălțimea de opt sute de metri deasupra nivelului mării — aceasta este altitudinea pe care și-a hărăzit-o Durăul — splendida panoramă a «muntelui rege». În lumina asfințitului, Panaghia și Toaca

Își profilează contururile po-
leite cu pulbere de aur pe
cupola de azur al cerului. În
dreapta, se distinge brîna Oco-
lașului Mare; mai în dreapta, în
spatele ei, trebuie să se înalțe
Turnul lui Budu, unde l-am
întîlnit pe cioban. În zori voi
porni din nou către redutele
golașe din fața mea. De astă
dată, prin pădure, spre cabana
Fîntînelor; voi urca pe la Cușma
Dorobanțului și voi ține poteca
pînă mă voi trezi iară în neîn-
căpătorea sală de mese a

cabanei Dochia. Voi înnopta
acolo, cu gîndul că a doua zi
va trebui să-mi reușească planul
pe care mi l-am făcut de-acasă.
Sadoveanu a descris în pagini
de neuitat un răsărit de soare
privit de pe vîrfurile Toaca. Dacă
timpul va ține cu mine, mă
voi împărtăși în mod sigur
din măreția acestui spectacol.

Îmi vor mai rămîne numai
două zile din această scurtă
vacanță și sînt hotărît să le
petrec tot la Durău. După
care îmi voi lua rămas bun

de la cascada Duruitoarea, de
la Poiana Vîezuri, de la pîrîul
Schitul și, bine-nțeles, de la
locul meu de suflet de pe
tăpșanul cu iarbă, umbrît de
un brad stufos, unde mă retră-
geam după-amiezile cu o carte
în mînă.

Oare cîte luni mai sînt pînă
la iarnă? Îmi amintesc de parcă
ar fi fost ieri cît de superbă
apărea iarna în mantia ei stră-
lucitoare, prinsă de umerii
Ceahlăului.

Plajă cu ciulini mov



Acum, în miez de vară, nos-
talgia mării mă îndeamnă cu
freacăta ei tainică spre ținuturi
cufundate în liniște adîncă.
Pentru o astfel de stare de
spirit nu este potrivită nici
Mamaia, cu nisipul ei fin ca o
pulbere stîrnită de cele mai
ușoare adieri ale vîntului, nici
Eforiile, cu argumentul lor
suprem — nămolul de Techir-
ghiol — nici modernele stațiuni
din vecinătatea Mangaliei. Re-
nunțăm de bună voie la con-
fortul elegantelor hoteluri cu
balcoanele orientate către răsă-
rit sau miazăzi, la spectacolele
de teatru pe care, din lipsă de
timp, nu reușisem încă să le

văd pe scenele bucureștene,
la minicaruri și hidro biciclete
și chiar la muzica zgomotoasă a
tonomatelor sau a orchestrelor
din restaurantele în aer liber.
Abdicam de la această ambi-
anță încărcată cu zeci de ten-
tații, în schimbul cîtorva zile
în care nu doream nimic alt-
ceva decît să devin oaspetele
solitar și nepretențios al pla-
jelor necuprinse, aproape pus-
tii, năpădite din loc în loc de
ierburi firave și de ciulini
țepoși, cu florile mov.

Așadar, în miez de vară,
nostalgia mării mă îndemna cu
freacăta tainică spre ținuturile
încremenite în tihna cea mai

desăvîrșită, din mijlocul cărora
răsăreau, la ultima schimbare de
direcție a navei, casele îngrijite,
spoite în fiecare primăvară în
alb și albastru, ale pescarilor
din Sfîntu Gheorghe. Fusese de
ajuns să aud rostindu-se nu-
mele localității legănate de
unduirile molcome ale legen-
delor, pentru că gîndul să mă
poarte către fabuloasele întin-
deri ale Deltei.

Cine n-a călătorit măcar o
singură dată pe acest al treilea
braț al Dunării se poate socoti
păgubit de faptul că i-a rămas
necunoscut unul dintre cele
mai fermecătoare colțuri ale
necuprinsului paradis al apei,

stufărișului și păsărilor. Priviți harta: la nord, brațul Chilia se arcuiește într-o largă imple-tură de ape ce se transformă din mers în zeci de lacuri, de canale sau de brațe secundare; brațul Sulina a fost « îndrep-tat » de aproape un secol de mîna omului care a făcut din el un bulevard modern, trasat cu rigla, de navigație maritimă, încercînd parcă să introducă o oarecare ordine într-un haos acvatc, refractar la orice reguli de circulație cu sens unic spre mare. În sfîrșit, brațul Sfîntu Gheorghe: el nu seamănă nici cu primui, nici cu al doilea. Pare un șarpe uriaș, lung de 113 kilometri, convulsionîndu-se în meandre fără sfîrșit, pentru a găsi pînă la urmă drumul salvator spre Marea Neagră. Aluviunile pe care le-a cărat în decursul mileniilor s-au depus către vărsare, înavu-țînd astfel Delta în sud cu tere-nuri tinere.

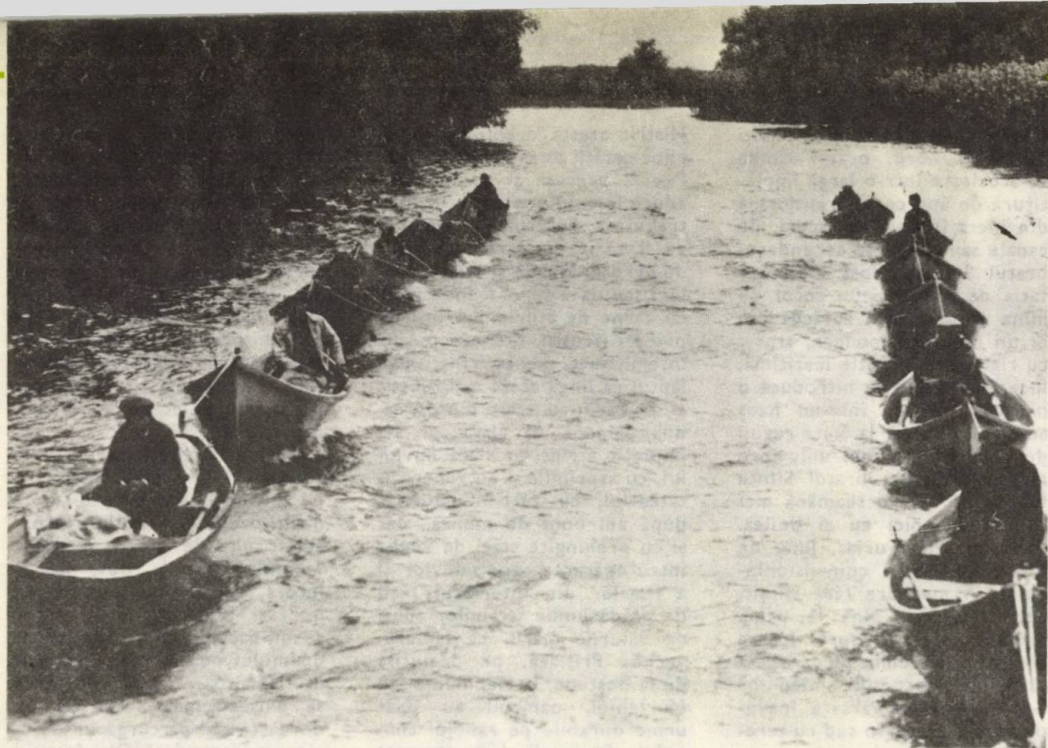
Se spune că, venind din largul mării pentru a purta război împotriva sciților, Darius I, regele perșilor, și-ar fi condus corăbiile care trebuiau să-i debarce armata la Isaccea prin acest labirint al Dunării, de bună seamă mai puțin întorto-cheat decît acum. Dacă Darius va fi trecut pe lîngă insula Peuce, pe care au slăvit-o poeții antichității, acoperită astăzi, după presupunerile specialiș-tilor, de grindurile Ivancea, Corbului și Sărăturile (o ins-cripție în piatră dezgropată la

Histria atestă dreptul locuito-rilor cetății de a pescui la Gura Peuce, precum și « voia de a aduce lemnul pentru facile după trebuința fiecăruia »), dacă el va fi zărit pe parcurs colonii de egrete, lebede și stîrci lopă-tari sau dacă se va fi îndestulat cu carne de sturioni prinși de pescari iscusiți, are mai puțină însemnătate. Important este faptul că lîngă acest mal liniștit al Dunării au trăit dintotdea-una oameni, că viața lor s-a împletit strîns cu viața fluviu-lui, cu asprimile și cu generozita-tea lui, cu stări înfloritoare, după ani buni de muncă, dar și cu prelungite stări de veghe întru apărarea agoniselii lor și a fraților din interiorul țării de prădăciunile străinilor aduși de valurile mării. La Nufăru, vechea Prislava, pe dealurile de la Beștepe, la Mahmudia sau Murighiol, oamenii au lăsat urme durabile pe răbojul tim-pului. Pe unele le-a cercetat Vasile Pârvan, comunicîndu-și rezultatele în « Începuturile vieții romane la gurile Dunării », altele au fost evocate cu neîntrecută artă de Mihail Sadoveanu în « Umbrele trecu-tului ». Vase de diferite tipuri, amfore cu toarte înălțate în acolade suple, rîșnițe, cărămizi din epoca romană, fragmente de ziduri pe care se mai pot descifra opulența și bunul gust ale antichității, podoabe și unelte, monede romane, gre-cești sau bizantine aduc sub ochii noștri mărturiile unor

secole înfloritoare. În amintita carte sadoveniană apare dintre ruinele cetății romano-bizan-tine Salsovia figura neferici-tului Flavius Valerius Licinus, împărat (308—324) peste ținu-turile răsăritene ale imperiu-lui, care și-ar fi sfîrșit zilele aici, victimă a setei de putere a ambițiosului Constantin cel Mare, asociat la tron și colabo-rator al acestuia la întocmirea faimosului Edict de la Milano, din anul 313.

O șosea asfaltată între Tulcea și Murighiol însoțește de aproa-pe sau de la oarecare distanță malul drept al brațului, astfel amatorului de istorie îi stă la îndemînă, fie la dus, fie la întors, posibilitatea de a-și împărți călătoria între vapor și mijloacele auto. Frumusețea drumului pe apă este însă atît de ispititoare, încît nu cred să existe cineva care să nu dorească să-l parcurgă în între-gime măcar o dată. Din dreptul satului Victoria se desprinde unul dintre cele mai lungi și mai pitorești canale ale Deltei: Litcovul, calea către nume-roase colonii de păsări care au pus stăpînire peste întin-derile sale. Abia trecut de Mahmudia, brațul Sfîntu Gheor-ghe începe să descrie un cot uriaș, arcuindu-se pînă la Uz-lina, pentru a-l încheia în cele din urmă la Murighiol. Manevra aceasta a fluviului ne lasă im-presia că, după mai bine de o oră de plutire, ne-am întors în același loc. Pe uscat, distanța





dintre cele două localități este de 14 kilometri; pe «marele cot» ea măsoară ceva mai mult decît dublu.

Stuf, papură, pipirig. O vegetație bogată, specifică, delimitînd aici Sărăturile de la Muri-ghiol, teritoriu intangibil pe care și-l aleg pentru a-și depune ouăle multe dintre speciile de înaripate ale acestui teritoriu. Piciorongul este cea mai rară dintre ele și aici, poate să cuibărească în siguranță.

Alte canale se despletesc din malul drept al albiei line, cu ape bogate: unul este al Lipovenilor, următorul e Dunăvățul, iar mai jos, Dranovul atît de căutat de turiști; din stînga apare Perivolovca, odinioară braț al Dunării, multumit acum să-și aducă aportul la înlesnirea legăturii dintre brațele Sulina și Sfîntu Gheorghe. Fiecare dintre aceste artere urmează trasee imprevizibile, călăuzindu-ne către locuri mirifice, populate de sute de păsări albe, negre sau cenușii ce țîșnesc din stufărișuri la cel mai mic zgomot. Din punctul de bifurcare a canalului Dranov și pînă aproape de țînta acestei călătorii vasul străbate o lungă rezervație în care ne vor tăia calea egrete, lebede și stîrci lopătari. De-acum înainte, bra-

țul bătrînului Danubiu devine din nou contorsionat, provocîndu-ne pentru a nu știu cîta oară senzația că navigăm la voia întîmplării și, după ce descrie cu grație arcul de potcoavă de la Erenciuc, se îndreaptă sigur, neșovăielnic spre mare.

Sfîntu Gheorghe-Deltă este o pitorească așezare de pescari, veche de cînd morunul și nise-trul s-au obișnuit să-și caute hrana aici, la gurile Dunării. Cîteva străzi paralele, întretăiate de artera principală, grupează centrul civic și mai toate unitățile social-culturale ale comunei. Cherhanaua, magazinele bine aprovizionate, căminul cultural, școala — construcții ridicate în ultimele decenii — lotcile negre, gata să iasă în larg, îți oferă de la bun început o imagine cuprinzătoare despre ritmurile alerte care dinamizează viața în acest «capăt de lume». Pitorescul său vine însă de la cocheta înfățișare a caselor, de la paleta multicoloră a florilor din grădini, surprinzător de bogată pentru o așezare clădită parcă pe nisip, de la farmecul și ineditul neuitatelor mese pescărești...

După ce te-ai instalat într-o asemenea casă cu traforuri

înflorite pe frontonul de scîndură de la intrare, cu verandă și acareturi, cu un cîine de pază și cîțiva viței de lapte, începi să te gîndești la mare. Dacă peste noapte adie vîntul dinspre țarm, o auzi mugînd departe. Pînă la ea, sînt de mers pe jos, printre dune înalte de nisip, vreo trei kilometri. A doua zi, odată cu răsăritul soarelui, te afli acolo, pe plajă. O plajă neîncăput de mare, lungă de șapte kilometri, pe al cărei cuprins, 50 sau 100 de metri patrați devin numai ai tăi. După ce i-ai luat în stăpînire, nu te mai poate deranja nici un tranzistor, nici un casetofon. De pe insula ta de nisip nu se aude decît freamătul abia șoptit al valurilor. Înaintezi în larg aproape o sută de metri pentru ca apa să-ți poată ajunge pînă la gît. În dreapta, Dunărea se strecoară cu sîfială, lăsînd o dîră uriașă, galbuie, care, după cîteva clipe, se topește în verzuul de cleștar de dinainte-mi. Este primul gest prin care marea își dovedește tăria de a rămîne de-a pururea curată. Nostalgia ei mă adusese în această vară pe plaja atît de liniștită de la Sfîntu Gheorghe-Deltă, lîngă o tufă de ciulini năpădită de flori mari, mov.

În frunte EMILIAN CRISTEA

Cetățile Ponorului, monument unicat în carstul românesc. Cine le-a descoperit, și în ce împrejurare? Cine le-a numit astfel și de ce? Cine le-a cercetat, și pînă unde a ajuns cunoașterea lor? Iată întrebări la care puțini, foarte puțini ar putea să răspundă, întrucît istoria, mai veche sau mai nouă a uriașului palat subteran, palpitantă, plină de taine și de neprevăzut, continuă să rămînă aproape necunoscută marelui public.

Dorim ca astăzi, în fața dumneavoastră, stimăți cititori, în «cetăți» să se aprindă toate proiectoarele și lămpile cu carbid. În acest scop, l-am invitat la «pupitrul de comandă al orgilor de lumini» pe unul dintre «eroii» captivantei descoperiri, desfășurate pas cu pas pe parcursul citorva decenii: cercetătorul clujean **Iosif Viehmann** de la Institutul de speologie «Emil Racoviță».

★

Relatarea lui începe cu anul 1949, cu primele vizite făcute în „Cetăți” de reprezentanții institutului de speologie. Pînă atunci, nu se poate vorbi despre o cunoaștere științifică și reală a Cetăților Ponorului. Lucru curios: un fenomen carstic atît de impunător, situat în inima Munților Apuseni, nu este descris nici de celebrul geograf austriac Adolf Schmiedl în cunoscuta sa carte «Das Bihargebierge» («Munții Apuseni»), 1896, și nu apare nici în descrierile lui Iuliu Țăran, un speolog amator, care a cutreierat multe peșteri din zonă. Singurii care l-au văzut pe-atunci și s-au minunat de aspra lor înfățișare au fost țărani moși...

Un mănunchi de trei prăpăstii imense, de trei căldări gigantice, pe care ne-am obișnuit să le numim doline, după cei dintîi care le-au spus morfologic astfel; practic, ele nu sînt nici circuri, cum cred unii cercetători, nici avene: noțiunea cea mai apropiată, capabilă să explice morfologia acestor trei căldări adînci, este cea de dolină, astfel că o vom folosi și noi. În linii mari, așa arată Cetățile Ponorului: dolina centrală, cum stăm cu spatele la izvorul ce intră în cetăți, cuprinde și o poartă uriașă, înaltă de 75 m; dolina din stînga, prevăzută și ea cu o galerie îndreptată spre riul subteran și dolina din dreapta, răspunzînd printr-o fereastră drept în tavanul galeriei subterane. Imensitatea pereților verticali, înalți de 158 m, i-a determinat pe moși să găsească acest nume frumos de «cetăți» pe care le-au atribuit «ponorului», substantiv ce indică prăbușirea unor straturi de teren, în care dispar pe o anumită distanță, ape de suprafață.

«Era în 1949 cînd am pășit pentru prima oară în această peșteră. Mă însoțeau colegul meu Mihai Șerban și Emilian Cristea, care se îngrijise de dotarea noastră cu echipamentul necesar. Poate că n-am fi avut curajul să ne avîntăm în acest riu subteran



presărat cu prăpăstii, cu cascade și bolovani, cu întuneric de nepătruns, cu frig și cu 19 lacuri, dintre care la cel puțin șase nu le cunoaștem nici astăzi adîncimea, dacă n-am fi avut în fruntea noastră pe acest prieten minunat al alpieniștilor și speologilor. Mai tîrziu, s-au alăturat acestui interes alți speologi amatori, printre care cei din cercurile «Speodava» din orașul Petru Groza și «Emil Racoviță» aparținînd centrului universitar Cluj-Napoca; nu trebuie să-i uităm nici pe colegii noștri francezi, constituiți într-o expediție numeroasă care, doi ani la rînd, în 1971 și 1972, primesc încuviințarea de a cerceta Cetățile Ponorului. Ei au reușit să le cucerească, nu înainte ca grupul condus de Emilian Cristea, Mihai Șerban, Marcian Bleahu și alții să realizeze această importantă performanță. Ideea de a realiza acest lucru înaintea francezilor a aparținut tot regretatului nostru prieten. Condițiile de exploatare erau însă foarte diferite: în timp ce noi a trebuit să ne instalăm bivacuiri în peșteră, folosind pentru fiecare lac subteran barca de cauciuc, francezii, echipați cu corzi fixe, prinse în perețele de piatră cu pitoane de expansiune, cărora li se spune în mod curent tiroliene, au traversat lacurile asigurăți direct de această coardă. Avantajul lor era că puteau intra dimineața în adîncuri, revenind seara în tabără pentru a se odihni confortabil în corturi, pe cită vreme noi a trebuit să facem unul dintre cele mai lungi bivacuiri, de nouă zile și nouă nopți, pierzînd timpul cu căratul materialelor, al bărcilor și scărițelor cu care coboram prăpăstiile adînci. Pe-atunci, porțiunea cunoscută din Cetățile Ponorului era de aproape doi kilometri; după sifonul terminal, plin de pietre, un adevărat lac al morții, încărcat cu mai multe straturi de brazi — mai proaspeți, mai putrezi și mai mult decît putrezi — prin care nici un scufundător nu și-ar putea face loc, nu se mai putea înainta. Acest lac marchează sifonul terminal al peșterii, care nu știm dacă va fi trecut vreodată. Mai tîrziu, Cristea avea să încerce escaladarea perețului de deasupra ochiului de apă: el urcă în cățărare,

cu ajutorul pitoanelor, o verticală de 110 m., înainteză curajos prin niște ciudate forme de relief, adevărate marmite gigantice suspendate la mare înălțime, de bolta peșterii, în speranța că va izbuti să ocolească sifonul. Acest lucru nu s-a întâmplat, sifonul nu a putut fi cucerit, astfel că apa se duce mai departe, fără știrea noastră, încă vreun kilometru și jumătate de drum subpământean, după care iese definitiv la zi în Izbucul Galbenii, pentru a împodobi superb cheile cu același nume, unul dintre cele mai frumoase puncte de atracție din această zonă a Apusenilor.

Până să ajungă în Cetățile Ponorului, riul acesta trăiește o nostimă aventură; el izvorăște de sub vârful Măgura Vinătă, curge câteva sute de metri și, în dreptul cabanei Padiș, dispare sub pământ; curge astfel alte câteva sute de metri și, la Ritul Ponorului iese la suprafață. Lucrurile încep să se repete întocmai: se mai încălzește puțin la lumina soarelui, apoi se pierde în sorburile din Poiana Ponorului și, după ce se avintă din nou pe o albie subterană, ne apare iară în față, dar nu la lumina zilei, ci în perelele drept al Cetăților Ponorului. Este un adevărat miracol cum acest rîu trece pe sub cursul subteran din Cetățile Ponorului, ivindu-se în malul drept sub forma a două izvoare puternice, ca niște nări de balaur, care varsă zi și noapte jerbe de apă, preluate de cursul subteran din Cetățile Ponorului.

Peștera noastră din Apuseni se aseamănă în multe privințe cu Scotsianska Jama celebrul fenomen carstic din nordul Iugoslaviei, lung de șase kilometri, dintre care cinci sînt amenajați pentru turism. Geomorfologul francez Em. de Martonne, care a cercetat cu asiduitate Munții Apuseni și a cunoscut bine carstul iugoslav, a asemuit aceste două fenomene gigantice, de talie mondială, declarînd Cetățile Ponorului mai frumoase, mai pitorești, datorită superbeii vegetații de brazi ce le înconjoară, spre deosebire de ținutul arid din nordul țării vecine.

Găsind-o bună, am preluat ideea francezilor cu tirolienele, dar am perfecționat-o radical, înlocuind coarda din material plastic cu două cabluri de oțel. Tirolienele noastre duble nu sînt fixate de pereți, ci traversează lacurile în diagonală, suportînd o greutate de 4.000 de kilograme. În felul acesta, deplasarea prin apă se face mult mai comod și mai sigur. Doar ultima porțiune din peșteră este lipsită de cabluri metalice, trebuind să fie parcursă înot, în costum de neopren sau de cauciuc. Acolo, lorul este atât de îngust, apa atît de furioasă, încît n-am reușit să facem aceste amenajări.»

De la 2 kilometri descoperiți în Cetățile Ponorului de echipa condusă de Emilian Cristea, cavitate a ajuns în 1983 la 7,5 kilometri. Dacă ar fi vrut, Radu Baboș, șeful acestei expediții, ar fi putut să ne împărtășească întâmplări dintre cele mai captivante...

SFATURI PRACTICE

Recomandate de Lucia Ghertler

- pentru a nu se aburi sau îngheța lentilele de la ochelari (de vedere, de schi sau de soare) acoperim lentilele pe ambele fețe cu o peliculă fină de săpun, de vaselină sau ulei de parafină; după ce s-a uscat stratul superficial, aplicat pe întreaga suprafață a lentilei, frecăm ușor cu o cârpă moale (finet, molton, pîslă fină sau piele de câprioară) pentru a le reda transparența; zăpada depusă pe lentile nu va mai face priză și nici nu se vor mai aburi la diferențele de temperatură, la ieșirea sau intrarea în cabană.

- la altitudine, soarele, vîntul, reflectarea razelor ultraviolete pe zăpadă ard repede epiderma; pentru a se evita arsurile dureroase, după o zi de schi sau o drumeție mai lungă, tamponăm ușor suprafațele expuse cu o soluție de alcool

și apoi ne ungem cu o alifie grasă (cremă Nivea, Jecolan sau simplu ulei de parafină, cele mai indicate sînt cremele pe bază de lanolină).

- febra musculară poate fi prevenită sau parțial înlăturată dacă seara, la cabană, înainte de culcare luăm 2—3 comprimate sau o linguriță de bicarbonat de sodiu și o aspirină; (nu pe stomacul gol) instalată și generalizată, febra musculară poate fi redusă prin masaje cu unguenți pe bază de camfor, metol și soluții alcoolice.

- trusa medicală cu un conținut minim de produse farmaceutice nu trebuie să lipsească din nici un rucsac; farmacia turistului trebuie să cuprindă: algocalmin, anti-nevralgic, aspirină, bicarbonat de sodiu, piramidon, scobutil, lizadon, talazol, un dezinfectant, vată, pansa-

ment, leucoplast, eventual un flacon cu picături contra tusei, un antibiotic cu spectru larg (penicilină, cloramfenicol, tetracilină) și un unguent contra arsurilor (soare sau ger).

- pentru evitarea roșăturilor și a bășicilor, necazuri mici cu urmări grave, generate mai întotdeauna de bocanci nepotriviiți ca număr, scorțoși după uscare sau noi, «nedați» încă pe picior, se recomandă ca primul ciorap, de lînă, să fie foarte bine întins pe picior, să nu aibă cute și mai ales să fie curat și uscat în permanență; în cazul în care am avut «norocul... să ne doară bocancii», roșătura poate fi oprită din evoluție prin aplicarea asupra ei a unui plasture; în cazul în care a evoluat spre bășică, vom străpunge umflătura cu un ac dezinfectat, trăgînd un fir de ață în urma lui; peste întreaga «operație» vom aplica un plasture cu pansament, cît mai bine întins, schimbînd cît se poate de des pansamentul.



Înainte ca frunzele să moară

Stau pe o bancă în parc și privesc cum cad frunzele. O ploaie mărunță și rece de toamnă tirzie picură molcom peste copacii din jur, grăbindu-le sfârșitul. Le privesc pe rind, dirijate parcă de bătaia regulată a unui metronom. Fiecare știe cu precizie când îi vine rândul. Atunci, se desprinde cu un suspin ușor, aproape imperceptibil, de la locul ei, se rotește de câteva ori prin aer, ca și cum ar vrea să facă o reverență, apoi, împăcată cu soarta, își apleacă fruntea rece peste mormintul celorlalte. Pentru câteva clipe se așterne o liniște apăsătoare, până când o nouă adiere a vântului

anunță, cu regularitate de metronom, moartea altei frunze. Ploile cernite ale lui Brumărel pun capăt unui ciclu, pentru ca în primăvară să se deschidă altul. Din viața care se sfârșește va renaște viața.

V-ați întrebat vreodată ce se întâmplă toamna, la vremea brumelor argintii, cu frunzele arborilor din jurul nostru? De unde vine minunatul dar al naturii de a preface, cu un rafinament inegalabil, în nuanțele cele mai neașteptate, de la galben-pal, la maroniu-închis, codri și livezi, cit poți cuprinde cu privirea? Mesteceții și arțarii se pomădează cu

pulbere de aur, nucii îmbracă straie galben-cafenii, stejarii, mai sobri, preferă culoarea brună, cireșii devin, ca în cărțile cu desene colorate, portocalii, în timp ce unele soiuri de viță de vie își schimbă culoarea într-un roșu aprins, asemănându-se cu roșul petalelor de mac. Știți care este mecanismul ce le hotărăște, odată cu ultimele acorduri ale fantasticei simfonii cromatice, pieirea?

În ce mă privește, n-aș fi știut să dau răspuns la nici una dintre întrebările de mai sus, dacă întimplarea n-ar fi făcut a la un simpozion de ecologie desfășurat nu de mult la Sibiu să ascult luarea de cuvânt a unei entuziaste profesoare de biologie din Rîmnicu Vîcea.

Discuția purtată pe marginea fenomenelor care au loc în laboratorul invizibil al naturii se prelungea dincolo de momentul festiv al încheierii lucrărilor. Răspunzând la întrebările oarecum « profane » ale unui prea puțin știutor în tainele biologiei, profesoara Ana Teodorescu dovedise, spre folosul meu, cel puțin o răbdătoare îngă-

duintă și un desăvârșit tact pedagogic.

Primul lucru pe care-l aflăm atunci era acela că la munte, schimbările intervenite în cromatica vegetației sînt mult mai puternice decît la cîmpie sau în așezările urbane, datorită aerului mai transparent, lipsit de impurități care favorizează mai intens jocul razelor solare asupra pigmentilor din frunze.

Înțelesesem apoi cauza miraculoasei colorări a frunzelor, aflată sub semnul reacțiilor chimice și a schimbărilor termice. În perioada de vegetație ele sînt verzi datorită clorofilei, lucru pe care-l știe toată lumea. Mai puțin se știe însă despre pigmentii aflați în compoziția acestei substanțe cu rol fundamental în fotosinteză: clorofila verde, clorofila verde-albăstrie, carotina — portocalie și xantofila — galben-roșcată sau despre proprietatea lor de a se descompune (în special cele două tipuri de clorofilă) sub influența temperaturii mai reci și a scăderii intensității lumii, în substanțe aproape incolore. Ceilalți doi pigmenti reușesc lucrul acesta mai greu, devenind, unul galben-portocaliu, celălalt, portocaliu-roșcat. Coloritul în roșu sau în violet al frunzelor se datorează altor pigmenti (aceștia se numesc antocieni) sensibili, de asemenea, la scăderile de temperatură, colorindu-se în funcție de reacția sucului celular în care se găsesc. De pildă, culoarea roșie este dată de reacția acidă, violetul rezultă din reacția neutră, pe cită vreme albastrul este consecința reacției alcaline.

Următoarea întrebare pe care o pusesem profesoarei Teodorescu urmarea să aducă în discuție acțiunea anotimpului rece asupra căderii frunzelor. Răspunsul părea cum nu se poate mai simplu. În timpul toamnelor obișnuite, frunzele cad pentru că își pierd treptat vitalitatea. Temperatura rece din sol aduce cu sine încetinirea absorbției apei prin rădăcini, în ciuda faptului că frunzele mai au destulă căldură pentru a le asigura, încă, transpirația. Dar, ruperea echilibrului dintre transpirație și absorbție atrage după sine încetinirea procesului de fotosinteză. Frunzele aflate în interiorul umbrit al coroanei, unde este ceva mai rece, cad mai devreme.

Mecanismul căderii frunzelor pare, însă, ceva mai complicat.

El intră în acțiune treptat, înainte de schimbarea culorii. La baza frunzei se formează un strat separator care se transformă curînd în suber (țesut de apărare) prin care nu va mai răzbate viața. Din această cauză, frunzele abia se mai țin prin codițele lor și, la cea mai slabă mișcare se desprind de ramuri.

— Bine, am replicat, dar mai sînt frunze care rezistă, uneori chiar vînturilor puternice, pînă toamna tirziu. Ele de ce nu cad odată cu celelalte?

— Este adevărat, mi s-a răspuns, dar aici există mai multe cauze care determină ordinea schimbării culorii (tipul speciei, vîrsta, intensitatea luminii sau a umbrei, temperatura etc.). De aceea căderea frunzelor se produce, în general, în ordinea îngălbenirii lor. De exemplu, la nuc, primele care cad sînt frunzele din vîrf; la plopii piramidali și la mesteceni, dimpotrivă, cele de la poale. Arbori ca stejarul, fagul, carpenul își păstrează multă vreme frunzele brunificate: ele cad în timpul iernii sau chiar primăvara, cînd se naște un nou ciclu de vegetație. Nu se cunoaște precis subtilitatea acestui fenomen: probabil că stratul izolator de care vorbeam mai înainte nu este prea bine dezvoltat.

— Ce se întîmplă cu coloritul atunci cînd frigul vine prea devreme?

— Frunzele mor imediat, prinse de crengi. La început verzi, apoi brunificate, datorită descompunerii clorofilei. În această situație nu a mai fost timp pentru formarea stratului izolator de la baza frunzei care, fiind mort, se detașează ușor. În locul încă viu, apa rezultată din transpirația intensă, acum îngheață, își mărește volumul: frunzele cad astfel sub povara propriei lor greutate.

— În schimb, frunzele coniferelor rezistă la gerurile alpine. De ce?

— Cu excepția zădei, celelalte conifere sfidează cu succes gerurile iernii. « Secretul » se află tot în frunze: ele sînt înguste, cu suprafața de transpirație mică. Epiderma lor se acoperă cu un strat de ceară care împiedică pierderea apei, în timp ce grăunțioarele de clorofilă se adună în mijloc. Acele coniferelor cad pe rînd, după 3—6 ani de la formare.

— Cum se explică atunci rezistența la ger a plantelor din regiunile temperate?

— Este o însușire ereditară, datorată adaptării la mediu. Majoritatea planetelor perene din zonele temperate rezistă cu prețul pierderii frunzelor, organe cu respirație intensă. Ele intră astfel în repaus, ducînd o viață latentă. Celulele au pierdut o mare cantitate de apă, acumulînd însă din timp diferite substanțe protectoare împotriva frigului din care nu lipsesc zaharurile și uleiurile vegetale. Aceste substanțe îngheață la temperaturi mult mai coborîte decît temperatura mediului. Pregătite astfel, plantele fac față celor mai aspre geruri. Mugurii, de pildă rezistă pînă la -40°C , cu condiția să nu se ivească între timp perioade de încălzire, întrucît odată începută activitatea cu acumulările de apă, cristalele de gheață formate astfel ar distruge ireversibil celulele. Este bine de știut că materia vie nu suportă schimbările bruște de temperatură; ea se adaptează treptat condițiilor de mediu.

Desprinsesem o dată mai mult cît de important este rolul plantelor în menținerea echilibrului natural de pe Terra. Ele sînt singurele viețuitoare ale planetei care pregătesc în corpul lor materie organică din substanțe minerale: apă și săruri minerale, pe care clorofila le transformă, cu ajutorul energiei luminoase, în fenomenul de fotosinteză. Plantele sînt componente ale biosferei situate pe prima treaptă a piramidei trofice: sursa de energie care circulă prin toate canalele nutritive pornește de la acești producători de substanță organică.

În procesul de fotosinteză, plantele ne oferă un excelent exemplu despre modul în care știu să refolosească deșeurile. Bioxidul de carbon pe care-l prelucrează dintre deșeurile produse de civilizația industrială este un gaz toxic. În uzina lor vie, un gaz ucigător de viață se transformă în oxigenul atât de necesar vieții. Plantele nu risipesc nimic, împart cu dărnicie tot ceea ce au mai de preț, punîndu-ne la dispoziție întreaga lor ființă, ca pe o ineputabilă acumulare de materie și de energie.

Să pornim așadar la drum pe cărările toamnei, prin vii, prin livezi, prin păduri pentru a ne bucura privirile, pînă la căderea ultimei frunze, cu paleta inegalabilă a culorilor ei.

PRINTRE GHETURI, PE ARIPILE VISULUI



În anii îndepărtați ai primei tinereți mă declaram nespus de fericit ori de câte ori îmi răsăreau dintre paginile unor cărți citite pe nerăsuflăte chipuri de eroi capabili să exercite o înfrîurire fastă asupra propriei mele vieți. Voinici și Feți-Frumoși la început, ei au luat foarte repede, pe măsură ce descopeream fascinantele întâmplări zugrăvite de Sadoveanu sau Cezar Petrescu, Jules Verne, Jack London, Dickens sau Mark Twain, înfățișarea unor personaje — copii ori oameni maturi — proiectate într-o lume reală pe care puteam să o percep la dimensiunile ei adevărate. Pasiunea pentru lectură m-a călăuzit apoi către alte volume ale altor scriitori, astfel încît la 18 ani, eroii cu care aș fi dorit să mă identific fuseseră pe rînd voievozi biruitori în războaie, luptători revoluționari fără frică de moarte, exploratori celebri, alpiști, aviatori și oameni de știință, căutători prin ascunsele cotloane ale Terrei, temerari cuceritori ai piscurilor Himalaiei și Pamirului, într-un cuvînt, oameni luminați de lăuntrica flacăra a cinstei și onoarei, a curajului împins pînă dincolo de limitele posibilului, a eroismului, identificat în sensul cel mai înălțător al cuvîntului.

Unul dintre aceștia a fost Fridtjof Nansen, marele explorator norvegian pornit să cucerească Polul Nord după un plan la care, pînă atunci, nimeni nu se încumetase nici măcar să se gîndească. Încă din primele pagini ale cărții lui Jon Sørensen făceam cunoștință cu un om cu totul deosebit. Mai întîi, cu un copil inteligent, curajos, stăpînit de o voință puternică, aflat de la bun început în contact direct cu natura și cu îndeletniciri sportive ce i-au fost de folos pentru tot restul vieții. «Dragostea sa tinerească pentru sport, scria Sørensen, a fost un izvor de energie și de bucurie vitală. Fără pregă-

tirea aceea sportivă, el n-ar fi putut niciodată să-și ducă la capăt întreprinderile supraomenești, n-ar fi știut să reziste la încordarea nemaipomenită și îndelungată a nervilor și simțurilor». Într-adevăr, dacă n-ar fi învățat de mic să schieze, să înoate, să pescuiască și să vîneze, cum s-ar fi încumetat, student încă fiind, să plece împreună cu un vînat de foci la bordul «Vikingului» spre apele Oceanului Înghețat? Cum s-ar fi gîndit mai tîrziu să traverseze Groenlanda pe schiuri, cum ar fi reușit să ajungă din urmă caiacele tirite de curent în Marea Arctică sau cum ar fi reușit să ducă la bun sfîrșit acel plan nebunesc pentru unii, de a porni în doi, împreună cu Hjalmar Johansen, cu sânni și cîini, spre Polul Nord?

Efectul pe care l-a exercitat asupra mea «istoria romanțată» a vieții lui Nansen, fusese extraordinar. Țin minte și astăzi prima pereche de schiuri — prea lungi, prea grele și prea uzate — procurate fără știrea părinților cu mult înainte de venirea iernii, cu care îmi propusesem să trec triumfător peste Bucegi și să ajung, teafăr și nevătămat, în valea Ialomiței, la Scropoasa. Nu fusesem în stare să-mi duc la îndeplinire intențiile din cauza incapacității de a-mi menține, fără o pregătire prealabilă, nici cel mai precar echilibru pe schiuri, obligîndu-mă în schimb la cîteva zile de antrenament intensiv, care aveau să însemne totuși ceva în viitoarele preocupări sportive...

Dacă m-am apucat să scriu aceste rînduri, o fac pentru că nu de mult am dat peste un caiet cu însemnări din primii ani de școală. Cîteva pagini extrase dintr-un «Dicționar al exploratorilor» erau consacrate lui Nansen: «După serioase studii științifice și neîntreprinse exerciții fizice, pregă-

tindu-se să devină explorator arctic, a întreprins în 1882 o campanie de pescuit pe o balenieră, între Spitzberg și Groenlanda. Șase ani mai târziu a efectuat traversarea Groenlandei, de pe coasta orientală, pe cea occidentală, urmînd latitudinea de 64°. Aici, pe coasta estică, eschimoșii au dat peste resturile «Jeannettei». În decurs de trei ani, deriva a împins nava din strîmtărea Bering în Groenlanda, de-a lungul Cercului polar. De-aici, ideea lui Nansen: «Pentru a cuceri polul, sau cel puțin pentru a te apropia de el, trebuie să te lași purtat de derivă într-o navă construită anume în acest scop. „Fram”, de 400 t, a fost făcută nu pentru a rezista ghețurilor, ci pentru a te lăsa săltat și purtat de ele... La 24 iunie 1893, Nansen s-a îmbarcat la Oslo. «Fram» comandat de Otto Sverdrup, avea un echipaj de 13 oameni. La 20 august s-au lăsat în voia banchizei. După 16 luni petrecute printre ghețuri, Nansen se hotărâște să pornească pe jos spre nord, însoțit de Johansen cu sănii trase de cîini. La 8 aprilie 1895 ei atingeau 86°14', conștienți că au doborît recordurile tuturor celor ce se avîntaseră înaintea lor spre Polul Nord.

Era firesc, așadar, să caut acum cartea lui Jon Sørensen între ale cărei coperti se așterneau plăcute aduceri aminte. Am găsit-o la o tină sibiancă îndrăgostită de munții Cibirului și ai Făgărașului, dar, cum aveam să află cu oarecare surprindere, și de căldura sinceră, lipsită de orice urmă de terorism, cu care Nansen reușea să descrie natura ținuturilor arctice. Am recitit-o, bineînțeles, cu alți ochi, cu altă înțelegere a momentelor dramatice dar și cu sentimentul că retrăiesc pentru o clipă doar seninele bucurii ale copilăriei. Este adevărat, acum înțelegeam lucruri pe care nu fusesem în stare să le înțeleg atunci, să descopăr amănunte care s-au șters din memorie. Înțelegeam, mai presus de orice, rațiunea expediției la Polul Nord, așa cum o dezvăluie chiar inițiatorul ei: «Navigația pe mările înghețate a dăruit oamenilor mari valori materiale... a îmbogățit patrimoniul cunoștințelor noastre prin descoperirea unor pămînturi necunoscute, dar a produs efecte infinite mai mari oțelind voința omului de a învinge dificultățile; a fost o școală de bărbăție și curaj și de voință, înclinînd tineretului idealuri înalte; a oferit hrană fanteziei, a dat basme copiilor și a înălțat gîndurile adulților mai presus de preocupările zilnice». Nansen, bărbatul inteligent, curajos, cu o voință puternică și o exemplară tărie de caracter, dăruit cu tenacitate, cu prevedere, răbdare, perseverență, cu sentimentul responsabil al datoriei se adresa tinerilor cu îndemnul izvorit dintr-o emoționantă profesiune de credință: «Propuneți-vă țeluri mai înalte; căutați să le atingeți, încordîndu-vă toate puterile, dar faceți în așa fel ca ele să nu depășească niciodată puterile voastre».

Mă interesa deopotrivă de mult felul cum era privit de prieteni, de colaboratori apropiați. Unul dintre aceștia a fost Charles Rabot, geolog, explorator, scriitor, traducător a scrierilor lui Nansen: «Ideea de a parcurge cu schiurile gheața Groenlandei este dovada unei inteligențe ieșite din comun... Ce să zicem despre un om care, pe baza sfărmăturilor vasului „Jeannette” găsite lingă țărnul meridional al Groenlandei, formulează legile curenților marini? Nu poate sta el alături de Newton, Galilei sau Darwin?»

Un altul era danezul Knud Rasmussen, cel ce prelua ștafeta expedițiilor polare. Pentru el, «călătoria aceea a însemnat o etapă decisivă în cucerirea ghețurilor eterne. Pentru înția oară un om a părăsit adăpostul sigur al navei, încredințându-se cu totul oceanului de gheață. Marșul lui a fost modelul tuturor marșurilor următoare, căci se poate afirma că în ultimii treizeci de ani nu s-a organizat nici o expediție polară al cărei echipament și a cărei desfășurare să nu se fi întemeiat pe experiența Framului». Și mai departe, despre cartea lui Nansen «Întuneric și gheață»: «Ea nu se mărginește, ca alte opere asemănătoare, să relateze aventurile întîmplate, ci introduce pentru prima dată peisajul arctic în literatură. Înainte, peisajul acesta era o imagine de groază și suferințe, pe cîtă vreme acum strălucește în bogăția neașteptată a culorilor sale. Nansen a fost cel dintîi alb care a privit în adîncul regiunilor polare și le-a înțeles frumusețea».

Citez la întîmplare din Jurnal: 1 decembrie: «În ultimele zile vremea a fost splendidă. Nu te sature să privești pe întinderea liberă, pe cînd luna transformă toată această lume de gheață într-o țară fermecată. Cabana noastră este pitită în umbra muntelui, care o domină întunecat și amenințător, în timp ce pe gheață și pe fiord se întinde ca un nimb de argint lumina dimineții pe care o resfrîng toate culmile și crestele înzăpezite. Este o frumusețe spectrală, ca a unei lumi defuncte, sclipind de monumente de marmură. Ca întotdeauna, luna plutește încet și tăcută pe calea ei infinită prin spațiul fără viață, și totul e tăcere, o tăcere înfricoșătoare.»

Sau, iată cum este descris impresionantul asalt al ghețurilor asupra vasului, pregătit să reziste celor mai puternice presiuni: «Mai întîi, se aude un zgomot ca de cutremur de pămînt. Urmează un bubuit din mai multe părți, care se apropie tot mai mult. Începe o bălăie titanică. Gheața se sparge, se îngrămădește; deodată, te găsești prins în mijlocul ei. Jur-împrejur, mugete și răgnete. Simți gheața oscilînd și troznind sub picioare; totul se află în mișcare. Blocuri groase de trei pînă la cinci metri se strivesc și se îngrămădesc ca firele de pai. Faci un salt înapoi ca să-ți salvezi viața, dar iată că terenul se despică sub picioarele tale. Se deschide o prăpastie: te arunci într-o parte, dar iată că se apropie o nouă masă de turnuri de gheață. Apuci într-o altă direcție. Pare că o cascadă uriașă fierbe, mugește, tună și duduie de jur-împrejur. Asediul se întinde în jurul tău; loiul pe care te afli, inundat de apă, scade tot mai mult. Nu există altă scăpare decît să sări peste bucățile de gheață în mișcare pentru a trece punctul culminant al presiunii».

Au urmat onoruri dintre cele mai înalte, serbări triumfale, aclamațiile entuziaste ale mulțimilor. Gîndurile lui Nansen rămăseseră acolo: «Să te urci iară pe o movilă de gheață pentru a te uita dacă nu se zărește vreo trecere; asta e încordare, e viață».

Unul dintre eroii capabili să exercite o înfrîurire fastă asupra vieții mele a fost, pe pragul adolescenței, Fridtjof Nansen, sportivul și omul de știință care scrisese cea mai glorioasă pagină din istoria expedițiilor arctice. De la el am aflat cum poți să topești încordarea în vis, cum să iubești cu adevărat viața simplă din jurul tău. Altminteri, cum s-ar fi întrebă cu atîta candoare: «ce ar însemna lupta pentru viață fără zborul purtat pe aripile visului?»

6816

ULTIMUL POPAS SPRE PEȘTERA

10 000

Apariția unui nou catalog al peșterilor din România se înscrie printre evenimentele de referință ale activității speologice din țara noastră. Chiar și făcută cu oarecare întârziere (scuza cronicarului stă în fapt că asemenea lucrări au o circulație restrânsă, limitată în general la cei ce activează în acest domeniu), prezentarea catalogului ni se pare binevenită. L-am numit **nou**, pentru că, așa cum se va vedea (poate că acesta ar trebui să fie lucrul cel mai important pe care să-l rețină cititorul nefamiliarizat cu o terminologie îndeajuns de complicată), o țară în care, în anul 1920 lua ființă primul Institut de speologie din lume, deține o veche și bogată tradiție în preocuparea de a colecta date cât mai complete despre «profilul» peșterilor cunoscute.

Dacă prima mențiune despre o cavitate subterană o datorăm lui Strabon, marele geograf al antichității, fiind pusă în legătură cu religia dacilor, dacă una dintre cele mai vechi hărți a adâncurilor din cîte se cunosc pînă în prezent, datează din anul 1692 și reprezintă peștera Veteranii din defileul Dunării, fenomenul pare să fi prins serioase rădăcini în jurul arcului carpatic. Peșterile descoperite în secolele XVIII—XIX îi oferă prilejul germanului E. A. Bieltz ca în 1884 să descrie 73 cavități naturale studiate în Transilvania, cărora le alătură alte 20, din Muntenia, Oltenia și Banat. Mergînd astfel numărul peșterilor cunoscute ajunsesse, la capătul primelor două decenii ale acestui veac, la două sute.

Odată cu înființarea la Cluj a Institutului de speologie,

Emil Racoviță acordă o atenție constantă și descrierii principalelor peșteri din România, cercetate împreună cu colaboratorii săi R. Jeannel și P. A. Chappuis. Apar astfel primele fascicule din seria intitulată «*Énumération des grottes visitées*», «o primă tentativă de inventariere științifică a golurilor carstice din România», cum le-a considerat Traian Orghidan, recent dispărutul director al Institutului ce poartă numele marelui savant român, în care sînt date informații despre 300 de obiective speologice din țara noastră. Adăugînd și contribuțiile altor cercetători din afara institutului, «inventarul» carstic cunoscut în jurul anului 1950 cuprindea aproximativ 500 de obiective.

Avîntul declanșat de cercetarea științifică în anii de după Eliberare este resimțit puternic și în cadrul Institutului de speologie, în numai 15 ani, numărul peșterilor despre care se știe ceva se dublează, făcînd necesară realizarea unui prim catalog: **Harta regiunilor carstice din România**. 1965. Autori, T. Orghidan, V. Pușcariu, M. Bleahu, V. Decu, T. Rusu, A. Bunescu.

Anul 1965 înregistrează un eveniment notabil pentru valorificarea patrimoniului subteran deținut din țara noastră: începutul activității organizate a speologilor sportivi în cluburi și cercuri cu acest profil. Din 1973, în calendarul de manifestări al FRTA își face loc înființarea anuală a speologilor sportivi cunoscută sub denumirea de Speosport, cadru de desfășurare a unui larg schimb de experiență între speologii din întreaga țară, dar și un mijloc de emulație al cărui scop

principal, înscris în regulamentul de participare, era descoperirea de noi peșteri.

Rezultatele au pornit să apară vijelios, astfel că în 1976 Marcian Bleahu și Ion Povară sînt nevoiți să înregistreze, de data aceasta într-un veritabil **Catalog al peșterilor din România**, folosind un sistem zecimal teritorial, 1600 de goluri carstice, accentul punîndu-se pe saltul valoric al descoperirilor din ultimii ani. Dar, Speosportul face repede depășită cifra înregistrată de acest catalog, pentru ca rezultatele în 1981 să depășească orice previziune: în total, în România erau cunoscute la acea dată aproape șapte mii de cavități subterane.

Este meritul lui **Cristian Goran**, cercetător la Institutul de speologie «Emil Racoviță» de a nu se fi lăsat impresionat de această cifră fantastică și de a fi pornit, cu ajutorul neprecupețit al citorva colaboratori, cu contribuțiile responsabile sau mai modeste ale altora, înarmat cu o dăruire și o tenacitate demne de toată lauda, dovedite zi de zi, timp de cinci ani, întocmirea catalogului la care ne referim. Rezultatul acestei munci pasionante este, ceea ce susțin toți specialiștii, o lucrare remarcabilă, străbătută de o exemplară rigoare științifică.

Dar, lucrul cel mai potrivit într-o asemenea împrejurare este, credem noi, să-i dăm cuvîntul lui Cristian Goran.

«Catalogul sistematic al peșterilor din România» cuprinde cavitățile naturale cunoscute pînă la 1 decembrie 1981, în total 6816 peșteri, avînd și abriuri, folosind un material informativ inegal și eterogen, care impunea de la bun început

întocmirea unui inventar cât mai exact, fără dubluri, omisiuni sau peșteri fictive. Am preluat datele din catalogul întocmit în anul 1976, am adăugat peșterile pe care acesta le omise, pe cele existente în cataloagele mai vechi și, avînd în față un număr impresionant de fișe completate în cadrul cercurilor de speologie din întreaga țară și de numeroși speologi individuali, am purces la analiza lor critică.

Catalogul 1981 este alcătuit din trei mari secțiuni: Catalogul zecimal, Catalogul alfabetic și Anexele. Primul reprezintă capitolul de bază, conceput sub formă de tabele, în care peșterile sînt împărțite după sistemul zecimal de clasificare pe bazine, în ordinea numerelor de cod, începînd cu Carpații Orientali, Meridionali, Apuseni, pînă la Subcarpați. În cele 14 rubrici ale tabelului sînt înscrise: numărul de ordine, situația mărcirii și a cunoașterii peșterilor, denumirea, cu toate sinonimele întîlnite, localizarea (în ce vale se află peștera, pe ce versant, dacă se cunoaște exact numele locului, al comunei sau satului pe al cărui teritoriu este înscrisă), numărul intrărilor, modul de citire a altitudinii, altitudinea absolută și relativă, situația cartării, date despre tipul hidrologic, dezvoltarea, denivelarea etc. Aici mai este dată și o listă bibliografică a peșterilor citate în catalogul zecimal.

A doua secțiune cuprinde toate denumirile peșterilor și

sinonimele acestora, urmărindu-se un dublu scop: facilitarea găsirii unei peșteri fără indicații precise de localizare (Peștera Urșilor, de pildă, apare de cel puțin douăzeci de ori) și eventuala corectare a denumirilor improprii.

În sfîrșit, Anexele și-au propus să ofere materialul necesar unificării principiilor și metodelor de bază ale activității cadastrale. Ultima parte, Speograma, un lucru care nu s-a mai făcut nicăieri pînă acum, este o sinteză a datelor din catalog. Ea constituie o metodă statistică de prelucrarea parametrilor speologici la scară națională și un model de folosire a evidenței speologice în interpretarea carstului.

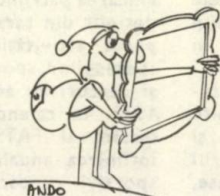
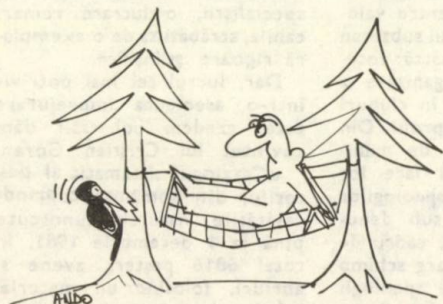
Ceea ce trebuie să spun acum, după ce au trecut cîțiva ani de la apariția Catalogului, este că ne aflăm în fața unei lucrări oarecum depășite. Între timp, au mai fost descoperite alte trei mii de peșteri; ne apropiem de cifra, incredibilă în urmă cu puțin timp, de zece mii de peșteri și noi nu avem în evidență decît 6816 dintre ele. Am realizat un supliment al catalogului dar, după ce a apărut, mi-am dat seama că parametrul după care este anchetată o peșteră trebuie să fie cu totul alții. Dacă pînă acum ne-am mulțumit cu datele furnizate de 14 rubrici, acum vom fi nevoiți să apelăm la aproximativ 60 de indicatori, pregătiți pentru a fi stocați pe memoria unui calculator. Într-un fel, va fi o muncă luată de la capăt. Am făcut un

cod pentru diverse grade de importanță a golului, a morfologiei, a conservării, din care va rezulta importanța generală a peșterii. Cadastrul peșterilor a devenit în momentul de față o arhivă în care există practic tot ce s-a putut afla despre unitatea speologică respectivă, începînd cu extrase publicate, cu fișele recepționate de la speologii sportivi, cu schițe de localizare, fotografii ».

Din cele aproape 500 de pagini ale volumului, umplute cu tabele, cifre și simboluri, reținusem cuvintele — dedicație ale autorului: « Un catalog poate să inventarieze, să sistematizeze sau să clasifice peșterile, dar nu poate face nimic pentru protejarea lor. Dimpotrivă, odată distribuit, el poate călăuzi mîna distrugătoare a ignoranței. În nădejdea că va fi ferit de această soartă dedicăm lucrarea de față celor care îndrăgesc peșterile, convinși că o vor folosi pentru ocrotirea acestui patrimoniu ce constituie totodată măruria unui veac de cercetări asidue ».

Să respectăm această profesie de credință a lui Cristian Goran și să-l asigurăm, prin comportarea noastră civilizată, că speologia înseamnă în ultimă instanță, modalitatea prin care ne putem mărturisii marea dragoste, conștientă și responsabilă, față de nease-muitele frumuseți subpămîntene ale patriei.

Texte de
NICOLAE DOCSĂNESCU

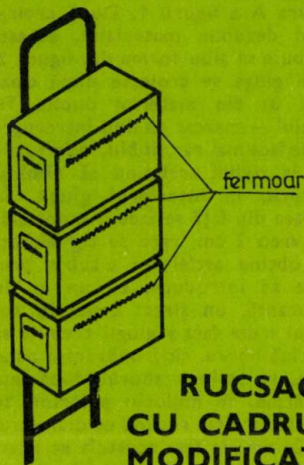


SĂ NE CONFECTIONĂM SINGURI:

Pentru cei ce practică sporturile muntelui — drumeția, alpinismul, schiul, orientarea turistică, speologia, deltaplanismul etc. — o condiție esențială, atunci când pleacă pe înălțimi, este să posede un echipament corespunzător. Este una din legile muntelui. Lipsa unui echipament adecvat poate duce la accidente dintre cele mai grave. Industria noastră ușoară a produs, în ultimii ani, o serie de obiecte din « arsenalul » montaniardului — rucsaci, hanorace, canadene, costume de schi, pulovere (păcat că nu și din lână), bocanci, espadrile, lanterne, corturi etc. Multe din ele nu sînt, încă, foarte moderne, ușoare, fiabile. Alte obiecte necesare omului de munte nu sînt deocamdată

produse de nimeni. De aceea am considerat util să răspundem pe această cale la numeroasele scrisori ale cititorilor care vor să-și confecționeze singuri obiectele de trebuință turistică, pe care nu le găsesc în magazine.

Așadar, cu puțină îndemînare, sau cu ajutorul unor amici mai pricepuți, puteți încerca — din materialele aflate în comerț, folosind schițele alăturate, și veți reuși, mai mult ca sigur — o « producție proprie » de piese absolut necesare echipamentului pentru munte. Ele sînt propuse de ziaristul ION PREDA și de colaboratorul nostru ȘTEFAN STRĂTESCU (cortul, sacul de dormit, pasmontagne).

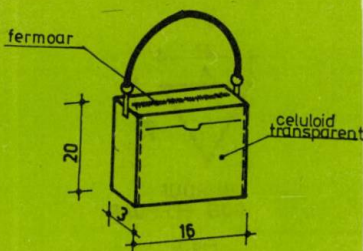


Sînt destul de bune rucsacurile cu cadru produse la **Prodcomplex** — Tg. Mureș și la **Camping—Urziceni**. Ele au însă un mare dezavantaj: cînd cauți ceva în cele două compartimente ale sacului, răscolești totul. O idee pentru cei care vor să-și confecționeze alt gen de sac, cu trei-patru compartimente: din relon **Posada** se croiesc trei-patru compartimente paralelipipedice după cum se vede în figura alăturată. Dimensiunile fiecărui compartiment trebuie reglate în funcție de lățimea și înălțimea cadrului de aluminiu. Fiecare compartiment are un fermoar, iar la capete se cos buzunare laterale prevăzute și ele cu fermoare. Cele trei-patru compartimente se prind de cadru cu știfturi metalice trecute prin găuri practicate în țeava de aluminiu, în funcție de dimensiunea fiecărui compartiment: știfturile sînt trecute prin urechiușe atașate la fiecare compartiment, prevăzute cu capse rotunde din aluminiu

(a se vedea sistemul de la sacul inițial, cel din fabrică).

Ce se realizează cu această compartimentare? Se umblă extrem de ușor în rucsac cînd avem ceva de căutat. Un compartiment poate fi destinat mîncării, altul hainelor groase, altul lenjeriei, etc. Este bine ca deasupra fermoarelor de la compartimente și de la buzunarele laterale să se tragă o « streășină » lată de 3—4 cm, croită din fiș dublu, care acoperă fermoarele și nu lasă să pătrundă în interiorul rucsacului apa de ploaie.

PORT-HART

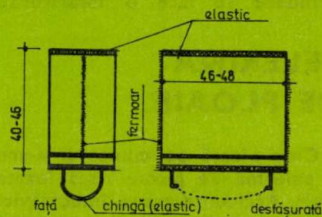


De fapt, această piesă nu este destinată doar hărții; ea se folosește și la păstrarea — în timpul mersului pe munte, la schi, într-o escaladă alpină etc. — actelor, banilor, a bastitei, ochelarilor de vedere sau de soare, a busolei și a altor mărunțisuri pe care, dacă le răspîndești prin buzunarele rucsacului, pierzi mult timp pînă le afli atunci cînd ai nevoie de ele.

Desenul înfățișează dimensiunile finale ale port-hartului. La croirea lui se va adăuga un centimetru pe fiecare latură, care se consumă atunci cînd tragem la mașină pe margini.

Materialul necesar: fiș **Posada** sau **Golf impregnat**. Cele două fețe și vîpșca de la mijloc se fac duble, ca apa de ploaie să nu pătrundă în interior. Dacă avem un fiș gros, cauciucat, nu este nevoie de dublură. Pe una din fețe, în afara ei, se trage cu un tighel foarte rar, o foaie de celuloid transparent sau de polietilenă groasă. Sub ea se plasează harta, avînd-o, astfel, mereu, la îndemînă în timpul excursiei. În partea de sus a port-hartului, la mijlocul vîpștii sau la una din cusăturile de prindere a acesteia, pe una din fețe, se montează un fermoar. Prin două urechiușe se prind două inele (sînt de preferat cele din plastic, pentru perdele) de care se coase o chingă din relon (o aflați la orice mercerie); lungimea acestei chingi se stabilește de fiecare, rostul ei este să se agațe port-hartul de git.

APĂRĂTORI DE ZĂPADĂ



Cine merge iarnă pe munte sau cine schiază fără clăpări știe cîte neazuri îi provoacă zăpada care intră în bocanci: udarea picioarelor, înghețarea lor, jupuirea pielii de pe talpă sau degete, ba, chiar și gripă. Dar, asemenea inconveniente pot fi înlăturate dacă

peste bocanci se trag niște apărători de zăpadă (parazăpezi) pe care oricine îi poate confecționa acasă. Materialul necesar: fiș gros, bine impermeabilizat sau foaie de cort ori prelată care se tratează, după confecționare, cu soluție de impermeabilizare aflată în flacoane spray, la magazinele cu produse chimice.

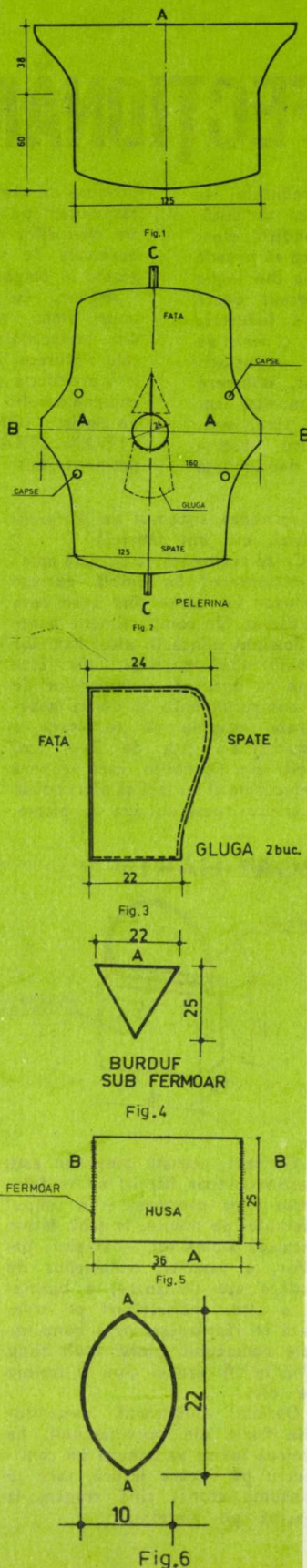
Priviți desenul alăturat. Se taie două dreptunghiuri de 44×48 cm și se îndoaie marginile pînzei, trăgîndu-se cîte un tighel dublu. Sub îndoiturile de la capete (înălțimea apărătorii trebuie să rămînă de 40 cm, iar lățimea de $46-48$ cm) se introduce un elastic lat, în lungime de 30 cm, astfel că apărătoarea va fi încrețită la capete. Un alt elastic de aceeași lungime se va tigheli la distanța de 10 cm. de unul dintre capete; acest elastic se însăilează, iar fișul se încrețește ușor (foaia de cort, prelată), fără a se întinde elasticul, în așa fel încît toată lățimea apărătorii de $46-48$ cm, să «încapă» pe lungimea de 30 cm. a elasticului; se obține, astfel, o încrețitură a materialului. Pe lățimea apărătorii se montează un fermoar detașabil — cîte o jumătate din fermoar pe fiecare latură a apărătorii.

Capătul cu cele două benzi de elastic vine peste bocanc: al treilea elastic strînge piciorul sub genunchi. Cînd apărătoarea este gata se probează și se coase de partea de jos un sistem de prindere — o bucată de elastic, o chingă subțire din relon (se vinde la mercerii), o fișie de plastic flexibilă; unii realizează această «gaică» care se trece pe sub bocanc, între toc și talpă (pe sub «secul» piciorului) din fir de nailon împletit sau din cablu subțire de oțel prins cu butoni rapizi de apărătoare (la locul de prindere se face o întăritură).

PELERINA DE PLOAIE

Cine pleacă pe munte și n-are o pelerină de ploaie riscă foarte mult. Accidente grave, îmbolnăviri s-au produs din cauza lipsei banalei pelerine de ploaie, absolut necesară pe munte, unde vremea este veșnic schimbătoare.

Modelul de pelerină pe care-l înfățișăm prezintă multe avantaje: are și glugă, cuprinde și rucsacul, ferindu-l de ploaie, nu o zboară



vîntul (are un sistem de prindere între picioare), ne acoperă și minile. Această pelerină poate fi folosită nu numai de drumeții muntelui, ci și de alpiniști, orientariști, pescari, vînători, bicicliști, motocicliști, pietoni. Ea se pliază într-o husă, e ușoară, lesne de transportat.

Pelerina propriu-zisă se compune dintr-o singură bucată (fig. 2) croită din fiș Posada sau Golf impregnat ori alt fiș care nu lasă să treacă apa (sau foaie de cort impregnată, dar este mai grea). În figura 1 se dau dimensiunile uneia din fețe: după această schiță se face un tipar. Materialul se pune în două, pe lățimea lui, la îndoitură trebuind să se afle latura A a figurii 1. După croire, cînd dezdoidim materialul, aceasta trebuie să aibe forma din figura 2.

Și gluga se croiește după tipar (fig. 3) din material dublu. Tighelul — marcat cu linii întrerupte — se face mai rar, dublu, îndoiturile de la tighel trebuind să rămînă, normal, în interiorul glugii. În partea din față se face o îndoitură, de vreo 2 cm, care se tighelește; se obține astfel un «tub» prin care se introduce, cu un ac de siguranță, un șiret; capetele tubului «din față» glugii trebuie să rămînă libere, cînd îmbrăcăm pelerina, se strînge șnurul după fața fiecăruia. În mijlocul pelerinei se taie un orificiu rotund cu diametrul de 24 cm; în fața acesteia se practică la mijloc, o incizie lungă de 24 cm. Pe marginea acestei incizii se montează un fermoar nedetașabil de 25 cm; sub el, unind cele două laturi ale inciziei se tighelește, triunghiul din fiș (fig. 5) realizîndu-se un fel de burduf care nu lasă să treacă apa pe sub fermoar spre interiorul pelerinei; triunghiul de fiș se coase cu latura A lîngă orificiul din centrul pelerinei. Gluga se coase și ea de pelerină, pe marginea gării din mijlocul ei; trebuie să avem grijă ca fața glugii să fie orientată spre fermoar (e bine ca mai întâi să însăilăm și apoi să tragem la mașină — această operațiune fiind valabilă pentru toate cusăturile de îmbinare). Cele două fețe ale pelerinei se suprapun și se trag la mașină, cu îndoiturile spre interior, desigur, doar pe porțiunea punctată (fig. 2); în partea de jos, în față și spate, se îndoaie și se face un tighel. La mîneci se prind două capse (moș-babă) dintr-acelea folosite la mînuși;

ele au rostul ca după ce îmbrăcăm pelerina, să prindem, sub brațe, capsele de pe mînici, care se formează prin surplusul de material din dreptul literei B (fig. 2). În partea de jos a pelerinei, în dreptul literei C (fig. 2) se prind două fișii din relon (triplu-împăturit), tras cu mai multe tighele în lung) sau chingi de relon, lungi de 15—20 cm. La capetele lor se prinde o capsă, pe una un «moș», pe alta o «babă»; aceste chingi se unesc, prin capsă, pe sub picioare, rostul lor este ca pelerina să nu fie umflată de vînt cînd este îmbrăcată. **Important!** În comerț, la fierării, se găsesc capse moș-babă produse de întreprinderea «Metalica»-Oradea. Pelerina pliată se introduce într-o husă care se croiește după schițele din fig. 5, se montează la capetele de sus și jos cîte un capac ovoidal (fig. 6); vîrfurile capacului notat cu A trebuie să se coasă lîngă laturile dreptunghiului notate cu A. Pe marginea dreptunghiului B, după montarea husei se coase un fir de 25 cm. lungime. Se obține astfel o husă care se poate prinde printr-o carabinieră sau o verigă fixată de ea, de rucsac sau centură pentru ca pelerina să fie oricînd la îndemînă.

SUPRAPANTALON PENTRU PLOAIE

Desigur că cine își rostulește o pelerină de ploaie își apără jumătatea de sus a corpului, mai ales plămîinii, sensibili la răceală. Dar, apa se scurge, totuși, de pe pelerină pe picioare, ajungînd la pantaloni și apoi în bocanci. Acest mare inconvenient se înlătură foarte ușor, îmbrăcînd pe timp de ploaie, alături de pelerină, și un suprapantalón, care se trage peste pantalonul obișnuit. Suprapantalónul se confecționează din fiș impermeabil — **Posada** sau **Golf împregnat** —, este fără buzunare, șliț, betelie. mai larg ca să nu stînjenească la mers și trebuie să fie atît de lung, încît să acopere tureasca bocancului. Obținerea tiparului după care se croiește această piesă este foarte simplă, dacă folosim următoarea «rețetă»: oricine are un pantalon de pijama; după el se scoate tiparul în «mărimă naturală». Trebuie avut în vedere ca tiparul să dea un suprapantalón suficient de larg. După ce se montează cele două părți componente se

încheie complet și în față la șliț; în loc de betelie se îndoaie în interior partea de sus — cam 2—3 cm — și se trage un tîghel de jur-împrejur. Prin «tubul» rezultat se introduce un șiret gros cu care suprapantalónul se strînge pe mijloc.



PAS-MONTAGNE

Această piesă de îmbrăcăminte acoperă capul, urechile, gîtul și constituie cea mai bună apărare împotriva frigului. Ea seamănă cu o cască medievală; poate lua formă de șapcă, dacă se pliază în așa fel, încît, partea de la urechi în jos să se îndoaie de două ori și se ridică deasupra cozorocului. Iată modul de confecționare a unui pas-montagne, pentru cei ce știu să tricoteze.

Operațiuni preliminare: Se alege o lînă moale, avînd firul de grosime medie. Lîna pură ține mai cald decît melana. În funcție de grosimea firului lînei se aleg andrele (5 la număr). Se montează pe o andrea 20 de ochiuri și se tricotează 1 cm, modelul **punct leneș** (plisat). Se măsoară și se notează cîți centimetri reprezintă 20 ochiuri tricotate. Se măsoară și se notează circumferința capului. Se stabilește apoi numărul necesar de ochiuri, cu ajutorul regulii de trei simplă. De exemplu: Dacă 20 ochiuri tricotate fac 10 cm, de cîte ochiuri va fi nevoie pentru 56 cm. 20 ochiuri... 10 cm.; x ochiuri... 56 cm.

$$x = \frac{56 \times 20}{10} = 112 \text{ ochiuri}$$

Numărul total de ochiuri trebuie să fie par. De aceea se adaugă un ochi dacă rezultatul este un număr fără soț.

Tehnica de execuție. Se montează ochiurile, stabilite prin calcul, pe patru andrele, în mod cît mai egal. Se tricotează elasticul, lucrînd rotund 5 cm (2 față și 2 dos). După doriință, se poate tricota la elastic cîteva rînduri în diferite culori vii. Restul va fi dintr-o singură culoare. După terminarea elasticului se lucrează numai cu punct leneș (plisat). Plisatul se realizează tricotînd un rînd pe față, iar următorul pe dos, schimbarea executîndu-se la spate. Se lucrează, astfel, drept circa 10 cm, după care se încheie 18 ochiuri în față (opus liniei de schimbare a ochiurilor lor de la spate). Se continuă apoi lucrul pe trei andrele, tricotînd punctul leneș așa cum se lucrează în mod obișnuit. La primele 6 rînduri de la încheierea ochiurilor vom scădea cîte un ochi la începutul fiecărui rînd, apoi vom continua în lînă dreaptă cu 24 ochiuri mai puțin decît elasticul (18 ochiuri încheiate + 6 ochiuri scăzute). După 10 cm de la încheierea ochiurilor se adaugă pe o andrea 24 ochiuri și se continuă lucrul rotund, cu ochiurile dispuse din nou pe 4 andrele. Se lucrează drept 9 cm, după care se încep scăzăturile pentru fund. Din două în două rînduri se scade la fiecare andrea cîte două ochiuri, unul la începutul și unul la sfîrșitul andrei, pînă rămîn doar două ochiuri pe fiecare andrea. Cu acestea se încheie pas-montagne-ul. Cozorocul se formează luîndu-se pe o andrea cîte un fir din cele 24 ochiuri, adăugate la frunte. Separat se mai ia cîte un fir pe altă andrea din aceleași 24 ochiuri. Se lucrează cu două gheme, două cozoroace aparte, cu punct de jersey. Lățimea cozorocului va fi de 9 cm. La fiecare rînd, la ambele margini se lasă 1—2 ochiuri nelucrate, pentru ca forma cozorocului să fie semirotondă. Îi copiem pe un carton contur tricatat și-l transpunem pe două bucăți de prelătă groasă, pe care le croim și le coasem apoi una de alta la mașina de cusut, cu tighele dese, semirotonde; îi vom introduce fețele între cele două cozoroace tricotate, ce se cos apoi pe margine cu fir de lînă. Între ele se poate introduce și un cozoroc din material plastic rigid care să reziste la apă atunci cînd se spală pas-montagne-ul.

CORT CONIC (2,700 kg.)

Subsemnatul Ștefan Strătescu am proiectat, executat și apoi testat acest cort la -11°C și la vînt foarte puternic. Oricine va putea să-l confecționeze la domiciliu urmărind desenele alăturate, tabelele de componență de mai jos, precum și explicațiile suplimentare ce vor sta la dispoziția cititorilor la redacția revistei România pitorească. Aceste explicații suplimentare vor trebui, însă, solicitate personal redacției.

Personal voi da oricui asistență tehnică necesară la telefon 518933 — București.
Iată tabelele de componență:

1. CORT INTERIOR (1 Kg.) * — figura 1 și 2

Poz.	Fig.	Denumirea	Buc.	Material
1	5	Panou lateral	2	Țesătură sintetică « Golf »
2	6	Panou spate	4	Idem « Golf »
3	1	Ușă	2	Idem « Golf »
4	1	Fermoar 1 = 1000	2	Plastic
5	1	Fermoar 1 = 1200	1	Plastic
6	4	Toartă (lat 35; lung. 280)	1	Bandă textilă
7	4	Bucșă metalică $\varnothing$ 10	1	Aluminiu, aramă, oțel inox.
8	4	Bucșă metalică $\varnothing$ 20	1	Idem
9	1,2,3	Fund	1	Folie de polietilenă
10	4	Întăritură	1	Piele

* Dacă fundul Poz. 9 de polietilenă, este mai gros decît cel folosit de subsemnatul, atunci se mărește puțin masa netă. Dacă se montează fund din pînză cauciucată, atunci greutatea cortului interior se mărește cu 0,5 kg. Deci greutatea totală a cortului va fi de 3,200 Kg.

2. CORT EXTERIOR (1 kg.) — figura 7

Poz.	Fig.	Denumirea	Buc.	Material
1	9	Panou lateral spate	2	Fiș « Posada »
2	10	Panou spate	4	Idem « Posada »
3	8	Panou lateral față	2	Idem « Posada »
4	11	Panou față	4	Idem « Posada »
5	7	Fermoar 1 = 1900 *	1	Plastic cu dinți mari
6	7	Bucșă metalică $\varnothing$ 10	1	Aluminiu, aramă, oțel inox.
7	7	Întăritură	1	Piele

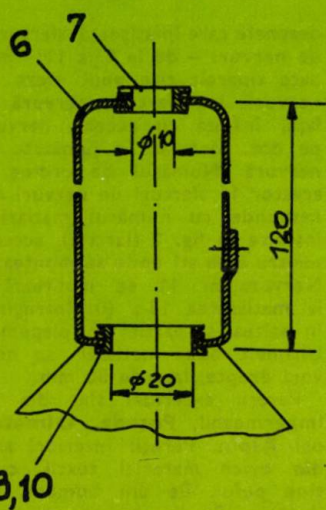
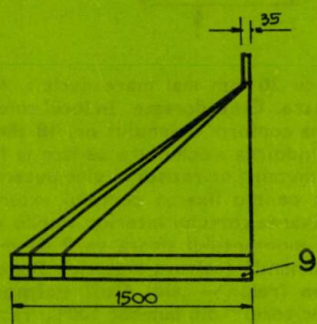
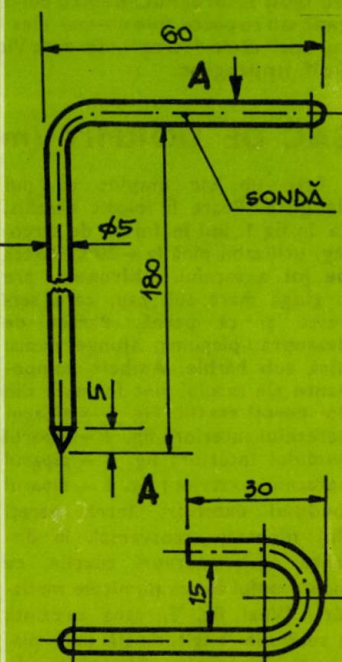
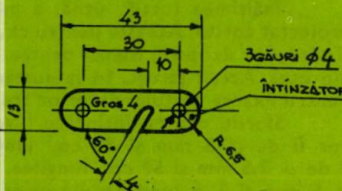
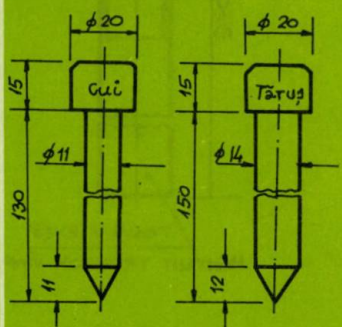
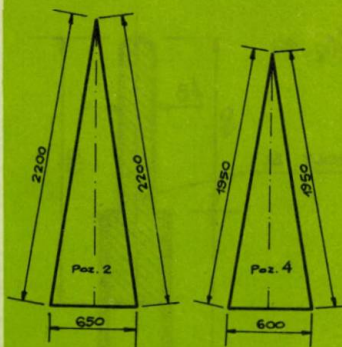
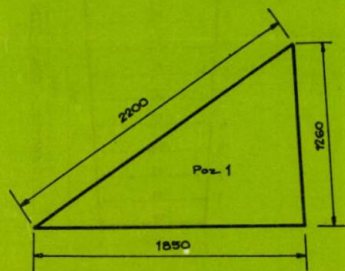
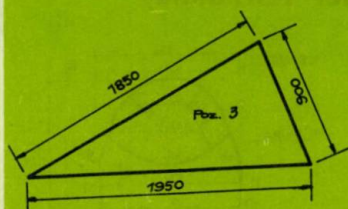
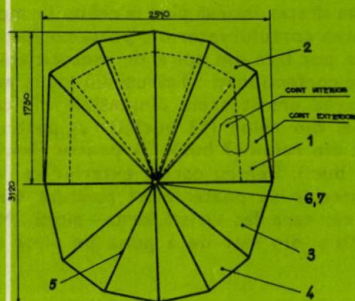
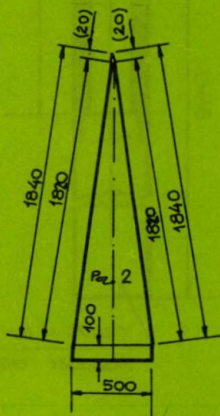
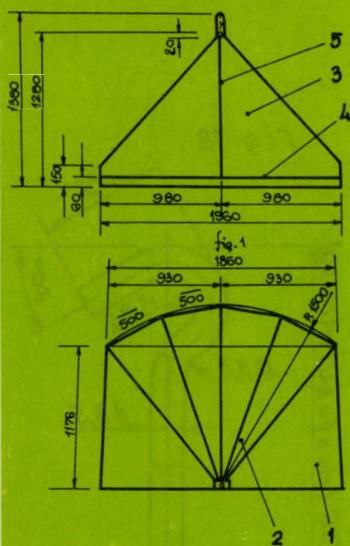
* Fermoarul se găsește de cumpărat prin comandă fermă sau contra ramburs la cooperativa « Muncă și Artă » str. Viitorului 126, București.

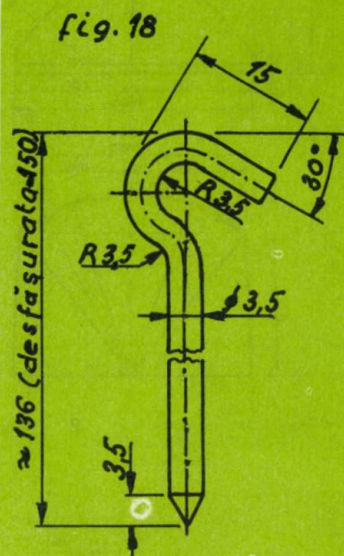
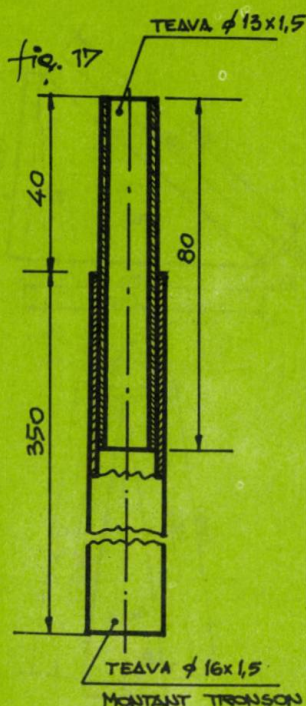
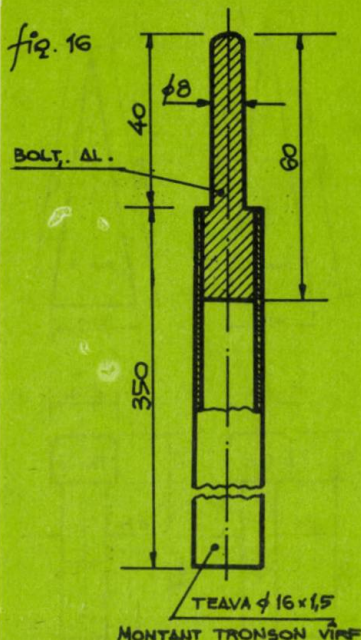
3. ACCESORII CORT (0,700 kg.)

Fig.	Denumirea	Buc.	Material
12	Cui	7	Lemn uscat, foioase
13	Țăruș	20	Lemn uscat, foioase
14	Întinzător	20	Textolit
15	Sondă *	1	ARC 1
16	Montant, tronson vîrf **	1	dural
17	Montant, tronson **	3	dural
—	Sfoară pentru întinzător	1	ghem sintetic sau bumbac
—	Husă accesorii $\varnothing$ 80 x 450	1	fiș
—	Husă cort $\varnothing$ 180 x 500	1	fiș

* Sonda se folosește pentru a căuta dacă în sol sînt pietre, pentru a evita baterea țărușilor din lemn, dacă nu a intrat sonda în sol. Cu minerul sondei se extrag cuiile și țărușii la plecare.

** Montanții fig. 16 și 17 pot fi confecționați din bețe de schi din dural. Ele fiind conice, din vîrfurile bețelor se pot confecționa țevile $\varnothing$ 13 de îmbinare. Pentru ca această țevișoară să intre « fest » în tronsonul de jos, se deformează cu dalta porțiunea respectivă a țevișoarei, apoi se bate înăuntru cu ciocanul de lemn.





Înălțimea totală, utilă, a montanului trebuie să fie de 1400 mm, cu 20 mm mai mare decât a fost proiectat cortul. Aceasta pentru ca pînza să stea întinsă pînă la refuz, la montare. Cine dorește, în locul cuielei și țăruișilor de lemn, numai pentru fixarea cortului interior, poate confecționa conform desenului nr. 18 țăruiși din oțel. Acești țăruiși, 14 la număr, se pot face din spițe de motocicletă. Îndoirea «ochiului» se face la foc; pentru fixarea cortului exterior trebuie confecționați 13 țăruiși din lemn, cei metalici nu rezistă la vînt puternic.

Sforile pentru întinzători vor avea următoarele dimensiuni: 1) cele pentru fixarea cortului exterior vor fi de $\varnothing$ 5 mm și 30 cm. lungime, din relon (13 bucăți); 2) pentru fixarea cortului interior sforile vor fi de $\varnothing$ 2,5 mm și 50 cm. lungime, tot din relon (7 buc); 3) pentru fixarea montanului sfoara va fi de max. $\varnothing$ 5 mm și 2 m lungime din relon (1 buc.). Pentru cortul exterior se recomandă țesătura sintetică **Posada** sau **Golf impregnat**; pentru cortul interior se poate folosi țesătura **Grina** (relon — celo) **Golf neimpregnat** sau se poate folosi — mai ales de cei care fac turism iarna — pînă „Muncitorul” din bumbac 100%. Facem un apel către întreprinderea «Victoria» din Iași de a pune pe piață cantități cît mai mari de **Posada** și **Golf impregnat**.

SAC DE DORMIT (model Himalaia)

Este un sac umplut cu puf de gîscă. Poate fi folosit deschis, ca în fig. 1. sau în formă de sarcofag, utilizabil pînă la -20°C . Partea de jos a sacului, saltea, are o glugă mare sub cap, care servește și ca pernă. Partea de deasupra, plapuma, ajunge numai pînă sub bărbie. Ambele componente ale sacului sînt formate din doi pereți textili. Fig. 1 — tiparul peretelui interior; fig. 2 — tiparul fundului interior; fig. 3 — tiparul peretelui exterior; fig. 4 — tiparul fundului exterior. Între pereți sînt montate transversal, la distanțe egale, nervuri textile, ce închid puful în așa numitele matlasări. (Vezi fig. 5, care prezintă o secțiune longitudinală prin plapumă). Nervurile sînt ovale. În

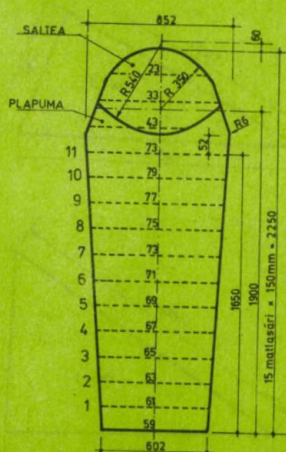


Fig. 1

desenele care înfățișează sferturile de nervuri — de la 1 la 11 — sînt date tiparele cîte unui sfert de nervură. Un sfert de nervură pe față, înădită cu aceeași nervură pe dos, formează o jumătate de nervură. Numărul de ordine al acestor 11 sferturi de nervuri corespunde cu numărul matlasării înscrise în fig. 1 (lateral), aceasta pentru a se ști unde se montează. Nervura nr 11 se montează și la matlasarea 12-a (în întregime în saltea și parțial în plapumă). Ultimele două matlasări au nervuri drepte, late de 30 mm.

Pereții exteriori sînt din fiș impermeabil, **Posada**, **Olmatex** ori **Alpin**. Pereții interiori sînt din orice material textil, care ține puful, fie din bumbac, fie sintetic, fie în amestec.

Sacul se umple cu 1 kg. puf de gîscă — curat, sau în amestec cu penişoare de gîscă în proporție de 20%. Greutatea totală a sacului: 1,7 kg. — 1,950 kg. în funcție de materialul textil folosit. Lateral, pe partea unde colțul plapumei nu este matlasat, se coase un fermoar cu dinții mari, de 1,3 m lungime. Fermoarul poate fi procurat de la cooperativa « Muncă și Artă » — București, str. Viitorului 126. Dacă vă confecționați doi saci de dormit, atunci montați fermoarele la unul pe stînga, iar la celălalt pe dreapta; în această situație se poate forma un singur sac pentru două persoane. Sub fermoar, pe toată lungimea lui, se prevăd două pernițe.

Plapuma și salteaua se execută independent una de alta. Marginile plapumei și ale saltelei (numai pe lungimea cît ține plapuma) se închid ermetic cu nervuri textile longitudinale de 30 mm lățime, pentru ca puful să nu poată trece dintr-o matlasare în alta. Se assemblează apoi pereții exteriori ai plapumei cu ai saltelei (desigur fără porțiunea fermoarului). Se montează apoi fundurile. Fundul (fig. 4) îl vom dubla, așa încît cantitatea de puf înscrisă în fig. 2 va fi împărțită pe din două și introdusă între cei trei pereți ai fundului. Matlasările acestuia rămîn la latitudinea fiecăruia.

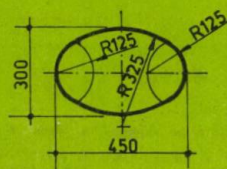


Fig. 2

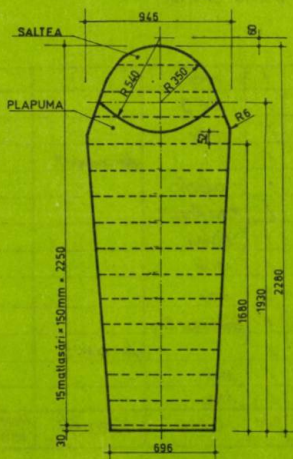


Fig. 3

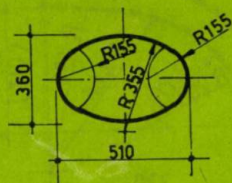
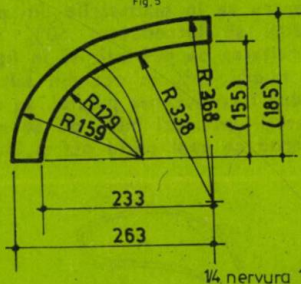


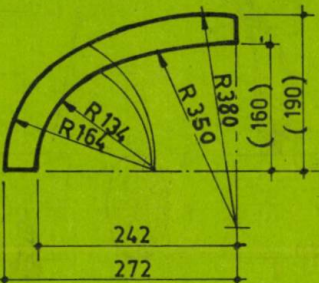
Fig. 4



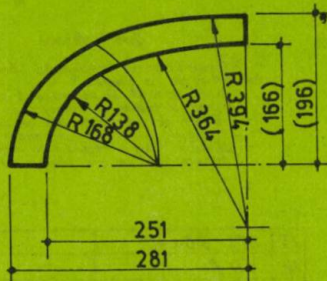
Fig. 5



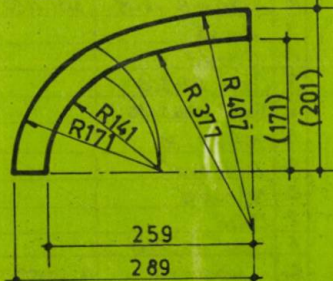
1/4 nervura 1



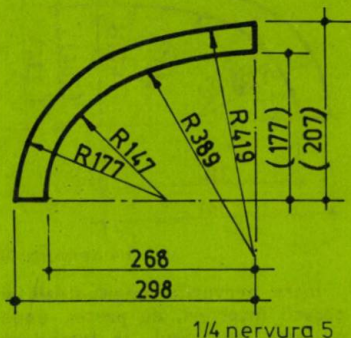
1/4 nervura 2



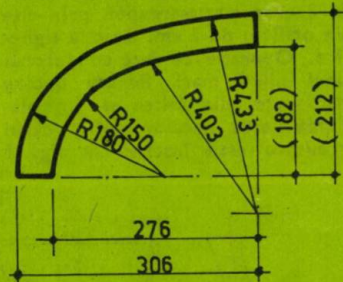
1/4 nervura 3



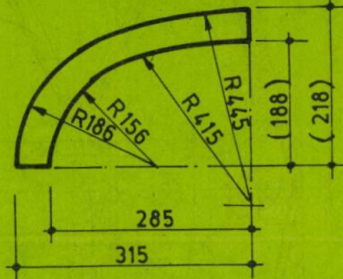
1/4 nervura 4



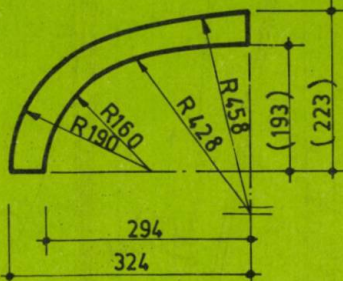
1/4 nervura 5



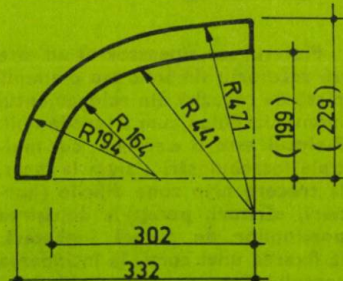
1/4 nervura 6



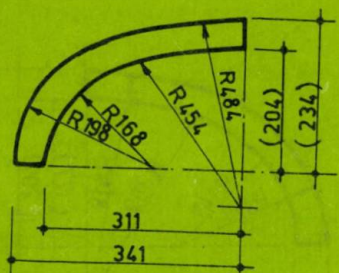
1/4 nervura 7



1/4 nervura 8



1/4 nervura 9



1/4 nervura 10

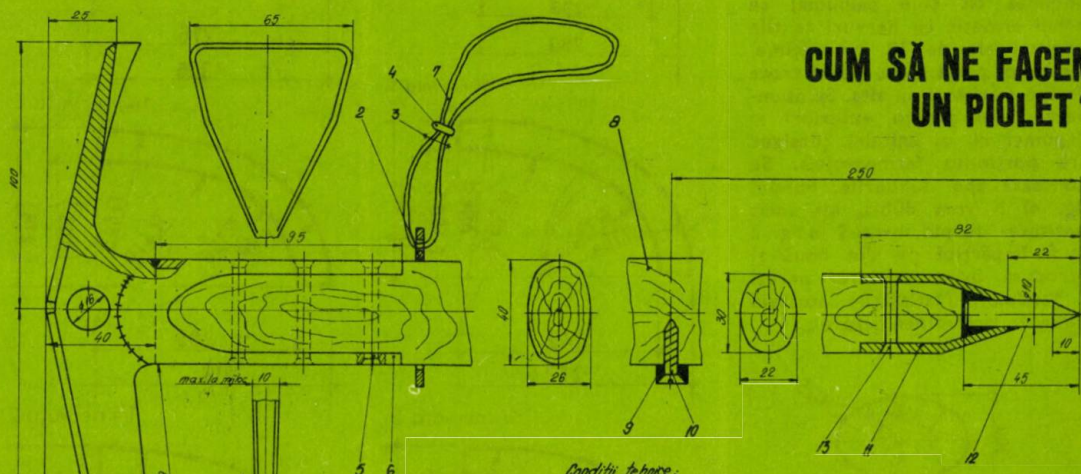
Între nervurile longitudinale și pereții interiori, de partea unde nu este fermoarul, se introduce în fiecare matlasare puf, prin câte un orificiu de 2 cm, lăsat la tighelire. Operația se face cu ajutorul unei pîlnii mari. Pentru fiecare matlasare, din saltea și din plapumă, este necesar puf a cărui greutate este înscrisă în fig. 1



1/4 nervura 11

(pe mijloc). Deoarece matlasările din saltea și plapumă sînt separate, vom face în prealabil un calcul, pentru ca în matlasările din plapumă să introducem 60% din cantitatea de puf înscrisă în fig 1 și numai 40% în cea din saltea. După introducerea pufului, se cos pereții interiori între ei. Se mai introduce apoi puțin puf și între

nervurile longitudinale, printr-un orificiu de 2 cm. pe care l-am lăsat la tighelire. Marginea glugii, saltelei și marginea plapumei (sub bărbie) se coase, lăsîndu-se cîte un orificiu de 2 cm. în dreptul matlasărilor respective. După ce aceste matlasări se umplu cu puf, se îndoaie peste margini cîte o bandă textilă, care se coase în așa fel încît să formeze un canal, unul pe marginea glugii și unul pe marginea plapumei. Prin ele introducem cîte un șiret. Capetele fixe ale șiretelor se cos de fermoar, în timp ce capetele libere ies afară din canalele lor pe partea opusă fermoarului. Dacă se trage de șireturi se pliază gluga saltelei și, concomitent, marginea plapumei, acoperind astfel capul celui adăpostit în sac, afară rămîinindu-i doar fața.



CUM SĂ NE FACEM UN PIOLET?

Condiții tehnice:

- Capul pioletului se forjează liber, se polizează și se sudură cu teava 8 iar feava se va ovaliza.
- După sudură se polizează și se efectuează o îmbunătățire la 48-50 HRC.
- Virful și teava se sudură pe ambele părți și se tratată la 58-60 HRC.
- Capota se fierbe în ulei de în timp de o oră.
- Întregul piolet se vopsește cu lac incolor.
- Sudura se va realiza cu electrod de inox.
- Teava virf se va strungi la $\phi 26 \times 2$ și se va ovaliza.

Pioletul sau alpenstok-ul nu este un accesoriu simbolic sau o simplă piesă de recuzită din echipamentul montaniardului, cum ar crede unii. Pioletul este o «sculă» cu multiple întrebuințări: ajută la mers, la trecere prin zone dificile (hornuri, săritori, pereți) la depășirea porțiunilor de potecă înghețată, la fixarea unei corzi, la întinderea cortului etc; ne mai vorbind că

13.	Nit $\phi 6 \times 40$		1	inox		
12.	Virf		1	EE3		
11.	Teava virf $\phi 30 \times 4$		1	inox		
10.	Halzsurub $\phi 8 \times 15$	STAS 1452-80	1		altă cantitate	
9.	Bucșă		1	plastic		
8.	Coardă		1	teava-inox		
7.	Corea 20x300		1	reflex		
6.	Teava $\phi 38 \times 3 \times 110$		1	inox		
5.	Nit $\phi 5 \times 50$		3	inox		
4.	Inel oval		1	teava-inox 2mm		
3.	Nit rapid		2		din cantitate	
2.	Cușă		1	inox		
1.	Capul pioletului		1	inox		
Notă	benumirea	Nr desen sau STAS	Buc.	Material	Observații	Masa (g)

pentru alpinist sau speolog, pioletul este un obiect absolut indispensabil în escalade sau cercetarea peșterilor.

Iată de ce îndemnăm pe drumeții muntelui să folosească această unealtă cu care de multe ori omul se poate ajuta în fel și chip pe munte. Și pentru că pioletii nu se prea găsesc, cititorul nostru **Emilian Nicolae** a oferit redacției, spre publicare, un desen tehnic

după care ni-l putem confecționa cu ușurință. În desen sînt înscrise dimensiunile exacte ale părților componente care alcătuiesc pioletul, iar în tabelul alăturat sînt notate numele acestor piese, o serie de date, precum și materialul din care este făcută fiecare. În plus, trebuie să ținem cont de următoarele indicații tehnice: ● capul pioletului se forjează liber, se polizează și se sudează cu țeava 6,

iar țeava se va ovaliza; ● după sudură se polizează și se efectuează o îmbunătățire la 48—50 HRC; ● virful și țeava se sudează pe ambele părți și se tratează la 58—60 HRC; ● coada se fierbe în ulei de in timp de o oră; ● întregul piolet se vopsește cu lac incolor; ● sudura se va realiza cu electrod de inox; ● țeava-virf se va strunji la diametrul 26x2 și se va ovaliza.

Repere geografice

ORIZONTAL: 1. Statul cu cea mai scăzută densitate a populației (0,9 loc./kmp) — Înconjoară pămîntul; 2. Cea mai mare peninsulă (3,25 mil. kmp.) — Însoțitori ai ungurilor în migrația lor în Cîmpia Panonică așezați de regii unguri în sec. XII—XIII în unele părți din Transilvania; 3... Tanura, port în Arabia Saudită — Lila — Virus în corp! 4. Textilă — Marea... cea mai înaltă construcție a antichității (146,6 m), ridicată în timpul faraonului Kheops (Hufu); 5. Localitate în Siberia unde, la 31 decembrie 1968, s-a înregistrat cea mai ridicată presiune atmosferică (812,8 mm) — Principe slav — Curmătură; 6. Clar — Orașel în Hawai — Zeitate egipteană; 7. Cel mai înalt vulcan stins și cel mai înalt virf de pe cele două continente americane (6959 m); 8. Pitică — Asia! 9. Depresiune în NE Africii, singurul loc de pe glob unde poate fi studiată la zi deriva continentelor — Diminutiv masculin — Subseminatul; 10. Nici o persoană — Răsfirat; 11. Riu în U.R.S.S. — Cea mai mare hidrocentrală în construcție (12 600 kw putere instalată), ridicată pe fluviul Parana, la granița dintre Brazilia și Paraguay; 12. Spetează — Capitala cu cea mai scăzută medie anuală a temperaturii (—4,0°C, 2 cuv.).

VERTICAL: 1. Insule în Oceanul Pacific (Micronezia) unde se întîlnește cea mai mare adîncime oceanică (11033 m) — Cel mai lung sistem muntos (7600 km.) situat în V. Americii de Sud... 2... și cel mai lung tunel de irigații (82,5 km; 5,35 m. diametru... Vis, R.S.A.) — ... Laurențiu, cel mai lung canal fluvio-maritim artificial (304 km) ce leagă Marile Lacuri cu Oceanul Atlantic (neart.); 3. Organul mirosului — Deșert chilian în care s-a înregistrat cea mai lungă perioadă de secetă (prima ploaie, după 400 de ani, a căzut în 1971!!). 4. Geo Barton — Pete! — Băi; 5. Oraș situat în NE Uniunii Sovietice, considerat cel mai rece punct locuit permanent — Fluviul cel mai lung (6671 km), cu cel mai mic număr de afluenți importanți (4) și pe care s-au realizat primele măsurători organizate ale nivelului apelor; 6. Laur (pop.); 7. Cel mai mic stat independent (cea mai mică suprafață — 44 ha.) și

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												

cel mai mic număr de locuitori: 733 în 1975 — Perioadă de timp; 8. Vulcanul cu cele mai frecvente explozii în epoca contemporană (peste 2000 în perioada 1900—1958; Japonia) — La bulibași! 9. Lucrare de îmbunătățiri funciare făcută prima dată în lume în mileniul IV î.e.n. în Egipt, folosindu-se apa fertilă a Nilului — Cupă! 10. Acru — Stat federal nord-american în NE căruia se găsește, între Boston și Washington, cea mai mare arie urbanizată (cca. 40 mil. loc.) — Pămînt pentru olărit; 11. Cea mai mare masă continentală (50,65 mil. kmp.) alcătuită din cele două continente nordice de la care îi vine numele — Dînsa; 12. Apă curgătoare de tipul Nilului, cea mai lungă apă subterană și cu debitul de 6 ori mai mare (500 miliarde mc.) decît al fluviului de la suprafață — Campion — Oraș situat în centrul deșertului Sahara, unde se înregistrează cea mai redusă cantitate de precipitații (media anuală sub 0,5 mm.!).

Dicționar: KII, ISIS, ZNA, LAOR, ULIB.

Radu STOIANOV—Oltenița



Drumuri prin podgorii

La ceas de struguri și must, de arome și culori, dealurile, învîrstate de vii robite de rod, înstăresc taina și fascinația unui spectacol mirific. Fără seamă e un vin băut lingă butucul lui, spun, îmbujorîndu-se, bătrînii. Și cum adevărul acestor vorbe a răzbit, teafăr și curat, vremile, vă poftim, cu el de-a dreapta gîndului frumos, să ne continuăm ferme-cătoarea călătorie prin podgorii, ca și prin anotîmpurile și viața « subterană » — a se citi: crame — ale vinului. Și nu în cele din urmă în mijlocul acestor minunați necunoscuți — viticultorii — care, prin competență și pasiune, au dat și dau faima dintotdeauna a vinurilor românești, care, lesne te conving că vinul nu-i un blind copil care se ridică cătinel cît ai bate din palme, că îndeletnicirea lor, superba lor îndeletnicire, e, deopotrivă, știință și artă și, nu de puține ori, sacrificarea unor firești plăceri proprii. Podgoria — impresio-nant și atrăgător obiectiv turistic, care nu cere investiții materiale, ci doar inteligență și vocație reală, vinul — un produs eminamente (și) turistic, « partea intelectuală a unei mese », ale cărui generoase virtuți rămîn necunoscute, din păcate, chiar și în rîndul celor care ar trebui să le cunoască (aproape) ca nimeni alții. Fiindcă se mai întîmplă ca la pește să și se toarne în pahar Cabernet și la ciorbă — Grasă de Cotnari...

Laolaltă, de la Cotnari la Jidvei, de la Bucium-Iași la Drăgășani, ori de la Cotești la Vinju Mare, drumurile noastre prin podgorii sînt, de fapt, un periplus prin spațiile unei remarcabile civilizații materiale, care atestă, și în acest domeniu, truda, inventivitatea și geniul unui popor care a fost dintotdeauna și o « națiune eminamente vinicolă », cum spunea Hașdeu.

1986 — an... fără soț la I.A.S. Bucium!



Dr. ing. GHEORGHE ANGHEL

Viile sfințesc locul, mă încumet să parafralez atît de cunoscuta vorbă bătrînească, gîndindu-mă, cu neostoită dragoste, la vechea capitală a Moldovei. Și asta fiindcă orașul « structură latină a gîndului românesc » unde « mai bine decît oriunde, înțelegi adîncimea dorului nostru », suportă cu bucurie cel mai superb asalt din cîte pot exista, asaltul de frumusețe și rod al viilor. Mai abitir ca niciodată viile se « despletesc » acum de pe tîmplele dealurilor ce înconjoară lașul, dînd năvală cu o nonșalanță pe care doar copii o mai au, pînă în inima cetății. Între aceste podgorii ce încoronează fruntea mereu visătoare a « tirgului » fără pereche, Buciumul are chipul și prețul diamantului.

Viile sfințesc locul, oamenii sfințesc viile, iar la Bucium, la I.A.S. Bucium mai exact — faima vinurilor de aici poartă amprenta unui om mai puțin obișnuit, a unui dintre cei mai destoinici oenologi români: dr. ing. **Gheorghe Anghel**, șeful combinatului de vinificație. Acest bărbat care se lasă greu stîrnit la vorbă, care nu prea își rezervă vreme să se bucure de propriile împliniri, fiindcă spiritul său inventiv nu-i dă nici un răgaz, alte și alte probleme și preocupări rînduindu-se contracronometru spre spectaculoase și eficiente rezolvări, deci acest podgorean de rară stirpe, care după vorba-i blîndă și chibzuință te face să crezi că este de prin partea locului, în realitate el nu este moldovean. În fond, nu are nici o importanță

acest amănunt, am întâlnit doar destui moldoveni prin diverse podgorii ale țării, numai că Gheorghe Anghel, născut în 1933 în Căptura Prahovei, localitate din perimetrul unui bazin viticol nu mai puțin celebru — Dealul Mare, s-a împătimit într-atît de vilele Moldovei, de vinurile ei dintotdeauna, de ispisioarele și zapisele, de suretele și izvoadele care le pomenesc în adîncimi de veacuri, încît sînt convinși că nu greșesc spunînd că am întâlnit puțini moldoveni ca... Gheorghe Anghel. Rostul acestor rînduri are o vîre pe cît de simplă, pe atît de esențială: nu poți sfinți un loc dacă nu-l îndrăgești cu toată ființa.

De fapt, pe dr. ing. Gheorghe Anghel l-am întâlnit, mai întîi, prin 1971, pe coperta unei cărți, semnată în colaborare cu Gh. Ungureanu și Const. Botez, și care se cheamă «Cronica Cotnarilor», o carte de referință în domeniu, despre care am scris cu un alt prilej.

Tot în 1971, aveam să aflăm mai tîrziu, Gheorghe Anghel venea la I.A.S.-Bucium — după ce, de la terminarea facultății, în 1957, la Iași, lucrase, ca șef de secție, 5 ani la Cotnari și încă opt la Vinalcool, în Iași. În 1982 cînd, în sfîrșit, am stat prima dată de vorbă cu dînsul, cunoscusem deja mulți podgoreni, specialiști de înaltă ținută, care îmi conturaseră o anumită imagine despre acești oameni minunați, imagine în miezul căreia se îngemănau, printre altele, darul povestirii și umorul sănătos, cîndoarea și, parcă, o anume blîndețe. N-aș spune că lui Gheorghe Anghel îi lipsesc în vreun fel acestea, numai că senzația pe care mi-a lăsat-o e aceea a unui om profund chinuit. Un om chinuit de idei, de probleme, de dorința de mai bine, cu alte cuvinte un om căzut pradă frumosului chin pe care ți-l dau numai competența și spiritul inventiv. E-adevărât, mi-a povestit dînsul și despre cum l-a tras așa spre această profesie, luînd pe cont propriu hotărîrea de a deveni viticultor — «Ce să fac, eram copil, dar îmi plăcea să lucrez în vie!» —, și despre «premonițiile» viței de vie, ca și ale pomilor — «Vița de vie presimte seceta din anul următor, și atunci se încarcă de belșug de parcă ar rodi pentru ultima oară!»; «la fel „procedează” și cînd se usucă, în ultimul ei an de viață dînd totul, cu o sforțare de-a dreptul uluitoare» — mă rog, mi-a povestit Gheorghe Anghel și de

întîmplări mai frecvente din «comportamentul» viilor, de găsirea soluției optime în situații de genul «Cînd se face nu se coace, cînd se coace nu se face», dar, de ce să nu recunosc, de fiecare dată a adus vorba și despre problemele care îl dor, care îl chinuie, și care sînt, nici nu se putea altfel, probleme de vinificație. Fiindcă, nu începe îndoiială, soarta vinului se hotărăște în podgorie, fiind determinată de calitatea strugurilor, de cantitatea zahărului pe care îl acumulează aceștia în bobite, și, nu în ultimul rînd, de recoltarea lor la timpul cîștinat, dar, nu-i mai puțin real, poți avea materiale cu nemiluita și totuși clădirea să iasă prost. Vrem să spunem să și vinul se construiește, cu aceeași dificultate pe care o cere, bunăoară, înălțarea unui palat sau o operă de artă, că viața lui tainică, în permanent pericol, nu se împlinște odată că zdrobirea strugurilor, cum sîntem înclinați să credem adesea, că mustuirea nu-i de fapt decît nașterea lui, supravegheată cu grijă și emoție, ca orice naștere. Din acest moment începe atît de complicata creștere și educare a vinului, vin ce se poartă ca un copil năbădăos și gata oricînd, scăpat de sub ochi, să facă vreo boroboață. Așadar, nu-i de mirare că Gheorghe Anghel, chit că pentru un moment părea că s-a debarasat de toate aceste griji — în termenii lor de specialitate extrem de diverse și complexe — revenea, în scurt timp, la atîtea și atîtea bătăi de cap, a căror anihilare se traduce printr-o serie de brevete privind conceperea și intrarea în funcțiune a unui **bentonizator** ori a unor **instalații pentru recuperarea zahărului din tescovină**, îmbunătățirea unei **instalații de evacuare a tescovinei și recuperarea zahărului** sau a unui **dispozitiv de recoltare a probelor de struguri** — invenții, din lipsă de timp, încă nebrevetate, deși, pentru o singură instalație, ar trebui acordate 5 brevete — invenții care, deși deocădată fără patalamale la dosar, n-au întârziat, în schimb, să aducă unității beneficii care se ridică anual la peste 10 milioane lei. Se cuvine imediat o precizare. Nu numai ideile aparțin acestui excepțional vinificator, ci și conceperea a foarte multe utilaje care au concretizat aceste idei. Ei bine, dacă toate acestea vizează, să spunem foarte sumar, calitatea vinului și eficiența activității de la I.A.S. Bucium, o altă izbîndă a celui care

este laureat al Premiului Oficiului Internațional al Vinului poartă, mai exact purta, chiar numele de «Bucium». Este vorba de șampania «Bucium», poate cea mai prețioasă realizare pentru dr. ing. Gheorghe Anghel, care s-a născut, printre altele, din dorința de diversificare a producției de la I.A.S. Bucium. În cîteva cuvinte, această superbă licoare s-a constituit dintr-o «abatere» admirabilă de la metoda clasică, instaurată de călugărul francez Don Perignon, pe la 1700, «abatere» care înseamnă dobîndirea șampaniei nu prin folosirea vinului, ci prin utilizarea directă a mustului rac (de Muscat Ottonel), racav supus unei ingenioase «alchimii» care dă șampaniei Bucium prospețime, aromă fină, limpiditate, mă rog, toate calitățile care te fac să n-o uiți și să-ți faci din sorbirea ei un eveniment în toată regula. Nu mai este cazul să amintim că atît tehnologia cît și majoritatea utilajelor de rigoare, în premieră la noi, au fost concepute de dr. ing. Gheorghe Anghel, și nici că preocupările în domeniu începute în 1971 au fost finalizate prin omologarea șampaniei în 1978, ci, mai degrabă, să ne ivim stupefacția, din următorul motiv: inițial numită, cum era firesc, «Bucium» — fapt elementar ce preciza denumirea de origine, ca să nu mai vorbim de personalitatea podgoriei — această șampanie a fost încorporată laolaltă cu toate celelalte șampanii care se produc în țară într-un termen care nu spune nimic și anume «Mărgăritar», etichetă care nu-i poate aduce decît deservicii, etichetă care își justifică o singură menire: derutarea consumatorilor. Dar să lăsăm ciudătenia la o parte și să amintim și cîteva amănute despre podgoria Bucium. Suprafața ei depășește cu puțin 1.000 de hectare, iar Feteasca albă, Aligoté-ul, Muscat-Ottonel-ul și Rieslingul alcătuiesc soiurile de bază, soiuri care dau, în general, vinuri ușoare, agreabile, îmbietoare, a căror aromă, prin învechire, se preschimbă într-un buchet distinct, în vreme ce tăria lor alcoolică variază între 10—12°.

Într-o după amiază de toamnă, cînd strugurii erau deja mustuală, am fost beneficiarul fericit al unei întîmplări de neuitat: o degustare, ca la carte, la I.A.S. Bucium, petrecută sub supravegherea atît de competentă și plină de farmec a celui care a făcut din vinificație o știință îmbatabilă — nu puțini sînt

vinificatorii care mi s-au destăinuit că și-au făcut din dr. ing. Gheorghe Anghel un model — și o artă în toată regula. M-am minunat în fața licorii ce i se zice Fetească albă — un soi autohton, cu personalitate proprie (« Trăsătura esențială a acestui soi rămâne catifelarea, încit senzația pe care o lasă la gust este asemănătoare cu aceea pe care ți-o dă mătasea de porumb la pipăit »), în fața Riesling-ului (« Slăbiciunea mea se numește Riesling, fiindcă este un vin cu un caracter puternic, cu o aromă nobilă, agreabilă »), a Aligoté-ului ori a Muscat Ottonel-ului (« În

vinul acesta este adunată — metaforic vorbind — toată floarea Moldovei »), vinuri tinere ori cu « cazier », dar indiferent de vîrstă deopotrivă de vrednice și inconfundabile. Degustînd vinurile din anii '70 și pînă la zi (« Cine se îmbată cu vin păcătuiește, cine doar bea se roagă »), mai exact de la cele tinere la cele mai vechi, de la seci la demiseci ori aromate, o realitate se desprinde cu pregnanță, care nu putea scăpa, în vreun chip, specialistului (« Cei mai buni ani pentru viticultura din nordul Moldovei, deci și pentru podgoria noastră, au fost anii fără soț »).

Desigur, ar fi multe de spus despre acest produs eminent turistic, care este vinul, despre acest obiectiv turistic de un farmec cu totul aparte, care este podgoria — la Bucium, grupurile de turiști poposesc adesea, degustările constituindu-se într-un moment mult așteptat — dar aceste rînduri despre unul dintre oenologii de frunte ai țării, despre una dintre cele mai prestigioase podgorii, pot fi încheiate și cu cea mai banală precizare: pentru dr. ing. Gheorghe Anghel, pentru podgoria Bucium, 1986 este un an... fără soț!

MIHAI OGRINJI

O podgorie pentru toate meniurile



Ing. HORIA FURTUNĂ

Coborînd din Moldova vinurilor voievodale, de la Focșani, în drum spre București, calea ne este atînută, de o parte și de alta, de întinsele podgorii ale Coteștiului. Șoseaua este străjuită de vii, și puțini sînt cei care, străbătînd-o cu mașina, să nu reducă viteza spre a admira din plin încîntătorul peisaj ori, mai degrabă, să oprească la umbră deasă de cireș sau nuc pentru un scurt popas binefăcător. Spre nemărginita mea bucurie mi s-a întîmplat să cutreier în mai multe dăți acest meleag domol, ca o lumină de toamnă. Ultima

oară m-am abătut și pe la sediul IAS Cotești. Aveam atunci încă proaspete în gînd rîndurile citite într-o lucrare de specialitate: la mezcluri, brînzeturi sau preparate din acestea pot fi servite vinuri albe seci, mai alcoolice, de Cotești; ciupercile au o mare slăbiciune pentru « suc » viței de vie, iar dacă acestea se servesc proaspete și aromate, sotate sau înăbușite, atunci ele trebuie să fie neapărat însoțite de un vin alb sec ori demisec de calitate superioară din podgoria Cotești; speciile de pești de apă dulce ca păstrăvul, șalăul, crapul, știuca, plătica, linul se întovărășesc de minune la masă cu vinuri albe seci de Cotești; carnea de vită gătită rasol este în nedispușită prietenie cu vinurile roșii, mai puțin alcoolice, de Cotești; vinatul cu pîr (mistrețul, cerbul, căpriorul și iepurele) se servește cu vinuri seci, vechi, generoase, extractive, cu culoare aprinsă, cum sînt cele de Cotești. Dar n-am isprăvit nici momentele și nici bucatele unei mese, iar vinul de Cotești e făcut parcă anume să nu lipsească de lingă nici un preparat culinar.

S-a mai întîmplat ca ing. Horia Furtună, directorul IAS, cel care ne-a petrecut gîndurile pe toate drumurile de poveste ale acestei vii, să-și aibă vorba și dorința neostenite în a ne umple carnețelul de notițe cu

tot ceea ce se merită a se cunoaște despre Cotești. Și la drept vorbind, repede trebuie să se știe că localitatea este de o vîrstă cu... podgoria. La amîndouă li s-au găsit începuturile scrise pe la 1472, și au trecut veacurile nedespărțite. E adevărat, a fost un moment mai greu pentru podgorie la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd filoxera nu a iertat nici acest meleag, dar imediat după aceea localnicii și-au refăcut dragostea lor dintotdeauna, astfel încît, nu mult după intrarea în anii lui 1900, istoricul Nicolae Iorga găsea Coteștiul cu vile « ridicate iarăși » și « frumușele case prietenești care se înșiră pe marginea drumului ».

Dar, podgoria, cu condiții pedoclimatice ideale, s-a întemeiat în toată puterea ei mult mai tîrziu. Bunăoară, în 1949, IAS Cotești avea doar 400 de hectare cu vii. An de an însă suprafețele au crescut într-una, de s-a ajuns acum la un bazin viticol cu aproape 2300 ha. Ponderea o dețin soiurile albe, vinurile de mare marcă. Fie că este vorba de Fetească albă ori Fetească regală, de Aligoté, de Riesling, de Sauvignon, de Muscat Ottonel. Și ne-a vorbit Horia Furtună despre fructuoșitatea acestor vinuri, despre tăria lor alcoolică de 10—12°, despre « temperamental » lor echilibrat, dar, ca și cum ne-ar fi ghicit gîndul, n-a întîrziat să

adauge: Aligoté-ul ușurează ultimul «înot» al unui crap rumenit; Riesling-ul, considerat regele vinurilor albe, împrăstie, după învechire, mireasmă de iarbă abia «mușcată» de gura coasei; Feteasca albă și Feteasca regală nu-și trădează niciodată numele, purtând cu sine, ca orice fată, numai suavitate, gingășie, drăgălășenie. Nu sînt mai prejos nici vinurile roșii, cu o puternică personalitate, fie că ne gîndim la Feteasca neagră, la Merlot, la Cabernet Sauvignon, la Băbească ori Oporto. Și îmi vin iar în gînd rîndurile din acea lucrare peste care mi-am trecut privirea mai demult: vinatului cu pene — fazanul, rața și gîsca sălbatică, potîrnichea, prepelița, sitarul — îi priesc de minune vinurile roșii vechi, de înaltă calitate, provenite din soiurile Fetească neagră, Băbească neagră, Merlot, din podgoria Cotești. Dar, parcă tot ing. Horia Furtună ne-a spus că un pahar plin din aceste vinuri dovedește, în orice clipă, o mie de vorbe frumoase, rostite despre ele.

VÎNJU MARE

Un vin "gros de- duceai în batistă"!

Există mai multe legende, iscate din împlîiri adevărate, referitoare la Orevița de odinioară care, alături de Golul Drîncii, contura în adîncimi de veac și întinderea și faima podgoriei care azi se cheamă Vinju Mare. Una dintre ele ne povestește chiar întemeierea așezării: un copil, călare pe un bidiviu, a străbătut de dimineață pînă seară dealurile de aici, iar cuprinderea aceluia ocol de o zi a reprezentat pămîntul Oreviței pentru totdeauna. Și numele localității are o legendă, pusă pe seama a doi călugări, care, după ce au încercat puterea vinului, au exclamat îndată: „o rea viță”! „Rea” viță nu însemna altceva decît tăria neobișnuită a vinului, despre care o vorbă ce a răzbit vremuri întinse ne spune că era atît de «gros de-l duceai în batistă»!

Mărturiile despre podgoria de altădată situată în sudul României, cam la aceeași distanță de Dunăre și municipiul Drobeta Turnu-Severin, sînt mult mai numeroase, Orevița fiind prezentă, cum era firesc, și în actele domnești. Bunăoară, la 10 ianuarie 1627, «Alexandru Voievod, fiul lui Radu Voievod, întărește Mitropoliei și lui Luca Mitropolitul vinăriciul — partea domnească din satele Orevița și Bolboșani, (...) poruncind vinăricerilor din județul Mehedinți să lase în pace aceste sate». E vremea însă să stăruim puțin și asupra vinurilor pe care le produceau Orevița — cu o suprafață de 3.000 pogoane — și Golul Drîncii — cu 1.500 pogoane —, cifre pe care le aflăm dintr-o lucrare apărută în partea a doua a veacului al XIX-lea. Ca în toate podgoriile României, și în Mehedinți predominau în mod covîrșitor soiurile autohtone. La Orevița, pe atunci, dealurile erau pline cu Negru virtos (Corb), Negru moale, Braghină, Tămîioasă românească, Berbecel, Bășicată, Fetească albă. Practic, se făcea un vin constituit dintr-un amestec, în proporții egale, de Corb, Seină și Berbecel. Corbul aducea tăria, Seina completa cantitatea, Berbecelul își dăruia dulceața. Vinul era roșu și foarte extractiv, încît dintr-un singur pahar, povesteau bătrîni locului, și se înroșeau într-o clipă urechile și vîrfurile nasului. Așadar, nu întîmplător vinurile roșii ale Oreviței sînt prezente, în 1862, la o expoziție din Londra, unde, tot

acolo, vinurile albe românești erau reprezentate de cele din Drăgășani.

Din nefericire, pe la 1884, filoxera se instalează și-n aceste podgorii, ca într-un răstimp foarte scurt ravagiile ei să se dovedească de-a dreptul dezastruoase. Podgoria de altădată, acum sub numele de Vinju Mare, renaște abia prin anii '60 ai secolului nostru cînd actualul șef al acestui Centru viticol, ing. **Nicolae Isuf**, își făcea practica studențească la... Vinju Mare. Locul hibridilor plantați după filoxeră este luat acum, îmi povestește gazda noastră, ing. Nicolae Isuf, de soiuri de mare marcă: Cabernet Sauvignon, Merlot, Pinot Noir, precum și de Riesling, Fetească albă, Muscat Ottonel. Condițiile pedoclimatice excepționale — solul brun-roșcat de pădure, înclinația sudică a pantelor, și odată cu aceasta înregistrarea celei mai lungi durate de strălucire a soarelui, ca și a celei mai mari cantități de lumină — laolaltă cu măiestria podgorenilor, redau în foarte scurtă vreme și vinurile de o calitate cu totul aparte, și fala bine meritată a podgoriei.

Zice un vechi proverb românesc: calul bun se vinde direct din grajd. Acasă la ele, adică în cramă, am cunoscut și noi vinurile de la Vinju Mare care ajung și în Anglia, în R.F. Germania ori S.U.A., ca să amintim doar cîteva țări unde Merlot-ul și Cabernetul Sauvignon «povestesc», cu farmecul lor, despre podgoria din care provin, despre podgoriile românești în general. La o degustare firească, ing. Nicolae Isuf ne-a povestit, la rîndul lui, despre fiecare soi în parte, despre vinul fiecărui an, despre tainele lui atît de seducătoare. De data asta regretul nostru e că nu vom putea pomeni toate vorbele vrednicului podgorean din Vinju Mare, ci le vom întruchipa tot într-un fel de... degustare. Merlot-ul, bunăoară, își dezvăluie repede parfumul caracteristic, ușor ierbos, mai degrabă mirosind a floare de viță de vie și strugure deopotrivă, culoarea roșie-rubinie adăugîndu-se de la prima privire calităților ce-l fac inconfundabil între vinurile de același rang. Mai închis la culoare, aproape pînă la negru, Cabernet-ul Sauvignon are și el multe din virtuțile Merlot-ului, dar în primul rînd pe cele ale soiului pe care îl reprezintă. Robust și suplu deopotrivă, ca un cerb la vremea boncălului, Cabernet-ul, portdrapelul vinurilor roșii românești,

Ing. NICOLAE ISUF



își atenuează « duritatea » din tînerețe, căpătînd cu timpul o catifelare care îți mîngîie și-ți binecuvîntează cerul gurii cu o delicatete aproape nebănuită.

Degustînd în tihnă și celelalte splendide licori ale podgoriei din Vinju Mare, rîndurile unuia dintre cei mai mari scriitori români, Mihail Sadoveanu, ni s-au strecurat în gînd ca buchetul celor ce se numesc Cabernet Sauvignon, Merlot, Pinot Noir, Riesling, Fetească albă ori Muscat Ottonel:

« Un pahar de vin băut la butuc sau în beciurile unde meditează ani și luni de zile îți deschide (...) multe căi neumblate în fața imaginației ». Sînt vorbele care vrem să țină loc și de o poftire pe aceste meleaguri « dogorite de podgorii », de un pitoresc cu totul neobișnuit, dar nu să încheie această scurtă poveste despre Vinju Mare. Și asta fiindcă năpraznica iarnă de acum un an, ne spunea cu durere competentul și inimosul viticultor Nicolae Isuf, a pus la grea încercare și excelența podgorie de aici,

reamintindu-ne un adevăr de care nu se prea ține seama totdeauna: locul viei este dealul și nu șesul, cîmpia. Din păcate, la Vinju Mare, podgoria a cam coborît de pe prioare, de pe culmile atît de prielnice, « alunecare » ce trebuie stăvilită urgent întru binele și prestigiul nedezmințit al unui bazin viticol care nu și-a spus încă ultimul cuvînt. Totodată, e vremea ca și baza materială să se apropie de calitățile din belșug ale acestor licori de mare marcă.

CA PECETE PE UN ACT DOMNESC



Ing. IOAN BILUS

La Cotnari, strugurii se culeg cel mai tîrziu, și cine nu cunoaște rostul acestei « rămineri în urmă », programată cu cea mai bună știință, și-ar putea repede închipui că moldovenii de aici, neîntrecuți podgoreni din tată-n fiu, au brațul cam moale. Era, așadar, la vremea prigoirilor ce se pregăteau de plecare și a luminii ce se făcea totuna cu frunza viței de vie — o toamnă mai pișcăreață ca ravacul din budane —, cînd ne-am poticnit și noi pasul pe dealurile Cîrjoaiei și unde, spre norocul acelei zile fără seamăn, Ing. Ioan Bilus,

șeful combinatului de vinificație de la I.A.S. Cotnari, ne-a umplut, cu farmecul lui moldovenesc, răgazul unui ceas ce s-a dovedit neîncăpător pentru atîta poveste și taină ale vinului voievodal. După ce ne-a oferit o delicioasă degustare din... spusele (mai de demult și mai dincoace) despre faimoasele vinuri de aici, aparținînd unor ilustre personalități de la Cantemir și Sadoveanu la Păstorel Teodoreanu ori N. D. Cocea, specialistul cotnărean a avut fericita idee de a ne dezvălui o serie de indiscreții din viața ascunsă a celor ce se numesc Grasă de Cotnari, Fetească albă, Tămîioasă și Frîncușă.

« Soiurile din podgoria noastră, îndeosebi Grasa, au nevoie de toamne lungi și însozite, pentru ca strugurii să acumuleze o cantitate cît mai mare de zahăr. În compoziția vinului zahărul are un rol esențial, el fiind, dacă se poate spune așa, sîngele acestui formidabil produs, singurul lichid în stare vie care se naște, crește, îmbătrînește. Grasa, bunăoară, trebuie să agonisească în jur de 230—350 gr/l zahăr, motiv pentru care strugurii se culeg cît mai tîrziu. Această concentrație se realizează, în toamnele lungi și secetoase, cu ajutorul mucegaiului nobil — Botrytis Cinerea — mucegai care extrage apa din bobîțele strugurilor, stafidindu-le. »

Așadar, vinul se naște, am intervenit noi, gîndul nerăbdător zburîndu-ne, de ce să nu recunoaștem, la ce scrisese odinioară un cotnărean de baștină, Cezar Petrescu: « Vinul de Cotnari are mirosul

amărui ca parfumul frunzelor de nuc. Mirosul dintr-o cameră unde se bea vin vechi de Cotnari se aseamănă cu mirosul emanat de o căpiță de lîn sau cu cel dintr-o biserică. »

« Rămînînd tot la acest soi excepțional care este Grasa — de altfel podgoria noastră este unică în țară și prin faptul că vilele Cotnariului sînt alcătuite în exclusivitate din soiuri autohtone (le-am amintit ceva mai înainte) — nu toți anii sînt la fel de buni pentru ea, influențele cliimei fiind decisive. Normal, mustuirea dă naștere vinului, numai că acest moment — adesea prezentat idilic, și nu-i nimic rău în asta — implică pentru specialiști măsuri mai puțin romantice, adică extrem de severe, fiindcă virtuțile ulterioare ale « nou născutului » se hotărăsc, în bună parte, tocmai la intrarea lui în viață. Ca să nu apelăm la amănunte prea pedante, doar două precizări: este vorba de o vinificație specială, în sensul că se face o macerare a vinului pe boștină, iar fermentarea se produce la temperaturi scăzute. Fermentarea se face numai în vase de stejar, cam de 3.000 litri, deci vase mici, pentru ca acest proces să poată fi dirijat. »

Ne-am pomenit rostind vorbele lui Al. O. Teodoreanu: « Cu gust amărui de coajă de nucă, foarte parfumat, cel mai nobil, cel mai sincer, cel mai puternic, un adevărat rege-soare al vinurilor. E singurul vin din lume care îmbătrînește mereu desăvîrșindu-se pe an ce merge. »

« După naștere, vinul crește, desigur, sau mai pe limbajul nostru

intră în faza de maturare. Această etapă este hotărâtoare deoarece înseamnă, practic, educarea și șlefuirea, vinului. Acum au loc procesele complexe, de esterificare, crește conținutul în glicerol care dă catifelarea vinului, se accentuează culoarea, de la galben auriu și apoi la chihlimbariu în cazul Grasei. Cu alte cuvinte de « educația » pe care o primește în această perioadă depinde « caracterul » ulterior al vinului. Maturarea are loc în pivnițe, în vase de stejar cu capacitate de 1.500—4.000 litri, la temperatură de 10°C. Vasul de stejar este important, întrucât prin « porii » lui vinul comunică cu exteriorul, cu oxigenul, proces care, în răstimpul a trei ani, provoacă, printre altele, depunerea tirighiei (cămașa vasului) și a sărurilor insolubile de tartrați. »

« Cotnarul începe să fie într-adevăr bun de la vârsta de trei ani. În al cincilea sau al șaselea an este un adevărat vin generos, dar înțelepciunea n-o atinge decât în al zecelea an al existenței sale », ne-am amintit rîndurile scrise într-o carte de specialitate.

« După maturarea la vas, vinul se trage la sticle spre a-și desăvîrși personalitatea. Vinoteca este ultima fază de învechire a vinului, aromele preschimbîndu-se în buchet, caitățile atîngînd apogeul. În vinotecă, la fel ca și-n etapele anterioare, condițiile de mediu, de igienă, nu trebuie scăpate nici o clipă din atenție. Bunăoară, temperatura se cere să fie constantă, în crame să nu se strecoare nici un fel de miros fiindcă vinul împrumută, cu o foarte mare ușurință, orice fel de « adiere », iar întunericul este sfînt pentru întreaga lui viață. Cît despre sticle, ele trebuie ținute culcate în nisip. Acum, în această fază, cînd Grasa de Cotnari își împlinește virtuțile, cînd capătă deci culoarea chihlimbarului, iar tăria alcoolică se așează între 12—13°, deci acum se pot rosti vorbele lui Sadoveanu: « Între lucrurile bune ale vieții, fără îndoială, vinul trebuie foarte sus pus » sau « După un pahar de vin cunoști mai bine caracterul oamenilor și chiar virtuțile. Vinul îmbîlînește firele superioare și le înrăește pe cele mici ».

Nu încheiem aceste rînduri — prea puține pentru acel ceas de fermecătoare poveste din vîile Cîrjoaiei — fără a mai adăuga că ing. Ioan Bilius, un pasionat al drumețiilor la rîndul său, din 1970 de cînd este șeful combinatului de vinificație le-a destăinuit cu toată bucuria secretele vinului de Cotnari numeroaselor grupuri de turiști care au vizitat această faimoasă podgorie, că acest oenolog de înaltă ținută profesională, suvean de felul lui, care a făcut parte din juriul de degustare de la Concursul național de vinuri din 1984 de la Vaslui, este, în același timp, un pătimaș al ordinei și al frumosului. Nu încheiem aceste rînduri, fără a mai pomeni că podgoria Cotnari, ce se întinde pe o suprafață de circa 1.300 hectare, excellează nu prin producții record, ci prin calitatea unică a vinurilor ei, că, așa cum inspirat spunea inginerul **Valentin Muraru**, directorul unității, pentru orice masă vinul de Cotnari e similar cu pecetea de pe un act domnesc.

MIHAI OGRINJI

LA DRĂGAȘANI, vinurile — miresucă, vinurile — bărbat

Dintre toate podgoriile Olteniei, Drăgășanii — cu seninele coline coborînd în lunca Oltului — a fost cea mai vestită. Aveau, nu-i vorbă, multe și felurite vinuri, în stare să mulțumească tot omul, de la vîlădică pînă la opincă... În general, vinurile albe din această parte a țării sînt de tărie alcoolică mijlocie, parfumate, generoase, vesele ca o tînără mireasă privindu-și alesul inimii; dar la vinurile roșii lucrurile se schimbă, căci deși nu sînt atît de taninoase ca prin alte părți, au în schimb o putere de bivoli, ascunsă sub o catifelare de felină, tot atît de înșelătoare ca și blîndețea unui tigru. Pe o rază mai mică de 50 de kilometri în jurul Drăgășanilor se regăsesc și vîile vinurilor-miresucă, și cele ale vinurilor-bărbat.

Aflat pe malul drept al Oltului, orașul stă pe pietre ale dacilor (antica Rusidava) și pe unul din principalele drumuri romane (limes alutanus), înărit cu castele, care trebuiau să protejeze această importantă arteră strategică și comercială, pe aici fiind adusă sarea și vinul. Pînă astăzi, drumului ce trece spre Dunăre i s-a zis Calea Bușii, semn că vîile care înconjoară orașul impresurau și străvechea cetate. Dar prima atestare documentară a podgoriei vine abia din 1389, cînd vrednicul voievod Mircea cel Bătrîn acordă niște scutiri de



Ing. **MIHAI BEȘLEAGĂ**

impozite unor proprietari de vii. Tradițional, în tot cursul evului mediu, podgoria a aparținut Banilor Craiovei și marilor boieri olteni. Atacul filoxerei, de la sfîrșitul secolului trecut, a impus replantarea și realtoirea viilor, repede redresate — dovadă medaliile de aur obținute de vinurile Drăgășanilor la Expoziția universală de la Paris (1900), expozițiile de la Milano (1908) și Gand (1912). Un mare rol în refacerea podgoriei l-au avut pepiniera creată aici în 1897, Stațiunea experimentală viticolă înființată în 1936 și revista « România viticolă », editată la Drăgășani din 1937. Sînt date pe care ni le-a evocat dr. ing. *Nicolae Zinca*, directorul Stațiunii de cercetare și producție viti-vinicolă Drăgășani, care patronază toate podgoriile din zona Olteniei. S-au ameliorat vechile soiuri românești Gordana, Crimpoșia, Braghina și s-au obținut soiuri noi, cu înalt potențial biologic: Tămî-

oasa românească — clon 104, Cabernet Sauvignon — clon 7, Sauvignon — clon 3. «Ca podgorie subcarpatică — ne spunea dr. *Gheorghe Butănescu*, cercetător principal la laboratorul de vinificație — Drăgășanii beneficiază de un climat foarte favorabil, cu expoziții sudice (ceea ce dă o acumulare de zahăr natural în struguri de 220—240 gr/litru), pe soluri luto-argiloase, cu influența calcarului, ceea ce conferă o finețe deosebită vinurilor. Acestea sînt ușoare, catifelate, de mare franchețe, comparabile cu cele de Sauternes. Numai în ultimii 30 de ani aceste vinuri au luat peste 200 de medalii, din care 140 medalii de aur la concursurile internaționale de la Montpellier, Lublijana, Budapesta, Freiburg, Bratislava, Tbilisi, Sofia, București.» Apoi, dr. ing. *George Condei*, secretarul științific al stațiunii, ne-a prezentat cîteva vinuri reprezentative. Mai ținem minte un Riesling 1983, (frate bun cu Rieslingul de Rin), un Sauvignon 1983 (vin sec, cu un buchet delicat, amintind floarea viței, ușor acidulat) și o Tămioasă din colecție, cea care a luat Marea Medalie de Aur la Montpellier în 1985 — «n-a participat nimeni de la noi, vinul s-a dus singur și singur a câștigat!»

De fapt, Tămioasa românească este un soi al tradiției acestor locuri: în cupaj (10%) cu Crimpoșia și Braghina (30%) și cu Gordanul (60%) se obține înaintea de război vinul de Drăgășani, după cum zicea și vorba: «Crimpoșia dă țaria, Braghina aduce spuma, Gordana umple butea și Tămioasa dă aroma». Dar — după cum ne povestea *Ion Boboce*a, director al Întreprinderii Vici și Vinului Drăgășani, întreprindere care «acoperă» mai bine de 80% din suprafața totală a podgoriei — acest vin se bea încă de tulburel și se vindea din toamnă pînă în primăvară; nu prea se ținea la învechit. Noi am optat pentru soiuri pure și am sporit suprafața cu Sauvignon, despre care s-a spus că aici și-a găsit o a doua patrie... Într-adevăr, am fost — cale de vreo 30 kilometri de Drăgășani — la crama din Firtățești, unde se vinifică în fiecare toamnă cam 1000—1500 tone de struguri și unde am degustat un Sauvignon '83 de mare clasă.

Aici s-a dovedit că *Mihai Beșleagă*, director comercial al I.V.V., este un moldovean cu darul vorbei, care a poposit pe meleagurile oltenice acum 34 de ani și... n-a mai plecat! «Ne aflăm în cea mai vestită și mai întinsă dintre podgoriile Olteniei. Se produc anual cam 1.000 vagoane de vin. Dar, cîndva, puterile vinicole ale acestor locuri erau cam de patru ori pe atît. E adevărat, acum primează calitatea. Trebuie să notăm că viile noastre coboară de la 680 metri (la Jiblea, unde e un Muscat-Ottonel excepțional) pînă sub 200 metri altitudine. Avem un combinat modern de vinificație și cîteva alte centre, cum este cel din Firtățești, la Bugiulești, Tetoii, sau la Orlești, unde se află un gospodar fără pereche, *Ion Orășanu*». L-am cunoscut și pe dînsul, avea un pelin de casă mare, vinul zis «de mai», dar bun de băut tot timpul anului, sec și ușor amărui, căci a dormit molcom pe mînunchiul de plante argintii, sprinten și vesel ca o văduvioară, ca și aceasta — dornic de nopți albe. «Veți recunoaște întotdeauna un vin de Drăgășani — ne spunea *Mihai Beșleagă* — prin echilibrul său armonic, fructuositatea, buchetul ales, spumozitatea și bogăția în glicerol, care le dă catifelarea».

Adevărul e că Drăgășanii, care au și un Muzeu al vinului, merită — din punct de vedere al amenajărilor turistice — mai mult decît hotelul «Rusdava», tot mai posomorît în ultimii ani. Pentru că ne aflăm în apropierea lacurilor de pe Olt, pe o arteră turistică luminată de faima Govorei, Olăneștiului, Căciulatei, Călimăneștiului, Coziei, cu drum deschis spre Sibiu și cetățile Transilvaniei sau spre Oltenia de pe munte. Și încă n-am spus nimic despre Simburești, care e doar la 25 kilometri de Drăgășani, pe celălalt mal al Oltului. Acolo, sub patronajul Stațiunii de cercetare și producție viti-pomicolă Strejești, se face celebrul «roșu de Simburești», o licoare cu puterea ursului, pe care unii cunosători o așează între primele cinci vinuri românești! La Drăgășani și pe seninele coline care-l înconjoară, armoniile pămîntului se schimbă în armonii celeste.

MIHAI CREANGĂ

Plăsmuiri... pămîntene

«Totul e să nu te desparți de copilărie», pare să spună mereu, ca orice artist, *Györgi Fodor*. O zice cu zîmbetul modest și grav, dar mai ales cu «hime-rele» sale — făpturi zărite în vis, în plăsmuiri de nori sau în frunzișurile de pe dealurile Zalăului, Animale ciudate, cu capete de dragon, trup de broască și ochi de sfînx, plante fabuloase, cai și ciini umblători pe drumuri de basm, bărbați și femci sugerînd de pîrtări mitologice, nenumărate fantame îi cîntează imaginația și prin formă, în ceasurile sale de răgaz, din «lutul de pe Ortelec», o carieră din precima municipiului sălăjan. *Györgi Fodor* face și cahle, farfurii și

vase, a învățat în Oradea natală tainele roții olarului de la meșterul Iosif Fekete, știe rosturile cuptorului de ars și pe-ale smălțurilor colorate. Mulți l-au cunoscut din expozițiile personale pe care le-a avut la Satu Mare și Baia Mare, la Cluj-Napoca și Oradea, alții îi vor cunoaște și lăuda, prin ani, talentul, ceea ce merită, însă, neapărat aflat este că, în viața de toate zilele, acest vrăjitor al ceramicii poate fi găsit la Muzeul județean din Zalău, unde, ca restaurator, căldărește pe urmele sutelor și miilor de ani, printre cioburi de lut din neolitic, din epoca bronzului, din vremea dacilor și romanilor, bucăți de trecut, că-

roră, ca într-un fascinant joc al copilăriei, le redă înfățișarea străveche. Vase de rit, cupē, figurine, amfore, podoaabe, renasc, își recapătă forma de odinioară, încep să trăiască o nouă viață, încercate de puterea magică a amintirii, bînuite de suferințele oamenilor care le-au creat și au trăit cîndva în preajma lor.

«Cînd e scos din pămînt, vasul e ca o rană vie la un om» mi-a spus *Györgi Fodor*. M-am gîndit la cuvintele sale și mi se face că am descoperit în ele toată bucuria pe care o are în ceasurile cînd dă o nouă tineretă relicvelor, cînd săvîrșește el însuși minuni din lut...

ANDA RAICU

GHEORGHE LOVENDAL



Pictorul-călător și iubitor de oameni

«Vă rog să-mi dați amănunte despre viața și opera pictorului **Gheorghe Lovendal**, despre care ați pomenit în reportajul «Dor de Bistrița Zugrenilor» publicat în «România pitorească» — îmi cerea insistent un cititor. Alerg la **Micul dicționar enciclopedic** (Editura enciclopedică română, 1972) și, surprins, văd că numele acestui artist lipsește; caut în **Dicționarul enciclopedic român** (Editura politică, 1965, vol. 3) și constat același lucru, așa că fac investigații personale. Șansa îmi suride, căci aflu în București chiar pe fiica și ginerele pictorului Lovendal.

★

Într-un apartament cu toți pereții acoperiți cu tablouri, stau de vorbă, îndelung, cu soții **Lidia** și **Mihai Papae**. Afu amănunte despre extraordinara cronică a familiei Lovendal ai cărei membri s-au răspândit de secole în toate colțurile lumii și, mai ales, în mai toate țările Europei. În limba daneză Lovendal înseamnă Valea leilor. Stră-străbunul lor, **Ulrik Frederik**, a fost, zice-se, fiul lui **Frederic III**, (1609—1670) rege al Danemarcei și Norvegiei; descendenții, purtând titluri de baroni sau de conți, au fost viceregi, amirali, mareașali, comandanți de oști,

ofițeri superiori pe la curțile imperiale ale Europei. Cariera militară, se pare, a fost o tradiție de fier în această familie. **Gheorghe Lovendal**, pictorul, a fost singura excepție. Când se bucura de succesul artei sale, i se amintea mereu de străbunii săi baroni-militari, așa cum s-a întâmplat în noiembrie 1934 când pe scena Teatrului Banatului din Timișoara s-a prezentat, opereta **Țara surisului** — «un mare triumf» cum scriau ziarele. La banchetul ce a urmat spectacolului, primarul de atunci al orașului de pe Bega l-a felicitat pe **Gheorghe Lovendal**, care crease decorurile spectacolului și, în amintirea unui strămoș al său, mareașalul Lovendal, care, cu două veacuri mai înainte participase la eliberarea Timișoarei de sub turci, i-a oferit o ghiulea folosită în acea bătălie. A fost reunită, astfel, peste timp gloria militară a unui Lovendal cu succesul artistic al unui alt Lovendal. Iar fiica pictorului și soțul său au muncit, peste un alt arc de timp, aproape trei decenii, ca să refacă opera prodigioasă a unuia dintre cei mai originali pictori ai noștri. Toată viața, **Gheorghe Lovendal** a fost un original. N-a vrut să se facă militar, pentru că se simțea atras spre artă. S-a născut la Petrograd — Leningradul de azi — la 10 mai (27 aprilie) 1897 și a închis ochii la București, la 18 februarie 1964. A urmat conservatorul de arte plastice în capitala României. Călătorind, a fost vrăjit pe viață de oamenii și frumusețea naturii din țara noastră și n-a mai plecat de aici. A început prin a

fi pictor scenograf. A lucrat la mai multe teatre și talentul său a fost remarcat. Era solicitat de mari teatre din Europa: a fost numit consilier la teatrul din Zürich, dar a refuzat; Metropolitan Opera din New York i-a oferit un salariu exorbitant — nici n-a vrut s-audă; celebrul **Carlo Butti** l-a rugat să vină la Scala din Milano ca șef-decorator, dar a răspuns nu. «Eu vreau să fac pictură, să aștern pe pânză frumusețea peisajelor și chipurile oamenilor din această țară binecuvîntată» spunea el. Și a rămas să muncească cu nespusă modestie în teatrul românesc ca scenograf, regizor, adeseori și ca actor, alături de «monștri sacri» ai scenei și dramaturgiei — frații **Bulandra**, **Nicolae** și **Petre Sireteanu**, **Jules Cazaban**, **Victor Ion Popa**, **Ion Aurel Maican**, **G. M. Zamfirescu**, **Grigore Vasiliu-Birlic**. «Ca pictor scenograf s-ar fi putut îmbogăți în altă parte, dar a preferat să rămână sărac, căci n-am cunoscut sau n-am auzit de un alt baron așa de sărac lipit pământului ca acest Lovendal, care a ajuns un mare pictor... căci țărani lui sînt **Crișanii** și **Horii** ai strănciei noastre naționale» — spunea **Octavian Goga**, prieten apropiat, care mai târziu i-a oferit și postul de ministru al artelor, alegîndu-se și el cu un refuz. Lovendal a preferat să picteze. Să călătorească prin sate, văi și munți și să immortalizeze oameni și locuri pe pînzele sale.

— Mi-aduc aminte că niciodată în casa noastră nu aveam bani — mărturisește fiica sa. Cum termina un tablou, îl și vindea ca să-și întrețină familia — soția și cele două fete. A pictat enorm de mult, dar noi, fetele lui, n-am moștenit decît 12 pînze. Când, înainte de ultimul război, a avut o mare expoziție și a vîndut toate pînzele, a cîștigat, deodată, un milion. Tata și cu mama au invitat toți prietenii — și aveau foarte mulți — pictori, muzicieni, scriitori, actori, și ei săraci — au așezat o masă ca-n povești, să se bucure cu toții. Apoi, tata ne-a luat în Bucegi — căci îi plăcea să-și ia șevaletul pe munte; acolo, la o cabană i s-au furat banii. «Ei, acum, sînt liber, mă apuc să pictez iarăși» — a glumit el și a pornit din nou pe drumurile țării. Picta cu ardoare oameni simpli — țărani, tăietori de lemne, chivuțe, găzari, mineri-olari, femei de la sate sau muncii,



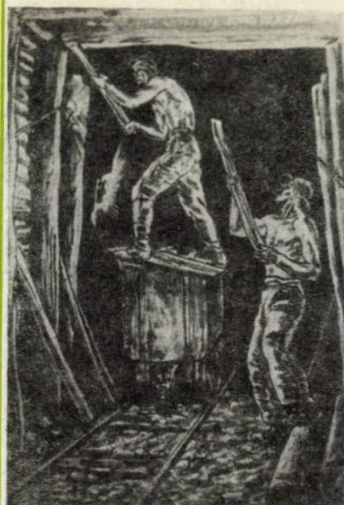
Mareșalul **Waldemar Lovendal** care în 1715 a eliberat Timișoara de sub Turci

toare de la oraș, peisaje din munți, păduri sau monumente istorice. Picta în ulei, pe pînză sau pe carton, dar lucra și în tuș, acuarelă ori în cărbune. N-a pregetat să coboare în mine și să picteze în adîncuri — la Ghelar și-a stricat vederea, căci a stat în subteran

Ana Chira a lui Ioan
din comuna Straja județul Suceava



Țăran răzeș din Bucovina



Dulgherie în subteran,
desen în tuș, mina Ghera

un an de zile. Cînd a deschis o expoziție la gura acestei mine, minerii își priveau chipurile cu lacrimi în ochi. Și, fiica pictorului îmi arată și citeva considerații despre arta lui: «... a înfățișat pentru întîia dată, în tot complexul și în toată variația ei caracteristică tipologia țărănilui român» (Mihai Ralea); «... a pictat, în tablourile sale, chipuri, peisaje și monumente istorice din țara noastră imortalizînd pentru un veac viitor aceste imagini scumpe ale trecutului nostru...» (Mihail Sadoveanu). «De tablourile lui Gheorghe Lovendal cînd te apropii, îndată și spui: sărut-mîna mamă, sărut-mîna, tată!» (Dumitru Almas). Iar astfel de aprecieri apăreau mereu în presa vremii: «... Lovendal nu pictează; rostogolește cu un os de plug toată firea de stîncă și pămînt din care, - cu maluri surpate, a ieșit poporul nostru...» «O expoziție a lui Lovendal este o lecție de istorie și un imn al frumuseții oamenilor și locurilor noastre...»

Stînd îndelung în fața pînzelor din casa soților Papae nu m-am putut stăpîni să nu întreb gazdele:

— Mi-ați spus că ați moștenit doar o duzină de tablouri de la cel ce le-a creat; dar toate acestea?

Îmi răspunde arhitectul Mihai Papae, autor de cărți de specialitate în domeniu, dar și poet de mare sensibilitate.

— De treizeci de ani, soția mea și cu mine ne străduim să alcătuim o colecție de tablouri create de

Lovendal. Tot ce am cîștigat în viață am cheltuit ca să cumpărăm pînzele lui, aflate în colecții particulare sau oficiale. Am achiziționat pînă acum 418 tablouri care se constituie în cea mai mare colecție Lovendal din România. Apoi, am identificat peste 5000 de tablouri și acestea nu sînt nici pe departe toate — căci picta cu o repeziune uluitoare, niciodată nu făcea copii, fiecare pînză era un unicat. Cineva a calculat că Gheorghe Lovendal a pictat — tablouri și decoruri de teatru — cu mult peste 100.000 m.p. de pînze. Am identificat deci peste 5000 de tablouri în colecții particulare, ale muzeelor din țară sau străinătate (are pînze expuse la Prado-Spania, Bruges-Belgia, Oregon-S.U.A., Londra și în multe alte muzee din Australia, America, Asia). Fiecare tablou identificat are o fotografie și o fișă cu toate datele informative (cine este modelul sau de unde-i peisajul, tehnica folosită, dimensiuni, în ce colecție sau pinacotecă se află, la ce expoziții a participat etc). Cu aceste fotografii și fișe am alcătuit cataloage — vreo 30 la număr. Dar multe, multe alte tablouri nu le-am identificat, nu știm unde sînt — ori au dispărut, sau s-a întîmplat cu cel lucrat în cărbune, intitulat «Madona Bucovinei» sau «Fata cu cojocul întors» pictat în 1937; o reprezenta pe Ana Maximeț, o țărăncă din satul Mahala; pînza respectivă se afla într-o colecție particulară din Köln, unde a ars la sfîrșitul războiului; acest tablou l-am «reconstituit» după fotografia color apărută în presa vremii...».

— Mi-aduc aminte cum picta! se destăinuiește fiica. Cu o viteză uluitoare, și pentru scenă și pentru șevalet. Într-o singură stagiune a pictat decorurile pentru 31 de piese. Se așeza în fața șevaletului, devenea tăcut, apuca pînza de vîrf cozii și-o minuia ca pe o floretă, fulgerător; picta în general «direct din pensulă», nu făcea dinainte desen, doar arareori. Se oprea prin piețe, pe la hanuri și surprindea pe pînză forfota vieții — țărani, țîrgoveți, cai, căruțe, cîini. Mergea, adeseori, din sat în sat, pe jos. Ne spunea mereu: «Pictorii din România nu trebuie să plece în altă parte pe Sena sau Tamisa să caute «subiecte»; satele și munții noștri oferă teme uluitoare, inepuizabile, unice pentru cel ce minuieste penelul...»

ION PREDĂ

La Gran Canaria



Către sfârșitul anilor '60 începea voga vacanțelor în insule îndepărtate, în peisaje fruste, unde era căutat un trai simplu, cât mai aproape de natură. Dar pe măsură ce creștea fluxul turistic către acele liniștite țărmuri, apăreau și investitorii, astfel încât în cele din urmă vacanța în insule a devenit mai confortabilă decât pe continent...

Gîndeam la toate acestea în vreme ce admiram răsăritul soarelui în Atlantic. Navigam spre Arhipelagul Canarelor, insule descoperite cu cinci secole și jumătate în urmă de navigatorul normand Jean de Béthancourt (la 1402). Și, mărturisesc, visam un peisaj tradițional, chiar dacă nu idilic. Dar încă din larg, privind Las Palmas, am fost surprinși zăbind puternicele instalații portuare, clădirile înalte, ultramoderne. Fundalul era ocupat de munți teșțiți, golași, amintind originea vulcanică a insulelor. Debarcăm în portul La Luz, fiind imediat luați în primire de o mulțime de negustori. Sînt lăudate cu insistență toate mărfurile, de la covoare și șaluri pînă la brichete și coșulețe cu fructe; e nevoie de o tot atît de mare insistență pentru a scăpa din cercul lor. Sînt doar vreo doi kilometri pînă în centrul orașului, promenada fiind umbrită de falnici palmieri. Traversăm un parc, ocolind un mic lac pe care alunecă grațioase lebede negre; cu eleganța lor nativă se apropiu de bordură, primeau prietenoase cite ceva de mîncare și chiar se lăsau mîngiate. Noile construcții ale orașului au, în marea lor majoritate, cam 15—30 de nivele, albe,

cu balcoane pline de flori. Surpriză! Favoritele păreau să fie, ca și le noi, mușcatele. Doar că sînt ceva mai mari, cu flori mai «bătute», mai bogate. Curățenia este, pretutindeni, exemplară. Străzile, drepte și largi, sînt foarte animate, Las Palmas fiind Porto Franco. Auzi toate limbile pămîntului, atît pe străzi cît și în numeroasele magazine ale tuturor neamurilor: englezi, francezi, germani, chinezi, japonezi, indieni ș.a. De asemeni, uimește și dă o notă veselă varietatea costumelor. Afișe anunțînd o corridă, cu portretele toreadorilor, îmbrăcau pereții clădirilor, amintind de apartenența spaniolă a insulelor (din 1479; prin Tratatul de la Alcaçova). Vegetația tropicală — palmieri, cactuși enormi, agave — ascunde bine betoanele și sticla blocurilor. Artera principală, Triana, e visul comercianților: magazin lîngă magazin, tarabă lîngă tarabă; ce nu încapă în rafturi, chiar dacă e un articol de lux, stă direct pe trotuar. Se cumpără cu orice fel de monedă internațională, dar noi am găsit, totuși, un bătrîn negustor, care nu a acceptat nici în ruptul capului să primească pentru mărfurile sale altă monedă decât cea spaniolă — pesetas; nici dolarii, nici mărcile, nici yenii nu-i păreau monede suficiente de serioase. Era, însă, singura excepție.

Locuitorii canarieni sînt un amestec de spanioli și indigenii guancio. Dar aproape toate națiile globului își au reprezentanți aici. Un zeu comun: Mercur, patronul comerțului. Chiar de pe principala arteră comercială a orașului se ajunge la faleză și

plaja cea mai renumită — Playa de Las-Canteras — situată într-un splendid golf la ocean. Considerată, pe drept, partea cea mai atractivă a oraşului, având în faţă o parte din decorul munţilor vulcanici iar de-a lungul ei o serie de hoteluri cochete şi elegante restaurante, faleza e iluminată a giorno, pînă în zori. O baie în apele oceanului nu e un fapt obişnuit, aşa că ne-am grăbit, intrînd în apă cam de dimineată, pe cînd majoritatea vacanşierilor încă se sorea pe nisip. Am înnotat către larg, lăsînd în urmă cîteva minuscule balize colorate, cărora nu le-am dat nici o atenţie. Era o adevărată fericire să înofi în apa limpede a oceanului. Ajunsesem destul de departe pe ţărmul plajei cînd am auzit zgomot de motor şi voci în urma mea! Ce se întîmplase? Mi se făceau semne să nu mai înaintez, să mă întorc. Depăsisem o limită dincolo de care puteau oricînd apare rechinii, care nu rareori înaintau chiar în apele golfului. Balizele mici, colorate, pe care le-am ignorat, marcau această limită...

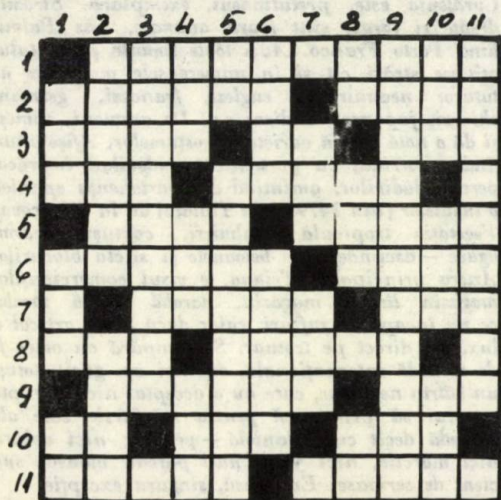
Către sud-vestul oraşului se află o altă plajă, Alcazavanas, lungă de vreo 3 kilometri, destul de frecventată şi ea. În orice caz, nici vorbă de pustietăţi. Dimpotrivă: o forfotă cosmopolită, un talmeş-balmeş vestimentar, vesel şi exuberant prin cromatica pestriţă. Aveam să asistăm în parcul din centrul oraşului la un spectacol de folclor canarian, executat de dansatori în costume tradiţionale. Bărbaţii purtau fustanele albe, scurte, creţe, pantaloni albi strîmşi, strînşi în talie cu briu, cămăşi albe, cu mîneci ample şi pălării negre, rotunde, ce atîrnă pe spate. Femeile purtau rochii lungi colorate, umflate, montate pe cercuri de sîrmă; pe cap aveau legături viu colorate. Acompaniamentul era susţinut de un fel de chitară, iar ritmul trepidant era specific spaniol. La extremitatea parcului ne-a atras atenţia

un edificiu modern, de o originală concepţie arhitecturală: un tub imens, un cilindru de beton care-şi înălţa către azur cele treizeci de etaje; hotelul Don Juan. Monotonia formei era întreruptă de o serie de dungi longitudinale şi transversale. Din păcate, semeţia lui mi-a amintit de o altă siluetă modernă, turnul Montparnasse, răsărit în inima Parisului, despre care l-am întrebat pe un parizian care-şi citea liniştii ziarul într-un scuar apropiat; fără să ridice privirea, mi-a răspuns: «C'est une horreur, madame». Chiar dacă Don Juan din Las Palmas nu era «o oroare», nouă ne-a plăcut înfinut mai mult o clădire cu doar trei nivele, situată pe colina Las Palomas: hotelul Santa Catalina, etichetat cu cinci stele şi considerat drept unul dintre cele mai elegante din lume. Foarte amabili, cei de la recepţie ne-au condus să vizităm hotelul, grădinile şi terasele înconjurătoare, cu terenuri de sport şi piscine. Pînă la urmă, ni s-a spus, chiar pe româneşte, «Bine aţi venit». Era un grec, care cunoştea România, unde avea şi neamuri. A fost foarte emoţionat auzind graiul nostru. Şi aşa se face că, deşi n-am întîlnit nici un pescador românesc în Las Palmas (unde ştiăm că fac escală vasele noastre), cînd pierdusem nădejdea să mai auzim în acest Turn Babel şi o vorbă românească, mare ne-a fost bucuria pe care ne-a prilejuit-o urarea spusă pe româneşte, chiar dacă accentul era balcanic...

Am mai trecut apoi prin Arucas, mică localitate înconjurată de o plantaţie de bananieri, prin Moya, Agaete, Gíria, Berrazales — aşezări pitoreşti, ascunse între palmieri, arbori de cafea şi mango. Ca în toată Gran Canaria lingă căsuţele localnicilor au apărut hotelurile, restaurantele, barurile turismului modern. Cîndva, aici se putea găsi o oază de linişte, un trai simplu, cît mai aproape de natură.

CONSTANŢA BĂICULESCU

NAVE



ORIZONTAL: 1. Nave destinate transportului lichidelor inflamabile; 2. Navă cu pinze—Catifea; 3. Un strop dintr-o ploaie de foc—

Nicu Marinaru — Fluviu în Suedia; 4. Alarmă pe mare—Ambarcaţiune sportivă; 5. Stat—Mică ambarcaţiune sportivă şi turistică, rareori motorizată; 6. Macara plutitoare sau ponton fluvial—Ipoteică ambarcaţiune mitologică; 7. Navă—şcoală americană—Petrul american; 8. Grumaz—Chepeng; 9. Corabie kuweitiană—Permite circulaţia navelor; 10. Cal de mare—Voios în final! — Poet contemporan; 11. Ambarcaţiune sportivă... şi o altă ambarcaţiune sportivă cu vele.

VERTICAL: 1. Navă — Ambarcaţiune sportivă cu cîrmaci — Bold; 2. Barcă de piele, de origine sud-americană — Acesta (pop); 3. Vestit crucişător românesc de la începuturile veacului nostru; 4. Gest nervos—Lac în Scoţia — Zece sute; 5. La remorcher! — Navă comercială; 6. A înfrumuseţa—Fracţiune a oului; 7. Redus ca mărime—Electronic (abr. milit.); 8. Ion Pătraşcu—Varietate de struguri (reg.)—Enel; 9. Navă cu propulsie electrică; 10. Bătură marinărească—Decis în suflăt!—Mică ambarcaţiune folosită pentru diverse servicii; 11. Navă—şcoală chiliană.

Dicţionar: EMM, OIL, IOS, EVU, RAA, ELC, AUA.

RADU STOIANOV — Olteniţa



Taigaua cînta, era primăvară

Ninsoare și viscol. Rafale de alb potrivnic, neîncetat. Abia cînd ne vedem la adăpost, în autocar, putem privi spre vîrtejul prin care tocmai trecusem. E într-adevăr demn de faima locurilor! Șocați încă de această primă întîlnire cu iarna siberiană ne pare bizară vocea însoțitoare, care explică în microfon, calm, profesional: «Pe aceste locuri, în anul 1661, s-a întemeiat o așezare tipic nordică, la intersecția drumurilor comerciale. În 1686 Irkutskul a și devenit oraș. Astăzi, puternic industrializat, orașul Irkutsk este cel mai important centru științific și cultural al Siberiei de Est. Aici se află Filiala est-siberiană a Academiei de științe a Uniunii Sovietice, o Universitate, numeroase institute tehnice...»

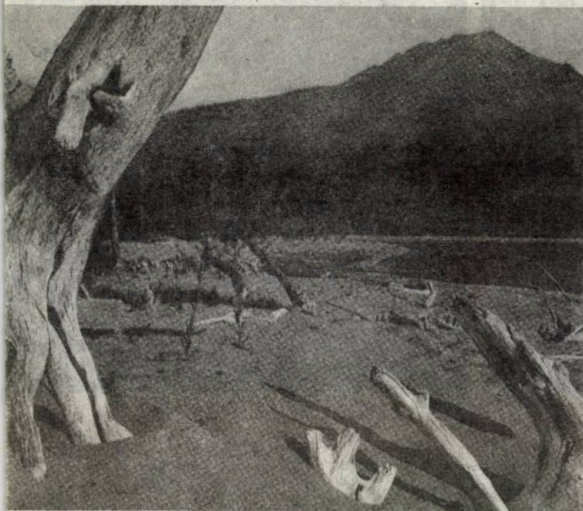
Ascultăm și privim cu încordare. Abia deslușim, de după ecranele ninsorii, profilul clădirilor pe lingă care trecem. Brusc însă străzile largi își redobîndesc perspectiva: viscolul se potolește, ninge liniștit. Departe, în zare, se conturează firave siluete de copaci «Mai departe, în spatele lor — ni se spune — este Angara! Curge fabulos și nu îngheață nicio dată». Pe asemenea geruri?! De necrezut.

Trecem prin cartiere noi, flancate de mari clădiri albe, dar și pe străzi cu mărunte izbe de lemn, năpădite de zăpezi, cu ferestre înflorite în filigran, căsuțe desprinse parcă din vechi basme rusești. Centrul e dominat de clădiri impunătoare: Teatrul dramatic, Filarmonica, Planetariul, Universitatea, mari magazine, monumente... Un orgoliu al orașului: Muzeul de artă. De peste o sută de ani înmănușează colecții de mare valoare: pictură, sculptură, grafică, opere ale unor reputați artiști autohtoni sau străini. Începuturile muzeului l-au format cele aproape 200 de tablouri ale bogatului negustor Platonovici Sukacev, personalitate bine cunoscută în cercurile culturale ale vremii. Astăzi sînt în muzeu peste 20 000 de tablouri, dar și expozate de artă tradițională veche, mai ales icoane ruse, pictate pe lemn, din secolul al XVII-lea.

Rămînem îndelung în fața pinzei lui Repin intitulată «Cerșetorul». E una din lucrările cu care pictorul s-a întors acasă din studiile sale în Italia și Franța. A avut ca model chipul fetei unui pescar francez. Totul însă, și chipul copilei, cu privirea aceea coborîtă spre cîmpia înflorită și cîmpia însăși e atît de mult a pămîntului natal al artistului... Ne farmecă apoi marea lui Aivazovski; marea văzută din port, în furtună, printre corăbii zbatîndu-se sub nori...

Părăsind muzeul, ni se părea că nimic n-ar mai putea să ne îmbucure inimile pe măsură. Și totuși. Taigaua. Ninge încă, orașul rămîne mult în urmă. Pătrundem ca-ntr-o uimire în fabuloasa pădure. Molizi uriași, zăde înalte — pe alocuri pînă la 30 metri înălțime — sunîndu-și ramurile cu frunze crețe, de un verde aproape negru. Pași pe o cale albă, sub un înalt acoperiș de crengi îngemănate, iar deasupra, undeva sus de tot, cer deschis, cuib de senin, din care cad fără încetare steluțe ușoare, de argint. Melancolicul rigă al acestor locuri e, desigur, mesteacănul, dar mai hălăduiește pe aici jneapănul, ienupărul și mai e smirdarul, cel care-și deschide în iunie neasemuita floare roșie...

Iată apa Angarei. Curge atît de limpede sub cețuri și ninsori, depănîndu-și alba poveste rusească. Era ea, cîndva, demult, una din cele peste trei sute treizeci de neopate ale bătrînului Baikal. Era ea, Angara, o fată sprintară, cu lungi și galbene coșite, hoinărind cit era ziua de lungă, prin desigurile pădurii. Copaci și flori și sălbăticiuni ale pădurii o iubeau, o ocroteau. Și într-o zi, abia își începu hoinăreala pe sub cetina pădurii, și se auzi strigată pe nume. Se opri și ascultă. An-ga-raaa... An-ga-raaa... se tot auzea chemînd un glas duios, de departe. Și alergă fata într-acolo, unde legănarea ramurilor mai păstra încă undele ecoului. Dar, chemarea se auzea din nou, deși mai departe. Și fata iarăși alerga într-acolo, sperînd a ajunge la cel al cărui glas o chema cu atîta dor. Tirziu, la căderea



serii se întoarse la căsuța bătrînului bunic. Îi povesti cele întîmplate. Bătrînul se întristă amar: înțeluse că a venit sorocul ca nepoata cea mai dragă inimii lui să-l părăsească. Încercă el s-o înduplece,

o sfătui să nu mai plece în pădure, să mai rămînă pe lîngă casă și să-și vindece multele răni ce și le făcuse de atîta nebulă alergătură, dar presimțea că e în zadar. Și, într-adevăr, frumoasa Angara, trezindu-se de cum mijiră zorii și furișindu-se pe lîngă bunicul ei încă adormit, o luă din nou la fugă prin Taiga. Căci de departe, din adîncimea desigurilor, glasul acela nespus de ademenitor o striga iarăși și iarăși, înfiorînd cuprînsul, învăluind-o într-o dulce vrajă. Alerga Angara și cu ea veneau în alai prietenele ei, ciutele și păsările pădurii. Știm acum de la ele, că acolo departe, la cei doi mesteceni ce-și împleteau trunchiurile într-unul singur, o aștepta iubitul ei. Și alergia către el cu părul despletit în vînt cu răsufllarea întretăiată, cu ochii strălucind. Încă puțin și iată brațele puternice ale celui drag o cuprînd, o dezmiardă, o înalță spre binecuvîntarea soarelui, ca pe un dar de preț. Și împreună, Angara și Enisei au intrat în legenda eternă a dragostei...

Trecea acum pe lîngă noi Angara, sprintara fată de apă a Taigalei, șopotind și descîntînd și pe unde trecea ea se petreca un miracol: ninsoarea uita să mai cadă, un soare mîngîios cutreiera printre arborii majestuoși, un vînt cald și trezea frunzișul și păsările, ici-colo primele flori își scoteau corolele de sub zăpezi. Taigaua cînta, era primăvară.

LIDIA NOVAC

O măsuță rotundă, lîngă o canapea

O ușă lîngă un colț de casă. La întretăierea celor două ziduri. Aproape că nu-ți vine să crezi că pe acea stradă cu locuințe, se află ascunsă, după o porțiță, ce nu-ți vorbește nimic, o scară cu balustradă de fier, care te conduce la demisol.

Impresia este șocantă. Trec pragul vestibulului și aud voci puternice, care răzbat printr-o ușă. O deschid. Am surpriza să descopăr o sală plină de elevi. Le-am zărit uniforma prin lumina pe care o trimitea ecranul. Rula filmul «Idiotul». Intram în atmosfera dostoevskiană.

Mă întîmpină un ghid, amabil, tînăr, trecut de adolescență, din acea pinză a lui Trutovski. Mă roagă să apăs pe o sonerie. Acest gest m-a făcut să cred că ne așteaptă gazda. Ușa se deschide. În vestibul, pălăria lui Dostoievski. Se reflectă în oglinda de la intrare. Se înlănuiau apoi cele patru camere. În prima, cea a copiilor, așteaptă un balanșoar. Pe masă, farfuriile favorite ale fiecăruia dintre cei patru copii. Pe altă măsuță, cărțile, din care, seara, le citea tatăl: Gogol și Pușkin. O cameră — intimă, caldă, mă face să uit

intrarea austeră. Parcă auzeam și glasurile celor mici. Un bilețel mă transportă în atmosfera de-atunci: «Dragă tată, te iubesc. Liuba».

În sufragerie, masa e pusă. Se așteaptă parcă să sosească, la ora fixată, întreaga familie. Farfurii, flori proaspete, tava cu ceainic, și cești. Pe un colț al mesei, un clopoțel. Trebuie doar să fie luat în mînă și să scoată sunete cu tonuri înalte.

Salonul de oaspeți, îmbrăcat în tapet de mătase, e luminat de lampadarul de porțelan. Pe mijloc, o masă mare. Este acoperită cu o față de masă de catifea grenă. Într-o parte a camerei, un colț intim. Aici, autorul se retrăgea cu cîte un oaspete.

O ușă ne duce într-un dormitor. O măsuță rotundă, lîngă o canapea, amintește de ultimele clipe de viață ale marelui scriitor. La intrare, pendula care s-a oprit la nouă fără douăzeci de minute, acea oră de seară care anunța că o lumină puternică se stînsese...

Din nou îmi apar în față rîndurile scrise cîteț: «Dragă tată, te iubesc. Liuba».

Deschid o altă ușă. Intru în intimitatea biroului. Îmi ridic privirea. Dintr-un tablou, mă jîntuiesc ochii scriitorului. Pătrunzători, dar triști, coplesii de fruntea înaltă ca o boltă. Portretul din fața mea înfățișează un om îngîndurat, sfredelînd cu privirea nu depărtările, ci suferințele celor care-l privesc. «Mi se spune psiholog — afirma Dostoievski. Dar nu este adevărat. Sînt un realist, în sensul cel mai înalt al cuvîntului, adică arăt profunzimile suferințelor omenești».

În casa memorială, cabinetul de lucru al scriitorului ocupă locul cel mai important. Într-un colț, cununa de lauri, care i-a fost dată la o serată literară. Pe pisla verde a biroului, o trusă de scris. Alături, două sfeșnice, cîteva capitole ale romanului «Frații Karamazov» — unul dintre cele patru romane scrise la această masă de lucru. Și pagini din Jurnalul scriitorului, datate, ianuarie, 1851. Pe un perete, o mică bibliotecă. Aceeași fîcică a scriitorului, nota în amintirile sale: «Cea mai mare ordine stăpînea biroul său: ziarele, cutiile de țigări, scriso-

rile, cărțile... toate erau puse la locul lor». Camera pare goală, din cauza puținelor piese de mobilier. Dar luminoasă, păstrind tapetul ales de scriitorul ce prefera culoarea galben-aurie. Și, probabil, cât mai mult spațiu. Din intimitatea camerei nu lipsea fotografia soției scriitorului,

Ana Grigorievna. Distinsă. Un anume gen de femeie, poate aceea descrisă în romane. Femeia despre care Marcel Proust spunea: «Această frumusețe nouă rămâne identică în toate operele lui Dostoievski; femeia lui Dostoievski, cu fața ei misterioasă, a cărei frumusețe armo-

nioasă se schimbă brusc, ca și cum ar fi jucat comedia bună-tății. Această frumusețe nouă și teribilă a unei case, ca aceea din «Crimă și pedeapsă», această frumusețe nouă și compozită a unei fețe de femeie — iată ce a adus Dostoievski unic în lume».

ELISABETA IOSIF

UN MUNTE PENTRU SOFIA: VITOȘA

Vitoșa și Sofia — iată două nume inseparabile în mintea tuturor călătorilor care au poposit în minunata capitală a țării vecine. Și eu, de câte ori am prilejul să trec prin Sofia, îmi fac timp să urc pe muntele Vitoșa, care străjuiește la sud marele oraș inecat în verdeață. Fiindcă, cîne i-a călcat măcar o dată cărările, simte nevoia să respire cît mai des aerul tare al acestui munte, devenit astăzi un imens parc natural, amenajat cu mult simț turistic și ecologic, aflat la numai 8 km de centrul metropolei.

Impunătorul masiv granitic, clădit din andezite, sienite și gabrouri, se desfășoară pe o suprafață de 280 km² și o lungime de 20 km. El este delimitat la apus de Valea Strumei, iar la răsărit de Valea Iskărului care se dilată în căldarea Samokovului și depresiunea Sofiei, scoțind și mai bine în relief înălțimea muntelui, punctată de 5 vîrfuri de peste 2000 de metri. La nord-vest se leagă de Munții Liulin prin trecătoarea Vladaia situată la 960 m altitudine, iar la sud-est se află cel mai înalt vîrf Cerni Vrăh (2290 m) care se prezintă sub formă de platou acoperit în bună parte de turbă. Cine urcă prima dată vara pînă la cota 1300, rămîne mirat în fața așa numitului «Pod de Aur». El vede o albie lată umplută cu imenși bolovani rotunjiți, din granit cu scilipiri aurii, sub care, dacă ascultă în tăcere, aude șopotind apele riului Vladata. Să fie vorba despre morene? Nicidecum! Vîntul și ploile, atacînd puternic roca dură de pe înălțimi, au șlefuit acești bolovani uriași, rostogolindu-i și îngrămădindu-i apoi haotic în porțiunile scufundate ale terenului și transformate în albie de riu. Astfel, agenții externi au născut așa numitele «riuri de piatră» proprii numai acestui masiv. Dar, în afară de asemenea forme de relief ciudate, muntele are și multă vegetație. Deși codrii ce-i acopereau cîndva au fost distruși pentru nevoile metalurgice, au mai rămas încă destule păduri dese de conifere și alte esențe, poieni pline de plante cu flori, totalizînd peste 1500 de specii, unele endemice.

Marea apropiere de capitală, șoselele asfaltate, telefericul ce urcă pînă la 1800 m, pîrțiile pentru schi balizate conform normelor internaționale, frumusețea pantelor abrupte dinspre depresiunea Sofiei — toate acestea determină mii de oameni, de toate vîrstele, să petreacă zilnic pe Vitoșa cîteva ore plăcute, indiferent de anotimp. Ei au la dispoziție vreo 40 de cabane, moteluri, hanuri turistice, hoteluri și restaurante, pitite în codrii deși, la toate altitudinile. Legate între ele prin poteci și alei bine

întreținute, ele îți apar în cale cînd te aștepti mai puțin.

Din Sofia putem urca pe Vitoșa cu autocarul, mașina, telescaunul, telecabina sau cu piciorul. Dacă alegem autocarul, avem prilejul să ne oprim la Boiana, unde se află cel mai de seamă monument de pictură religioasă medievală din Bulgaria, în care s-au păstrat nenumărate fresce ale evului mediu bulgar, datînd din 1259, adevărate capodopere. Dacă urcăm cu mașina sau cu telescaunul din satul Dragalevici putem admira un monument arhitectonic în care sînt conservate picturi murale din secolele XV și XVI. Dacă optăm pentru telecabina, o putem lua din Kniajeve, iar dacă sîntem drumeți convinși, pornim pe jos prin satele Simeonovo, Bistrița și Vladaia. Stațiunile termale Ovcha Kupei, Gorna Banja, Kniajeve și Bankija sînt alte puncte de atracție ale masivului.

Stațiunea Aleko — considerată cea mai frumoasă de pe Vitoșa — poartă numele scriitorului bulgar Aleko Konstantinov, care, în august 1895, strîngînd vreo 300 de entuziaști, a pus bazele Uniunii turiștilor bulgari. Situată la peste 1800 m altitudine, ea poate găzdui circa 500 de persoane. Aici, la peste 1800 m, zăpada păstrindu-se 150 de zile pe an, din decembrie pînă în mai, Vitoșa poartă o cușmă de omăt sclipitor, transformînd stațiunea într-un paradis al sporturilor de iarnă. Vara, în schimb, sînt preferate cabanele și casele de odihnă de la altitudini mai joase. Mai cunoscute sînt: Stîncea Neagră, la 1771 m, Mica Lacrimă, la 1740 m, Gențiana, la 1616 m și Mesteceenii Albi, la 1296 m. Priveliștile Vitoșei sînt unice în toate anotimpurile, dar mai ales în sezonul cald, cînd poienile verzi sînt smălțuite de flori; iarna, covorul de omăt imaculat încarcă cetina pădurilor de conifere. Dar, de neuitat rămîne priveliștea oferită ochilor de pe terase, de pîlădă cea a restaurantului Kopitoto, aflată la cota 1200 m, pe marginea abruptului; mai ales la asfințit cînd se poate admira în voie conturul munților aureolat de vîpaia ultimelor raze de soare și noaptea cînd ne apare feerie luminată panorama largă a Sofiei, ca o mare de lumini la picioarele noastre. Părăsești muntele tîrziu, cu regretul de a nu-i fi gustat mai pe îndelete farmecul neasemuitei sale frumuseți. Metropola crește mereu — azi are peste un milion și jumătate de locuitori — și e posibil ca în viitor să cuprindă în interiorul său acest imens parc natural care este Vitoșa.

ȘTEFAN NEGREA

Însemnări peruane

Umbră aurie a lui WIRACOCCHA

1. În dialectul quichua din Peru, toate jocurile se numesc « chungă » — adică **zece**. Este, de altfel și motivul pentru care, în zece tablete mă voi juca prin timpi și prin locuri unde, la 42 de ani de la descoperirea Americii, consiliul celor 24 de judecători (ce joc-invers de numere!) — îl condamna la moarte pe Atahualpa — ultimul INCA —, despre care tradiția populară spune că poate ar fi scăpat cu viață, dacă nu ar fi învățat **să se joace** cu niște bucăți de lemn sculptate și nu ar fi devenit, pentru căpeteniile conchistadorilor, un temut **aje-drecista** — șahist. Aceeași soartă a avut-o și Inca Manco, din pricina unei neînțelegeri la... popice, după cum consemnează un cronicar anonim, al cărui manuscris, ne asigură Ricardo Palma, marele scriitor peruan, face parte din volumul al VIII-lea de « Documentos inéditos del Archiva de Indias ».

2. Ricardo Palma! — mularu și fiu nelegitim, băiețandru și adolescent hoinar prin Lima; la 18 ani — poet care « își aprindea țigara de la o stea », ziarist satiric și exilat la 27; senator și personalitate politică marcantă a țării, la 35, victimă, în cele din urmă, a Sfintei Rosa din Lima care, în naivitatea ei, a cerut lui Dumnezeu — într-o zi când era în toane bune — să dăruiască patriei « buni ocîrmuitori ». Iar acesta i-a făcut pe voie în așa fel încît Palma, «...dezgustat de o politică redusă la prepotență și rivalități personale...» se dedică,

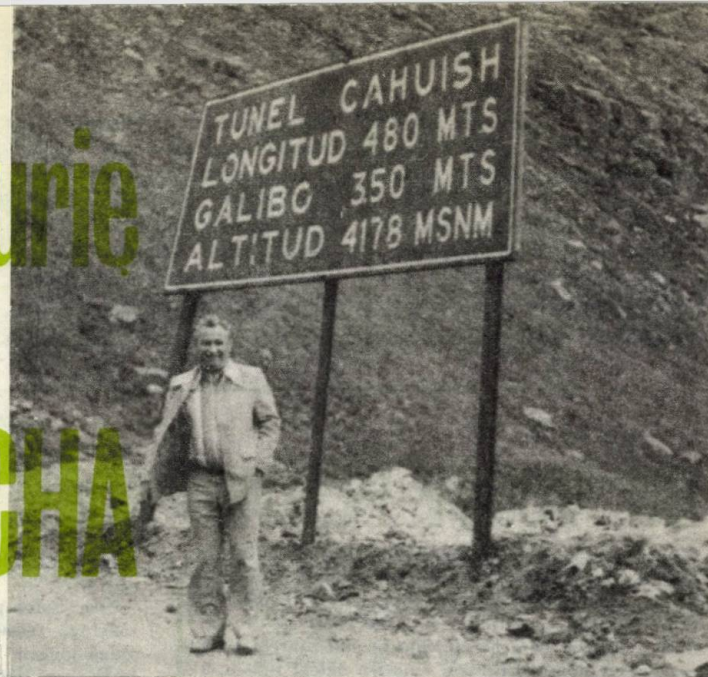
pină la sfîrșitul vieții, scrierii de « Tradiții peruane ». — adică, se prinde, totuși, într-un minunat joc de-a istoria. S-a născut la 7 februarie 1833, la Lima și a murit în același oraș, la 6 februarie 1919, în locuința sa din cartierul Miraflores. Păcat: dacă nu se grăbea să se joace cu veșnicia și mai aștepta o zi, Palma ar fi împlinit 86 de ani!

3. Barranco, San Isidoro, Miraflores — cartiere renumite ale Limei... Primul, cu atmosfera lui nostalgică te cheamă să-i cutreieri parcurile cu palmierii, a căror vîrstă îți aduce aminte că, la 13 ianuarie 1535, adică acum 450 de ani, Pizarro și camarazii lui de arme au pus, peste stîncile de pe valea fluviului Rimac, **piatra** fundamentală a noului oraș... O găsiseră, desigur, jucîndu-se, prin apropiere, bazaltul și granitul fiind, pe acolo, din belșug, San Isidoro este inima — dacă de inimă poate fi vorba — a oamenilor de afaceri: cu blocuri înalte, moderne, cu nenumărate magazine, iar în mijloc cu marele parc al clubului jucătorilor de golf. Dar Miraflores îmbină, în același timp, tradiționalul și modernul, — te anunță, ca nu cumva să nu bagi de seamă, toți ghizii oficiali sau întimplători. Aici este **prima** dintre cele mai frumoase zone ale Limei: părculețe, alei largi, magazine cochete, cafenele, co-

fetării (cu prețuri ciudat de pipărate)... Dacă ajungi pe Avenida Lorca și chiar de te străduiești, nu poți să nu ajungi — e bine să nu te oprești, nici în joacă, în marile restaurante, dacă știi că în buzunar nu prea ai soles...

4. « Madridul e anticamera Cerului » — spune un străvechi dicton. (Însă, în mijlocul orașului, tronează « Fîntîna Cibelei » — adică tocmai a zeiței care, în antichitate, personifica **Natura**, izvorul vieții. Dar, acesta e un alt joc al întîmplărilor!). Oricum, ca să ajung nu în cer, ci chiar mai departe, în Peru, trebuia să trec mai întîi prin orașul de la poalele munților Guandarrama, unde soarele își scoate la plimbare toți fluturii lui de argint. Și de aur. Apoi — să intru pe Puerta del Sol, centrul Spaniei. Am intrat și eu, deși Poarta soarelui... nu exista. Era, se zice, pe undeva pe acolo, într-un zid, dar acesta a fost distrus încă din anul 1570, parcă tocmai spre a sublinia faptul că și soarelui îi place să se joace, asediind, de pretutindeni, spațiul.

5. Și, totuși, dacă această **POARTĂ** nu mai există la Madrid, am văzut-o în Peru, acolo sus, pe Antiplano. O găsești după ce treci prin două localități care (ce coincidență-joc!) aveau... prenumele meu » Juli și Juliaca...



6. « Puerta del Sol » e sora-geamă a « Porții Sărutului ». La fel de MARE și la fel de simplă. Iar, la început, prin ea a trecut tot un... bărbos: Wiracocha. Și tot la fel, în piatra ei, a pus ecuația esențială a jocului Timp-Spațiu.

7. Poarta Soarelui era în mijlocul sau la o margine a celui mai mare oraș al antichității — Tia Auanoco. Se întindea pe câteva milioane de metri pătrați și a fost înghițită de... soare. Au mai rămas — ca în centrul Hiroșimei — câteva ruine: Templul Kalassaya (blocuri uriașe de andezit), Puerta de la Luna (câteva mobile care seamănă a piramide) și — așa cum a fost la începutul-începutului — Puerta del Sol... Puținii oameni care au mai rămas prin împrejurimi spun că, pe această POARTĂ, ar fi plecat înaintașii lor, sute și sute de mii — pentru că oseminte nu s-au găsit. Dar unde? Că, dacă s-ar fi săturat de bine, și ar fi vrut să treacă în jungla boliviană, trebuiau să escaladeze vîrfuri de peste 6000 de metri, iar ca să ajungă la Pacific, alți munți, la fel de înalți?. Atunci? Poate că nici n-au plecat și... Dar, atunci, unde și cum trăiesc morții?...

8. Scriind despre OMUL Americii de Sud, cineva dădea un citat din revoluționarul cubanez Jose Marti, care mi s-a părut deosebit de inspirat: « Eram o mască cu pantaloni englezești, vesta pariziană, canadiană nord-americană și beretă spaniolă... » Nu, în Peru a supraviețuit, întotdeauna, masca lui Wiracocha... Ciudatul indian blond, bărbos, trist, tînăr și bătrîn ca lumea... Avea fața bătută de nisipurile coastei, inima asprită de gerurile munților acoperiți de zăpezi veșnice și picioarele biciuite de ploile amazoniene... Și-a spălat fața în Riul Soarelui sau Wilcamayu, a lăsat să-i acopere creștetul umbra condorului, a strîns între dinți acel fruct lunguiet și iute care se cheamă « rocoto », a mestecat câteva frunze de cola și apoi... Legendele spun că a plecat spre apus, departe, departe... Că s-ar fi supărat pe o fată, sau pe un nor, sau pe un bob de nisip, sau pe un gînd și a plecat, cu soarele după el (poate el după soare...). Dar, nu: s-a urcat, pentru veșnicie,

pe « Poarta Soarelui » de la Tiahuanco.

9. Despre Peru se spune că « își trage începutul » din lacul Titicaca, această minune a naturii, pe care geologii n-au descifrat-o încă. Situat la înălțimea de 3812 metri, are 193 de kilometri în lungime, 64 în lățime, iar adîncimea maximă este de 300 de metri. Titicaca, lac cu apă sărată (poate un fost golf al Oceanului, poate Oceanul adus între vîrfurile munților) este considerat de localnici « sexul Mamei noastre, Pămîntul ». Dealtfel, pentru ei pămîntul se termină la Quito, care reprezintă fruntea sa; Cuzco — este inima care palpită, iar riurile rezezi venele sale.

— Și Lima? am întrebat eu, cu naivitate.

— A, Lima! Lima este gura, bună numai de pălăvrăgeală (palabros...).

10. Șoseaua Panamericană care începe în sudul continentului American și se termină, undeva, în nordul Canadei, șerpuiește de-a lungul a 1400 km de coastă peruană. Nu-i stă în cale nimic; nici munții de bazalt, nici torenții, nici mlaștinile... Totuși, undeva, între Lima și Cimbote, pe porțiuni de câteva zeci de kilometri, screpere și escavatoare gigant trebuie să curețe, zilnic, șoseaua de... nisip. Curentul Humboldt cară în spate, cu răbdare, milioane de tone de nisip, pe care le revarsă peste culmile domoale ale Cordilierilor Negri, transformîndu-i în cele mai mari dune de pe glob... Iar nisipul care curge la vale, pe povișnișul crestelor și pe văi, vrea să inec șoseaua, s-o sufocă. De aici, o luptă titanică în care, zilnic, iese învingător omul!

IULIU RAȚIU



ARCUL DE TRIUMF

1 decembrie 1936. O zi frumoasă de iarnă învăluia Bucureștiul. Grupuri mari de oameni se îndreptau spre rondul al treilea de la Șosea, unde se desfășura un eveniment important în istoria Capitalei — inaugurarea oficială a Arcului de Triumf — monument simbol al României moderne. De-a curmezișul drumului străjuit de tei, s-a înălțat o poartă măreață, durată din fier, beton, piatră și marmură, închinată celor care au luptat și s-au jertfit pentru apărarea ființei naționale și întregirea neamului în hotarele sale firești.

« Istoria » Arcului este însă mult mai veche, ea își are originea în secolul al XIX-lea și izvorăște din tradițiile noastre naționale. Era un obicei al strămoșilor de a-și primi învingătorii sub arcuri de brazi împodobite cu flori, care simbolizau bucuria victoriei pe cîmpurile de luptă. Așa se face că și în cinstea celor care au luptat în războiul pentru independență, la București, pe Șoseaua Kiseleff, s-a ridicat un impresionant arc de triumf. Frantz Mangy realizează una din cele mai reușite fotografii din acele vremuri — intrarea trupelor române, care s-au distins pe cîmpurile de luptă, ale războiului din 1877, în capitala țării (foto 1). Era un omagiu fierbinte adus « Apărătorilor independenței de orașul București ».

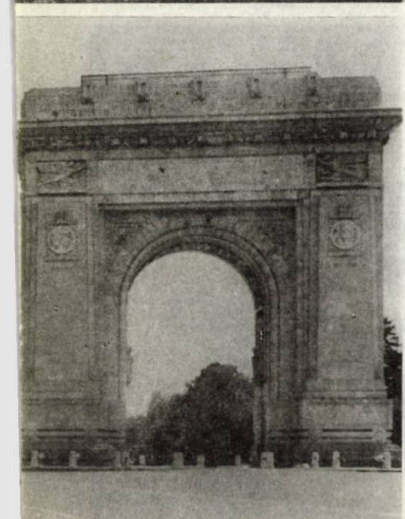
Ideea unui monument, tip-arc, care să simbolizeze etapele de luptă pentru întregirea neamului, a revenit în actualitate la sfîrșitul anului 1918, după făurirea Statului național unitar român. Pentru ca « Arcul » să fie încadrat în programul manifestațiilor care au marcat Marea Unire, specialiștii au recomandat o soluție intermediară — să se ridice definitiv, din beton armat numai temelia și scheletul interior, fațadele exterioare să se construiască din piese « provizorii » (ipsos), urmînd să fie înlocuite cu timpul cu materiale durabile. Arhitecții și constructorii și-au unit eforturile împodobind Capitala cu unul din cele mai frumoase monumente ale

țării. La 16 octombrie 1922, Arcul de Triumf, a fost inaugurat oficial devenind un important obiectiv istoric și turistic — simbol al unității noastre naționale. Imaginea (foto 2) ne redă cel de-al « doilea » arc de triumf de pe Șoseaua Kiseleff.

Lucrările pentru definitivarea monumentului au fost în mod nejustificat amîinate. Cu trecerea anilor, Arcul de Triumf, redus la scheletul de beton — pe care atîrnau crîmpee de materiale degradate, a căpătat o înfățișare jalnică. Abia în 1935 a fost luată hotărîrea privind reluarea lucrărilor de definitivare a monumentului. Un grup de arhitecți și sculptori renumiți, printre care Petre Antonescu, I. Jalea, A. Călinescu, și-au pus talentul și pasiunea pentru a imprima Arcului măreția și semnificația istorică. Munca intensă desfășurată timp de un an a avut darul de a recupera marea întîrziere în definitivarea edificiului. În toamna anului 1936 lucrările de la Șosea s-au încheiat, iar la 1 decembrie a avut loc inaugurarea oficială.

Arcul de Triumf, este un monument impunător (lucrările ulterioare de restaurare nu i-au schimbat dimensiunea și forma), are o înălțime de 30 metri; baza sa acoperă o suprafață de peste 300 m.p., globul arcadei are o lărgime de 10 m și o înălțime de 17 m. Conceput în liniile arhitecturale clasice arcurilor triumfale, Arcul de Triumf bucureștean, cu o înfățișare de masivitate și trîncie eternă, se îmbină armonios cu arhitectura specific românească (cornișe, brîuri, profile, portale etc). Textele în piatră zidită a Arcului aparțin marelui nostru istoric Nicolae Iorga. Să consemnăm pe cele de pe frizele laterale: « Glorie celor ce prin lumina minții și puterea sufletului au pregătit unirea națională ». « Glorie celor ce prin vitejie și prin jertfa lor de sînge au înfăptuit unitatea națională ».

TRAIAN CARACIUC



Prin Bucureștiul de altădată

TRAMVAIUL CU CAI

Pînă spre sfîrșitul anului 1929 se mai întîlnea încă pe străzile Bucureștiului celebrul tramvai cu cai. Introdus prin actul de concesiune nr. 6495 din 3/15 iulie 1871 (Primăria Capitalei către Harry Hubert de Mervée Slade), acest mijloc de transport a avut o perioadă de dezvoltare continuă (circa 45 ani), chiar de înflorire, după care — la concurență cu tramvaiul electric — a început să piardă treptat din importanță.

Astăzi, doar în ilustrațiile de epocă mai puteam vedea cum arătau asemenea mijloace de transport în comun. Pentru a ne forma o imagine mai exactă, redăm două aspecte de stradă din acele vremuri.

Într-o carte poștală ilustrată de prin anul 1905 se vede pe Calea Griviței un tramvai al «Primei Societăți Anonime Române de Tramvaiuri» circulînd pe cea mai veche linie, dată în exploatare la 20 decembrie 1872, și care avea traseul: Gara de Nord — Calea Griviței — Piața Sf. Gheorghe — Calea Moșilor — Obor. Tramvaiul este tras de 2 cai și poartă înscris pe fronton «Bd. Moșilor». Vagonul, de tip închis, era prevăzut cu 2 banchete laterale dispuse pe toată lungimea. Pe fiecare banchetă încăpeau 6 persoane, iar în mijloc alte 14, în picioare. Pe cele 2 platforme de capăt, egale ca mărime, mai puteau călători 12 oameni.

O a doua carte poștală ilustrată, de prin anul 1910, reprezintă pe Calea Victoriei, un alt vagon de tramvai, al cărui concesionar era «Societatea Română pentru construirea și exploatarea de căi ferate și tramvaiuri», înființată la 29 noiembrie 1890. Tratat tot de doi cai, vagonul este din cele de vară, deschis în toate părțile. Era dotat cu 5 bănci dispuse transversal, fiecare pentru 4 persoane. Pe cele 2 platforme mai erau 14 locuri în picioare, dintre care 6 se află în față, lîngă vizitiu.

Vagoanele erau prevăzute cu suspensie pe arcuri și vopsite în culori vii. Jos, lateral și la capete, era înscris numărul de ordine al vehiculului, iar frontal



— în partea de sus — era indicat traseul.

Tramvaiul cu cai, a constituit — pentru vremea lui — un factor de progres. Iată ce scria Ulysse de Marsillac în al său «Guide du voyageur à Bucarest» (București 1871, p. 168): «Aceste omnibuzuri, americane, cum le zice, sînt într-adevăr cu băncile lor din catifele roșie de o rară eleganță și foarte confortabile. Fără zguduituri, aluneci pe șine de fier, ceea ce este un fel de voluptate cînd ești obișnuit cu scuturăturile birjei pe caldarîmul nostru. Cu cincizeci de bani poți face o plimbare încîntătoare din Calea Moșilor și pînă la Capul Podului — trecînd pe la Sf. Gheorghe, Biserica Enei, strada Academiei, Teatrul Național, străzile Știrbei Vodă, Luterană, Fîntîna Roșie și Tirgoșor, pînă la bariera Mogoșoaiei și ce de felurime de pasageri! Oboreni pînă la Sf. Gheorghe, bancheri și samsari pînă la Piața Teatrului și apoi plimbăreți care se duc la Șosea.»

Intensificarea traficului de călători prin extinderea continuă a orașului, ca și introducerea —

la 9 decembrie 1894 — a primelor tramvaie electrice au făcut ca tramvaiul cu cai să fie încetul cu încetul înlocuit și, în final, să rămînă doar o amintire a Bucureștiului de altădată.

Știați că...

...Cel mai uscat continent este Africa, iar cel mai umed America Latină? Dar și în acest din urmă continent distribuția resurselor de apă este inegală. În timp ce în deșertul Atacama plouă cam o dată la cinci ani, în bazinul Amazonului precipitațiile fac ca fluviul să aibă cel mai mare debit din lume, ducînd anual în ocean de două ori mai multă apă decît riurile și fluviile din URSS luate la un loc!

Cîteva date despre « poșta turistică »; instituție despre care știm prea puțin.

TURISM ȘI FILATELIE

Turismul a constituit din totdeauna pentru filатели o temă preferată. Frumusețile patriei, doțările puse la dispoziție oamenilor muncii dornici să petreacă în mijlocul naturii clipele de odihnă, au constituit subiecte des întîlnite în tematica timbrelor românești. Numărul lor a devenit atît de mare, încît au constituit obiectul unei cărți apărute în anul 1981.

La rîndul lor, turiștii manifestă un interes deosebit pentru filatelie, pentru cărțile poștale ilustrate cu meleagurile străbătute. Cine nu a fost atras de standurile bine aprovizionate cu vederi ale cabanei la care tocmai a poposit și de unde gîndurile zboară la cei dragi? Cu atît mai mare este bucuria și plăcerea turistului poposit de exemplu la cabana « Babele » dacă timbrele folosite la francare reprezintă subiecte locale, cum ar fi **Babele** sau **Sfinxul**! În asemenea cazuri de « maximă concordanță » turistul s-ar putea să treacă foarte ușor în rîndurile filателиștilor împătimați.

Există destule motive de afinitate reciprocă și de aceea mulți tineri au fost cuprinși de ambele pasiuni. Ele nu se exclud, în nici un caz, ba, dimpotrivă, se completează în mod armonios.

Mai puțin cunoscut este faptul că în trecut a funcționat chiar o poșta turistică locală la care vrem să ne referim în rîndurile de față.

Mai întîi societatea turistică S.K.V. (1881—1943), iar mai apoi și alte societăți sau administrații (T.C.R., Hanul Drumeților etc.) s-au îngrijit să asigure turiștilor care frecventau cabanele, pensiunile și unele restaurante de munte, anumite servicii locale de poștă. Ba, unii administratori, probabil nu străini de filatelie și de unele realizări similare din străinătate, au emis chiar efecte poștale —

timbre și ștampile — prin care atestau plata transportului corespondenței pînă la primul oficiu poștal de stat. Aici, scrisorile erau din nou francate — de astădată conform tarifului oficial — și își continuau drumul pe rețeaua normală. Francatura și însemnele poștei locale, turistice, deși parafiletelice, au fost asimilate cu timpul filateliei, devenind chiar foarte căutate și apreciate ca mari rarități. Timbrele emise (Păltiniș—1895, Măgura—1903 și Bistra—1907) sînt menționate în mai toate cataloagele și lucrările de specialitate filatelică.

După desființarea activității poștale locale cu profil turistic, serviciile poștale efectuate de cabane au continuat să fie oferite sub o altă formă. La majoritatea punctelor turistice se aflau la dispoziția vizitatorilor cărți poștale cu ima-

gini din zonă și purtînd o ștampilă de localizare, în genul celor redatăe alăturat. Pe lîngă datele respective de informare (denumirea punctului, proprietarul, altitudinea etc.), ștampila asigura prin simpla ei aplicare următoarele: confirmarea obligației asumate de cabanier de a transporta scrisoarea la cel mai apropiat oficiu poștal de stat; justificarea perceperii unei suprataxe de vînzare, în favoarea cabanei în cauză; atestarea că turistul expeditor a atins cu adevărat locul indicat pe ștampilă.

Transportul corespondenței expediate astfel prin poșta turistică locală era asigurat în cadrul activității obișnuite de aprovizionare a cabanei, neimplicînd curse regulate sau speciale.

Nu știm cu certitudine dacă nu se percepeau taxe în plus pentru transportul corespondenței



Fostul restaurant « Bethlen » de pe Tîmpa, care dispunea de o ștampilă turistică pe care era scris: « Bethlen — Salutări de pe Tîmpa — 957 m »

Exemplar de ștampile ale « poștei locale » turistice



de la cabană la oficiul poștal, dar se pare că suprataxa de vânzare a ilustratei includea și respectiva obligație. Această suprataxă era fie aprobată local, fie acceptată în mod tacit; în orice caz, nu era exagerată, dacă judecăm după numărul mare de cărți poștale ilustrate achiziționate la punctele turistice și păstrate spre amintire, fără a mai fi fost expediate vreodată. Deducem dar că serviciile locale de poștă turistică nu erau oficiale, ci doar «tolerate», așa cum fusese cazul și cu poștele locale de la Păltiniș, Măgura și Bistra.

Asemenea ștampile pentru serviciile locale de poștă turistică nu au fost studiate pînă în prezent în literatura noastră filatelică. O prezentare a pieselor românești a fost făcută doar în revista americană STAMP SHOW NEWS, numărul din august 1978, aceasta datorită faptului că în străinătate ele au început să fie mai de mult colecționate și bine apreciate.

Rezultă că ștampilele turistice nu au caracterul unor ștampile normale, de anulare a francaturii prin aplicarea unui ștemplu prevăzut cu însemne de loc și dată, dar prezintă totuși caracterul unei atestări anume aceea a obligației ce și-o asuma cabanierul de a asigura, la cerere, expedierea cărților poștale ilustrate către cel mai apropiat oficiu poștal (probabil din localitatea unde se făcea și aprovizionarea), aceasta prin însăși achitarea supratexei percepute în folosul cabanei, la cumpărare. Deci, asemenea ștampile incluzînd totuși o procedură poștală, fie chiar mai aparte, pot fi asimilate disciplinei filatelice denumite «ștampilografie» (mai nou «marcofilie»), domeniu foarte apreciat de filателиștii noștri.



Este bine deci ca atunci cînd avem ocazia să vedem cărți poștale ilustrate din trecut, să fim atenți dacă nu conțin și asemenea ștampile ale poștei locale turistice. Asemenea piese trebuie păstrate cu grijă. Poate cîndva, peste ani, să facem o mare bucurie unui copil sau nepot cuprins de cele două pasiuni surori: turismul și filatelia.

SILVIU DRAGOMIR

Ioan Turcu,

ESCURSIUNI PE MUNȚII ȚEREI BÎRSEI ȘI AI FĂGĂRAȘULUI,

Brașov, 1896.

ESCURSIUNI PE MUNȚII

ȚEREI

BÂRSEI ȘI AI FĂGĂRAȘULUI

DIN PUNCTUL „LA GUMĂ DE PE „BYCECIC“
PÂNĂ ÎN CÂMPUL DE „NEGOTUL“.

DESCRIERI

ISTORICE

ȘCHITE ISTORICE

DE

CASTELELE ȘI ȚERA FĂGĂRAȘULUI.

DE

IOAN TURCU.

PROFESOR LA ȘCOALA DE ÎNȘĂȘĂRI LA BĂRSEI.

BRAȘOV.

TIPOGRAFIA A. MUREȘANU.

1896.

Literatura românească destinată călătoriei, turismului în general, are o tradiție îndelungată. Ignorarea ei — uneori voită, din motive meschine sau ironizarea celor care se străduie s-o așeze în planul atenției este un gest sub-urban, dacă nu chiar nepatriotic. În orice caz, vîrsta de aproape două secole a acestei literaturi ar trebui, cred, să determine o opinie favorabilă relevării tuturor valorilor sale, nu doar reluarea unor considerații pe marginea acelorași cărți semnate de Dinicu Goleșcu, Grigore Alexandrescu, Ion Codru Drăgușanu, Nicolae Filimon, Vasile Alecsandri, Alexandru Vlahuță. A sosit timpul (re)descoperirii rolului jucat în acțiunea de culturalizare și informare a unor reportaje și memoriale de călătorie semnate de Timotei Cipariu, Simion Bărnuțiu, Gheorghe Asachi, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Șuțu, Anderco Honoro-deanu, Dimitrie Asachi, A. Pelimon, Mihail Harret, Dimitrie Ghika-Comănești, Nicolae Ghika-Comănești, Radu D. Rosetti, Iosif Vulcan, A. D. Xenopol, Ion L. Catina și mulți alții. A sosit chiar momentul revalorificării unor scrieri

vechi de mai mică importanță, cu însușiri artistice precare, dar cu finalitate concretă, extrem de generoasă, într-un anumit context temporal. Asemenea scrieri s-au dovedit a fi, între altele, imboduri de necontestat pentru drumeția prin țară, pentru cunoașterea și popularizarea frumuseților ei. Așa este, de pildă, cartea **Escursiuni prin munții țerei Bîrsei și ai Făgărașului** de Ioan Turcu.

Lucrarea a fost tipărită la Brașov în anul 1896. Apariția ei se petrecea tîrziu, e drept, după ce Asachi publică la Iași **Dochia și Traian după zicerile populare a românilor cu itinerariul muntelui Pionul** (1840), iar Pelimon, la București, în 1859, puțin știutul său memorial **Impresiuni de călătorie în România**. Se petrecea tîrziu chiar după alte scrieri cu pronunțat accent pragmatic, toate menite să incite la călătorii turistice în diferite zone ale patriei: Nicolae Garoflid, **Guide de Sinaia et Cîmpina**, 1885; Varahil Lateș, **Muntele Ceahlău și schitul Durău**, 1885; Nifon Arhimandridul, **Preumbări la Sinaia**, 1885; Ioan G. Babeș, **Din plaiul Peleşului**, 1893. Publicarea ei trebuie calificată însă ca un adevărat eveniment în bibliografia românească a genului, deși avea loc doar cu cinci ani înaintea poemului **România pitorească** al lui Vlahuță (1901). Prin ea, autorul difuza cunoștințe detaliate asupra geografiei regiunilor cărora le consacra «opul», consemna trasee existente atunci la îndemîna excursioniștilor, furniza informații de ordin istoric, lăsa să se presupună dimensiunea drumețiilor alpine în acei ani. Totodată — și acest aspect e de o importanță aparte! — a urmărit un țel politico-național bine conturat: difuzarea printre români din Transilvania a unei scrieri temeinice despre munții care le-au fost leagăn și reazem prin veacuri. Rolul propagandistic al cărții e mărturisit, dealtfel, fără ocolișuri: «... mi-am notat în această scriere excursiunile mele făcute pe munții

țerei Bîrsei și ai Făgărașului și impresiunile din aceste excursiuni, cugetînd că voi putea (aduce) un serviciu măcar cît de mic cauzei, fie ea privită din oricare punct de vedere.»

Că organizare a materiei, volumul, se subdivide în două capitole: **I. Excursiuni făcute înainte de 1889 și II. Excursiuni făcute după 1889.**

Pînă în 1889, Ioan Turcu a umblat prin Bucegi și Piatra Craiului, prin împrejurimile Branului; a vizitat minele de argint din Zărnești și Poiana Mărului, minele de cărbuni de piatră din Holbav; de la mănăstirea Simbăta a urcat în Munții Făgărașului pînă pe creastă — la Viștea Mare, la Urlea, la Bîndea, la Negoiu, la Vinătoarea lui Buteanu și în alte părți. A cercetat atent și a descris amănunțit virfurile, culmile, curmăturile și tăurile. (Nu toate, desigur) Toponimele notate și vehiculate sînt cele vechi, nealterate de intervențiile brutale ale străinilor, precum: Crepătura, La Prăpăstii, Colțul Chiliilor, Tămașul Mare, Făgetul Caprei, Îlărescul, Bîrsa Tămașului ș.a.; în Bucegi, virfului cel mai renumit i se spune **La Om** și astfel înțelege autorul să-l treacă în pagina scrisă. E, deci, o atitudine de fidelitate și de onestitate aici, dar, în același timp, și **semnul** unui sentiment patriotic pe care și-l rostește într-o vreme cînd încercările de denaturare a vechilor toponimii românești își începuseră ofensiva.

«Excursiunile» lui Ioan Turcu de după 1889 s-au repetat aproape pe aceleași itinerare din Bucegi, Făgăraș, Piatra Craiului. În Bucegi a urcat ca și înainte, pe trasee de mult bătătorite de pasionații muntelui ce veneau din Transilvania: Bran — peste Guțan — Strunga — Peștera Ialomiței — virful La Om; Rîșnov — Valea Mălești; plaiul Tarca — Poarta — muntele Zănoaga — colțul Glemiei; Guțan — muntele Poiana Țapului — La Om; Guțan — Strunga — Colți — Bătrîna — La Om; Guțan — Strunga — Peștera Ialomiței..

Circulația turistică în Bucegi, lasă să se înțeleagă Ioan Turcu, era destul de mare în a doua jumătate a secolului trecut, de vreme ce, într-o excursie din 1886 La Om, îl acompaniaseră profesorul Lazăr Nastasi din Brașov, Octavian Pop, student la Viena, Ioan Stoian, primarul Branului Inferior și Ioan Rațiu, notarul Branului Superior. Tot atunci,

zărneșteanul (Ioan Turcu s-a născut în Zărnești în 1851) și doi dintre însoțitorii lui «... ne-am suit pe grupul estic, de piatră, pe micile trepte săpate în această...», ceea ce dovedește că virful era un obiectiv de mare interes, căci treptele fuseseră săpate de excursioniști cine știe cînd!

Cartea lui Ioan Turcu, prima scriere amplă dedicată masivelor montani la care se referă, redactată de un român transilvănean și tipărită la Brașov, nu este un ghid propriu-zis. Ea are un caracter monografic complex, cititorii găsind în paginile ei, cum am spus, informații geografice (așezare, înfățișare, altitudini ale munților), istorice (date erudite despre cetatea și castelul Bran), economice (dezvoltarea minelor din Zărnești și Poiana Mărului), legende (despre Bran, Zărnești, Făgăraș), date despre tradițiile comune ale românilor din Transilvania și ale celor din România (portul și jocurile asemănătoare ale rucărenilor, brănenilor, zărneștenilor), despre preocupări similare precum ciobănitul, agricultura, creșterea vitelor. Informația de natură turistică este însă abundentă, exactă și extrem de folositoare. Ea se referă, dincolo de aspectele relevate pînă acum, la peisaj («Suind tot călare prin pădurea de brad și molift cea prea frumoasă... o privesc încîntătoare ni se deschide acum înaintea ochilor, ca și cum am fi intrat în o lume nouă, plină de farmec, plină de poezie. La stînga se vedea Piatra Craiului în toată splendoarea ei, cu falnicele-i stînci și cu adîncile ei prăpăstii, la piciorul cărora, jos, este legat verdele pisc al Tămașului cu largile lui poieni, cu grasele pășuni și cu întinsele păduri de brad.»). Ba, mai mult, conține chiar sfaturi pentru excursioniști: «În fine, pentru turiști, spre orientare, mai observ că la munte niciodată să nu pleci pe timp rău. Cu muntele să nu te joci».

Judecată din perspectiva timpului, se poate spune că **Excursiuni pe munții țerei Bîrsei și ai Făgărașului** reprezintă un moment de vîrf în bibliografia literaturii pentru turism din secolul trecut, în întreaga istorie a acestei literaturi. Ea face parte din cele câteva cărți pe care le-am numi doar lucrări de referință, ci **scrieri clasice ale literaturii românești de călătorie, de drumeție prin munții țării**. Cunoașterea ei printr-o ediție comentată ar fi

un pas întru **recunoașterea** acestei literaturi care, din păcate, nu și-a găsit încă exegeții, nu are o definiție clară, nici un statut pe măsura importanței ei.

A. B. Szalay,

DER KAMM DES FOGARASCHER GEBIRGES

1934—1936



Este o carte necunoscută marilor îndrăgostiți de Munții Făgărașului. Titlul s-ar traduce românește așa: **Creasta masivului Făgăraș**. Necunoașterea ei, cu excepția citorva cercetători, desigur, se datorește limbii în care a fost scrisă (germana), dar și lipsei de popularizare. Or, ea este de o importanță deosebită, cel puțin pentru geografi, filologi, istorici, topografi, autori de ghiduri despre «Alpii Transilvaniei». Importanța ei rezidă în tematica pe care o abordează: descrierea crestei Munților Făgărașului sub cele mai diverse aspecte: topografia, posibilități de traversare, puncte de perspectivă, lacuri glaciare, cote. O des-

criere realizată în 1914, după numeroase observații pe teren și consultarea bibliografiei de referință de atunci, de către sibianul A. B. Szalay.

Cartea lui A. B. Szalay se remarcă prin obiectivitatea și căldura tonului redactării ei. Autorul s-a arătat a fi prob în consemnarea toponimelor, capitolul cel mai interesant al lucrării. El a refuzat să accepte ipostaza de victimă a teoriilor naționalist-șovine din epocă și a notat toponimele cu denumirea lor veche. «M-am ocupat timp de 15 ani foarte intens cu denumirile de locuri ale masivului Făgăraș, atât topografic, filologic, cât și istoric...», scria A. B. Szalay. Am studiat și legile lingvistice și logica interesantă, nouă necunoscută, a țăranelor române, după care denumește munții, și în special virfurile».

Pe baza studiului temeinic și îndelung, autorul a ajuns la câteva concluzii ce pot fi rezumate astfel:

a) denumirile de munți, văi, virfuri, ape etc. sînt românești; b) numele virfurilor din masiv derivă din numele văilor, fiindcă oamenii locurilor numai de acestea din urmă sînt preocupați, nu de virfurile interesante doar pentru turiști («Dacă țăranelor spune Ucea Mare, atunci niciodată nu-i trece prin minte să se gîndească la un virf mare numit Ucea, ci înțelege pur și simplu valea mare a Ucei, spre deosebire de cea mică, care se cheamă Ucișoara... Pentru virful în sine, pe care nu-l calcă niciodată cu oile lui, nu are nume, pentru că nu are nevoie de el! Și dacă totuși vrea să denumească acea regiune, atunci se folosește de o perifrază și spune: «virful la Ucea Mare», asta însemnînd punctul culminant deasupra văii Ucea Mare»); c) numele de munți din masiv sînt date în funcție de numele comunelor cărora le aparțin; dacă unul sau doi versanți ai aceluiași munte aparțin unor localități diferite, muntele — și chiar virful lui — poate avea mai multe denumiri; d) foarte multe nume de munți se trag de la familiile care, cu sute de ani înainte, au stăpînit acei munți; așa au fost familiile Cațavei, Negoiu, Buteanu, Ciortea, Girdoman, Șerbota, Albota, Bindea, Langa; e) toponimele terminate în —escu și —ești, ca și cele care au în cuprinsul lor articolul genitivului lui, au la origine tot familii care au avut proprietăți în munții respectivi (Gălășescu, Șteflești, Piscul lui Ban, Stîna lui Terebuc).

În lucrarea pe care o recenzăm tardiv — se pare primul semnal despre ea cît de cît amplu într-o publicație turistică românească — A. B. Szalay aducea și multe alte contribuții la mai buna cunoaștere a Munților Făgărașului: enumera 102 lacuri existente în masiv, dintre care 40 nu mai fuseseră menționate în vreo scriere tipărită; comunica informații despre fauna munților (existau doar cițiva urși, riși, cca 1000 capre negre; dispăruseră cerbii; bourii și zimbrii, înțilniți în Evul mediu pe versantul sudic, au rămas doar în amintire; nota aproximativ 100 de cote noi; făcea observații interesante privind clima din masiv și constata că în anumite zone zăpada persistă pînă prin 16 septembrie (valea Ucișoarei, în anul 1907, la altitudinea de 1600 m); descria traseele principale (de creastă) pe care le parcurseră de-a lungul

anilor; oferea, în premieră, cîteva date privitoare la istoria ascensiunilor în masiv.

Cu un asemenea conținut, parțial înnoit și original chiar și față de cel din cartea lui Em. Martone, scrierea lui A. B. Szalay rămîne o lucrare de referință bibliografică pentru toți care studiază Munții Făgărașului. Am semnalat-o din dorința de-a o pune în atenția tuturor îndrăgostiților de acest masiv, de istoria ascensiunilor în el, a celor care și azi mai folosesc în ghiduri sau pe hărți toponime care nu respectă întotdeauna regulile de formare a cuvintelor în limba română, preluînd, în schimb, și popularizîndu-le, pe cele formate după alte legi decît cele românești, ori ignorînd, pur și simplu, existența vechilor denumiri (toponime, oronime, oiconime).

VALENTIN BORDA

Știați ce poate însemna O.R.R.D.O.U.G.S.C.T.T.M.?

Dacă nu, redacția noastră vă sare în ajutor. Este vorba, așa cum sîtem informați, despre: «Oficiul de recuperare, recondiționări și distribuire a obiectelor urbane găsite în stațiunile, cabanele și pe traseele turistice montane». Atît și nimic altceva!

Ultimul inventar făcut la oficiul cu pricina a constat prezența în depozite a următoarelor:

— 2.634 tocuri format cui cu dimensiuni variabile;

— 2.006 tălpi din p.v.c. și rășini sintetice;

— 9.327 cipici, șlapi, papuci de casă și de baie, ciuboșele și galenți, șoșoni, adidași, galoși, saboți și cizme;

— 1.910 valize din piele sau înlocuitori sintetici, geamantane din carton presat, lemn furniruit esențe rare, pînă și poliester texturat;

— 21.976 cercei, clipsuri, mărgel, truse de fard ten și pleoape, rimel, pudră compactă, gene și unghii false, peruci multicolore, diademe, vergele, brățări, lăntișoare tip gablonz, etc.

— 183 cravate cu elastic, cu balerine și figuri geometrice, în culori pastelate sau dégradé, papiioane, lavalieri, ștergătoare de parbriz;

— 12.345 periute de dinți, fierbătoare și foarfeci de tăiat unghii, păr, stofă, tablă galvanizată, viță de vie, flori, arbuști, plante medicinale și asparagus;

— 69 proteze dentare, auditive, bucăți plăci azbociment și beton celular autoclavizat, sîrmă ghimpată și baloți de izotex;

— 1.987.654 sticle și felurite recipiente de Odobești, Cotești, Cotnar, Milcov, Murfatlar, Zarea, Tomis, Dunărea, șampanie Mărgăritar, rom indigen sau cubanez, bere Rahova, Grivița, Azuga și din import, țuică bătrînă, drojdie, vermur, mastică, vodcă, vișinată și lichior de cacao, coacăze, cireș, aperitiv, anason și chimen, nuci verzi, portocale și ananas.

— 732.964 damigene, canistre, vase emailate, sufertașe, ceaune, termose, ibrice.

Motiv pentru care sugerăm organelor în drept înființarea urgentă pe lîngă echipele de «Salvamont» a unor brigăzi de prestări servicii montane specializate în remaia, țesut, și cusut ciorapi, pingelit și reparat încălțăminte, accesorii, podoabe, bijuterii și ceasuri precum și în valorificarea ambalajelor de lemn și sticlă, deșeurilor textile și de altă natură.

Propunem, de asemenea, organizarea pe lîngă fiecare cabană și popas turistic a unor scursale și filiale I.C.V.A. cu orar non-stop. Cooperativa «Munca în zadar» așteaptă cu justificat interes sugestiile și propunerile dumneavoastră atît la sediul său, cît și la telefon 99.66.33.

C. CIOCAN

LA CIRC!

Spectacolul de circ s-a sfârșit. O mare de oameni se revarsă de sub cupola albastră. Cîteva autocare își imbarcă pasagerii.

Circul București fusese o gazdă primitoare. Pe parcursul citorva ore și-a distrat oaspeții.

Mă aflu în biroul directorului Circului București, al cunoscutului iluzionist Iosefini, care de sub imensu-i sombrero mă privește pătrunzător în timp ce îmi țin ceasul pe mină cu cealaltă mină!

— Mi-am dorit demult un interviu cu un iluzionist de talia dumneavoastră. Circul este un miraj pentru noi toți. De toate virstele. Iată tocmai acum se revarsă de sub cupolă o mare de oameni...

— Bucureștenii iubesc circul, și nu numai ei. Se organizează spectacole și pentru turiștii veniți în Capitală, numai că destul de...

— Adică?

— Adică nu e ca și cu hocus-pocus! Cei ce dirijează turismul ar putea include mai des în programele celor ce vin la noi, în România, în București, și ore de delectare la circ. Mai ales că circul românesc este mult apreciat în lume. Noi avem trupe mult rivnite de atîtea arene! De ce cei ce ne vizitează țara să nu aibă, prilejul să ne cunoască măiestria la noi acasă?!

— Turismul ține oricum o legătură cu instituția care se numește Circ!

— E totuși prea puțin ceea ce se face. Că avem cîteva artiști care vara sînt incluși, pe la mare, în unele programe, e una și alta e să oferi turiștilor, cu permanență programe, spectacole, care fără modestie pot să spun că ne străduim să fie memorabile! Dar gata, uite, nu mă mai dau la cei ce trebuie să facă ceea ce s-a înțeles pînă acum. Sînt gata să vă spun ce vreți să aflați din culisele...

— A, unde mi-e ceasul?

— Glumiți, la mină!

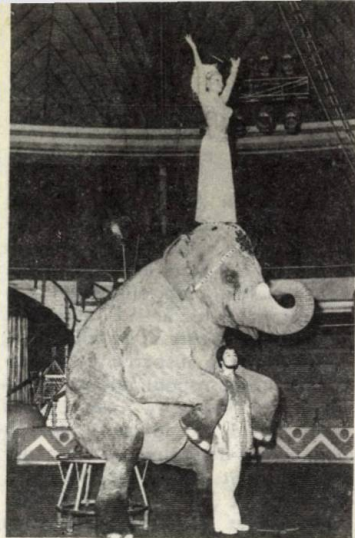
— Da, mulțumesc: «A murit dresorul de sticleți / A murit și ultimul dresor / A murit cu mîinile pe ei / Și cu ochii-nfiți în ochii lor»... Poetul Minulescu a scris despre circ, despre actorii de circ...

— «Păcat de el!... / Era un tînăr acrobat frumos / Cu corpul tatuat de sus și pînă jos / De care publicul se minuna / Cînd îl vedea-ndoit ca un inel / Sau cînd pe bara fixă se-nvîrtea / Ca o morișcă de cafea / Cu balerina lingă el!... Eh, dar în circ se moare doar o dată, nu ca la teatru în fiecare seară! Noi avem însă artiști foarte buni, siguri pe ei. Tocmai de aceea circul românesc în ultimii zece ani a cucerit 26 de premii din care două Oscar-uri. Am numit astfel trupa Constantin și trupa Stroici.

— Avem tradiții, am avut întotdeauna artiști mari! Cum privește din unghiul de vedere «tinere talente» maestrul Iosefini, viitorul circului românesc?

— Viitorul e aici. Foarte de curînd am atras spre circ talente

Iluzionism cu trupa Cora



din sport, care prin muncă neostentată vor cîștiga măiestria specifică muncii noastre. Caz concret: Teodora Ungureanu, gimnasta, e azi iată o maestră de circ. În prezent se află în turnee în străinătate unde prezintă grațioase acrobații la bara mobilă.

— Aveți mulți artiști de circ în turnee, în străinătate, la ora actuală?

— Păi, Stroici s-a întors de curînd din Danemarca, trupa Bilea e în Elveția, trupa Constantin și Moșoianu, în S.U.A. Avem, avem! Dar avem și aici, la noi, acasă unde pot veni și turiștii să-i vadă! Dar am zis că despre asta nu mai zic nimic. Tac milc!

— Atunci, vă întreb: Ce mai face maestrul-artist Iosefini?

— Hocus-pocus, ce să facă?! Multe și, zic eu, nu mărunte. Scriu o istorie a circului mondial; «Memoriile unui scamator» o las în soarta Junimii! Am scris și un film — «Sinto», e titlul lui provizoriu. Și conduc circul românesc, eu zic că bine! Avem spectatori, și spectacole pentru ei, evident!

— Dar cît de gustată e apariția dumneavoastră la televizor! Numai că de o vreme prea rară...

— Viața mea e foarte întortocheată. Vedeți că ceasul îl aveți încă la mină!

— Da, vă mulțumesc!

— Maestre ce-ați dori să transmiteți cititorilor *Almanahului* nostru, acum, după acest scurt drum spre inima circului românesc?

— Să vină chiar în inima circului, adică la spectacolele noastre. Să vină sănătoși și bucuroși către arta noastră! Asta e tot! Ceasul îl aveți la mină?...

GHEORGHE DARAGIU



BANGKOK

sau ELEFANTUL ALB

Sînt curios să culeg prime impresii din acest Bangkok despre care Marquez afirma că este orașul cel mai urît din lume. E drept, se gîndește la locuri prin care cine știe dacă eu am să calc vreodată. O plajă prăfoasă, cu case mizerabile și pagode splendide, acaparatoare pînă la neștiința de a mai ieși de-acolo. De un cartier Sam Peng unde trăiesc 150.000 de oameni pe kilometrul pătrat. De niște străzi îmbătate de zgomotul apocaliptic al automobilelor care circulă cum le vine, pe partea stîngă, după moda englezească. Vaer de motociclete, triciclurile chinezești fugind în răs-păr, milioane de oameni îngrămădiți la gura unei delte vaste acoperită de vapori de putrefacție, avînd culoarea mocirlei răscolite pe care o au marile rîuri asiatice...

La 1296, un rege siamez considera că este potrivit să graveze pe o stelă funerară.

« Nai nam, mi pla, nai na, mi khao... »
Adică:

« În apă, sînt peștii, Pe cîmpie se găsește orezul... »

Pe terasă, sîntem ferîți. Doar cîteva palme de loc mai încolo, furia apei se manifestă în toată grandoarea, ca și cum pilonii lichizi, subțiri și arțăgoși ar vrea să-și asigure forța de perforare a pietrelor. Mă și gîndesc că prins în cîmp liber pe o asemenea ploaie... haine, cămașă, cravată... mai bine lipsă. Doar crengile copacilor le simt jucîndu-se în bătaia funiilor de apă, lăsînd să li se spele pămîntul verde. Le place să creadă alții în înfrîngerea venind din forța și insistența ploii. Păreră de-o clipă: nici n-a coborît bine grumazul și reacția s-a produs — revine brusc în punctul de unde plecase, și chiar mai sus, pentru a putea relua de la cap jocul de dinainte.

Copiii, obișnuîți, își găsesc de joacă în colțul umbrarului, de peste zi, umbrelă excelentă gîndită pentru astfel de situații. Tresar, ca și cum m-aș fi trezit lovit în ceafă:

— Nucile de cocos! mă liniștește gazda, Elena Zamfir.

Sînt la reședința noastră diplomatică și în lipsa șefului misiunii plecat cu treburi, beneficiaz de compania restului familiei, adică mama și cei doi școlari la început de școală.

Căldura din aer se lasă străbătută de țevile fluide ca într-o instalație specială unde agentul răcitor are de parcurs kilometri de țevi, cedînd sau adunînd pe drum surplusul caloric. Tropicele... Mijloc de septembrie. Sezonul ploilor se apropie de sfîrșit și cineva, știindu-se parcă în culpă, vrea să folosească strîns și cu folos

vremea încă la dispoziție. Va începe cîrînd « frigul » — dacă asta putem numi la 25 de grade. Anotimpul uscat ocupă începutul de an și se lasă de regulă, ca și cel ploios, cu vizite de tai-funuri, cu ieșiri violente, cu ruperi de ritm greu reparabile. Nu a sosit încă momentul, dar ce se vede și mai ales ce se petrece prin perdeaua nopții ne face să credem că nici mult nu mai avem.

Tema ploii, a apei, a mobilității... Era cîndva, unde sîntem acum, apă întinsă, golful, valuri aduse din zare. Bangkok stă pe pămîntul furat mării și adăugat continentului. Va fi, dacă merge în acest ritm, peste un mileniu, și mai repede poate, oraș continental get-beget, loc al dorului de apă deschisă, rămas la discreția fluviului adiacent și a navelor ce-și vor face loc în lungul lui.

Un oraș-corabie, asta pare a fi Bangkok, o caravelă îmbarcată la țarm, fixată de coastele lui, prinsă de omoplații lui și pornită în derivă, avînsînd metodic, fără grabă, în împlinirea destinului migrator. Stăm pe o sanie ale cărei tălpi ci au fost făcute să urce la deal, alunecînd pe oglinda întinsă și activă a apelor.

Fulgerule se întesc, dansul liber al semnelor cerești stăpînește totul, te întrebă dacă mai este ceva peste noi în afara ploii demențiale și săgeților de lumină sfîrtecînd tăcerea nopții, compunîndu-i cromatic o defășurare indescriptibilă. Am prins, îmi dau seama, ore la care ploile ies cu tot ce au în stradă.

Îmi imaginez de mult acest drum către Marele Palat ca o sărbătoare. Orice text despre Thailanda va face popasul necesar pentru a trece prin fraza de invitare la Palat. Nevoie de frumusețe? Exces de curtoazie pentru un loc deturnat de la rosturile lui? Dorință pur și simplu de a vedea ceva mai altfel decît restul? Bangkok este un oraș foarte tînăr. El n-are nici măcar vîrsta metropolelor americane, noi și definitorii de gen. Ce înseamnă 200 de ani? Și nici istoric, în consecință. Lucrurile de suflet, din acest punct de vedere, se află sus, la Ayutthaya, vechea capitală, nodul tuturor drumurilor de altădată. El a devansat, a premers Bangkok, a trasat o potecă pe care acesta din urmă va să vină. Ayutthaya port la mare cîndva este azi localitate continentală sută la sută. Acolo se găsește Cetatea de diamant, acolo se pot vedea cărămizile din vremea cînd zidurile și șanțurile ofereau protecție și liniște. Acolo mai sînt și azi semnele vîrstei de trecere, marcată apăsător de infiltrații de interese și dispute dureroase. Stau, în răsfrîngerii succesive, cartierul portu-ghez și spaniol, japonez, englez, francez, olandez.

Dar Bangkok te cheamă să vezi Marele Palat. Închipuiți-vă tăietura de pământ întinsă pe 200 de hectare, populată, acum 200 de ani cu încăperi și ziduri, cu idei de construcție și frumuseți, cu izbucniri de detalii și soluții de finisare în stare a-ți încinge privirea. Doi kilometri de pereți împrejmuitoari delimitează palatul așa cum a fost gândit, înălțat, împodobit și apărat. Greu să te dumirești ce este în realitate, cum se adună, ce se întâmplă cu soborul de case din fața ta, la ce bun și cu ce gânduri a apărut firesc. Văzut de sus, Marele Palat s-ar identifica a erupție de acoperișuri înlăcrimate în culori tipătoare, dansuri în spațiu de pante repezi, potolite brusc în umărul pereților, intersecții de creste în valuri, punctate de izbucnirea turnurilor piramidale. Altfel, te deplasezi în voie pe străzile ca niște uliți, continui prin a te opri în dreptul ușilor și te hotărăști să le treci pragul încheind un ciclu, nici așa complet, dar necesar pentru a te plasa într-un sistem orientativ.

Se regăsesc în interioarele fără număr ale palatului toate cîte se cer pentru activități oficiale. Holul de audiențe — spațiu aferent marilor ceremonii. Sala încoronării — aici monarhul primește invitația de a conduce țara în vecinătatea figurii simbol al lui Pra Syam, invocația prosperității. În palatul apropiat al locuit regii Rama. După încoronare, suveranul trebuia să doarmă cel puțin o noapte în acest loc, dovadă că reședința oficială a fost preluată. Deasupra ușilor, semne heraldice ale ministerelor: Leul Ministerului de Interne, Elefantul Ministerului Apărării, Lotusul Ministerul Afacerilor Externe. În vecinătate, încăperile particulare ale familiei regale.

Dincolo de destinații, oficiale ori domestice, dincolo de aspectul administrativ al lucrurilor, tresar în fața ochiului acele elemente ce privesc adevărata forță și gravitate, registrul splendorii, rafalele de inspirație, gîlgiutul plăcerii de a face ceva în stare să-ți ia ochii și să fure sufletul. Există, în Dusit Hall, Tronul de perle, mică bijuterie a genului, sint de jur-împrejur elementele de arhitectură Siam, scoasă la suprafață, desfășurată, pusă în evidență ca nicăieri. Ceva mai încolo există casele în care a locuit, acum un

veac, regele Chulalongkorn. Se utilizează acum doar sectorul pentru recepții. În sala tronului sînt primiți ambasadorii străini. Coloanele de marmoră roșie taie vertical pereții în alabastru. Decorațiile de cristale, străine, înseamnă cadouri făcute de monarhii prieteni. Boromabiman este un nume trecut rînd pe rînd în dreptul construcțiilor gândite pe latura vestică. Cea de acum a fost citorită de Rama VI. Un dom rectangular peste sala circulară. Fresce cu reprezentări siameze ale zeilor vedici. Interesante mi se par și poruncile, virtuțile regale enunțate: dăruire, conducere dreaptă, sacrificiu personal material și spiritual, onestitate, blîndețe, efort, evitarea miniei, a răutății, calmul...

Budha de smarald. O piatră prețioasă prinsă în montura savantă a colonajelor aurii, răspindite și ele într-un univers de culori coboritoare din cer. Capela regală are înfățișare de minăstire, lipsesc doar călugării. Marmura sticlește diafan, luciri îmbăiate în straniu, opriți calme filtrate de insolit. Budha de smarald stă prins în rama de sus, prinsă în aur. Această piesă discretă și delicată, o singură bucată de jad prelucrată și șlefuită, constituie obiect de venerație națională. Efigia a fost descoperită în 1464. Cam odată cu Putna. A fost dusă de colo-colo, pe drumurile ce desenează pelerinajul domnitorilor. Rama I care construiește Bangkok și capela regală îi fixează locul în altar, de unde pornește și azi lumea venită să-i stea la picioare.

Mă închipui noaptea între pereții blocați de istorii privindu-l pe Budha, prin desenul de lungi trupuri grele de migala aurului adunat, mă văd cercetînd, ca spre Steaua Polară, delicata statuie. Nimic nu mă poate face să cred că nu acolo se află acum punctul de sprijin al universului.

În curtea largă, au ieșit la plimbare vietăți fabuloase, elefanți albi, lei proscrisi pentru impulsul de a se veseli, cocoși-gigant, războinici gata să te ia în furculiță dacă nu chiar în săbiile ascuțite ca briçul, ce le poartă la șold.

Marele Palat aduce prin aceasta în cutele identității sale ceva din dorul de jucării al omului matur.

NEAGU UDROIU



ANCHORAGE

sau

POFTIȚI LA ÎNGHEȚATĂ DE AFINE

Prin sticla aeroportului mă izbește o vreme umbră, translucidă, impermeabilă, respingătoare din capul locului. Vagi contururi, clădiri fantomă se ȋtesc ȋn raza privirii, refuzându-ne dreptul identificării și al reperului. Ȋncerci starea celui care ar vrea și n-ar prea vrea să iasă din casă. Dar cum n-ai ȋncotro, ȋți amintești obligația, tot a ta, de a ști ȋncotro. Mi se recomandă: « Captain Cook ». Femeia mărunț, puțină la trup, ȋn serviciul companiei aeriene cu care călătoresc mă ajută, oferindu-mi informații de tot felul. Inclusiv cu telefonul acestui « Captain Cook », pe care mi-l reprezint deocamdată drept un vapor, doc plutitor, pirogă sau ceva asemănător. Sun, mi se răspunde dar află că abia după ora 4 se discută cu mine. Intervine umbra mea, doamna ȋn cauză, și sȋnt salvat. La nici doi kilometri se găsește aeroportul local. Nu vreau să merg pȋnă acolo? Voi găsi ȋn hol adresele tuturor hotelurilor, pȋt comunica direct, prin simplă ridicare a receptorului, și comanda o cameră. Ceea ce și fac. Un autobuz pentru care plătesc de la ȋnceput, ne ia pe toți și promise să oprească fiecare pe unde avem nevoie. Ȋncepe o burniță mărunț, e toamnă avansată bine. Prin spȋrtura norilor se preling cȃtre noi colțuri albe de munți intrați ȋn iarnă, trufași ȋn puterea lor de a se ști mereu unici, frumoși și siguri. -

Orașul vine spre noi. Vin și munții, dar ȋși rezervă dreptul de a ne ști la distanță, ȋndeajuns cȋt să nu cȃdem ȋn curiozități nepermise, ȋn intimism. Blocuri ȋnalte de zeci de etaje răbufnesc pe alocuri dintre case fără etaj, nu puține de lemn, de vȋrstă uitată ȋn timp. Regăsesc mania geometrizării, bulevardele largi

peste măsură și lungi, săgeți grȃbite să lege ȋntre ele extremități care n-au altă șansă de a se privi ȋn ochi și străzile perpendiculare repezite să le intersecteze. Iar noi, autobuzul nostru, suveică harnică, se strecoară agil, prelingȋndu-se cu insistență printre fațade atȋt de mult diferite ȋntre ele.

De n-ar fi fost cutremurul, probabil găseam altceva. Un sat mai mare cu ambiții de oraș. La poale de codru verde stă această tipsie ȋn epiderma căreia și-au găsit locul, ȋnfipte ca niște ace de gȃmăle pe un covor din plastic. Capul compas al ȋntregii Alaska stă strȋmtorat pe limba de pȃmȋnt fugită rebel din chingile muntelui pentru a se lȃsa prinsă de solul mȋngios al apei, și ea alergată, ascunsă ȋn depȃrtări de fierbinșeala oceanului. Este și asta o ciudățenie: pȃmȋntul pe care calc are ceva din pulsul răbufnirii de acolo, al muntelui McKinley alb, pururi alb, cocoțat peste oameni și lucruri, peste tot ce ȋnseamnă natură, a strigare, a rȃsfăț, a aspirație la totalitarism. Apa ce o voi prinde ȋn cȃșul palmei, la mal, ține ȋn catenele-i ȋntime, ȋn arhitectura fluidă, vibrațiile, magnetismul venind de undeva din cȃmpul ȋntins al Ecuatorului.

Mă fascinează acest stilp ȋnzorzonat ca un brad de An Nou. Podoabele sale sȋnt aripioarele privind spre toate cele patru vȋnturi pe care stau notate locuri diverse, alese după nu știu ce criterii și distanțele ce stau ȋntre ele și locul unde sȋnt. Ușor derutantă, dacă ar fi vorba să le ȋei fără discernȃmint, ȋnscriindu-le ca ȋntr-o adunare algebrică.

Iar pentru ca surpriza să rămȃnă surpriză, descopȃr alături, la intersecția dintre Avenida 4 și strada F o cabană de lemn, deloc strȋmtorată ȋn a-și

afișa straiile tocite la coate. Așa trebuie să fi fost destule prin oraș și nu cu mult timp ȋn urmă. Datează din 1954 și n-aș zice că preferința pentru astfel de birouri « moderne » face rău. O rocă de jad imensă cȃntărește 500 kilograme și a fost adusă din Kobuk River de doi localnici: Ivan și Ova Stewart. Casa lor, un studio foto, se ține ȋncă pe picioare și este a doua ca vȋrstă ȋn tot orașul. Iată și primăria de altădată, construită ȋn 1936 pentru a găzdui toate serviciile administrative ale localității declarată oraș ȋn 1920. La etajul doi se găsește loc pentru dormitorul pompierilor. Statuia din colț este a domnului William H. Seward. Era secretar de stat ȋn 1867 cȋnd dumnealui a reușit să cumpere Alaska de la ruși pentru 7,2 milioane dolari. O afacere pe care să spun drept n-am ȋnțeles de ce unii o numesc « prostia lui Seward ».

Vitrinele sȋnt ȋmbrobodite ȋn obiecte lucrate de oamenii locului. Eschimoșii. Artizanatul lor ȋnseamnă ȋmbrȃcȃminte din piele, mocasini, podoabe și, peste tot, ulu. O lamă de formă curioasă, o toporișcă bine ascuțită, cuțit eschimos scos din teaca lui ancestrală și pus la vȋnzare pentru a sugera turistului legătura cu pȃmȋntul. Magazine ȋntregi gem de obiecte făcute de eschimoși. Mulți lucrează sub ochii tăi. Pe stradă trece neobservată mașina de ultimul tip, el rămȃne aplecat asupra instrumentelor rudimentare, aceleași de cȋnd eschimoșii lucrează cu perseverență, cu pricepere, cu ȋndȃjire. Unde sȋnt ei, altfel? Prin posturile publice, puțin. Probabil la muncile mai aspre de dincolo de marginea orașului. Dar iată-i cȋnd și cȋnd pe stradă. Stau de vorbă, ȋn grupuri, ȋnve-

liți în hainele lor călduroase, sorb din sticlele la vedere ce au, mai ales bere, se înfierbîntă, vorbesc tare, aleargă, traversează strada pe unde nu trebuie.

O inscripție îmi atrage atenția. Aici are loc, în februarie, expoziția sculpturilor de gheață. Anchorage se numără printre cele mai nordice orașe de pe glob. În fața gării datînd din 1914, pe platforma special amenajată, o mică locomotivă. Construită la începutul secolului, a servit în anii săpării canalului Panama. Cu vocația conservării trecutului, cu o nerăbdare explicabilă, Anchorage se chinuie să păstreze tot, semnificativ sau nu, să sublinieze, să confere soliditate argumentelor unei existențe care altfel n-are cum să impresioneze. În Old Federal Building, întreaga fațadă este, din 1959, îmbrăcată în steagul cu 49 de stele, în memoria actului care trecea Alaska drept stat al SUA. Teatrul de pe 4-th Avenue datează din 1947 și este semnat de Priteca și Porreca, doi arhitecți din Seattle care au finalizat dorința unui milionar, pe nume Cap Lathrop. Și aici, ca și în mai toate clădirile săritoase, picturi cu scene din sălbăticia Alaskăi, regele McKinley, cîini lăptoși, puternici și utili, eschimoși. Klondike Palace din imediata apropiere nu face excepție, fotografiile expuse amintind de Gold Rush și de înăvuțiiții săi, dar nimic sau aproape nimic de victimele sale. Da, acesta este «Captain Cook», hotelul către care eram trimis. Norocul, meu că nu m-am descurcat la vreme! Clădire de răsfaț, multe etaje, desigur cosmopolită, hotel competitiv cu orice se găsește mai bun pe continent, la New York, la Chicago și nu mai știu unde. Este proprietatea fostului guvernator de Alaska, Walter J. Hickel și a apărut evident după cutremurul din 1964. Ar putea fi considerat și un fel de cabană Cook: peste tot hărți, picturi, trofee arctice, trimiteri la călătoria căpitanului.

În parcul de la poalele dealului, casa unui anume Oscar Anderson, și el pornit prin 1915 să facă bani din negoțul cu carne, aventurîndu-se apoi în

afaceri cu cărbune. O clădire demnă de studiat este locuința de pe Avenida 6, făcută de însuși proprietarul, George Pruvit. Alături, timplarul John Wirum și-a făcut și el o locuință după gust și puteri, căpușînd-o în lemn și făcînd ceea ce nu se văzuse pînă atunci — dormitoare la etaj.

Două blocuri stau agățate unul de altul, zgîrie nori locali și ei clădiți după cutremur. Primul, un fel de minister al vinatului. Celălalt Arco Tower găzduiește oficiile ce patronază companiile petroliere din zonă. De cînd cu descoperirile din Klenai în anii '50 și apoi cu ascensiunea de la Prudhoe Bay... Aici în blocul cu 8 etaje, galben muștar, își are sediul primăria orașului. Înainte de război, Anchorage avea 7.000 de locuitori. În 1950 ajungea la 30.000. Acum numără 200.000. Adică jumătate din populația întregului stat.

O grădină japoneză în Alaska! Flori, pietre, coline, imaginate cît să nu lipsească, o șuviță de apă, podețul. Este singura de acest fel în tot statul și se datorează inițiativei celor de la Japan Air Lines.

Finanțiarul Plaza. O pictură murală reia istoria de la A la Z a Alaskăi. Din perioada rusă, la conducta petrolieră. Vinerea, în zilele de vară, sub balconul bine afișat, au loc concerte.

Dîrdii de ori de cîte ori mă trezesc în stradă. Dar «Larson's», mă avertizează de cîte ori trec pe Avenida 5, că pot servi la ei înghetată de afine. O firmă pretențioasă, pe o vilă cam prăpădită, de altfel în reparație: «Humphrey House». A fost construită în 1923 și avea să servească drept sediu electoral vicepreședintelui Humphrey în tentativa nereușită pentru Casa Albă.

Ușor, ușor — se cam termină cu partea aranjată, domestică a orașului. Începe parcul Delaney. Era cîndva loc rezervat pompierilor și aterizării. În locul acesta au găsit cu cale localnicii să salute prin focuri de artificii intrarea în Uniune. Vor face la fel de Bicentenarul S.U.A. și chiar la venirea papei în 1981. Locomotiva cu aburi de culoare neagră printre ultimele de acest tip văzute alergînd pe drumurile de fier ale Alaskăi.

Cimitirul are ceva din înfățișarea celor britanice. Doar că ortodocșii par a fi în majoritate. Un petec de pămînt dominat de cruci modeste, inscripții laconice sau pur și simplu mici borne, fusesse gîndit în felul său. Excepție face Sydney Laurence, al cărui cavou pictat se vede de departe, în linia ce se prelungește dinspre «Sheraton», hotelul cel mare al orașului. Doar «Cook» proprietatea, cum vă spuneam, a fostului guvernator și «Sheffield» proprietate a domnului Bill Sheffield, actualul guvernator îl pot privi, oarecum, egalitar.

Aflu că Sarah Bernhardt obișnuia să poarte cu sine, oriunde pleca, un coșciug. Să fie, să se găsească. Aflu de asemenea, pornind de la faptul că nimeni n-are chef să vorbească de bună voie despre moarte, că anual, în S.U.A., se înregistrează cam același număr de nunți și de decese — circa 2 milioane...

NEAGU UDROIU

„SFATURI“ PENTRU... ANUMIȚI TURIȘTI!

● În ascensiuni toți drumeții indiferent de vîrstă (și de funcție), au obligația să se salute; sînt salutați de regulă cei care coboară și nu... invers!

● Nu te grăbi și nu încerca să dobori recordul mondial de viteză în domeniu. Nu-i neapărat nevoie să ajungi la «Cruce» înaintea celorlalți.

● La cabană și pe cărări de munte nu-i nevoie să vă îmbrăcați decent sau să respectați regulile elementare de civilizație. Tot nu vă vede nimeni, iar cabanierul nu este milițian.

● Respectă cabana tot așa cum îți respectă propria casă. Urcă-te în pat încălțat cu bocancii plini de noroi, lustruiește-i cu pătura, stinge țigara pe cearceaf, încrustează-ți numele pe tăblia patului, iar cînd pleci nu uita să-ți iei ca amintire cel puțin o... clanță.

C. CIOCAN

NOTE DE DRUM DINTR-O CĂLĂTORIE... PE CĂRȚI POȘTALE

Scriam, cu altă ocazie, că emoția turistică este o emoție de contact nemijlocit și că oricât de reușite ar fi diapozitivele, cărțile poștale ilustrate, albumele sau filmele documentare, ele nu pot crea o stare de emoție totală, și că este nevoie să te afli față în față cu monumentul, cu peisajul sau cu opera de artă, pentru a putea trăi intens plăcerea unei descoperiri depline.

Și totuși...

Iată-mă la birou, acasă, cu zeci de cărți poștale ilustrate și câteva albume în preajmă-mi, încercând să întocmesc niște note de drum dintr-o călătorie pe care nu am făcut-o niciodată, « excursia » propusă urmînd să aibă loc nu într-o localitate sau într-o țară, ci pe o jumătate din continentul nord-american.

Voi folosi, așadar cărțile poștale ilustrate și albumele, dar nu voi deschide nici o carte de călătorie a vreunui din cei care au traversat teritoriul Statelor Unite.

Nu am vrut să pun în fruntea acestor rînduri nici cuvîntul « amintiri », fiindcă ele s-ar referi la momente trăite efectiv, dar nici pe cel de « impresii », deoarece noțiunea este prea strîns legată de contactul nemijlocit cu obiectivul, ceea ce de asemenea n-ar fi fost conform cu realitatea; le-am spus « note de drum » întrucît le-am considerat cele mai apropiate de intențiile mele: în fața unei imagini, surprinsă într-o fracțiune de secundă de aparatul fotografic, m-am oprit mai multă vreme, am încercat să-i tîlmăcesc rostul, fără altă informație decît simpla explicație a fotografiei și apoi am « notat » ceea ce — cred eu — aș fi notat și dacă aș fi fost la fața locului; deci fotografia va fi « documentul studiat », încercînd să-i descifrez sensul cît mai exact posibil.

Zburînd cu gîndul deasupra Atlanticului, încercam o firească emoție; nu mă îndreptam către o țară, ci către o lume. O lume a contrastelor, concluzie pe care nu trebuie să ți-o spună cineva.

Francezii au fost și ei colonizatori în America; au trimis și ei coloniști, împreună cu o administrație colonizatoare. În anul 1883, poporul francez a făcut celui american, un dar care a căpătat valoare de simbol: Statuia Libertății, instalată pe insula Liberty Island, în rada imensului port New York. Cu cei 50 de metri înălțime proprie, plus încă pe atît cît măsoară soclul de granit, Statuia Libertății a fost plasată la această principală poartă de intrare a Americii, ca să lumineze « calea spre Lumea Nouă ».

Ajuns în centrul New-York-ului m-am întrebat unde sînt primite personalitățile care vizitează orașul. Nu fiindcă m-aș fi considerat o asemenea personalitate, erou sau demnitar, ci pur și simplu pentru că voiam să văd dacă urarea de bun venit în citadela zgîrie-norilor se face la etajul 60 al vreunui paralelipiped de fier, beton și sticlă. Nu. Primăria New-York-ului, City Hall, este o clădire cu un singur etaj, în stil renescentist, plasată într-un parc triunghiular în care au fost adunate relieve din prea scurtă istorie a Americii de pînă la 1811.

De la City Hall am mers la întretîierea lui First Avenue cu Roosevelt Drive, la Est de strada 42 către strada 48. Aici este capitala lumii, sediul ONU, un paralelipiped vertical proptit pe un fel de soclu, de asemenea paralelipipedic, dar orizontal, străjuit, de o parte și de alta, de drapelele țărilor membre.

Mi-a plăcut ideea referitoare la faptul că majestuosul zgîrie-nori este plasat pe « terenul » donat de John D. Rockefeller Jr. și pe « pămîntul » donat de orașul New York. Cu alte cuvinte, proprietatea Națiunilor Unite asupra clădirii care îi este sediu, este totală și deplină, adică din virful construcției și pînă în fundul pămîntului, la pirosoferă.



Am continuat plimbarea prin New-York...

Nu m-am oprit la cabaretul lui Jimmy-șase gloanțe, ci la Metropolitan Opera, scenă de prestigiu, vis al tuturor marilor cîntăreți ai lumii. În fața acestui edificiu mi-am reamintit că în anul 1965 Marc Chagall a pictat scenografia la « Flautul fermecat » de Mozart revoluționînd, într-un fel, modalitatea de exprimare scenică, aducînd ca fundal al delicatei muzici mozartiene, un desen insolit cu linii și forme aproape infantile, tipic chagall-iene, dar cu o cromatică de asemenea originală, făcînd un tot copleșitor, fascinant. În istoria Metropolitanului, scenografia lui Marc Chagall are aceeași valoare ca și plafonul Operei din Paris, pictată de același artist, la cererea uneia dintre cele mai mari personalități culturale ale secolului nostru, André Malraux.



Nu m-am oprit nici la barul de noapte al lui Joe-nas tăiat, ci la muzeul care a făcut celebru numele lui Salomon R. Guggenheim, acea uluitoare de modernă construcție proiectată de Frank Lloyd Wright, unde sînt prezentate prețioase opere de artă plastică modernă. Acest **S. R. Guggenheim Museum** adăpostește, închipuiți-vă, șapte opere ale lui Constantin Brâncuși (**Portretul lui George, Vrăjitoarea, Micuța franțuzoaică, Regele regilor, Adam și Eva, Foca și Testoașa zburătoare**, conform lui Sidney Geist).

Am plecat din New York și iată-mă la Washington D.C., capitala Uniunii și reședința Președintelui. Mare diferență între capitala administrativă și capitala de fapt. Deși are în jur de două milioane și jumătate de locuitori, Washingtonul este un oraș tihnit, cu străzi drepte și perpendiculare, cu cele mai importante artere purtînd numele statelor Uniunii și cu numeroase zone de verdeată. Un veritabil parc acest Washington, avînd în centru Capitolul, iar ca dominantă, Monumentul închinat președintelui al cărui nume îl poartă.

Am trecut pe la Casa Albă, pe la Pentagon, pe la Lincoln Memorial, pe la Curtea Supremă (sînt jurist!). pe la Monumentul Soldatului Necunoscut. Ceea ce frapază, arhitectonic, la monumentalele clădiri ale capitalei este neo-clasicul, importat din Europa către sfîrșitul secolului trecut, unde a cunoscut o mare vogă care nu-i putea lăsa indiferenți pe americanii atenți la « ce mai este nou prin Europa? ».

La Detroit, patria automobilelor (cum îi merge vestea), am întîlnit un centru civic foarte interesant, cu o sală dreptunghiulară (Cobo Hall) și o altă alături, circulară (Convention Arena) cu multiple destinații (spectacole, întreceri sportive, expoziții, congrese, adică polivalentă).

Am ajuns la Pittsburgh, de data aceasta « patria » oțelului, după cum Chicago este a gangsterilor și a abatoarelor, Las Vegas a cazinourilor, Los Angeles cu Hollywood-ul a cinematografiei și așa mai departe.

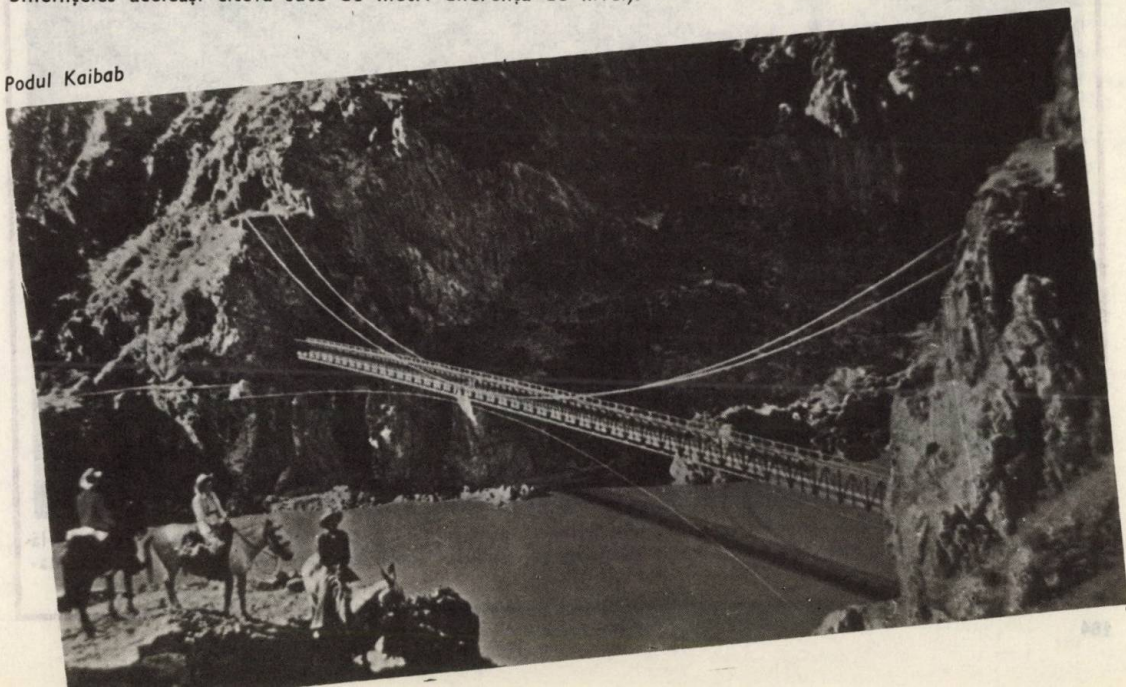
La Pittsburgh, oțelul și-a « făcut de cap »; în primul rînd, sediul lui United States Steel Corporation este o clădire cu peste 40 de etaje, construită în întregime cu fațadele din oțel inoxidabil, care se poate « desface » în două minute și jumătate, permițînd ca spectacolele să se desfășoare sub cerul liber. Cîntărește 3.653 tone (de oțel) și a costat 22 milioane de dolari; în fine, Cathedral of Learning este singura universitate din lume instalată într-un bloc cu 42 etaje (dacă nu este « cel mai », trebuia să fie « unic », fiindcă în America o asemenea ambiție face parte din legile firii).



Știind despre California că are atâtea locuri interesante încît s-ar putea scrie o bibliotecă, nu doar cîteva sumare notații mi-am propus să las la urmă Los Angeles și împrejurimile, iar pînă acolo să mai fac doar două popasuri: la Grand Canyon și la Las Vegas.

Cînd am ajuns la locul de belvedere al platoului în fundul căruia, la cei 1.800 metri diferență de nivel față de firul văii Colorado, firiculul de apă apărea ca o ață albă pierdută pe o bucată imensă de pînză roșcată mototolită, Grand Canyon mi s-a înfățișat ca un spectacol peisager de pe o altă planetă (nu fiindcă aș ști cum arată altă planetă, ci pentru că nu mai văzusem așa ceva pe planeta noastră). Acolo, la fața locului, am căpătat cîteva informații necesare dar și interesante: riul Colorado, lung de 2.740 km, izvorăște din lanțul Cordilierilor care traversează cele două Americi de la Nord la Sud, mai exact, din zona muntelui Elbert (4.402 m), în statul Colorado; traversează statele Utah și Arizona și se varsă în punctul cel mai nordic al golfului California; Grand Canyonul este Parc Național din anul 1919, are o suprafață de aproape 300.000 ha și urmărește firul de apă pe o lungime de 320 km; în zona Grand Canyonului sînt rezervațiile indienilor Havasupai și Jualapai; primul care a coborît cu un fel de canoe mai mare pe riul Colorado a fost comandantul Wesley Powell în anul 1869, iar frații Emery și Elsworth Kolb făceau poze turiștilor încă din anul 1911 (cît timp unul « îi ținea de vorbă » pe turiști ca ghid, celălalt cobora cîteva sute de metri la fîntîna Indian Gardens — cea mai apropiată sursă de apă — unde developa filmul, făcea pozele și le aducea grupului, urcînd bineînțeles aceleași cîteva sute de metri diferență de nivel).

Podul Kaibab



Sînt mai multe puncte de belvedere (Grand Canyon Village, vîrfurile Hapi, vîrfurile Maricopa etc), iar distanțele dintre ele sînt destul de mari și șoseaua ocolește zeci de kilometri; eu l-am ales pe cel din apropierea podului suspendant Kaibab care traversează riul Colorado la o înălțime de aproape o sută de metri deasupra apei, pod fără piloni, ci doar cu capetele bine înfipte în pereții muntelui și cu două cabluri puternice de asigurare; l-am ales pe acesta pentru că aici se poate coborî de la înălțimea platoului în fundul văii, folosind cai și măgari pe o potecă bine amenajată.

Priveam platoul de sus, de la nivelul lui și cît vedeam cu ochii pînă la orizont, kilometri întregi, percepeam un spectacol unic; nu am talent să descriu natura, dar încercam totuși să găsesc o asemănare acestui spațiu neperche; să zicem că pe o suprafață imensă sînt piramide construite de natură, cu vîrfurile tălate, într-o asimetrie perfectă, prezentînd — fiecare în parte — straturi geologice riguros identificabile adică milioane de ani de muncă a apei cu stîncă, pentru ca prima să-și croiască un drum și să reușească, iar cealaltă să încerce să-i reziste, pînă în final, fără succes.

Am coborît și la nivelul apei; aceasta era uneori clocotitoare, alteori liniștită, ca orice apă de munte, dar la dimensiuni... americane, străjuită de pereți verticali impresionanți doar prin înălțime, pe care un alpinist mai încercat s-ar putea cățăra « la liber » fără probleme. Porțiunea din Cheile Bicăzului la ieșirea spre Piatra Neamț, după confluența Bicăzului cu Bicăjelul, este mai tulburătoare.

Marele spectacol al Grand Canyonului rămîne platoul văzut de sus, mai ales în acea parte a zilei (dimineața sau seara) cînd totul capătă o culoare cărămizie nefirească. Un prieten care l-a văzut, dar la fața locului, mi-a scris: « În fața acestui peisaj mi s-a tăiat respirația ».

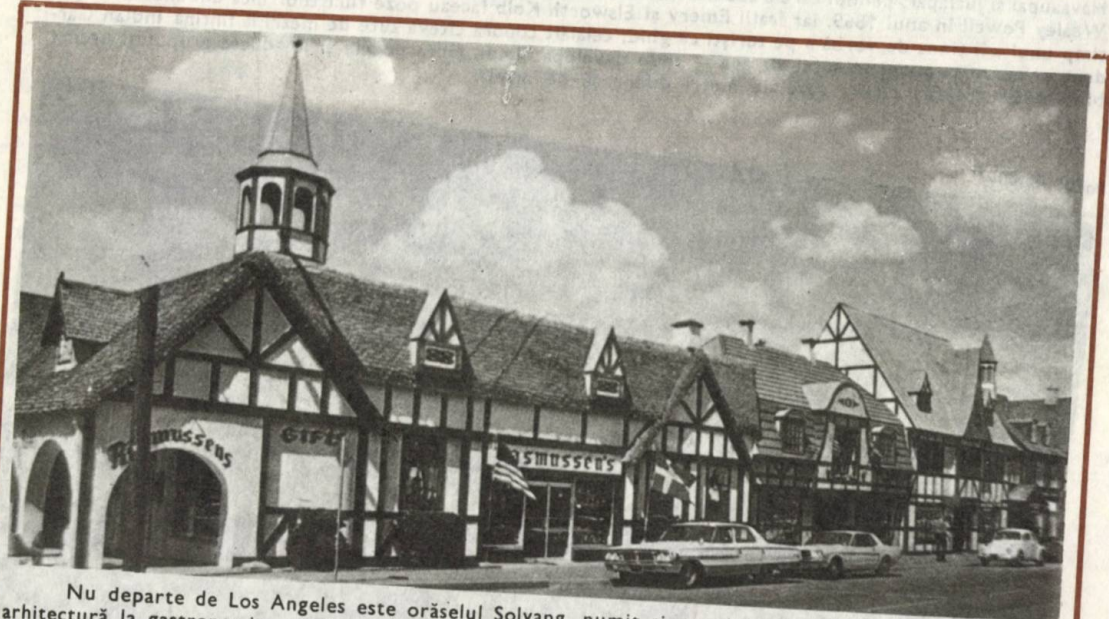
Am părăsit Grand Canyonul cu greu; m-am despărțit de el cu regretul că las în urmă una dintre cele mai grandioase opere de artă ale naturii, după cum, părăsind sarcofagele lui Tutankamon, am lăsat în urmă una dintre cele mai mari opere de artă ale omului.

Las Vegas. Noaptea, orașul este fabulos. Dacă se poate vorbi, în vreun loc în lume, despre cotele înalte la care a ajuns design-ul, această nouă ramură a artelor plastice, cu catedră proprie la institutul de specialitate, atunci acest loc este Las Vegas; o întrecere de fantezie în toate culorile, ca un caleidoscop imens, care mi-a lăsat impresia că firma luminoasă nu mai are rolul de a-l convinge pe trecător să prefere o anumită prăvălie și nu pe aceea a vecinului concurent, ci că firma trebuie să fie mai teribilă ca a vecinului; un fel de competiție, fără învingători sau învinși, din care a rezultat o zăpăceală generală, dar deosebit de spectaculoasă!

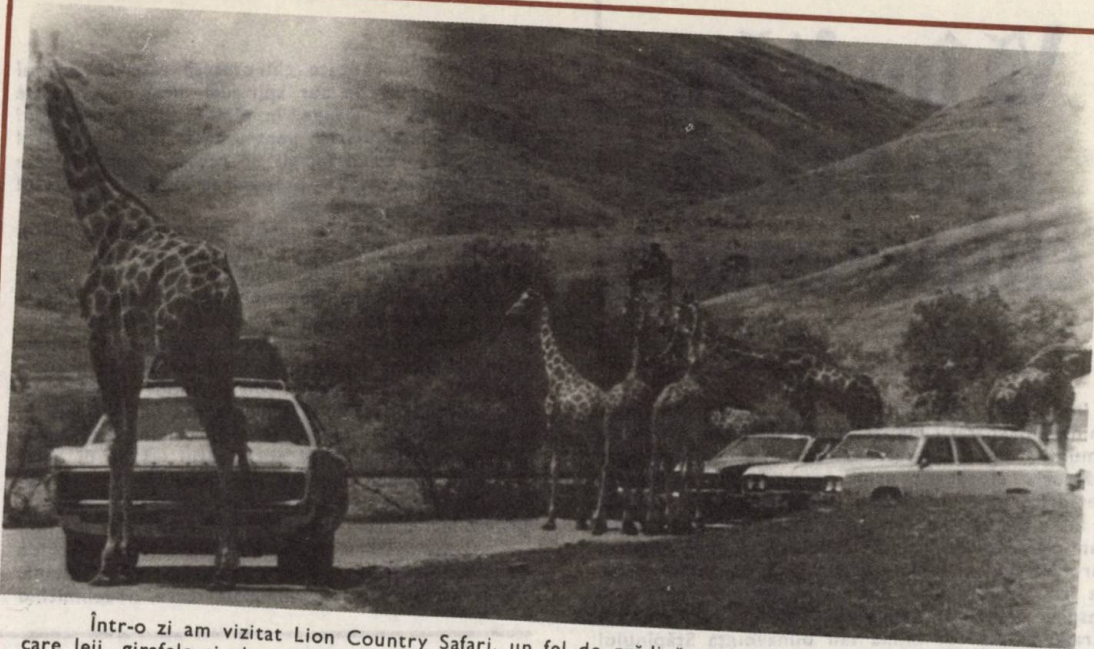
Pentru California mi-am fixat reședința la Los Angeles fiindcă, din unele sumare informații prealabile, am aflat că de aici se pot face unele excursii în locuri foarte... turistice. Despre un centru al orașului nu se poate vorbi, deoarece avînd o lungime efectivă de mulți zeci de kilometri de-a lungul coastei Pacificului, chiar unele localități independente se consideră făcînd parte din « Los » cum i se spune în mod obișnuit.

Dacă aș vrea să descriu orașul în cîteva cuvinte, ar trebui să enumăr: Pacificul, bulevarde largi pulsînd de viață comercială, străzi perpendiculare trase cu rigla, noduri de circulație rutieră pe trei și patru nivele, mergînd 2—3 kilometri ca să intri pe o arteră din stînga, City Hall cu cele peste 20 de etaje ale corpului central, comerț, industrie, zgîrie-nori și cîteva puncte de atracție pe care le voi vizita.

În golful Long Beach, grandoare și decădere: unul din marile transatlantice ale lumii și ale tuturor timpurilor, Queen Mary a ajuns obiectiv turistic. Frumos aranjat, este muzeu.



Nu departe de Los Angeles este orașul Solvang, numit și « capitala daneză a Americii »; de la arhitectură la gastronomie, totul este ca în Danemarca, inclusiv localnicii care sînt în marea lor majoritate danezi.



Într-o zi am vizitat Lion Country Safari, un fel de grădină zoologică de foarte mari proporții, în care lei, girafele și alte animale de pe întreg cuprinsul globului sînt în libertate, iar vizitatorii sînt în «cuști» (a se citi autoturisme); explicațiile sînt date de o bandă de magnetofon care se primește la intrare împreună cu aparatul respectiv. O singură restricție în tot acest spațiu insolit: animalele avînd «prioritate», claxonatul este interzis cu rîgurozitate.

Hollywood. Un oraș ca oricare altul din America, plasat teritorial în alt oraș, Los Angeles. Cîteva puncte de interes turistic în afara vilelor din cartierul rezidențial al «lucrătorilor» din cinematografie mi-au atras atenția și m-au descumpănit în același timp.

La Hollywood, Universal Studios a amenajat pentru turiști un colț western, unde la ore fixe cîțiva cascadori demonstrează «pe viu» cum se înfruntă șeriful cel bun cu pistolarii cei răi, cum cei împușcați cad de pe casă, iar cei care se bat ies prin geamul saloonului.

De aici am plecat cu o stimă deosebită pentru filmele documentare ale lui Cousteau și pentru jurnalele de actualități filmate pe viu. La Universal Studios am văzut trucindu-se, foarte convingător ce-i drept, un incendiu la o clădire cu trei nivele.

Fiind la Los Angeles nu puteam să ocolesc Disney-land-ul, acest spațiu al poveștilor copilăriei din filmele de animație ale genialului Walt Disney, povești evadate din pelucula care ne delecta, realizate aici la dimensiuni normale, plus alte distracții cu decoruri fantastice și tehnici ultramoderne. Nu se poate descrie Disney-land-ul în cuvinte (eu personal nu am nici talent și nici pricepere pentru așa ceva), dar ceea ce mi-a plăcut cel mai mult a fost faptul că cei mici nu gustă comicul la adevăratele lui dimensiuni, decît dacă le este explicat de cei mari, iar cei mari nu au timp să le explice, fiind ocupați cu amuzamentul propriu, aducîndu-și aminte de copilăria lor, cînd au văzut filmele lui Walt Disney.

Am mai vizitat Los Angeles Country Museum of Art, instalat într-o clădire construită, cu această destinație, din anul 1965, muzeu cu exponate bine puse în valoare, aparținînd vechilor civilizații ale lumii, mai ales asiatice, americane și africane, dar și artei plastice europene (Dürer, Rembrandt, Tiepolo, Veronese, Ingres, Rodin, Picasso, Leger, Matisse etc. etc.). De fapt am căutat pe Brâncuși, dar nu l-am găsit, deși doi mari colecționari californieni (Norton Simon din Fullerton și Frederick Weissman din Beverly Hills) figurează atît printre cei care au donat sau au vîndut lucrări muzeului din Los Angeles, cit și printre cei care au achiziționat lucrări de Brâncuși.

Intenționam să mai stau două zile la San Francisco. Pentru ce? Pentru Golden Gate Bridge? Pentru Cable Car, tramvaiul anacronic? Pentru Transamerica Pyramid, un bloc în formă de piramidă cu peste 40 de nivele? Pentru alt Chinatown, la fel cu cel din Los Angeles sau mai grozav?

Nu!

După Yosemite Falls și după Giant Forest, direct la aeroport.

Și de la San Francisco, direct la New York.

Și dintr-un avion în altul, direct acasă!

MIRCEA DUMITRESCU

Vă invităm la o masă chinezescă

Importanța deosebită pe care o acordă lumea chineză preparării bucatelor, condiționând existența omului și cea mai concretă fericire a lui, își găsește mărturia elocventă prin prezența în panteonul nemuritorilor, a Zeului Bucătăriei (Zao Chun).

Între alți zei ai casei, Zeul Vetrei sau Zeul Sobei, cum mai este cunoscut Zeul Bucătăriei, este singurul care are cuvânt cu mare greutate în fața Împăratului de Jad, de la care, după relatările pe care le face despre conduita membrilor unei familii, poate atrage asupra lor mânia sau bunăvoința Stăpînului Suprem al Cerului. Dar, firește, un asemenea intermediar, al cărui idol ținut într-o nișă în sobă este în preajma aniversării nașterii lui (pe la 24 decembrie) corupt cu bunătați — i se unge gura cu miere — nu poate spune ceea ce vede, neputîndu-și dezlipi buzele. Aceasta înseamnă că vorbește și este obiectiv în măsura în care bucatărilor casei are priceperea și arta de a se pune bine cu el sau, cu alte cuvinte, are cu ce să-l amuțească.

Chiar făcînd abstracție de această anecdotă, China a demonstrat omenirii că a cultivat o bogată și rafinată tradiție a preparării bucatelor, astfel încît mîncărurile chinezești să devină cele mai vestite, mai prețuite și mai căutate în lume.

Bucătăria chinezescă atinge plenar fantezia, dar nu stă sub semnul imposibil al fantasticului. Pornind de la cea mai solidă bază realistă, cel mai mare merit al său este că nu își limitează șansele de a face comestibil tot ce crește și viețuiește pe pămînt, în aer și în apă. Poate că, dacă ar fi avut deschidere spre cosmos, chinezii ar fi valorificat, și de acolo, generozitatea naturii, atît cît ar fi fost ea. Numai cu o astfel de viziune largă de a experimenta gastro-nomic toate darurile Terrei, bucătăria chinezescă și-a creat un statut economicos — preparînd din orice, «de-ale gurii» — și, în același timp, rafinat, impunînd standarde fără egal în lume.

Pentru cerberia unor preconcepte implicînd conservatorismul negativist al tradițiilor, etnice sau religioase, știința și arta bucatelor chinezești luminează orizontul, repunînd — pentru toți care au ochi să vadă și gură să mănînce — universul de cuprindere culinară, în termenii cei mai reali: atît e pămîntul, aerul și apa, tot atît de multe putem și noi mîncă. Nu e niciodată tîrziu să învățăm de la poporul cu una din cele mai străvechi civilizații din lume că sîntem stăpîni plenari ai planetei pe care trăim și pentru aceasta trebuie să știm și ceea ce se poate mîncă, dar și cum se mai poate mîncă, fie ceea ce am știut, fie ceea ce n-am știut; cu alte cuvinte, cum să mîncăm și altfel decît ne-au învățat părinții părinților noștri din granițele unor obiceiuri și chiar istorii.

O carte de bucate chinezescă este în primul rînd o mostră de aur spiritual dintr-o civilizație longivă care va atinge, în dimensiunile posibilului pămîntesc, nemurirea, pentru că a ridicat la rangul de știință — cu principii și reguli, ocupații care condiționează viața — prepararea bucatelor și actul alimentației propriu-zise.

În cea mai timpurie carte chinezescă de bucate, *Cartea Împărătească a dinastiei Yuan*, anume *Yinshan Cheng Yao*, scrisă la 1330 de un medic, ni se explică de cită însemnătate se bucura bucătăritul ca regim alimentar dietetic în întregime, nu în sensul restrictiv al mîncărurilor permise și nepermise. Se formula principiul fundamental de hrănire rațională, pentru care medicina modernă pledează atît de mult astăzi: mănînci în așa fel, încît să fii puțin înfometat (adică să mai rămînă ceva loc) cînd ești sătul și să fii puțin sătul (să nu fii chiar lîhnit de foame) cînd ești înfometat. În înțelegerea de atunci, motivația era: «fiind prea sătul, dăunezi plămînilor și fiind prea înfometat dăunezi fluxului de energie vitală». Această primă scriere medicală seria numeroasă a tratatelor de bucătărie și medicină, indică marele merit al chinezilor care, nedelimitînd

Cîteva rețete propuse de autoare

VARZĂ «CRIZANTEMA» (JUHUA BAICAI)

500 gr. frunze de varză, 250 gr. carne de porc tocată, 3 gălbenușuri fierte, 300 gr. șuncă presată, 150 gr. miez alb de varză (din cotor), 250 gr. supă limpede, 1 linguriță de vin roșu, 1 linguriță de sare, un praf de piper (1,5 gr.), 30 gr. mălai, 1 lingură de grăsimi de pui, 500 gr. untură de porc (din care doar 75 gr. vor fi consumate), 1 lingură zahăr, 1—2 fire ceapă verde sau praz.

Se pune într-o tigaie carnea tocată, amestecînd-o cu vinul, piperul, sarea și zahărul pînă la formarea unei paste omogene. Se spală miezul de varză.

După ce au fost opărite într-un vas cu apă clocotită, frunzele de varză se scot numaidecît, lăsîndu-le să se scurgă pe un fund de lemn. Foile trebuie să fie rotunde, mari cît palma. Se presară pe fiecare frunză mălai, se așează în mijloc pasta de carne și se strînge foaia, dîndu-i-se forma unei crizantene; se taie egal partea de sus, se unge cu gălbenuș de ou, adăugîndu-se în mijloc praz sau ceapă verde, tăiată mărunt. Aranjate pe o farfurie, se expun la aburi, pînă sînt gata.

Trecut prin-grăsimi încălziți, miezul de varză se scoate imediat. După ce se scurge grăsimi din vas, se reasează în el miezul de varză, adăugîndu-se supă limpede, sare, zahăr, șunca presată și se lasă la foc pînă dă în clocot. Se toarnă în timp ce se amestecă supa, grăsimi de pui și un praf de mălai. Miezul de varză se aranjează de jur-împrejurul foilor-crizanteme și numai înainte de servire se stropește totul cu sosul rezultat de la fierberea miezului.

RAȚĂ AFUMATĂ (ZHANG GHA YAZI)

O rață de vreo 2 kg., o ceașcă de 50 gr. ceai negru, 3 linguri de zahăr, 25 gr. lemn de pâr, 1,5 kg. ulei (din care doar 100 gr. se va consuma), 2 linguri

alimentul de medicament, consideră bucatele și felul în care le prepară și le mănincă medicamentația preventivă cea mai simplă și mai sigură. De aceea, ingredientele, inclusiv mirodeniile, auzite și neauzite, indiferent de substitute în cazul unor adaptări, trebuie să apară în textul rețetelor originale.

Ideea formulată de un medic din secolul al VI-lea că o boală se vindecă prin mîncare și numai în lipsă de rezultate se poate recurge la leacuri, pledează cel puțin pentru satisfacerea curiozității intelectuale, dacă nu pentru practicarea experimentelor.

În sensul opiniei mîncare-medicament, chinezii folosesc unele ingrediente neobișnuite, ca tendoane de tigru, broască țestoasă, rinichi de castor, aripioare de rechini, cuiburi de rîndunică (acestea din urmă fiind altceva decît paie și lut), dar nu poate nega nimeni caracterul comun al altora care ne stau la îndemînă, așteptînd doar să învățăm să le vedem și să le preparăm: tendoane de vacă, membranele de la picioarele rațelor și gîștelor, măruntaiele animalelor, între care și părți de intestine (dealtfel le știm și noi comestibile), melci, scoici, ca să numim numai cîteva din specialitățile chinezești, oricînd și oriunde posibile.

de vin roșu, 75 gr. praz sau ceapă verde, 2 lingurițe de sare, 2—3 lingurițe de scorțisoară, 20 gr. anason, 1 gr. chimen, 1 gr. boia roșie iute.

Se taie picioarele și aripile raței, i se scot măruntaiele și apoi se spală bine pentru a se îndepărta orice urmă de miros. Se freacă rața în exterior și prin interior, cu vin, sare, boia, după care se acoperă cu un tifon și se afumă, timp de două ore și jumătate, cu scorțisoară, anason, chimen. Sistemul de afumare este descris mai jos.

Un amestec de ceai negru, zahăr și lemn de păr, vărsat într-o tîgale, se stropește cu puțină apă rece. Peste tîgale se pune un grătar și pe acesta din urmă rața, acoperînd-o cu un capac. Se așează vasul la foc și se afumă rața timp de 5—6 minute. Se afundă apoi în uleiul încins lăsînd-o să se rumenească. Îndepărtîndu-se oasele mari, se taie carnea în bucăți potrivite și se așează pe un platou, refăcîndu-se forma inițială a raței. Se servește cu prăjiturele din aluat îndulcit sau pîine, praz sau ceapă verde.

LICHENI (SAU CIUPERCI) CU CARNE (MU XIU ROU)

250 gr carne, 100 g licheni (ciuperci), 2—3 linguri de sos de soia, 4 ouă, un fir de ceapă verde (sau un sfert de ceapă uscată), 1 lingură de făină, sare.

Carnea de porc se taie mărunt din cuțit. Lichenii se pun la înmuiat în apă caldă, apoi li se îndepărtează terminațiile tari și părțile neaspectuoase, înjumătățindu-se bucățile mai mari; se lîmpezesc prin 3—4 ape reci pentru a îndepărta impuritățile. Din ouă se face o omletă care ulterior este rulată și tăiată ca tăieței.

Se pun la prăjit mai întîi părțile grase din carne și ceapa tocată și, după puțin timp, se adaugă și restul bucăților de carne trecute printr-un praf de făină. Se amestecă tot timpul prăjirii, care este o prăjire rapidă, de obicei mai puțin de 5 minute, rareori mai mult de 10 minute. Între aceste limite, cînd se consideră prăjirea suficientă, se stinge cu

Totuși, nu aceste «uimitoare rarități» dau caracterul generos și economic al bucătăriei chineze. Ingredientele bucătăriei de casă sînt cunoscutele sortimente de carne și legume, acestea din urmă totuși într-o varietate mai largă, datorită plantelor specifice în China (bambus, muguri de soia, licheni, varză lurgă, youcai sau leguma grasă etc.), dar și gustului deschis spre orice promovare vrednică, de pildă pepelele și castravetele în supe, smochinele și alunele în mîncăruri.

La varietatea mîncărilor nu contribuie atît ingredientele specifice, cît mai ales modalitățile diverse de preparare, atît a legumelor, cît și a preparatelor cu carne. Combinațiile de ingrediente, îndrăznețe și ingenioase, pot duce la sute de feluri.

Făcînd abstracție de un număr de specialități în componența cărora intră ingredientul posibil doar în China, și acolo în special în restaurante, majoritatea mîncărilor pot fi preluate la specificul culinar și la gama de ingrediente obișnuite de la noi. Doar se mănincă chinezește, molipsitor, în cea mai mare parte a Europei, în cele două Americi, în Africa, în Australia și, firește, foarte convingător în Asia.

MIRA LUPEANU

sos de soia. Imediat se răstoarnă peste carne ciupercile, se adaugă ouăle, un praf de sare și, fără să se amestece, se acoperă vasul de pe foc cu un capac. După 1—2 minute de fierț scăzut, înăbușit, se poate amesteca. Se mai poate lăsa la fierț vreo 2—3 minute. În timpul fierberii se potrivește sosul de soia care este puțin sărat, adăugîndu-i-se apă, după gust.

COLȚUNAȘI CU CARNE (QIAOZI)

500 gr. carne de porc (sau oricare alt tip de carne), un sfert dintr-o varză dulce, o ceapă, cîteva frunze de țelină, sare, sos de soia, oțet, untdelemn, 500 gr. făină, un ou.

Umplutura:

Carnea tocată, de preferință din satir, se amestecă cu varza, ceapa, frunzele de țelină, toate tocate mărunt și stoarse bine, pentru a nu se subția amestecul. Se adaugă sare, după gust și se freacă amestecul cu 1—2 linguri de untdelemn.

Aluatul:

Același ca pentru foaia de tăieței. Făina se frămîntă cu un pahar de apă caldă, 1 ou și cu un vîrf de cuțit de sare. Coca se taie în bucăți egale și potrivite pentru a întinde foi rotunde, mici, de mărimea gurii unui pahar. Pe fiecare foaie, în centru, se pune cîte o linguriță de amestec. Se îndoaie foaia pe linia mijlocului, se unesc capetele jumătăților, apoi se palpează ușor și repede dinspre un colț spre celălalt.

Se fierb în apă clocotită nu mai mult de 8 bucăți. Timpul de fierbere se poate măsura prin metoda «refierberii»: se adaugă după prima ridicare a colțunașilor la suprafața apei și fierbere de 10 secunde, un sfert de litru de apă, repetîndu-se această operație de încă două ori. Fierberea se poate face și în aburi, după cum se poate recurge la prăjirea colțunașilor.

Se servesc înmuiati în sos de soia diluat cu puțină apă, la care se adaugă cîteva picături de oțet și chiar usturoi pisat. Sosul de soia poate fi înlocuit cu sos din vin sau cu suc de roșii.



BUNĂTĂȚI... OLIMPICE

Multe sînt vorbele de duh prin care poporul nostru ironizează mîncării și lăcomia, reprezentate de obicei prin Haplea — un flăcău zdravăn, nu prea mintos, leneș « de se scufundă pămîntul sub el », însă peste măsură de harnic cînd e vorba de a înfuleca bucate cît mai alese. Sînt, apoi, în basmele românilor personaje de toată isprava, care, la nevoie, se arată capabile să înghită cite un bou întreg, fript, și cite o căruță de pîini pe deasupra. Adevărul e că, deși are o țară mănoasă, în care bucatele au toate darurile cîmpilor, dealurilor și muntelui, ale apelor dulci și sărate, ca și ale văzduhurilor grele de păsăret, țărănul român se mulțumea în viața de toate zilele, prin tradiție, cu un prînz mai degrabă frust. Petrecerile boierești, dintre care unele țineau cu săptămînile, erau altceva, și astăzi citim cu uimire că acei bărbați ajungeau să înfulece cite treizeci-patruzeci feluri de mîncare la o masă! Înțeleptul domnitor al Moldovei Dimitrie Cantemir, cărturar de faimă europeană, nota pe la începutul secolului XVIII că și poporul « mîncîncă și bea citeodată pînă la al treilea ceas al dimineții, » de sărbători, bineînțeles.

Țara fiind îmbelșugată încă din vechime (nu din această pricină i-au zis romanii Dacia Felix?) și arta ei culinară s-a format pe măsura nenumăratelor roade ale acestor pămînturi. Bogată și diversă, gastronomia românească are în țesuturile ei și ceva din rafinamentele Orientului, și ceva din savantele alcătuiuri ale Occidentului. Corpul ei capătă particularități regionale (numai despre mîncarea și gustul felurilor brînzeturi s-ar putea scrie o carte!), Moldova excelind în aluaturi și mîncăruri de pasăre, Transilvania și Banatul — în mîncăruri de porc, de vită și afumături, Muntenia și Oltenia — în preparate de pește, legume și zarzavaturi, Dobrogea — în cele legate de miel, oaie și berbec. Și dacă prima carte românească de bucate a apărut abia în 1841, aparținînd — cui, dacă nu unor distinși cărturari? — lui Costache Negruzzi și Mihail Kogălniceanu, literatura mai veche și mai nouă, ca să nu mai vorbim de folclor, se oprește nu arareori asupra artei culinare, în pagini rămase memorabile prin suculența și rafinamentul lor. Ceremonialul meselor este mai totdeauna legat de un popas anume, în cursul unei călătorii. Încît, iată, turismul româ-

nesc de astăzi, cu elegantele sale hoteluri și restaurante, ar avea de unde învăța, chiar dacă tainele bucătăriei românești tradiționale au rămas în hanuri și circumsioare de altădată, mai puțin făloase...

... În anul imediat următor înființării Asociației bucătarilor și cofetarilor din R.S.R. (1971), o echipă românească participa pentru prima oară la Olimpiada gastronomică de la Frankfurt pe Main. Toamna trecută România a fost pentru a patra oară prezentă la acest festival al măestrilor artei culinare de pe toate meridianele. Ediția 1984 — a cărei deviză a fost: « Încurajarea artei culinare pentru generația tînă, și recunoașterea gastronomiei de un număr cît mai mare de cetățeni din lumea întreagă » — a înregistrat un număr record de participări, unele țări venind cu cîte 4—5 echipe. Canada, de pildă, a sosit cu 40 de șefi-bucătari și șapte echipe. România a fost prezentă cu doar o singură echipă, condusă de Dumitru Burtea, director al O.N.T. « Carpați »-Brașov, președintele Asociației bucătarilor și cofetarilor români. La proba « Bucătăria națiunilor », românii au obținut cinci medalii de aur și tradiționala tavă de argint cu cinci cupe, pentru participare. Și acum, iată-i pe olimpicii gastronomiei românești prezentîndu-vă cîteva rețete:

● ILIE COTIRLEȚ, maestru în artă culinară, bucătar-șef la restaurantul « Carpați », Brașov.

— **mușchi de vită în prapure, umplut cu spanac:** mușchiul se frige « în sînge », la foc potrivit; se lasă să se răcească, vreme în care pregătim un piureu de spanac, îl « legăm » cu ou crud, apoi într-un prapure de porc învelim atît mușchiul cît și piureul de spanac; se dă la cuptor 20 de minute și se servește cald, cu sote de legume.

— **piept de curcan umplut cu fructe:** se dezosează pieptul, iar bucățile mici de carne care rămîn se dau prin mașină, pentru a se amesteca apoi cu fructele (banane, portocale, ananas), opărite și tăiate cubulețe; în amestec se pune albuș de ou, se condimentează, așezîndu-l apoi peste pieptul de curcan desfăcut și puțin băut, cu sare și piper alb; se rulează, se împachetează în folie de aluminiu și se dă la cuptor, cu foc potrivit, cam 35—40 de minute; se scoate, se lasă la rece, se gla-

scază în aspic, cu garnitură de fructe și se servește rece.

● **ION SAMOILĂ**, maestru în artă culinară, bucătar-șef la restaurantul « Capșa », București:

— **tournedos surpriză**: se taie un mușchi de vită în felii rotunde, care se stropesc cu coniac și zeamă de lămii, presărind sare și piper; se lasă 2—3 ore, după care se prăjesc feliile de mușchi și apoi se pun la rece; se așează pe cruton de piine, peste fiecare felie se pune pateu de ficat de gîscă, se decorează cu cireșe glasate, se îmbracă în aspic; se servește rece, cu sos picant.

— **piept de pui cu ananas**: se prăjește pieptul de pui, se dezoasează, se așează pe crutoane și se pun deasupra lame de ananas și pateu de ficat de pasăre; se decorează cu salată verde, roșii și se îmbracă în aspic, pentru a fi servit rece.

● **GHEORGHE VĂTAFU**, maestru în artă culinară, bucătar-șef la restaurantul « Intercontinental »-București.

— **pulpă de iepure cu sos vinătoresc**: pulpa de iepure se împănează cu slănină crudă și usturoi, se lasă într-un baie cu sare piper, ceapă, cimbru, foi de dafin, oțet și vin; se scoate după cel puțin o zi, se dă la cuptor cu ulei și cu baiușul strecurat, se servește caldă cu cartofi-crochete.

● **MITICĂ CAZACU**, maestru în artă culinară, bucătar-șef la restaurantul « Cerbul Carpatin »-Brașov.

— **tournedos à la madame Hirscher**: mușchiul de vită se taie felii și se bat feliile ca pentru șnițel; se face omletă cu creier de porc și ficăței de pasăre, se pun părți din omletă pe feliile de mușchi, se împachetează ca medalion și se prăjesc pe ambele părți, înăbușinduse apoi cu sos maderă; se servește cald, cu decor de ficăței prăjiți, orez cu ciuperci, mazăre sote și cartofi prăjiți.

— **terină de pește oceanic**: fileuri de pește oceanic se dau de două ori prin mașina de tocat, cu sită deasă; se amestecă apoi cu sare, piper alb, nușcoară, frișcă și albuș de ou. Compoziția se așează într-o formă tapetată cu aspic și foi de spanac opărite și se pune în bain-marie pentru a fi dată la cuptor cam 45 de minute (la 1 kg de terină); se tranșează rece, servindu-se cu legume și sos tartar sau remoulade.

Culese de MIHAI CREANGĂ

„CARUL CU BERE“



TRAGE... LA AL DOILEA SECOL DE EXISTENȚĂ

« Asta da, surpriză! O berărie müncheneză la București! Pe vechia stradă Stavropoleos, în sfîrșit, ceva nou. S-a deschis un local de consumațiune cu totul aparte de lucarnele hanurilor, de circiumile și alte feliuri de locande ale orașului nostru. Totul e cu bun gust: clădirea nemaiîntilnită pe la noi, mobilele din lemn masiv, pe pereți se pot admira picturi care nu le au alte localuri. La vremea căldurii mari aici se poate sorbi o bere rece și lua, îndată, gustări pe potrivea băuturii șvăbești ce se

afă aici: cremvurști cu hrean « importați » din Svitzeria — și patricieni, dar și mici sau cîrnăciori oltenești de-ai noștri, usturoiați... » scria unul dintre ziarele Bucureștilui în vara lui 1879. Era anul cînd s-a înființat în Capitală marea berărie « Carul cu bere » ce avea să se umple de faimă vom vedea cum — odată cu trecerea anilor.

În secolele 17—19 în București « comerțul » se făcea în hanuri. Gemea orașul de atîtea hanuri, era ceva specific lui, cum Veneția



își avea acele **fondachi**, iar orașele hanseatice erau pline de **kafhäuser**, unde de dimineață pînă noaptea adăstau negustorii din cele patru vînturi ale Terrei, cu afacerile lor. **G. I. Ionescu-Gion** în lucrarea sa « Bucureștiul de altădată » scria despre acea perioadă cînd în orașul cel mare de pe Dimbovița începuseră a se ridica edificii impunătoare: « Hanurile bucureștene, marile colaboratoare ale comerțului din secolul șaptesprezece și pînă la focul din 1847, cînd schimbîndu-se Bucureștiul și felul de a face negoț al comercanților bucureșteni, ele nu mai avură rațiunea de a fi... Secolul al nouăsprezecelea, mai cu seamă în partea sa din urmă, a făcut ca pe locurile fostelor hanuri să apară cafenele, birturi, berării și chiar instituții publice. Astfel, bătrînul han al Tîrgului de Sus al Bucureștiului a dispărut, mîndru și mulțumit, pentru a face loc, cel puțin pe de o parte din întinderile curții și prăvăliilor sale, Băncii Naționale a României. Pe locul fostului han Constantin Vodă se înalță Palatul Poștei, iar pe de o parte din întinderea hanului Sfîntu Ioan se întemeiază maiestuosul Palat al Casei de Economii. Pe cealaltă parte rămîn de veghe, la faptele istoriei, biserica Zlătari și... un teren viran... ».

Pe acest teren viran, din « inema Bucureștilor » doi frați ardeleni, veniți de pe Tîrnave, de mici, în București — **Nicolae Mircea** și **Ignat** — ca să-și facă un rost în viață, prin muncă, după ce au pus deoparte niscaiva bani, au mai luat ceva credite și au ridicat o berărie cum alta nu era în cel mai mare oraș al României. L-au angajat, pentru a înfăptui ideea lor,

pe arhitectul **Ziegfried Koczinsky** care, lăsîndu-se inspirat de celebrele berării mîunchneze, ridică un mic palat, pentru vremea aceea, în stil neogotic; la parter — localul, imens, răcoros vara, bine încălzit iarna, al berăriei « Carul cu bere ». Ușile și ferestrele, din fier forjat, se ridicau de cu primăvara pînă toamna tîrziu — cu un sistem special de scripeți — iar mesele se revărsau pe trotuarele din față, nemaicuprinzînd clienții ce vroiau să se răcorească cu bere. Pe vremea aceea pe Podul Mogoșoaiei — în partea sa « din gios » — și pe cheul Dimboviței, pe deasupra actualului metrou, circula pitorreștile tramvaie cu cai, noutatea de atunci a Bucureștiului. Cucoane în crinoline, bărbați cu papion și pălării de pai cereau tot mai des stație în apropierea « Carului cu bere » (Pe atunci tramvaiele nu aveau stații fixe, opreau la cererea călătorilor — ehei, ce vremuri!). Oameni de toate vîrstele veneau să bea bere, le plăcea și își trimiteau, toți prietenii și cunoscuții. Așa se face că localul a fost căutat chiar de la început. Deși toată vecinătatea era înțesată cu cafenele, cofetării sau birturi atractive. Pe Șelari se afla atunci renumita cafenea **Fieschi**, căutată de liceeni și studenți; tot în apropiere era deschisă mult frecventata cafenea cu biliard **La Iancu**; iar chiar pe strada Stavropoleos flîntă cafeneaua **Brener** care, spunea **Constantin Bacalbașa**, « era o casă cu un stagiul destul de mare avînd o grădină vastă; era locul de întîlnire, de preferință, al agricultorilor. Arendașii, proprietarii greci în mare parte, se adunau aici și jucau cărțile pe sume mari... ». Dar la berăria cea mare lumea

venea buluc, de cu dimineață, în zori, pînă noaptea tîrziu. De ce? Mi-aș dori un studiu de marketing despre acele vremi, din care să reiasă de ce frații **Nicolae Mircea** și **Ignat** atrăgeau clienții, ca să mai învețe și restauratorii din zilele noastre! De fapt, deasupra intrării berăriei celei noi au fost agățate, chiar de la început, o... pisică și un cocoș din fier forjat: semn că noua **locandă** bucureșteană se închide cînd se culcă pisicile și se deschide la ora cînd trîmbițează, de ziuă, cocoșul. O clientelă permanentă se lipește de « Carul cu bere », cit îi zulica de mare — avocați, negustori, funcționari, studenți, scriitori, artiști și foarte mulți provinciali, care dacă veneau în Capitală trebuia să treacă, musai, pe la celebra berărie a Bucureștiului, ca să afle ce-i nou prin lume. « De ce « Carul cu bere »? — a întrebat un client din provincie, într-o zi. A fost luat de mîină și condus în spatele clădirii; acolo, dintr-un car tras de patru boi, se descărcau poloboace grele cu băutura chihlimbarie, atît de adoptată de bucureștenii sfîrșitului de veac trecut, adusă direct de la fabrica de pe dealul Rahovei. Așa se transporta, la vremea aceea, berea.

Marea „panoplie” omenească

Nicolae Oană, om la vîrsta senecțiunii, a muncit de mic copil la « Carul cu bere ». Deși a ieșit la pensie, vine și azi, zilnic, pe strada Stravropoleos. Aici, a fost ospătar. Acum, se așează, tăcut, la masa lui — mereu aceeași — soarbe o bere și-apoi pleacă spre casă într-o tăcere grea, doar de el știută. E dificil să-i spargi această tăcere. Cînd am făcut-o, am rămas uimit. Cît bea acea halbă, un noian de amintiri îl copleșesc; în fiecare zi și-aduce aminte de ceva și de cineva. Dacă un isteț s-ar așeza la masa lui și l-ar zădări la vorbă, ce mai hronic al Bucureștiului de odinioară ar putea scrie! Nea Oană l-a apucat, aici, pe moș Kaiser, ospătarul care-l servea pe Eminescu pe cînd acesta lucra la redacția **Timbul**, ce era la doi pași de berărie; venea grăbit, adeseori cu spălturi după el, ca să le corecteze pînă ce îmbruca ceva și golea, însetat, o halbă ca să stingă arșița căpătată în aerul greu al tipografiei. Pe ușa grea din fier negru, de la intrare, au intrat fel de fel de oameni, anonimi sau

cunoscuți de tot Bucureștiul ori de întreaga Europă. George Cosbuc, Ion Luca Caragiale, Mihail Brezeanu, Octavian Goga, Liviu Rebreanu se împărțeau din halbele grele, din ceramică, ale berăriei de pe Stavropoleos. Se așezau la mesele mari din stejar, alături de prieteni sau necunoscuți și toți din berărie se simțeau ca într-o mare familie. Studenții comandau o halbă, dar din partea « conului Mircea » li se da, fiecareia, pe gratis, un pateu și câteva măsline, ca « gustărică ». Saluturile zburau de la o masă la alta, glumele li înveseleau pe toți. Aici s-a inspirat, se pare — s-o stabilească istoricii literari! — Caragiale când a scris **momentul vesel** intitulat « C.F.R. ». Se mai zice — și e greu de dovedit contrariul — că tot aici a scris Păstorel Teodorescu catrenu-i prin care se declară, cu groază, împotriva apei, când după un chef, mult prelungit, a venit la berărie « să se dregă » și a descoperit, perplex, că berea-i făcută... mai toată din lichidul inodor și incolor care « nu-i bun nici în cisme »: Pentru subtilul amator/Care-și respectă al lui git/E bună apa de izvor/Dar ca uzaj extern. Atît!

Berăria era, taman în drumul acelor « crai de Curte Veche » ce adăstau prin București la vinăuri alese, cu prieteni de-o viață, și despre care Mateiu I. Caragiale ne-a lăsat capodopera sa literară. De fapt, autorul « Crailor de Curte Veche » a surprins, pe o pagină, o secvență din viața berăriei bucureștene de care vorbim. S-o reamintim: « **Pe conu Rache l-am găsit la « Caru cu bere », în partea stîngă a localului, singur la masă, în fund. Sta cu ochii aproape închiși; pentru cine n-ar fi știut că la dînsul ăsta era semnul că atunci cugeta adînc, ar fi crezut că ațipise. Înaintea lui se trezea, neîncepută, o halbă, alături de o carte proaspătă, cu filele netăiate: cel din urmă roman detectiv franțuzesc...** »

...Dar cîți clienți ciudați nu călcau pe aici!? — rostește zîmbind, pentru sine, nea Oană în timp ce mai soarbe o gură de bere. Zăbăucul de **Gogu Scăraru** era mare artist în meseria lui de tîmplar; cînd patronul a extins localul, s-au amenajat separeuri la balcon. Gogu a făcut o prinsoare — ferți-vă de beția berii! — cum că într-o singură noapte o să facă o scară cu balustradă sculptată, spre

balcon, și o și montează; și spre uluirea generală a cîștigat rămășagul. Iată, la piciorul acelei scări bustul lui **moș Ghiță** — doar așa i se spunea de toți bucureștenii — primul pivnicier de aici. Sau, colo, în spate, sub policioara sculptată își avea masa, totdeauna, și bea mereu din aceleași halbe, banchele **Caprali** care avea un obicei « trăznit »: cînd smulgea luleaua neamțului era semn că dădea un rînd pentru toți mușterii din local. Pe la miezul nopții, numai ce se termina spectacolul la **Alhambra** îndată și sosea Tănase, cu cîntăreții și dansatoarele sale — ce veselie începea în miezul nopții! Într-o seară, sub pictura cea mare, a scris **Stan Palanca** romanța **Smaranda** pe care a cîntat-o, pe loc, de au lăcrimat nespus tîcătoarele și au suspinat, adînc răscolîți bărbații. Dar cite epigrame n-a spus, aici, și **Cincinat Pavelescu** prietenilor la masa sa rotundă, mereu aceeași a lui! Ciudat mai era și **colonelul Axente**: își bea țapul cu bere — doar unul pe zi — dintr-un încălzitor, un tub de argint care se umplea cu apă fierbinte. Nea Oană și-aduce aminte și de **Victor Ion Popa**: intra grăbit, ca întotdeauna, și lansa comanda cu voce tare: « O pereche de « jandarmi » înecați, băiete! ». Că se-ncetățenise și la « Carul cu bere » acel jargon născocit de umoristul Nicolae Orășanu, și el mare amator de vinăuri bune și bucate alese, care se rostea ca un limbaj secret în

localurile bucureștene; « jandarmi » însemnau cîrnați proaspeți, rumeni ca și fața celor poliști dolofani ce patrulau peste tot; și dacă se cereau a fi « înecați » trebuiau însoțiți de halbele respective; « pricini » — sticle cu vin; cînd cereai « pricini » cu « cremă de Siberia », asta însemna că butelcuțele cu licoare trebuiau să fie la gheață; de comandai mititei « torpilăți » aceștia veneau însoțiți de ardei iuți; după doi-trei « burtoși » (adică patricieni) și două-trei halbe, clienții cereau « taifasuri » lungi sau scurte — cafele mici ori mari — la care se stătea îndelung la taclale; și cînd meseau cerea să se facă « protocolul » ospătarul îndată întocmea nota de plată. Că odată, un bărbat elegant, necunoscut pînă atunci în local, cînd a auzit un client întrebînd în gura mare: « băiete, vin jandarmii ăia, odată? » și ospătarul a dat răspuns: « iacătă-i că vin! » a sărit de la masă, ca opărit, și a rupt-o de fugă pe ușă, răsturnînd halbele de pe la mese; mai apoi s-a aflat că insul era un spărgător de case de bani căutat de poliția mai multor țări. Dar ce seri frumoase erau cînd adăstau actorii! Veneau d-alde Bulandra, Storin, Amza Pelea sau Toma Caragiu care îndată subjugau pe toți cu verva lor. A fost aici și Jean Marais, cel care de pe pînza ecranului făcea să bată mai repede inima femeilor. Și senatorului din America, Eduard Kennedy, i-a plăcut atît de mult la « Carul cu bere »!



De azi pentru mîine

Acum, la leatul 1986, berăria cea mare a Bucureștilor împlinește 107 ani de viață. Nu știu cum or fi berăriile mînceneze, că n-am fost niciodată în capitala Bavariei, dar eu mă duc adesea la «Carul cu bere», întotdeauna cu emoție. Mereu cunosc acolo oameni, toți devin prietenoși îndată ce se așează la masa ta. Un duh bun plutește pe sub bolțile mari și umbrele atîtor înaintași celebri sau anonimi te îndeamnă la liniște sufletească, la melancolie după vremi apuse din Bucureștiul de altădată. Vara trecută cînd să beau o halbă aflu că localul e închis. Pe geamuri scria cu vopsea albă «RENOVARE». Iar, frate, renovare?! zic eu cu ciudă și mă interesez ce lucrare se mai face la berăria centenară.

— «De data aceasta se execută nu o renovare, ci o perfectă restaurare a clădirii și a localului, care de fapt sînt monumente de arhitectură veche ale Bucureștiului, unice, irepetabile — mi-a explicat pictorul-artist **Gheorghe Nicolae**, șeful șantierului care a realizat, la «Carul cu bere» un lucru extraordinar: a refăcut, cu exactitate și științifică mîgală, autenticitatea inițială a clădirii. Specializat la faimosul **Instituto Central del Restauro** din Roma el a «întinerit» pînă acum 11 mari monumente arhitectonice cu tezaure de pictură veche, din veacuri apuse, printre care Palatul Văcăreștilor din București, Casa Hagi Prodan, Muzeul de artă și Palatul Culturii din Ploiești, biserica Băltita din județul Prahova. Că face totul cu o pasiune ieșită din comun o arată și faptul că pentru restaurarea acestui «obiectiv», a făcut, în prealabil, studii aprofundate vreme de patru ani. A avut și mari surprize. În secolul care a trecut, picturile, mobilierul, chiar pardoselile, mai ales în 1929, cînd local s-a extins, au fost modificate. Au fost alterate și picturile de pe pereți, bolți și stîlpi cu ocazia celor două «refaceri», în 1955 și 1964. Pînă și unele funcționalități — unicate ale clădirii au fost date peste cap. Bunăoară, berăria avea un sistem ingenios de încălzire, economic, eficient: de la o sobă din subsol, în care se ardeau lemne sau cărbuni, pornea o rețea de canale, prin pereți, care refulau în local aerul cald ce era, apoi, captat prin niște orificii din tavane și recirculat. S-a studiat, cu o

deosebită atenție, tot ce era original, executîndu-se chiar și migăloase analize de laborator ale vopselurilor ce s-au folosit la pictură sau pardoseli. Totul s-a refăcut așa cum a fost la început: frescele murale reprezentînd scene pastorale și de vînătoare, cele 48 de blazoane ce semnifică meseriile omului, lambriurile și mobila, pavimentele, vitraliile, ușile și geamurile din fier forjat lucrat manual, «la ciocan». Șase categorii de restauratori au lucrat aici — specialiști în pictură veche, în vitralii, în pardoseli din ceramică, fier forjat, tîmplărie sculptată și pictură nouă. Tavanele și coloanele, în anumite zone s-au aurit, așa cum au fost inițial. În timpul lucrărilor s-a făcut și o descoperire neașteptată: într-o nișă dintr-un perete s-a găsit o casetă din fier. În ea, o serie de obiecte ce se puneau înainte vreme la temelia caselor, și care, după tradiția populară își aveau, fiecare, semnificația lor: o potcoavă (noric), bani (belșug), trei lacăte prinse unul de altul (prietenia dintre oameni), un ghioc (vorbe bune în casă) și altele; era în casetă și un pașaport cu fotografia întregii familii a celui căruii îi datorăm ridicarea localului de pe strada Stavropoleos — Nicolae Mircea.

O adevărată bijuterie a orașului

Așadar, «Carul cu bere» arată exact ca acum 107 ani cînd s-a inaugurat. Se cuvine să consemnăm ca să se știe: dacă s-a ajuns la această superbă restaurare, dacă s-a aprobat un deviz al lucrării de multe milioane de lei, dacă s-au reunit cei mai buni restauratori — și să notăm numele lor: **Ștefan Cilția, Sorin Ilfoveanu, Mihai Buculei, Ioan Cadar**, artiști plastici de primă mărime — deci, dacă berăria arată așa cum este azi, un merit important l-a avut **Nicolae Stoian**, șeful acestei mari unități de alimentație publică. A lucrat și el, aici, de mic copil. De ani de zile a propus, a argumentat, a convins oameni și furori pentru ideea lui — restaurarea perfectă a clădirii. Și a reușit. Acum se pregătește de pensionare, fericit de ultima-i realizare: «E cea mai mare izbîndă din viața mea, spune el cu modestie. Căci, în rest am avut doar grijă ca fiecare client să se simtă bine în localul nostru...» Acum «Carul cu bere» poate fi catalogat ca o bijuterie arhitectonică a Bucureștiului.

Una autentică. Este cea mai mare bijuterie de acest gen din țară și se pare că nici vecinii nu au o asemenea mîndrie de local. Suprafața sa totală este de 1.207 m.p. În salonul cel mare al berăriei și în crama de la subsol pot fi găzduiți, deodată, aproape 600 de clienți, în condiții de confort, servire rapidă, ambianță plăcută. Și acum berea, tip «Cazino» se fabrică în mod special pentru berărie și se aduce direct de la fabrica din Calea Rahovei. Toate preparatele culinare se fac «în casă», în laboratoare proprii. Mastru carmangier este **Puiu Constantinescu** care deține secretele meseriei de la tatăl său, **Matache Constantinescu** care a muncit și el o viață la «Carul cu bere» și a dus și peste hotare fama cîrnaților oltenști, micilor, patricienilor și altor preparate din carne ce se «ineacă» în bere. Nu-i de mirare că un asemenea local cu originalitatea, frumusețea și bucatele sale intrate în legendă a ajuns să aibă o cifră de afaceri anuală de vreo 50.000.000 lei...

Stau și beau pe îndelete, la o masă, o halbă cu bere gustoasă și aromată. Iată-l și pe nea Oană așezîndu-se la masa lui și cerîndu-și halba cotidiană la care se lasă năpădit de amintiri. Și un gînd mă încearcă: de ce această superbă berărie nu este inclusă în circuitele pe care le fac prin București turiștii de peste hotare sau din restul țării? Ce ore plăcute ar petrece aici! Un ghid să le vorbească despre istoricul localului, despre restaurarea lui, să li se spună cîteva catrene de-ale lui Păstorel, să li se servească mîncăruri atît de pitorești botezate de Orășanu, să li se arate mesele unde au băut Jean Marais și Eduard Kennedy, să li se facă poze în fața splendorilor picturi...

ION PREDA

Știați că...

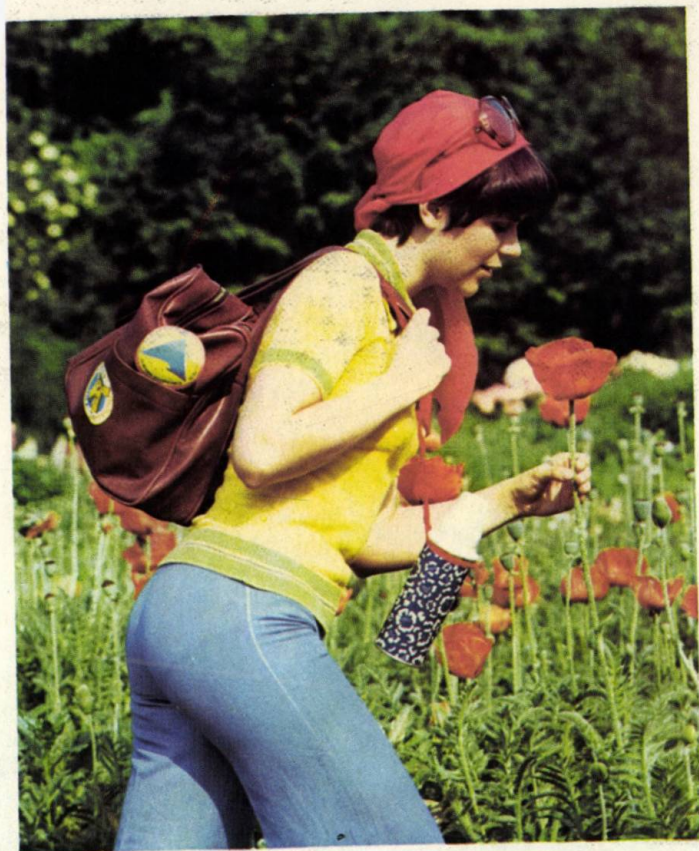
...Cea mai mare rimă trăiește în Australia, putînd ajunge pînă la trei metri lungime și 750 g greutate totală! Că anual prin tubul digestiv al rimelor se prelucrează peste 10 000 kg de pămînt îmbogățit cu produși azotați pe hectar și că ele introduc în sol 17—20 tone de frunze pe hectar, fiind deci foarte utile agriculturii?



I.T.H.R.B.

**Vă oferă,
în tot cursul anului,
o gamă largă
de servicii turistice:**

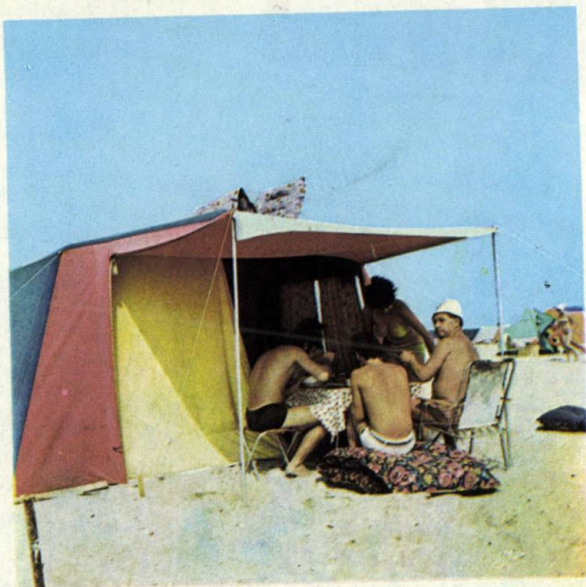
- bilete pentru odihnă sau cură balneară în toate stațiunile din țară;
- excursii cu trenul sau autocarul în diverse zone turistice ale țării;
- excursii tematice pentru elevi și studenți;
- drumeții la cabanele de pe Valea Prahovei sau Valea Ialomiței;
- mini-vacanțe la munte sau pe litoral;
- Agenția din Calea Victoriei nr. 100, telefon 15.30.16, oferă servicii turistice pentru delegații unităților economice, închirieri de spații pentru consfătuiri, congrese, contractări...
- Agenția din holul hotelului «Dorobanți», oferă servicii complete pentru agape colegiale sau aniversări familiale, în unitățile reprezentative de alimentație publică.



Rețineți și adresele altor agenții care vă stau la dispoziție:

- Bd. N. Bălcescu nr. 35, telefon 15 74 11
- Bd. 1848 nr. 4, telefon 14 98 81
- Bd. Republicii nr. 68, telefon 14 08 00
- Str. Luterană nr. 4, telefon 14 26 90
- Str. Tonitza nr. 13, telefon 14 95 94
- Calea Moșilor Bl. 55 bis, telefon 19 28 50
- Bd. Metalurgiei nr. 8, telefon 83 44 39
- Bd. Iosif Broz Tito nr. 41, telefon 74 70 95

**EXCURSII
ODIHNĂ
TRATAMENT**





A DOUA VIAȚĂ A RĂDĂCINILOR



Ioan Scurei

Oamenii au diverse pasiuni, sînt înzestrați cu diferite aptitudini, împletesc, în cele mai variate forme, munca și odihna. Mulți se remarcă prin lucrurile deosebite pe care le făuresc...

Pe IOAN SCUREI din Vatra Dornei l-am cunoscut cu peste 30 de ani în urmă, cînd i-am înnodat, pentru prima oară, cravata de pionier. Era un școlar vioi, plin de imaginație, prieten cu toți copiii și mare amator de

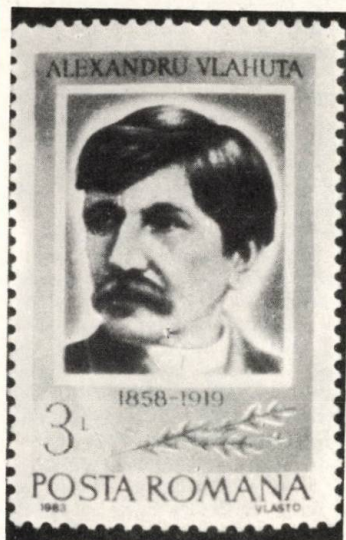
drumeții. Anii s-au scurs și destinul ne-a plasat pe alte meleaguri, avînd și diferite preocupări. Reîntîlnirea, ocazionată de o recentă deplasare în orașul de pe Dorna, a fost emoționantă pentru amîndoi. Fostul elev, devenit proiectant principal la U.C.R.U.P. — Vatra Dornei este stimat de întregul colectiv. Dar nu despre calități profesionale vrem să vorbim în rîndurile de față, ci despre turistul Ioan Scurei, om înfrățit cu natura, despre marea sa artă în prelucrarea rădăcinilor adunate din pădurile bucovinene, pe unde îi place să rătăcească în zilele libere. Rădăcinile de brad, paltin, molid, stejar și ale altor specii, au suferit o uimitoare metamorfoză, au prins o nouă viață. În casa, transformată în atelier, acum un adevărat mini-muzeu, încręgăturile «devin» chipuri de oameni cu cele mai diverse stări sufletești. Îl pasionează figurile și temele istorice, chipurile celor care lucrează la munte, sportivii, copiii.

Încercăm să deslușim mobilul frumoasei preocupări. «Prima pasiune, de alpinist — mărturisește Ioan Scurei — a generat-o pe cea de a doua, de «sculptor» în rădăcini. Cutreierînd pădurile am rămas impresionat de bogăția și diversitatea naturii. Nu sculptez propriu-zis ci modelez formele găsite în natură, le apropiu de stările sufletești ale oamenilor, de preocupările lor de zi cu zi».





ALEXANDRU VLAHUȚĂ și "ROMÂNIA PITOREASCĂ"



Într-adevăr omul ocupă locul principal în expoziția găzduită de apartamentul lui Ioan Scurei. Omul este surprins în cele mai diverse ipostaze, muncind, dansind sau meditind.

Trecerea anilor i-a adus consacrarea în « sculptura în rădăcini ». Prima apariție în public a avut loc, în anul 1968, cu ocazia unei expoziții personale la Vatra Dornei. Apoi an de an expune la Suceava și Botoșani, la Baia-Mare și Cimpulung Moldovenesc, apoi la Pitești

și Craiova, presa cotidiană și de specialitate avînd cuvinte de laudă la adresa originalelor expunate și a creatorului lor.

Colecția lui Ioan Scurei nu are încă « firmă », dar este cunoscută și vizitată de numeroși turiști care vin în Țara Dornelor. Cine pășește pragul apartamentului 9 situat pe strada Gladiolelor nr. 1, Bloc A-2 va fi întâmpinat de o gazdă ospitalieră și va petrece clipe de neuitat.

TRAIAN CARACIUC

Comemorarea filatelică alăturată a scriitorului Alexandru Vlahuță face parte dintr-o serie de mărci apărute în 1983. De fapt, Vlahuță a mai fost în atenția Poștei noastre, cum o atestă o serie de mărci emise în anul 1958. Vom folosi această aducere aminte față de Vlahuță și din alt motiv, cum se va vedea. În 1986 se împlinesc 85 de ani de la apariția « României pitorești », carte de referință în literatura noastră turistică. Lucrarea a fost mereu citată cu diferite ocazii, iar titlul ei a intrat într-o largă circulație, ajungînd — după cum se știe — pe frontispiciul revistei noastre de turism. Istoricii literari, exegeții operei lui Vlahuță au arătat care a fost punctul de pornire al realizării cărții: unul didactic. Scopul — să pună în mîna tineretului « o carte în care priveliștile mărețe și încântătoare ale țării, locurile istorice, monumentale, monastiri, stații balneare, în sfîrșit tot ce este vrednic de văzut la noi să se desfășoare în tabiouri vii, așa ca școlarul să urmărească cu drag pe autor, să călătorească și el cu gîndul în locurile descrise... » — cum o spune Vlahuță însuși.

Cînd a apărut cartea — în 1901 — se trecuse într-un alt secol. În lume și la noi au avut loc mari schimbări. În numai 42 de ani de la prima Unire din 1859, populația crescuse de la aproximativ 5.000.000 la 10.000.000 locuitori, cu toate că România trecuse examenul unui război greu, cu destule pierderi omenești. Dar, cucerirea Independenței de Stat a dat noi aripi vieții economice și sociale. Sentimentele de teamă și nesiguranță, care au frînat evoluția țării secole de-a rîndul au fost depășite. În plus, progresul tehnic își spunea tot mai pregnant cuvîntul. Vaporul, care intrase mai de mult în uz, dar nu pentru prea mulți, devine mai accesibil, calea ferată capătă o mai largă răspîndire. Și, cu un an înainte de apariția cărții «România pitorească», serviciul de circulație al Capitalei înregistra, cu numărul 1 primul automobil. E drept, se mișca încă relativ încet dar era un semn al vremii noi, într-o galopantă schimbare. De la mersul păturilor avute «la aer» la mănăstiri, spre care se călătorea în grup mare, ca într-o caravană, cu mulți servitori, se ajunge la excursii desfășurate în cu totul alte condiții. Elena Carp, viitoarea soție a lui Garabet Ibrăileanu, povestește cum se pleca în grupuri de tineri mai ales înspre zonele muntoase ale țării. Și aceasta chiar în pragul sfîrșitului de veac...

★

Pentru scrierea cărții, Vlahuță s-a adresat prin presă învățătorilor din întreaga țară, în scopul alcătuirii unei baze documentare. Nu se știe în ce măsură scrisorile primite l-au ajutat la realizarea ei. Vlahuță a preferat să vadă cu ochii lui obiectivele ce urmau să fie descrise și pentru aceasta și-a fixat două trasee principale — unul pe apă și altul pe uscat. Amîndouă plecau din zona Turnu Severin. Primul ax cu care începe călătoria este Dunărea, cu porturile și zonele învecinate; al doilea, o zonă montană (Carpații) cu devieri spre văi, depresiuni, localități, monumente istorice, frumuseți naturale.

S-ar putea pune unele întrebări în legătură cu planul lucrării. De ce, de pildă, Vlahuță și-a început călătoria dintr-un singur punct? Adresîndu-se în principal elevilor a dorit o mai lesnicioasă și mai unitară urmărire a traseelor principale. Dar, de ce de la

Porțile de Fier — Turnu Severin? În primul rînd pentru că era locul cel mai pitoresc de întîlnire a două axe principale: Dunărea și Carpații. În al doilea — în ce privește Dunărea — în acel loc intra înspre țărîmul românesc și se putea începe o călătorie imaginară, care să poată fi explicată mai pe înțeles elevilor, poate și cu ajutorul unei hărți. Se știe că descrierea cea mai lesnicioasă se face în sensul desfășurării naturale, în cazul de față al curgerii Dunării. Se pot remarca astfel la

Vlahuță și calități de bun pedagog, în sensul unor descrieri bine organizate.

În altă ordine de idei, poate că este bine de reținut, că pe vremea cînd Vlahuță scria «România pitorească», suprafața țării însuma 137.930 km², față de 237.500 km² cit este cea actuală.

Iată cîteva gînduri pe marginea unei comemorări filatelice și a împlinirii a 85 de ani de la apariția «României pitorești».

EUGEN PANIGHIANT

Cuțitul maestrului

Se filma, peste scurt timp, Caragiale! Eveniment de seamă pentru cei de la cinematografie. Corfanta era din cale-afară de fericit. Era regizorul secund al celui mai mare regizor al timpului, în fapt un maestru în arta filmului. Tînăr fiind iar spera să mai ciupească cîte ceva de la maestru, cu toate că gîndea cu furie că distinsul regizor îl va apostrofa ades, cum îi era obiceiul, și îl va enerva cu amănuntele din cale-afară de plicticoase de care se crampona la orice filmare.

Decorurile de epocă erau gata. Maestrul pusese să se facă pînă și pavajul stradelei din pietre cubice neuniforme, să dea totul aerul vremii trecute. Mai erau cîteva zile și se putea spune: motor! Dar maestrul nu preluase decorurile de la cei ce le executaseră sub atenta supraveghere a lui Corfanta care știa toate hachițele maestrului.

Și iată sosi și ziua preluării decorurilor, pentru a se putea trece la filmare. Maestrul vine din de dimineață însoțit de o liotă de gură-cască. Privește decorurile și după cîteva minute începe să țipe:

— Corfanta! Unde e Corfanta?!

— Aici maestre, ce s-a întîmplat?

— Cum ce s-a întîmplat? Nu putem prelua decorurile! Aici, nu se poate filma Caragiale. Pînă mîine dimineață să-mi spui ce nu e bine la berăria asta! M-ai auzit? Asta e!

Corfanta nu a dormit toată noaptea dar nu i-a găsit berăriei nici un cusur. A doua zi tot dis de dimineață, Corfanta în fața berăriei-decor îl aștepta pe maestru cu sufletul la gură cu un alt grup de gură-cască. Și iată că dintr-un autorism sare, sprinten, maestrul cu un cuțit enorm în mînă și se repede drept spre bietul Corfanta, care înmărmurise.

— Ei, ai găsit? Te pomeni că ai și dormit azi-noapte, Corfanta!

— Maestre, nu-i găsesc nici un cusur.

— Ți-am mai spus Corfanta, n-o să iasă regizor mare din tine niciodată!

Și zicînd acestea maestrul sub privirile stupefiate ale celor ce veniseră acolo, începu să taie din pragul de la intrarea berăriei cu cuțitul cu care venise.

— Corfanta, pragul nu trebuie să fie nou, în berăria asta au intrat sute, zeci de mii, sute de mii de oameni. Ai auzit? Pe la zece filmăm!

GHEORGHE DARAGIU

În orice anotimp: BUN VENIT PE LITORAL!

Litoralul românesc deține o bogată tradiție în tratamentul balneologic. Primele stabilimente balneare de pe țărmul Mării Negre s-au construit în secolul trecut, devenind, la scurt timp, adevărate locuri de tămăduire. În urmă cu 50 de ani, în «Buletinul Oficiului Național de Turism», profesorul S. Mehedintzi, descriind valoarea terapeutică a litoralului nostru îl califica pe drept cuvânt «Sanatoriul Europei». Oficiul Național de Turism, înființat în 1936, pune în același an la Mamaia bazele construcției elegantului complex de plajă «Rex» (azi «Internațional»), iar la Eforie Nord se dă în folosință policlinica «Grand», una din cele mai funcționale baze de tratament de pe litoral.

În sanatoriile și hotelurile, care funcționează non stop și care însumează circa 7 000 de locuri, se pot trata afecțiunile reumatismale degenerative, inflamatorii, abarticulare, afecțiuni posttraumatice, neurologice periferice, ale sistemului nervos



central, ginecologice, dermatologice, respiratorii și altele. În sanatoriul Mangalia pot fi tratate afecțiuni cronice ale aparatului digestiv, ale căilor biliare, unele afecțiuni metabolice și alergice, iar în complexul sanatorial Agiea a fost lansată cura profilactică activă (două săptămâni) — deosebit de necesară tuturor celor care au trecut de 40 de ani, menită să combată sedentarismul obezitatea, stressurile.

În cadrul complexelor sanatoriale, dotate cu aparatură ultramodernă, funcționează pe tot parcursul anului, cabinete speciale pentru împachetări cu nămol, saune, instalații pentru băi de plante medicinale sau săruri, secții de hidroterapie, electroterapie, kinetoterapie în piscine cu apă de mare

și din lacuri, dotări pentru masaj uscat și dușuri subacvatice, cabinete pentru acupunctură, aerosoli, elongații vertebrale, gimnastică medicală și recuperare — toate constituindu-se în adevărate laboratoare de sănătate și odihnă activă.



CENTRALA O.N.T. «LITORAL», FIRMĂ DE PRESTIGIU A TURISMULUI ROMÂNESC, VĂ OFERĂ, ÎN TOT CURSUL ANULUI, CELE MAI COMPLETE TRATAMENTE BALNEOLOGICE, O VACANȚĂ PLĂCUTĂ ȘI RECONFORTANTĂ.

LA SLANIC-MOLDOVA ORICÎND SÎNTEȚI BINE VENIȚ



● Stațiune permanentă pentru tratamentul afecțiunilor digestive, ale căilor respiratorii, bolilor metabolice, profesionale, nevroze astenice, afecțiunilor neurologice periferice, postreumatice. Pe baza diagnosticului medical, iarna, în stațiune se pot executa tratamente individualizate pentru o paletă largă de afecțiuni.

● Bazele de tratament — în care se efectuează peste 10.000 de proceduri medicale pe zi — dispun de cabinete de consultații, laboratoare de investigații, buvete cu apă caldă pentru kinetoterapie, instalații pentru electroterapie, termoterapie, săli pentru gimnastică medicală, masaje și saună, mofetă naturală în care lucrează un personal medical competent și plin de solicitudine.

● Apele minerale (bicarbonate cloruro-sodice, carbogazoase, slab sulfuroase, atermale hipotone) reprezintă marea bogăție a « Perlei Moldovei ». Cele 20 de izvoare de ape minerale, dispun de particularități curative proprii și se recomandă pentru o gamă deosebit de mare de afecțiuni.

● Tratatamentul și odihna sînt « completate » cu un program atractiv de agrement; în timpul iernii — cu concursuri de schi și săniuțe, serbări ale zăpezii, plimbări cu sănii țărănești în jurul stațiunii, patinaj în complexul sportiv și alte manifestări de sezon.

**Pentru informații suplimentare, vă puteți adresa
FILIALEI DE TURISM SLĂNIC-MOLDOVA,
str. Nicolae Bălcescu nr. 5, telefon 933/48200.
sau OFICIULUI JUDEȚEAN DE TURISM BACĂU
str. Nicolae Bălcescu nr. 14, telefon 931/18930**

**„DUMNEAVOASTRĂ
FIXAȚI-VĂ
ITINERARIUL
TURISTIC!
DE VESTIMENTAȚIE
NE ÎNGRIJIM NOI”!**

Ne asigură lucrătorii magazinelor și raioanelor specializate ale comerțului de stat. care vă oferă, în orice sezon, la mare sau la munte, o vestimentație adecvată vacanțelor dv.: modernă, practică, de cea mai bună calitate.



VATRA DORNEI

STAȚIUNEA INIMII

- Două secole de tratament balnear
- Proceduri medicale de mare eficiență în tratarea afecțiunilor cardiovasculare
- Excelente condiții de cazare, agrement și drumeție montană.



Vatra Dornei, se bucură de o bogată tradiție în tratamentul balnear, în evoluția turismului și a sporturilor de iarnă din țara noastră. În 1806, aici se făceau băi cu ape carbogazoase, feruginoase, la care se adăugau plante tămăduitoare. Deși este cunoscută ca o stațiune polivalentă, frumoasa și cocheta localitate din Țara de Sus întrunește cele mai bune condițiuni pentru «optimizarea» inimii, pentru buna ei funcționare și înlăturarea eventualelor complicații. Apele minerale carbogazoase, bicarbonate, magneziene, sodice, calcice, nămolul de turbă, bogat în substanțe alcaline solubile, acizi organici și uleiuri eterice, alți-

tudinea și climatul subalpin oferă un cadru excelent, de mare eficiență, pentru tratarea afecțiunilor aparatului cardio-vascular (boli ale miocardului, leziuni valvulare, boli ale vaselor sangvine, hipertiroidism etc.).

Stațiunea din Țara Dornelor cunoaște un amplu și continuu proces de modernizare, de adaptare la cerințele turismului și balneologiei contemporane. Edificiile construite în secolul trecut și la începutul veacului nostru, și-au recăpătat prospețimea, iar amenajările făcute în ultimul timp, i-au sporit gradul de confort, i-au mărit capacitatea de cazare și tratament. Rețeaua turistică a orașului s-a îmbogățit de curând cu un nou edificiu — hotelul «Bradul» — categoria I, 302 locuri în apartamente și camere cu 1 și 2 paturi — construcție care îmbină tradiția arhitecturală montană cu stilul modern, plin de eleganță și originalitate. Complexele hoteliere dispun de baze proprii de diagnostic și tratament (instalații pentru băi calde cu apă minerală, instalații pentru fizioterapie, pneumoterapie, fitoterapie, buvete cu apă minerală pentru cură internă, instalații pentru mofete, săli pentru gimnastică medicală etc.). Puritatea aerului ozonat, «fabricat» continuu de pădurile de conifere ce coboară pină la marginea hotelurilor de cură, riurile de munte — Dorna și Bistrița — ce străbat stațiunea dându-i o frumusețe aparte, potecile de munte ce ne invită la drumeție completează gama tratamentelor restabilind și consolidând relația atât de necesară dintre om și natură.

În orice anotimp
pentru rezervare de locuri,
adresati-vă
Întreprinderii balneoclimatice
VATRA DORNEI,
Str. Republicii Nr. 5,
telefon 988/72953; 988/71021.



La Administrația Asigurărilor de Stat puteți contracta diferite tipuri de asigurări facultative auto — care acoperă o serie de riscuri, altele decât cele cuprinse în cadrul asigurării prin efectul legii de răspundere civilă auto:

- asigurarea globală pentru avarii auto (casco);
- asigurarea autoturismelor numai pentru pagubele produse ca urmare a accidentelor de circulație;

- asigurarea suplimentară pentru pagubele produse autoturismului condus de altă persoană decât asiguratul sau rude ale acestuia;
- asigurarea de accidente a conducătorilor de autoturisme și a altor persoane aflate în autoturisme.

Pentru orice informații în legătură cu încheierea de asigurări, plata primelor, despăgubiri etc. vă puteți adresa sucursalelor ADAS, punctelor operative de lucru sau inspectorilor ADAS.



ASIGURARE — PREVEDERE



LOCURI DE POPAS ÎN JUDEȚUL MARAMUREȘ

În fiecare an, foarte mulți turiști vizitează această zonă renumită pentru frumusețea peisajelor, pentru valorile etnografice și de folclor păstrate din timpuri străvechi.

Vă recomandăm câteva unități turistice maramureșene care asigură cazare și masă într-o ambianță plăcută și reconfortantă:

- **Hotelul Lăpușul** din orașul Tg. Lăpuș: 70 locuri de cazare, spațiu pentru amplasarea a 40 corturi și restaurant cu o capacitate de 600 locuri.

- **Hotelul Ocna Șugatag** din stațiunea balneară cu același nume, cu 80 locuri de cazare. Masa se poate servi la restaurantul unității.

- **Cabana « Doi porumbei »**, amplasată pe drumul național Baia Mare — Seini.

- **Cabana « Două Veverițe »**, din pădurea Lăpușel, pe drumul național Baia Mare — Dej — Cluj.

- **Cabana Izei**, la 2 km de comuna Săliștea, pe drumul național Sighetu Marmăției — Borșa (pe Valea Izei).



Cabana Izei



Cabana „Doi porumbei”

AGENȚIA DE TURISM COOP DIN BUCUREȘTI, str. 13 Decembrie nr. 26 (în holul Casei de bilete nr. 2, a Sălii Palatului), tel. 14.52.09, asigură rezervarea de locuri la numeroase unități turistice (hanuri, hoteluri, cabane) amplasate pe diferite trasee turistice și în stațiuni balneo-climaterice.



**Economisind la CEC
vă puteți petrece
un concediu plăcut
în minunatele stațiuni
de pe litoral sau de la munte,
ori puteți pleca, oricând,
în excursii
în țară și străinătate.**

cooperativa meșteșugărească

asigură prin unitățile sale profilate



INCHIRIERI

OBIECTE PENTRU SPORT, TURISM SI DIFERITE OCAZII FESTIVE

APARATE DE RADIO ȘI TELEVIZOARE PORTABILE • MAGNETOFOANE • APARATE FOTO • INSTRUMENTE MUZICALE • CORTURI • MESE ȘI SCAUNE PLIANTE • SALTELE PNEUMATICE • SACI DE DORMIT • ARAGAZURI DE VOIAJ • USTENSILE PENTRU PESCUIT • SCHIURI • SĂNIUȚE • RACHETE TENIS • MINGI • ÎMBRĂCĂMINTE ȘI ÎNCĂLȚĂMINTE PENTRU SPORT ȘI TURISM • ÎMBRĂCĂMINTE PENTRU OCAZII • VESELĂ • ARTICOLE DE LIZ CASNIC



ASIGURAREA DE ACCIDENTE ȘI VARIANTELE ACESTEIA

Printre asigurările facultative care pot fi încheiate de către persoane fizice este și **ASIGURAREA DE ACCIDENTE**. Ea poate fi contractată de persoane care au împlinit vârsta de 16 ani, indiferent de profesie și de locul de muncă. Dintre evenimentele neprevăzute cuprinse în asigurare, amintim : lovirea, căderea, alunecarea de teren, explozia, trăsnetul, acțiunea curentului electric, arsura, înecul, degerarea, accidentele produse de funcționarea sau folosirea mașinilor, instrumentelor sau sculelor, cele întâmplate ca urmare a circulației mijloacelor de transport sau din cauza accidentelor întâmplate acestora etc.

Asigurarea de accidente se practică în următoarele variante:

- **ASIGURAREA DE ACCIDENTE PENTRU SUME FIXE**, totale, de 19.000 de lei, se contractează pe durata de 3 luni, sau pe durate constituind multiplul acesteia, până la 2 ani. Pe aceeași perioadă se pot încheia una, două sau trei asigurări pentru sume fixe.

- **ASIGURAREA DE ACCIDENTE PENTRU SUME CONVENITE** se contractează pe durate de la 1 an la 5 ani.

Primele de plată, în ambele variante, se stabilesc în funcție de mărimea sumei pentru care solicitantul dorește să se asigure, precum și de durata contractului.

- **ASIGURAREA FAMILIALĂ DE ACCIDENTE** cuprinde, pe lângă asiguratul principal, pe soția (soțul) acestuia și pe copiii în vârstă de la 5 până la 16 ani, la sume totale de 15.000 de lei pentru fiecare persoană, pentru o durată de 3 luni.

Asigurările de accidente pentru sume fixe, pentru sume convenite și cele familiale cuprind și pagubele la bunurile casnice și gospodărești, pentru o sumă asigurată de 5.000 de lei de fiecare poliță.

- **ASIGURAREA «TURIST»** se recomandă a se contracta cu ocazia efectuării unor deplasări. Această asigurare se încheie pe o perioadă de o lună și cuprinde, atât cazurile de accidente ale asiguratului, cât și cele de pagube la bunurile casnice și gospodărești ale acestuia lăsate la domiciliu sau luate în deplasare.

Sumele asigurate sînt între 15.000 și 40.000 de lei pentru cazurile de vătămări corporale suferite de asigurat (în funcție de natura accidentului) și de 20.000 de lei pentru pagubele la bunurile casnice și gospodărești.

PENTRU ORICE INFORMAȚII ÎN LEGĂTURĂ CU ÎNCHEIEREA DE ASIGURĂRI, PLATA PRIMELOR, ACORDAREA DE DESPĂGUBIRI ETC., VĂ PUTEȚI ADRESA SUCURSALELOR ADAS, PUNCTELOR OPERATIVE DE LUCRU SAU INSPECTORILOR ADAS.





POFTIȚI ÎN

Vremurile s-au scurs, ca o apă, lăsând mereu alte și alte dovezi materiale de continuitate descoperite, interpretate și valorificate de arheologi și muzeografi. Astfel, săpăturile de la Grădiștea Coșlogeni (15 km de Călărași) au dus la conturarea culturii Coșlogeni (sec. XIV—XIII î.e.n.), cu așezări stabile și un început de ierarhizare socială, avînd o întinsă arie de răspîndire. Și din prima epocă a fierului, Hallstatt, s-au găsit dovezi de locuire, în necropolele de incinerare de pe malurile lacului Mostiștea, lângă Lehliu. Pentru perioada Latène, vetrele așezărilor geto-dace (30 pe brațul Borcea și peste 50 pe Mostiștea) îmbogățesc substanțial cunoștințele

Arheologii, acești împătimați scormonitori ai pămîntului, descifrează, cu fiecare campanie de săpături, filele nescrise ale istoriei. Cercetările din Cîmpia Dunării au demonstrat locuirea și permanența unor populații pe aceste meleaguri încă din neolitic, adică de acum șapte milenii. Șantierul arheologic din mai multe localități aduc anual dovezi despre ocupațiile din vremuri străvechi (agricultură, păstorit, pescuit) ca și despre virtuțile artistice ale meșterilor locali, mai ales olari. Ceramica de tip Boian (comuna Dorobanțu) și de tip Gumelnița (sat lângă Oltenița) este deosebit de bogată în forme și ornamentică, dînd numele unor culturi de mari întinderi în spațiul dunărean (pentru milenii IV-III î.e.n.). Numeroase piese îmbogățesc muzeele din Călărași, Slobozia, București, Giurgiu ș.a.

despre strămoșii noștri, care aveau legături strînse cu orașele pontice și cetățile din arcu carpat. În timp, s-au structurat relații foarte diverse între populațiile acestor meleaguri cu ale întregului spațiu nord dunărean, schimburile materiale și spirituale, contribuind la formarea limbii și culturii poporului român, proces amplu și complex, încheiat înaintea sfîrșitului primului mileniu al erei noastre.

Muzeul de istorie din Călărași ne oferă un minunat prilej să ne întoarcem în timp pe firul a șapte milenii de existență neîntreruptă a strămoșilor noștri din Cîmpia Dunării. Exponatele sale ne fac să ne regăsim în viața păștorilor, a agricultorilor și pescarilor, a meșterilor olari, făuritori ai unei civilizații originale, de mare profunzime.



JUDEȚUL CĂLĂRAȘI !



Cel ce poposește astăzi în municipiul Călărași se bucură de excelențele condiții de găzduire, care îi vor oferi impresii de neuitat: hotelul INTIM, dat recent în folosință, răspunde celor mai exigente solicitări pretinse unei unități de categ. I-a: confort, liniște, servicii ireproșabile.

Restaurantul hotelului INTIM se prezintă în aceeași notă de eleganță și bun gust, cadru atrăgător în care se servește un inepuizabil sortiment de preparate culinare din apreciața bucătărie călărășeană, « susținute » (opțiunile sînt unanime) de vestitele vinuri de Ostrov.

Rețineți adresa: hotelul-restaurant INTIM, Călărași, str. Viilor nr. 36, tel (911) 14770.

O.J.T. Călărași (tel. 12 562) organizează excursii pe Dunăre precum și la importante obiective cultural-istorice din județ.

VALERIU CASSIAN

AMARA—«PERLA BĂRĂGANULUI»

Aflată la 5 km de municipiul Slobozia și la 126 km de București (DN — 2A) Amara, atestată încă de pe vremea lui Matei Basarab (1310—1352), reprezintă un miracol al naturii. Aici în plină cîmpie, între lanurile nesfîrșite de grîu și porumb, în mănoasa vale a Ialomiței, natura și omul au durat, printr-un efort comun, o oază de tămăduire și odihnă. Apa sărată a lacului — un adevărat ochi de mare în inima Bărăganului — nămolurile sapropelice, cu o deosebită valoare terapeutică, întrunesc, în mod fericit proprietăți specifice ale mai multor stațiuni. Amara este recomandată în tratarea afecțiunilor reumatismale cronice sau abarticulare, afecțiunilor posttraumatice ale aparatului locomotor (sechele entorse, luxații, stări postoperatorii pe articulații etc) bolilor ginecologice și neurologice, precum și a afecțiunilor sistemului nervos periferic, dermatologice, endocrine etc. Pentru continuarea tratamentului la domiciliu s-a realizat extractul de nămol sapropelic — crema AMARA. În ultimii ani în stațiune s-au construit complexe hoteliere moderne, cu baze proprii de tratament, s-au amenajat noi suprafețe de plajă, iar mijloacele de agrement au suferit și ele îmbunătățiri substanțiale. Pentru turiștii aflați în stațiune, O.J.T. Ialomița, organizează excursii la Călărași, Brăila, Galați, Constanța (cu tur de litoral), iar peste hotare în R.P. Bulgaria.



Pentru a reține bilete adresați-vă:

OFICIULUI JUDEȚEAN DE TURISM IALOMIȚA

Slobozia, B-dul Chimiei nr. 1, telefoane: 910/6.61.10; 910/1.26.20

Lectura
dumneavoastră preferată ?

La începutul
fiecărui an

ALMANAHUL TURISTIC

La începutul
fiecărei luni

ROMÂNIA PITOREASCĂ

Redactor responsabil: NICOLAE DOCSĂNESCU

Prezentarea grafică: RADU POPA

Coperta: Munții Ceahlău—Cascada Duruitoarea

Fotografie de PAVEL TÂNJALĂ

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică «Arta Grafică» București

Lei 20



Oficiul Județean de Turism PRAHOVA

VĂ INVITĂ LA SINAIA

Situată
în decorul
pitoresc
al Văii Prahova, —
la poalele
Bucegilor, —
„Perla Carpaților”
reprezintă
în orice anotimp,
locul ideal
pentru
petrecerea
vacanțelor
și pentru
practicarea
sporturilor
de sezon.



Pentru
informații
suplimentare
vă puteți
adresa
OFICIULUI
JUDEȚEAN
DE TURISM
PRAHOVA
Sinaia,
Bul. Carpați, 19
telefon 1.18.81
1.47.51
(prefix — 973)